

T.C.

GİRESUN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

GÜMÜŞHANE VE YÖRESİ AĞIZLARI
(İNCELEME – METİNLER – SÖZLÜK)

THE DIALECTS OF GÜMÜŞHANE AND ITS REGION
(ANALYSIS-TEXTS-LEXICON)

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
SAMET CANTÜRK

DANIŞMAN
PROF. DR. FERİDUN TEKİN

GİRESUN - 2023

JÜRİ ÜYELERİ ONAY SAYFASI

Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nün 03/07/2023 tarihli toplantısında oluşturulan jüri, Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Doktora öğrencisi Samet CANTÜRK'ün "Gümüşhane ve Yöresi Ağızları (İnceleme – Metinler – Sözlük)" başlıklı tezini incelemiş olup aday 03/07/2023 tarihinde, saat 10.00'da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Aday çalışma, sınav sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Sınav Jürisi	Unvanı, Adı Soyadı	İmzası
Üye (Başkan)	Prof. Dr. Feridun TEKİN	
Üye	Prof. Dr. Beyhan KESİK	
Üye	Prof. Dr. Sezai BALCI	
Üye	Prof. Dr. Salim KÜÇÜK	
Üye	Doç. Dr. Bahadır GÜNEŞ	

ONAY

.../.../....

Prof. Dr. Güven ÖZDEM

Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Doktora tezi olarak sunduğum “**Gümüşhane ve Yöresi Ağızları (İnceleme – Metinler – Sözlük)**” adlı çalışmamın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım kaynakların kaynakçada gösterilenlerden olduğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla onaylarım.

03/07/2023

Samet CANTÜRK

ÖN SÖZ

Dil; millî hafızanın, millî hatıraların, duyguların ve düşüncelerin, bütün maddî ve manevî değerlerin ortak hazinesi olarak bilinmektedir. Kültürün nesilden nesile aktarılması, böylece devamı ve yaşaması da yine dil sayesinde mümkün olmaktadır. Dillerin hazine sandıkları olan ağızlar ise dillerin tarihsel ve çağdaş özelliklerini içinde saklayan, tanımlayan ve açıklayan unsurlar olarak karşımıza çıkar. Türkçenin ilk sözlüğü ve bir nevi ağız eseri olan Dîvānu Lügati't-Türk'ten itibaren çeşitli saha, dönem ve lehçelere ait ağız özelliklerini gösteren birçok eser bulunmaktadır. Günümüze bakıldığında Türkçenin zenginliğinin ve güzelliğinin ortaya çıkarılmasında derleme çalışmalarının ve dolayısıyla ağız çalışmalarının büyük bir önemi vardır. Anadolu kültürünün en önemli parçalarından biri olan Türkiye Türkçesi ağızları bağlamında; Gümüşhane ve yöresi ağızlarının özellikleri ile ilgili olan bu eser, yörenin genelini kapsayan bir çalışmadır.

Tezimiz için seçtiğimiz Gümüşhane ili, Doğu Karadeniz Bölgesi'ni Doğu Anadolu'ya bağlayan en önemli geçit ve Anadolu'daki birçok sahaya göre Türk yerleşiminin çok erken olduğu bir yöre olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmanın temel amacı Gümüşhane ve yöresi ağızlarında bulunan ses-şekil özelliklerinin ve derlemelerde elde edilen söz varlığının mevcut zaman diliminde kayıt altına alınmasıdır. Konu üzerinde geçmiş yıllarda yapılmış bazı çalışmalar da bulunmaktadır. Bahsedilen eserlerden uzun zaman sonra oluşturduğumuz bu çalışma, Gümüşhane ve yöresi ağızlarının bütününe yeniden ele alarak, bölgeyi tümüyle kapsayan ve ilin tüm sınırlarının ağız özelliklerini yansıtan bir kaynak olarak ortaya konulmuştur.

Teknolojinin ilerlemesi, büyük şehirlere göçlerin artması, okuma-yazma oranının çoğalması gibi sebeplerle Anadolu ağızlarının yavaş yavaş değişmeye başladığı bir gerçektir. Ağız araştırmalarının, ancak yaşayan dil üzerinde yapılabilmesi ve konuşurlarına bağlı olması sebebiyle, yazılı metinlerin korunabilirliği karşısında ertelenemez bir önceliğe sahiptir. Bu bakımdan Anadolu ağızlarının bir an evvel tümüyle incelenmesi ve bilimsel metotlarla yazıya geçirilmesi ayrı bir önem taşımaktadır. Özellikle modern hayatın getirdiği örgün eğitim, basın-yayın kuruluşları ve yazı dilinin öğrenim oranının artması sonucunda

II

ağızların hızla yok olduğu söylenebilir. Bu yok oluş, öncelikle söz varlığında olmak üzere ağızların tüm özelliklerinde belirgin olarak hissedilmektedir. Çünkü değişen hayat şartlarıyla birlikte, kullandığımız birçok alet, gelenek ve görenek, yaşayış tarzı da değişmiş, önceki hayat şartlarına ait olan söz varlığı ve bazı gramer özellikleri yavaş yavaş kullanımdan düşmüştür. Ağız yörelerindeki kırsal nüfusun azalması ve eğitim-öğretim imkânlarının gelişmesi ile günlük konuşma dilinde standartlaşma yönünde bir eğilim olduğu görülmektedir. Dillerin sürekli kendini geliştirip yenilediği göz önünde tutulduğunda Gümüşhane ve yöresi ağız bölgesi içinde yer alan ve kaybolması muhtemel ya da küçük bir bölge hariç kullanımdan kalkmış olan bazı ses-şekil özellikleri ile söz varlığının kayıt altında tutulması açısından bu çalışma büyük bir önem arz etmektedir. Ayrıca Gümüşhane ilinin etnik yapısının dile yansımaları ve Gümüşhane ağızlarının Türkçenin tarihi dönemlerinden taşıdığı izleri ortaya çıkarmak için de böylesi bir kaynak önemli olacaktır. Bu bağlamlardan yola çıkarak hazırlanmış olan bu çalışma ile Gümüşhane ve yöresi ağızlarında bulunan unsurlar derlenerek bir tez hâline getirilmiştir.

Çalışmamız, Gümüşhane ilinin merkez ve ilçe sınırları içerisinde yer alan belirli yörelerden 2016-2020 yılları arasında yaptığımız çeşitli derlemeler ile Gümüşhane yöresindeki ses-şekil özelliklerinin tespit edilmesi ve derlemelerden hareketle elde ettiğimiz söz varlığının ortaya konması amacı ile yapılmıştır. Bu bağlamda Gümüşhane; Merkez, Kürtün, Torul, Köse, Şiran ve Kelkit ilçelerinden derlemeler yapılarak Gümüşhane sınırları içinde yer alan bu bölgelerin bütünüyle ağız özellikleri tespit edilmek istenmiştir. Bölgede derleme yaptığımız süreçte Gümüşhane merkez ve ilçelerine ait 332 köyden 118 tanesine gidilmiştir. Daha sonra bu derlemeler deşifre edilerek metinler kısmında kullanabileceğimiz 19'u Merkez, 16'sı Kelkit, 6'sı Köse, 16'sı Şiran, 13'ü Torul ve 13'ü Kürtün yöresine ait toplamda 73 adet metin ortaya konulmuştur.

Derleme süreci için Gümüşhane iline gittiğimiz ilk yılda kendi çabalarımız ve imkânlarımızla derlemeler yapılmıştır. Bu ilk derleme turunda bölgeye hâkim bazı araştırmacılar vasıtasıyla derleme yapılacak yerler tespit edilerek Merkez, Kelkit, Köse ve Torul ilçelerinden derlemeler yapılmıştır. Bir sonraki yıl gittiğimiz ikinci derleme turunda ise resmî kaynaklar ile temasa geçilerek daha bilinçli ve derleme

III

sürecinin daha verimli/hızlı olmasını sağlayabilecek imkânlar ile derlemeler yapılmıştır. İkinci derleme turunda valilik vasıtasıyla bazı ilçe kaymakamlıkları ile bağlantıya geçilmiş, resmi kaynaklardan da köylerin genel durumlarıyla ilgili bilgiler edinilerek en doğru derleme adreslerine gidilmeye çalışılmıştır. Bu ikinci derleme turuna Şiran ilçesi de dahil edilerek Kürtün ilçesi dışındaki tüm derlemeler tamamlanmıştır. Son olarak 2020 yılında da Kürtün ilçesinden derlemeler tamamlanarak tüm metinlerimiz hazır hale getirilmiştir.

Çalışmanın en sıkıntılı ve zorlu kısımlarından biri kaynak kişilerle sohbet etmek olmuştur. Her derleme sürecinde yaşanabilecek bazı ufak aksaklıklara rağmen önceden tespit ettiğimiz ve gitmek istediğimiz birçok derleme noktasına ulaşım sağlanmış ve hedeflediğimiz doğrultuda yöre ağızını yansıtabilecek sağlıklı derlemeler yapılmıştır.

Tezimizin derleme aşamasından sonraki en zor ve uzun süreçlerinden biri de derlenen ses kayıtlarının dinlenip yazıya geçirilmesi işi olmuştur. Bu bağlamda yaklaşık 3 yıllık bir süreçte derlemeler tekrar tekrar dinlenerek hiçbir ses özelliğini kaçırmamak adına titizlikle yazıya aktarılmıştır. Metinlerin yazıya geçirilmesinde seslerin fonetik değerlerinin en ayrıntılı şekilde gösterilmesini sağlayacak işaretler sistemi kullanılmıştır. Seslerin gösterilmesinde, Türk Dil Kurumunca kabul edilen “Ağız Araştırmaları Transkripsiyon Sistemi” esas alınmakla birlikte, ihtiyaç duyulan yerlerde bu işaretlere eklemeler de yapılmıştır. Sonuç olarak ortaya koyduğumuz bu çalışmada yöreye ait tüm ses-şekil ve söz varlığı unsurlarının eksiksiz şekilde yer aldığı söylenemez. Çünkü, derleme yapabildiğimiz ve metinlere aktarabildiğimiz malzeme kapsamında yöre ağızlarını ortaya koymaya çalıştık. Temel amacımız yöre ağızlarını bir bütün olarak genel özellikleri ile yansıtabilmektir ve bu kapsamda elde edebildiğimiz en iyi malzeme ile hareket etmeye çalıştık. Çalışmamızın Türklük Bilimi’ne fayda sağlaması en büyük dileğimiz olacaktır.

Çalışmanın oluşumu açısından baktığımızda ise, öncelikle; böyle bir çalışmayı yapmam için konuyu belirleyerek beni teşvik eden ve çalışmam boyunca bana yol gösteren danışmanım sayın hocam Prof. Dr. Feridun TEKİN’e çok teşekkür ederim.

IV

Tezin ana unsuru olan derleme süreçlerinde her daim destekçim olan, son olarak gittiğimiz Kürtün ilçesindeki derlemelere benimle birlikte katılan, Gümüşhane yöresindeki diğer tüm derleme süreçlerinde bölgedeki kaynaklar ile irtibatımı ve diğer tüm olanaklarımı sağlayan, bu çalışma konusunda en az benim kadar heyecanlı olduğunu gördüğüm ancak tezimizin yazım sürecinde maalesef 2021 yılı Mayıs ayında kaybettiğimiz kıymetli babam Abdullah CANTÜRK'e ve onun aziz hatırasına da özellikle teşekkürü bir borç biliyorum. Beni yöresel kültürün ve değerlerin önemi, gelenek-göreneklerin bilinci ile yetiştirerek yaptığım bu çalışmada hevesli ve duyarlı olmamı sağlayan tüm aileme de şükranlarımı sunarım. Tez çalışmama harcadığım bu zaman diliminde en büyük destekçilerim ve motive kaynaklarım olan eşim Vildan ve oğlum Ateş Alp'e de hassaten teşekkür ediyorum.

Tez yazım sürecinde desteklerini esirgemeyen değerli mesai arkadaşım Arş. Gör. Ersin KARTLAŞMIŞ'a, derlemelerin ilk etabında yöre hakkındaki zengin bilgileri ile önemli derleme noktalarını işaret ederek sağlıklı derlemeler yapmamı sağlayan Adnan Güngör ÜÇÜNCÜOĞLU'na ve derleme süreçlerimde yol arkadaşlığımı yaparak büyük katkılar sunan Gümüşhaneli dostum Akın ZENGİN'e de ayrıca teşekkür ediyorum. Derleme turumuzun ikinci etabında valilik vasıtasıyla bazı ilçelerdeki resmi kaynaklardan yardım almamızı sağlayan dönemin Gümüşhane Valisi Okay MEMİŞ'e ve derlemelerimiz sırasında bize yardımcı olan bütün misafirperver Gümüşhanelilere teşekkürlerimi sunarken çalışmamda görülebilecek kusurların bağışlanmasını dilerim.

ÖZET

CANTÜRK, Samet, *Gümüşhane ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Doktora Tezi, Giresun 2023.

Bu çalışmada, Türkiye Türkçesi ağızları içinde önemli bir noktada bulunan Gümüşhane ve yöresi ağızları ele alınmıştır. Çalışmamıza konu olan Gümüşhane ili, Doğu Karadeniz Bölgesi'ni Doğu Anadolu'ya bağlayan en önemli geçit ve Anadolu'daki birçok sahaya göre Türk yerleşiminin çok erken olduğu bir yöre olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışmamızda, Gümüşhane yöresi ağızlarının ses-şekil özelliklerinin tespit edilmesi ve derlemelerden hareketle elde ettiğimiz söz varlığının ortaya konması amaçlanmıştır. Bu bağlamda; Merkez, Kürtün, Torul, Köse, Şiran ve Kelkit ilçelerinden derlemeler yapılarak Gümüşhane yöresinde yer alan bu bölgelerin ağız özellikleri bir bütün halinde tespit edilmek istenmiştir. Doktora tezi olarak hazırlanan bu çalışma, ana başlıklar olarak “Giriş”, “İnceleme”, “Sonuç”, “Metinler” ve “Sözlük” kısımlarından oluşmaktadır.

“Giriş” bölümünde ilk etapta tezimiz için esas aldığımız derlemelerin elde edilmesi ve tezin oluşum süreci anlatılmıştır. Ayrıca bu bölümde, Gümüşhane ilinin tarihi, etnik yapısı, Gümüşhane adı, Gümüşhane yöresi ağızlarıyla ilgili günümüze kadar yapılan çalışmalar ve Gümüşhane ve yöresi ağızlarının Anadolu ağızları içindeki yeri hakkında bazı bilgiler verilmiştir.

“İnceleme” bölümünde, Gümüşhane yöresinden derlenen metinlerin incelenmesiyle ortaya çıkan ve yazı dilinden farklılık arz eden ses-şekil özellikleri incelenerek metinler bağlamındaki örneklerle desteklenmiştir. “Sonuç” kısmında, incelenen metinler ışığında Gümüşhane ve yöresinden elde ettiğimiz genel ses-şekil özellikleri maddeler halinde ele alınmıştır. “Metinler” bölümünde, yöredeki farklı birimlerden derlenen ve bu çalışmaya kaynaklık eden 73 adet metin bulunmaktadır. “Sözlük” bölümünde, derlemelerden hareketle elde ettiğimiz söz varlıkları metinlerdeki cümle örnekleri ile de desteklenerek ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Ağızlar, Gümüşhane ve Yöresi, Ses-Şekil Bilgisi, Söz Varlığı, Türkiye Türkçesi Ağızları

ABSTRACT

CANTÜRK, Samet, *The Dialects of Gümüşhane and Its Region (Analysis-Texts-Lexicon)*, Giresun University, Institute of Social Sciences, Department of Turkish Language and Literature, PhD Thesis, Giresun 2023.

This study discusses the dialects of Gümüşhane and its region, constituting an integral part of the Turkish dialects of Turkey. As the crux of this study, the Gümüşhane province is the most important gateway connecting the Eastern Black Sea Region to Eastern Anatolia and comes to the fore as a region where Turkish settlement took place earlier than many areas in Anatolia. The present study aims to determine the phonetic-morphological features of the dialects of Gümüşhane regions and to reveal the vocabulary obtained through these compilations. In this context, by making compilations from the districts like city center of Gümüşhane, Kürtün, Torul, Köse, Şiran and Kelkit, the characteristics of the dialect of these areas have been determined as a body. Designed as a PhD dissertation, this study consists of the following chapters: “Introduction”, “Review”, “Conclusion”, “Texts” and “Lexicon”.

The “Introduction” describes the process of making the compilations on which the data of the dissertation are based along with general aspects of the dissertation. In addition, in this section, some information is provided concerning the history, ethnic structure and the name of Gümüşhane as well as an account of the studies that have so far been conducted about the dialects of Gümüşhane region and the status of the dialects of Gümüşhane and its region among Anatolian dialects.

The “Review” chapter examines the phonetic-morphological features determined through the analysis of the compiled texts from the Gümüşhane region with regard to the differences in written language observed in samples from these texts. The “Conclusion” chapter makes an item-by-item analysis of the general phonetic-morphological features determined for the dialects of Gümüşhane and its region. The “Texts” chapter incorporates the 73 texts compiled from different units in the region and referenced in this study. The “Lexicon” chapter presents the vocabulary obtained from the compilations alongside the examples from the texts.

Keywords: Dialects, Gümüşhane and its Region, Phono-morphology, Vocabulary, Dialects of Turkish

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	I
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER	VII
KISALTMALAR	XIV
TEZDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ.....	XV
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÜMÜŞHANE İLİ	7
1.1. GÜMÜŞHANE'NİN COĞRAFI KONUMU	7
1.2. İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ.....	8
1.3. NÜFUS.....	9
1.4. GÜMÜŞHANE TARİHİ.....	10
1.4.1. Gümüşhane Adı Üzerine Genel Değerlendirmeler	10
1.4.2. Tarihi Süreç İçinde Gümüşhane	12
1.5. GÜMÜŞHANE AĞIZLARININ TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDAKİ YERİ VE YÖRE AĞIZLARI ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR.....	17

İKİNCİ BÖLÜM

2. SES BİLGİSİ	24
2.1. ÜNLÜLER	24
2.1.1. Ünlü Çeşitleri.....	24
2.1.1.1. Normal Süreli Ünlüler	26
2.1.1.2. Uzun Ünlüler	30
2.1.1.2.1. Uzun Ünlülerin Ortaya Çıkış Biçimleri.....	31
2.1.1.2.1.1. Ünsüz Düşmesi / Erimesi Sebebiyle Ortaya Çıkan Uzun Ünlüler	31
2.1.1.2.1.2 Hece Kaynaşması/ Hece Düşmesi ile Oluşan Uzun Ünlüler	33

2.1.1.2.1.3. Bazı Bildirme Kiplerinde Düzenli Görülen Uzunluklar .	34
2.1.1.2.1.3.1. Şimdiki Zaman Ekinde Meydana Gelen Uzun Ünlüler	34
2.1.1.2.1.3.2. Gelecek Zaman Ekinde Meydana Gelen Uzun Ünlüler	35
2.1.1.2.1.4. Ünlü Karşılaşmasından Doğan Uzun Ünlüler.....	35
2.1.1.2.1.5. Ünlü Düşmesinden Doğan Uzun Ünlüler.....	36
2.1.1.2.1.6. Vurgu ve Tonlamaya Bağlı Uzun Ünlüler	36
2.1.1.2.2. Alıntı Sözcüklerde Asli Uzun Ünlülerin Değişmesi	36
2.1.1.2.2.1. Alıntı Sözcüklerdeki Ölçünlü Sürede Olan Ünlülerin Uzun Hale Gelmesi.....	36
2.1.1.2.2.2. Alıntı Sözcüklerdeki Asli Uzun Ünlülerin Kısılması	37
2.1.1.3. Kısa Ünlüler.....	37
2.1.1.4. İkiz Ünlüler	39
2.1.1.4.1.Yükselen İkiz Ünlüler	39
2.1.1.4.2.Alçalan İkiz Ünlüler	39
2.1.1.4.3. Eşit İkiz Ünlüler.....	39
2.1.2. Ünlü Uyumları.....	40
2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu	41
2.1.2.1.1. Yazı Dilinde Uyum Dışında Bulunan Sözcüklerin Kalınlık-İncelik Uyumuna Girmesi.....	42
2.1.2.1.2. Yazı Dilinde Uyum Dışında Bulunan Eklerin Kalınlık-İncelik Uyumuna Girmesi	42
2.1.2.1.3. Sözcük Kökünde Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması.....	43
2.1.2.1.4. Eklerde Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması	43
2.1.2.2.Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.....	44
2.1.2.2.1. Yazı Dilinde Uyum Dışında Bulunan Sözcüklerin Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Girmesi.....	45
2.1.2.2.2. Yazı Dilinde Uyum Dışında Bulunan Eklerin Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Girmesi.....	45
2.1.2.2.3. Sözcük Kökünde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması	46
2.1.2.2.4. Eklerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması.....	46
2.1.3. Ünlü Değişmeleri.....	48
2.1.3.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi	48

2.1.3.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	50
2.1.3.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması.....	51
2.1.3.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	53
2.1.3.5. Geniş Ünlülerin Daralması.....	54
2.1.3.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi	55
2.1.4. Ünlü Düşmesi.....	56
2.1.5. Ünlü Türemesi.....	57
2.2.ÜNSÜZLER	57
2.2.1.Ünsüz Çeşitleri	57
2.2.1.1. Normal Boğumlanmalı Ünsüzler	58
2.2.1.2. Yarı Boğumlanmalı Ünsüzler.....	61
2.2.1.3. Yarı Tonlu Ünsüzler	63
2.2.2.Ünsüz Değişmeleri.....	65
2.2.2.1. Ötümlüleşme (Tonlulaşma).....	65
2.2.2.2. Ötümsüzleşme (Tonsuzlaşma)	66
2.2.2.3. Süreklileşme.....	68
2.2.2.3.1. Sızıcılaşma	68
2.2.2.3.2. Akıcılaşma	70
2.2.2.4. Sürekli Ünsüzler Arasında Değişme.....	71
2.2.2.5. Süreksizleşme	73
2.2.2.6. Süreksiz Ünsüzler Arasında Değişme.....	75
2.2.3.Ünsüz Benzeşmesi	75
2.2.3.1.İlerleyici Benzeşme.....	76
2.2.3.1.1.İlerleyici Yarı Benzeşme	76
2.2.3.1.2.İlerleyici Tam Benzeşme	77
2.2.3.2.Gerileyici Benzeşme	77
2.2.3.2.1.Gerileyici Yarı Benzeşme.....	77
2.2.3.2.2.Gerileyici Tam Benzeşme	78
2.2.3.3.Uzak Benzeşme	78
2.2.4.Ünsüz Türemesi.....	79
2.2.4.1.Ünsüz İkizleşmesi	79
2.2.5.Ünsüz Düşmesi	80
2.2.5.1.İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi.....	81

2.2.6. Göçüşme.....	81
2.2.6.1. Yakın Göçüşme	81
2.2.6.2. Uzak Göçüşme	82
2.2.7. Hece Kaynaşması	82
2.2.8. Hece Düşmesi.....	82

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞEKİL BİLGİSİ	83
3.1. YAPIM EKLERİ	83
3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri	83
3.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri.....	85
3.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri.....	85
3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri	86
3.2. ÇEKİM EKLERİ	88
3.2.1. İsim Çekimleri.....	88
3.2.1.1. Çokluk Eki	88
3.2.1.2. İyelik Ekleri	89
3.2.1.3. Aitlik Eki	92
3.2.1.4. Hâl Ekleri.....	92
3.2.1.4.1. İlgi Hâli Eki.....	92
3.2.1.4.2. Belirtme Hâli Eki.....	93
3.2.1.4.3. Yönelme Hâli Eki.....	94
3.2.1.4.4. Bulunma Hâli Eki.....	95
3.2.1.4.5. Çıkma Hâli Eki	95
3.2.1.4.6. Vasıta Hâli Eki (Araç Durumu)	95
3.2.1.4.7. Eşitlik Hâli Eki.....	97
3.2.1.4.8. Soru Eki.....	97
3.2.2. Fiil Çekimleri.....	98
3.2.2.1. Şahıs Ekleri	98
3.2.2.1.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri (Zamir Kökenli)	98
3.2.2.1.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri (İyelik Kökenli)	100
3.2.2.2. Bildirme Kipleri	101
3.2.2.2.1. Şimdiki Zaman	101
3.2.2.2.2. Geniş Zaman	109

3.2.2.2.3. Görülen Geçmiş Zaman	111
3.2.2.2.4. Duyulan Geçmiş Zaman	112
3.2.2.2.5. Gelecek Zaman	113
3.2.2.3. Tasarlama Kipleri	116
3.2.2.3.1. İstek.....	116
3.2.2.3.2. Emir	118
3.2.2.3.3. Dilek – Şart.....	120
3.2.2.4. Fiillerin Birleşik Çekimleri.....	120
3.2.2.4.1. Hikâye.....	120
3.2.2.4.1.1. Şimdiki Zaman	120
3.2.2.4.1.2. Geniş Zaman	123
3.2.2.4.1.3. Görülen Geçmiş Zaman	124
3.2.2.4.1.4. Duyulan Geçmiş Zaman	125
3.2.2.4.1.5. Gelecek Zaman.....	125
3.2.2.4.2. Rivayet.....	126
3.2.2.4.2.1. Şimdiki Zaman	126
3.2.2.4.2.2. Geniş Zaman	127
3.2.2.4.3. Şart.....	128
3.2.2.4.3.1. Şimdiki Zaman	128
3.2.2.4.3.2. Geniş Zaman	129
3.2.2.4.3.3. Görülen Geçmiş Zaman	129
3.2.2.4.3.4. Gelecek Zaman.....	130
3.2.2.5. Yardımcı Fiiller	130
3.2.2.5.1. İsimlere Gelen Bazı Yardımcı Fiiller	130
3.2.2.6. Ek Fiil	131
3.2.2.6.1. Geniş Zamanı.....	131
3.2.2.6.2. Görülen Geçmiş Zamanı.....	132
3.2.2.6.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanı	133
3.2.2.6.4. Şart.....	133
3.3. FİİLİMSİLER	133
3.3.1. İsim-Fiil.....	133
3.3.2. Sıfat-Fiil	134
3.3.3. Zarf-Fiil.....	135

3.4. ZAMİRLER	138
3.4.1. Şahıs Zamirleri.....	138
3.4.2. Dönüştürme Zamiri.....	139
3.4.3. İşaret Zamirleri.....	139
3.4.4. Soru Zamiri	139
3.4.5. Belirsizlik Zamirleri	139
3.5. SIFATLAR	140
3.5.1. Niteleme Sıfatları	140
3.5.2. Belirtme Sıfatları.....	140
3.5.2.1. İşaret Sıfatları.....	140
3.5.2.2. Soru Sıfatları	141
3.5.2.3. Belirsizlik Sıfatları	141
3.5.2.4. Sayı Sıfatları	141
3.5.2.4.1. Asıl Sayı Sıfatları	141
3.5.2.4.2. Sıra Sayı Sıfatları.....	141
3.5.2.4.3. Kesir Sayı Sıfatları	142
3.6. ZARFLAR	142
3.6.1. Zaman Zarfları	142
3.6.2. Durum Zarfları	143
3.6.3. Yer Yön Zarfları	143
3.6.4. Azlık-Çokluk Zarfları.....	144
3.6.5. Soru Zarfları	144
3.7. EDATLAR	144
3.7.1. Ünlem Edatları.....	144
3.7.1.1. Cevaplama Edatları	144
3.7.1.2. Seslenme Edatları.....	145
3.7.1.3. Gösterme Edatları.....	145
3.7.2. Bağlama Edatları	145
3.7.3. Son Çekim Edatları	146
SONUÇ	147
HARİTALAR	160
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
4. METİNLER	167

I. MERKEZ İLÇESİ METİNLERİ	168
II. KELKİT İLÇESİ METİNLERİ.....	234
III. KÖSE İLÇESİ METİNLERİ.....	273
IV. ŞİRAN METİNLER.....	285
V. TORUL İLÇESİ METİNLER	329
VI. KÜRTÜN METİNLER.....	355

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SÖZLÜK.....	381
KAYNAKÇA	447

KISALTMALAR

age. : Adı geçen eser

agm. : Adı geçen makale

bk. : Bakınız

C. : Cilt

çev. : Çeviren

S. : Sayı

s. : Sayfa

ss. : Sayfa sayısı

TDK : Türk Dil Kurumu

vb. : ve benzeri

Yay. : Yayını, yayınları

TEZDE KULLANILAN TRANSKRİPSİYON İŞARETLERİ

Türkiye’deki ağız araştırmaları üzerine hazırlanan tezlere bakıldığında birçok çalışmada ortak transkripsiyon işaretlerinin kullanıldığı görülmektedir. Ancak ağız çalışmalarının genel problemlerinden biri olarak bazı transkripsiyon işaretlerinde ortak bir kullanım olmadığı da anlaşılmaktadır. Farklı yöntemler, font sorunu ya da farklı sistemden transkripsiyon harflerinin baz alınması bu durumun sebeplerinden bazıları olarak söylenebilir. Bizim çalışmamızda ise son yıllardaki çalışmalara kaynaklık eden Türk Dil Kurumu’nun “Ağız Araştırmaları Transkripsiyon Sistemi” kullanılmıştır. Sorun yaşanan ya da tespit ettiğimiz seslere eşdeğer bir harf bulunamadığı durumlarda ortak kullanıma daha uygun olarak görünen “Uluslararası Fonetik Alfabe ve Türkiye’de Ağız Çalışmaları¹” adlı çalışmada belirtilen transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır. Yine burada bulunan bazı seslerin uygun bulunduğu fontlar bulunamadığı için kısmi olarak genel ortaklığa bağılı kalarak farklı transkripsiyon harfleri de kullanılmıştır.

Tezimizde kullandığımız çeviriyazı işaretlerinin TDK-IPA karşılıkları şu şekildedir:

Ünlüler

TDK	TDK TANIMLARI	IPA TANIMLARI
à	a-ı arası ünlü	yarı kapalı, arka, düz
ä	açık e	yarı açık (ağığa yakın), ön, düz
á	a-e arası ünlü	açık, ön, düz (predorsal)
â	a-o arası ünlü	açık, arka, daha yuvarlak
ā	uzun a	uzun (diakritik)
ă	normalden kısa a	çok kısa (diakritik)
ê	e-ö arası ünlü	yarı açık, ön, daha yuvarlak

¹ Çetin Pekacar, Figen Dilek, “Uluslararası Fonetik Alfabe ve Türkiye’de Ağız Çalışmaları”, **Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)**, (Yayıma Haz. Adem Terzi, Abdullah Durkun), TDK Yay., Ankara 2009, s. 575-589.

XVI

è	e-i arası ünlü	yarı kapalı, ön, düz
ē	uzun e	uzun (diakritik)
ě	normalden kısa e	çok kısa (diakritik)
ĩ	ı-u arası ünlü	kapalı, arka, daha yuvarlak
ï	i-ü arası ünlü	kapalı, ön, daha yuvarlak
í	ı-i arası ünlü	kapalı, orta, düz
ĩ	normalden kısa ı	çok kısa (diakritik)
ĩ	normalden kısa i	çok kısa (diakritik)
ī	uzun i	uzun (diakritik)
ī	uzun ı	uzun (diakritik)
ó	o-ö arası ünlü	yarı açık, orta, yuvarlak
ō	uzun o	uzun (diakritik)
ö	normalden kısa o	çok kısa (diakritik)
õ	ö-ü arası ünlü	yarı kapalı, ön, yuvarlak
ò	o-u arası ünlü	yarı kapalı, arka, yuvarlak
ō	uzun ö	uzun (diakritik)
ú	u-ü arası ünlü	kapalı, orta, yuvarlak
ů	normalden kısa u	çok kısa (diakritik)
ū	uzun u	uzun (diakritik)
ū	uzun ü	uzun (diakritik)
ů	normalden kısa ü	çok kısa (diakritik)

Ünsüzler

TDK	TDK TANIMLARI	IPA TANIMLARI
ğ	arka damak g'si	tonlu, arka damak, patlamalı
ķ	arka damak k'si	tonsuz, arka damak, patlamalı

XVII

T	t-d arası ünsüz	tonlulaşmış, diş eti, patlamalı
S	s-z arası ünsüz	tonlulaşmış, diş eti, SIZICI
Ç	ç-c arası ünsüz	tonlulaşmış, ön damak-diş eti yarı kapantılı
P	p-b arası ünsüz	tonlulaşmış, çift dudak, patlamalı
F	f-v arası ünsüz	tonlulaşmış, diş-dudak, SIZICI
K	k-g arası ünsüz	tonlulaşmış, ön damak, patlamalı
ç	normalden daha önde telaffuz edilen hafifçe SIZICI olan ç	tonsuz, diş, dil ucu, yarı kapantılı
h	SIZICI h	tonsuz, küçük dil, SIZICI
h	nefesli h	tonsuz, yutak, SIZICI
b	b-v arası ünsüz	tonlu, çift dudak, çift üretimli yarı SIZICI
l	düşmek üzere olan l	işitimsiz (diakritik)
r	düşmek üzere olan r	işitimsiz (diakritik)
c	c-j arası ünsüz	tonlu, diş eti-ön damak, yarı SIZICI
ş	ş-j arası ünsüz	tonlulaşmış, diş eti-ön damak, SIZICI
v	düşmek üzere olan v	işitimsiz (diakritik)
n	düşmek üzere olan n	işitimsiz (diakritik)
ñ	damak n'si	tonlu, ön damak, genizli
h	düşmek üzere olan h	işitimsiz (diakritik)
y	düşmek üzere olan y	işitimsiz (diakritik)
ğ	k-ç arası ünsüz	
g	g-c arası ünsüz	tonlu, ön damak, dil ucu,

XVIII

		SIZICI
Ç	ç-ş arası ünsüz	
ğ	ön damak g'si	tonlu, ön damak, patlamalı
ğ	boğaz g'si	tonlu, küçük dil, patlamalı
İ	Ön damak l'si	tonlu, diş eti, yanak akıcı
Ş	Ölçünlü s ve ş ünsüzlerinin boğumlanma noktasının arasında teşekkül eden s-ş arası ünsüz	
ğ	düşmek üzere olan g	işitimsiz (diakritik)
đ	düşmek üzere olan d	işitimsiz (diakritik)
w	çift dudak v'si	tonlu, çift dudak, sızıcı

GİRİŞ

Dünya dilleri arasında köklü bir geçmişe sahip olan, çok büyük bir coğrafyaya ve büyük bir konuşur nüfusuna sahip olan Türk dilinin en temel parçalarından biri de ağızlardır. Ağızlar bir dilin ortaya çıkışından günümüzdeki durumuna kadar geçirdiği evrelerin izlerini içinde taşıyan ve dildeki tarihi dönemlerin aydınlatılmasını sağlayan en önemli yapı taşlarındandır. Ayrıca bir dilin ağızlarını inceleyerek etnik, kültürel ve sosyal olarak birçok çıkarım yapmak da mümkün olmaktadır.

Ağızlar, içinde taşıdığı ses özellikleri, şekil yapısı, cümle yapısı ve söz varlıkları ile büyük önem arz etmektedirler. Ağızlarda; standart dilde bulunmayan arkaik yapılar ile standart dilin o günkü söz varlığının ağızlar içindeki varyantlarını bulmak mümkündür. Ağız özellikleri, bünyelerinde barındırdıkları arkaik ve özel yapılar sayesinde Türk dilinin belli bir sebebe bağlanamayan hususlarının aydınlatılması için son derece önemlidir. Bu bakış açısı ile Türkiye Türkçesi Ağızları üzerine olan çalışmalar Türk dili üzerine yapılacak birçok çalışmaya yardımcı olacaktır. Ağızlara ait verilerinin incelenmesi, yazı dilinin sürekli canlı ve dinamik kalmasını sağlayacak bir malzeme olarak da düşünülebilir. Bir dilin dilbilgisel özelliklerini tam olarak ortaya çıkarmak sadece yazı diliyle sınırlı kalmayıp o dilin varyasyonu durumundaki ağızların da özelliklerini ortaya koymakla mümkün olabilmektedir.

Tezimiz için seçtiğimiz Gümüşhane ili, Doğu Karadeniz Bölgesi'ni Doğu Anadolu'ya bağlayan en önemli geçit ve Anadolu'daki birçok sahaya göre Türk yerleşiminin çok erken olduğu bir yöre olarak karşımıza çıkmaktadır. Çalışma yapılırken, böylesi bir yöre ağzının bir bütünlük içinde ele alınması düşüncesi ile hareket edilmiştir. Gümüşhane yöresinde özellikle, derleme yapılacak noktalar ve kaynak kişi seçimlerinde titiz davranılarak önceki çalışmaların üzerine eklenebilecek yeni bilgilere ulaşmak ana hedefimiz olmuştur.

Çalışmamız, Gümüşhane ilinin merkez ve ilçe sınırları içerisinde yer alan belirli yörelerden 2016-2020 yılları arasında yaptığımız çeşitli derlemeler ile Gümüşhane yöresindeki ses-şekil özelliklerinin tespit edilmesi ve derlemelerden

hareketle elde ettiğimiz söz varlığının ortaya konması amacı ile yapılmıştır. Bu bağlamda Gümüşhane; Merkez, Kürtün, Torul, Köse, Şiran ve Kelkit ilçelerinden derlemeler yapılarak Gümüşhane ve yöresinin ağız özellikleri bütünüyle tespit edilmek istenmiştir.

Tezimizin başlangıç aşamasında ilk olarak Gümüşhane yöresine ait yazılı kaynaklar belirlenmiş olup tez yazım sürecinde yararlanılacak olanlar tasnif edilmiştir. Gümüşhane yöresi hakkında yazılmış olan tarihi, coğrafi ve kültürel eserlerin tez için önem arz etmesi açısından gerekli okumalar yapılmıştır. Ağız araştırmaları alanında daha önce yapılmış olan çalışmalar detaylıca incelenerek tezimizin yazımında kullanılacak metot belirlenmiştir.

Ağız çalışmalarının bir diğer önemi de bu tür çalışmalar sonucunda derlemeler vasıtasıyla yörenin sadece ağız özellikleri değil aynı zamanda halk bilimi öğelerinin de Türk kültürüne kazandırılmasıdır. Ayrıca bir dilin ağızlarını inceleyerek etnik, kültürel ve sosyal olarak birçok çıkarım yapmak da mümkün olmaktadır. Ağız özellikleri, bünyelerinde barındırdıkları arkaik ve özel yapılar sayesinde Türk dilinin belli bir sebebe bağlanamayan hususlarının aydınlatılması için son derece önemlidir. Bu bakış açısı ile Türkiye Türkçesi Ağızları üzerine olan çalışmalar Türk dili üzerine yapılacak birçok çalışmaya yardımcı olacaktır. Bu çalışma ile ortaya çıkarılmış söz varlığı başta olmak üzere yöre ağızları bütünüyle kayıt altına alınarak somut olmayan bu kültürel unsurların korunması da hedeflenmiştir.

Derleme aşamasında 2016-2017 yılları ve son olarak 2020 yılı içerisinde Gümüşhane bölgesine gidilerek tezimiz için ana unsur olan derleme kayıtları yapılmıştır. Öncelikle bölgede ulaşılabilecek köyler ve kaynak kişiler hakkında araştırma yapılmıştır. Belirlenen köylere ve kaynak kişilere gidilerek gerekli görüşmeler sağlanmıştır. Bu süreçte bahsedilen yıllarda Gümüşhane merkez, Torul, Kelkit, Şiran, Köse ve son olarak Kürtün ilçelerinin belirli köylerinden derlemeler yapılmıştır. Bölgede toplamda kırk günlük bir derleme sürecinde bulunulmuştur. Elde edilen bu derleme malzemelerinden tezimizin metinler kısmında kullanacak olduklarımız belirlenerek hazır hâle getirilmiştir.

Derleme süreci için Gümüşhane iline gittiğimiz ilk yılda kendi çabalarımız ve imkânlarımızla derlemeler yapılmıştır. Bu ilk derleme turunda bölgeye hâkim bazı araştırmacılar vasıtası ile derleme yapılacak yerler tespit edilerek Merkez, Kelkit, Köse ve Torul ilçelerinden derlemeler yapılmıştır. Bir sonraki yıl gittiğimiz ikinci derleme turunda ise resmî kaynaklar ile temasa geçilerek daha bilinçli ve derleme sürecinin daha verimli/hızlı olmasını sağlayabilecek imkânlar ile derlemeler yapılmıştır. İkinci derleme turunda valilik vasıtasıyla bazı ilçe kaymakamlıkları ile bağlantıya geçilmiş, resmi kaynaklardan da köylerin genel durumlarıyla ilgili bilgiler edinilerek en doğru derleme adreslerine gidilmeye çalışılmıştır. Bu ikinci derleme turuna Şiran ilçesi de dahil edilerek Kürtün ilçesi dışındaki tüm derlemeler tamamlanmıştır. Son olarak 2020 yılında da Kürtün ilçesinden derlemeler tamamlanarak tüm metinlerimiz hazır hale getirilmiştir.

Çalışmanın en sıkıntılı ve zorlu kısımlarından biri kaynak kişilerle sohbet etmek olmuştur. Yaşanan bazı ufak aksaklıklara rağmen önceden tespit ettiğimiz ve gitmek istediğimiz birçok derleme noktasına ulaşım sağlanmış ve hedeflediğimiz doğrultuda yöre ağzını yansıtabilecek sağlıklı derlemeler yapılmıştır. Bunun dışında kaynak kişiler seçilirken ekseriyetle okuryazar olmayan ya da okuryazarlığı düşük kişiler tercih edilmiştir. Genellikle kadın kaynak kişiler tercih edilmeye çalışılmıştır ancak yörenin kültürel yapısı gereği bu konuda da bazen zorluklar yaşanmıştır. Kaynak kişiler bölgeyi hiç terk etmeyenler arasından seçilmeye çalışılmıştır ancak çok göç veren bir yöre olması sebebiyle bazen il dışında yaşayan ya da bir süre gurbette yaşamış kişilere de derlemelerde yer verilmiştir. Bölgedeki köylerin çoğunun nüfusu kış aylarında çok düşük bir sayıdadır. Bu yüzden derlemelerde daha çok yaz ayları tercih edilmiştir.

Ağız çalışmalarında yapılacak olan derlemeler için özellikle çevreyle iletişimin az olduğu ve teknoloji yoksunu köy ve kasaba gibi ağız özelliğini nispeten daha iyi korumuş yerleşim birimleri tercih edilmektedir. Ağız çalışmasının yapıldığı il veya yörenin her yerleşim birimine ulaşmaya ne zaman ne de fiziki imkânlar yeterli olmamaktadır. Bu yüzden derleme işi, sınırlı sayıda yerleşim yerinde yapılacağı için, tespit edilen köy veya kasabanın taşıdığı karakteristik ağız özelliklerinin yeterli ve kapsayıcı olduğuna dikkat etmek gerekir. Bu durumun tam

olarak sağlanabilmesi için ilgili diğer bilim dallarından (tarih, dilbilim, sosyoloji) yardım almak gerekmektedir². Bu bağlamdaki bilgiler ışığında en iyi derleme yöntemleri kullanılarak yöre ağzını en iyi yansıtan kişilerden derleme yapılmaya özen gösterilmiştir. Ayrıca derlemeler esnasındaki konuşmaları en iyi şekilde yansıtabilecek bir ses cihazı seçilerek konuşmacıların seslerinin en net şekilde kayda alınması sağlanmıştır.

Kaynak kişiler seçilirken çoğunlukla orta yaş üzerinde kişiler olmasına dikkat edilmiştir ancak orta yaşlı ya da genç kişilerden de ağız özelliklerini yansıttığını düşündüğümüz şahıslara derlemelerde kısmen yer verilmiştir. Bu konu ağız araştırmalarında tartışmalı olsa da özellikle yaşlılar tarafından konuşulan temel ağzlar, gelecek kuşaklara eskiden olduğu gibi güçlü bir biçimde aktarılamamaktadır. Ağzlar birçok etkene bağlı olarak tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar hızlı ve köklü bir biçimde değişmekte, birincil, yani konuşurların da farkında olduğu temel özelliklerini kaybetmekte, daha geniş kullanımı olan konuşma dili içinde erimektedir. Bu nedenle, kaybolmadan önce mümkün olduğu kadar çok ağzın, mümkün olduğu kadar çok malzemeyle belgelenmesi büyük önem arz etmektedir³. Bölgede yaptığımız derlemelerde, özellikle yaşlı kişilerin yöresel söz varlığını daha fazla kullandıkları, orta yaş altındaki kaynak kişilerin ise yöresel söz varlığını kullanımlarını yavaş yavaş terk ettiklerini ya da bu söz varlıklarına hakim olmadıkları tespit edilmiştir.

Derlemelerde sorular özellikle uzun sohbet edilebilecek konular üzerinden seçilmeye çalışılmıştır. Derleme esnasında hem konuşmasında değişiklik olmasının hem de konuşmasını kibarlaştırmaya çalışmasını diye derleme yapılan kişilerle dikkatli şekilde bir derleme ortamı üzerinde yoğunlaşmıştır. Bölgede derleme yaptığımız süreçte Gümüşhane merkez ve ilçelerine ait 332 köyden 118 tanesine gidilmiştir. Bu süreçte derleme yapılacak köyler için en önemli tespit unsuru; yakın köyler ile olan etnik-kültürel benzerlik ve özellikle Köse-Kelkit-Şiran ilçelerinde yer alıp sonradan iskân edilen ve bölgedeki ana etnik unsurdan farklı olan köylerin belirlenmesi olmuştur. Bu bağlamda bölgedeki yakın komşu dört-beş köy içinde en

² Ahmet Adıgüzel, "Dünyada ve Türkiye Türkçesinde Ağız Çalışmaları ve Yöntemler", **Turkish Studies**, Yıl 8, Sayı 9, Ankara Yaz 2013, s. 391.

³ Nurettin Demir, **Ankara Örneğinde Ağızların Belgelenmesi (İnceleme-Metinler-Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 2013, s. 29.

eski tarihe ve ana yerleşime sahip olup kalabalık nüfusu olan köyler seçilmeye çalışılmıştır. Yine bahsettiğimiz ve yakın dönemlerde farklı illerinden Kürt ve Zaza kökenli vatandaşlarımızın yerleştirilmiş olduğu bazı köyler de bölge ağzını yansıtmadığı için derleme yapılacak köyler arasında yer almamıştır. Elde ettiğimiz tüm derleme malzemesi büyük bir titizlikle incelenerek derleme yapılan köylerden 73 tanesi seçilmiş ve bu şekilde tezimizdeki metinler kısmı oluşturulmuştur.

Tezimizin derleme aşamasından sonraki en zor ve uzun süreçlerinden biri de derlenen ses kayıtlarının dinlenip deşifre edilerek yazıya geçirilmesi işi olmuştur. Esasen, metne dayalı ağız araştırmalarında çok aşamalı bir süreç mevcuttur. Yapılacak her hamle, nitelik bakımından sonraki adımı etkilemektedir. Mesela kaynak kişilerin seçimindeki isabetsizlik, derlenen malzemenin yöre ağzını tam olarak yansıtamaması sonucunu doğurabilir. Veya iyi bir malzemeyi yazıya aktarırken yapılacak bazı yanlışlar, ağızlardaki özelliklerin kaybolmasına veya değiştirilmesine sebep olabilir. Böylesi durumlar; sınıflandırma ve gramer çalışmalarını da olumsuz etkilemektedir. Bu yüzden ağız çalışmalarındaki her aşama aynı ölçüde titizlik gerektirmektedir⁴. Bu bağlamda yaklaşık 3 yıllık bir süreçte ses kayıtları tekrar tekrar dinlenerek hiçbir ses özelliğini kaçırmamak adına titizlikle yazıya aktarılmıştır. Metinlerin yazıya geçirilmesinde seslerin fonetik değerlerinin en ayrıntılı şekilde gösterilmesini sağlayacak işaretler sistemi kullanılmıştır. Seslerin gösterilmesinde, Türk Dil Kurumunca kabul edilen “Ağız Araştırmaları Transkripsiyon Sistemi” esas alınmakla birlikte, ihtiyaç duyulan yerlerde bu işaretlere eklemeler de yapılmıştır.

Tezimizde metinler kısmı, 6 ilçeden yapılan derlemeler üzerinden 6 farklı başlık altında oluşturulmuştur. İnceleme ve sözlük kısmındaki örneklerin hangi ilçe sınırlarına ait olduğunu daha rahat tespit edebilmek için ilçe metinleri I-II-III-IV-V-VI şeklinde numaralandırılarak verilmiş ve her ilçenin metinleri bir önceki ilçe metin numarasına bağlanmadan örneklerde I/I, II/I, III/I şekillerinde belirtilmiştir. Metinler kısmından fişleme yöntemi ile tek tek inceleme yapılarak ses-şekil özellikleri ve söz varlığını unsurlarına katkı sağlayacak malzemeler ortaya çıkarılmıştır. Bu malzemelerden ses-şekil bilgisi kısmına örnek teşkil edenler, başlıklar altındaki

⁴ Leyla Karahan, “Ağız Çalışmalarında Bilimsel Niteliğin Korunması Üzerine Birkaç Not”, **Turkish Studies**, Cilt 7, Sayı 4, 2012, s. 133.

örnek oranına göre kullanılmış ve söz varlığı unsurları da sözlük kısmına eklenmiştir. Ses-şekil incelemesinde tezimizin amacı gereği metinlerimizde örneğini bulamadığımız ses ve şekil bilgisi başlıkları ele alınmamıştır. Yani yöre ağızlarında standart kullanımla aynı olan ses-şekil bilgisi unsurlarına örnek verilmemiştir. Sözlük kısmında bulunan söz varlıkları, metinlerdeki cümle örnekleri ile desteklenerek bu söz varlıklarının daha anlaşılır ve açıklayıcı olması amaçlanmıştır.

Sonuç kısmında ise tezimizde elde edilen veriler ışığında yöre ağızları üzerine genel bir değerlendirme ortaya konulmuştur. İnceleme ve sonuç kısmında yöre ağızlarının öncelikle komşu yöre ağızları olmak üzere genel olarak Türkiye Türkçesi ağızları ile olan bağlantılarına da yer yer değinilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GÜMÜŞHANE İLİ

Bu bölümde tezimize konu olan Gümüşhane ili hakkında kısa bilgiler verilecektir. Gümüşhane coğrafyası, tarihi ve kültürü farklı çalışmaların ana konusu olabileceğinden burada tezimiz için yeterli olacak seviyede kısa ve net bilgilerle Gümüşhane ilinden bahsedilecektir.

1.1. GÜMÜŞHANE'NİN COĞRAFİ KONUMU

Gümüşhane bir bölümü Doğu Karadeniz bir bölümü ise Doğu Anadolu'da yer alan bir ildir. 38°45' ve 40°12' doğu boylamları ile 39°45' ve 40°50' kuzey enlemleri arasında yer alan Gümüşhane, doğuda Bayburt, kuzeyde Trabzon, kuzeybatı ve batıda Giresun, güneyde ise Erzincan illeri ile çevrilidir⁵.

Gümüşhane ili Doğu Karadeniz ile Doğu Anadolu'yu birbirine bağlayan önemli bir kavşak noktasında yer almaktadır. Bulunduğu bu coğrafi konumuna ek olarak coğrafi yapı ve iklim özellikleri bakımından bu kenti, Gümüşhane merkez, Yağmurdere, Torul - Kürtün ve Köse - Kelkit - Şiran olmak üzere dört ayrı yöreye ayırmak mümkündür. Gümüşhane ili yeryüzü şekilleri bakımından incelendiğinde ise kentin büyük bir bölümünün dağlarla çevrili olduğu görülmektedir. Bu da mevcut arazinin %59,6'sına tekabül etmektedir ve dağlar genellikle doğu-batı doğrultusunda uzanmaktadır⁶.

Gümüşhane ili 657.500 hektarlık yüzölçümü ile Türkiye'nin yüzölçümünün yaklaşık % 0,84'nü oluşturmaktadır. Gümüşhane ili yeryüzü şekilleri bakımından iki farklı özellik göstermektedir: Birincisi yüksek bir plato olan Şiran, Kelkit ve Köse ilçelerini kapsayan güney kesimidir. İkincisi dar ve derin vadilerle birbirinde ayrılmış yüksek dağların bulunduğu Merkez, Torul ve Kürtün ilçelerini kapsayan kuzey kesimidir. Gümüşhane'nin ünlü yayları da kuzey kesiminde bulunur. Genel itibariyle dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip olan Gümüşhane İli arazisinin % 60'ını

⁵ <https://www.gumushane.bel.tr/gumushane-rehberi/cografik-konum/>

⁶ <https://gumushane.csb.gov.tr/cografik-konum-i-2914>

dağlar, % 29'unu platolar ve % 11'ini ovalar teşkil etmektedir. İlin en yüksek noktası 3.331 metre ile Abdal Musa Tepesidir⁷.

Gümüşhane ilinin tarihi gelişim sürecine etki eden diğer coğrafi faktörler akarsular ve onların çevresinde oluşan vadilerdir. Kelkit Irmağı, Harşit Çayı, Karadere ve Yanbolu, Gümüşhane il sınırları içerisinde doğarak Orta ve Doğu Karadeniz bölümlerinden Karadeniz'e boşalan en önemli akarsular olup bu akarsuların meydana getirdiği vadiler Gümüşhane'nin prehistorik ve eski çağ yerleşimlerinin de merkezini oluşturmuşlardır. Bu merkezler esas alındığında Gümüşhane ilini coğrafi, kültürel ve tarihsel olarak iki önemli bölgeye ayırmak mümkündür. Bu bölgelerden ilki; Gümüşhane merkez ilçesinin doğu ve güneydoğu yönünde Akçakale boğazından kuzeyde Zigana Dağı'na kadar uzanan alan içerisindeki Aşağı Dere; ikincisi ise Tekke'den başlayıp Vavuk Dağı'nda son bulan Yukarı Dere'dir. Aşağı Dere bölgesi daha çok Doğu Karadeniz Bölgesi'nin tarihsel süreci ile ilişkiliyken, Yukarı Dere bölgesi bulunduğu coğrafi konum itibarıyla Doğu Anadolu'nun tarihsel süreciyle paralellik göstermektedir. Bu özellikler bölgedeki yerleşim geleneklerinde açık bir şekilde görülmektedir. Örneğin Aşağı Dere yerleşimleri, Doğu Karadeniz yerleşim özelliğini taşımaktadır ve bu yerleşimler genellikle yamaç yerleşimi olup evler birbirinden uzaktır. Yukarı Dere yerleşimleri ise Aşağı Dere'den farklı olarak düzlük alanlara kurulmuş olup, evler daha sık aralıklarla bulunmaktadır⁸.

1.2. İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ

Gümüşhane ili her yönüyle olduğu gibi iklim özellikleri bakımından da Doğu Anadolu ile Karadeniz bölümü arasında bir geçiş teşkil etmektedir. Yüksek Zigana Dağı duvarları ile Karadeniz'in bunaltıcı nemli havasına set çeken Kop Dağı engeliyle de Doğu Anadolu'nun şiddetli soğuklarının gelmesini engelleyen

⁷ <https://www.gumushane.bel.tr/gumushane-rehberi/cografi-konum/>

⁸ Süleyman Çiğdem, Osman Emir, "Gümüşhane İli'nin Prehistoriası ve İlkçağı Üzerine Genel Bir Değerlendirme", **Gümüşhane Tarihi (İl Oluşunun 85. Yılında Gümüşhane Tarihi ve Ekonomisi Sempozyumu Tarih Bildirileri)**, (Ed. Bayram Nazır, Kemal Saylan), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları (No: 33), Gümüşhane 2016, s. 11.

Gümüşhane ili geçişli ve hoş bir iklime sahiptir. Gümüşhane ili Kürtün ilçesi dışında genel olarak karasal bir iklime sahiptir.

1.3. NÜFUS

Ülkemizde ilk nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılında 121 bin 797 kişi olan Gümüşhane ili nüfusu 2014 yılı Adrese Dayalı Nüfus sayımına kadar geçen 87 yıllık sürede yaklaşık olarak %34,3 artarak 146 bin 353 kişi olmuştur. 146 bin 353 kişi olan nüfusun 74.173'si (%50,66) erkek, 72.180'si (%49,33) kadındır. Nüfusun 87.978'dü (%49,97) İl/ilçe merkezlerinde, 58.375 (%50,02) kırsalda yaşamaktadır.

2014 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre Gümüşhane 81 il içinde toplam nüfus itibariyle 77. sırada yer almaktadır. İlin nüfus yoğunluğu ise km² başına 23 kişidir. İl 2014 yılında binde 18,9 yıllık nüfus artış hızıyla Türkiye sıralamasında dördüncü sıradadır.

Güncel olarak son verilere baktığımızda halen nüfus ve yüzölçümü bakımından en büyük ilçesi Merkez ilçedir. Nüfus ve yüzölçümü bakımından en küçük ilçesi ise Köse'dir. 2022 yılı nüfus verilerine göre ilçe nüfusları şu şekildedir: Merkez (54.462), Kelkit (41.233), Şiran (19.346), Kürtün (11.913), Torul (10.760) ve Köse (6.830)⁹.

Genel duruma bakıldığında ise diğer birçok Doğu Karadeniz ili gibi Gümüşhane'nin de büyük şehirlere ve yurtdışına yoğun bir iç ve dış göç halinde olduğu anlaşılmaktadır. İl kütüğüne kayıtlı nüfusun birçoğu İstanbul, İzmir, Bursa gibi illerde ve yurtdışında yaşamaktadır diyebiliriz. Bu denli çok göç veren bir ilin ağız araştırmasının yapılması gerekliliği de tarafımızca bizi bu konuya iten etkenlerden olmuştur. Geçmiş yıllara kıyasla baktığımızda ise son nüfus sayımında özellikle ilçeler bazında il nüfusunda azalmalar olduğu da gözlenmektedir.

⁹ <https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109> (TÜİK, 2022 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları.)

1.4. GÜMÜŞHANE TARİHİ

1.4.1. Gümüşhane Adı Üzerine Genel Değerlendirmeler

Gümüşhane adı ile ilgili kaynakları araştırdığımızda karşımıza çıkan en kapsamlı çalışma Selahattin Tozlu'nun "Gümüşhane Adı Hakkında (IX-XIX. Yüzyıllar Siyaset Ve Yerleşme Tarihi)¹⁰" adlı eseri olmuştur. Bu çalışmada Gümüşhane adı üzerine olan tüm yorumlar kapsamlı şekilde ele alınarak yapılan genel hatalar değerlendirilmiştir ve Gümüşhane ili adının tarihi kaynaklarda ne şekilde geçtiği detaylıca araştırılmıştır.

Gümüşhane yöresinin eski dönemlerdeki adlandırması ve nihai adı olan Gümüşhane adını alması konusunda birçok misal ve görüş ortaya konulmaktadır. Genel çalışmalardan anlaşılacağı üzere, Gümüşhane, eski adı Argyropolis yapılmaya gayret edilen bir yerdir. Oysa bu iddianın gerçekte hiç alakası yoktur denilebilir. Aksine, XIX. yüzyılın ortasında Gümüşhane sözcüğü, Grekler tarafından aynen Grek diline çevrilerek Argyropolis denmiştir. Peşine de bir tarih uydurması yapılarak, buranın eski bir Grek şehri olduğu iddia edilmiş ve böylece proje tamamlanmıştır. Bu uydurmadan yola çıkılarak bugün de Gümüşhane'nin Greklere ait olduğu iddia edilmektedir. Ama, bunların doğru olmadığı artık ortaya konulmuştur¹¹. Bu misallerden anlaşılacağı üzere Roma, Bizans veya bir başka devlet tarihinde Argyropolis adlı bir şehir, kasaba veya köy mevcut olmamıştır. Dolayısıyla, bu basit bir tarih uydurması ve Helenizm vakasıdır denilebilir.

Yakın tarihte daha net kaynaklara baktığımızda, Evliya Çelebi, Gümüşhane'nin Fatih zamanında Osmanlı topraklarına katıldığını yazar ve şöyle devam eder: "Şehre hala Gümüşhane denilmekte ise de, Defterhane-i Âl-i Osman'da Canca olarak yazılmıştır". Evliya'nın kayıtlarına göre, Gümüşhane adı Fatih Sultan Mehmet Han zamanından; yani, XV. yüzyıldan kalmaz. Demek ki, bu isim

¹⁰ Selahattin Tozlu, "Gümüşhane Adı Hakkında (IX-XIX. Yüzyıllar Siyaset ve Yerleşme Tarihi)", **Gümüşhane Tarihi (İl Oluşunun 85. Yılında Gümüşhane Tarihi ve Ekonomisi Sempozyumu Tarih Bildirileri)**, (Ed. Bayram Nazır, Kemal Saylan), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları (No: 33), Gümüşhane 2016, s. 473-501.

¹¹ Tozlu, **age.**, s. 497.

Gümüşhane halkı tarafından söylenmektedir, ama, Osmanlı resmî kayıtlarına sonradan geçirilmiştir¹².

XVII. yüzyılda Torul ve Gümüşhane'nin bir kaza olarak idare edildiği halde iki farklı isimle anılması izah edilmesi gereken bir konudur. Arşiv kayıtlarında *kaza-yi Torul nam-ı diğer Gümüşhâne* tabiri kullanılmaktaydı. Ancak bu durumun ne zaman başladığı yönünde kaynaklarda açık bilgiler yoktur. XV. yüzyılın sonlarına doğru bölgede Torul ismi olmasına karşılık henüz Gümüşhane ismi kullanılmamaktaydı. Gümüşhane yerine Canca isminin kullanıldığı görülmektedir. 1486 yılında yapılan sayımda Trabzon sancağına bağlı Torul nahiye iken, Gümüşhane; karye-yi Palu Canca isminde bir köydü. Dolayısıyla Torul müstakil bir kaza, Canca olarak bilinen Gümüşhane ise Torul'un sınırları içerisinde bir yerleşim birimiydi¹³.

17. yüzyıldan önce rastlanmayan bir isim olan “Argyropolis” adı 19. yüzyılda Gümüşhane'nin Helenleştirilmesi çalışmasında bir araç olarak görülmektedir¹⁴. Gümüşhane ili merkezinin eski yerleşimleri olan ve yakın zaman kaynaklarında geçen “Canca”, “Süleymaniye”, “Gümüşhane nam-ı diğer Torul” veya “Torul nam-ı diğer Gümüşhane” şeklindeki isimlendirmelere kaynaklarda rastlanılmaktadır. Çalışmalardan anlaşılacağı üzere Gümüşhane adı Türkler tarafından bir isim üzerine verilen bir ad değil tamamen yeniden yerleşim haline getirdikleri bu kente Türk ad verme sistemine göre verilmiş bir isimdir diyebiliriz.

Kanûnî Sultan Süleyman döneminde şehrin eski yerleşimi olan Canca'dan değişik bir merkez olarak Süleymaniye Camii adı verilen bir cami ile bu cami çevresinde elli kadar evin inşa edilmiştir. Bu şekilde günümüzde Süleymaniye mahallesi ya da Eski Gümüşhane adı verilen şehrin temelleri atılmış oldu. Bunun üzerine Canca sönmüşmeye, yeni kurulan ve muhtemelen bu dönemde Gümüşhane adı verilen şehir gelişmeye başladı. Bu şehir, Harşit ırmağına sol taraftan karışan Musallâ deresinin yamaçlarında ve bugünkü Gümüşhane'ye 4 km. kadar uzaklıkta kurulmuştur. Kanûnî Sultan Süleyman (926/1520) ve onun ardından gelen iki

¹² Tozlu, **age.**, s. 493.

¹³ Bilgehan Pamuk, “XVII. Yüzyılın Ortalarında Gümüşhane (Torul) Kazası”, **Bellekten**, C. 73, S. 266, Nisan 2009, s. 117.

¹⁴ Tozlu, **age.**, s. 478.

padişah da Gümüşhane’de sikke kestirmişlerdi (II. Selim döneminde 974 [1566-67] ve III. Murad döneminde 982 [1574-75] tarihli). 1130 (1718) ve 1143 (1730-31) tarihlerini taşıyan sikkelerde artık Canca adının kullanılmadığı, Gümüşhane isminin geçmeye başladığı görülmektedir¹⁵.

Demek oluyor ki, Cihannüma’daki Gümüşhane ve civarına ait bilgiler, XVII. asır sonlarına aittir. Yani, Kâtip ve Evliya Çelebilerden epeyce sonradır. Bu yıllarda da Gümüşhane, Trabzon’a bağlıdır ve Torul’la birlikte bir kazadır. Dolayısıyla, Gümüşhane’nin diğer adı bahsi, Torul ile alakalıdır. Yani, “Gümüşhane nam-ı diğer Torul” veya “Torul nam-ı diğer Gümüşhane” şeklinde olmalıdır¹⁶. Yine bazı diğer çalışmalarda da Canca adının Gümüşhane merkeziyle alakalı olmadığı ve bugünkü Torul ilçesinin Torul Nefs-i Canca olarak Osmanlı kayıtlarında yer aldığı görülmektedir¹⁷.

Son çalışmalarda elde edilen veriler ışığında, Gümüşhane yöresinin tarihi isimlendirmesi olarak öne sürülen “Argyropolis” adının yanlış bir değerlendirme olduğu ve bu adlandırmanın Türklerin yöreye verdiği Gümüşhane adının Grekçe çevirisi olduğu görülmektedir. Yani Türkler bölgeye yerleşime geçtiklerinde Grekçe “Argyropolis” ismini tercüme ederek değil kendileri bizzat bölgeyi gümüş madenciliği üzerinden adlandırarak yöre adının belirleyicisi olmuşlardır diyebiliriz.

1.4.2. Tarihi Süreç İçinde Gümüşhane

Gümüşhane ve çevresinin tarih öncesi ve ilkçağı, Anadolu’nun araştırmacılara kaynak sıkıntısı yaşatan en zor coğrafyalarının başında gelmektedir. Gümüşhane ilinin de dâhil olduğu Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi bulunduğu coğrafi konum ve coğrafi yapı itibarıyla eskiçağ süresince Anadolu’da yaşanan siyasi ve kültürel gelişmelerden ne doğrudan etkilemiş ne de tam anlamıyla uzak kalabilmiştir. Bununla birlikte Kuzeydoğu Anadolu bölgesi, Güney Kafkaslarla kurduğu güçlü

¹⁵ <https://islamansiklopedisi.org.tr/gumushane>

¹⁶ Tozlu, **age.**, s. 496.

¹⁷ Adnan Güngör Üçüncüoğlu, **Canca-Chaldiye (Ardasa-Süleymaniye Halk Kültürü)**, Aysin Rafet Ataç Vakfı Yay., No: 2, Trabzon 2015, s. 423.

kültürel bağlar sayesinde hem Anadolu'nun bir parçası hem de Kafkasların bir uzantısı olarak önemli bir misyona sahip olmuştur¹⁸.

Gümüşhane ve çevresi tarihsel süreç içerisinde coğrafi özelliklerinden ziyade stratejik konumuyla ön plana çıktı. Özellikle Anadolu'nun doğudan ve Kafkaslardan gelen kültürler için önemli bir geçiş güzergâhı olan bu kent, batıdan gelen toplum içinde adeta Anadolu'nun doğusundaki çıkış kapısı özelliğine sahip oldu. Özellikle Geç Kalkolitik Dönemden itibaren kesintisiz olarak birçok kültüre ve siyasi güce ev sahipliği yaptığı tespit edilen Gümüşhane ili ve çevresi ile ilgili karşılaşılan asıl tarihsel problem, bölgenin prehistorik ve eskiçağ tarihini aydınlatacak kaynak eksikliğidir. Dolayısıyla Gümüşhane tarihi için, Gümüşhane ve çevresi ile ilgili Prehistorik ve eskiçağ çalışmalarının artırılması, bu tür çalışmalara destek verilmesi ve ortaya çıkan sonuçların disiplinler arası bir arenada değerlendirilmesi oldukça büyük bir önem arz etmektedir¹⁹.

Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen buluntulara göre, Neolitik Çağ'da (MÖ 8000-5000) Gümüşhane ve çevresi ile ilgili net bilgiler elde edilememekle birlikte kullanılan çanak, çömlek parçalarından bazı bilgilere ulaşılmıştır. Gümüşhane ve çevresi ile ilgili ilk bulgular Geç Kalkolitik Çağ ve Eski Tunç Çağı'na dayanmaktadır. Gümüşhane, tarih boyunca çeşitli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Bu medeniyetler; Hitit, İran, Roma, Makedonya, Bizans, Emevi, Abbasi, Selçuklular, İlhanlılar, Trabzon Rum İmparatorluğu, Akkoyunlular ve Osmanlılar'dır²⁰.

Bölgede Neolitik Çağ'dan sonra çeşitli yerleşimler olmuştur. Ancak tarihi süreçte bilinen en kadim yerleşim kayıtları Pers dönemine aittir. MÖ 550 yıllarında Anadolu'yu fetheden Persler, Gümüşhane çevresine de hükmetmişler ve Büyük İskender dönemine kadar bölgede Perslerin varlığı süregelmiştir. Pers hâkimiyeti döneminde Gümüşhane ve çevresi Doğu Karadeniz Satraplığı içinde yer almıştır. Perslerden sonra bölge Büyük İskender ile Makedonların eline geçmiştir. Makedonya Kralı Büyük İskender'in Pers İmparatorluğu'na son vermesi üzerine (MÖ 331)

¹⁸ Çiğdem ve Emir, *age.*, s. 27.

¹⁹ Çiğdem ve Emir, *age.*, s. 28.

²⁰ Onur Günel, **Gümüşhane İli Kelkit İlçesi Akdağ Köyü Alevilerinin Gelenek ve Göreneklere**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul 2021, s. 4.

Gümüşhane bölgesi Makedonyalıların hâkimiyetine geçmiştir. Büyük İskender'in komutanlarından Flikos'un Gümüşhane'de gümüş madeni bulması üzerine İskender'in buraya önem verdiği söylenmektedir. Roma, Makedonya, Pers mücadelesine sahne olan bölgenin bu karmaşık durumunu gören Hazar hanları bölgeyi ele geçirerek, Peçenek Oymaklarını yerleştirmeye başlamıştır. Fakat Türk hâkimiyeti kısa sürmüş, bölge tekrar Pers-Bizans mücadelesine sahne olmuştur. Daha sonra yöre Pontus, Roma mücadelelerine sahne olmuştur. Uzun süre Roma daha sonra da Roma'nın ikiye ayrılmasıyla birlikte Doğu Roma (Bizans) idaresinde bulduktan sonra bölge, Türk egemenliğine geçmiştir²¹.

Selçuklular'ın Bizans'ı yenilgiye uğrattığı "Pasinler Savaşı"ndan sonra Gümüşhane ve çevresi kısa süreliğine de olsa Türk hâkimiyetine girdi. Malazgirt Savaşı akabinde Sultan Alparslan'ın Erzincan ve civarının fethi vazifesini verdiği komutanlarından Emir Mengüçük Gazi, Gümüşhane ve çevresini ele geçirerek Erzincan'a bağladı. Anadolu Selçukluları devrinde Gümüşhane, Melik II. Gıyâseddin Keyhusrev ve atabeği Mübârizüddin Ertokuş komutasındaki ordu tarafından ele geçirildi. Moğolların Anadolu'yu istilas sırasında Gümüşhane ve çevresi de İlhanlıların hâkimiyetini tanımak zorunda kaldı. İlhanlıların bölgedeki nüfuzunu kaybetmeye başlamasıyla Gümüşhane'ye Celâyirîliler hâkim oldu. Celâyirîliler'in ardından Eretnaoğulları'nın hâkimiyeti altına girdi. Akabinde Kadı Burhâneddin, Akkoyunlular, Karakoyunlular arasında el değiştirdi. Gümüşhane, bir süre de Trabzon Rum Devleti'nin hâkimiyeti altına girdi. 1461'de Fatih Sultan Mehmed'in bu devletin mevcudiyetine son vermesi üzerine Gümüşhane, Osmanlı topraklarına dâhil oldu. Ancak 1467'de Akkoyunlu Uzun Hasan tarafından Gümüşhane ve çevresi ele geçirildi. Bu hâkimiyet, 1473 yılında Fatih Sultan Mehmed komutasındaki Osmanlı ordusunun Otlukbeli Savaşı'nda Akkoyunlu Uzun Hasan'ı mağlup etmesiyle sona erdi. Akabinde şehir kesin olarak Osmanlı Devleti hâkimiyetine girdi²².

Osmanlı idaresi altında Gümüşhane önceleri Erzurum, daha sonra Trabzon idare sınırları içerisinde bulunuyordu. Canca civarında gümüş yataklarının

²¹ Günel, *age.*, s. 5.

²² Hamit Sarı, **19. Yüzyılın Son Çeyreğinde ve 20. Yüzyılın Başlarında Gümüşhane Sancağı'nda Rumlar**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2022, s. 3.

işletilmesine Osmanlı döneminde de devam edilmiştir. Hatta burada gümüş sikkeler basıldığı da bilinmektedir. Fâtih Sultan Mehmed, madenle uğraşan halkı vergiden muaf tutarak onları gümüş madenlerini işletmeye teşvik etmiştir. Böylece madenci nüfusunda artış meydana gelmiştir²³.

Gümüşhane'nin Osmanlı dönemindeki idari durumuna baktığımızda Trabzon sancağı ve Erzurum eyaletine bağlılığı görülmektedir. Arşiv kayıtları incelendiğinde Gümüşhane, idari anlamda Trabzon'a bağlıdır. Gümüşhane'nin Erzurum'a bağlılığı ise mali anlamda olmuştur. Trabzon'da defterdar bulunmadığından Gümüşhane/Canca Maden Mukataası'na ait işlemler, yakın olması hasebiyle Erzurum defterdarının kontrolünde gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla bu durumdan kaynaklı olarak Gümüşhane'nin Erzurum'a bağlılığı sadece mali boyuttaydı. Gümüşhane-Torul kazasının idari anlamda Trabzon Sancağı'na bağlı olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır²⁴.

Bölgenin eski yerleşim merkezlerinden biri olan Şiran, Gümüşhane merkez ilçesinin güney batısında, kuzeyde Torul, doğuda Kelkit ilçeleriyle, güneyde Erzincan ve batıda Giresun illeriyle komşudur. Yerleşim biriminin adı Latin kaynaklarında, Kherianon ve Sharian olarak kaydedilmiştir. Şiran sözcüğü, “arslanlar” manasına gelmekte olup, yörenin adı XV. ve XVI. yüzyıllarda Karaca olarak geçmektedir. XVII. yüzyıl arşiv kayıtlarında ise Şiryan şeklinde kaydedilmiştir²⁵.

XV.-XVI. yüzyıllarda Torul kazası merkezinin neresi olduğu hususunda arşiv kayıtlarında açık bir bilgi yoktur. Ancak XV. yüzyılın başlarında Torul kaza merkezinin Ardasa olduğu düşünülmektedir. Keza 1583 yılında Ardasa'nın dışında hiçbir köyün mahallesinin olmaması, adı geçen köyün XV. Ve XVI. yüzyıllarda kaza merkezi olma ihtimalini kuvvetlendirmektedir. XVII. yüzyılda da kaza merkezinin neresi olduğu yönünde kayıtlarda açık bir bilgiye rastlanmadı. Ancak kaza merkezi önceki yüzyıllardaki gibi Ardasa değildi. 1643 tarihli sayımda, kaza genelinde nefis

²³ <https://islamansiklopedisi.org.tr/gumushane>

²⁴ Bilgehan Pamuk, “Osmanlılar Zamanında Gümüşhane Hakkında Bazı Bilgiler (15-17. Yüzyıllar)”, **Gümüşhane Tarihi (İl Oluşunun 85. Yılında Gümüşhane Tarihi ve Ekonomisi Sempozyumu Tarih Bildirileri)**, (Ed. Bayram Nazır, Kemal Saylan), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları (No: 33), s. 129-153.

²⁵ Süleyman Kul, “1642 Tarihli Avârız Defterine Göre Şiran Kazâsı ve Köyleri”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]**, Sayı 44, Erzurum 2010, s. 271.

tanımlanması yapılan tek yer Gümüşhane/Canca idi. Dolayısıyla kaza merkezinin burası olması ihtimali oldukça yüksektir²⁶. Cumhuriyet döneminden önce son olarak Trabzon'a bağlı bir sancak olan Gümüşhane, Cumhuriyetle beraber 1925 yılında il olmuştur.

Türkiye'de savaş sonrasında şehir merkezinin değiştiği tek yer Gümüşhane olmuştur. 1915 yılı başlarında askeri ve mülki mesai Daltaban'da birleştirilmiş, savaştan sonra da artık Gümüşhane'nin yeni yerleşim alanı Daltaban ve çevresinde şekillenmeye başlamıştır. İlk defa Canca mahallesinde kurulan şehrin Süleymaniye mahallesine taşınmasına gümüş yataklarının neden olduğu bilinmektedir. Eski Gümüşhane olarak da bilinen bu yerleşme, Harşit çayına soldan karışan Musalla deresinin yamaçlarında ve bugünkü şehre 3 km uzaklıkta bulunuyordu. Gümüş madeni rezervlerinin tükenmesiyle birlikte şehir, I. Dünya Savaşı yıllarından itibaren günümüzdeki yeri olan Trabzon-Erzurum karayolunun da geçtiği Harşit vadisine doğru yer değiştirmiştir. Böylece Gümüşhane tarihinde ikinci kez yer değiştirmiştir ve Eski Gümüşhane'nin çöküşü iyice hızlanmıştır. Şüphesiz bu çöküşe, Rus işgali sonucunda halkın göçü, madenlerin kapanması ve ekonomik hayatın daralması gibi etkenler de neden olmuştur. Bu işgal sonucunda eski Gümüşhane'de 50 kadar ev ile bir camiden başka bir şey kalmamıştır. Bu sebeple de Gümüşhane, Kurtuluş Savaşı yıllarında Sorda (Bağlarbaşı) ve Hacıemin mevkileri arasındaki Harşit vadisinde yeniden kurulmaya başlanmıştır. Cumhuriyet döneminde hızla imar olunarak 1938 yılı itibarıyla 750 hanelik yeni ve güzel bir Gümüşhane meydana getirilmiştir. Gümüşhane'de 1923-1938 yılları arasında altyapı kurulmasına çaba gösterilmiştir. Genellikle dağlık bir arazi yapısına sahip olduğundan ve ulaşım güçlüğü nedeniyle ekonomik gelişme sağlayamayan şehirde, yol ve köprü yapımına önem verilmiştir. Bu sebeple şehir için hayati bir öneme sahip olan Trabzon-Erzurum-Kızıldize yolunun Gümüşhane Vilayet sınırları içinde yer alan 170 kilometrelik kısmının tamirine başlanmıştır²⁷.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra harabe bir şehir görünümünde bulunan Gümüşhane, bu savaş sırasında uğramış olduğu felaketlerin enkazını gidermek için

²⁶ Pamuk, **age.**, s. 129-153.

²⁷ Serdar Göktaş, "Cumhuriyetin İlk Yıllarında Gümüşhane Vilayeti'nde Bayındırlık Faaliyetleri", **Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6, Sayı 11, s. 450.

Milli Mücadele ve Cumhuriyetin ilk yıllarında yoğun bir mesaiyle çalışılan yerleşim birimlerimizden biri olmuştur. Rus ve Ermeniler tarafından işgali yüzünden baştanbaşa yıkılmış ve yakılmış olan Gümüşhane ve kazaları, Cumhuriyet döneminde birer şantiye haline gelmişlerdir. Bir yandan yakılan ve yıkılan binalar yeniden kullanılmaya uygun bir duruma getirilirken, diğer yandan yeni işletmeler, hükümet daireleri, eğitim ve kültür kurumları şehirde yükselmeye başlamıştır. Özellikle 1935 yılında Gümüşhane Vilayeti'nin de içinde yer aldığı Doğu Karadeniz ve Doğu Anadolu'nun bir kısmında kurulan III. Umumi Müfettişlik ile birlikte bölgede yapılan bayındırlık çalışmaları planlı bir duruma getirilmiştir²⁸.

Tarihi veriler ve yapılan bilimsel çalışmalar, Karadeniz Bölgesi'nde, bugünkü Gümüşhane ili, Kürtün ilçesi merkez olmak üzere Harşit vadisinin Çepni iskânının yoğunlaştığı bölgelerden biri olduğunu göstermektedir²⁹. Bu veriler ışığında tezimizin inceleme kısmında da genel Çepni ağızlarına benzer olan bazı özelliklerin olduğu görülmüştür. Ancak ağız araştırmalarında ortaya çıkan özelliklerin yöre üzerindeki etnik-boysal unsurların net olarak belirlenmesinde bir kesinlik ifade edemeyeceği söylenmelidir. Yani ortaya çıkan ağız özellikleri ile Gümüşhane ve yöresinde sadece Çepni boyunun olduğunu söylemek ya da farklı etnik-boysal etkileri kesinlik ifade ederek ortaya koymak çok zordur.

1.5. GÜMÜŞHANE AĞIZLARININ TÜRKİYE TÜRKÇESİ AĞIZLARINDAKİ YERİ VE YÖRE AĞIZLARI ÜZERİNE YAPILMIŞ ÇALIŞMALAR

1996 yılında Leyla Karahan “Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması” adlı çalışmasında Anadolu ağızlarını üç ana ağız grubuna ayırıp ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz dizimine ait toplam yirmi üç ölçüt kullanırken, her ana ağız grubunu da yine aynı ölçütlerle kendi içinde alt gruplara ayırmıştır. Bu çalışmalar içerisinde en çok kabul gören Leylâ Karahan'ın yapmış olduğu tasnif çalışması olmuştur. Bu tasnif ölçütleri pek çok bölge ağzının değerlendirilip sınıflandırılmasında kullanılmıştır³⁰. Anadolu ağızları üzerine yapılan birçok tasnif çalışmasından daha sonra ve daha çok

²⁸ Serdar Göktaş, *agm.*, s. 454.

²⁹ Ekrem Ünlü, *Harşit Vadisi Tarih ve Kültür Yazıları*, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2016, s. 27.

³⁰ Muharrem Özden, “Türkiye Türkçesi Ana Ağız Gruplarını Belirleyen Özellikler Bakımından Batı Trakya Türk Ağızları”, *Folklor/Edebiyat Dergisi*, Cilt 25, Sayı 97, 2019/1, s. 187. 183-205.

kaynağa başvurularak yapılmış olan bu çalışmanın, ağız sınıflandırmaları alanındaki en kapsamlı eserlerden biri olduğunu söylemek mümkündür.

Gümüşhane ve yöresi ağızları; Leyla Karahan'ın "Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması" isimli çalışmasına göre Türkiye Türkçesi Ağızları içinde, "Doğu Grubu Ağızları" içerisinde yer almaktadır. Gümüşhane ili ve yöresi ağızları, kendi içinde dört alt gruba ayrılan Doğu Grubu Ağızları içerisinde "Kars (Ardahan, Posof hariç), Erzurum merkez, Aşkale, Pasinler, Horasan, Hımıs, Tekman, Karayazı, Erzincan merkez, Tercan, Çayırılı, Kemah, Refahiye" ağızları ile birlikte II. grupta yer almaktadır. Sınıflandırmaya göre Doğu Grubu Ağızları içinde yer alan Gümüşhane ili ve yöresi ağızları, şehrin coğrafi konumu hasebiyle Kuzeydoğu Grubu ağız özelliklerini de gösteren bir geçiş bölgesi hüviyetindedir. Gümüşhane ve Torul, grubun diğer merkezleri "Ardahan, Olur, Oltu, Tortum ve İspir" ile beraber Doğu Grubu Ağızları ile Kuzeydoğu Grubu ağızlarını birbirine komşu etmektedirler. Bu sebeple Gümüşhane'nin iki ağız grubunun özelliklerini de gösteren bir köprü görevi gördüğü söylenebilir. Karahan, 2. alt grubu değerlendirirken Torul (Gümüşhane) ağzının birçok bakımdan grubun genel özelliklerinden ayrıldığına işaret etmektedir³¹.

Leyla Karahan Gümüşhane ağızlarını da içinde gösterdiği 2. derece alt grupların belirleyici özelliklerini "arka damak ünsüzleri yanında meydana gelen kalınlık-incelik uyumsuzluğu (gelmezuğ < gelmeyiz)", "ünlü yuvarlaklaşmasının sebep olduğu düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluğu (alur < alır)", "hece ve sözcük sonunda k > ħ değişmesi (getdiğ < gittik)", "zamir kökenli teklik 1. ve 2. şahıs ekleri ile bildirme eklerindeki ses değişimleri (bağırıysen < bağırıyorsun)" ve "şimdiki zaman ekinde meydana gelen ses değişimleri (vermeyer < vermiyor)" olarak saymaktadır³².

Tezimizde bütünüyle Gümüşhane ili idari sınırları içinde yer alan bölgeler incelenmiştir. Çalışmamız ilin tüm idari sınırları da ele alınarak yapıldığından dolayı genel bir yoruma varmak da mümkün olmaktadır. Bölge ağızlarında çok sayıda ortak özellik bulunmakla birlikte mahalli olarak ayırt edici bazı özelliklerin de ortaya çıktığı görülmektedir. Tasniflerde bölgenin genelinden ayrı olarak verilen Torul

³¹ Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Akçağ Yayınları, (4. Baskı), Ankara 2017, s. 78-88.

³² Karahan, *age.*, s. 78-88.

ağzının özellikle Gümüşhane merkez olmak üzere diğer ilçe ağzları ile bazı yönleriyle ortaklık gösterdiği birçok ses-şekil bilgisi unsuruna rastlanmaktadır.

Türkçede bir ekin, köken bakımından aslını, durumunu araştırmak, incelemek, açıklamak için, tarihsel kaynakların ışığında, eski yeni bütün Türk lehçelerini inceleme ihtiyacı vardır. Bununla birlikte Türkiye Türkçesinin, tarihi gelişimi, Anadolu'ya göç eden boyların dil zenginliği, bugünkü Türkçede kullanılan şekil bilgisi unsurlarıyla ilgili pek çok sorunu da aydınlatacak güçtedir³³. Bu bağlamda, tezimizde ortaya koyduğumuz ses-şekil bilgisi ve söz varlığı unsurlarının da Türkçe için değerli birer kaynak olmaları amaçlanmıştır.

Gümüşhane ili ve yöresi ağzlarının Türkiye Türkçesi ağzları içindeki durumunu gösteren bir diğer sınıflandırma, Gümüşhane'nin eski milletvekillerinden olan eğitimci, araştırmacı-yazar Sabri Özcan San tarafından oluşturulmuştur. Çalışmacı, yöre ağzlarını ilin idari sınırları içindeki bölgelere göre bir sınıflandırmaya tabi tutmuştur. Sabri Özcan San'ın ilçe ağzlarını temel alan sınıflandırması aşağıdaki gibidir³⁴:

1. Merkez İlçesi Ağzı
2. Bayburt İlçesi Ağzı³⁵
3. Kelkit İlçesi Ağzı
4. Şiran İlçesi Ağzı
5. Torul İlçesi Ağzı

Yapılan sınıflandırma çalışmalarıyla Türkiye Türkçesi ağzları içindeki konumu netleştirilmeye çalışılan yöre ağzıyla ilgili yapılan bazı ağız çalışmaları mevcuttur. Gümüşhane ili ve yöresi ağzları, Serdar Bulut'un konuyla ilgili bir çalışmasına göre ağız çalışması yapılan yerler kategorisinde yer almaktadır³⁶.

³³ Vecihe Hatiboğlu, **Türkçenin Ekleri**, TDK Yay., (2. baskı), Ankara 1981, s. 6.

³⁴ Sabri Özcan San, **Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağzları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

³⁵ Eserin yazılmaya başlandığı dönemde bugünkü Bayburt İli Gümüşhane'ye bağlı bir ilçeydi. Bayburt İlçesi 21.06.1989 tarihinde Gümüşhane'den ayrılarak il olmuştur.

³⁶ Serdar Bulut, "Türkiye Türkçesi Ağzları Üzerine Çalışma Yapılmayan İl ve İlçeler", **Turkish Studies**, Cilt 8, Sayı 1, Kış 2013, s. 1129-1149.

Gülensoy ve Alkaya'nın "Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası (2003)³⁷" adlı eserindeki kaynaklar ve bu eser sonrasında ortaya çıkan yeni çalışmalara baktığımızda, yöre ağızlarıyla ilgili aşağıdaki çalışmalar bulunmaktadır:

Kitaplar:

- BULUT, Serdar, **Gümüşhane İli ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı**, Gazi Kitabevi, Ankara 2018.
- SAN, Sabri Özcan, **Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.
- ÜLKER, Talat-YILMAZ, Necati-KAZANCI, Şahin-DOĞRU, Engin. **Gümüşhane Halk Kültürü-6**, Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık, Trabzon 2011.

Tez Çalışmaları:

- ACAR, Turgut, **Gümüşhane ve Yöresi Halk Ağızları**, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum 1982.
- AKÇAM, Murat, **Torul ve Kelkit Yöresi Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Türk Dili Anabilim Dalı, Ankara 1999.
- GÖÇER, Özcan, **Gümüşhane Ağzı**, A.Ü. DTCF Türk Dili Lisans Mezuniyet Tezi, Ankara 1972.
- GÖK, Çizel, **Gümüşhane İli Kale Köyü ve Civarı Köylerinin Ağız İncelemesi**, Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bursa 2019.
- ÜNLÜ, Eren, **Gümüşhane İli Şiran ve Köse İlçeleri Ağızları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adıyaman 2015.

Makaleler:

- BULDUK, Türker Barış, **Gümüşhane İli ve Yöresi Ağızları Söz Varlığında Eski Türkçe Kelimeler**, **Mavi Atlas**, Cilt 7, Sayı 1, 2019, 52-67.

³⁷ Tuncer Gülensoy, Ercan Alkaya, **Türkiye Türkçesi Ağızları Bibliyografyası**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

- BULUT, Serdar, Gümüşhane İli Ve Yöresi Ağızlarında Hayvan Adlarıyla İlgili Söz Varlığı, **Turkish Studies**, Cilt 14, Sayı 4, 2019, s. 1805-1826.
- BULUT, Serdar, Gümüşhane İli ve Yöresinde Yerel Ağız Sözcükleriyle Adlandırılan Geleneksel Çocuk Oyunları, **Kesit Akademi Dergisi**, Cilt 8, Sayı 33, 2022, 361-404.
- COŞAR, A. Mevhibe, “Gümüşhane Ağzından Derlenmiş Deyimler Üzerine”, **Mavi Atlas**, Sayı 6, 2016, s.1-17.
- BULUT, Serdar, “Gümüşhane ve Yöresi Ağızlarından Derleme Sözlüğüne Katkılar”, **Karadeniz Araştırmaları (KARAM)**, Cilt XV, Sayı 57, 2018, 171-190.

Bildiriler:

- BULUT, Serdar, Gümüşhane İli ve Yöresi Ağızlarında Akrabalıklarla İlgili Adlandırmalar, **4. Uluslararası Filoloji Sempozyumu (Asos Congress 2018)**, Alanya 2018.
- BULUT, Serdar, Gümüşhane İli ve Yöresi Ağızlarında Bitki Adları, **2. Uluslararası İpekyolu Akademik Çalışmalar Sempozyumu**, Nevşehir 2018.
- BULUT, Serdar, Gümüşhane İli ve Yöresi Ağızlarında İkilemeler ve Yinelemeler, **XI. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu**, Samsun 2019.

Bu çalışmalar arasındaki “Gümüşhane ve Yöresi Halk Ağızları (Acar, 1982)” adlı doçentlik tezi çalışması bu güne kadarki en detaylı Gümüşhane yöresi ağız çalışması olarak görülmektedir. Belli kısımlarda mukayese açısından bizim için önemli bir çalışma olarak tezimize kaynak olmuştur. Sabri Özcan San’ın “Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağızları” adlı eseri ise Turgut Acar’ın eserinden sonra yazılmış, bölgeyi iyi tanıyan ve gözlemleyen bir çalışmacının eseri olarak çok değerli görülmektedir. Sabri Özcan San’ın eserinde ağız incelemesi yanında; yöreye ait masallar, hikayeler, kalıp sözler, alkış-kargışlar gibi birçok halk bilgisi unsuru da yöre ağızlarındaki şekli ile verilmiştir. Gümüşhane’nin, Torul - Kelkit ve Şiran - Köse ilçeleri üzerine yapılan yüksek lisans tezleri de yine bu bağlamda önemli kaynaklar olarak görülmektedir.

Ağızlar içinde taşıdığı ses ve şekil yapısı kadar sahip oldukları söz varlıkları ile de büyük önem arz etmektedirler. Tezimizde, metinlerden elde ettiğimiz sözlük kısmı ile yöre ağızı üzerine yapılan söz varlığı çalışmalarını destekleyecek ya da bu çalışmalara ait eksiklikleri tamamlayacak nitelikte malzemeler ortaya konmuştur. Aynı zamanda bu sözlük, ses ve anlam olayları için işlenmeye hazır bir hammadde kaynağı olacak, köken incelemelerinde de önemli ipuçları sağlayacaktır. Ağızların sınıflandırılmasında ve ağız atlaslarının hazırlanmasında ses, yapı ve söz dizimi kadar sözlüksel ölçütler de önemlidir. Hatta bazı araştırmalara göre sözlüksel ölçütler ve bu bağlamda hazırlanan haritalar bize dil değişiklikleri konusunda daha sağlıklı bilgiler verebilmektedir³⁸. Bu bağlamda yakın zamanda yapılan çalışmalardan olan “Gümüşhane İli ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı” adlı eser ise Gümüşhane ve yöresi söz varlığı açısından en kapsamlı eser olarak görülmektedir. Eserde, “Derleme Sözlüğü” başta olmak üzere yöre ağızı üzerine yapılan çeşitli çalışmalar ve derlemeler yoluyla, yöre ağızlarına ait 6030 madde başı içeren bir sözlüğün ortaya çıktığı belirtilmektedir³⁹. Biz de tezimizdeki metinlerden elde ettiğimiz söz varlığını tek tek bu çalışma ile mukayese etmesek bile bahsedilen çalışmaya ek olabilecek bazı söz varlıklarını tespit ettiğimiz söylenebilir. Gümüşhane üzerine incelediğimiz diğer çalışmalar da alana katkısı olan söz varlığı ya da ağız özellikleri ile ilgili çalışmalardır. Bu bağlamda tespit edebildiğimiz ve ulaşabildiğimiz tüm kaynaklar göz ardı edilmeden tezimizin yazımında yararlanılmıştır.

İnceleme kısmına geçmeden önce değinmek istediğimiz önemli başlıklardan biri de arkaik özellik olayıdır. Arkaik unsurlar meselesinde unutulmaması gereken en önemli nokta; eski şekli devam ettirmenin-korumanın başka bir şey, arkaik (eskicil) özellik olarak yaşamanın başka bir şey olduğudur. Yazı dilleri, bunların lehçeleri ve ağızları zaten dillerin eski şekillerini büyük ölçüde devam ettirmektedirler. Yani dillerdeki birçok unsur zaten eski şekillerin devamı niteliğindedir. Eski şeklin devam etmesi nasıl doğal bir süreçse, belirli şartlarda eski şeklin değişmesi de aynı derecede normaldir. Bazen eski özelliklerinden birini bir yazı dili veya ağızı muhafaza eder bazen başka bir yazı dili ve ağızı devam ettirir. Arkaik unsurlardan bahsedilmesi için

³⁸ Leyla Karahan, “Gramatikal Ölçütlerle Belirlenen Türkiye Türkçesi Ağız Gruplarında Leksik Verilerin Anlamlılığı Üzerine Bir Araştırma”, *Turkish Studies*, Sayı 7, Kış 2013, s. 1.

³⁹ Serdar Bulut, *Gümüşhane ve Yöresi Ağızları Söz Varlığı*, Gazi Kitabevi, Ankara 2018, s. 18.

muhakkak bir karşılaştırma yapılması gerekir. Bu karşılaştırma ya eş zamanlı olarak o dönemdeki bir başka yazı dili veyaz ağız ile ya da art zamanlı olarak söz konusu yazı dili ve ağzın eski dönemi ile yapılabilir⁴⁰. Ağızlarda; standart dilde bulunmayan arkaik yapılar ile standart dilin o günkü söz varlığının ağızlar içindeki varyantlarını bulmak mümkündür. Ancak, bu bağlamda yöre ağızlarında tespit edilen tüm tarihi ses-şekil özelliklerine “arkaik” unsur demek doğru olmayacaktır. Bu konuya inceleme kısmındaki başlıklar altında yaptığımız yorumlarda özellikle dikkat edilmiştir.

⁴⁰ Gürer Gülsevin, **XVII. Yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 2017, s. 27-28.

İKİNCİ BÖLÜM

2. SES BİLGİSİ

2.1. ÜNLÜLER

Bu bölümde Gümüşhane ve yöresi ağızlarındaki ünlüler incelenmiş olup ünlü çeşitleri, ünlü uyumları, ünlü değişimleri ve ünlülerle ilgili diğer ses olayları ele alınacaktır.

2.1.1. Ünlü Çeşitleri

Seslerin nitelikleri dilden dile az fark göstermekle birlikte ses çeşitleri farklılık gösterebilirler ve bir dilin sesleri bu çeşitlilik sayesinde ortaya çıkarlar. Sesler, hece ya da sözcük içinde yanyana gelip birleşirken değişirler ve konuşma aygıtının işleme şartlarına uyarlar. Bu bağlamda, dilde en az emek kanununun hüküm sürdüğü görülür. Bu sistemli değişimler de yapılarına göre dilden dile fark etmektedir. Türkçe eklemeli dillerden olup sözcük çekimi yalnız son ekler ve ses kurallarına bağlı eklemeler yoluyla yapıldığı için dilimizde sözcükler geniş ölçüde ses değişimlerine uğramaktadırlar⁴¹. Bahsedilen bu ses değişimlerinin de Türk dilinin lehçelerine ve ağızlarına çok geniş ölçüde yansıdığı görülmektedir.

Gümüşhane ve yöresi ağızlarında yazı dilimizdeki /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ temel ünlülerinin yanı sıra çeşitli ses olayları ile oluşan /ā/, /ē/, /ī/, /ī/, /ō/, /ō/, /ū/, /ū/ uzun ünlüleri ve bunların dışında /â/, /á/, /â/, /ā/, /ä/, /ã/, /è/, /è/, /ē/, /ē/, /î/, /î/, /í/, /í/, /ï/, /ï/, /î/, /î/, /ó/, /ō/, /ô/, /ò/, /õ/, /õ/, /ú/, /ü/, /ū/, /ū/ ünlüleri mevcuttur.

Türkçede ünlüler, üç temel karşıtlığa dayanan sekiz ayırıcı özelliğe göre sınıflandırılabilir: Bunlardan birincisi, alt çenenin üst çeneye yaklaşması veya üst çeneden uzaklaşmasına bağlı olan geniş-dar karşıtlığı; ikincisi, dilin devinimiyle ağız boşluğunun ön ve art bölümleriyle ilgili olan ön (ince) - art (kalın) karşıtlığı;

⁴¹ Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., (2. Baskı), Ankara 1986, s. 23.

ünlüler”, normalden daha kısa sürede boğumlananlara “kısa ünlüler”, normalden daha uzun bir sürede boğumlananlara ise “uzun ünlüler” denmektedir⁴³.

Ünlüler söyleniş süreleri bakımından da sınıflandırılabilir. Dolayısıyla Gümüşhane ve yöresi ağızlarındaki ünlüler süreleri bakımından şöyle sınıflandırılabilir:

Normal süreli ünlüler: /â/, /á/, /ã/, /ä/, /ê/, /è/, /î/, /ï/, /í/, /ó/, /ô/, /ò/, /ú/

Uzun ünlüler: /ā/, /ē/, /ī/, /ī/, /ō/, /ō/, /ū/, /ū/

Kısa ünlüler: /ă/, /ĕ/, /ĭ/, /ĭ/, /ŭ/, /ŭ/, /ǒ/

Gümüşhane ili ağızlarındaki bu ünlülerden “/a/, /ı/, /o/, /u/, /e/, /i/, /ö/, /ü/” ünlüleri yazı dilimizdeki ünlülerle aynı özellikleri gösterdiği için, burada yazı dilimizde bulunmayan ünlüler, örnekler üzerinden incelenecektir.

2.1.1.1. Normal Süreli Ünlüler

Gümüşhane ve yöresi ağızlarında, Türkiye Türkçesi yazı dilinden farklı olan normal süreli ünlüler ve metinlerimizde bulunan bazı örnekleri şunlardır:

/á/ Ünlüsü:

Orta damakta /a/ ile /e/ arasında boğumlanan, yarı ön – yarı art bir ünlüdür.

hasTalıKTan < hastalıktan (I /1-66), biráz < biraz (II/2-8), tirákTörunan (III/5-4), haşlámá < haşlama (IV/5-12), vururdilár < vururdular (V/2-14), efendimá < efendime (VI/1-11)

/â/ Ünlüsü:

Yarı yuvarlak, geniş, kalın, /a/ ile /o/ arası ünlüdür⁴⁴.

nadâs < nadas (II/3-8), imânıma < imanıma (III/4-33), bâhşış < bahşış (IV/4-14), târba < torba (V/2-13), cömârtesi < cumartesi (VI/1-7)

/â/ Ünlüsü:

⁴³ Ahmet Buran, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, (II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni), Kayseri 10-12 Nisan 2006, s. 2.

⁴⁴ Necati Demir, Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük), Türk Dil Kurumu Yayınları: 788, Ankara 2001, s. 56.

/a/ ile /ı/ arası dar bir ünlüdür. /a/ sesine nazaran çene daha dar durumdadır. Yöre ağızlarında bolca örneği görülen bir ünlü çeşididir.

Bazı ünsüzler yanlarındaki ünlülere etki ederek onları daraltır ya da genişletirler. Anadolu ağızlarında birçok yörede örneği görülen /ä/ ünlüsü de yanındaki ünlüler üzerinde daraltma etkisi gösteren /y/ ünsüzünün daraltıcı etkisi ile ya da kendisinden önceki veya sonraki hecelerin dar ünlülerinin etkisi ile oluşmuştur⁴⁵.

Gümüşhane yöresi ağızlarındaki örnekler genellikle /y/ sesinin daraltıcı özelliği ile ortaya çıkmaktadır. Özellikle -mA- olumsuzluk ekinde ve buraya/şuraya/oraya gibi işaret zamirlerinde çok sayıda örneği vardır.

yaylåya < yaylaya (I/2-34), aramåya < aramaya (I/18-48), paråynan < parayla (II/4-13), yollåyacåsin < yollayacaksın (II/10-16), oråya < oraya (III/5-5), olmåycaḡ < olmayacak (IV/3-61), buråya < buraya (V/6-43), ḡadırgåya < kadırgaya (kadırğa yaylasına) (V/9-29), olmamåya < olmamaya (VI/7-11)

/ä/ Ünlüsü:

Geniş, ince, düz, normal süreli bir ünlüdür. Telaffuzunda çene açısı normal /e/ ünlüsünden biraz daha fazladır. Yaygın adıyla “açık e” olarak bilinen bir sestir.

ålli < elli (I/6-5), åleḡtiriḡ < elektrik (I/18-62), åwlere < evlere (II/4-1), årmenilere (III/2-16), ålma < elma (IV/14-21), åski < eski (V/12-6), åyirdi < eḡirdi (IV/6-26)

/ë/ Ünlüsü:

/e/ ile /ö/ arası yarı yuvarlak bir sestir. Dudakların hafif yuvarlaklaşma durumunda bu sesin boğumlandığı tespit edilmektedir.

kabakëye < kabaköye (I/5-100), ênünde < eninde (II/1-29), bêyle < böyle (IV/13-28), diyêrüm < diyorum (V/6-37), êküzgözü < öküzgözü (VI/5-25)

⁴⁵ Feridun Tekin, **Kaman ve Yöresi Ağızları (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 1994, s. 14.

/è/ Ünlüsü:

Boğumlanma noktası /i/ ve /e/ ünlüleri arasında bulunan kapalı bir /e/ sesidir⁴⁶. Kapalı /e/ adı verilen bu ünlü, Türkçenin yazılı tarihi metinlerinde, Türkiye Türkçesinin hemen hemen bütün ağız yörelerinde, başta Azerbaycan Türkçesi olmak üzere diğer Türk lehçe ve şivelerinde bulunmaktadır. Yarı geniş, yarı dar, düz, ince, /e/ ile /i/ arası bir sestir. Daha çok /i/ sesine yakındır⁴⁷. Kapalı /e/ sesinin, ilk olarak Orhun Abideleri'nde kullanıldığı görülür. Orhun Abideleri'nde /ı/ ve /i/ sesleri için mevcut olan işaretin bazen kullanılması bazen de kullanılmaması V. Thomsen'i bu yazıtlardan hareketle sekiz ünlünün dışında yeni bir ünlünün varlığını düşündürmeye sevk etmiştir. Böylece kapalı /e/ sesi, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Türkolojinin konusu olmuş ve birçok dilci tarafından farklı yaklaşımlarla ele alınmıştır. Birçok Türkolog eski Türkçedeki imladan hareketle /è/ sesinin Türkçenin dokuzuncu asli ünlüsü olduğunu kabul ederken bu görüşe itirazlar da mevcuttur⁴⁸.

Sözcük kök veya gövdelerinde, çoğunlukla aynı sözcük içerisinde bulunan ünlü ve ünsüzlerin etkisinden dolayı, e<i / i<e şeklinde değişiklikler görülmektedir. Ünlü ve ünsüzlerin etkisi, coğrafyalarda ve Türkçenin dönemlerinde kısmen farklılık göstermektedir⁴⁹.

Kapalı /e/ sesi yazı dilimizde bulunmasa da Türkçenin çok eski devirlerinden beri bulunan ve günümüzde Türkiye Türkçesi ağızlarında birçok örneği bulunan bir ses olarak karşımıza çıkmaktadır. Gümüşhane yöresi ağızlarında da yoğun kullanımı olan bir ünlüdür. Yöre ağızlarında asli olarak görülen kapalı /e/ sesinin yanında, birçok örnekte kapalı /e/ sesinden bağımsız olarak i < e, e < i yönünde olan değişiklikleri de temsil etmektedir.

dewêye < deveye (I/15-7), gèysi < giysi (I/12-5), èki dene ineh < iki tane inek (II/1-15), aşşâ èndirürdüler < aşağı indirirdiler (II/2-22), èderdük < ederdik (II/7-13), ayın yirmi bèşi < ayın yirmi beşi (II/15-22), bi yèr var < bir yer var (III/2-18), hèş < hiç

⁴⁶ Zeynep Korkmaz, **Nevşehir ve Yöresi Ağızları I. Cilt Ses Bilgisi**, Erol Ofset ve Matbaacılık, 2. Baskı, Ankara 1997, s. 34.

⁴⁷ Necati Demir, **Giresun İli ve Yöresi Ağızları (Tarih – Dil İncelemesi – Metinler - Sözlük)**, Giresun Valiliği Yayınları No: 15, Giresun 2009, s. 144.

⁴⁸ İsmail Doğan, Abdulkadir Öztürk, **Sorunları ve Tartışmalarıyla Türkçe**, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2016, s. 135-139.

⁴⁹ Demir, **age.**, s. 145.

(III/4-8), yüz yèrmi < yüz yirmi (III/3-2), èyice< iyice (IV/6-31), şeyranda < şiranda (IV/8-5), érkeKTen < erkekten (IV/15-35), giderdiler şey édürdüler < giderdiler şey ederdiler (V/7-2), èşiTmediz mi? < işitmediniz mi? (V/8-9), çok ayıP édi < çok ayıp idi (VI/1-25), ölince < ölünce (VI/11-22), büyük gelir vèrdi < büyük gelir verdi (VI/1-45), èrkenden èkersen < erkenden ekersen (II/4-48)

/i/ Ünlüsü:

/i/ ile /u/ ünlüleri arasında boğumlanan yarı yuvarlak bir ünlüdür.

hamir < hamur (I/5-9), savıra savıra < savura savura (II/4-40), bi < bu (IV/3-48), fırında (V/1-63)

/i/ Ünlüsü:

/i/ ile /ü/ ünlüleri arasında boğumlanan yarı yuvarlak bir ünlüdür.

iniyo < iniyor (I/2-22), söyiT < söğüt (II/7-32), gediriK < gidiyoruz (IV/16-5), ötiyör < ötüyor (V/7-20), isT < üst (V/7-26)

/i/ Ünlüsü:

Orta damağın /i/'ye daha yakın bir bölgesinde boğumlanan ve /i/ ile /i/ ünlüleri arasındaki ses basamağında bulunan önlüleşmiş bir /i/ ya da artılılaşmış bir /i/ ünlüsüdür⁵⁰. Diğer Türkiye Türkçesi ağızlarında da sıkça görülen bu ünlü, birçok yörede daha çok ince sıradan sözcüklerde iç ve son seste görülür⁵¹.

Gümüşhane ve yöresi ağızlarının karakteristik seslerinden biri olan bu ünlünün ince sıradan ünlülerden oluşan sözcüklerden ziyade kalın ünlülü sözcüklerde de görüldüğü söylenebilir.

et gāvurması < et kavurması (I/3-22), ğapıya < kapıya (I/8-15), datlı yaparlar tatlı yaparlar (II/4-4) iskambıl < iskambil (II/10-42), aTı dew sinoru < adı dev sınırı (III/3-7), ğalıyoduK < kalıyorduk (III/6-7), hayırlı < hayırlı (IV/2-13), oyun olmazdı < oyun olmazdı (V/2-29), yirmi altıdan sōra < yirmi altıdan sonra (V/4-16), ayında < ayında (VI/6-28)

⁵⁰ Mehmet Dursun Erdem, Güner Dağdelen, **Karabük ve Yöresi Ağızları**, Karabük Valiliği Yayınları, Karabük 2012, s. 50.

⁵¹ Sadettin Özçelik, Erdoğan Boz, **Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağızı (Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 2001, s. 31.

/ó/ Ünlüsü:

/o/ ile /ö/ arasında bir orta damak ünlüsüdür.

kiló < kilo (I/17-56), ğamyón < kamyon (II/12-2), şüfóri < şoförü (III/5-11), hallólí < halloluyor (IV/13-34), aparyó < hoparlör (V/9-16), góyā < güya (VI/1-17)

/ô/ Ünlüsü:

/ö/ ile /ü/ arasında bir ön damak ünsüzüdür.

çevirüyô < çeviriyor (I/5-61), bôyük < büyük (II/5-4), dôşünce < düşünce (III/4-11), yônü < yünü (IV/8-15), yörükler < yörükler (V/4-38), ôçüncü < üçüncü (VI/10-33)

/ò/ Ünlüsü:

/o/ ile /u/ arasında yarı dar bir ünlüdür. Bu sesin oluşumunda çene /o/ ünlüsüne göre daha dar durumdadır.

çöcuĥ < çocuk (I/15-64), ömuzumuza < omuzumuza (II/7-22), olan < ulan (III/4-8), ğör < koyar (IV/1-7), ökarda < yukarıda (V/9-27), dePöda < depoda (VI/7-19)

/ú/ Ünlüsü:

/u/ ile /ü/ arasında bir orta damak ünlüsüdür.

yonúyolar < yontuyorlar (I/5-44), yapirúK < yapıyoruz (II/9-45), dúvar < duvar (III/1-11), súyúnu < suyunu (IV/10-44), cúmarTesi < cumartesi (V/9-15), mādurúdúK < mağdurduk (VI/7-16)

2.1.1.2. Uzun Ünlüler

Bir ünlünün oluşmaya başladığı an ile bittiği an arasındaki süre onun kısıklık ve uzunluğunu belirlemektedir. Buna göre, boğumlanma süresi temel ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan veya normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan ünlülere “uzun ünlü” adı verilir⁵². Gümüşhane ve

⁵² Ahmet Günşen, **Kırşehir ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)**, Türk Dil Kurumu Yayınları: 745, Ankara 2000, s. 23.

yöresi ağızlarında ses olayları sonucunda ortaya çıkan uzun ünlü örnekleri yoğun olarak görülmektedir.

Türkçede birincil uzun ünlüler, Türkçenin tarihi gelişimi içinde ve birçok Türk lehçesinde zamanla kısalarak normal süreli ünlülere dönüşmüştür. Bu durum Türkçenin tarihsel fonetiğinde görülen genel bir eğilimdir. Bu eğilim, Türkçe kökenli sözcükler gibi yabancı kökenli sözcükleri de etkileyerek onlardaki birincil uzunlukların kısalmasına da sebep olmaktadır. Doğal olarak birincil uzunlukların kısalması da ikincil uzun ünlülerin oluşması da ağızlarda daha yaygın ve belirgindir⁵³.

Bugün yaşayan bazı ağızlarda uzun ünlülerden “bir kısmı” korunmuş, bazılarında ise başka sözcüklerdeki uzunluklar korunmuştur. Hatta bazı ağızlarda asli uzun ünlülerimiz tamamıyla kaybolmuştur⁵⁴. Gümüşhane ve yöresi ağızlarında birincil uzun ünlülerle ilgili yeterince malzemenin olduğunu söylemek zordur.

Gümüşhane ili ağızlarında birçok farklı sebepten dolayı ortaya çıkan uzunluklara rastlanmıştır. İkincil uzun ünlüler Gümüşhane ili ağızlarında sistemli olarak görülür. Yöre ağızlarında /ā/, /ē/, /ī/, /ī/, /ō/, /ō/, /ū/, /ū/ ünlülerine rastlanmıştır. Gümüşhane ili ağızlarındaki uzun ünlülerin ortaya çıkış biçimleri ve metinlerdeki bazı örnekleri aşağıdaki başlıklar altında verilmiştir.

2.1.1.2.1. Uzun Ünlülerin Ortaya Çıkış Biçimleri

2.1.1.2.1.1. Ünsüz Düşmesi / Erimesi Sebebiyle Ortaya Çıkan Uzun Ünlüler

Türkiye Türkçesi ağızlarında Türkçe kökenli sözcüklerde düşerek ya da eriyerek yok olan ve ikincil uzunluğa sebep olan ünsüzler genellikle “/ğ/, /k/, /l/, /r/, /v/, /y/” ünsüzleri olarak görülmektedir. Bunlardan “/ğ/, /v/, /y/” sesleri yarı ünlü niteliğine sahip seslerdir. Yarı ünlü durumundaki sesler yanında bulunan diğer ünlü

⁵³ Ezgi Aral, “Türkiye Türkçesi Ağızlarında Birincil Uzun Ünlü Bulunan Kelimelerdeki İkincil Uzun Ünlüler”, *Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKİAD)*, Cilt 6, Sayı 1, 2022, 217-238.

⁵⁴ Güner Gülsevin, “Eski Anadolu Türkçesi Ağızlarında Uzun Ünlüler Üzerine”, *Dil Araştırmaları*, Sayı:5, Güz 2009, s.40.

ile ikiz ünlü meydana getirebilir ve daha sonra bu ikiz ünlüler birleşerek uzun bir ünlü hâline gelir. “/r/ ve /l/” sesleri, akıcı ünsüzler olduklarından daha kolay düşebilen düşmeye eğilimli ünsüzlerdir. Söyleyiş zorlukları neticesinde düşürülürler ve bu düşme sonucunda da uzunluk meydana getirirler⁵⁵. Bunların yanı sıra Gümüşhane ve yöresi ağızlarında /h/ ünsüzünün eriyerek uzunluklar oluşturması genel olarak Türkçe dışındaki sözcüklerde görülürken, /n/ ünsüzünün de düşerek/eriyerek uzunluklar meydana getirdiği bazı örneklere rastlanmaktadır.

Gümüşhane ve yöresi ağızlarındaki tespit ettiğimiz örneklerde /ğ/, /h/, /k/, /l/, /n/, /y/ ünsüzleri düşerek ya da eriyerek yanlarındaki ünlünün uzun boğumlanmasına yol açmaktadırlar. Bazı örnekler şunlardır:

/ğ/ Ünsüzünün Erimesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

erkēin < erkeğin (I/6-2), dāıtmışlar < dağıtmışlar (II/6-20), sādıÇ < sağdıç (I/4-24), ēri < eđri (I/5-71), elazī < elazığ (I/11-49), yīma < yığma (III/3-34), āılı < ağılı (VI/11-51), sāiy < sağıyor (II/10-24), çınar < çığner (I/16-57), ūrayı < uğruyor (II/6-33), çocuğ Tōmuş < çocuk doğmuş (IV/3-62)

/h/ Ünsüzünün Erimesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

zabānan < sabahla (II/6-16), sāilden < sahilden (I/15-50), tāminen < tahminen (II/12-12), ğāvemizi < kahvemizi (III/5-5)

/k/ Ünsüzünün Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

meselā sırıdı esKiden < mesela sırtıktı eskiden (I/12-43), yōTuđ < yoktur (II/), su getürdüK ğazma kürīyenen < kazma kürekle su getirdik (II/3-1), kesinlīle < kesinlikle (II/8-34), yūlü < yüklü (IV/1-31), çocūken < çocukken (IV/8-10), ēşi < ekşi (VI/9-5), gerēdi < gerekti (VI/10-32), ğoyacādım < koyacaktım (VI/11-19), edicēdi < edecekti (V/11-30), küçūdün < küçüktün (V/6-4), yōdu < yoktu (IV/5-43)

/l/ Ünsüzünün Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

nasīse < nasılsa (V/2-28), ānına < alnına (V/9-28), eyi dīne burayı < iyi dinle burayı (III/4-59)

⁵⁵ Aral, *agm.*, s. 220.

/n/ Ünsüzünün Düşmesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

sōra < sonra (I/16-52), bunūla < bununla (VI/4-5), sūra < sonra (I/1-39)

/y/ Ünsüzünün Erimesiyle Oluşan Uzun Ünlüler

şōle < şöyle (IV/12-28), ēlece < öylece (I/17-93), akrabasīsa < akrabasıysa (I/19-124), komşīnan < komşuyla (II/2-48), sordīsalar < sorduysalar (II/8-13), ēlemez < eylemez (III/4-24), habōle < aha böyle (IV/4-28), bōle < böyle (V/11-31)

2.1.1.2.1.2 Hece Kaynaşması/ Hece Düşmesi ile Oluşan Uzun Ünlüler

İki ünlü arasındaki /ğ/, /h/, /n/, /y/, /k/ ünsüzlerinin erimesi-düşmesi sonucu iki ayrı heceyi tek hece haline getirmesiyle meydana gelen uzunluklardır.

/ğ/ ünsüzünün erimesiyle oluşan hece kaynaşmasından/düşmesinden doğan uzun ünlü örnekleri:

çārır < çağırır (I/13-6), ğucāna < kucağına (I/12-48), esirō < esiroğlu (V/7-9), ābegi < ağabey (I/6-49), dayucūm < dayıcığım (I/16-31), yōrd < yoğurt (I/3-27), gettū < gittiği (I/17-44), ışīda < ışığında (I/19-40), çāran < çağıran (I/19-102), eh̄mē < ekmeği (II/7-38), bōrē < böreği (II/8-17), yūirisin < yoğuruyorsun (II/8-37), gōs < göğüs (IV/5-15), istēn < isteğin (IV/13-19), sārmiş < sağarmış (IV/15-48), dāTsalar < dağıtsalar (V/10-38), mārasīnın < mağarasının (VI/5-10), bōrē < böreği (VI/12-11), yūksē < yükseğe (VI/12-41), hava delīnin < hava deliğinin (III/1-16), bunun dedū < bunun dediği (I/15-4), kullandī < kullandığı (III/3-53), görmedū < görmediği (VI/12-20), deīşū < değişiği (VI/8-29), köpēni < köpeğini (VI/11-45), yīyi < yığıyor (VI/13-16), yaprā < yaprağı (II/7-32), delūne < deliğine (III/1-17)

/h/ ünsüzünün erimesiyle oluşan hece kaynaşmasından doğan uzun ünlü örnekleri:

mācirli < muhacirliği (II/7-1), tā < daha (I/6-19), sabā < sabaha (I/18-38), okulun yapılış tarī < okulun yapılış tarihi (V/4-13), tōmunu < tohumunu (VI/8-32)

/n/ ünsüzünün erimesiyle oluşan hece kaynaşmasından doğan uzun ünlü örnekleri:

goçiz < koçunuz (II/10-43), yakalayamadiz < yakalayamadınız (I/17-120), vuruşsüz < vuruşsunuz (III/2-6), bēm < benim (VI/8-82), dedügiz < dediğiniz (II/9-59), ihtiyaciz < ihtiyacınız (I/18-62), eşiTmediz < işitmediniz (V/8-9), gözüz < gözünüz (II/9-56), duyarsaz < duyarsanız (IV/8-22), ğapī < kapını (V/6-40), dūrÇü < dünürcü (I/8-12), yemeğiz < yemeğiniz (I/8-19), hāberiz < haberiniz (II/2-60), vuruşsüz < vuruşsunuz (III/2-6)

/y/ ünsüzünün erimesiyle oluşan hece kaynaşmasından doğan uzun ünlü örnekleri:

cenazī < cenazeyi (II/2-64), çıkmāyım < çıkmayayım (I/6-21), söylemēm < söylemeyeyim (I/14-6), konī < konuyu (I/19-47), oturū < oturuyor (II/1-4), gövū < güveyi (II/2-21), būK < büyük (V/13-7), verīm < vereyim (VI/10-35), burdīm < burdayım (VI/11-24), başlıcēni < başlayacağını (VI/6-30), istīceK < isteyecek (IV/5-2)

/k/ ünsüzünün düşmesiyle oluşan hece kaynaşmasından doğan uzun ünlü örnekleri:

mutlā < mutlaka (IV/5-36)

2.1.1.2.1.3. Bazı Bildirme Kiplerinde Düzenli Görülen Uzunluklar

2.1.1.2.1.3.1. Şimdiki Zaman Ekinde Meydana Gelen Uzun Ünlüler

Şimdiki zaman çekimlerinde -(I)yor ekindeki /y/ ünsüzünün tesiriyle çoğunlukla önceki hecenin bazen de sonraki hecenin ünlüsü Gümüşhane ve yöresi ağızlarında genellikle uzamaktadır. Bu örneklerde genelde hece düşmesi ya da hece kaynaşması olayları ile ünlü uzunluklarının meydana geldiği anlaşılmaktadır.

ğoymāydi < koymuyordu (I/7-8), arī < arıyor (II/2-24), yahīlar < yakıyorlar (I/19-58), üflēymiş < üflüyormuş (II/6-18), bahsedūK < bahsediyoruz (II/10-28), donī < donuyor (I/13-28), yihāidiler < yıkıyorlardı (I/13-49), yenmēyi < yenmiyor (I/1-120), istēirim < istiyorum (I/17-37), yollāydılar < yolluyorlardı (I/17-111), yatirūken < yatırıyorken (I/18-23), gidir < gidiyor (II/6-16), arāy < arıyor (II/7-18),

geçik < geçiyoruz (II/8-11), göyisin (II/8-18), başlāyi < başlıyor (III/3-11), dī < diyor (III/4-46), gülisā < gülüyorsa (IV/1-42), bilmērim < bilmiyorum (IV/3-69), gitmīk < gitmiyoruz (IV/8-3), göyūler < koyuyorlar (IV/8-18), sıhīdik < sıkıyorduk (IV/8-36), yapabilū müsün < yapabiliyor musun (IV/9-44), gāhī < kakıyor (IV/16-44), guyōsun < koyuyorsun (V/7-18), bişürmūm < pişirmiyorum (VI/11-36), uymī < uymuyor (VI/13-9), hissedirem < hissediyorum (I/7-22)

2.1.1.2.1.3.2. Gelecek Zaman Ekinde Meydana Gelen Uzun Ünlüler

Yazı dilinde gelecek zamanı bildiren -AcAk ekindeki /k/ ve /ğ/ ünsüzlerinin düşerek/eriyerek ünlü uzamasına yol açması Gümüşhane ve yöresi ağızlarında düzenli olarak görülen ses olaylarından biridir. Örneklerin çoğunda hece düşmesi olayı yaşanırken hece kaynaşması ile de uzun ünlülerin meydana geldiği görülebilmektedir.

Kötürecēm < götüreceğim (II/8-9), yollāyacāsın < yollayacaksın (II/10-16), alaçūk < alacağız (II/15-18), çıkacāK < çıkacağız (V/6-10), etmicēm < etmeyeceğim (V/6-18), diyēdim < diyecektim (I/2-49), gidecīm < gideceğim (I/11-73), sürecūk < süreceğiz (II/1-27), Kötürecēm < götüreceğim (II/8-9), tikilecīK < dikileceğiz (IV/2-46), saracīh < saracağız (IV/8-8), gōhluycūm < koklayacağım (IV/9-35), açacīK < açacağız (IV/12-24), edecūk < edeceğiz (IV/15-16), köçecāK < göçeceğiz (V/7-12), Tikilecāh < dikilecek (V/7-36), galmīcām < kalmayacağım (VI/5-4), verēcīn < vereceksin (I/17-128), oturacān < oturacaksın (II/15-16), gōnuşturacādılar < konuşturacaktılar (V/2-4), yaPecēsīh < yapacaksın (V/8-38), atacān < atacaksın (VI/10-40), inecēn < ineceksin (I/1-70), diyecūk < diyeceğiz (VI/8-14)

2.1.1.2.1.4. Ünlü Karşılaşmasından Doğan Uzun Ünlüler

Bu başlık altındaki birçok örnekte sonu ünlü ile biten sözcüklere gelen +(y)lA < ile) vasıta hal eki ve (i-) ek fiilin tesiri ile bir ünlü uzunluğu meydana geldiği görülmektedir.

emrīnen < emri ile (IV/9-51), kötīse < kötü ise (IV/15-14), şartīle < şartı ile (V/5-2), yerindēse < yerinde ise (I/3-33), ğaynīnen < kaynı ile (II/11-30), ğazmīnağ < kazma ile (II/3-1), saħıncalīmīş < sakıncalı imiş (II/3-61), ēyīdi < iyi idi (II/3-4), ğuvvetlīse < kuvvetli ise (IV/7-40), nēm < ne edem (I/13-56), goydūçün < koyduğu için (IV/13-23)

2.1.1.2.1.5. Ünlü Düşmesinden Doğan Uzun Ünlüler

Bu başlıkta, çoğunlukla hal eklerindeki ünlülerin düşmesinden kaynaklanan uzun ünlü örnekleri mevcuttur.

ellerīñ < ellerini (I/1-22), atmān < atmana (IV/7-72), tarlāy < tarlayı (II/4-16), gendūn < kendini (II/12-27), gafān < kafana (IV/7-2), sandalyēn < sandalyeni (II/11-48), meyvāy < meyveyi (II/9-25)

2.1.1.2.1.6. Vurgu ve Tonlamaya Bağlı Uzun Ünlüler

ufāğıdım < ufaktım (IV/2-47), bōregi < böreği (I/6-36), nerdē < nerde (I/14-54), ğıvrırıp < kıvrırıp (II/8-37), dūr < dur (IV/15-1), burēyā < buraya (VI/4-19), ğuruTīP < kurutup (VI/13-17), yōħ < yok (II/9-13), göy < koyun (IV/8-16)

2.1.1.2.2. Alıntı Sözcüklerde Asli Uzun Ünlülerin Değişmesi

2.1.1.2.2.1. Alıntı Sözcüklerdeki Ölçünlü Sürede Olan Ünlülerin Uzun Hale Gelmesi

Türkiye Türkçesinde uzun ünlülü olmayan bazı alıntı sözcüklerin Gümüşhane ve yöresi ağızlarında uzunluk belirtir biçimde kullanıldıkları görülmektedir.

āyīle < aile (II/5-2), parāraftan < paragraftan (III/3-62), pardesō < pardösü (III/4-9), sāli < salı (II/3-63), fasuliyā < fasulye (II/9-1)

Bunların dışında ilk hecesindeki ünlü kısa, ikinci hecedeki ünlüsü uzun olan bazı alıntı sözcüklerin tam tersi şekilde Gümüşhane ve yöresi ağızlarında ilk hecesinin uzun, ikincisinin kısa söylendiği görülmüştür:

tēriS < terhis (IV/9-19), nāsıP < nasip (VI/6-35), eḫram < ihram (I/1-126)

2.1.1.2.2.2. Alıntı Sözcüklerdeki Asli Uzun Ünlülerin Kısalması

Gümüşhane ve yöresi ağızlarında Arapça ve Farsçadan alıntı bazı sözcüklerin orijinalinde bulunan uzun ünlüler, uzunluklarını kaybederek normal süreli ünlülere dönüşmüşlerdir. Bu tür örnekler Doğu Karadeniz Ağızlarında karakteristik olarak Rize-Trabzon ağızlarında da görülmektedir⁵⁶. Örnek sözcüklerde ortaya çıkan ses olayı bir kısa ünlüye evrilme olarak yorumlanmamalıdır. Bu sözcüklerdeki ünlülerin standart kullanıma göre daha kısa ve çabuk bir söylenişle farklılık yarattığı görülür.

Bu ses özelliği ağız sınıflandırma ölçütlerinde Doğu ve Kuzeydoğu Grubu Ağızlarında sistemli olarak görülen bir ses hadisesi olarak da belirtilmektedir⁵⁷.

cumiya < cumaya (I/1-105), izinnāmesi < izinnāme (I/17-66), ḫale < hālā (I/19-22), cezā < ceza (I/19-67), teneyi < taneyi (I/19-140), dāvāt < davet (II/4-1), teze < taze (II/4-50), göyā < güya (II/6-24), canabı < cenabı (II/9-72), barabar < beraber (I/12-30)

2.1.1.3. Kısa Ünlüler

Kısa ünlüler, boğumlanma süreleri normalden daha kısa olan ünlülerdir. Gümüşhane ili ağızlarında /ö/ ünlüsü dışındaki tüm ünlülerin kısa örneklerine rastlanmıştır. Tespiti diğer ünlülere göre biraz daha zor olsa da bu ünlü seslerin normal telaffuza göre kısalarak kaybolmaya başladıkları söylenebilir. Bu ünlüler ölçünlü ses aralıklarını ve titreşim sürelerini büyük ölçüde yitirmiş ve işitme sırasında anlık bir duyuşla tespit edilebilir hale gelmişlerdir.

⁵⁶ Zeynep Korkmaz, "Doğu Karadeniz Bölgesi Ağızlarının Türkiye Türkçesi Ağızları Arasındaki Yeri", **Türk Dili Dergisi**, Sayı 696, Ankara 2009, s. 700.

⁵⁷ Karahan, *age.*, s. 2

Kısa ünlüler normalden daha az bir süre içinde boğumlanan ünlülerdir. Özellikle dar ünlülerde görülen bu kısalık ünlü düşmesinin bir ara merhalesidir. Vurgusuz olan açık orta hecede, seyrek olarak geniş ünlülerde bir kısalma olabilir. Dar ünlülerdeki kısalma özellikle r, l, y gibi akıcı ve sızıcı ünsüzler yanında meydana gelmektedir⁵⁸.

/ă/ Ünlüsü:

yapmıyăcāsın < yapmayacaksın (I/9-18), havaălanının < havaalanının (I/15-26), gümüşhănede < gümüşhanede (II/1-20), arădan < aradan (II/2-18)

/ĕ/ Ünlüsü:

evler bi temizlenĕ < evler bir temizlensin (II/8-8), gidĕler geliği getürmeyĕ < gidiyorlar gelini getirmeye (II/14-26), piyadĕ tŭfĕinen < piyade tŭfeđiyle (VI/2-6), doksan heyĕlanında < doksan heyelanında (VI/7-34)

/ı/ Ünlüsü:

varĕdı < vardı (I/2-12), tarlayĕ < tarlayı (II/15-22), arayĕrım < arıyorum (IV/12-17), asılĕ < asılı (V/11-24), Kadĕrolu < kadrolu (VI/7-14)

/i/ Ünlüsü:

ilerĕde < ileride (I/5-21), fasulĕyā < fasulye (II/9-1), rizeyĕ < rizeyi (III/6-19), inmĕyĕ < inmiyor (IV/10-18), fiTĕresi < fitresi (V/10-42), ĕmecĕmiz < imecemiz (VI/10-46)

/ö/ Ünlüsü:

farketmiyö < farketmiyor (I/5-60), kuruTuyö < kurutuyor (I/5-65)

/ŭ/ Ünlüsü:

zorŭnan < zorla (IV/3-2), oyŭmuş < oymuş (IV/16-61)

/ŭ/ Ünlüsü:

ŭçŭn < için (II/3-42), ŭstŭnŭ < üstünü (IV/3-83)

⁵⁸ Ahmet Bican Ercilasun, *Kars İli Ağzları (Ses Bilgisi)*, Gazi Üniversitesi Yayın No: 29, Ankara 1983, s. 59-60.

2.1.1.4. İkiz Ünlüler

İki ünlü arasında bulunan /ğ/, /h/, /y/ ve /v/ ünsüzlerinin süreklileşerek kaybolmalarıyla, bunların yanında bulunan ünlülerin aynı nefes baskısı ile söylenmesi sonucunda ortaya ikiz ünlüler çıkar. Bunlardan ikinci ünlüleri dar ve süreksiz olanlarına “alçalan ikiz ünlüler”, birinci öğeleri dar ve süreksiz olanlarına “yükselen ikiz ünlüler” denmektedir.⁵⁹

2.1.1.4.1. Yükselen İkiz Ünlüler

goyiêlâr < koyuyorlar (I/1-52), otlatioK < otlatıyoruz (II/10-26), olio < oluyor (III/4-33), ğatiolar < katıyorlar (IV/1-19), dieyim < diyeyim (IV/2-51), çıkariollar < çıkarıyorlar (IV/5-14), oluodu < oluyordu (IV/10-50), adamcuazlar < adamcağızlar (V/6-1), istegien < isteğine (IV/13-18), boarmış < boğarmış (IV/3-31), soan < soğan (IV/13-14), oa < ona (VI/1-27), doadan < doğadan (II/7-29)

2.1.1.4.2. Alçalan İkiz Ünlüler

dōumlīm < doğumluyum (II/3-3), tōşein < dōşeğin (II/15-14), bōum < boğum (II/15-27), dōüştürürdüler < dövüştürürdüler (III/6-10), èice < iyice (IV/6-31), dōiy < doğuyor (VI/5-2), bōün < bugün (II/3-63), möendisim < mühendisim (II/6-43), bōün < bugün (II/14-32), diyeim < diyeyim (V/7-26), hou < aha o (V/6-16), bōünkü < bugünkü (IV/7-41)

2.1.1.4.3. Eşit İkiz Ünlüler

Aynı türden iki ünlünün oluşturduğu ikiz ünlülere “eşit ikiz ünlüler” denmektedir. Gümüşhane yöresi ağızlarında çoğunlukla /ğ/ ve /y/ ünsüzlerinin süreklileşerek kaybolmalarıyla oluşan ikiz ünlü örneklerine rastlanmıştır.

ēer < eğer (I/19-84), āaşlarduĥ < ağaçlardık (II/3-15), erdīi < erdiği (IV/2-20), āar < ağır (IV/9-16), düun < düğün (V/9-12), güveyii < güveyiyi (I/19-124)

⁵⁹ Ali Akar, **Muğla ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay, Ankara 2013, s. 38.

2.1.2. Ünlü Uyumları

Ünlü uyumu, bir sözcükteki ünlülerin kalınlık incelik ve düzlük yuvarlaklık bakımından uyumlu olmalarıdır. Türkçe sözcüklerdeki ünlüler, kalınlık incelik ve düzlük yuvarlaklık bakımından birbirine uyumludur. Türkçe kökenli sözcükleri alıntı sözcüklerden ayırt eden en belirgin özellik ünlü uyumudur. Çalışmamızda ünlü uyumları kısmında sadece Türkçe kökenli sözcüklerde ortaya çıkan uyum-uyumsuzluk ele alınacaktır.

Dilimizdeki ses hadiselerinde benzeştirmelerin çok büyük payının olduğu görülmektedir. Bu bağlamda; ünlü uyumları da esasen benzeştirmelerin sonucu ortaya çıkan bir ses hadisesi olarak ele alınmalıdır⁶⁰. Yöre ağızlarında genel olarak ünlü uyumlarının durumuna baktığımızda ortaya çıkan örneklerin birçoğunun ilerleyici ya da gerileyici benzeşme yoluyla meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Bir Türkçe kelimedeki ünlüler arasında en az bir ortak özellik bulunduğu gereğince ses uyumu bir dayanışma ve ünlüler arası benzeşme olayıdır. Fiilen sanki sonraki ünlü, öndeki ünlüye benzeşir. Ses uyumunun genel durumu şu şekilde de açıklanabilir: Türkçedeki bütün kelimeler, bütün ekler veya ek grupları ses uyumuna boyun eğmişlerdir. İlerleyici ses uyumu, her ünlünün, bir önceki hecenin ünlüsü ile benzeşmesine dayanır. Bu benzeşme, başlıca 8 ünlünün hepsi için derinlemesinedir ve eğer benzeşecek harf dar ise aynı zamanda genişlemesinedir. Hakim ünlü, Türkçe kelimelerde ilk ünlü, yabancı kelimelerde ise son ünlüdür⁶¹.

Gümüşhane ve yöresi ağızlarında ünlü uyumunu, “Kalınlık - İncelik Uyumu” ve “Düzlük - Yuvarlaklık Uyumu” başlıkları altında yazı dilimize göre uyumun bozulduğu ve düzeldiği örnekler üzerinden inceleyeceğiz.

⁶⁰ Ercilasun, *age.*, s. 65.

⁶¹ Jean Deny, *Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi)*, (Çev. Oytun Şahin), TDK Yay., (5. Baskı), Ankara 2021, s. 49.

2.1.2.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Gümüşhane ve yöresi ağızlarında çok sayıda örneği olan kalın ünlülerin incelenmesi biçimindeki ses olaylarının, kalın-incelik uyumuna da büyük ölçüde etki ederek birçok örnekte uyumu bozduğu görülmektedir.

Yöre ağızlarında kalınlık-incelik uyumunu bozduğu görülen bazı düzenli ses olayları mevcuttur. Yazı dilinde çok heceli sözcük gövdeleri ile bazı eklerin sonunda bulunan /ı/, /u/, /ü/ ünlüleri, Doğu Grubu ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarında /i/ ünlüsü ile karşılanmaktadır. Bu ünlü değişimi, her iki ağız grubunu diğer Anadolu ağızlarından ayırmaktadır. Bahsedilen ses değişiminin bu ağız gruplarında; 3. teklik şahıs iyelik eki, belirtme hal eki, soru eki, görülen geçmiş zaman ekinin 3. teklik şahıs çekimi ve bazı yapım eklerinde daha sık olduğu görülür. Kuzeydoğu Grubu ağızlarının sözcük sonu ve içindeki /i/ ünlüsü değişimi bakımından Doğu Grubuna göre daha istikrarlı olduğu da söylenebilir⁶². Bahsedilen özellik kapsamındaki i < ı ve i < u değişimleri, Gümüşhane yöresi ağızlarında da karakteristik olarak ortaya çıkmaktadır. Belirtilen ağız gruplarında sistematik olarak değişim yaşadığı bahsedilen ekler dışındaki bazı eklerin de Gümüşhane yöresi ağızlarında ince ünlü olarak /i/ ünlüsü ile karşılandığı görülebilmektedir.

Doğu grubu ağızlarının bazı yörelerinde ayırt edici bir özellik olarak karşımıza çıkan sözcük sonlarındaki /ı/, /u/, /ü/ ünlülerinin /i/ ünlüsü ile karşılanması olayı, kalın sıradan sözcüklerde kalınlık-incelik uyumsuzluğu olarak ortaya çıkar. Söz konusu olay Doğu Grubu ağızlarındaki bazı yörelerde çok sık şekilde görülür⁶³. Gümüşhane ve yöresi ağızlarında sözcük sonundan ziyade sözcüklerde tüm kısımlarda görülebilen bu ses olayının ses olayının, kalın-incelik uyumuna da büyük ölçüde etki ederek birçok örnekte uyumu bozduğu görülmektedir.

Bu yönüyle ağız sınıflandırmalarına göre yöre ağızları Doğu Grubu ağızlarından ziyade Kuzeydoğu Grubu Ağızları ile ortak bir nokta teşkil etmektedir. Doğu ve Batı grubu ağızlarında sözcük sonu dışında net olarak görülemeyen bu

⁶² Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Akçağ Yayınları (4. Baskı), Ankara 2017, s. 12.

⁶³ Özçelik ve Boz, *age.*, s.38.

incelme eğiliminin yöre ağızlarını Kuzeydoğu Grubuyla ortak tutan bir özellik olduğu söylenebilir⁶⁴.

2.1.2.1.1. Yazı Dilinde Uyum Dışında Bulunan Sözcüklerin Kalınlık-İncelik Uyumuna Girmesi

Metinlerimizde, yazı dilinde uyum dışında olan birkaç örneğin Gümüşhane ve yöresi ağızlarında uyuma girdiği görülmüştür. Aslında buradaki örneklerin tarihi Türk lehçelerindeki şekilleri ile kullanıldığı ve yazı dilinde uyum dışındayken Gümüşhane yöresinde uyuma giren şekilleri ile mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Bu kısımdaki verilen örneklerde sözcüklerin asli şekillerini devam ettirdiklerini söylemek mümkündür.

ğardaş < kardeş (II/4-54), almalığ < elmalık (IV/8-41), hanı < hani (I/4-4)

2.1.2.1.2. Yazı Dilinde Uyum Dışında Bulunan Eklerin Kalınlık-İncelik Uyumuna Girmesi

Yazı dilinde ince ünlü sözcük köklerinden sonra gelerek uyumu bozan - (I)yor şimdiki zaman eki ve sonrasında gelen bazı eklerin, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında benzeşme yoluyla birçok örnekte uyuma girdiği görülmektedir. Uyumun düzeldiği bazı örnekler şunlardır:

deyirüK < diyoruz (II/2-32), deyileğ < diyorlar (I/17-117), istēyidüK < istiyorduk (I/17-22), üşimış < üşüyormuş (II/3-46), tikilidüh < dikiliyorduk (II/3-59), biçidih < biçiyorduk (II/15-54), yukarkı < yukarıdaki (III/1-26), veriyölár < veriyorlar (III/6-20), veriseler < veriyorsalar (IV/1-32), düzenlēyürüK < düzenliyoruz (IV/1-56), bişürisin < pişiriyorsun (IV/3-101), dīsin < diyorsun (IV/5-9), beħliyüh < bekliyoruz (IV/6-7), geridiz < geriyordunuz (IV/12-19), geydüridiler < giydirdiyordular (IV/14-30), dēikene < diyorken (IV/16-4), edemiler < edemiyorlar (V/6-7), birāzi < birazı (V/8-40), bişirüydüK < pişiriyorduk (VI/9-18), dīmiş < diyormuş (I/2-109)

⁶⁴ Karahan, age., s. 3.

2.1.2.1.3. Sözcük Kökünde Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması

Uyumun bozulmuş olarak görüldüğü bazı örnekler şu şekildedir.

ıslatıP < ıslatıp (I/11-74), bıçak < bıçak (I/17-58), kapi < kapı (V/9-43), mantiyi < mantıyı (II/4-5), ğāni < kaĝnı (II/4-35), sirtımdan < sırtımdan (III/4-9), ısınma < ısınma (IV/1-3), mıntikasını < mıntikasını (IV/2-24), koniyu < konuyu (III/2-7), toĝliyu < tokluyu (III/4-1), ısıracaĝlar < ısıracaklar (III/4-9), ğāni < kaĝnı (IV/7-74), ĝıyiyá < kıyıya (I/9-24), tariyolar < tarıyorlar (IV/6-32), çalıştırdıK < çalıştırdık (III/5-12), dāgıdiyduK < daĝıtıyorduk (IV/15-19), āliyoĝdú < aĝlıyordu (III/6-6)

2.1.2.1.4. Eklerde Kalınlık-İncelik Uyumunun Bozulması

Yöre aĝızlarındaki bazı eklerde kalın ünlülerin incelmesinin uyumu bozduĝu birçok örneĝe rastlanmaktadır. Uyumun bozulmuş olarak görüldüğü bazı örnekler şu şekildedir:

annadım < anlatayım (I/2-1), durī < duruyor (I/2-12), anlaşıyollar < anlaşıyorlar (I/3-7), kapmış < kapmış (I/15-33), gaçurTısın < kaçirtıyorsun (II/13-6), gal mışlar < kal mışlar (II/13-41), tarTışmıya < tartışmaya (II/13-60), karıştırmıyalım < karıştırmayalım (III/3-39), edecik < edeceĝiz (IV/8-8), unudıyrum < unutuyorum (IV/15-55), yaylasının < yaylasının (V/2-1), bāliyidular < baĝlıyordular (IV/6-16), ĝariřisin < karışıyorsun (I/1-69), arkadaşıymış < arkadaşıymış (I/18-2), ĝatıkli < katıklı (I/19-129), yakiP < yakıp (II/3-55), mantiyi < mantıyı (II/4-5), mezarlıĝı < mezarlıĝı (IV/10-32), yaylasının < yaylasının (V/2-1), parasını < parasını (I/13-7), şaşırtı < şaşırttı (I/11-52), başladı < başladı (III/4-23), yaptı < yaptı (V/6-42), okuliydi < okuluydu (I/17-20), mēzuni < mezunu (III/3-10), yoli < yolu (I/6-32), bozuldūmi < bozulduĝumu (III/4-71), ĝabūni < kabuĝunu (V/1-3), ĝuziyi < kuzuyu (I/12-47), vuruldi < vuruldu (V/8-17), unutTıdim < unuttuydum (I/19-23), goçızın < koçunuzun (I/19-177), oni < onu (IV/3-12)

2.1.2.2.Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu açısından yöre ağızlarındaki yuvarlaklaşma hadiseleri ön plana çıkmaktadır. Yuvarlak ünlülü ekler, Eski Türkçeden beri Türk Dilinde görülen eklerdir. Türkçedeki dudak uyumunun, Eski Türkçe ve Orta Türkçe dönemlerinde henüz kurallaşmadığı düşünülürse, bu durum hiç de şaşırtıcı değildir. Günümüzdeki Türk lehçelerinde bile, bazı eklerin yalnız dar-düz, bazı eklerin yalnız dar-yuvarlak gelmesi gibi nedenlerle Türkiye Türkçesindeki benzer bir dudak uyumunun olmadığı bir gerçektir⁶⁵.

Gümüşhane yöresi ağızlarında bolca örneği bulunan yuvarlaklaşma hadisesi Eski Oğuz Türkçesinde de düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozan en büyük etkenlerden biri olarak bilinmektedir. Osmanlı Türkçesinin son döneminde ve sonrasında Türkiye Türkçesinde kuvvetli bir hale gelen bu uyum, Türkiye Türkçesi Ağızlarında özellikle eklerde yaşanan ses hadiselerinden dolayı yazı diline nazaran uyum dışı örneklerin çokluğuyla görülmektedir.

Yazı dilinde uyum halinde olan sözcüklerin, bazı eklerdeki düzenli yuvarlaklaşmanın etkisi ile Gümüşhane ve yöresi ağızlarında uyum dışında kaldığı anlaşılmaktadır. Doğu Karadeniz ağızlarında Rize-Trabzon yöresinin genelinde görülen bu yuvarlaklaşmalar, bir dereceye kadar Eski Anadolu Türkçesi bağlantılı olarak düşünülmekte aynı zamanda Anadolu ağızlarındaki Kıpçak Türkçesi etkisi olarak da değerlendirilmektedir⁶⁶. Gümüşhane ve yöresi ağızları da komşu illerine benzer olarak, yazı dilindeki düz ünlülü eklerin yerine yuvarlak ünlülü şekillerin karakteristik olarak görüldüğü yörelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere; Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlü taşıyan eklerin, Anadolu ağızlarının bir kısmında düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olarak yuvarlak biçimde devam ettiği bilinmektedir. Görülen geçmiş zaman, -dUk sıfat-fiil, -dUr ettirgenlik, -Uk çekimli fiilde birinci çokluk şahıs eki, +IU, -sUz ve +cUk sıfat vb. ekleri kapsayan bu özellik daha çok, Artvin, Ardanuç, Ardahan, Kars,

⁶⁵ Hülya Savran, “Türk Dilinde Yuvarlaklaşma Olayı ve Dudak Uyumu”, **Türkbilg**, Yıl 2018, Sayı 35, s.90.

⁶⁶ Zeynep Korkmaz, “Doğu Karadeniz Bölgesi Ağızlarının Türkiye Türkçesi Ağızları Arasındaki Yeri”, **Türk Dili Dergisi**, Sayı 696, Ankara 2009, s. 700.

Gümüşhane, Erzurum, Erzincan, Harput (Elazığ) ve yöresi ağızları ile bütün Muş ve Bingöl ağızlarında yoğun olarak görülür⁶⁷.

2.1.2.2.1. Yazı Dilinde Uyum Dışında Bulunan Sözcüklerin Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Girmesi

Yazı dilinde düzlük-yuvarlaklık uyumunda bulunmayan bazı sözcük kökleri Gümüşhane yöresi ağızlarında uyuma girebilmektedir. Örneğine çok fazla rastlanan bir durum değildir. Bulunan örneklerden birkaç tanesi şunlardır:

eyleydi < öyleydi (II/3-1), yerimezdi < yürümezdi (IV/3-46), çapıt < çaput (IV/15-59)

2.1.2.2.2. Yazı Dilinde Uyum Dışında Bulunan Eklerin Düzlük-Yuvarlaklık Uyumuna Girmesi

Gümüşhane ve yöresi ağızlarında, yazı dilinde genellikle düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen –(I)yor şimdiki zaman ekinin birçok farklı biçimde çekimlenerek uyuma girdiği görülmektedir. Bu durum Gümüşhane ve yöresi ağızları içinde düzenli görülen bir ses olayıdır. Bunun dışında diğer bazı zaman eklerinde de genellikle uyuma girecek şekilde değişim sağladığı görülmektedir. Ünlü yuvarlaklaşması örnekleri ile düzlük-yuvarlaklık uyumunun birçok örnekte yazı diline göre bozulmuş olarak görüldüğü Gümüşhane yöresi ağızları, ünlü daralmaları ve kısmen de ünlü yuvarlaklaşmaları ile yazı dilinde uyum dışında olan sözcükleri fazlasıyla uyum halinde bulundurabilmektedir.

bakamayrám < bakamıyorum (I/7-13), aḫīy < akıyor (I/16-11), sayırım < sayıyorum (I/17-55), diirim < diyorum (II/3-48), dolanurduḫ < dolanırdık (II/3-53), deysin < diyorsun (II/4-3), savıra savıra < savura savura (II/4-40), yapīmişlár < yapıyormuşlar (II/6-2), ğurtarun < kurtarın (II/6-40), ğaynāyi < kaynıyor (II/7-5), şışī < şışiyor (II/8-18), ğırīsın < kırıyorsun (II/8-21), yanmāyi mi? < yanmıyor mu? (II/8-35), çökertTükÇe < çökerttikçe (II/8-49), goyurdular < koyardılar (II/9-25), ğırīsiz <

⁶⁷ Zeynep Korkmaz, "Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu Ağızlarındaki Devamı", *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten)*, Cilt 47, Sayı 1999, Ankara 1999, s. 164.

kırıyorsunuz (II/10-9), geç̄is̄in < geç̄iyorsun (II/14-23), at̄imişlar < at̄ıyormuşlar (III/3-29), yeyiriK < yiyoruz (IV/1-52), dönderür < dönderir (IV/2-31), deydiler < diyordular (IV/3-60), dar̄ısın < tar̄ıyorsun (IV/6-29), sövün̄düK < seviniyorduk (IV/8-13), üşleyeceh̄sen < üçleyeceksin (IV/12-34), ged̄idi < gidiyordu (IV/14-19), tan̄iler < tan̄ıyorlar (V/7-39), d̄imiş < diyormuş (VI/2-38), olac̄üK < olacağ̄ız (VI/7-17), dökerdük < dökerdik (VI/8-12), gönderm̄üşler < göndermişler (VI/8-57), gavlırdi < kavlıyordu (VI/8-76), ȳōusa < yok ise (I/17-62)

2.1.2.2.3. Sözcük Kökünde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

Bu kısımdaki örneklerin birkaçında, yazı dilinde uyuma giren sözcüklerin Gümüşhane yöresi ağızlarında tarihi Türk lehçelerindeki asli şekillerini koruyarak uyum dışında kaldığı görülmektedir:

baluḡ < balık (I/15-25), artuḡ < artık (I/17-83), geydürir < giydilir (VI/10-39), beşüḡü < beşiḡi (I/2-86), altunumuz < altınımız (II/6-14), delüḡannınarın⁶⁸ < delikanlıların (II/2-29)

Birkaç örnekte de ünlü daralması ya da yuvarlaklaşmasının etkisi ile de uyum bozulmaktadır:

buriya < buraya (II/2-45), ḡarşuda < karşıda (IV/3-18), gemüḡlü < kemikli (IV/13-21), doli < dolu (V/5-9), ḡöydürdi < giydirdi (III/4-41)

2.1.2.2.4. Eklerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumunun Bozulması

Yazı dilinde uyum halinde olan sözcüklerin, bazı eklerdeki düzenli yuvarlaklaşmanın etkisi ile Gümüşhane ve yöresi ağızlarında uyum dışında kaldığı anlaşılmaktadır. Doḡu Karadeniz ağızlarında Rize-Trabzon yöresinin genelinde görülen bu yuvarlaklaşmalar, bir dereceye kadar Eski Anadolu Türkçesi bağlantılı olarak düşünölmekte aynı zamanda Anadolu ağızlarındaki Kıpçak Türkçesi etkisi

⁶⁸ Türkiye Türkçesinde “deli” şeklinde bulunan bu sözcüğün bir Oḡuzca özelliḡi olarak Karahanlı döneminde “telü” şeklinde bulunduḡu görölmektedir. Kaşgarlı Mahmut’un, Oḡuzca olduḡunu belirttiḡi bir şiirde “telü” sözcüḡü geçmektedir. Bk. Güner Gülsevin, “11.Yüzyılda Hangi Oḡuz Diyalektleri Vardı?”, *Bilig*, Kış 2016 / Sayı 76, s. 292.

olarak da değerlendirilmektedir⁶⁹. Gümüşhane ve yöresi ağızları da komşu illerine benzer olarak, yazı dilindeki düz ünlülü eklerin yerine yuvarlak ünlülü şekillerin karakteristik olarak görüldüğü yörelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda da bahsettiğimiz üzere; Eski Anadolu Türkçesinde yuvarlak ünlü taşıyan eklerin, Anadolu ağızlarının bir kısmında düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırı olarak yuvarlak biçimde devam ettiği bilinmektedir. Görülen geçmiş zaman, -dUk sıfat-fiil, -dUr ettirgenlik, -Uk çekimli fiilde birinci çokluk şahıs eki, +IU, -sUz ve +cUk sıfat vb. ekleri kapsayan bu özellik daha çok, Artvin, Ardanuç, Ardahan, Kars, Gümüşhane, Erzurum, Erzincan, Harput (Elazığ) ve yöresi ağızları ile bütün Muş ve Bingöl ağızlarında yoğun olarak görülür⁷⁰.

Metinlerimizde tespit ettiğimiz yuvarlaklaşma yönündeki eğilimlerin çoğunlukla görülen geçmiş zaman birinci teklik şahısta, sıfat fiil eklerinde ve geniş zaman eki ile çekimlerinde olduğu görülmektedir. Bunların yanında zaman zaman düzleşme hadiselerinin de uyumu bozduğunu söylemek mümkündür. Uyumun bozulmuş olarak görüldüğü bazı örnekler şunlardır:

gelürse < gelirse (I/6-19), çıkarduḡ < çıkardık (I/2-21), bitTü < bitti (I/4-1), oti < otu (I/7-31), yolçi < yolcu (I/11-89), göçi < koçu (I/12-50), ğalurdı < kalırdı (I/14-63), yarısını < yarısını (I/15-47), söyliye < söyleye (I/16-45), dayucüm < dayıcığım (I/16-64), yaḡtuK < yaktık (I/18-15), uyanuK < uyanık (I/18-24), oldu mīdi < oldu muydu (II/2-20), yaşaduḡ < yaşadık (II/4-44), annaTurdı < anlatırdı (II/4-47), biçerdüK < biçerdik (II/9-24), deüşüK < değişik (II/16-30), gorḡTi < korktu (III/4-10), dönmiye < dönmeye (III/4-23), ğapanur < kapanır (III/4-13), çoğudi < çoktu (III/6-13), tokıyosuḡ < dokuyorsun (IV/4-24), yapTün < yaptığın (IV/7-6), denilebülür < denilebilir (IV/12-54), sayıcular < sayıcılar (IV/15-32), çevrilü < çevrili (IV/16-13), olurdi < olurdu (V/1-10), iÇKü < içki (V/1-26), gılūna < kılığına (V/2-18), çıktıK < çıktık (V/4-8), gelmişTür < gelmiştir (VI/11-28), tanursun < tanırsın (II/12-36)

⁶⁹ Zeynep Korkmaz, “Doğu Karadeniz Bölgesi Ağızlarının Türkiye Türkçesi Ağızları Arasındaki Yeri”, **Türk Dili Dergisi**, Sayı 696, Ankara 2009, s. 700.

⁷⁰ Zeynep Korkmaz, “Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu Ağızlarındaki Devamı”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten)**, Cilt 47, Sayı 1999, Ankara 1999, s. 164.

2.1.3. Ünlü Değişmeleri

2.1.3.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

Gümüşhane ve yöresindeki bazı ünlü seslerde karakteristik değişimler yaşandığı gözlemlenmektedir. Yazı dilinde çok heceli sözcük gövdeleri ile bazı eklerin sonunda bulunan /ı/, /u/, /ü/ ünlülerinin, Doğu Grubu ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarında /i/ ünlüsü ile karşılandığı görülür. Kuzeydoğu Grubu ağızlarının sözcük sonunda /i/ ünlüsü tercihi bakımından Doğu Grubuna göre daha istikrarlı olduğu da söylenebilir⁷¹. Gümüşhane ve yöresi ağızlarında sözcüklerde tüm kısımlarda görülebilen bu ses değişimi kalınlık-incelik uyumunu da çoğunlukla bozmaktadır.

Bölge ağızlarında görülen $i < ı$ ses değişimi karakteristik durumdadır diyebiliriz. Kuzeydoğu Grubu içinde özellikle Rize-Trabzon yöresi ağızlarında karakteristik olan bu durum kök ve eklerde, çok heceli sözlerin sonlarında genellikle /ı/ ünlüsü yerine /i/ ünlüsünün tercih edilmesini sağlamaktadır⁷². Gümüşhane ve yöresi ağızlarında sözcüklerde tüm kısımlarda görülebilen bu ses değişiminin kalınlık-incelik uyumunu da çoğunlukla bozduğu söylenebilir.

Bahsedilen özellik kapsamında yöre ağızlarında özellikle $i < u$ değişiminin çok sayıda örneği olduğu görülürken yine $i < ü$ değişimleri de mevcuttur. Ayrıca kalın ünlülerin incelmesi başlığında bol örneği olan $i < ı$ değişimi de bahsedilen bu özelliğin yöre ağızlarında karakteristik olduğunu desteklemektedir.

Kuzeydoğu Grubu ağızlarında dar ve geniş bütün kök, ek ünlülerini içine alan bu inceleme olayında, bu ağız bölgesinin inceleme yönündeki eğilimin etkili olduğu ve dış-dış eti ünsüzlerinin de bu eğilimi hızlandırdığı görülür⁷³. Yöre ağızlarında bolca örneği görülen $i < ı$ değişimi ile yine aynı oranda olmasa da birçok örneğine rastlanan $e < a$ değişmesi; kalın ünlülerin Kuzeydoğu Grubu ağızlarında olduğu gibi Gümüşhane yöresi ağızlarında da sistematik bir incelmeye maruz kaldığını göstermektedir.

⁷¹ Leyla Karahan, **Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması**, Akçağ Yayınları, (4. Baskı), Ankara 2017, s. 12.

⁷² Zeynep Korkmaz, "Doğu Karadeniz Bölgesi Ağızlarının Türkiye Türkçesi Ağızları Arasındaki Yeri", **Türk Dili Dergisi**, Sayı 696, Ankara 2009, s. 700.

⁷³ Karahan, **age.**, s. 11.

i < ı

ğarişisin < karişyorsun (I/1-69), arkadaşıymış < arkadaşıymış (I/18-2), ışırdı < ışırdı (I/18-55), ğatıklı < katıklı (I/19-129), yakıP < yakıp (II/3-55), mantiyi < mantıyı (II/4-5), ğāni < kaġnı (II/4-35), sırtımdan < sırtımdan (III/4-9), ısınma < ısınma (IV/1-3), mıntikasını < mıntikasını (IV/2-24), mezarlıġı < mezarlıġı (IV/10-32), kapi < kapı (V/9-43), k̄apmış < kapmış (I/15-33), tarTışmiya < tartışmaya (II/13-60), yaylasının < yaylasının (V/2-1), bāliyidular < baġlıyordular (IV/6-16), cúmarTesi pazari < cumartesi pazari (V/9-15), nişanlısiynan < nişanlısıyla (IV/1-8), būdiyī arpiyi < buġdayı arpayı (VI/8-10), mezeri < mezarı (IV/3-76), parasını < parasını (I/13-7), saşirtTi < saşırttı (I/11-52), başladı < başladı (III/4-23), ġızımız aldı tuttu ġoçu aldı < burada bir kızımız aldı tuttu koçu aldı (I/12-49), ġarı annadı < karı anladı (III/4-71), onarım yaptı < onarım yaptı (V/6-42)

ı < ı

bosTan boyaSı < bostan boyası (IV/4-7)

e < a

yapüylere < yapıyorlar ya (I/2-54), saġláyenner < saklayanlar (II/1-16), birez < biraz (IV/13-26), edeTimiz < adetimiz (IV/14-28), evliyē < evliya (IV/15-39), kirezın < kirazın (V/7-1), altıñdeydi < altındaydı (VI/7-33)

á < a

bālayāne < baġlayana (I/9-33), sená < sana (I/18-31), sāne < sana (I/19-168)

ü < u

mektübinán < mektupla (II/12-15), biliyör müsün? < biliyor musun? (V/6-37), durüm < durum (V/6-45)

í < ı

ġarı < karı (III/6-15)

ö < o

biliyösá < biliyorsa (IV/6-21)

2.1.3.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

o < ö

Batı Anadolu'daki Çepnilerin ağız özelliklerinden biri olarak gösterilen bu ses değişmesinin Karadeniz yöresindeki Çepni ağızlarında neredeyse bulunmadığı bazı çalışmalarda belirtilmiştir⁷⁴. Bizim çalışmamızda da bu ses değişmesinin örneği yok denecek kadar azdır.

oyle < öyle (VI/3-10), kor < kör (III/4-15)

ı < i

Yöre ağızlarında çok sayıda örneği olan bu ses değişmesinin daha çok alıntı sözcüklerde meydana geldiğini söylemek mümkündür. Bu ünlü değişmesinin daha çok eklerde görüldüğü söylenebilir.

hayını < haini (I/1-89), saatını < saatini (I/17-106), başkışını < bahşışını (I/19-77), mināsıbısa < münasipise (II/11-12), āsı < asi (II/12-37), fakır < fakir (III/4-66), hārıç < hariç (V/7-3), menfātçilih < menfaatçilik (VI/1-23), tākıb < takip (V/8-27)

u < i

yōusa < yok ise (I/17-62)

a < e

bayazlanurdu < beyazlanırdı (II/9-3), ziyāradın < ziyaretin (II/16-1), nasipTa < nasipte (IV/16-3), hāman < hemen (V/7-31), atehlih < eteklik (VI/2-50), sarpar < serper (VI/10-24), alurқан < alırken (VI/10-37)

u < ü

yun < yün (IV/11-41), mahsulumuzu < mahsülümüzü (IV/15-22), otobus < otobüs (VI/6-3), düğunun < düğünün (VI/1-10)

⁷⁴ Gürer Gülsevin, "Anadolu Ağızlarında Etnik (Boysal) Özellikler ve Çepni Ağızları Üzerine", **Turkish Studies**, Cilt 4, Sayı 3, 2009, s. 1076.

2.1.3.3. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

Tarihi Türk lehçelerinden Karahanlı Türkçesinden itibaren takip edilebilen yuvarlaklaşma olayı, Eski Anadolu Türkçesinde, Harezmi Türkçesinin belki bir derece fazlası olarak, seyrine devam etmiştir. Eski Türkçeden sonra, Türk yazı dili her ne kadar farklı kollarda ortaya çıkıp gelişim gösterse de (özellikle Harezmi bölgesinin durumu neticesinde), aslında yuvarlaklaşma, ortak bir yazı dili geleneğinin sonucu olarak lehçelerde varlığını sürdürmüştür⁷⁵.

Doğu Türkçesindeki bu dudaklılaşma özelliğini de içine katıp, yuvarlaklaşmayı bir adım öteye götüren Eski Anadolu Türkçesi, bugünkü anlamda dudak uyumunun olmadığı bir yazı dili olmuştur. Eski Anadolu Türkçesi, özellikle çekim ve işletme eklerindeki yardımcı ünlüleri yuvarlaklaştırma konusunda çok ileri gitmiştir. Dudak uyumsuzluğu, yazı dilinde Eski Anadolu Türkçesinden sonra da sürmüştür. Çünkü yazı dili geleneğinin muhafazakârlığı, söyleyişte öyle olmasa bile, bazı ekleri ve sözcükleri ısrarla yuvarlak sıradan yazdırmayı zorunlu kılmıştır. Dudak uyumu, Türkiye Türkçesi yazı dilinde, ancak Latin harflerinin kullanılmaya başlanmasıyla kurala bağlanmıştır⁷⁶.

Eski Anadolu Türkçesinde bazı sözcük ve eklerde meydana gelen ünlü yuvarlaklaşmasının Türkiye Türkçesinin bazı ağızlarında karakteristik olarak devam ettiği görülmektedir. Yazı dilimizde düz ünlülü olan birçok ek, genellikle bölge ağızlarında yuvarlak ünlülü şekilleri ile karşımıza çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda Gümüşhane ve yöresi ağızlarında da ünlü yuvarlaklaşmasına dair çok sayıda örneğe rastlamak mümkündür. Yöre ağızlarında, çoğunluğu ü < i ünlü değişimi olmakla beraber u < ı yönündeki yuvarlaklaşmaların da çok sayıda örneğinin olduğu görülmektedir. Bu yuvarlaklaşmalar eklerden ziyade birçok örnekte sözcük köklerinde de görülebilmektedir.

Kuzeydoğu ağız bölgesinin tamamına hakim olan düzenli ve kurallı yuvarlaklaşma hadisesi ve bununla birlikte düzlük yuvarlaklık uyumunun bozulması, bu ağızları diğer Anadolu ağızlarından ayırır. Bir kısmı Eski Anadolu Türkçesi ile bağlantılı olan bu yuvarlaklaşmalarda dudak ve diş dudak ünsüzleri de rol

⁷⁵ Hülya Savran, "Türk Dilinde Yuvarlaklaşma Olayı ve Dudak Uyumu", *Türkbilgi*, Yıl 2018, Sayı 35, s.94.

⁷⁶ Savran, *agm.*, s. 95.

oyunmaktadır. Bu değişimler, Anadolu ağızlarındaki Kıpçak Türkçesi etkilerinden biri olarak da yorumlanmaktadır⁷⁷. Ancak diğer tüm maddelerde değindiğimiz gibi bu ses özelliğini direkt olarak Kıpçak Türkçesi etkisine bağlamak ya da bu etki yoktur demek doğru olmayacaktır. Konu daha detaylı olarak araştırılmaya muhtaç görölmektedir.

ü < i

derük < deriz (I/7-16), temsül < temsil (I/7-35), bindürecim < bindireceğim (I/17-109), gendümüzün < kendimizin (II/4-43), bebegü < bebeği (II/9-31), göydürdi < giydirdi (III/4-41), kendür < kendir (IV/11-38), tüfdiKTen < tiftikten (IV/12-49), evüne < evine (V/1-21), demürçiler < demirciler (VI/1-85), erühbeline < erikbeline (VI/3-1), yedüydük < yedydik (VI/4-11), mādürüdük < mağduridik (VI/7-16), üçün < için (VI/9-15), cevüz < ceviz (VI/10-45), gelürümüş < gelirmiş (VI/13-5), getürmediler < getirmediler (I/19-178), kevgürnen < kevgirle (IV/6-4), temizleye temizleye < temizleye temizleye (II/10-36), gelürsün < gelirsin (II/11-13), getürürsün < getirirsin (IV/7-14), verürsün < verirsin (VI/10-24), gelür < gelir (I/11-18), verür < verir (I/13-7), bilür < bilir (VI/8-34)

u < i

parasıdur < parasıdır (I/17-52), ahırın < ahırın (I/19-41), çamaşur < çamaşır (I/19-72), kadunnar < kadınlar (II/4-40), saru < sarı (II/7-34), şurtuna < sırtına (II/8-35), saruğlı < sarıklı (II/8-43), sinoru < sınırı (III/3-15), arduşlar < ardıçlar (IV/16-23), ğaruşük < karışık (V/9-9), ayırdular < ayırdılar (VI/6-31), ğaşuğ < kaşık (V/3-23), gaynadur < kaynatır (IV/4-10), başKış alur < bahşiş alır (I/17-102), tokalaşurlar < tokalaşırılar (I/17-62), ğızartullar < kızartırlar (VI/7-25)

ö < e

sövünidiK < seviniyorduk (IV/8-12), dövleT < devlet (IV/15-27), yödürüyüm < yediriyorum (VI/1-23)

ü < e

edürkeç < ederken (V/7-10)

⁷⁷ Karahan, age., s. 17.

ö < i

göydürdi < giydirdi (III/4-41)

2.1.3.4. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Kalınlık-incelik uyumu ve kalın ünlülerin incilmesi başlıklarında da bahsettiğimiz üzere; yazı dilinde çok heceli sözcük gövdeleri ile bazı eklerin sonunda bulunan /ı/, /u/, /ü/ ünlüleri, Doğu Grubu ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarında çoğunlukla /i/ ünlüsü ile karşılanmaktadır⁷⁸. Bahsedilen özellik kapsamında yöre ağızlarında özellikle i < u değişiminin çok sayıda örneği olduğu görülürken yine i < ü değişimleri de mevcuttur. Yöre ağızlarında; i < u değişmesinin örneklerinde kalınlık-incelik uyumunun da bozulduğu görülür, sözcüklerde her kısımda bulunabilen örnekler mevcuttur:

i < u

havli < havlu (II/14-22), okiyösa < okuyorsa (VI/10-57), öğretmen okuliydi < öğretmen okuluydu (I/17-20), üniverste mēzuni < üniversite mezunu (III/3-10), yoli < yolu (I/6-32), bozuldūmi < bozulduğumu (III/4-71), elmanın ğabūni < elmanın kabuğunu (V/1-3), ğuziyi < kuzuyu (I/12-47), guduyi biraħmıř ğaşmışlar < kutuyu bırakmış kaçmışlar (II/7-3), vuruldi < vuruldu (V/8-17), unufTīdim < unuttuydum (I/19-23), goçīzin < koçunuzun (I/19-177), oni < onu (IV/3-12), dēyerim < diyorum (IV/7-40), ifaħ < ufak (IV/15-16), ğuzi < kuzu (V/1-11), yumirTa < yumurta (V/8-4), haři < aha řu (VI/2-4)

i < ü

golciydım < golcüydüüm (IV/1-57), yīrimeynen < yürümeyle (IV/8-11), yūzi < yüzü (V/4-20), öldiřdiler < öldürdüler (V/5-36), tōkiye < dōküyor (V/11-27)

ı < ü

ısTipe < üstüne (V/11-21), güldı < güldü (IV/11-4)

ı < u

⁷⁸ Leyla Karahan, *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*, Akçağ Yayınları (4. Baskı), Ankara 2017, s. 12.

ğarīysın < karıyorsun (IV/6-27), mīstaFa < mustafa (IV/15-42)

e < o

ğorkīyerim < korkuyorum (V/9-42), diyeğler < diyorlar (VI/13-5)

e < ö

ele < öyle (I/19-19), çeziyrüK < çözüyoruz (IV/15-19), atelye < atölye (VI/1-58), nebetçileri < nöbetçileri (VI/2-17)

ē < ö

ēledür < öyledir (III/4-67)

2.1.3.5. Geniş Ünlülerin Daralması

Bu başlık altındaki örneklerde, özellikle i < e, i < a, ı < a olarak görülen ses değişimlerinde /y/ sesinin daraltıcı özelliği ile geniş ünlülerin daraldığı görülmektedir. Yöre ağzının karakteristik ses özelliklerinden biri olan bu daralma özelliği birçok örnekte mevcuttur.

i < e

kimsiye < kimseye (II/2-9), görmiye < görmeye (I/19-20), kimsiye < kimseye (IV/4-40), isTiyen < isteyen (IV/5-2), demiye < demeye (IV/10-3), ĩniyi < iğneyi (IV/16-45), meyviyi < meyveyi (VI/8-77), şiyçilik < şeyçilik (I/2-98), neriyyidi < nereydi (VI/8-31), önciye < önceye (IV/1-35), paTadis < patates (VI/8-24)

Bu ses değişimindeki sınırlı sayıdaki örnekte ise aslında tarihi Türk lehçelerinde /ê/ (kapalı /e/) ünlüsü ile kullanılan bazı sözcüklerin yazı dilindeki /e/ şekline nazaran /i/ şeklini koruduğu görülebilir.

genşler iderse < gençler ederse (VI/11-46), oni saman iderdi < onu saman ederdi (IV/3-12)

i < a

oriya < oraya (I/19-38), çalışmiyá < çalışmaya (II/1-6), liriya < liraya (II/4-24), olmiyan < olmayan (IV/7-13), odiya < odaya (IV/10-24), buriya < buraya

(IV/15-45), uzatmiyalım < uzatmayalım (V/6-35), gociyá < kocaya (V/8-23), adaniya < adanaya (VI/6-7), urīyi < orayı (VI/6-24), arpiyi < arpayı (VI/8-10), gōcia < kocaya (II/2-41)

ı < a

bacıya < bacaya (IV/2-26), arkıya < arkaya (V/7-9)

u < o

sufra < sofraya (I/19-120), umuzuna < omuzuna (II/3-59), uraḥ < orak (II/9-67), suannan < soğanla (IV/5-14), eziyu < eziyor (V/12-31)

ü < ö

yürükler < yörükler (V/4-36)

2.1.3.6. Dar Ünlülerin Genişlemesi

e < i

eḥtiyarlar < ihtiyarlar (I/17-115), kölesiyem < kölesiyim (III/4-54), heḤ < hiç (V/5-38), neşanı < nişanı (I/17-43)

Bu başlıkta /e/ < /i/ şeklinde görülen bazı örnekler aslında tarihi Türk lehçelerinde /ë/ (kapalı /e/) ünlüsü ile kullanılan sözcüklerdir. Bu konu Türkçenin genel coğrafyası ve tarihi dönemlerinde çok çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Sözcük kök veya gövdelerinde, çoğunlukla aynı sözcük içerisinde bulunan ünlü ve ünsüzlerin etkisinden dolayı, e<i / i<e şeklinde değişiklikler görülmektedir. Ünlü ve ünsüzlerin etkisi, coğrafyalarda ve Türkçenin dönemlerinde kısmen farklılık göstermektedir. Bu yüzden /e/ ya da /i/ tercihi, Türkçenin tarihi ve coğrafyası içinde değişik biçimlerde⁷⁹. Bu tercih bağlamında, Gümüşhane yöresi ağızlarında bazı örneklerin /e/ biçiminde kullanıldığı anlaşılmaktadır.

eyice < iyice (I/11-70), gediyo < gidiyor (II/10-24), eyisini < iyisini (II/13-), geyinir < giyinir (IV/11-30), ener mi? < iner mi? (VI/2-39), ben endim < ben indim

⁷⁹ Demir, age., s. 145.

(V/7-38), getsin başKa bölgelere < gitsin başka bölgelere (VI/8-65), göyun yeyir < koyun yiyor (II/4-62)

ö < u

möhTerem < muhterem (II/11-47)

ō < u

bōünkü < bugünkü (IV/7-41)

a < ı

yaykardılar < yıkardılar (II/9-31), utanmaz mısan? < utanmaz mısın? (III/4-50), atalır < atılır (VI/10-60), barandurīdi < barındırıyordu (II/14-29)

ó < u

yokarı < yukarı (I/8-40), gömar < kumar (VI/2-11)

ü < i

dēl kü < değil ki (I/15-1), deül < değil (I/18-22), süt eḫşür mü < süt ekşir mi? (I/14-66)

o < u

oslulaḫ < uslular (I/15-42), coma < cuma (VI/1-8)

ö < ü

böyik < büyük (I/17-31), örününü < ürününü (III/3-47), böyüh < büyük (IV/2-16)

é < i

yène < yine (I/19-95)

2.1.4. Ünlü Düşmesi

Sözcük Başında Ünlü Düşmesi

sımarlīler < ısmarlıyorlar (II/2-71)

Vurgusuz Orta Hece Ünlüsünün Düşmesi

gıylıyá < kıyılıya (I/3-26), bilmeyrim < bilmiyorum (I/17-3), ahır < ahırı (I/19-35), bilmeyrim < bilmiyorum (II/1-1), deller < deliler (II/13-32), eyce < iyice (IV/13-4), gasTeyi < gazeteyi (IV/13-44), heylanındağ < heyelanından (VI/7-39), birbürnü < birbirini (I/3-1), ayile içersinde < aile içerisinde (VI/7-22), dakKa < dakika (IV/2-22), iki taraFa da duyurulur < iki tarafa da duyurulur (I/3-2)

2.1.5. Ünlü Türemesi

Yöre ağızlarında ortaya çıkan ünlü türemelerinin daha çok alıntı kelimelerde meydana geldiği görülür.

Sözcük Başında Ünlü Türemesi

İRāzı < razı (II/9-57), urum < rum (II/10-19), örüzgara < rüzgara (VI/8-18), ireşberlik < rençberlik (II/4-53)

Sözcük Ortasında Ünlü Türemesi

verimezSin < vermezsin (I/14-55), haziretleri < hazretleri (I/18-2), hePisi < hepsi (II/7-23), fasuliya < fasulye (II/9-4), masıraFı < masrafı (II/15-13), tılısımlı < tılısımlı (IV/16-43), adİres < adres (V/13-21)

Sözcük Sonunda Ünlü Türemesi

barabara < beraber (I/12-19)

2.2. ÜNSÜZLER

2.2.1. Ünsüz Çeşitleri

Gümüşhane ve yöresi ağızlarında yazı dilimizdeki /b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /ğ/, /h/, /j/, /k/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/ temel ünsüzlerinin yanı sıra çeşitli ses olayları ile oluşan /b̄/, /c̄/, /ç̄/, /Ç̄/, /Ċ̄/, /đ/, /F/, /ğ̄/, /ğ̄̄/, /°ḡ/, /ğ̄/, /ḡ/, /h̄/, /h̄̄/, /h̄̄̄/, /k̄/, /K̄/, /K̄̄/, /l̄/, /l̄̄/, /n̄/, /ñ̄/, /P/, /ṽ/, /S̄/, /S̄̄/, /T̄/, /w̄/, /ȳ/, /ȳ̄/ ünsüzleri de mevcuttur.

Ünsüz türleri; normal boğumlanmalı ünsüzler, yarı boğumlanmalı ünsüzler ve yarı tonlu ünsüzler olmak üzere üç başlık altında incelenebilir. Buna göre, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında tespit ettiğimiz ünsüzleri şu şekilde tasnif edebiliriz:

a) Normal Boğumlanmalı Ünsüzler

/ç/, /ğ/, /ğ/, /g/, /h/, /h/, /k/, /l/, /ñ/, /w/

b) Yarı Boğumlanmalı Ünsüzler

/d/, /ğ/, /h/, /l/, /n/, /r/, /y/, /y/

c) Yarı Tonlu Ünsüzler

/b/, /c/, /Ç/, /ç/, /F/, /g/, /K/, /K/, /P/, /S/, /S/, /T/

Gümüşhane ve yöresi ağızlarında, Türkiye Türkçesi yazı dilindeki ünsüzler dışında tespit edilmiş olan ünsüzler ve metinlerdeki bazı örnekleri şu şekildedir.

2.2.1.1. Normal Boğumlanmalı Ünsüzler

/ç/ ünsüzü: Normalden daha önde telaffuz edilen ve hafifçe sızıcı olan /ç/ sesidir. Tonsuz bir diş-dil ucu ünsüzüdür.

çorbası < çorbası (I/3-29), çamurı < çamuru (I/5-3), çalidan < çalidan (II/3-34), çiçeK < çiçek (II/7-30), içindeki < içindeki (III/3-55), göç < koç (III/5-10), çayırını < çayırını (IV/2-62), biçidiler < biçiyordular (IV/3-8), çıKardi < çıkardı (V/1-18), çamlar < çamlar (V/7-35), garaçuKur < karaçukur (VI/1-45), çaKılı < çakılı (VI/8-11)

/ğ/ ünsüzü: Tonlu, süreksiz bir arka damak ünsüzüdür. Gümüşhane ve yöresi ağızlarının karakteristik ünsüzlerinden biridir. Çoğunlukla Türkçe sözcüklerde söz, hece ve ek başlarında bulunabilir. Bazı alıntı sözcüklerde de kullanıldığı görülmektedir. Gümüşhane yöresi ağızlarında büyük oranda sözcük başında bulunan örneklerine rastlanılmıştır. Sözcük başında sistemli olarak /ğ/ < /k/ değişmesiyle ortaya çıkmıştır.

ğordular < koyardılar (I/9-20), ğarılar < karılar (I/1-36), ğonşudan < komşudan (I/13-8), ğuran < kuran (II/2-68), ğırılır < kırılır (II/10-6), ğuruş < kuruş (II/13-9), ğuduz < kuduz (II/1-17), ğonuşamaz < konuşamaz (III/3-61), tayuğum < tavuğum (III/4-64), yığın < yığın (IV/3-10), yaptığı < yaptığı (IV/3-80), ğoluna < koluna (IV/6-32), ğına < kına (V/1-21), ğışluk < kışlık (V/1-11), ğardaşı < kardeşi (V/8-37), ğızım < kızım (VI/5-6), ğıçı < kıçı (VI/8-48), ğocadı < kocadı (VI/10-52)

/ğ/ ünsüzü: Tonlu, süreksiz bir ön damak ünsüzüdür. Yazı dilimizdeki /g/ ünsüzüyle aynı özelliklere sahiptir. Kalın ünlülerle hece kurmasına rağmen ince boğumlandığı zaman /ğ/ işaretiyle gösterilmiştir⁸⁰. Gümüşhane yöresi ağızlarında birkaç örnekte karşımıza çıkmaktadır.

ğavuriler < kavuruyorlar (I/1-53), ğavaḥ < kavak (I/2-72), dağılırdı < dağılırdı (I/2-30), ğavurması < kavurması (I/3-23)

/g/ ünsüzü: Tonlu, süreksiz bir dip damak ünsüzüdür. Boğumlanma noktası arka damak ünsüzü olan /ğ/'ye yakındır. /ğ/ ve /g/ ünsüzleri birbirinin yerine kullanılabilir⁸¹. /g/ ünsüzü Gümüşhane yöresi ağızlarında seyrek olarak görülür.

doguya < doğuya (I/2-9), gaydesini < gaydasını (I/17-144), gavuruolar < kavuruyorlar (IV/5-22), gaynaTiyolar < kaynatıyorlar (IV/12-3)

/h/ ünsüzü: Tonlu, sızıcı, sürekli bir gırtlak ünsüzüdür. Arapçanın “ha” sesinden geçen bu ses Gümüşhane yöresi ağızlarında Arapça kadar nefesli değildir. Arapçadan alıntı /h/ sesi taşıyan sözcüklerin çoğu yazı dilinde olduğu gibi normal /h/ sesine dönmüştür. Ancak birkaç örnekte /h/ sesinin korunduğu görülmektedir.

ğahretTim < kahrettim (I/8-36), niḳáh < nikah (I/17-43)

/h/ ünsüzü: Tonsuz, sızıcı, hırıltılı, sürekli bir arka damak ünsüzüdür. Bütün Anadolu ağızlarında olduğu gibi Gümüşhane yöresi ağızlarında da /k/ ünsüzünün sızıcılısarak /h/ olması yoğun bir şekilde görülür. Yöre ağızlarında, özellikle şimdiki zaman 1. çokluk şahıs çekiminde de sıklıkla görülen bir ünsüzdür.

⁸⁰ Hakan Akça, *Ankara İli Ağızları (İnceleme-Metinler-Dizin)*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2009, s. 143.

⁸¹ Akça, *age.*, s. 146.

ğılacağ < kılacak (I/1-17), hamuru < hamuru (I/7-19), yoğ < yok (I/9-18), unuttuğ < unuttuk (I/14-16), tağulara < takılara (II/2-15), çığar < çıkar (II/11-24), ğalğmış < kalkmış (III/2-6), çığTuğ < çıktık (III/5-5), edeceğsin < edeceksin (IV/3-65), ineğlerin < ineklerin (IV/4-9), beğler < bekler (IV/10-13), ğıtluğ < kıtlık (V/2-15), ğonağlama < konaklama (V/5-2), eKmeğliğ < ekmeçlik (VI/1-62), tağTadan < tahtadan (VI/8-11), durıyruğ < duruyoruz (II/8-5), deyürüğ < diyoruz (III/1-2), ğoyiriğ < koyuyoruz (IV/14-5), deyişiğ < diyoruz (I/16-9), çağırişiğ < çağırıyoruz (I/17-93), beğliyüğ < bekliyoruz (IV/6-7), geziyişiğ < geziyoruz (IV/7-91)

/k/ ünsüzü: Tonsuz, süreksiz bir arka damak ünsüzüdür. Boğulanma noktası dip damaktan ziyade orta damağa yakındır. Sözcük başında, içinde ve sonunda bulunabilir.

arkasına < arkasına (II/12-2), tokudum < dokudum (IV/4-24), yoğ < yok (V/6-37), pağır < bakır (V/12-27), toğtor < doktor (VI/4-3), alurğan < alırken (VI/10-37)

/ı/ ünsüzü: Yanaklı akıcı bir diş eti-ön damak ünsüzüdür. Kalın ünlülerle hece kurduğı halde öndamaksılığını koruduğı yerlerde bu işaretle gösterilmiştir. Çoğunlukla alıntı sözcüklerde görülür.

ğalkTı < kalktı (I/2-13), mağ < mal (II/4-55), foğlör < folklor (III/3-66), ğoğlarından < kollarından (IV/10-16), orğinal < orijinal (V/2-4)

/ñ/ ünsüzü: Damak /n/'si adıyla bilinen akıcı, sürekli bir damak ünsüzüdür. Gümüşhane yöresi ağızlarından derlediğimiz metinlerde üç adet örneğı bulunmuştur. Yöre ağzına üzerine yapılan bazı çalışmalarda da bu genizsi /n/ (/ñ/) ünsüzünün sistemli bir şekilde kaybolduğı belirtilmektedir⁸². Türkçede çok eski devirlerden beri bulunan /ñ/ ünsüzünün yöre ağızlarında /n/, /g/, /ğ/, /y/ ünsüzlerine dönüşerek kullanımının çok azaldığı söylenebilir.

öluyn < oğlunu (II/9-8), ğızıyn < kızını (II/9-8), yaylamız varıdı alağ derdüK < yaylamız vardı alan derdik (VI/8-49)

⁸² Eren Ünlü, **Gümüşhane İli Şiran ve Köse İlçeleri Ağızları (Giriş – İnceleme – Metin – Sözlük)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman 2015, s. 97.

/w/ ünsüzü: Tonlu, sızıcı, sürekli bir çift dudak ünsüzüdür. Çok fazla örneği bulunmasa da bulunan bazı örneklerin Eski Türkçe'de w < b değişimini yaşamış ünsüzler olduğu görülmektedir. Türkiye Türkçesi ağızlarında birçok yörede örneği olan bu ünsüz, Anadolu dışındaki bazı Türkiye Türkçesi ağızlarında da karakteristik olarak görülebilmektedir⁸³.

Özellikle Eski Türkçede ilk örnekleri /v/ yerine /b/ ünsüzleri ile bulunan “ev, deve, yavru ve sev-“ sözcüklerinde net olarak duyulan bu ünsüz sesin, Merkez, Şiran, Kelkit ve Köse yöresi ağızlarında bulunduğu görülmektedir. Kürtün ve Torul ilçelerinde bu sese rastlanılmamıştır.

pilaw < pilav (I/12-11), sewer < sever (I/3-1), yawrım < yavrum (IV/15-62), dew < dev (III/3-7), deweye < deveye (I/15-7), ewet < evet (IV/13-46), ew < ev (IV/7-79), topraḥ ew < toprak ev (II/2-52), äwlere < evlere (II/4-1)

2.2.1.2. Yarı Boğumlanmalı Ünsüzler

Bunlar, ünsüz düşmesinden önceki aşamayı gösteren yarı boğumlanmalı, zayıf telaffuz edilen ünsüzlerdir. Düşmek üzere olan bu ünsüz sesler işitimsiz durumda yer almaktadırlar. Bu ünsüzlerin zayıf telaffuz edilmeleri dışındaki boğumlanma özellikleri yazı dilindeki ünsüzlerle aynı olduğu için burada yalnızca bu ünsüzlerle ilgili örnekler verilecektir.

/ɟ/ ünsüzü:

şinđi < şimdi (I/2-2), üzerinđe < üzerinde (I/5-9), şimđi de < şimdi de (I/5-27), değin < dedin (II/3-48), ğumanđan < kumandan (V/13-10), düşmezđi < düşmezdi (VI/2-48)

/ǵ/ ünsüzü:

dāǵlar < daǵlar (IV/8-29), çōǵudu < çoktu (IV/8-30)

/ḥ/ ünsüzü:

⁸³ Hüseyin Dallı, *Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağızları Üzerine Araştırmalar*, TDK Yay., (2. Baskı), Ankara 1991, s. 11.

ḥayvan < hayvan (I/7-13), düzlüḥ < düzlük (I/14-33), pēḥlivan < pehlivan (II/11-19), toḥum < tohum (II/13-43), fetḥinden < fethinden (III/3-17), daḥa < daha (IV/12-41), Kūnaḥ < günah (V/10-39), iṣallaḥ < inşallah (VI/7-31)

/l/ ünsüzü:

kaḷkiyi < kalkıyor (I/1-24), maḷzeme < malzeme (I/2-8), beḷki < belki (I/4-15), biḷim < bilim (I/7-52), ıstıḷanmış < ıslanmış (II/3-26), buḷgür < bulgur (II/15-39), ḡuḷPlu < kulplu (IV/5-17), duyuḷdu < duyuldu (V/11-30)

/ḡ/ ünsüzü:

zāteḡ < zaten (I/1-58), ḡavurursaḡ < kavurursan (I/7-53), annaṣTıḡ mı < anlaṣtın mı (II/2-2), diḡnemem < dinlemem (II/10-2), üstüḡe < üstüne (III/1-21), buḡaldım < bunaldım (III/4-50), arKaṣıḡda < arkasında (IV/2-42), geḡşler < gençler (IV/10-15), göçerkeḡ < göçerken (V/2-5), esKideḡ < eskiden (V/9-14), yanıḡda < yanında (VI/1-25), birbirine < birbirine (VI/6-13)

/ḡ/ ünsüzü:

gelürleḡ < gelirler (I/3-8), yeniyoḡ < yeniyor (I/13-67), götüürüdüK < götürürdük (II/3-30), biḡ < bir (II/8-46), ḡırK < kırk (II/12-8), türK < türk (III/2-17), serḡpīdin < serpiyordun (IV/3-8), bāleileḡ < baḡlıyorlar (IV/6-14), Takıluḡ < takılır (V/2-6), geliḡKe < gelirken (V/11-5), senediḡ < senedir (VI/1-30), tutuluyoḡ < tutuluyor (VI/5-26)

/y/ ünsüzü:

televizyona < televizyona (I/6-21), dövülmüş < dövülmüş (I/19-131), çiyT < çift (II/4-37), ḡırāy < kıraḡı (II/4-49), yeymye < yevmiye (V/7-23)

/y/ ünsüzü:

yapmiya < yapmaya (I/5-12), ceyizini < çeyizini (I/12-62), yatmiya < yatmaya (II/1-12), ḡoyunum < koyunum (II/4-58), demiyorum < demiyorum (III/2-22), dəyi < diyor (III/4-12), ortiya < ortaya (IV/1-39), olmayınca < olmayınca (IV/7-7), yapāyılār < yapıyorlar (V/2-17), şey < şey (V/7-34), būday < buḡday (VI/1-47), ayşe < ayşe (VI/11-14)

2.2.1.3. Yarı Tonlu Ünsüzler

Bunların her biri gerek tonlulaşma gerekse tonsuzlaşma yönündeki ünsüz değişmelerinin ara merhalesinde meydana gelen yarı tonlu ünsüzlerdir.

/b/ ünsüzü: /b/ ile /v/ sesleri arasında bir ünsüzdür.

ta**ḡ**i < tabi (I/6-21), ba**ḡ**am < babam (II/2-73), ara**ḡ**alarımız < arabalarımız (II/4-35), ge**ḡ**i < gibi (II/7-8), fab**ḡ**rika < fabrika (IV/12-24)

/ç/ ünsüzü: Tonlu, yarı sızıcı, sürekli bir diş eti-ön damak ünsüzüdür. Gümüşhane yöresi ağızlarında orta sıklıkta görülen bu ses, /c/ ünsüzünün yarı sızıcılaşarak /j/ sesine dönüşmesiyle oluşmuştur⁸⁴.

a**ç** < aç (I/1-64), ge**ç**esi < gecesi (I/6-48), erzinc**ç**anda < erzincanda (II/2-45), ge**ç** < geç (II/13-43), diyec**ç**em < diyeceğim (III/3-42), kese**ç**eK < kesecek (IV/3-43), uç**ç**unu < ucunu (IV/11-44), am**ç**am < amcam (V/13-6), buluş**ç**üK < buluşacağız (VI/7-42)

/Ç/ ünsüzü: Yarı tonlu, /ç/ ile /c/ arasında, süreksiz bir diş eti ön damak ünsüzüdür.

Çuma < cuma (I/1-6), sād**ı**Ç < sağdıç (I/4-24), be**ḡ**Çi < bekçi (II/2-62), çift**ç**üyüK < çiftçiyiz (II/12-28), ilgin**ç** < ilginç (III/3-32), ön**ç**e < önce (VI/2-1), az**ı**ÇiK < azıcık (IV/13-47), oyun**ç**aK < oyuncak (V/3-37), ald**ı**ḡ**ç**a < aldıkça (V/10-20), ü**ç** < üç (VI/5-15), diyec**ç**im < diyeceğim (IV/3-59)

/Ç/ ünsüzü: /ç/ ve /ş/ sesleri arasında bir ünsüzdür.

bi**ç**mī < biçmiyor (I/2-24), be**ç** < beş (I/5-7), herke**ç** < herkes (II/1-10), bi**ç**erdüK < biçerdik (II/15-32), a**ç**ılacaK < açılacak (III/5-8), Çayır < çayır (IV/1-45), ge**ç**er < geçer (IV/5-13), i**ç**eri < içeri (V/5-27), Çıkarmadi < çıkarmadı (V/13-28), vazge**ç**ti < vazgeçti (VI/2-19)

/g/ ünsüzü: Patlayıcı damak ünsüzü olan /g/ sesi kısmen sızıcılaşarak yarı patlayıcı olan /c/ sesine dönüşmüştür. Yöre ağızlarında; Merkez, Kelkit, Şiran ve Torul ilçelerinde görülen bir ses olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuzeydoğu ağızlarında özellikle Rize-Trabzon yörelerinde görülebilen bu ünsüzün Gümüşhane

⁸⁴ Akça, *age.*, s.142.

yöresi ağızlarında da yüksek bir kullanım oranına sahip olduğunu söylemek mümkündür.

°getTi < gitti (I/8-21), °geniş < geniş (I/17-1), °gelürdüK < gelirdik (II/2-56), °gişi < kişi (IV/3-14), °gelin < gelin (IV/10-8), °gün < gün (IV/11-4), °gibi < gibi (IV/13-7), °gene < gene (V/2-28), °gezme < gezme (V/3-2)

/F/ ünsüzü: Yarı tonlu, sızıcı, /f/ ile /v/ arası, sürekli bir diş dudak ünsüzdür. Örneklerinin çoğunluğu tonlulaşma yönündeki (f > F) değişimle ortaya çıkmıştır.

tarafı < tarafı (I/3-2), haFTa < hafta (I/8-23), çiFT < çift (II/3-18), pilaFı < pilavı (II/9-1), tiliFonu < telefonu (III/5-7), aFedersin < affedersin (IV/2-28), hoşaf < hoşaf (V/1-1), tüFeK < tüfek (V/5-31), yuFKayı < yufkayı (VI/10-7)

/K/ ünsüzü: Damak ünsüzü olan /k/ sesi kısmen sızıcılaşarak yarı patlayıcı olan /ç/ diş ünsüzüne dönüşmüştür.

Kimşeler < kimseler (I/1-9), tilKi < tilki (I/10-36), şeKilde < şekilde (II/2-13), Kete < kete (II/8-36), KİçüK < küçük (III/4-2), esKiden < eskiden (III/6-15), erKeK < erkek (IV/2-29), büyüK < büyük (IV/7-1), KÖyden < köyden (V/2-27)

/K/ ünsüzü: Yarı tonlu, süreksiz bir ön damak ünsüzüdür. Sözcük başında, içinde ve sonunda bulunabilir. Genellikle /k/ ünsüzünün /g/ yönündeki tonlulaşmasının ara merhalesini göstermektedir.

yüzüK < yüzük (II/10-39), dedüKlerimiz < dediklerimiz (III/6-9), bilmezdiK < bilmezdik (IV/3-99), eKmeK < ekmek (IV/6-17), esKi < eski (V/12-30)

/P/ ünsüzü: Yarı tonlu, /b/ ile /p/ arasında, süreksiz bir çift dudak ünsüzüdür. Sözcük başında, içinde ve sonunda bulunabilir. /p/ ünsüzünün yarı tonlulaşmasıyla (p > P değişimiyle) veya /b/ ünsüzünün yarı tonsuzlaşmasıyla (b > P değişimiyle) oluşur. Ancak p > P değişimiyle ilgili örnekler daha fazladır.

toPlu < toplu (I/2-25), Pişirirdiler < pişirirdiler (I/8-9), gaynaTiP < kaynatıp (II/7-34), heP < hep (III/2-23), Pir < bir (IV/1-11), bindirüP < bindirip (IV/14-14), kirPitinen < kibritle (IV/3-22), soruP < sorup (V/8-27), Peşinde < peşinde (VI/1-54), kıPrıs < kıbrıs (VI/6-4)

/S/ ünsüzü: Yarı tonlu, /s/ ile /z/ arası, sızıcı, sürekli bir diş - diş eti ünsüzüdür. Sözcük başında, içinde ve sonunda bulunabilir. Çoğunlukla iki yönlü olarak, tonlulaşma (s > S) veya tonsuzlaşma (z > S) yönündeki değişimler ile ortaya çıkmıştır.

herkeSin < herkesin (I/10-15), bekSimet < peksimet (I/11-72), hıdırilyáS < hıdırellez (II/3-40), baSar < basar (II/16-13), bulamazSın < bulamazsın (III/6-2), paraSı < parası (IV/1-33), camıS < çamış (IV/7-86), keS < kes (IV/5-65), pataTêS < patates (V/10-11), neySe < neyse (V/11-19), diyemîS < diyemiyoruz (VI/1-27)

/Ş/ ünsüzü: Yarı tonlu, /s/ ile /ş/ arası ünsüzüdür. Tonlulaşma yönündeki değişim (s > Ş) veya tonsuzlaşma yönündeki değişim ile (ş > S) ortaya çıkmıştır.

SüT < süt (I/14-64), biŞerdiler < biçerdiler (II/2-43), SiFT < çift (II/3-17), Siçek < çiçek (II/7-31), iŞeriye < içeriye (IV/1-27)

/T/ ünsüzü: Yarı tonlu, /t/ ile /d/ arası, süreksiz bir diş-diş eti ünsüzüdür. Tonlulaşma yönündeki değişim (t > T) veya tonsuzlaşma yönündeki değişim ile (d > T) ortaya çıkmıştır. Sözcük başında, içinde ve sonunda bulunabilir. Örnekleri oldukça fazladır.

çılıTı < çıktı (I/1-25), süT < süt (I/5-73), ÇiFT < çift (II/3-5), işTe (II/13-8), aTı < adı (III/3-7), pataTeS < patates (IV/2-39), gümüşâneTe < gümüşhanede (IV/8-45), gêtTiler < gittiler (V/2-27), serT < sert (V/7-19), lezzeTli < lezzetli (VI/1-66), domaTes < domates (VI/5-24), Taş < taş (VI/8-11)

2.2.2. Ünsüz Değişimleri

2.2.2.1. Ötümlüleşme (Tonlulaşma)

ğ < k

Gümüşhane ve yöresi ağızlarında çok sayıda örneği bulunan karakteristik ses değişimlerinden biridir. Birçok örnekte sözcük başında karşımıza çıkarken sözcük içinde ise kalın ünlülü hecelerde hece başında görülmektedir. Sözcük sonunda örneği yok denecek kadar azdır.

ğuduya < kutuya (I/7-19), ğıyavetine < kıyafetine (I/17-126), ğonuşma < konuşma (I/18-30), ğoymuş < koymuş (II/6-7), ğatır < katır (II/6-30), ğanı < kanı (III/4-17), ğıldan < kıldan (IV/12-10), ğabardı < kabardı (IV/16-52), fağaT < fakat (V/5-11), ğurT < kurt (VI/10-56), ğısım < kısım (VI/12-25), ufāğıdım < ufaktım (IV/2-47), çocuğuduk < çocuktuk (I/15-24)

K < k

Kadarınğan < kadarıyla (I-10-12)

c < ç

ceyizi < çeyizi (I/10-62), cabalamī < çabalamıyor (V/11-25)

d < t

dabanca < tabanca (I/16-2), süd < süt (I/19-15), doprāi < toprağı (II/1-20), daşurduK < taşırđık (II/4-36), dādırđıK < dağıtırđık (IV/3-11), datlı < tatlı (VI/1-14), tedī < tetiği (VI/2-15), patadisiniğir < patatesiniğir (V/12-2)

z < s

yunuz < yunus (V/11-12)

P < p

küP < küp (I/3-123)

b < p

ğablarığır < kaplarığır (I/17-57), bişirürmüş < pişirirmiş (II/7-3)

2.2.2.2. Ötümsüzleşme (Tonsuzlaşma)

Ön seste ünsüz tonsuzlaşması, daha doğrusu Eski Türkçe döneminde sözcük başında /k-/ , /t-/ olarak bulunan tonsuz ünsüzlerin korunması özelliği Gümüşhane yöresi ağızlarında /t < d/ ve /k < g/ biçimlerinde birçok örnekte karşımıza çıkmaktadır. Bu örneklerin çoğunda deĝişmeden ziyade sözcüklerin asıl şekillerinin korunduĝu görülür. Doĝu Karadeniz aĝızlarında özellikle Rize-Trabzon bölgelerinde

karakteristik olarak görülen bu özellik Gümüşhane yöresi ağızlarında da komşu yörelerde olduğu gibi bolca örneği olan bir ses özelliğidir.

t < d

tikmiş < dikmiş (I/11-34), töker < döker (I/16-49), tōk̄isin < dōk̄üyorsun (II/8-29), tokunim < dokunayım (III/4-30), turī < duruyor (IV/4-11), toKumadım < dokumadım (IV/8-5), tiktiler < diktiler (V/5-5), tihtin miydi? < diktin miydi? (VI/5-16), toḳuya toḳuya giderdiler < dokuya dokuya giderdiler (IV/4-30), çaruḫ tiḫti < çarık dikti (VI/2-47), tēiṣti ṣimdi < deḡiṣti ṣimdi (VI/3-17)

k < g

süpürkeden < süpürgeden (I/19-100), kün < gün (II/3-21), kibiḡ < gibi (II/9-64), küneṣTe < güneṣte (V/1-3), közleme < gözleme (V/2-21), küz < güz (V/3-11), köçü < göçü (V/9-20)

T < d

aTī < adı (III/3-7), hayırTur < hayırdır (III/5-5)

K < g

ey Kidi yavrım < ey gidi yavrum (II/7-26)

p < b

paḳır < bakır (I/17-54), paKlaFa < baklava (I/19-138), paklava < baklava (II/9-21), pasardıK < basardıK (IV/3-92), paṣını < başını (VI/2-15), piraḫTiler < bıraktılar (V/11-22), paḳır < bakır (V/12-27)

ç < c

dūrçüler < dünürcü (I/19-71), onunçu < onuncu (IV/3-7), beçerende < becerende (V/3-15), çevaP < cevap (VI/3-16), Çāmi < cami (V/4-32)

s < z

las < laz (III/3-68), sātan < zaten (IV/13-6)

S < z

biS < biz (VI/7-8)

f < v

bedāfa < bedava (II/2-56)

h < ğ

yāh < yağ (I/15-8)

P < b

kiPriTi < kibriti (I/18-45), PePeĥ < bebek (II/9-30), kıPrıS < kıbrıs (VI/6-1)

2.2.2.3. Süreklileşme

2.2.2.3.1. Sızıcılaşma

ş < ç

Birçok ağız çalışmasında Anadolu Ağızlarındaki Kıpçak tesirinin bir delili olarak gösterilen bu ses değişimine temkinli yaklaşılmaması gerektiği bazı çalışmalarda dile getirilmiştir. Gümüşhane yöresi ağzlarında da birçok örneği bulunan bu ünsüz değişimi için kesin bir yargıya varmak mümkün değildir.

Sadece kapalı hecenin son sesi durumundayken ç > ş değişmesi, bütün Oğuz ağzlarında yaygındır. Türkiye Türkçesinin ağzlarında da vardır, Türkiye sınırlarının dışındaki Oğuzlarda da vardır. O halde, Türkiye Türkçesi ağzlarında görülen ç > ş olayına temkinli yaklaşmak gerekir. Çalışılan bölgede sadece kapalı hece konumunda iken görülüyorsa, Kıpçakça ile bağlantı kurulmasına hiç gerek yoktur. Eğer (birkaç bölgede olduğu gibi) iki ünlü arasında ve sözcük başında da (nadiren bile olsa) ç > ş değişmesi görülüyorsa, Kıpçakça unsur olabileceği akla getirilebilir⁸⁵. Yöre ağzlarında tespit ettiğimiz örneklerin çoğunda kapalı hece sonunda ses değişimi olduğu görülmektedir. Coğrafya olarak Kıpçak tesirlerinin görülebileceği bir bölge olarak görülse de Gümüşhane yöresi ağzlarının birkaç ses özelliği örneği ile Kıpçakça ile bağlantılı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Yine bölge ağız

⁸⁵ Gürer Gülsevin, "Türkiye Türkçesi Ağzlarında Kıpçakça Denilen Unsurlar Üzerine 2: (ç > ş Değişmesi)", *Turkish Studies*, Volume 3/3, Spring 2008, s. 384.

üzerine yapılmış çalışmalarda da bu örneklerin iç seste gerçekleştiği ve kapalı hecelerde bulunduğu tespit edilmiştir⁸⁶.

geşler < gençler (I/6-49), işün < için (I/8-50), kaş < kaç (I/10-10), geşsin < geçsin (I/11-50), ölçtürürler < ölçtürürler (I/12-23), gâşma < kaçma (I/18-18), uşmasın < uçmasın (I/18-45), gılış < kılıç (I/19-4), ölçtün < ölçtün (I/19-98), biçmiş < biçmiş (II/4-20), ilaşlıdım < ilaçlıyordum (II/10-35), oruş < oruç (II/11-39), işKi < içki (II/14-29), amaşla < amaçla (III/3-15), êhtiyaş < ihtiyaç (IV/7-62), avuş < avuç (IV/10-58), oruşlar < oruçlar (IV/3-80)

ğ < k

Doğu ve Orta Anadolu ağızlarında kurallı bir biçimde görülen bu değişim Gümüşhane yöresi ağızlarında çok yaygındır. Değişimde görünen ğ ünsüzü sızıcı, hırıltılı bir arka damak ünsüzüdür. Bu ünsüz Türkçe sözcüklerde /k/ ünsüzünün sızıcılaşması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu değişim Doğu Grubu ağızlarında genellikle Azerbaycan Türkçesinin bir etkisi olarak yorumlanmaktadır. Türkçe sözcükler dışında alıntı sözcüklerde de sıkça görülebilmektedir. Doğu grubu ağızlarında oldukça yaygın bir kullanıma sahiptir.⁸⁷

sınığcı < sınıkçı (I/7-2), dörtğonağ < dörtkonak (I/12-1), peğ < pek (I/13-38), gâşğ < kaşık (I/19-113), ğumar < kumar (I/19-163), çahmuşlar < çakmışlar (II/1-28), tağamaz < takamaz (II/2-17), eğmeğ < ekmek (II/7-23), töğTühçe < dökükçe (II/8-50), oğ < oku (II/10-5), türğÇe < türkçe (II/14-44), ağlına < aklına (IV/1-19), yağarlar < yakarlar (IV/2-32), köğ < kök (IV/4-2), ğına < kına (IV/5-37), arğasında < arkasında (IV/8-1), ğucağlamadı < kucaklamadı (IV/10-27), çarğ < çarık (V/3-25), ağTin < ektin (V/8-7), eğmegi < ekmeği (I/11-56)

s < k

essileri < eskileri (I/16-8)

j < c

⁸⁶ Çizel Gök, *Gümüşhane İli Kale Köyü ve Civarı Köylerinin Ağız İncelemesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa 2019, s. 123.

⁸⁷ Sadettin, Özçelik, *Urfa Merkez Ağız (İnceleme-Metinler-Sözlük)*, TDK Yay., Ankara 1997, s. 43.

janım < canım+ (II/4-25), erzinjana < erzincana (II/16-5), jilālī < cilalıyor (VI/8-80)

j < ç

ajlīn < açlığın (II/4-25)

ç < c

çamış < camış (VI/8-3)

c < ç

cehizi < çeyizi (I/19-160), kemence < kemeñçe (V/9-20)

ş < ç

Şiçek < çiçek (II/7-31), biŞilenleri < biçilenleri (II/2-44)

ğ < n

buğaldılar < bunaldılar (V/11-11)

s < l

sırtına yükser < sırtına yükler (II/4-7)

h < n

pağargözüne < pınargözüne (I/15-20), gıllıpağar < kılıpınar (II/13-40)

2.2.2.3.2. Akıcılaşma

y < ğ

diyer < diğەر (I/15-50), söyİT < söğüt (II/7-32), soyuK < soğuk (II/9-63), sıyır < sığır (II/11-1), düyünüzü < düğününüzü (IV/9-19), iygi < iği (IV/6-33), soyumasın < soğumasın (I/1-14), eyri < eğri (I/6-45)

y. < ğ

söyüt < söğüt (I/13-37), düyün < düğün (IV/5-48)

ğ < d

günñüz < gündüz (I/18-23)

r < z

çaprarlamasına < çaprazlamasına (I/18-56)

y < h

şeyir < şehir (II/1-3), gayFeyi < kahveyi (II/15-18)

y < v

tayuğum < tavuğum (III/4-58), döydü < dövdü (IV/2-9), söyme < sövme (I/1-109)

m < b

Eski Türkçede “men” şeklinde olan 1. teklik şahıs zamirinin yöre ağızlarında çok az örnekte “men” şekli ile kullanıldığı görülmektedir.

men < ben (IV/2-38), benimkini < benimkini (I/5-112), gimin < gibi (IV/13-39)

m < h

memmeT < mehmet (IV/16-14)

2.2.2.4. Sürekli Ünsüzler Arasında Değişme

ş < s

şurt < sırt (I/3-138), herkeş < herkes (VI/10-16)

r < l

gerir < gelir (I/9-28), gerinner < gelinler (IV/15-35), istıklar < istiklal (V/13-6), sülâremizde < sülâlemizde (VI/11-22)

n < m

ğonşuya < komşuya (I/13-8), ğonşular < komşular (III/4-30), bizinki < bizimki (I/17-51)

h < h

haşlarlar < haşlarlar (I/16-54)

v < ğ

savdıç < sağdıç (I/19-115), suvan < soğan (IV/8-26), övlende < öğlende (V/1-19), savdıç < sağdıç (VI/10-39), övünü < öğütülüyor (I/13-51)

y < n

Bu ses değişimi bazı araştırmalarda y < ñ şeklinde geliştiği ve Kıpçak lehçelerine ait bir unsur olduğu şeklinde yorumlanmaktadır⁸⁸. Türkiye Türkçesi Ağzılarında bulunan bir Kıpçakça unsuru olarak verilen bu ses değişimi için de diğer bazı ses değişimlerinde olduğu gibi tereddütlü yaklaşılması gerekmektedir. Gümüşhane yöresi ağzılarında da bazı örneklerin /ñ/ ünsüzünden dönüşerek /y/ haline geldiği görülebilir.

yeyiliP < yenilip (I/19-124), öyüne < önüne (II/9-25), diyne < dinle (III/4-20), öyüne < önüne (IV/3-41), örayın < oranın (V/10-11), dereyin < derenin (V/11-1), pancarıy < pancarımı (VI/11-34), göynünü < gönlünü (II/2-5)

l < r

kendilden < kendirden (II/10-34), güleşiyor < güreşiyor (III/6-8), teltemiz < tertemiz (IV/6-29), meşlebe < maşrapa (V/10-15), duyulTur < duyurtur (I/17-39)

l < n

ladas < nadas (II/15-41)

n < y

anşe < ayşe (II/16-32)

S < ş

camıS < çamış (IV/7-86)

y < r

⁸⁸ Ali Akar, "Türkiye Türkçesi Ağzılarında Oğuzca Dışı Dil Unsurları." 38. ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (10-15 Eylül 2007) Bildirileri; Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi, I. Cilt, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay., Ankara 2011, s. 33.

şeyef < şeref (IV/15-41), yüzgar < rüzgar (V/11-22), seyperler < serperler (IV/5-74)

f < h

foroz < horoz (IV/15-42)

n < l

ğanma < kalma (V/2-20)

2.2.2.5. Süreksizleşme

g < ğ

Ön ve arka damak /ğ/ ve /g/ ünsüzlerinin iki ünlü arasında ve hece sonlarında Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesine paralel olarak korunması olması Anadolu ağızlarında farklı yörelerde de görülen bir ses olayıdır. Doğu grubu ve Doğu Grubunun güney kesimi ağızlarıyla Afyon, Dinar, Denizli, Tavas gibi bir kısım Batı Grubu ağızlarında yer alan bir özelliktir⁸⁹. Aslında diğer bazı başlıklarda da belirttiğimiz üzere; yazı diline göre değişim olarak görülen bu ses olayının, Türkçenin tarihi dönemlerindeki bir ses özelliğini koruyan örnekleri içerdiği söylenebilir. Yazı dilinde /ğ/ şeklinde olan ünsüzlerin yöre ağızlarında /g/ ve /g/ olarak korunması bolca örneği olan bir ses hadisesidir. Kalın ünlülü sözcüklerde bulunan /ğ/ ünsüzünün /g/ ünsüzü şeklinde olduğu örnekler daha çok Merkez, Kelkit, Şiran ve Köse ilçelerinde karşımıza çıkmaktadır.

merege < mereğe (II/1-35), yemegini < yemeğini (II/15-12), işTigim < içtiğim (IV/2-61), muhacirliğe < muhacirliğe (IV/3-71), çigi < çiği (IV/3-96), bitişigimiz < bitişigimiz (IV/4-7), yüzüğü < yüzüğü (I/1-23), büyüğü < büyüğü (II/3-50), emiligiz < emmiliğiniz (III/4-32), tembelliğe < tembelliğe (II/2-37), cigerimiz < ciğerimiz (III/4-31)

ğ < ğ

⁸⁹ Zeynep Korkmaz, "Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu Ağızlarındaki Devamı", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten)**, Cilt 47, Sayı 1999, Ankara 1999, s. 162.

Yöre ağızlarında bolca örneği olan bir ses hadisesidir. Kalın ünlülü sözcüklerde bulunan /ğ/ ünsüzünün birçok örnekte /g/ ünsüzüne dönüştüğü örnekler daha çok Merkez, Kelkit, Şiran ve Köse ilçelerinde karşımıza çıkmaktadır.

çağırğan < çağırğan (I/19-6), ağzımız < ağzımız (II/7-26), yığın < yığın (II/9-38), dağın < dağın (III/3-31), sıırğa < sıırğa (IV/1-30), çığırıcı < çığırıcı (I/17-88), yağarsa < yağarsa (I/8-38), ağlardı < ağlardı (II/7-1), oğul < oğul (I/17-30), ayağına < ayağına (I/18-27), yağını alırdım < yağını alırdım (IV/3-94), ağaş < ağaç (I/18-57), yağar < yağar (II/3-25), ağaşTan < ağaçtan (II/9-61)

ķ < h

Bu ses değişiminde tek örnek olarak karşımıza çıkan sözcüğün aslında Eski Türkçedeki asli şekli ile kullanıldığı görülmektedir.

ķatun < hatun (I/9-22)

c < j

cileti < jileti (I/7-5)

g < n

ögünde < önünde (I/18-26), ögümde < önümde (III/4-71), öğüne < önüne (IV/11-8)

T < l

ııTanmasına < ıılanmasına (II/3-27), hacetTer < hacetler (II/4-33)

g < h

sabaga < sabaha (II/7-23), haşgaş < haşhaş (IV/10-61)

g < v

dögerler < döverler (II/9-14), dögimiş < dövüymüş (II/10-36)

b < v

paklaba < baklava (II/9-6)

K < s

hırKız < hırsız (III/4-75)

ç < ş

alışveriç < alışveriş (IV/7-67)

ğ < k

ğogalardı < kovalardı (IV/8-44)

K < h

zabaK < sabah (IV/14-2), silaK < silah (V/9-32), taKtadan < tahtadan (VI/11-48)

k < h

tārik < tarih (VI/3-7)

k < f

yukKa < yufka (VI/12-11)

g < y

ābegi < ağabeyi (I/6-35)

2.2.2.6. Süreksiz Ünsüzler Arasında Değişme

Ḳ < k

ḲekiK < kekik (II/7-35), esḲi < eski (II/7-17)

Ḳ < g

Ḳeldim < geldim (IV/3-1)

2.2.3. Ünsüz Benzeşmesi

Bir sözcükte yanyana gelen veya söylenişte birbirini takip eden iki sözcükten birinin sonunda diğ erinin başında bulunan ünsüz birbirine etki ederler. Bu durumda ünsüzlerden biri kendisine yakın boğumlanma özelliği taşıyan diğ er ünsüz tarafından

kısmen ya da bütünüyle benzeştirilir. Bu şekilde ünsüz benzeşmeleri meydana gelmektedir⁹⁰.

2.2.3.1.İlerleyici Benzeşme

2.2.3.1.1.İlerleyici Yarı Benzeşme

tT < tİ

Gümüşhane yöresi ağızlarında en yaygın ilerleyici ünsüz benzeşmelerinden biridir.

ādetTer < adetler (II/3-48), muabbetTer < muhabbetler (II/5-32), datTı < tatlı (II/9-5), etTi < etli (II/9-45), rehmetTik < rahmetlik (II/9-66), kitTemek < kitlemek (II/13-19), böürtTen < böğürtlen (II/16-18), şiddetTi < şiddetli (III/2-2), rastTıyuruZ < rastlıyoruz (III/3-32), etTeri < etleri (III/5-11), ğatTıyo < katıyor (IV/6-34), atTa < atla- (IV/16-60), sütTaÇ < şütlaç (VI/11-37), hizmetTerinde < hizmetlerinde (I/18-12), ğuvvetTi < kuvvetli (I/19-80), ğuvvetTi < kuvvetli (II/1-22)

Td < tİ

ādeTderimiz < adetlerimiz (IV/4-32)

mn < ml

adamnarına < adamlarına (I/19-28)

tr < tİ

rastradın mı < rastladın mı (I/19-28)

mn < ml

hanımnar < hanımlar (I/8-43)

⁹⁰ Mehmet Aydın, *Aybastı Ağızı (İnceleme-Metin-Sözlük)*, TDK Yay., Ankara 2002, s. 32.

2.2.3.1.2.İlerleyici Tam Benzeşme

rr < rl

mezarriā < mezarlığa (I/9-28), pazarrarda < pazarlarda (I/14-39), tarralar < tarlalar (IV/3-5)

nn < nl

Karadeniz bölgesi ağızları ile genel olarak Çepni ağızlarının da karakteristik bir benzeşme özelliği olarak karşımıza çıkan bir ses değişimidir⁹¹. Gümüşhane ve yöresi ağızlarında da çok sayıda örneğe sahiptir.

annatTıhlarım < anlattıklarım (I/13-52), dinniyeceK < dinleyecek (I/14-12), delüğannınarın < delikanlıların (II/2-29), annayışımıza < anlayışımıza (II/2-77), şenniñ < şenlik (II/3-42), garannuK < karanlık (II/3-53), puanna < puanla (II/8-12), annaşırıZ < anlaşıyoruz (III/3-61), canni < canlı (III/4-58), gelinnik < gelinlik (IV/2-44), şenniñlerde < şenliklerde (IV/2-50), annamında < anlamında (IV/5-53), ğadınna < kadınla (IV/6-23), kesinniñneñ < kesinlikle (IV/11-15), şenniK < şenlik (V/2-8), bunnarnan < bunlarla (V/5-40)

ll < ly

fasulleleri < fasulyeleri (II/3-42)

tt < tl

kittededüK < kitlemedik (VI/8-51)

2.2.3.2.Gerileyici Benzeşme

2.2.3.2.1.Gerileyici Yarı Benzeşme

hK < lk

ğahKan < kalkan (II/10-13)

rg < lg

⁹¹ Güreş Gülsevin, "Anadolu Ağızlarında Etnik (Boysal) Özellikler ve Çepni Ağızları Üzerine", *Turkish Studies*, Cilt 4, Sayı 3, 2009. s. 1075.

burgur < bulgur (II/13-4)

íl < rí

gidéllerine < giderlerine (IV/1-34)

2.2.3.2.2. Gerileyici Tam Benzeşme

çç < şç

iççi < işçi (I/17-7)

ll < rl

Gümüşhane yöresi ağızlarında özellikle geniş zaman 3. çokluk şahıs çekiminde bu benzeşmenin meydana geldiği görülür.

isteller < isterler (IV/1-4), gülellerdi < gülerlerdi (IV/5-46), talla < tarla (IV/8-30), göyallar < koyarlar (IV/13-47), gızartullar < kızartırlar (VI/7-25)

nn < ln

yannız < yalnız (VI/7-35)

nn < rn

makanna < makarna (VI/12-14)

ll < yl

çalışiller < çalışıyorlar (II/4-13), kakiller < kakıyorlar (II/9-64)

2.2.3.3. Uzak Benzeşme

Sözcük içindeki bir ünsüzün uzakta bulunan başka bir ünsüzü kendisine benzeştirmesine uzak benzeşme denir. Uzak benzeşme örnekleri Gümüşhane yöresi ağızlarında az sayıda da olsa görülmektedir.

cc < zc

ercincanda mı? < erzincanda mı? (II/9-51)

rr < lr

taPmazdırar < tapmazdılar (I/6-55), orurlar < olurlar (IV/2-3), gerirdü < gelirdi (IV/3-46), berirli < belirli (III/1-12)

rr < nr

birerdiK < binerdik (IV/8-32)

rr < ll

istıkrar < istiklal (V/13-9)

2.2.4.Ünsüz Türemesi

Sözcük Başında

hálbeT < elbet (I/13-55), toprağı gider helerdüK < toprağı gider elerdik (II/7-11)

Sözcük Ortasında

şeysi < şeyi (I/6-31), sahatTa < saatte (I/17-118), itTiraz < itiraz (I/19-17), duğa < dua (II/2-30), kehrizi < kerizi (II/6-25), mahna < mana (II/9-10), yayqardılar < yıkardılar (II/9-31), bizimkinner < bizimkiler (II/13-52), osTuruk < osuruk (IV/1-59), ámma < ama (IV/14-32), panbün < pamuğun (V/3-24), ayile < aile (VI/1-3), hayínimiş < hainmiş (VI/2-2), güçcüK < küçük (VI/5-25), annadıyn mı < anladın mı (VI/8-41), gece < gece (VI/11-22), gizlinden < gizliden (I/17-73), güçÇüK < küçük (VI/11-21), bilezziK < bilezik (I/17-81)

Sözcük Sonunda

şindiK < şimdi (I/11-85), pisküt < bisküvi (I/17-112), şimdüK < şimdi (II/9-66), arpay < arpa (II/12-29), peki bu duvarın yapılması nen amaçla olabilir? < peki bu duvarın yapılması ne amaçla olabilir? (III/3-12), kimin < gibi (III/5-10), oriyay < oraya (IV/1-55), keren < kere (IV/5-63), kekemen < kekeme (IV/15-60)

2.2.4.1.Ünsüz İkizleşmesi

atlıya < atılıyor (I/17-98), şekKer < şeker (II/9-24), bizimkinğer < bizimkiler (VI/1-84)

2.2.5.Ünsüz Düşmesi

Sözcük içinde daima bir ünsüzden önce ve sözcük sonunda olmak üzere başlıca iki ünsüz düşme alanı görülür. Hece kaynaşması hallerinde, ünlüler arasında da ünsüz düşmesi görülebilir⁹². Bölge ağızlarında /r/, /y/, /l/ ve /n/ en çok düşen ya da düşme eğiliminde olan sesler olarak görülebilir. Gümüşhane yöresi ağızlarında çok nadir olarak sözcük başında ünsüz düşmesi de mevcuttur.

/r/ ünsüzünün düşmesi

dönderiyo < döndürüyor (I/5-89), soğa < sonra (I/3-106), seperdük < serperdik (II/3-33), hiçbü şey < hiçbir şey (IV/3-38), götüdükleri < götürdükleri (II/14-29), bişütTürmezdük < pişirttirmezdik (II/15-5), yuvalandı < yuvarlandı (I/2-30)

/y/ ünsüzünün düşmesi

uğari < yukarı (I/13-5), baban ormancı mıdı? < baban ormancı mıydı? (VI/8-81), dedin midi < dedin miydi (I/14-64), bilmienner < bilmeyenler (II/2-43), gomîdiler < koymuyordular (II/10-41), bûdada < buğdayda (II/13-9), ele < öyle (III/5-2), ğodu < koydu (VI/1-54), fasile < fasulye (VI/9-10), ğomaK < koymak (VI/11-7)

/n/ ünsüzünün düşmesi

geşler < gençler (1-15-11), ğoyü < koyun (IV/8-15), anos < anons (VI/1-39), askerdeyke < askerdeyken (VI/2-17), ğeîşini < genişini (VI/2-53), geÇlimizde < gençliğimizde (VI/7-3), makara < makarna (VI/9-16), piriçe < pirince (VI/9-16), sabahçı õleçi yapıldı < sabahcı õğlenci yapıldı (V/4-22)

⁹² Zeynep Korkmaz, *Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi (Fonetik)*, TDK, Ankara 1994, s. 77.

/l/ ünsüzünün düşmesi

ğahTık < kalktık (I/14-45), söyīm < söyleyeyim (II/15-11), deyi mi? < değil mi? (IV/12-23), ğakardılar < kalkardılar (V/9-26)

/h/ ünsüzünün düşmesi

etemin < ethemin (I/14-15), üseyin < hüseyin (II/2-54), ruslar merametTiydi (VI/2-2)

/k/ ünsüzünün düşmesi

hayvancılīnan < hayvancılıkla (II/1-19), mahakKa < muhakkak (II/15-50), yāyıla < yayıkla (VI/12-4)

/f/ ünsüzünün düşmesi

yukadan < yufkadan (IV/2-36), yukayı < yufkayı (IV/13-43)

/t/ ünsüzünün düşmesi

rahasıZ (III/4-32)

2.2.5.1. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

ğuvelTi < kuvvetli (II/1-22), emiligiz < emmiliĝiniz (III/4-32)

2.2.6. Göçüşme**2.2.6.1. Yakın Göçüşme**

başKiş < bahşış (I/10-22), çarpaz < çapraz (I/19-135), torpaK < toprak (II/2-54), yüskeK < yüksek (II/8-13), yüskeK < yüksek (II/9-69), yarpaK < yaprak (II/16-21), alnam < anlam (III/3-10), kermeli < kemreli (VI/8-32), eşKimez < ekşimez (I/14-67), tercübe < tecrübe (II/4-48), argıyan < ağrıyan (II/10-31), körpü < köprü (IV/16-51), melmekeTe < memlekete (I/11-68)

2.2.6.2. Uzak Göçüşme

geneleḫler < gelenekler (IV/15-56)

2.2.7. Hece Kaynaşması

Bu ses hadisesinde kaynaşan hecelerin iki ünlü arasında kaybolan ünsüzleri çoğunlukla /g/, /k/, /y/, /v/, /h/, /r/, /l/, /n/ gibi düşme veya ünlüleşme özelliği taşıyan ünsüzlerdir. Ünsüz düşmelerinde olduğu gibi hece kaynaşmasında da kaybolan sesler, fonksiyonlarını yine uzunluk şeklinde kalan hecenin ünlüsüne yüklerler⁹³.

şikāt < şikayet (IV/3-4), goydūçün < koyduğu için (IV/13-23), ahoraya < aha oraya (V/6-3), getdūnü < getirdiğini (II/2-75), göbēni < göbeğini (IV/5-84), söylēyim < söyleyeyim (IV/11-19), mısTā < mustafa (IV/15-41), istēn < isteğin (IV/13-19), vurmuşsūz < vurmuşsunuz (III/2-6), konī < konuyu (I/19-47), verīm < vereyim (VI/10-35), sē < sana (III/4-6), eḫmē < ekmeği (II/7-38), sabā < sabaha (I/18-38), gözūz < gözünüz (II/9-56), nētTin? < ne ettin? (I/11-54), top sāsı < top sahası (IV/1-45)

2.2.8. Hece Düşmesi

diyerlerden < diğerlerinden (I/14-53), bilüm < bileyim (II/7-28), ayrıten < ayrıyeten (II/8-45), arabalıyle < arabalarıyla (II/13-53), sıyıracan < sıyıracaksın (II/15-38), yaḫıydılár < yakıyordular (IV/3-22), ne bile < ne bileyim (IV/4-32), gelmiy < gelmiyor (V/1-3), ipçiō < ipçioğlu (VI/8-53), telezyona < televizyona (II/7-39), dī < diyor (VI/4-3)

⁹³ Korkmaz, *age.*, s.81.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞEKİL BİLGİSİ

3.1. YAPIM EKLERİ

Gümüşhane ve yöresi ağızlarında yazı dilimizde bulunan yapım eklerinin tamamına yakınının örneği mevcuttur. Ancak çalışmamızın amacı gereği biz bu kısımda yazı dilindeki kullanımlarına göre ses-şekil değişikliği yaşamış olduğunu tespit ettiğimiz bazı yapım eklerini ele alacağız. Metinlerde yazı dilinden farklı şekilde bulunmayıp ağız özelliği yansıtmayan örneklere bu kısımda yer verilmemiştir. Birkaç başlık altında, yazı dilinde bulunan ancak çok nadir kullanılan ya da arkaik özellikler taşıdığı düşünülen eklerle değinilmiştir. Şekil bilgisi altındaki örneklerde verilen eklerin değişim biçimleri, örnek sıralamasına uygun biçimde düzenlenmiştir.

3.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

+Ça < +ca

soymaÇa < soymaca (V/1-2)

+cuaz < +cağız

adamcuazlar < adamcağızlar (V/6-1), guyucuazlar var orada < kuyucuklar (kuyucağızlar) var orada (V/6-23)

+Çü / +çi / +cu < +cİ / +cU

demürÇülü köyü ekîy < demircili köyü ekiyor (VI/1-59), yolçi < yolcu (I/11-89), sayıcular < sayıcılar (IV/15-32)

+çiK / +ÇiK / +cü / +cük < cIk

birázçiK < birazcık (IV/13-47), azíÇiK < azıcık (IV/13-47), yā dayucüm < ya dayıcığım (I/16-31), orada bi şeycükler etti < orada bir şeycikler etti (V/6-44)

+Çıl < +çıl

baçÇıl < başçıl (I/19-53)

+lih/ +liK / +lh / +luk / +luK / +luh / +lag / +nũ / +nik / + nuK / +TiK < +IIk / +IUk

Türkçenin en işlek eklerinden biri olan bu ek Türkiye Türkçesi ağızlarında da çok işlek kullanılmakla beraber en fazla ses değişmesi yaşayan eklerden biridir. Adlardan; yer, araç-gereç, meslek ve uğraşı adları, soyut adlar ve sıfatlar türetir. Bazı Türkologlar ekin *il-* ‘bağlı, asılı, ilişkili olmak’ filinden türediğini iddia etmektedirler⁹⁴.

Yazı dilinde olduğu gibi yöre ağızlarında da en işlek isimden isim yapma eki olarak kullanılan +IIk / +IUk yöre ağızlarında birçok farklı biçimde bulunur. Ekin farklı biçimlerindeki birçok örnekte yuvarlaklaşma eğilimi görülürken yine aynı oranda ekin ünlüsünün incelmesi de görülür.

güveylh < güveylk (I/10-22), genşliK < gençlik (I/11-38), menfâtçilh < menfaatçilik (VI/1-23), ğışluk < kışlık (V/3-12), ğarşılıK < karşılık (I/17-98), mesela bizim delüganlıluh zamannaşımızda < mesela bizim delikanlılık zamanlarımızda (II/2-53), almalaga çoK ehtiK < elmalığa çok ektik (IV/8-41), günnũken < günlükken (I/2-84), sen ğaynatān gelinnik TutTun mu? < sen kaynatana gelinlik tuttun mu? (IV/2-44), baygınnuK geçüririm < baygınlık geçiriyorum (IV/3-28), benim bi teyzem vardı da rahmetTiK < benim bir teyzem vardı da rahmetlik (IV/5-66)

+Ti / +lü / +dü / +nu / +nı / +ni / +li < +II / +IU

Türkçenin en işlek eklerinden biri olan bu ekte çok sayıda ses değişiminin meydana geldiği görülür. Sözcüklere “kendinde bulundurma, sahip olma, bağlı olma, bir arada olma” anlamları katmaktadır. Türkiye Türkçesi ağızlarındaki diğer yörelerde de ses değişikliğine uğramış birçok örneği mevcuttur⁹⁵.

Tespit edilen birçok örnekte ünlülerde yuvarlaklaşma ve incelme vardır. Ekin ünsüzünde ise benzeşme etkisi ile değişmeler meydana gelmektedir.

⁹⁴ Ferdi Güzel, *Türkiye Türkçesi Ağızlarında Yapım Ekleri*, TDK Yay., Ankara 2019, s. 217.

⁹⁵ Güzel, *age.*, s. 210.

etTi < etli (I/3-18), TāvetTi < davetli (V/3-2), rahmetTi amcacūm < rahmetli amcacığım (V/8-12), delüKlü < delikli (II/3-56), çevrilü < çevrili (IV/16-13), çocühlü ğadınlará < çocuklu kadınlara (VI/2-9), sütdü çorbāyı < sütlü çorbayı (IV/8-28), deliĝannu < delikanlı (I/14-21), nişannılılar < nişanlılar (IV/1-6), başka canni bi şeyim yoĝ (III/4-58), yumurtali < yumurtalı (I/1-53), yaşliydi < yaşlıydı (I/19-184), hazırlıĝlı gelir < hazırlıklı gelir (I/12-22)

3.1.2. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+Ta / +Te / +Tı / +li < +IA

katTarlar < katlarlar (I/3-25), KıtTeme < kilitleme (IV/3-61), rastTıyoruZ < rastlıyoruz (III/4-7), yükliyemezsin < yükleyemezsin (II/6-4)

+iK < +Ik

biriKTirmeK < biriktirmek (I/13-8)

3.1.3. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-üĝ / -iK / -uĝ / -uK / -üK < -(I)k / -(U)k

Yöre ağızlarında işlek olarak kullanılan bu ekte sistemli bir ünlü yuvarlaklaşması olduğu görülür.

delüĝ < delik (I/2-35), deüşüĝ < deĝişik (VI/1-37), deyişiK < deĝişik (I/2-74), ĝıruĝ < kırık (I/11-71), bōle yaklaşıĝ hesapladūma göre < böyle yaklaşık hesapladığıma göre (III/3-34), ondan sora danışıĝ yaparlar < ondan sonra (danışık) tanışma yaparlar (IV/2-10), yayuKTa < yayıkta (IV/3-96), o nası ğonuşuK < o nasıl konuşuk (III/4-48), ĝaruşüK < karışık (V/9-9)

-saĝ < -sAk

tutsaĝ < tutsak (I/19-78)

-Kü / -Kı < -GI

iÇKü < içki (V/1-26) şaçKı saçıyodu < saçkı (saçı: hediye) saçıyordu (VI/12-22)

-eneh / -eleh / -inek < -AnAk

gelenehler göneleher < gelenek görenek (IV/1-20), deyinek < değnek (VI/8-45)

3.1.4. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-dur- / -dür- / -Tur- / -der- / -dir- / -tür- < -Dİr- / -DÜr-

Ekin ünlüsünde yuvarlaklaşmanın yanı sıra bazı örneklerde incelleme örnekleri bulunur. Ünsüzü ise genellikle d < t yönünde ötümlüleşme eğilimindedir.

yazdurma < yazdırma (I/15-24), geydürdüleç < giydirdiler (I/2-84), seni bi öğün yödüyırım < seni bir öğün yediriyorum (VI/1-23), gonusTurmyabilir < konuşturmayabilir (IV/10-22), otutTururdular < oturtturmak (I/2-89), öldühdiler < öldürdüler (V/5-36), dolaşdıriruh < dolaştırıyoruz (II/1-29), çalıştürduK < çalıştırdık (III/5-12)

-ur- < -(I)r-

şaşurtTum < şaşırttım (I/6-35), tereyâına baturur < tereyağına batırır (I/16-65), kaçurTurdular < kaçtırdılar (II/9-14), ölu gız gâçurtTu < oğlu kız kaçırdı (II/9-54)

-ul- / -al- / -il- < -(I)l-

yaKuluşdi < yakılırdı (V/2-8), satulıyo < satılıyor (VI/9-10), tikenden atılır < dikenden atılır (VI/10-60), çalışılmaz < çalışılmaz (I/15-39)

-mâ- / -mı- / -mi- / -mê- < -mA-

Fiil tabanlarına gelerek olumsuzluk ifade eden -mA- eki /y/ sesinin etkisi ile birçok örnekte ünlü daralmasına maruz kalmış olarak karşımıza çıkmaktadır.

olmayacaK < olmayacak (I/17-2), sahlamıyannaşın < saklamayanların (II/1-17), gonusTurmyabilir < konuşturmayabilir (IV/10-22), çocū olmiyan < çocuğu olmayan (IV/16-66), olméyanın < olmayanın (V/2-14)

er- / -ür- / -ü- / -ul- < -Ir- / -Ur-

biçürdüler < biçirdiler (II/9-42), bişürisin < pişiriyorsun (IV/3-96),
bişütürmezdük < pişirtirmezdik (II/15-5), babasına duyurtular < babasına
duyurtular (I/17-40)

-üh- < -(U)k-

dohtora görühdüler < doktora gözüktüler (II/12-3)

-ün- < -In-

sövünidiK < seviniyorduk (IV/8-12)

-d- / -T- < -t-

anahTarlan āzında çevirdüler < anahatarla āğzında çevirtirler (V/10-32),
güvegiyi çıkardılar bi yükşey yere < damadı çıkartırlar bir yüksek yere (I/12-51),
gelini kaçırTmaya ūraşırlar < gelini kaçirtmaya uğraşırlar (I/13-9)

-üt- < -(U)t-

haunu urdan söküTür yerdük < onu oradan sökütür (çıkarrır) yerdik (VI/8-76)

-in- < -Un-

göriniyi < görünüyor (I/1-7)

-der-⁹⁶

Türkçede çok az kullanılan ettirgenlik eklerinden biridir. Yazı dilinde
“gönder-” (gön- ‘yola çıkmak’) fiilinde net olarak görülür. Ekin oluşumu ile çeşitli
görüşler mevcuttur. Bunlardan en yaygını ekin -t- ve -gAr- ettirgenlik eklerinin
birleşerek ikinci ekin başındaki /g/ ünsüzünün düşmesi ile oluştuğu şeklindedir⁹⁷.

dönderirsın < döndürürsün (I/13-43), dönderür < döndürür (IV/2-31)

⁹⁶ Fiil gövdesindeki ikinci ek olan -dar-/-der-, -tar-/-ter- ekini izah etmek çok kolay olmamakla beraber, bünyesinde bu eki bulunduran “gönder-, aktar-, dönder-” fiilleri, Türk dilinde fiilden fiil yapan böyle bir ekin varlığına işaret etmektedir. bk. Ahmet Günşen, “Göster- ve Görset- / Görset- Fiillerinin Yapısı Üzerine”, **Belleten**, Cilt 53, Sayı 2005/1, 2005, 125-139.

⁹⁷ Güzel, **age.**, s. 574-575.

-seT-⁹⁸

görseTürdüler < gösterdiler (II/9-33), görsetTü < gösterdiği (II/15-27)

3.2. ÇEKİM EKLERİ

3.2.1. İsim Çekimleri

3.2.1.1. Çokluk Eki

Türkiye Türkçesinde çokluk bildiren +lAr ekinin Gümüşhane yöresi ağızlarında görülen farklı kullanım biçimleri şunlardır:

+nar / +na / +la / +rar / +le / +Ter / +neç / +Tar < +lAr

hanımnar < hanımlar (I/8-43), işi bilen gadınna yaPTırırđı < işi bilen kadınlar yaptırırđı (IV/6-23), şuralada < şuralarda (IV/12-28), pazarrarda < pazarlarda (I/14-39), toplanurduğ arkadaşleynen < toplanırdık arkadaşlarla (IV/4-32), âdetTer < adetler (II/3-48), muabbetTer < muhabbetler (II/5-32), burdaKinneç beceremedi kaçırđı oraya < buradakiler beceremedi kaçırđılar oraya (VI/1-70), o günün şartTarında < o günün şartlarında (III/3-45)

Çokluk ekindeki bu farklı şekillerin sistemli olarak benzeşmeler ile meydana geldiğini söylemek mümkündür.

⁹⁸ Bu fiilin etimolojisi üzerine çeşitli görüşler mevcuttur. “Yani, söz konusu görset- ~ körset- fiili, yukarıda da belirtildiği gibi, 13. yüzyıldan beri Türk dilinin tarihi ve çağdaş yazı dillerinde görülen, varlığını sürdüren bir ortak fiildir. Dolayısıyla yapısı tarihi dönemler ve çağdaş lehçeler dikkate alınarak izah edilmelidir. Biz de bunu yapmaya çalışıyor, tarihi ve çağdaş verileri iki ayrı fiilin varlığı için tanık gösterirken, Hacıeminoğlu’nun -set- /-sat- ekine bağlı olarak yaptığı izahı doğru buluyoruz. Kısacası, bugün Anadolu ağızları ile kuzey ve doğu Türk lehçelerinde görset- veya körset- fiili körset- < körzet- < kö-r-ü-z+e-t- şeklinden gelmektedir, diye düşünüyoruz.” bk. Ahmet Günşen, “Göster- ve Görset- / Görset- Fiillerinin Yapısı Üzerine”, **Belleten**, Cilt 53, Sayı 2005/1, 2005, 125-139.

3.2.1.2. İyelik Ekleri

I. Teklik Şahıs İyelik Çekimleri

Birkaç örnekte hece düşmesine bağlı ünlü uzamaları ile ekin ünlüsünün kaybolduğu görülmektedir.

+m < +(I)m

eşşēm < eşğim (I/5-110), ğaçamām < kaçamağım (I/2-123)

II. Teklik Şahıs İyelik Çekimleri

+n < +In

diyâlim ayân burkuldu < diyelim ayağın burkuldu (I/7-3)

İyelik çekimi 2. teklik şahısta özellikle iyelik ekinden sonra hal eki alan bazı örneklerde, iyelik ekinin hal eki ile iç içe geçerek farklı yapılarda karşımıza çıktığı görülür.

o senin ahlıān gelenler < o senin aklına gelenler (I/13-58), demiş askere gêt işñ peşine < askere işinin peşine git demiş (V/13-15), yeriñēn giT yōsa tikilecīK < yerine git yoksa dikileceğiz (IV/2-46), anān sor da bak gey eħmeK var mı? < annene sor da bak gel ekmek var mı? (I/11-59)

III. Teklik Şahıs İyelik Çekimleri

İyelik 3. teklik şahıs çekiminde düzenli bir ses-şekil değişiminden bahsetmek zordur. Genel olarak ekte bir ünlü incilmesi görülmekle birlikte özellikle sıfat fiil eki -DIk / -DUk eki üzerine gelen iyelik eklerinde bir kaynaşma olarak uzunluk oluştuğu görülür.

+ā / +ī / +i / +ū / +ü / +ı / +su / +si / +Sı < +(s)I

onun Kapā < onun kapağı (I/5-29), arpa kırī < arpa kırığı (I/10-53), sırtiyle < sırtıyla (I/2-26), cúmarTesi pazari < cumartesi pazarı (V/9-15), bunun anlatTū < bunun anlattığı (II/3-16), duman çıktū yer < dumanın çıktığı yer (II/3-55), ğızılçū birinci < kızılıcığı birincidir (VI/4-6), başladū < başladığı (V/1-10), hamamdan çıktıgū zaman < hamamdan çıktığı zaman (II/14-45), ğırķi ğiKana ğadar o doum yapan ğadını yannız biraħmazlar < kırkı çıkana kadar (I/16-6), burma tatlısu < burma

tatlısı (IV/5-28), nişanlısıynan < nişanlısıyla (IV/1-8), bosTan boyaSı < bostan boyası (IV/4-7)

+ē / +ū̄ / +y < +I

dāmadın giyecē elbiseler < damadın giyeceği elbiseler (I/10-24), girdū̄ evden < girdiği evden (IV/15-37), buranın meşur yēmēy < buranın meşhur yemeği (II/8-17)

+gi / +ū̄ / +i < +U

onun gōsgi dā güzel olī < onun göğsü daha güzel oluyor (IV/14-6), bunun bi büyüū̄ < bunun bir büyüğü (I/2-128), büyük de var küçū̄ de var < büyüğü de var küçüğü de var (I/5-113), öğretmen okuliydi evvelden < öğretmen okuluydu evvelden (I/17-20), üniverşTe mēzuni < üniversite mezunu (III/3-10)

Ek Yığılması

+ı+si

mezarlīn bi yanısıydi < mezarlığın bir yanıydı (I/17-26)

I. Çokluk Şahıs İyelik Çekimleri

Çokluk 1. şahıs iyelik ekinin yöre ağızlarında genel olarak yuvarlaklaşma eğiliminde olduğu söylenebilir. Özellikle sıfat fiil eki -Dİk / -DUk eki üzerine gelen iyelik eklerinde bir kaynaşma olarak uzunluk olduğu görülür.

+müz / +(ū̄)müz / +umuz < +(I)mİz

kendümüzün < kendimizin (IV/7-90), o bizim yetüşdū̄müz zaman < o bizim yetiştiğimiz zaman (II/1-5), palanda dedū̄müz bi köy var < palanda dediğimiz bir köy var (III/3-56) tandur bildū̄müz bu tandırın yanması < tandır bildiğimiz bu tandırın yanması (III/1-15), bi teneke altunumuz var < bir teneke altınımız var (II/6-14)

+ū̄h < +(U)mUz

ben hanıma sorīm o ħilim tokūdū̄h şey yaPtīmızın adı neydi < ben hanıma sorayım o kilim dokuduğumuz şeyi yaptığımızın adı neydi (IV/12-15)

II. Çokluk Şahıs İyelik Çekimleri

Yöre ağızlarındaki iyelik 2. çokluk şahıs eki, yazı dilinden farklı olarak ekte meydana gelen ses-hece düşmesiyle birlikte genellikle uzun ünlülü biçimdedir. Tarihi Türk lehçelerinde ekte /ñ/ olarak bulunan ünsüzün Anadolu ağızlarında Ø < y < ñ yönünde değişim göstererek ünlüyü uzatması olarak yorumlanabilir.

Doğu grubu ağızlarında Urfa ve Kars yörelerinin bazı ağızlarında 2. çokluk şahıs çekimi ve iyelik ekleri y < ñ değişmesi ile -yIz biçiminde görülmektedir⁹⁹. Bu yörelerde -yIz biçiminde bulunan ekteki /y/ ünsüzü Gümüşhane ağızlarında düşmektedir. Bu ünsüz düşmesi ile de ekin yöre ağızlarında çoğunlukla uzun ünlülü hale geldiği görülür.

+īz / +ūz < +(U)nUz

goçīzin < koçunuzun (I/19-177), düğünīz mi var? < düğününüz mü var? (II/9-53), göyünīz < koyununuz (II/10-44), gözūz < gözünüz (II/9-53), ölsem bile düyünūzü yapın dedi < ölsem bile düğününüzü yapın dedi (IV/9-19), gözūz çıhsın < gözünüz çıksın (IV/16-26)

+īz / +īz < +(I)nIz

peki sizin şerefīz vicdanīz emiligīz bölē mi? < peki sizin şerefiniz vicdanınız emmiliğiniz böyle mi? (III/4-32), yemeğīz < yemeğiniz (I/8-19), hāberīz olsun < haberiniz olsun (II/2-60), çayīzı < çayınızı (III/5-6), çayīz var mı derdi < çayınız var mı derdi (I/8-20), ihtiyacīz varısa ora tuvaleT < ihtiyacınız varsa ora tuvalet (I/18-62)

III. Çokluk Şahıs İyelik Çekimleri

Bu çekimde ekin benzeşme yoluyla oluşan iki farklı biçimine rastlanmıştır.

+deri / +Teri < +IArI

üsTderinde < üstlerinde (I/11-89), gittikTerinde < gittiklerinde (II/5-19)

⁹⁹ Zeynep Korkmaz, "Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu Ağızlarındaki Devamı", **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten)**, Cilt 47, Sayı 1999, Ankara 1999, s. 163.

3.2.1.3. Aitlik Eki

+kin / +kı / +kí / +í / +hi / +i / +Ki / +gi / +sü < +ki

buradakinlár < buradakiler (III/1-23), yukarkı < yukarıdaki (III/1-26), aşşâkí < aşağıdaki (V/9-19), iKi daġan arasındaı çuKura < iki daġın arasındaki çukura (VI/1-82), bunun ġarğındaıı < bunun karnındaki (VI/2-10), perişan hâla ġoyıyí biziminneri < perişan hale koyuyor bizimkileri (VI/2-24), iran yolu var habı altınKi ana yol < iran yolu var aha bu altındaki ana yol (VI/5-16), esKigi yemeKlerin < eskiki yemeklerin (VI/10-3), bugünsünlerden < bugünkülerden (I/19-1)

3.2.1.4. Hâl Ekleri

Yöre ağızlarında ilgi, belirtme ve yönelme hal ekleri ortak bazı ses olayları sonucunda birçok farklı biçimde görülebilir. Bu duruma sebep olan başlıca ses olayları vardır. Son sesi /g/, /k/, /h/, /n/, /y/ ünsüzleri ile biten sözcüklerde, belirtilen ünsüzler bazen düşmekte veya erimekte, bu seslerden önceki ünlü ile ek ünlüsü kaynaşıp uzun ünlü haline gelmektedir. Bu ünsüzler eridiğinde veya düştüğünde iki ünlü karşılaşmaktadır. Eğer bahsedilen ünsüzlerden önceki ünlü /a/, /e/ ise belirtme hal eki /ı/, /i/ ilerleyici ünlü benzeşmesiyle $\bar{a} < aa < aı < aġı$ / $\bar{e} < ee < ei < eġi$ olmaktadır. Eriyen ve düşen ünsüzlerden önceki ünlü dar ise $\bar{i} < u < iġı$ / $\bar{i} < ii < iġi$ aşamalarının gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu şekilde birçok örnekte hece kaynaşması ile uzun ünlülü şekiller meydana gelmektedir. Bazı örneklerde ağızlardaki yuvarlaklaşma, daralma ve incelme eğilimiyle bu bahsettiğimiz kural işlememektedir. Diğer bazı örneklerde baskın olan ses olayı ise ekin ünlüsünün daralması ve incelmesi olarak görülmektedir.

3.2.1.4.1. İlgi Hâli Eki

+n / +ân / +un < +In

uşân ayahları < uşâġın (çocuġun) ayakları (I/2-79), eşşân semeri < eşşâġın semeri (I/5-90), yavrum sen beni emicân yerine ġoy < yavrum sen beni amcanın yerine koy (I/11-62), ġet işin peşine yâ < ġit işinin peşine ya (V/13-15), iKi daġan

arasındaı çukura < iki dağın arasındaki çukura (VI/1-82), bir ahırın gapısı < bir ahırın kapısı (I/19-41)

+un < +Un

sabahTan düğünün olurdu yani < sabahtan düğünün olurdu yani (VI/1-10)

+un / +nū < +nUn

kizirōun < kiziroğlunun (IV/2-61), bunūla < bununla (VI/4-5)

+nin / +yın < +nIn

buranın yaylasinin < buranın yaylasının (V/2-1), orayın pataTəsi eyidi < oranın patatesi iyiydi (V/10-11)

+in / +m < +im

bizinki < bizimki (I/17-51), bēm mesela diyelim ki gömşum evine götürürdü < benim mesela diyelim ki komşum evine götürürdü (V/12-28)

3.2.1.4.2. Belirtme Hâli Eki

+Ø / +a / +y / +u / +i / +ü / +gi < +I

çayın iç < çayını iç (I/1-14), sandalyēn < sandalyeni (II/11-48), hadi gel elimi öp de konuş öpim eliyin < hadi gel elimi öp de konuş öpeyim elini (IV/10-23), sen bizi dövün hakkım helal etmicēm < sen bizi dövün hakkımı helal etmeyeceğim (V/6-18), büyüğ goymazlar oraya e günaha var < büyük koymazlar oraya e günahı var (I/15-62), yorganiān göre uzatırsın ayāğiy < yorganına göre uzatırsın ayağımı (IV/7-68), yazıldūnu < yazıldığımı (II/12-17), yedinci ayda bişiyoduK būdiyi arpiyi < yedinci ayda biçiyorduk buğdayı arpayı (VI/8-10), türbesinin yarısını yapıyórlar < türbesinin yarısını yapıyorlar (I/15-47), mezeri eşerler < mezarı eşerler (IV/3-76), binen de parasını verür < binen de parasını verir (I/13-7), dedūmü < dediğimi (II/10-12), iygi alıyo ondan sōra da başliyo < iği alıyor ondan sonra da başlıyor (IV/6-33)

+i / +Ø < +U

keserdüK yoli < yolu keserdik (I/6-32), garı annadi benim bozuldūmi < karı anladı benim bozulduğumu (III/4-71), elmanın gābūni < elmanın kabuğunu (V/1-3),

öluyuñ ğızıyıñ oğluma isTēyrim < oğlunu kızını oğluma istiyorum (II/9-8), götün < götünü (III/4-47)

+ī / +(y)ī / +(y) / +(y)i / +(y)i / +(y)Ø < +(y)I

ġapī kimsiye aġma < kapıyı kimseye açma (IV/4-40), dūrçülerden bi deliġannī yaġalıyo < dünürçülerden bir delikanlıyı yakalıyor (I/19-92), ham elmī urāa ġuyarduK < ham elmayı oraya koyardık (VI/8-73), parī < parayı (II/1-12), orāyī < orayı (II/6-9), yuġkāy bükī < yufkayı büküyor (IV/5-25), buriyi aldı < burayı aldı (VI/7-36), eyi dīne burayı < iyi dinle burayı (III/4-59), derēy bōle yardılar < dereyi böyle yardılar (IV/1-55), bişirirdik gendümēy < pişirirdik gendümeyi (IV/8-25), ĩniy basTın mī < iġneyi bastın mı (IV/16-52)

+(y)i < +(y)U

ġuziyyi < kuzuyu (I/12-47), o guduyi biraġmıŝ ġaŝmıŝlar < o kutuyu bırakmış kaġmıŝlar (II/7-3)

3.2.1.4.3. Yönelme Hâli Eki

+ı / +e / +i / +ā / +ê / Ø < +A

atı bin ġaŝ diyyi < ata bin kaġ diyor (IV/16-49), anna Ki beġe bi şey etmediler < anla ki bana bir şey etmediler (IV/16-50), ha babam de babam bālayān bālayāne < ha babam de babam baġlayan baġlayana (I/9-33), seġi ēyle bi tokaT vururum kü < sana öyle bir tokat vururum ki (IV/16-19), toprā < topraġa (I/2-76), evinē < evine (I/8-22), muhTar geldi söyletTi bizē < muhtar geldi söyletti bize (IV/3-2), senin vicdanīān < senin vicdanına (III/4-52), ġızıyan < kızına (IV/9-47), göz atmān deymeZ < göz atmana deġmaz (IV/7-72), yataġ yeriyēn giT < yatak yerine git (IV/2-46), senin istegien göre < senin isteġine göre (IV/13-18)

+ġa / +(y)ay / +ī < +(y)A

uraġa dileK diliyodu < oraya dilek diliyordu (VI/10-12), oriyay < oraya (IV/1-55), evet tabi otuz kilometirā buri < evet tabi otuz kilometre buraya (I/14-61)

+a+ya

Bu örnekte iki durum ekinin üstüste gelerek bir ek yığılması olduğu görülür. Künèyi ziyāreti derdiler ha buraya o yanaya ne derdiler < güney ziyareti derdiler aha buraya o yana ne derdiler (II/8-57)

3.2.1.4.4. Bulunma Hâli Eki**+dè / +dī / +Ta < +DA**

köydiyim köydè yaşıyom < köydeyim köyde yaşıyorum (VI/3-3), ben burdīm ölüm < ben buradayım oğlum (VI/11-24), filancı sahatTa geleceK < filancı saatte gelecek (I/17-118)

3.2.1.4.5. Çıkma Hâli Eki**+Tan / +Taṅ < +DAn**

çoḥTan < çoktan (I/11-36), taTlı olarakTan o < tatlı olaraktan o (IV/13-49), türk askeri barış olarakTan gitti savaş olarak gètmedi < türk askeri barış olaraktan gitti savaş olarak gitmedi (VI/6-25), ğızardıḥTaṅ sōra < kızardıktan sonra (IV/5-22)

3.2.1.4.6. Vasıta Hâli Eki (Araç Durumu)

Gümüşhane ve yöresi ağızlarında görülen vasıta hal ekinin çeşitli şekilleri bulunmaktadır. Bu şekilleri kaynakları ve oluşumları bakımından şu şekilde incelemek mümkündür:

Birinci tip örnekler; yazı dilimizdeki kullandığımız +(y)lA < ile) vasıta hal ekinin ses uyumu sonucunda uğradığı farklı biçimlerdir. İkinci tip örneklerde; ile edatının ekleşmiş hali olan +lA vasıta hali ekine arkaik +n vasıta hal eki bağlanarak meydana getirilen +(I)nAn / +(I)lAn biçimindeki vasıta hal ekinin çeşitli biçimleri görülmektedir. Üçüncü tip vasıta hali eki ise çoğunlukla Eski Türkçeden beri var olup sonradan kalıplaşmış olarak bazı sözcüklerde kullanılan arkaik vasıta hal eki +n'dir.

+na / +ne / +la / +ilá / +ile / +üle / +ıla / +le / Ø < +(y)IA

erzurumna < erzurumla (III/3-69), sütne < sütle (I/5-27), uniyne içeri girer < onunla içeri girer (VI/10-25), sütTe < sütle (II/8-38), devam gadırgéya çalgıla < devam kadırgaya çalgıyla (V/9-32), köylünün yardımilá < köylünün yardımıyla (V/4-17), ğatırile eşşēile mayısın birinde ikisinde yedisinde çıkarlardı < katırla eşşekle mayısın birinde ikisinde yedisinde çıkarlardı (VI/11-43), tiraktörüle ekiyolar < traktörle ekiyorlar (VI/8-9), yālı suyıla < yağlı suyla (VI/9-19), ğuşburnuyla < kuşburnuyla (VI/4-6), dūn yapabilirim der ōlelik anlaşırlar < düğün yapabilirim der öylelikle anlaşırlar (IV/5-11)

+nan / +nan / +lan / +nañ / +lèyiñ / +(y)nen / +nen / +ni / +len / +dinen / +unan / +leñ / +ınan / +(y)ilen / +iyınañ

babaynan < babayla (I/1-2), tereyānnan yerler < tereyağıyla yerler (I/16-65), duTmasınan mē dedi < tutmasıyla birlikte me dedi (IV/14-16), sabānan ğalkıP < sabahla kalkıp (II/3-22), yumurTa sarısınan < yumurta sarısıyla (IV/10-49), ayağlarınnan < ayaklarıyla (I/5-51), saplan bu yüzü ezildi < sapla bu yüzü ezildi (II/1-31), jandarmalan annaşmış < jandarmayla anlaşmış (V/5-5), arkalan yüz göz olurduk < arkayla yüz göz olurduk (V/7-8), ben usullan aşTım çıhTım < ben usul şekilde açtım çıktım (V/9-45), babasınañ < babasıyla (II/2-2), yannişlèyiñ iki birlik birbirine girdi < yanlışlıkla iki birlik birbirine girdi (VI/6-12), biz su getürdüK ğazma kürīyner u zamannar < biz su getirdik kazma kürekle o zamanlar (II/3-1), etīnen < etiyle (I/12-22), ellerīnen < elleriyle (I/1-102), tüfegiynen < tüfeğiyle (I/17-71), unnen berābar < onla beraber (V/5-11), biziñnen < bizimle (III/5-12), elinnen sariyósun < elinle sarıyorsun (IV/4-24), bu deynēni atar devirürdüK < bu deynekle atar devirirdik (IV/4-33), uzun boylu işlen ūraşmaduK < uzun boylu işle uğraşmadık (IV/7-37), nefesi birlen veriye < nefesi birlikte veriyor (V/11-14), para vermēlen < para vermekle (V/10-40), şeylen < şey ile (V/7-8), elimizdinen çevürüdüK < elimizle çevirirdik (IV/8-34), beş otobusunan < beş otobüsle (VI/6-2), bēzileñ < beziyle (II/7-15), dūn programınan ilgili bi şey olurdu < düğün programıyla ilgili bir şey olurdu (II/5-29), hep suyileñ < hep suyla (VI/5-32), sabahiynañ ğalğar giderüK < sabahıyla kalkar gideriz (I/19-42)

+lenniK / +inenniK

öküzülenniK çift sürerdük < öküzle çift sürerdik (VI/8-6), uniylenniK yapıyoduK < onunla yapıyorduk (VI/8-8), bi bayan şefinenniK bi erkeK şef geldi < bir bayan şefle bir erkek şef geldi (VI/8-56)

+In

ilkin < ilkin (I/11-67), ilkin olan geliy < ilk önce oğlan geliyor (II/9-20), ilKPağarın < ilkbaharın (I/13-23), arpa üşür baharın < arpa üşür baharda (II/4-49), pağarın buraya çıkarıK < bahar gelince buraya çıkarız (V/6-21), baharın ekilen de baharın biterdi < baharda ekilen de baharda biterdi (V/12-12), yabani soan onu toplarlar baharın < yabani soğan onu toplarlar baharla birlikte (I/2-70)

3.2.1.4.7. Eşitlik Hâli Eki**+cen / +aça / +ÇeniK / +çin < +CA**

güzelcen < güzelce (II/3-16), ramazan çıkanaça < ramazan çıkana kadar (çıkanaca) (II/8-26), gideneÇeniK < gidene kadar (gidenece) (II/9-66), bēle etTiKçin o haliyle sātān zıgara gimīn ġıvrılı < böyle ettikçe o haliyle zaten sigara gibi kıvrılıyor (IV/13-45)

3.2.1.4.8. Soru Eki**+mü < +mU**

oldu müydu? < oldu muydu? (IV/9-20)

3.2.2. Fiil Çekimleri

3.2.2.1. Şahıs Ekleri

3.2.2.1.1. Birinci Tip Şahıs Ekleri (Zamir Kökenli)

I. Teklik Şahıs Eki

-em / -üm / -ım / -im < -Um

yüreyemeyrem < yürüyemiyorum (I/7-22), hatırlıyüm < hatırlıyorum (II/14-21), bilirım < biliyorum (IV/4-42), sayırım < sayıyorum (I/17-55), bigün çayırları biÇeyrim < birgün çayırları biçiyorum (V/7-22)

-am / -em < -Im

ben ne annaram kartoldan < ben ne anlarım kartoldan (I/6-69), tanirem < tanırım (I/7-35)

II. Teklik Şahıs Eki

Bu çekimde ses değişimleri ile ekin bazı örneklerde zamir kökenli şahıs ekine benzediği görülür ancak asıl kullanım itibariyle iyelik kökenli olan bu eklerin ses olayları ile bu biçime geldiği anlaşılmaktadır.

-sin / -sen / -sën / -san / -sın / -un / -sın < -sUn

cayîisin < cayıyorsun (I/11-55), götüremîsin < götüremiyorsun (II/2-57), dîsin < diyorsun (IV/5-9), sorîsen < soruyorsun (II/11-4), görû müsen? < görüyor musun? (IV/11-9), deyişen < diyorsun (I/3-22), tanîsan < tanıyorsun (III/4-45), ğarışTurîsin < karıştırıyorsun (II/8-50), büküysın < büküyorsun (IV/6-26), gelîsin < geliyorsun (IV/8-5), ölüm oluşsa huzursuz ũursuzumuşun < ölüm olursa huzursuz uğursuzmuşsun (VI/13-7), bilîsın pestili tuti meşur < biliyorsun pestili dutu meşur (I/11-77)

-sen / -sün / -sun / -san < -sIn

üşleyeceşsen onu < üçleyeceksin onu (IV/11-34), bilürsün < bilirsin (II/12-12), sen akşam gelebilürsün bize < sen akşam gelebilirsin bize (I/19-31), tanursun <

tanırsın (II/12-36), çıkarırsın < çıkarırsın (IV/4-3), anuK görşun suvan görşun < anuk koyarsın nane koyarsın (IV/8-39), maden çıkarırsın < maden çıkarırsın (IV/7-28), görşmaz mısan < korkmaz mısın? (III/4-50)

-n < -sIn

daşlatTuracān < taşlattıracaksın (III/4-62), sen mi bişürecēn? < sen mi pişireceksin? (IV/8-37), ne yapaçān onu dedi < ne yapacaksın onu dedi (V/5-8), kime datlı yetüşTürücēn < kime tatlı yetiştireceksin (VI/1-14), başından cevüz atacān < başından ceviz atacaksın (VI/10-40), verecēn < vereceksin (I/17-128)

-n < -sUn

annayabiliun mu? < anlayabiliyor musun? (VI/8-54)

I. Çokluk Şahıs Eki

-z / -S / -iz < -Uz

demioz < demiyoruz (I/5-52), diyoS < diyoruz (VI/12-3), şey edüriz < şey ediyoruz (II/8-45)

II. Çokluk Şahıs Eki

-sıZ / -süz / -siz / -siz < -sUnUz

çalışısız < çalışıyorsunuz (I/6-37), yiyisüz < yiyorsunuz (I/12-14), gidisiz < gidiyorsunuz (IV/3-19), göreşsiz < görürsünüz (IV/16-13), kaleye mi gideysiz? < kaleye mi gidiyorsunuz? (I/1-70)

-süz / -siyiz < -sInIz

gendü yapardı bize duyurtmazdı derdi siz duyarsāz öğrenisüz < kendi yapardı bize duyurtmazdı derdi siz duyarsanız öğrenirsiniz (IV/8-23), uranın içinden misiyiz? < oranın içinden misiniz? (VI/4-16)

III. Çokluk Şahıs Eki

-ler / -reğ / -lar < -lAr

duzlāyiler < tuzluyorlar (I/7-27), çalışiller < çalışıyorlar (II/4-13), kakiller < kakıyorlar (II/9-64), görKiler < korkuyorlar (I/6-72), innerreğ < innerler (I/11-18), fakirlarmışlar < fakirlermişler (II/13-44)

3.2.2.1.2. İkinci Tip Şahıs Ekleri (İyelik Kökenli)

Yazı dilinde görülen geçmiş zaman ve şart kipleri çekiminde kullanılan iyelik kökenli şahıs eklerinin yöre ağızlarında bazı örneklerde bahsedilen çekimler dışındaki bildirme kiplerinde de kullanıldığı görülür. Yöre ağızlarında özellikle 1. çokluk şahıs çekimindeki bildirme kiplerinde iyelik kökenli şahıs ekinin tercih edildiği görülür. Aşağıda verilen örnekler dışında yöre ağızlarındaki diğer çekimlerin yazı dili ile ortaklık gösterdiği görülmüştür.

I. Çokluk Şahıs Eki

-üK / -iK / -uğ / -ük / -ik / ūK / -K / -uK / -uk < -Iz

bitmişüK < bitmişiz (I/7-22), gitmemişüK < gitmemişiz (IV/8-11), çekerik < çekeriz (I/13-39), sabahlaruğ < sabahlarız (I/19-42), derük < deriz (II/2-77), edecik < edeceğiz (IV/8-8), kem diyecük < kem diyeceğiz (VI/8-14), yeyoK < yiyoruz (VI/10-73), biz paldır adamıyuk < paldır adamıyız (VI/8-22), biz taşlıcadan ayrılmayuk aynı köy sayılır < biz taşlıcadan ayrılmayız aynı köy sayılır (VI/8-70)

-iK / -üK / -ik / -K / -iK / -iK < -Uz

bilemeyriK < bilemiyoruz (II/1-3), fırınnara sürürüK < fırınlara sürüyoruz (IV/13-48), kesirük < kesiyoruz (IV/15-39), çökeli lor derük < çökeliğe lor deriz (I/7-16), eşirik < eşiyoruz (V/6-24), sanıyoK < sanıyoruz (V/10-20), alamıyriK < alamıyoruz (VI/2-35), bulamıyriK < bulamıyoruz (VI/4-3), haule geçinik gidik < öyle geçiniyoruz gidiyoruz (VI/3-6)

II. Çokluk Şahıs Eki

Yöre ağızlarındaki iyelik kökenli 2. çokluk şahıs eki, ünsüz düşmesine bağlı olarak uzun ünlülü biçimlerde karşımıza çıkar.

Doğu grubu ağızlarında Urfa ve Kars yörelerinin bazı ağızlarında 2. çokluk şahıs çekimi ve iyelik ekleri $y < \tilde{n}$ değişmesi ile $-yIz$ biçiminde görülmektedir¹⁰⁰. Bu yörelerde $-yIz$ biçiminde bulunan ekteki $/y/$ ünsüzü Gümüşhane ağızlarında düşmektedir. Bu ünsüz düşmesi ile de ekin yöre ağızlarında çoğunlukla uzun ünlülü hale geldiği görülür.

$\tilde{iz} / < -nIz / nUz$

ordan geçT $\tilde{iz} < oradan geçtiniz$ (V/10-37), esKiden ne ett \tilde{iz} diyi $< eskiden ne ettiniz$ diyor (IV/15-56), esKilerden eşiTmed \tilde{iz} mi $< eskilerden işitmediniz$ mi? (V/8-9), K \tilde{ilim} gerid $\tilde{iz} < kilim$ geri yordunuz (IV/12-19)

III. Çokluk Şahıs Eki

$-ler < -IAr$

tök $\tilde{idiler} < döküyordular$ (IV/4-41)

3.2.2.2. Bildirme Kipleri

3.2.2.2.1. Şimdiki Zaman

Şimdiki zaman eki yapı ve ses itibarıyla Türkiye Türkçesi ağızlarında yazı dilinden çok farklı biçimlerde görülebilmektedir. Genel değerlendirmelere göre; mahalli fonetik farklılıklar dışında Batı ve Orta Anadolu'da genellikle $/-r/$ sesini kaybederek $/-yo/$ Doğu'da ise bazı değişikliklere uğrayarak $/-ir/$ veya ünlü uyumu ile $/-ır/ /-ir/$, $/-ur/ /-ür/$; bazı yörelerde de $/-yi/$ veya $/-y/$ biçimini almıştır. Şimdiki zaman eki Anadolu ve Rumeli ağızlarında geniş ve dar ünlülü şimdiki zaman eki diye iki

¹⁰⁰ Zeynep Korkmaz, Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu Ağızlarındaki Devamı, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten)**, Cilt 47, Sayı 1999, Ankara 1999, s. 163. ss. 158-167.

farklı biçimde ele alınmaktadır¹⁰¹. Gümüşhane yöresi ağızları da diğer Türkiye Türkçesi ağızları gibi şimdiki zaman ekinin birçok farklı varyantını barındıran bir ağız bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bildirme kiplerine göre en fazla çeşitliliği gösteren ek olduğu söylenebilir. Yazı dilimizdeki -(X)yor şimdiki zaman eki, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında şahıs çekimlerine göre çok farklı şekillerde görülmektedir. Şimdiki zaman olumsuzluk biçimlerinde -ma / -me olumsuzluk ekinin ünlüsü genel olarak uzarken bazen de daraldığı görülmektedir.

Özellikle bu çekimde oluşan varyantların çok fazla oluşu yöre ağızlarının giriş ve sonuç kısımlarında da bahsettiğimiz geçiş bölgesi özelliğini belki de en iyi yansıtan örnektir diyebiliriz. Birçok çalışmada ağız bölgelerini tespit etmek için ana ölçütlerden biri olan şimdiki zaman ekinin, Gümüşhane yöresi için bu bağlamda bir örnek teşkil etmesi çok zordur.

Turgut Acar tarafından 1982 yılında yazılan “Gümüşhane ve Yöresi Halk Ağızları” adlı doçentlik tezinde de bu eke aynı şekilde bir yaklaşımın söz konusu olduğu görülmektedir. Bahsedilen eserde Turgut Acar tarafından ekin tüm şahıs çekimlerinde 32 farklı varyantının bulunduğu söylenmiştir ve sadece örneklere yer verilmiştir¹⁰². Bizim çalışmamızda ise sadece 3. teklik şahıs çekiminde 40 farklı biçimde şimdiki zaman eki çekimi görülmektedir. Yöre ağızlarının, Gümüşhane ilinin bulunduğu konum itibarıyla bir geçiş bölgesi özelliği taşıdığına dair en büyük kanıtlardan biri olarak bu ekte oluşan farklılıklar örnek verilebilir. Ekte tespit ettiğimiz varyantların Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması adlı çalışmadaki üç ana grup olan Doğu Grubu, Batı Grubu ve Kuzeydoğu Grubu ağızları ile ortaklıklar göstermesi de bahsettiğimiz durum için daha net bir örnek teşkil etmektedir.

Şimdiki zaman ekinde genel olarak düşme eğiliminde olsa da /y/ ünsüzünün korunduğu ve ekteki /o/ ünlüsünün eğer düşmediyse çoğunlukla daraldığı ya da düzleştiği görülür.

Şimdiki zaman ekinin, yazı dilindeki kullanıma göre değişik olan biçimleri ve metinlerimizdeki bazı örnekleri şunlardır:

¹⁰¹ Mehmet Dursun Erdem, Güner Dağdelen, **Karabük ve Yöresi Ağızları (Giriş-İnceleme-Metinler)**, Karabük Valiliği Yayınları, Karabük 2002, s. 128.

¹⁰² Turgut Acar, **Gümüşhane ve Yöresi Halk Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)**, Yayımlanmamış Doçentlik Tezi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1982, s. 109.

I. Teklik Şahıs Çekimi

-irem /-yirem /-yırım /-yirim /-irim /-yüm /-ırım /-iyerim /-iyerim /-iyırım /-iyrüm /-yerim /-eyrim /-rim /-irem /-ıyırım /-yırám /-uyom /-ırım /-yêrüm /-im /-ıyırım

baħirem < bakıyorum (I/1-42), *verirem* < veriyorum (III/4-51), *hatırlayirem* < hatırlıyorum (I/2-79), *toplayırım* < topluyorum (I/1-42), *deyirim* < diyorum (II/7-25), *ğorkırım* < kokuyorum (I/16-5), *hatırlıyüm* < hatırlıyorum (II/14-21), *bilırım* < biliyorum (IV/4-42), *mehrimi ona sayırım* < mehrimi ona sayıyorum (I/17-55), *adamlar orada uyuye ğorkıyerim* < adamlar orada uyuyor korkuyorum (V/9-42), *orda oturiyerim* < orada oturuyorum (V/11-17), *seni bi öğün yödürüyüm* < seni bi öğün yediriyorum (VI/1-23), *hatırlıyım* < hatırlıyorum (V/9-38), *unudiyrüm* < unutuyorum (IV/15-55), *dêyerim* < diyorum (IV/6-39), *bigün çayırarı biÇeyrim* < birgün çayırarı biçiyorum (V/7-22), *dırım* < diyorum (I/18-26), *yirmi yaşında hissedirem* < yirmi yaşında hissediyorum (I/7-22), *dêşdürıyırım* altını < değiştiriyorum altını (I/18-36), *ben kürTÇe anlâyırám* ya < ben kürtçe anlıyorum ya (III/4-13), *bi vuruyom* ğıydan geçiyor < bi vuruyorum kıydan geçiyor (IV/1-48), *baygınnuK geçüririm baylıırım* < baygınlık geçiriyorum baylıyorum (IV/3-28), *yatırım* lohusayım benim başıma kuran goyıldular < yatıyorum lohusayım benim başıma kuran koyuyordular (IV/3-33), *şindi de ne diyêrüm* < şimdi de ne diyorum (V/6-37), *ben orda durım* < ben orada duruyorum (VI/5-17), *ğışın burda galmâyırım* gidıyırım ankâraya < kışın burada kalmıyorum gidiyorum ankaraya (IV/7-68)

Olumsuzluk

-mēm /-mērim /-meyem /-māyırım /-mīm /-mırım /-mırım /-mayırım /-miyom /-meyrim /-māyırım /-miyım /-mayrám

bilmēm ki < bilmiyorum ki (II/13-1), *bilmērim* < bilmiyorum (IV/3-69), *bilmeyem* < bilmiyorum (IV/3-80), *dolanamāyırım* < dolanamıyorum (IV/7-51), *bilmīm* < bilmiyorum (VI/3-12), *ben istemirim* yoħ yoħ *ben istemırım* < ben istemiyorum yok yok *ben istemiyorum* (IV/8-9), *o zamannarı ben heç hatırlamayırım* < o zamanları ben hiç hatırlamıyorum (I/4-12), *mesela ben tepeden geçemişim* < mesela ben tepeden geçemiyorum (III/3-30), *neriye sürüysán sür veremeyrim* < nereye sürüyorsan sür

veremiyorum (III/4-47), ğışın burda *galmāyrim* < kışın burada kalmıyorum (IV/7-68), çok eskileri *bilmiyim* < çok eskileri bilmiyorum (VI/10-17), şimdiK *unutmayrám* < şimdi unutmuyorum (III/4-21)

II. Teklik Şahıs Çekimi

-éyesin / -yisin / -isen / -isun / -iyisin / -iyósun / -iyesin / -ōsun / -úysuḡ / -yin / iyşén / -ysın / -in / -ĩsin / -ĩsın / -èysin / -ĩsin / -ĩsın / -yisin / -yisen / -ĩysin / -üysin / -iyısın / -ĩysin / -ĩysin / -iyésin / -āysin / -iyoyḡ / -ĩysin / -iyısın / -ysun

getiréyesin < getiriyorsun (I/11-71), yihayisin < yıkıyorsun (I/13-48), edisen < ediyorsun (III/4-18), çalışisen < çalışıyorsun (VI/7-32), çıkTī gibi yapisen < çıktığı gibi yapıyorsun (IV/4-10), yayiyisin < yayıyorsun (IV/3-100), aliyósun < alıyorsun (IV/12-2), oturiyesin < oturuyorsun (V/7-27), dinamitin içine guyōsun < dinamitin içine koyuyorsun (V/7-17), ğabūlá bile ödüysuḡ < kabuğuyla birlikte öğütüyorsun (VI/1-60), ne deyin < ne diyorsun (III/4-71), sen benden iyi biliysén < senden benden iyi biliyorsun (I/6-54), cegenlennen bālaysın < cegenlerle bağlıyorsun (I/6-60), onun ışığında ne ğadar dırnaK kesin < onun ışığında ne kadar tırnak kesiyorsun (I/16-22), şimdi lafindan cayisen yā < şimdi lafindan cayıyorsun ya (I/11-55), orda meşur gümüşāne bilisen < orada meşhur gümüşhane biliyorsun (I/11-77), ilkbaharın toum atéysin < ilkbaharda tohum atıyorsun (I/13-24), bilisen dīnen yasaḡ ya < biliyorsun dīnen yasak ya (I/17-44), savurisen ondan sōra < savuruyorsun ondan sonra (II/7-13), deysin < diyorsun (II/7-33), sen nası deyisen < sen nasıl diyorsun (III/4-49), o ÇapuT yapuştırisen ya onu yaḡıydilár (IV/3-23), ēiriyısın büküysın yünü ğırhıysın yihıysın ğarıysın < eğiriyorsun büküyorsun yünü kırkıyorsun yıkıyorsun kariyorsun (IV/6-27), üst üste diziyésin ya topu atāysin < üst üste diziyorsun ya topu atıyorsun (V/3-36), define ariyolaḡ bunnar sonunda fark ediyoyḡ < define arıyorlar bunlar sonunda fark ediyorsun (V/7-43), bi iki kere sürıysın üçüncüye būda eKiysın < bir iki kere sürüyorsun üçüncüye buğday ekiyorsun (VI/1-48), tabi ayıklıysun < tabi ayıklıyorsun (VI/4-2)

Soru

-ū müsün / -iyör müsün / -i misin / -māyi musan

yapabil \bar{u} müsün? < yapabiliyor musun? (IV/9-44), biliyör müsün? < biliyor musun? (V/6-37), kemler vardı bili misin? < kemler vardı biliyor musun? (I/6-40), utanmāyi musan? < utanmıyor musun? (III/4-72)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-ḡy / -yi / -iy / -yó / -ī / -lī / -ū / -yo / -üyô / -iyor / -éya / -īr / -yir / -iye / -īy / -yi / -āy / -iye / -ye / -ī / -yé / -īy / -n / -īy / -ēye / -āyī / -iyı / -eyi / -ūy / -īy / -āyı / -iyü / -úyo / -ıyo / -ūyü / -īyör / -iyó / -īy / -ūyī / -iyé

ed \bar{y} < ediyor (I/1-4), yeyi < yiyor (I/1-56), şimdi yīyi < şimdi yığıyor (VI/13-16), gaḡKiy < kalkıyor (I/2-107), ediy < ediyor (V/3-18), söylüyó < söylüyor (I/2-110), açī < açıyor (I/2-110), sōlī < söylüyor (III/4-34), aT dī < at diyor (VI/2-30), üş tāne ġarı ġonuşī < üç tane karı konuşuyor (III/4-7), sözü geçen yengeler gedī < sözü geçen yengeler gidiyor (IV/1-21), yıgılıī < yığılıyor (II/6-26), dönderū < döndürüyor (I/5-59), övünū < öğütülüyor (I/13-51), durū durū sōradan da mayalīler < duruyor duruyor sonradan da mayalıyorlar (IV/8-19), yīyo < yığıyor (I/5-58), çevirüyô < çeviriyor (I/5-61), o suda yıḡaniyor < o suda yikanıyor (I/16-26), attiléya < atılıyor (I/17-98), verīr < veriyor (II/2-39), edīr < ediyor (II/9-22), zaman ġaybı olīr < zaman kaybı oluyor (II/3-22), yeyir < yiyor (II/4-62), yükseliye < yükseliyor (III/1-15), nefesi birlen veriye < nefesi birlikte veriyor (V/11-14), ayaKlarımızı çıkartī yıkaTīy < ayaklarımızı çıkartıyor yıkatıyor (III/4-41), diyi < diyor (IV/15-57), yapāy < yapıyor (V/2-26), Kündüz zor geliye mal < gündüz zor geliyor mal (V/8-29), şimdi geliye < şimdi geliyor (VI/12-17), adamlar orada uyuye ġorkíyerim < adamlar orada uyuyor (V/9-42), öle nefes alī Ki < öyle nefes alıyor ki (V/11-14), tūfē aldım diyé < tüfeği aldım diyor (V/11-24), şeker alī terē dōru saçdurīy < şeker alıyor tereğe doğru saçdırıyor (VI/12-25), aynen he he dāmaT sürekli çīnen < aynen he he damat sürekli çīğneniyor (VI/12-30), ġomar oynīy < kumar oynuyor (VI/1-24), gevurlar burayı biraKī ġaçīy < gevurlar burayı bırakıyor kaçıyor (II/7-5), öle tedī çeKēye < öyle tetiği çekiyor (VI/2-15), sorāyī < soruyor (VI/3-16), ġarariyı < kararıyor (VI/4-8), sivrileyi < sivriliyor (I/9-13), olūy < oluyor (VI/1-63), esKiden araba ne arāyī şey ne arāy <

eskiden araba ne arıyor (II/7-18), çocūn āzından köpük geliyü < çocuğun ağzından köpük geliyor (IV/6-8), ekin biçī yorulúyo haşat olúyo < ekin biçiyor yoruluyor haşat oluyor (IV/6-10), ondan sōra ikiye ğatTıyo ğalınlaştıTıyo < ondan sonra ikiye katlıyor kalınlaştırıyor (IV/6-34), ğışın gidiriK üşŷŷü ayaĥlarımız < kışın gidiyoruz üşüyor ayaklarımız (IV/8-14), mavizer gibi ötüör yāni < mavizer gibi ötüyor yani (V/7-20), sonunda şey ediyo ki araştıTıyo < sonunda şey ediyor ki araştırıyor (V/7-43), onu pırakŷ < onu bırakıyor (VI/2-29), ekTüKTen sōra hepsi olŷŷi < ektikten sonra hepsi oluyor (VI/5-29), dibine ğırK ğılış vuriyē < dibine kırk kılıç vuruyor (V/11-29)

Olumsuzluk

-miyē / -mēy / -māyir / -māy / -mīr / -miye / -māy / -meya / mēyi / miyo / mūiy / miye

gelmiyē < gelmiyor (I/11-61), geçirmēy < geçirmiyor (I/2-37), uzatamāyir < uzatmıyor (II/2-70), kurtarmāyir < kurtaramıyor (II/1-18), oruç tutmāy < oruç tutmuyor (IV/3-81), giymīr < giymiyor (IV/8-14), baĥTım ölmīye dedi < baktım ölmüyor dedim (V/11-17), o da seni ğorutmāy < o da seni korutmuyor (IV/7-60), °gelin tanimeya < °gelin tanımıyor (IV/11-8), ğızı istēyi mi istemēyi mi diye ğonuşma yaparlar < kızını istiyor mu istemiyor mu diye konuşma yaparlar (I/17-38), köpük gelī haberi olmiyo < köpük geliyor haberi olmuyor (IV/6-11), oĥarda köyde olmūiy < yukarıda köyde olmuyor (VI/5-19), ōlan ğızı ğormiye bilīsin dīnen yasaĥ < oĥlan kızını ğormüyor biliyorsun dinen yasak (I/17-44)

I. Çokluk Şahıs Çekimi

-iyrüK / -yērüK / -yrīK / -īriK / -yiK / -ŷyruĥ / -īk / -iok / -yürüĥ / -iyoS / -iruĥ / -iriĥ / -yiriK / -iyoK / -īrüK / -yirüĥ / -īruĥ / -īriK / -yoZ / -ūrüK / -īruK / -üyriK / -īrik / -yüĥ / -īruk / -īrūĥ / -iyrüĥ / -ūK

biniryüK < biniyoruz (I/2-44), süPürTiyrüK < süpürtüyoruz (I/6-46), yiyērüK < yiyoruz (IV/7-90), istēyriK < istiyoruz (I/17-52), ğullanīriK < kullanıyoruz (I/18-38), deyiK < diyoruz (I/19-15), durŷyruĥ < duruyoruz (II/8-5), geçīk < geçiyoruz (II/8-11), otlatioK < otlatıyoruz (II/10-26), deyürüĥ < diyoruz (III/1-2), yapıyoS < yapıyoruz (IV/1-15), yaylaya gediyoS < yaylaya gidiyoruz (VI/13-2), soan dōriruĥ <

soğan doğruyoruz (IV/13-14), göyirih < koyuyoruz (IV/14-5), öle gonusuliy diyiriK < öyle konuşuluyor diyoruz (VI/1-27), çökellik az guriyo unu basıyoK şeye tuluma < çökellik az kuruyor onu basıyoruz şeye tuluma (VI/9-6), bu sene yoK edirüK < bu sene yok ediyoruz (I/7-13), aha biz de deyrüh < aha biz de diyoruz (I/16-9), düğüne félancı gününe çağıriruh < düğüne falancı gününe çağırıyoruz (I/17-93), onu takiriK < onu takıyoruz (I/18-41), ona gız görmesi diyoZ < ona kız görmesi diyoruz (I/19-64), nası oldunu bilmeyruK < nasıl olduğunu bilmiyoruz (II/2-31), arabasını götürürüK oriyá < arabasını götürüyoruz oraya (II/2-49), pencereyi goyiruK < pencereyi koyuyoruz (III/1-5), seni türK biliryriK biz < seni türk biliyoruz biz (III/4-15), deste yapirik < deste yapıyoruz (IV/3-9), biz getTiK başında behliyüh < biz gettik başında bekliyoruz (IV/6-7), hava soudu mu geçiP gidirüh başKa yere < hava soğudu mu geçip gidiyoruz başka yere (IV/7-91), geziyrüh yollarda < geziyoruz yollarda (IV/7-91), tarla edük < tarla ediyoruz (II/1-7)

Olumsuzluk

-muyós / -muyöz / -meyrüK / -mík / -mirih / -muyok / -mıs

fırına guymuyós < fırına koymuyoruz (VI/13-16), yaPamuyöz < yapamıyoruz (I/1-87), getmeyrüK < gitmiyoruz (I/16-28) gitmík < gitmiyoruz (IV/8-3), getürmík < getirmiyoruz (VI/7-7), söZ yaPmirih mi biZ? < söz yapmıyor muyuz biz? (IV/13-8), hátTa hiç uyumuyok desem < hatta hiç uyumuyoruz desem (VI/11-34), ama oña yine diyemıs eveT < ama ona yine diyemiyoruz evet (VI/1-27)

II. Çokluk Şahıs Çekimi

-iysüz / -iysiz / -ısiz / -eysiz / -yısüz / -yosiz / -ısiz / -yiniz

kızıysüz < kızılıyorsunuz (V/13-15), nerde çalışıysiz < nerede çalışılıyorsunuz (I/6-37), nere götürısiz bunnarı < nereye götürüyorsunuz bunları (I/6-73), kaleye mi gideysiz? < kaleye mi gidiyorsunuz? (I/1-70), pasTanelerde yiyısüz dā < pastanelerde yiyorsunuz daha (I/12-14), ne istiyosiz beş yüz < ne istiyorsunuz beş yüz (I/19-146), arif emmiyi tā bilısiz bizim orda < arif emmiyi ta biliyorsunuz bizim orada (II/6-17), merkez mi diyiniz? < merkez mi diyorsunuz? (VI/4-16)

Soru*-māyí mîsîz*

yā habu utandî siz utanmāyî mîsîz yā? < ya habu utandı siz utanmıyor musunuz ya? (I/11-49)

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-yîler / -ilar / ileğ / -āyîler / -iolar / -ular / -iğler / -îyler / -yölâr / -yèlar / -iollar / -ûiler / -āylar / -yulağ / -yiğler / -yeğler / -îleğ / -iyolar / -uyolar / -îler / -yiler / -îyler / -îlâr / -yiler / -iolar / -ûiler / -îlar / -yollar / -uyolar / -uyollar / -uolar

gözleyîler < gözlüyorlar (I/1-4), göyular < koyuyorlar (I/1-52), bāleileğ < bağıyorlar (IV/6-14), yıkāyîler < yıkıyorlar (I/1-107), kapāTiolar < kapatıyorlar (I/5-68), diular < diyorlar (I/11-31), saniğler < sanıyorlar (II/6-6), süpürtTîyler < süpürtüyorlar (II/9-17), veriyölâr < veriyorlar (III/6-20), diyèlar < diyorlar (IV/1-13), çikariollar < çıkarıyorlar (IV/5-14), göyûiler < koyuyorlar (IV/8-18), bahāylar < bakıyorlar (IV/11-13), hazırlıyulağ < hazırlıyorlar (VI/6-32), pancar deyiğler < pancar diyorlar (VI/8-26), ūurlu gelürümüş diyeğler < uğurlu gelirmiş derler (VI/13-5), evi süpürîleğ < evi süpürüyorlar (I/1-36), bi şeyin üzerine atıyolar ğaruşturuyolar < bir şeyin üzerine atıyorlar karıştırıyorlar (I/5-7), şindi satun alîler < şimdi satın alıyorlar (I/7-20), ğaynaTî sızdurîler işTe basîler duzlāyîler ğavurîyler < kaynatıyor sızdırıyorlar işte basıyorlar tuzluyorlar kavuruyorlar (I/7-27), dîlâr Ki yani köyün ūst yerleşim bölgesi < diyorlar ki yani köyün ūst yerleşim bölgesi (I/11-3), soyup da yèyiler < soyup da yiyorlar (II/7-33), una fasulye ğatiolar < ona fasulye katıyorlar (IV/1-18), arabaynan götürûiler < arabayla götürüyorlar (IV/1-26), maç alîlar < maç alıyorlar (IV/1-51), içine yālî et de koyuyollar (IV/5-15), şey göyuyolar tuz göyuyolar eyice pişiyó (IV/5-17), unu terayāynağ gavuruyollar eyice gavuruolar ğızartıyollar < onu tereyağıyla kavuruyorlar iyice kavuruyorlar kızartıyorlar (IV/5-22)

Olumsuz

-mîylaş / -mēylár / -mîlář / -māyılar

gètmîylař < gitmiyorlar (I/5-33), *etmēylár* < etmiyorlar (IV/7-47), *geri edemîlář* < geri edemiyorlar (V/6-6), *oynatmāyılar* *yürēm yarlı* < oynatmıyorlar *yüreğim yarılıyor* (IV/1-51)

3.2.2.2.2. Geniş Zaman

Yazı dilinde *-r*, *-(I)r*, *-(U)r*, *-Ar* şekillerinde olan geniş zaman eki, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında farklı şekillerde görülmektedir. Yöre ağızlarında geniş zaman ekinin ünsüzle biten fiilere geldiğinde ekin ünlüsünün genellikle yuvarlaklaşma eğiliminde olduğu söylenebilir. Ekin, yazı dilinde *-ır / -ir* olarak bulunan biçimlerinin yöre ağızlarında genellikle *-ur / -ür* biçimlerinde kullanıldığı görülmektedir.

Geniş zaman ekinin, yazı dilindeki kullanıma göre değişik olan biçimleri ve metinlerimizdeki bazı örnekleri şunlardır:

I. Teklik Şahıs Çekimi

-rem

ben gidim rüsTemi alım gelim ben tanirem < *ben gideyim rüstemi alayım geleyim ben tanırım* (I/7-35)

II. Teklik Şahıs Çekimi

-ürsün / -ürsüp

bilürsün Çakşır derler < çakşır derler bilirsin (I/7-26), *o zaman verürsün* < o zaman verirsin (II/15-28), *gıyābeñ verürler alır gelürsün* < *giyaben verirler alır gelirsin* (II/11-13), *getürürsüp* harmanda döveşsin < *getirirsin harmanda döversin* (IV/7-14), *eline bi su verürsüp* < *eline bir su verirsin* (VI/10-24)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-ür / -ur / -ur / -ür

gelür < gelir (I/11-18), binen de parasını *verür* < binen de parasını verir (I/13-7), baban *bilür* < baban bilir (VI/8-34), *edürkeñ* < ederken (V/7-10), *toplanur* < toplanır (I/16-47), *gaynadur* < kaynatır (IV/4-10), o gelen dünürçüden başKış *alur* < gelen dünürçüden bahşış alır (I/17-102), derede çimdirilür dereye basılır < derede çimdirilir dereye basılır (I/10-45), hepsi bilür ğalandarı < hepsi bilir kalandarı (V/1-12)

I. Çokluk Şahıs Çekimi

-ürük / -ruK

afurdan bi ğoyun *getürürük* evin yüzünde *gezdürürük* < ahırdan bir koyun getiririz evin yüzünde *gezdürürük* (IV/15-24), yerimizde biz *suvaruK* < yerimizde biz sularız (VI/4-1)

II. Çokluk Şahıs Çekimi

-ers̄z̄

türbenin yanında *görs̄z̄* onu büyük paluT < türbenin yanında *görs̄z̄* onu büyük palut (ağacı) (IV/16-67)

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-urlar / -ürler / -ürler / -ullar / -erler / -ller

tokalaşurlar < tokalaşırlar (I/17-62), *ēlenürler* davul zurna çalar < eğlenirler davulzurna çalar (I/17-72), haber *verürler* < haber verirler (I/17-35), *verürler* < verirler (I/19-141), bi ğaş Kişi *gelürler* < birkaç kişi gelirler (I/3-3), āzında *çevirdürler* < ağzında çevirtirler (V/10-32), ğuzu ğızarTullar < kuzu kızartırlar (VI/7-25), gelini *görs̄z̄ler* < gelini görürler (I/19-63), peygamberin ğabliynen *isteller* < peygamberin kavliyle isterler (IV/1-4)

3.2.2.2.3. Görülen Geçmiş Zaman

Yazı dilinde –DI, -DU şekillerinde olan görülen geçmiş zaman eki, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında farklı şekillerde bulunmaktadır. Yöre ağızlarında başta birinci çokluk şahıs çekimi olmak üzere tüm şahıs çekimlerinde çoğunlukla yuvarlak ünlülü şekilde kullanılan biçimleri mevcuttur. Görülen geçmiş zaman ekinin, yazı dilindeki kullanıma göre farklı olan biçimleri ve metinlerimizdeki bazı örnekleri şunlardır:

I. Teklik Şahıs Çekimi

-dum / -düm / -dim / -Tim

yani bi sene de mal topladum < yani bir sene de mal topladım (II/15-48), ben ğaldum bunun dedū köyde < ben kaldım bunun dediği köyde (III/5-1), arabanın sigortasını yaptırdum < arabanın sigortasını yaptırđım (I/15-5), pilav yaptırdum < pilav yaptırdım (VI/7-27), lavaşları bişürdüm < lavaşları pişirdim (II/8-35), bi Tane dırâhTör getürdüm < traktör getirdim (II/12-28), bu sene çıkmadim yaylaya < bu sene çıkmadım yaylaya (V/6-38), ben atmiya başladim mı sen de aT (VI/2-30), aldım oni çıhTim oriya (V/7-23)

II. Teklik Şahıs Çekimi

-Tun / -dun

ğaçırtTun < kaçırttın (I/17-126), ğurtardun < kurtardın (II/12-27)

Soru

-dıyğ mi?

annadıyğ mi? < anladın mı? (VI/8-36)

III. Teklik Şahıs Çekimi

Diğer şahıs çekimlerindeki genel eğilim olan yuvarlaklaşmadan ziyade 3. teklik şahıs çekiminde ekin ünlüsündeki kalın /ı/ ünlüsünün /i/ ünlüsüne dönüşerek incelendiği görülmektedir.

-dü / -du / -Ti / -di / -dî / -ti

devrildü < devrildi (I/2-30), ğaldırdu < kaldırdı (I/6-20), şaşırtı < şaşırttı (I/11-52), başladı < başladı (III/4-23), vuruldi < vuruldu (V/8-17), burda bi ğızımız aldı tuttu ğoçu aldı < burada bir kızımız aldı tuttu koçu aldı (I/12-49), ğarı annadi benim bozuldümi < karı anladı benim bozulduğumu (III/4-71), benim olan güldi < benim oğlan güldü (IV/11-4), bi onarım yaptı < bir onarım yaptı (V/6-42)

I. Çokluk Şahıs Çekimi

-tüK / -düK / -TuK / -duK / -Tük

iştüK < içtik (III/5-8), gezdüK < gezdik (IV/7-19), hiş ğapı kittededüK biz < hiş kapı kitlemedik biz (VI/8-51), gece yakTuK başı yanında < gece yaktık başı yanında (VI/11-10), rüstemi alduK parayı alduK < rüstemi aldık parayı aldık (III/4-19), nişan tahTasına getTük < nişan tahtasına gittik (III/4-20)

II. Çokluk Şahıs Çekimi

Olumsuzluk

-madiz

derdi ki beni yakalayamadiz ben tayuğu yedim (I/17-120)

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-Tüler / -düler / -dular / -dilar / -düler / -dilar

bindürtTüler < bindirttiler (I/15-10), kırğ milyónun yüz yirmisini getirdüler < kırk milyonun yüz yirmisini getirdiler (III/4-36), deşTürdüler köyleğin bāzı isimleri < bazı köylerin isimlerini değiştirdiler (IV/7-46), şindi onnar da yoğ ğaldurdular < şimdi onlar da yok kaldırdılar (IV/7-88), burda meydanda ğoron oynadilar < burada meydanda horon oynadılar (I/2-51), çocua hámen elbise geydürdüler < çocuğa hemen elbise giydirdiler (I/2-84), dēneklere goydilar < değneklere koydular (V/5-9)

3.2.2.2.4. Duyulan Geçmiş Zaman

Duyulan geçmiş zaman eki, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında genellikle yazı dilinde olduğu gibi *-mIş*, *-mUş* şeklindedir. Birkaç örnekte yazı dilindeki durumuna göre farklı örnekler görülmüştür.

III. Teklik Şahıs Çekimi

-müŝ / -miŝ / -mîŝ

getürmüş < getirmiş (II/2-75), bişürmüş < piŝirmiş (II/7-3), sineK kapmîŝ < sinek kapmîŝ (I/15-33), bizim köyü ruslar basmîŝ < bizim köyü ruslar basmış (II/7-2)

I. Çokluk Şahıs Çekimi

-muŝuK

unutmamuşuK < unutmamışız (IV/14-32)

II. Çokluk Şahıs Çekimi

-muŝsüz

ermeniler vurmuşsüz diyo < ermeniler vurmuşsunuz diyor (III/2-6)

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-muŝlar / -müŝler

baĥmuŝlar < bakmışlar (I/5-77), iki dene bi ariya çahmuşlar < iki tane bir araya çakmışlar (II/1-28), bizim şeyleri çalışdurmuşlar bayannarı bayannarı < bizim şeyleri çalıştırmışlar baynaları bayanları (II/13-54), göndermüŝler < göndermişler (VI/8-57), bi goş getürmüşler önüne < bir koç getirmişler önüne (I/19-174), yanına bi dâne iP çevürmüşler < yanına bir tane ip çevirmişler (IV/3-35)

3.2.2.2.5. Gelecek Zaman

Yazı dilimizde –AcAk şeklinde olan gelecek zaman eki, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında birçok farklı biçimde görülmektedir. Ağız yörelerinde gelecek zaman eki, birbirinden farklı faktör ve eğilimlere bağlı olarak fonetik değişikliklere uğramış ve çeşitli biçimlere girmiştir. Genel olarak 1. teklik ve çokluk şahıs ile 2. teklik şahıs gelecek zaman çekimlerinde uzun ünlülü kullanımların olduğu görülmektedir. Bunların dışındaki şahıs çekimlerinde de, diğerlerine nazaran az da olsa uzun ünlülü kullanımlar mevcuttur.

Gelecek zaman ekinin, yazı dilindeki kullanıma göre değişik olan biçimleri ve metinlerimizdeki bazı örnekleri şunlardır:

I. Teklik Şahıs Çekimi

-Çām / -cūm / -(y)eÇīm / -(y)cūm / -eçīm / -ıçām / -cēm / -ācām / -ecīm / -ecēm / -cām

alaÇām < alacağım (I/1-124), *gelecūm* < geleceğim (I/11-68), *diyeÇīm* < diyeceğim (IV/3-59), *ğoḥluycūm* < koklayacağım (IV/9-35), *ziyārete gideçīm* < ziyarete gideceğim (IV/11-33), *bōday eKmē alıçām* < buğday ekmeği alacağım (VI/1-64), *ben de orayı köy eTcēm* < ben de orayı köy edeceğim (VI/1-82), *televizyona çıkācām aKşam* < televizyona çıkacağım akşam (I/7-11), *gümüṣāneye bu sene gidecīm* < gümüşhaneye bu sene gideceğim (I/11-73), *yedirüP içürecēm* ondan sōra ğızı ata bindürecīm < yedirip içireceğim ondan sonra kızı ata bindireceğim (I/17-109), *sene bi döner yedürecēm* < sana bir döner yedireceğim (III/4-55), *alcām demiş* < alacağım demiş (VI/2-33)

Olumsuzluk

-meyçēm / -micem / -mīcām / -mıyacām

diyemeyçēm < diyemeyeceğim (I/9-3), *etmicem* < etmeyeceğim (V/6-18), *burda galmīcām* < burada kalmayacağım (VI/5-4), *onun ismini çıkaramıyacām* < onun ismini çıkaramayacağım (I/9-23)

II. Teklik Şahıs Çekimi

-ecēn / -ecīsīn / -acān / -ıcān / -(ī)cēsīn / -(ī)cahsīn / -ecīn / -ecēsīn / -acāsīn / -ecēsīn / -ecēn

inecēn < ineceksin (I/1-69), *götürecīsīn* < götüreceksin (I/2-25), *sen annatacān* < sen anlatacaksın (I/14-12), *yazıcān* < yazacaksın (II/16-29), *Kūnaḥ işlīcēsīn* < günah işleyeceksin (V/10-40), *okīcahsīn* < okuyacaksın (V/4-24), *artuḥ elli lira verecīm* < artık elli lira vereceksin (I/17-128), *mevsimi gelende ekecēsīn* < mevsimi geldiğinde ekeceksin (II/4-51), *sen de gaçuracāsīn ne yaPecēsīn* < sen de kaçıracaksın ne yapacaksın (V/8-38), *neyi götürecēn?* < neyi götüreceksin (I/14-48)

onnarı annaTaÇaKsīn (IV/6-27)

Olumsuzluk

-miyācāsın / -miyacaḥsın

iş yap*miyācāsın* < iş yapmayacaksın (I/9-18), odun modun *gırmıyacaḥsın* < odun modun kırmayacaksın (IV/3-51)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-aÇaḳ / -ıcaḥ / -ÇaK / -iceK / -ēceK / -ūcak / -aÇaK / -acaḥ

ola*Çaḳ* < olacak (I/10-28), birisinin bi evi yapı*lıcaḥ* çatılıcaḥ < birisinin bir evi yapılacak çatılacak (VI/1-21), behlēyin bu *gaçÇaK* < bekleyin bu kaçacak (VI/2-25), ist*iceK* < isteyecek (IV/5-2), gidiP ist*ēceK* < gidip isteyecek (I/12-2), findī kim sulū*cak* < findığı kim sulayacak (VI/5-27), ne ola*ÇaK* < ne olacak (IV/3-35), ne olacaḥ < ne olacak (IV/3-61)

Olumsuzluk

-miyeÇeḥ / -māycaḥ

gel*miyeÇeḥ* < gelmeyecek (IV/3-36), ğapı *ḲitTeme* de ol*māycaḥ* < kapı kitleme de olmayacak (IV/3-61)

I. Çokluk Şahıs Çekimi

-acāK / -acāuK / -aceyuK / -ecēS / -ecūK / -acaZ / -eciK / -acūK / -aciḥ / -eÇē / -aci / -acā / -ecā / -cū / -aḳ(ū) / -yacāz / -acūK / -yecūK

alacā*K* < alacağız (I/2-93), biz yarın *çıkacāK* oriyá < biz yarın oraya çıkacağız (V/6-10), alacā*uK* < alacağız (II/1-24), vuraceyu*K* < vuracağız (I/6-45), getürecē*S* < getireceğiz (I/17-106), yedirecū*K* içirecū*K* < yedireceğiz içireceğiz (I/17-107), öğüdecū*k* < öğüteceğiz (II/1-35), sürecū*K* < süreceğiz (II/1-27), edecū*K* < edeceğiz (IV/15-16), yapaca*Z* < yapacağız (II/5-30), tikileci*K* < dikileceğiz (IV/2-46), yapacū*K* < yapacağız (IV/3-55), saraciḥ < saracağız (IV/8-8), göreÇēz < göreceğiz (IV/10-36), fabrika açaci*K* < fabrika açacağız (IV/12-24), biz yarın *çıkacāK* oriyá < biz yarın çıkacağız oraya (V/6-10), yaylaya köçecā*K* < yaylaya göçeceğiz (V/7-12), buluşcū*K* < buluşacağız (VI/7-42), ala*cūK* < alacağız (II/15-18), orda ḥumar oynuyacāz buyrun diyollar < orda kumar oynayacağız buyrun diyorlar

(I/19-163), bu sene parıynan *alacūK* < bu sene parayla alacağız (II/1-23), saPları yühlüyecūK < sapları yükleyeceğiz (II/2-51)

II. Çokluk Şahıs Çekimi

-ecehs̄z

ondan sōra alıP gidecehs̄z (I/17-109), üş posta olacahs̄z parayı toplayıP gelecehs̄z (III/4-35)

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-acákler / -eceKler

takacákler < takacaklar (II/14-17), denize dökeceKler (V/5-3)

3.2.2.3. Tasarlama Kipleri

3.2.2.3.1. İstek

I. Teklik Şahıs Çekimi

-īm / -im / -īyim / -yá / -ēm / -yeim / -īem / -yim / -yim

orda var tandır gel gösterīm < orada var tandır gel göstereyim (I/5-69), ben gidīm rüsTemi alım gelīm ben tanirem < ben gideyim rüstemi alayım geleyim ben tanırım (I/7-35), ben geyīm çıhīm oraya < ben giyeyim çıkayım oraya (I/14-27), eFendime sōlim < efendime söyleyeyim (I/3-14), sen sor ben cevap verīm < sen sor ben cevap vereyim (IV/5-1), ben çocuğum zāten ben ne bilīm < ben çocuğum zaten ne bileyim (I/16-3), efendime sōlim < efendime söyleyeyim (II/3-20), eFendime söyīm < efendime söyleyeyim (II/15-11), daha fazla para verīm bene ver < daha fazla para vereyim bana ver (II/4-14), Kidīm bir avuç arpa duzu arpaya gatīm de götürīm bi baħcanın bi forucun ğıyısına ekīm < gideyim bir avuç tuzu arpaya katayım da göüreyim bir bahçenin bir forucun kıyısına ekeyim (IV/3-58), geri çekilīm düşüncesi yoK < geri çekileyim düşüncesi yok (III/2-12), bi temsül getirīm de ğusura bakmayın < bir temsil getireyim de kusura bakmayın (I/7-35), meselā evelden diyim baKim < mesela evvelden diyeyim bakayım (I/17-75), ben bunnara bir iKi tokunim <

ben bunlara bir iki dokunayım (III/4-30), *baħim yanīdi mi yanmī mi?* < bakayım yanıyor muydu yanmıyor muydu? (IV/3-27), *iKi dağan arasındai ukura demiş varŷim* < iki dağın arasındaki ukura demiş varayım (VI/1-82), *satamadım ğaldı tanelicem hařlıyá* < satamadım kaldı taneleyeceğim haşlayayım (VI/4-13), *efendime sŷlēm dŷrü hālinde giderdiler* < efendime sŷleyeyim dŷnŷrcü halinde giderdiler (I/8-12), *meselá önceden mi ne dēyeyim ben sā* < mesela önceden mi ne diyeyim ben sana (I/3-18), *eFendime sŷlēm* < efendime sŷleyeyim (I/3-19), *yāni nası dēyim ōlanın yarı babası* < yani nasıl diyeyim oğlanın yarı babası (I/4-26), *meselā evelden dēyim* < mesela evvelden diyeyim (I/17-75)

Olumsuzluk

-mēyim / -mēim

saħın görmēyim < sakın görmeyeyim (IV/11-17), *aldım bilgiye göre yalan hi sŷlemēim* < aldım bilgiye göre yalan hi sŷlememeyim (I/14-6)

II. Teklik Şahıs Çekimi

-esin / -asin

ōrenesin < öğrenesin (IV/1-53), *yakayı ğurtarasin* < yakayı kurtarasın (I/17-128)

Olumsuz

-mıyasın

oynamıyasın < oynamayasın (IV/1-53)

III. Teklik Şahıs Çekimi

Yöre ağızlarında istek 3. teklik şahıs çekiminde -a / -e ekinin işlek olarak kullanıldığı görülür. Yazı dilimizde daha işlek şekilde kullanılan -sIn / sUn ekinin yöre ağızlarında kullanımı yok denecek kadar azdır.

-a / -e / -(y)e

ya başKışı vereceK ğurtara ya da yoK < ya bahşışı verecek ki kurtarsın ya da yok (I/18-18), *pazari ola* < pazarı olsun (V/9-15), *suyunu biráz şey etTük Ki suvara* < suyunu biraz şey ettik ki sulansın (VI/5-20), *ekmī ki vere* < ekmiyor ki versin (II/4-

11), toprağ ıTanacaK ki tohum ekile < toprak ılanacak ki tohum ekilsin (II/3-27),
dürteceğsin mallar yürüye < dürteceksin mallar yürüsün (IV/3-65)

Olumsuzluk

-mèye / -maSın / -mèye

esKi gide de gelmèye < eski gide de gelmeye (II/7-17), gidip dere de
oynamaSın ki suya gitmèye < gidip dere de oynamasın ki suya gitmesin (I/16-13)

I. Çokluk Şahıs Çekimi

-eğ / -lüm / -yeh / -eK / -a / -aK / -ağ

götüreğ < götürelim (I/5-139), diyelüm < diyelim (I/6-36), diyeh < diyelim
(II/2-26), getüreK < getirelim (II/4-5), onun başında göre durıyruğ ki okuTa < onun
başında duruyoruz ki okutalım (okutak?) (II/8-5), hem gonusaK hem de şey edeK
(I/14-71), cemil abiyi orâya nası goyah (I/15-63)

Olumsuzluk

-miyeK / -meyeK / -mèyeK

günaha girmiyek (I/17-49), yüklenmeyeK < yüklenmeyelim (II/10-11),
getürmèyeK < getirmeyelim (II/14-13)

3.2.2.3.2. Emir

Tasarlama kipi olan bu kip, tasarlanan hareketi emir şeklinde ifade edip hareketin emirle yapılmasına işaret ederler. Emir kipinde diğer fiil çekimlerinden ayrı olarak şahısların ayrı ayrı ekleri vardır¹⁰³. Yöre ağızlarında metinlerimizden tespit edebildiğimiz III. Teklik ve II. çokluk şahıs çekimleri dışındaki örneklerin yazı dile ile uyumlu olduğu görülmüştür.

İstek çekiminde özellikle 1. teklik ve 1. çokluk şahısta emir kipi olup-olamayacağı ile ilgili birçok farklı görüş bulunmaktadır. Bu konudaki görüşlerin çoğunluğuna göre 1. teklik ve 1. çokluk şahısta emir kipi bulunmamaktadır¹⁰⁴. Bu

¹⁰³ M. Emin Eren, *Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağızları*, TDK Yay., Ankara 1997, s. 75.

¹⁰⁴ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, TDK Yay. (4. Baskı), Ankara 2014, s. 592.

görüşlere göre yapılan yorumlarda özellikle 1. teklik şahısta kişinin kendisini 2. teklik şahıs yerine koyarak kendine emir verebileceği yorumuna ulaşılmaktadır.

Konu üzerindeki genel yorumlara bakıldığında 1. teklik ve 1. çokluk şahısta emir kipini belirlemek için bağlamdan tespit yapabilmek mümkün olmaktadır. Biz de metinlerden hareketle bağlama göre bahsedilen şahıs çekimlerinde emir durumu olup olmadığını tespit ederek çalışmamızda bazı örneklere yer verdik.

I. Teklik Şahıs Çekimi

-*īm*

zabahTan ğahmış damaTa demiş ki dāmaT kime görün*īm* kime görün*mām* < sabahtan kalmış demiş ki damat kime görüneyim kime görünmeyeyim (II/11-28)

-*mām*

zabahTan ğahmış damaTa demiş ki dāmaT kime görün*īm* kime görün*mām* < sabahtan kalmış demiş ki damat kime görüneyim kime görünmeyeyim (II/11-28)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-*sün*

allah dibini hayırlı getir*şün* < allah sonunu hayırlı getirsin (VI/5-14), bizimki ama türkçe bilsün az < bizimki türkçe bilsin az (I/11-66)

Olumsuzluk

-*masun*

ġapī tirmá*lamasun* < kapıyı tırmalamasın (V/3-23)

II. Çokluk Şahıs Çekimi

-*un*

bunnar hep birbirlerini öldürceK gelin ğurtar*un* < bunlar hep birbirlerini öldürecek gelin kurtarın (II/6-40)

Olumsuzluk

-*mān / -man*

saħın almān < sakın almayın (IV/16-45), alacadā bölgesine alman < alacadağ bölgesine almayın (VI/8-65)

3.2.2.3.3. Dilek – Şart

Yöre ağızlarında dilek-şart çekimi yazı dilinde bulunduğu şekliyle fiil tabanlarına eklenmektedir.

3.2.2.4. Fiillerin Birleşik Çekimleri

Ek fiili oluşturan /i-/ cevher fiili yazı dilimizde birleşik zaman çekimlerinde ekleşmesini tamamlamış bulunmaktadır. Anadolu ağızlarında ise birçok yörede cevher fiilin halen kullanılarak ekleşmenin tamamlanmadığı görülebilir¹⁰⁵. Gümüşhane yöresi ağızlarında da bu ekleşmenin bazı çekimlerde tamamlanmadığı ve cevher fiilin kullanıldığı görülür.

3.2.2.4.1. Hikâye

3.2.2.4.1.1. Şimdiki Zaman

Yazı dilinde –IyordU şeklinde olan şimdiki zamanın hikayesi birleşik çekimi, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında birçok farklı şekilde bulunmaktadır. Diğer zaman çekim eklerine göre yuvarlaklaşmadan ziyade ekin hikaye çekiminde bir ünlü daralması olduğu görülür. Özellikle 3. çokluk şahıs çekiminde, ekin -dU biçimindeki hikaye kısmının sistematik bir şekilde ünlü daralmasına maruz kaldığı örnekler daha çoktur.

Şimdiki zamanın hikayesi çekiminin, yazı dilindeki kullanıma göre değişik olan biçimleri ve metinlerimizdeki bazı örnekleri şunlardır:

II. Teklik Şahıs Çekimi

-üyüdüdü / -yiydin / -idin / -iyodun / -idin / -idun

¹⁰⁵ Mehmet Aydın, *Aybastı Ağızı (İnceleme-Metin-Sözlük)*, TDK Yay., Ankara 2002, s. 51.

örtüyüdü < örtüyordun (I/2-36), *déyiydin* < diyordun (I/19-55), *yapı̄din* < yapıyordun (I/15-55), onunçu ayda *eḲı̄din* < onuncu ayda ekiyordun (IV/3-7), bi gün duruP bi gün mü *gelı̄din?* < bir gün durup bir gün mü geliyordun? (I/11-58), *dı̄din* < diyordun (IV/5-60), *ğaçı̄yodun* < kaçıyordun (IV/6-18), o makináyá *vurı̄din* gemi samanı < o makinaya vuruyordun kemi samanı (I/6-66), *ūraşı̄dun* < uğraşıyordun (IV-7-4), onnan berāber idāre edı̄dun < onla beraber idare ediyordun (IV/7-8)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-ı̄di / -iyidi / -ı̄di / -ı̄dü / -ı̄ydi / -iyidu / -uydi / -ı̄ydi / -ı̄di / -ı̄dü / -ı̄yudu / -ı̄ydi

ğurulı̄di < kuruluyordu (I/1-30), *olı̄yidi* < oluyordu (I/12-22), *yanı̄di* mi yanmı̄ mi? < yanıyordu mu yanmıyor mu? (IV/3-27), zengin olursa devam edı̄di < zengi olursa devam ediyordu (I/17-86), *būdayı ayırı̄di* < buğdayı ayırıyordu (IV/3-15), *ya bitı̄di* ya bitmēydi < ya bitiyordu ya bitmiyordu (IV/3-60), *dēğmende övüdü* < değirmende öğütüyordu (V/12-36), *yapılı̄ydi* < yapılıyordu (VI/1-17), *ğoyun kesiyidu* bize < koyun kesiyordu bize (I/1-119), *ğar çok oluydi* < kar çok oluyordu (I/2-39), onun başğışini *veriydi* < onun bahşışini veriyordu (I/6-28), u da kemKde olı̄du < o da kemkde oluyordu (IV/4-24), hiç ğonuşmadan *gelı̄yudu* < hiç konuşmadan geliyordu (IV/6-16), o makináyá *vurı̄din* gemi samanı *būdayı ayırı̄ydi* < o makinaya vuruyordun gemi samanı buğdayı ayırıyordu (I/6-66)

Olumsuzluk

-maydı / -müdü / -mēidi / -mēydi

vuramaydı < vuramıyordun (I/6-62), *ğörmüdü* < görmüyordu (V/12-25), *gelmeı̄di* < gelmiyordu (I/17-73), *ya bitı̄di* ya bitmēydi < ya bitiyordu ya bitmiyordu (IV/3-60)

I. Çokluk Şahıs Çekimi

-üdüḡ / -ı̄dik / -ı̄diḡ / -ı̄diḡ / -ı̄ydik / -ı̄duK / -ı̄yiduK

biçı̄düḡ < biçiyorduk (II/1-7), *alı̄dik* < alıyorduk (IV/1-58), *getirı̄diK* < getiriyorduk (IV/8-13), *söḡı̄diḡ* < söküyorduk (IV/12-21), *durı̄diḡ* < duruyorduk (IV/4-39), *kelif yapı̄diḡ* < kelif yapıyorduk (IV/8-1), *üstünü ğapaTı̄ydik* < üstünü

kapatıyorduk (I/6-61), sábah namazı ğalḥīduK < sabah namazı kalkıyorduk (II/1-6), urīyi de alıyiduK < orayı da alıyorduk (VI/6-24)

Olumsuzluk

-mēyidiK / -māydıK / -mēyidiK

bilmēyidiK < bilmiyorduk (I/17-25), gaçurtTurmāydıK canım < kaçırttırmıyorduk canım (I/6-47), bilmēyidiK < bilmiyorduk (I/12-32)

II. Çokluk Şahıs Çekimi

-īdiz

ġoyīdiz < koyuyordunuz (II/10-40)

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-ūdiler / -īydiler / -īdular / -iydiler / -ilardi / -ydilar / -īdilar / -īydilar / -yidiler / -yēdiler / -īdiler / -īdilár / -ydiler / -yūdular / -īdiler / -ydilár / -īdilar / -īdiler / -yidiler / -iydilár / -yidiler / -īydilár

durūdiler < duruyordular (I/1-64), tōkīydiler < dōküyordular (I/13-49), tutīdular < tutuyordular (II/11-20), boyadiydiler < boyatıyordular (IV/4-13), yabilardi < yapıyorlardı (V/4-1), ġızlar onların anasını ālaydilar < kızlar onların anasını aġlatıyordular (I/17-124), okutTurīdilar < okutturuyordular (I/18-27), esKiden eşşeknen atnan getirīydilar < eskiden eşşekle atla getiriyordular (I/5-4), pāç mı diyidiler o bi şey diyēdiler < poġaça mı diyordular o bir şey diyordular (I/5-132), bi teḥniye tōkīydiler yihāīdiler < bir tekneye dōküyordular yıkıyordular (I/13-49), yirmi beş ġuruş alīdilár < yirmi beş kuruş alıyordular (I/14-19), çaput bālaydiler < çaput baġlıyordular (I/15-27), esKiden tilKı yollāyūdular işte ḥaber yollāyūdular oġul < eskiden tilki yolluyordular işte haber yolluyordular (I/17-111), hebüle omuzlarından tutīdiler de oynāyidilár oġul (I/17-133), he onnar oḥīdilar < he onlar okuyordular (I/18-23), işi bitürīdiler < işi bitiriyordular (II/2-5), hazretin daşları diyidiler < hazretin taşları diyordular (II/6-8), undan sōra kirPitinen yaḥīydilár < ondan sonra kibritle yakıyordular (IV/3-22), para diyidiler < para diyordular (IV/3-82), onu yaḥīydilár < onu yakıyordular (IV/3-23)

Olumsuzluk

-mēydiler

unnarı işle*mēydiler* < onları işle*meyordular* (IV/4-23)

3.2.2.4.1.2. Geniş Zaman

Yazı dilinde –rdI, -ArdI, -IrdI, -UrdU şeklinde olan geniş zamanın hikayesi birleşik çekimi, Gümüşhane ve yöresi ağzlarında birçok farklı şekilde bulunmaktadır. Ekin ünlüleri bazı çekimlerde yuvarlaklaşma yönünde eğilim gösterirken bazı çekimlerde ise ünlü incelmesinin baskın olduğu görülmektedir.

Geniş zamanın hikayesi çekiminin, yazı dilindeki kullanıma göre değişik olan biçimleri ve metinlerimizdeki bazı örnekleri şunlardır:

I. Teklik Şahıs Çekimi

-rdum / -erdim

makineye *ğurdum* < makineye koyardım (IV/3-89), *görerdim* < görürdüm (I/1-19)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-ürdi / -urdi / -urdu / -uğdi / -rdi / -ürdü / -ardi

verürdi < verirdi (I/6-15), *ipler çekülürdi* < ipler çekilirdi (I/6-19), *gelürdi* < gelirdi (I/14-42), *yapılıurdi* < yapılırdı (I/6-19), *bayazlanurdu* < beyazlanırdı (II/9-3), *oluğdi* < olurdu (V/1-9), *oni okurdi* < onu okurdu (I/2-82), *yedürüğ içeriürdü* < yedirir içirirdi (I/6-16), *bi gün tayin edilürdü* < bir gün tayin edilirdi (II/2-13), *bubam yapardi* < babam yapardı (V/3-17)

I. Çokluk Şahıs Çekimi

-rdüK / - urduğ / -rdik / -ürdüK / -erđdüK / -erdüK / -arduğ / -arduk / -irdüK / -arduK / -rdüğ

peynir *derdüK* çökeliK < peynir *derdik* çökelek (IV/3-99), *çıkaturduğ* < çıkarırdık (IV/4-8), *böle şeye gördik onu* < böyle şeye koyardık onu (V/7-13),

devirürdük < devirirdik (II/4-16), bũday ekerĩdük < buğday ekerdik (VI/8-4), biçerdük < biçerdik (I/1-35), bũday ekerdük öküznen sapanan < buğday ekerdik öküze sapanla (VI/1-47), çıkarduh < çıkardık (I/2-21), her şeyi yaparduk < her şeyi yapardık (VI/8-6), gelirdük baharda < baharda gelirdik (II/15-25), onu tiķene ğadar biz ğaçarduk < onu dikene kadar biz kaçardık (IV/4-33), yemeğ yerdüh < yemek yerdik (V/3-5)

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-erdüler / -urdular / -ardılár / -urdılár / -rdiler / -ürdüler / -ürdüler / -urdılár / -irdılár

içerdüler < içerdiler (I/6-57), goyurdular < koyardılar (II/9-25), dāudurdular < dağıtdırdılar (II/11-45), suyu ısırdular < suyu ısıtırdılar (II/2-63), bi ğün önceden çārurdular < bir ğün önceden çağırırdılar (I/17-87), asardılár < asardılar (V/2-13), vururdılár < vururdular (V/2-14), ğordiler < koyardılar (I/12-20), çocuğlar toparlardılar sevinürdüler < çocukları toparlardılar sevinirdiler (I/8-18), dikilürdüler < dikilirdiler (II/2-22), milleti telaşlandırurdılár < milleti telaşlandırırdılar (V/3-26), çocuK ğandururdılár < çocuk kandırırdılar (V/3-24)

3.2.2.4.1.3. Görülen Geçmiş Zaman

Bu birleşik çekim için metinlerimizde çok fazla örnek bulunmamıştır. Bulunan örneklerde genellikle ekteki ünlülerin daraldığına rastlanmaktadır.

I. Teklik Şahıs Çekimi

-Tĩdim

ismĩn unuTĩdim < ismini unuttuydum (I/19-23)

II. Teklik Şahıs Çekimi

Soru

-din miydi?

paldır yedin miydi? < paldır yedi miydin? (VI/8-22)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-diydi

başladiydi < başladıydı (VI/6-4)

Soru

-du m̄di

oldu *m̄di*? < oldu muydu? (II/2-20)

I. Çokluk Şahıs Çekimi

-tiydiK / -tiKidü

bi yığın oyun *ettiKidü* düğünlerde < bir yığın oyun ettiydik düğünlerde (I/18-15), *yaptıydıK* < yaptık (I/2-34)

3.2.2.4.1.4. Duyulan Geçmiş Zaman

Metinlerimizde yaptığımız taramada ekin yazı dilinden farklı olarak bir örneği görülmemektedir. Yalnızca 3. çokluk şahıs çekiminde yazı dilinde çok fazla kullanılmayan biçimde olan bir örnek tespit edilmiştir.

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-mişlerdi

edermişlerdi < edermişlerdi (II/10-9)

3.2.2.4.1.5. Gelecek Zaman

Yazı dilimizde *-AcAktI* şeklinde olan gelecek zamanın hikayesi birleşik çekimi, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır. Bulunan örneklerde ekte ünlü uzunlukları olduğu görülmektedir.

Gelecek zamanın hikayesi çekiminin, yazı dilindeki kullanıma göre değişik olan biçimleri ve metinlerimizdeki bazı örnekleri şunlardır:

I. Teklik Şahıs Çekimi

-(y)cādim / -acādım

ben onu diycādim < ben onu diyecektim (I/2-49), göyacādım < koyacaktım (VI/11-19)

II. Teklik Şahıs Çekimi

-ecēdin

verecēdin < verecektin (II/13-5)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-icēdi / -acaKTı

şikāyāt edicēdi < şikayet edecekti (V/11-30), Zāten evli olacaKTı < zaten evli olacaktı (I/10-28)

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-acādılar

bulacādılar < bulacaktılar (V/5-33), gonuşturacādılar < konuşuracaktılar (V/2-4)

3.2.2.4.2. Rivayet**3.2.2.4.2.1. Şimdiki Zaman**

Şimdiki zaman rivayet çekiminde şimdiki zaman eki ile yöre ağzlarında korunduğu görünen cevher fiilin kaynaşarak uzadığı görülür. Çekimin rivayet kısmı olan –mUş eki ise genel olarak düzleşmektedir.

I. Teklik Şahıs Çekimi**Olumsuzluk**

-mēymişim

sanki bilmēymişim < sanki bilmiyormuşum (IV/1-54)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-îmiş / -îmiş / -îmiş / -îmiş / -ymiş

yazîmiş < yazıyormuş (I/18-7), bunun ayağı çoh eyi gelîmiş < bunun ayağı çok iyi geliyormuş (IV/4-39), gelîmiş < geliyormuş (II/3-49), göyun sāgîmiş < koyun sağıyormuş (IV/15-52), dîmiş oa Ki ölüm bu tanKı endir < diyormuş ona ki oğlum bu tanki indir (VI/2-38), goyîmiş < koyuyormuş (II/6-5), üflēymiş < üflüyormuş (II/6-18)

Olumsuzluk

-māyımış

tohum çıhmāyımış < tohum çıkmıyormuş (II/3-60)

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-üyömuşlar / -îmişlar / -îmişler / -îmişlár

götürüyömuşlar < götürüyormuşlar (II/6-3), atîmişlar < atıyormuşlar (III/3-29), yapîmişlar < yapıyormuşlar (IV/9-23), burdan almış gidîmişler < buradan almış gidiyormuşlar (I/6-70), buralarda altın bulîmişler şey yapîmişlár çıkarîmişlár < burlarda altın buluyormuşlar şey yapıyormuşlar çıkarıyormuşlar (II/6-2)

3.2.2.4.2.2. Geniş Zaman

III. Teklik Şahıs Çekimi

-ürîmiş

köye yürüme gidip gelürîmiş < köye yürüme gidip gelirmiş (II/6-17)

3.2.2.4.3. Şart

3.2.2.4.3.1. Şimdiki Zaman

I. Teklik Şahıs Çekimi

-(i)ysam

yemeyi yĩcemi anlıysam < yemek yiyeceğimi anlıyorsam (VI/1-22)

II. Teklik Şahıs Çekimi

-yėsan / -ĩsen / -ũysán / -ĩsan

yiyeşan < yiyorsan (I/1-97), ne zaman kes ĩsen kes < ne zaman kesiyorsan kes (I/16-23), neriye sürũysán sür veremeyrim < nereye sürũyorsan sür veremiyorum (III/4-47), sıcak Suyu birden goy ĩsan satán yanarsın < sıcak suyu birden koyuyorsan zaten yanarsın (IV/13-33)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-yise / -ĩse / -yösa / -ĩsá / -iyösá / -ĩyse

deyise < diyorsa (I/15-6), istĩse < istiyorsa (IV/8-40), okiyösa < okuyorsa (VI/10-57), okĩsá < okuyorsa (II/2-31), yüzü gülĩsá dişi ğana dēdi < yüzü gülüyorsa dişi kana değdi (IV/1-42), kim biliyösá < kim biliyorsa (IV/6-21), gelĩyse kaldırışlar < geliyorsa kaldırırlar (IV/9-7)

Olumsuzluk

-mĩse / -meyĩse

gelmĩse yarın tāsı güne < gelmiyorsa yarına dahası güne (IV/9-7), yüzü gülmeyĩse barajı aşamadı < yüzü gülmüyorsa barajı aşamadı (IV/1-42)

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-ėyseler / -ĩseler

istėyseler < istiyorsalar (IV/4-13), verĩseler < veriyorsalar (IV/1-32)

3.2.2.4.3.2. Geniş Zaman

II. Teklik Şahıs Çekimi

-*ursan*

aTladursan < atlatırsan (IV/16-61)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-*ursa / -erse / -ürse*

ēer gidikene yakalanursa o içindeki çerez gider < eğer gidiyorken yakalanırsa o içindeki çerez gider (I/19-76), görerse aman bi şey yapmayın < görürse aman bir şey yapmayın (I/19-146), dış köyden gelürse < dış köyden gelirse (I/6-19), elinden ne gelürse onu verirdi < elinden ne gelirse onu verirdi (I/6-27)

II. Çokluk Şahıs Çekimi

-*arsāz*

gendü yapardı bize duyurtmazdı derdi siz duyarsāz öğrenirsüz < kendi yapardı bize duyurmazdı derdi siz duyarsanız öğrenirsiniz (IV/8-22)

3.2.2.4.3.3. Görülen Geçmiş Zaman

III. Teklik Şahıs Çekimi

-*diysá / -Tīsá / -diysa*

buldiysá < bulduysa (I/1-24), oldiysá < olduysa (IV/1-6), çıhTīsá < çıktıysa (IV/10-67), dūn salı günü başladiysa < düğün salı günü başladıysa (I/19-115)

III. Çokluk Şahıs Çekimi

-*diiseler / -dīsalar / -diysáleḡ*

gördiiseler < gördüyseler (III/5-10), sordīsalar < sorduysalar (II/8-13), ğaldiysáleḡ < kaldıysalar (II/12-11)

3.2.2.4.3.4. Gelecek Zaman

III. Teklik Şahıs Çekimi

Olumsuzluk

-*mayacāsa*

yaḥalaT*mayacāsa* < yakalatmayacaksa (I/19-74)

3.2.2.5. Yardımcı Fiiller

3.2.2.5.1. İsimlere Gelen Bazı Yardımcı Fiiller

Gümüşhane yöresi ağızlarında isimlere gelen bazı yardımcı fiil kullanım örneklerinin yazı dilinde seyrek de olsa bulunduğu, bazılarının ise yöreye özgü kullanımlar olduğu görülmüştür. Özellikle birkaç örnekte *vur-* fiilinin, yazı dilindeki genel anlam ve kullanımına göre daha fazla örnekte yardımcı fiil işlevinde bulunduğu görülür.

helvá eder < helva eder (I/1-12), °*gittim çeK yapmāya* < gittim çek yapmaya (I/1-85), herkes *āmin eder* < herkes amin eder (I/17-61), *ğızın akrebálári heP eder götürürdüler* < kızın akrabaları hep eder götürürdüler (II/9-12), *hālā onu kötü görerler ayıP yani* < hala onu kötü görürler ayıplarlar yani (IV/11-23), *ğurā attılar* < kura attılar (V/6-27), adam burāya *emek etti* < adam buraya emek etti (V/6-43), *teneşür etTiler oni* < teneşir ettiler onu (V/11-20), bi *tabaK ettim* < bir tabak ettim (VI/4-6), *iraK ğaliyriK* < uzak kalıyoruz (VI/5-20), *gıcıK aldım* < gıcık aldım (VI/8-59), *has edīy* < has ediyor (VI/1-59), iş *kalmaz éderdiler* uyutmazdılar çok işler yapardılar (I/17-119), gelinlik geydirmēdiler bēle *duvak vurīdular* < gelinlik giydirmiyordular böyle duvak vuruyordular (IV/13-2), baya küP dedīimiz bizim şuralarımıza çıkardı. onu *turşu vururdular*. adam alırdı lahana turşusu bilmem ne *turşusu vururdu* kışın yerdı < bayağı küp dediğimiz şuralarımıza çıkardı. ona turşu kurardılar. adam alırdı lahana turşusu bilmem ne turşusu kurardı kışın yerdı (I/5-121), ondan sonra tī makinaları varıdı. o *makınáyá vurīdīn* gemi samanı būdayı ayırıydı < ondan sonra tığ makineleri vardı. o makineye vuruyordun gemi samanı

buğdayı ayırıyordu (I/6-66), uşahları *vururduK sırtımıza* ğarıkları alurduK omuzumuza < uşakları yüklerdik sırtımıza karıkları alırdık omuzumuza (II/7-19), tırpan biçme *bā bālamaḥ deste vurmaḥ* onnar bitTi < tırpan biçme bağ bağlamak deste vurmak onlar bitti (III/6-5)

3.2.2.6. Ek Fiil

3.2.2.6.1. Geniş Zamanı

I. Teklik Şahıs Çekimi

-īm / -im

yāni buranın insan $\bar{i}m$ < yani buranın insanıyım (III/1-25), elli dōuml $\bar{i}m$ < elli doğumluyum (II/3-3)

III. Teklik Şahıs Çekimi

Ek fiilin bu çekiminin, yöre ağızlarında düzenli bir biçimde yuvarlak ünlü ile kullanıldığı görülür.

-dur / -dür

günahdur aḥşamdan dırnak kesmeK < *günahtır* akşamdan tırnak kesmek (I/16-14), yāni niḡaḥ parası*dur* bu < yani nikah parasıdır bu (I/17-52), etmek*Tedür* < etmektedir (II/3-40), *ēledür* < öyledir (III/4-67), mazman şu şekiḡ yeyen büyüK*dür* < mazman şu şekil yeḡen büyüktür (IV/12-27), çoḡ esK*idür* < çok eskidir (I/11-1), balḡar *ēyidür* < balkar iyidir (II/15-30)

I. Çokluk Şahıs Çekimi

-yuh / -yık

biz tarımcı*yuh* < biz tarımcıyız (II/1-4), ğarşı ğarşıyayıK < karşı karşıyayız (VI/1-41)

3.2.2.6.2. Görülen Geçmiş Zamanı

I. Teklik Şahıs Çekimi

-(y)ıdım / -ādim / -(y)dim / -ıdım

libyadayıdım < libyadaydım (I/1-81), *yaşındādim* < yaşındaydım (II/12-11), *golciydım* < golcüydüm (IV/1-58), *ben on beş yaşındaydım* < ben on beş yaşındaydım (I/19-184), *on yedi yaşındaydım* < on yedi yaşındaydım (IV/3-3) çok *ufāğıdım* o zaman < çok ufak idim o zaman (IV/2-47)

III. Teklik Şahıs Çekimi

Yöre ağızlarında özellikle 3. teklik şahıs çekiminde, cevher fiilin genellikle korunduğu görülmektedir.

-udu / -ıdı / -du / -ī / -di / -ti / -idī / -ıdı / -ıdı / -(y)udu / -(y)di / -(y)ıdı / -ıdı

meşhurudu < meşhur idi (I/11-32), *oyun çoğudu* ama aklıma gelmi < oyun çok idi ama aklıma gelmiyor (I/8-21), *çoğudu* < çok idi (II/9-57), *varıdı* < var idi (II/3-17), *çok saygı varıdı* < çok saygı var idi (V/2-28), *yōdu* < yok idi (II/3-43), *yaşlıdı* < yaşlı idi (II/4-43), *özel bir yemeğ yohti* < özel bir yemek yok idi (V/1-24), *varıdı* < var idi (V/9-39), *cumā günü oranınıdı* < cuma günü oranın idi (V/12-8), *varıdı* < var idi (VI/1-4), *seksen beş yaşındāıdı* < seksen beş yaşında idi (IV/5-67), *başçorbası uyudu* < başçorbası o idi (VI/9-10), *öretmen okulıydı* evvelden < öğretmen okulu idi evvelden (I/17-20), *benim gözlerim kır olayıdı* < benim gözlerim kör ola idi (III/4-15)

Soru

-müydı

bugün müydı? < bugün müydü? (I/11-58)

I. Çokluk Şahıs Çekimi

-idük

uşāıdıK < uşak idik (I/2-91)

3.2.2.6.3. Öğrenilen Geçmiş Zamanı

III. Teklik Şahıs Çekimi

-üümüŝ / -muş / -(î)miŝ

sevdî bi günümüŝ < sevdiği bir günümüŝ (IV/11-32), açūmuŝ < açılmıŝ (IV/16-38), ğaynanamın anası buralîmiŝ < kaynanamın annesi buralıymıŝ (IV/3-72)

3.2.2.6.4. Şart

II. Teklik Şahıs Çekimi

-sân

güzel bi adamsân al bi gömleğ bena < güzel bir adam isen bana bir gömlek al (I/14-27)

III. Teklik Şahıs Çekimi

-ısa / -usa / -îse / -isa / -ısá

nasılısa < nasıl ise (II/12-30), gızîan dūrçü geldüK minâsıbısa ver < kızına dünürçü geldik münasip ise ver (II/11-12), ceP boşısa zarfı veriP yollâyi < cep boş ise zarfı verip yolluyor (IV/1-28), gönül rızâsı varısa dâvet ederler < gönül rızası var ise davet ederler (IV/1-1), yōusa < yok ise (IV/11-19), çocugusa < çocuk ise (I/9-8), nasîse < nasıl ise (V/2-28), kimin yakını varısa u mağallede < o mahallede kimin yakını var ise (V/3-3), ēer uzaKısá burda yatarlar < eđer uzak ise burada yatarlar (I/19-84)

3.3. FİİLİMSİLER

3.3.1. İsim-Fiil

-mağ < -mAk

buluşmağ < buluşmak (I/1-16), olmağ < olmak (I/9-28)

-mi / -mē < -mA

istemiye < istemeye (IV/2-1), ğonuşmiyá bi şey yok < konuşmaya bir şey yok (IV/3-43), açmiyá < açmaya (I/1-125), hêş görmiye gidemeZ (I/19-20), yırımēynen getirīdiK heP onnarı (IV/8-12), yürüme gelen < yürüme gelen (I/17-95)

3.3.2. Sıfat-Fiil

-tī / -dī / -dū / -düg / -Tüg / -tū / -dī / -dig / -diK / -Tiğ < -Dİk / -DUk

senin yaptīn yanış heman o möendis bildirī oraya < senin yaptığın yanış hemen o mühendis bildiriyor oraya (I/1-96), atlatdīmız < atlattığımız (I/5-139), gümüşhanadan ğazma getdūnū < gümüşhaneden kazma getirdiğini (II/2-75), yetüşdūmüz < yetiştiğimiz (II/1-5), dedügiz < dediğiniz (II/9-59), gêtTügi < gittiği (II/14-27), yerleştū < yerleştiği (III/3-22), getīdām < getirdiğim (I/2-50), danuşuğ dēdigim < danışık dediğim (IV/2-11), ben bu köyü terK eğdiKden sōra < ben bu köyü terk ettikten sonra (IV/2-48), saman etTiğten sōra toplardılar < saman ettikten sonra toplardılar (IV/3-13)

-(y)ecēh / -(y)ecēK / -açağ / -īceK / -ecē / -icē / -īcē / -(y)cá / -acā / -(y)ácā / -açağ / -īceK < -AcAk

yiyecehlerimizi tēmin ederdih < yiyeceklerimizi temin ederdik (I/13-21), neyse yāni diyeceK öle < neyse yani diyecek öyle (IV/5-85), tutacağ yerleri < tutacak yerleri (IV/12-28), saygı duyúlaçağ biri < saygı duyulacak biri (I/15-57), emme biz gendüme diyiriK yāni köy dīceK < ama biz gendüme diyoruz yani köyün dediği (IV/13-18), bunun ölecē yoK < bunun öleceği yok (V/11-18), gündüzden gidicēi yoru biráz pirannar < gündüzden gideceği yolu biraz planlar (VI/2-27), savaş başlıcēni örenmiştım < savaş başlayacağını öğrenmiştım (VI/6-30), şindi diyecām şu baK annaTacām şu < şimdi diyeceğim şey şu bak anlatacağım şey şu (V/8-19), paralara maralara dalarlar alırlar anlıyácān < paralara maralara dalarlar alırlar anlayacağın (I/4-22), gız istīceK adam dünür gider ğız taraFına < kız isteyecek adam dünür gider kız tarafına (IV/5-2)

-ür < -ir

zehir gibi elma yenür bi halı yoK < zehir gibi elma yenir bir hali yok (VI/8-74)

-gan

çārgan baba < çağırgan (çağıran) baba (I/18-1)

3.3.3. Zarf-Fiil**-ıP / -iP / -iyiP / -ıḫ / -iyḫ / -iḫ / -ı / -uP / -iP < -(y)ıP / -(y)uP**

yaPıP < yapıp (I/11-88), annaşıP < anlaşıp (II/2-4), peynir mayası atiP o peyniri yapısin < peynir mayası atıp o peyniri yapıyorsun (IV/3-98), ğırılan yerin de şöyle düzelTiP öle sarıyodu < kırılan yerini de şöyle düzeltip öyle sarıyordu (IV/10-51), o büke birükıyīP orda ēlence edīdüK < o büke birikip orada eğlence yapardık (IV/15-30), çıkıḫ geleceKler < çıkıp gelecekler (VI/11-53), onu da gavuriyḫ < onu da kavurup (VI/12-7), güneşTe ğuruTiP un yarma yapıP ineklere veriz < güneşte kurutup un yarma yapıp ineklere veriyoruz (VI/13-17), ceviz altı geleyim < ceviz alıp geleyim (V/10-18), bayannardan ğapuP alan olur < bayanlardan kapıp alan olur (I/19-123), gaçurmayuP da napsun < kaçırmayıp da ne yapsın (V/8-38)galeci maleci aliP çāliP götüri (IV/1-46)

-tıTan / -diTen / -TiḫTen / -Tüḫden < -diktAn (<-dik+tAn)

ayaḫnarnan bastıTan sōra < ayaklarla bastıktan sonra (I/5-54), onnar onu getīdiTen sōra ğoyuyo böle yanına < onlar onu getirdikten sonra koyuyor böyle yanına (I/5-56), o iş bitTiḫTen sonra çıḫ duvar yaP ğalıP yaP < o iş bittikten sonra çık duvar yap kalıp yap (I/8-28), bişTüḫden sōra < piştikten sonra (IV/1-19)

-yin / -yiḫ / -yene < -(y)In

yıḫılmasın dēyin < yıkılmasın diye (IV/13-44), tārif dēyin götürüK < tarif olarak (diyerek) götürüyoruz (II/13-13), şimdi de taḫıya döndüler para versin diyıḫ < şimdi de takıya döndüler para versin diye (VI/1-18), insanōluna geşTin diyene < insanoḫluna geçtin diyerek (IV/16-54), yerden altın çıkıḫ diyē eşenler oldu < yerden altın çıkar diyerek eşenler oldu (I/2-95)

-uken / -kene / -yèkene / -ikene / -kene / -kan / -ikene < -iken / -ken

çocuğuken < çocuk iken (I/15-26), gidiken < gidiyorken (II/8-10), diyèkene < diyorken (IV/1-29), gidiken < gidiyorken (IV/2-8), Çıkarırken < çıkarırken (IV/2-21), gelüñ alurkan < gelin alırken (VI/10-37), oynāyiken < oynuyorken (I/19-145),

-yĩ < -(y)A

ona dilek tutı efendi artuK bi şeyler söyliyĩ söyliyĩ < ona dilek tutuyor efendi artık bir şeyler söyleye söyleye (I/9-32)

-TükÇe / -TükÇe / -dihÇa / -düKÇe < -DIkÇA / -DUkÇA

etTükÇe < ettikçe (II/2-32), çökertTükÇe < çökerttikçe (II/8-49), altını bitTükÇe dēişiriK < altını bittikçe değışiriz (I/18-36), aldihÇa < aldıkça (V/10-20), āhlıma geldüKÇe < aklıma geldikçe (VI/11-11)

-arah / -arahTan < -(y)ArAk

olarah < olarak (IV/9-29), dūüne bir gün ğalarah < düğüne bir gün kalarak (IV/10-3), Çamış çoñ eskiye dayanarah vardı < camız çok eskiye dayanarak vardı (I/7-14), ğızarTarahTan unu ğavurıruh < kızartarak unu kavuruyoruz (IV/13-30)

-ıncè < -(y)Inca / -(y)Unca

ben ölıncè ğoysunlar < ben ölünce koysunlar (VI/11-21)

-tin mi / -diñ mi / -din mi < -DI/-DU+mI/-mU

Görülen geçmiş zaman eki kuran -DI / -DU ekiyle mI / mU soru ekinden kurulu şekil, olağan işlevi ile geçmiş zamana bağı bir soru cümlesi oluşturur. Ancak, bazı durumlarda bu şekil anlam kayması ile soru özelliğini kaybedip bir zaman zarfı olma özelliği kazanmıştır. Bu görevdeki -DI mI eki “ınca” zarf fiiline denk pekiştirici bir işlev kazanmıştır¹⁰⁶. Yazı dilimizde çok fazla işlek olmayan bu ekin çeşitli varyantları ile Gümüşhane yöresi ağızlarından bulunduğu görülmektedir.

fasülyesi biştin mi < fasulyesi piştiği zaman (II/8-20), lazım oldiñ mi ahlıā gelmiy < lazım olduğu zaman aklına gelmiyor (V/1-2), üç çit beş çit öküz bi ariya

¹⁰⁶ Korkmaz, age., s. 882.

geldin mi günde on beş yirmi dönüm otuz dönüm tarlâyı eker çıkar < üç çift beş çift öküz bir araya geldi mi günde on beş yirmi dönüm tarlayı eker çıkar (II/4-29)

Yukarıda bahsettiğimiz ekin sonuna kalıplaşmış biçimde eklenen -(y)In / -(y)Un yapısı ile de çok sayıda örnek olduğu görülür.

birine on göy birine yirmi diyékene esas sıırğa *geldimin* o ölüm çez malları yayılsın < birine on koy birine yirmi diyorken esas sıırğa geldiği zaman o oğlum çöz malları yayılsın (IV/1-30), at*Tınmân* < attığın zaman (IV/1-36), gelin *geldimiyiğ* < gelin geldiği zaman (IV/10-18), bebeğler *oldumân* < bebekler olduğu zaman (IV/10-29), bi yerin gırıldımân < bir yerin kırıldığı zaman (IV/10-46), ineyi çıKart*Tınmiyin* < iğneyi çıkarttığın zaman (IV/16-53), yaz mı bahar mı *geldimânığ* < yaz mı bahar mı geldiği zaman (IV/11-29), burdan yuKarı git*Tınmiydin* < buradan yukarı gittiğin zaman (VI/3-2), yün yaptımıyin < yığın yaptığın zaman (VI/8-15)

-AndA

gelende < geldiğinde (II/4-51), mubarê *gelende* < mübareğe geldiğinde (IV/16-8), bize sıra *gelende* beş yıl gêtTi < bize sıra gelene kadar beş yıl geçti (V/4-19), uyuyanda ruyanda ne gördün < uyuduğunda rüyanda ne gördün (IV/3-25), ruslar *Kelende* o guduyi birağmış gaşmışlar < ruslar geldiğinde o kutuyu bırakmış kaçmışlar (II/7-3)

Farklı Yapıdaki Bazı Zarf Fiiller

sōra öğretmen okulu imtianlarını *ğazanduluân* getTim öğretmen okuluna < sonra öğretmen okulu imtihanlarını kazandığım zaman gittim öğretmen okuluna (I/17-18)

şekerini sonüdan hebüle sıcağ gene *ğoyTuçün* *ğavurısun* < şekerini sonradan böyle sıcak şekilde koydukça kavuruyorsun (IV/13-35)

mesela bi deliKanlı içeri *girdūnen* ayâ *ğakğardılar* < mesela bir delikanlı içeri girince ayağa kalkardılar (I/6-26)

3.4. ZAMİRLER

3.4.1. Şahıs Zamirleri

I. Teklik Şahıs Zamiri

menimkini alıyorum < benimkini alıyorum (I/5-112), *bene* ver < bana ver (II/4-14), *bene* çocuğ ver < bana çocuk ver (I/15-59), *bená* nasiP et < bana nasip et (I/15-59), sen *bene* nası aşık oldun < sen bana nasıl aşık oldun (I/19-52), verin *bā* Kızı < verin bana kızı (IV/1-25), bu *bená* çelme takmaK için uğraşırđı < bu bana çelme takmak için uğraşırđı (IV/1-59), o ziyaret *bene* iyi geldi < o ziyaret bana iyi geldi (IV/3-28)

II. Teklik Şahıs Zamiri

sene de getireK < sana da getirelim (II/4-5), biz *señi* meselā < biz seni mesela (I/15-8), köye gideK *sene* bi döner yedürecēm < köye gidelim sana bir döner yedireceğim (III/4-55), meselā önceden mi ne dēyim ben *sā* < mesela önceden mi ne diyeyim ben sana (I/3-18)

III. Teklik Şahıs Zamiri

hōnun cenāzesine gātıldım < aha onun cenazesine katıldım (IV/9-34)

I. Çokluk Şahıs Zamiri

bizinkisi hou aşşāda bi yer < bizimkisi o aşağıda bir yer (V/6-32), *biS* geçlimizde o işleri yapTuK < biz gençliğimizde o işleri yaptık (VI/7-3), muhtar geldi söyletTi *bizē* < muhtar geldi söyletti bize (IV/3-2)

II. Çokluk Şahıs Zamiri

o da dī ki benim *siye* borcum yoK < o da diyor ki benim size borcum yok (III/4-46)

III. Çokluk Şahıs Zamiri

unnar unutulī < onlar unutuluyor (IV/7-43)

3.4.2. Dönüslülük Zamiri

gendi < kendi (IV/1-23), *gendüm* < kendim (II/3-29), bizim *gendümüzün* dērmenimiz var < bizim kendimizin değirmenimiz var (II/4-43), *gendün* gitmezdin < kendin gitmezdin (IV/7-21), *kendümüzün* < kendimizin (IV/7-90), oña *gendüni* bāli < ona kendini bağlıyor (VI/1-52)

3.4.3. İşaret Zamirleri

hourda < aha orada (I/6-49), *habu* utandı < aha bu utandı (I/11-49), *haburda* paşargözüne giderdiler < aha burada pınargözüne giderdiler (I/15-20), bene *hebünü* nasiP et < bana aha bunu nasip et (I/15-55), *hou* götürdü < aha o götürdü (I/18-12), *uriya* götürür < oraya götürür (II/2-35), eyle he *öteKine* āil derdiler < öyle he ötekine ağıl derdiler (II/4-62), *u* bişTükden sōra < o piştikten sonra (IV/1-18), *haşunu* yapırım < aha şunu yapıyorum (IV/8-21), *urda* çay söylediK < orada çay söyledik (VI/8-58)

3.4.4. Soru Zamiri

bu *nedür* diyollaş < bu nedir diyorlar (I/19-45)

3.4.5. Belirsizlik Zamirleri

hePisi hazır < hepsi hazır (II/7-23), *herkeş* yatmiya alışTı < herkes yatmaya alıştı (II/1-11), *diyerleri* de yapmāyiler < diğerleri de yapmıyorlar (II/1-18), şimdi *hēř kimse* eken yoğ < şimdi de hiçkimse eken yok (II/4-55), *çou* māzide ğaldı < çoğu mazide kaldı (II/15-46), *felancıyi* ölumuz *filancıya* istiyoruz < filancıyı oğlumuz filancıya istiyoruz (IV/2-2), *herkeS* rāzı deyil < herkes razı değil (V/8-26), *ēbürü* de demiş ki < öbürü de demiş ki (VI/1-81), *hişbiri* biřmēy < hişbiri biçmiyor (II/9-71)

3.5. SIFATLAR

3.5.1. Niteleme Sıfatları

esKi yaylacılıklar < eski yaylacılıklar (II/3-4), *ásas* büyük dedemin mezarı < esas büyük dedemin mezarı (I/2-113), *eşki* elma < ekşi elma (I/11-35), *soyuk* iklim < soğuk iklim (I/11-41), *ğuru* böreK < kuru börek (II/12-15), *yüKseĥ* yere < yüksek yere (I/12-51), *sıcaĥ* havalarda < sıcak havalarda (I /13-69), *duzlu* su < tuzlu su (I/15-36), *eyi* birisi < iyi birisi (I/15-39), *böyüK* ablam < büyük ablam (I/17-30), *yaĥın* köyleri < yakın köyleri (I/17-90), *gırıK* leblebi < kırık leblebi (II/2-23), *ğara* sır < kara sığır (II/3-10), *aÇuk* yer < açık yer (II/4-60), *ifaK* ölümüz < ufak oğlumuz (II/8-5), *çoĥ* kötü < çok kötü (II/8-7), *ásKi* gelenekleri < eski gelenekleri (II/14-27), onun *devisü* günü < onun sonraki günü (I V/3-91), *büyüĥ* yayıĥlar < büyük yayıklar (IV/3-92), *halāzır* duruma < hâlihazır duruma (IV/7-57), *souĥ* bölge < soğuk bölge (IV/7-70), *deyişik* renklerineĥ < değişik renkleriyle (IV/12-4), *Kizli* bi yerde < gizli bir yerde (IV/11-17), *güçÇüK* ĥazan < küçük kazan (IV/13-27), *deliĥ* yer < delik yer (V/5-24), *eyle* bā < öyle bağ (I/13-38), *ğarannuk* yer < karanlık yer (V/8-34), *uslu başlı* adamlar < uslu başlı adamlar (VI/1-1), *en temiS en guvvathı* süt < en temiz en kuvvetli süt (VI /3-9), *bıraS faSla zāiyaT* < biraz fazla zaiyat (V/6-13)

3.5.2. Belirtme Sıfatları

3.5.2.1. İşaret Sıfatları

ēbür arabalara yükleyemeZsin < öbür arabalara yükleyemezsin (I/2-126), *hou* meyvaları < aha o meyveleri (I/7-38), *ısT* TarafTa < üst tarafta (V/7-26), *habu* kemenÇeçi < aha bu kemençeci (V/7-32), *haşi* sarıÇ dāımdaydı < aha şu sarıç dağındaydı (VI/2-4), *u* gece < o gece (VI/10-26)

3.5.2.2. Soru Sıfatları

kaş tâne < kaç tane (I/5-55), *gaç* yük güvecin var < kaç yük güvecin var (I/5-108) *nen* amaçla < ne amaçla (III/3-12), bu *gaş* lira eder < bu kaç lira eder (IV/3-81)

3.5.2.3. Belirsizlik Sıfatları

falançı ğarının ayağı dā iyi gelmiş < filancı kadının ayağı daha iyi geliyormuş (II/3-49), *evelki* gün < evvelki gün (II/15-49), *bikaş* dene < birkaç tane (IV/14-29), *dier* çocuklarımız < diğer çocuklarımız (V/4-30), *bi gısım* şeker < bir kısım şeker (VI/12-25), *ebür* arabalara yükleyemezsin < öbür arabalara yükleyemezsin (I/2-126), *diyeki* tarafta < diğerki tarafta (I/9-26), *hişbir* asker < hiçbir asker (VI/6-17)

3.5.2.4. Sayı Sıfatlar

3.5.2.4.1. Asıl Sayı Sıfatları

kırk elli hâne < kırk elli hane (I/1-29), *iki kirometre* uzahta < iki kilometre uzakta (II/3-2), *üş dene* inēm var < üç tane ineğim var (I/2-119), *üş* gün < üç gün (I/12-9), *bigaş dene* öğretmen < birkaç tane öğretmen (I/14-17), *kırk elli* tane < kırk elli tane (I/14-59), *kırh sekiZ elli* kiló < kırk sekiz elli kilo (I/17-56), *bi yığın* oyun < bir yığın oyun (I/18-15), *ğırh* gün < kırk gün (I/18-20), *eki* dene < iki tane (II/1-15), *on on Peş* gün < on on beş gün (II/9-21), *doğuz* sene < dokuz sene (II/12-27), *doğsan* dakKa < doksan dakika (IV/1-58), *iKi* sene < iki sene (V/1-8), *on sekiS* aya < on sekiz aya (V/4-28), *ihi* lira *üş* lira < iki lira üç lira (VI/1-19), *seğsen* dâne < seksen tane (VI/1-43)

3.5.2.4.2. Sıra Sayı Sıfatları

iKinci süratli akan ay < ikinci süratli akan ay (I/16-29), *tokuzuncu onuncu* aylarda < dokuzuncu onuncu aylarda (II/3-24), *yedici sekizici* ayda < yedinci sekizinci ayda (V/12-15)

3.5.2.4.3. Kesir Sayı Sıfatları

iki iki buşuk ay < iki iki buuk ay (I/14-63)

3.6. ZARFLAR

3.6.1. Zaman Zarfları

ocua hmen elbise geydrdleş < ocuğa hemen elbise giydirdiler (I/2-84), *h o sna* düğünde olur < he o sonra düğünde olur (II/15-10), *aħşam* da tapan varıdı < akşam da tapan vardı (II/3-33), *hle* devam etmekTedr < hl devam etmektedir (II/3-40), *gzn* işte dokuzuncu ayda ymur yağar < gz gelince işte dokuzuncu ayda yağmur yağar (II/3-25), *eşKiden* eşşeknen atnan getiriydilar < eskiden eşşekle atla getiriyordular (I/5-4), *ilkin* bizim burya bi dene geldi < ilk önce bizim buraya bir tane geldi (I/11-67), *yıhanırlar hle d* < yıkanırlar hlen daha (I/15-31), *bzı keren* bi bıak kaçarlar < bazı zamanlar bir bıakla kakarlar (I/17-58), *gniz* gene neyse < gündüz gece neyse (I/18-23), *o zaman aldım hleğ* durı < o zaman aldım hlen duruyor (I/18-35), *hemn* o an iin giderdi < hemen o an iin giderdi (II/2-8), *aħşamnan* garannuK old zaman < akşam olup karanlık olduğu zaman (II/3-53), *sabnan* orya anca ıkacan < sabah olunca oraya ancak ıkacaksın (II/2-50), umuzuna almış *aħşam yağını ilkindi vağTi* < omuzuna almış akşam yakını ikindi vakti (II/3-59), *zabnan* gider ki ora dılmış < sabah olunca gider ki orası dağılmış (II/6-16), *evveldn* atınnan Ktridiler < eskiden atla gtryordular (II/9-18), yetmiş dene ęoyunu siy *yatsuya ęadar* < yetmiş tane koyunu sağıyor yatsıya kadar (II/10-24), mesela *sKide* bağ düğünlerimiz olurdu < mesela eskiden bak düğünlerimiz olurdu (II/14-1), *ęıřın* da mallağı yedrşsn < kış olunca da malları yedirirsin (II/15-43), *şindik* makinya veriylr < şimdi makinaya veriyorlar (III/6-

19), *Küzün ekīdiK baharın güzün* onunçu ayda eKīdin < güz olunca ekiyorduk bahar olunca güz olunca onuncu ayda ekiyordun (IV/6-6), *şindiĥ* de bi serin çıĥtı < şimdi de bir serin çıktı (IV/7-52), *Keçi göyun varıdı evval şindi onnar da yoĥ* < keçi koyun vardı eskiden şimdi onlar da yok (IV/7-87), *eĥserī* de ġaynanalar ġaynataalar ġonuşturmazdı < ekseri de kaynanalar kaynataalar konuşturmazdı (IV/10-23), onu *eKseriyeT* şeyden yapardıĥ < onu ekseriyet şeyden yapardık (IV-12-4), *eveli* bacalar varıdı < evvelden bacalar vardı (IV/16-35), bugün *övlende* başlardı < bugün öğlende başlardı (V/1-19), *sabāsı* bunnarı götürür < sabahında bunları götürür (V/5-3), *Kündüz* zor geliye mal < gündüz zor geliyor mal (V/8-29)

3.6.2. Durum Zarfları

hebüleġ ipnen bālardılar < aha böyle ipe baġladılar (I/2-77), malı olan *ēyle* yapardı < malı olan öyle yapardı (II/3-38), *güzēlcene* tapannarduK < güzelce tapanlardık (II/3-34), *bōle* yonüyolar < böyle yontuyorlar (I/5-44), *bele* yaslandılar < böyle yaslandılar (I/19-46), *habule* yapılmıġ < aha böyle yapılmıġ (I/16-20), *şōle* ekersen *beyle* olur < şöyle ekersen böyle olur (II/4-47), *kesinlīle* çıĥmam < kesinlikle çıkmam (II/8-34), *beyle* bālayılár < böyle baġlıyorlar (IV/4-25), *ōlelik* anlaşırlar < öylelikle anlaşırlar (IV/5-11), gelin *gine* alırdı çocuġu ara sıra < gelin yine alırdı çocuġu ara sıra (IV/10-26), *çoĥ* sulu da deyil *bēyle* < çok sulu da deġil böyle (IV/13-28), bu *eyi* annaTur < bu iyi anlatır (IV/15-61), *usullan* aġTım < usul şekilde açtım (V/9-45), *habōle* çekiP nefesi birlen veriye < aha böyle çekip nefesiyle birlikte veriyor (V/11-14), *iraK ġaliyrīK* sulara < uzak kalıyoruz sulara (VI/5-20), *yannıġlēyiġ* iki birliK birbirine girdi türK birlii < yanlıġlıkla iki birlik birbirine girdi türk birliġi (V/6-12)

3.6.3. Yer Yön Zarfları

aşşā inecēn < aġaġı ineceksin (I/1-70), *yuĥarı* giderdiK < yukarı giderdik (V/3-1), *ukarı* gidelim < yukarı gidelim (V/6-35)

3.6.4. Azlık-Çokluk Zarfları

beyā sürecēsın < bayağı süreceksin (I/2-25), karayóollarında çalıştım *épey* < karayollarında çalıştım *epey* (I/11-12), bizde de sebze getmī *bek* olmāyi soyuk iklim soyuk < bizde de sebze gitmiyor pek olmuyor soğuk iklim soğuk (I/11-41), *peh* yoKdur < pek yoktur (I/13-3), *çoğ* yanaşma < çok yaklaşma (I/16-12), *heç* arama bile aramaz < hiç arama bile aramaz (I/17-67), bizim köyün içinde *hiş* kemeñeyle oynanan las müzī yoK < bizim köyün içinde hiç kemeñeyle oynana laz müziği yok (III/3-68), babası *heÇ* alamazdı < babası hiç alamazdı (IV/10-26), *birez* de bişiken az bi kilo sūT atısın < biraz da pişerken az bir kilo süt atarsın (IV/13-26), *üş Tefa* işKal etTiler < üç defa işgal ettiler (V/13-1), *hiş* bilmırım *hiş* sormadıh < hiç bilmiyorum hiç sormadık (IV/8-6), biz yapamadık *heç* < biz yapamadık hiç (V/3-16)

3.6.5. Soru Zarfları

he mi? < he mi? (I/1-27), *ne ğadar* istersen < ne kadar istersen (I/5-120), *nie* girdin içeri < niye içeri girdin (I/14-21), *nası* gaynāy < nasıl kaynıyor (V/5-32)

3.7. EDATLAR

3.7.1. Ünlem Edatları

3.7.1.1. Cevaplama Edatları

ōh helbet ne oynunnar yapardılar ābegi < oh elbet ne oyunlar yapardılar ağabey (I/6-30), *he he* patades < he he patates (I/6-68), *hē* esKiden ne arāyidi < he eskiden ne arıyordu (II/7-18), *hálbeT* yañın < elbette yakın (IV/8-4), *yoğ yoğ* ben istemırım < yok yok ben istemiyorum (IV/8-9), *eweT* yılbaşı < evet yılbaşı (IV/15-23)

3.7.1.2.Seslenme Edatları

abbō nası dedim < abo nasıl dedim (III/4-14), buyur *ābēy* < buyur ağabey (III/4-48), ne oldu *ola* < ne oldu ulan (IV/3-62), *laḡ* kalem sende mi? < ulan kalem sende mi? (IV/12-26), paşa *aga* ömer *aga* sen bizi dövdün < paşa ağa ömer ağa sen bizi dövdün (V/6-17), *ābē* hayvannan veya yörüme tabi < ağabey hayvanla veya yürüme tabi (VI/1-70), *ula* sen ham zıvālı mısın? < ulan sen ham zıvalı mısın? (VI/8-64), *ura* ismayil < ulan ismail (VI/10-28)

3.7.1.3.Gösterme Edatları

dēy dālardan getiriydılar < daha ey daḡlardan getiriyordular (I/5-5), *tēy* bin dokuz yüz ellilerde fēlan < daha ey bin dokuz yüz ellilerde filan (IV/7-33)

3.7.2. Bağlama Edatları

gine de götürürleḡ < yine de götürürler (I/5-33), ēle bi şey de yoḡ *sāde* orda çayını ēlence için < öyle bir şey de yok sadece orada çayını eḡlence için (I/6-55), üstünden *artuk* ne yaparsa ġırıkları toplardı < üstünden artık ne yaparsa kırıkları toplardı (I/7-8), davul *veyāuT* kemenÇe < davul veyahut kemençe (I/8-12), orda ēlenir *vesayir* ona yardımcı olur < orada eḡlenir vesaire ona yardımcı olur (I/10-33), *örnēin* ġantaron çayı < örneḡin kantaron çayı (I/13-60), *eḡer* sen deliġanlıhsān < eḡer sen delikanlıhsan (I/14-26), çıra *veyāi* fisye lambalar < çıra veya fisye lambalar (I/16-16), altı seneliK mi *yaiT* on seneliK mi? < altı senelik mi yahut on senelik mi? (I/18-35), ġoç gelinin olī *emá* onnar getürmediler < koç gelinin oluyor ama onlar getirmediler (I/19-178), būdāydan yapılı *emme* biz gendüme diyiriK < buḡdaydan yapılıyor ama biz gendüme diyoruz (IV/13-17), *halbüsem* üretim çiftçilik maá yā maá üretimi bizim bu yuḡarda < halbuki üretim çiftçilik mal ya mal üretimi bizim bu yukarıda (II/4-55), ben *çünki* hoca okudugu zaman ben hiç ġitmedim < ben çünkü hoca okuduḡu zaman ben hiç gitmedim (II/14-45), *diyālim Ki* ya tarlayı sürersin < diyelim ki ya tarlayı sürersin (II/15-22), *yannuz* gümüšāne vilayetini dēül < yalnız gümüšhane vilayetini deḡil (III/6-18), *zār* torpil lāzım ki atana < belki de torpil lazım ki atansın (II/8-14), *meSeJa* dōmu bile işi bilen ġadınna yaPTırırdı < mesela doğumu

bile işi bilen kadınlar yaptırırđı (IV/6-22), *emmá* dolduruduK buralara yemeK için alıP gelidiğ < ama doldururduk buralara yemek için alıp geliyorduk (IV/8-44), la *haçan* diyi bilmem ne yaptımın diyo < ulan ne çabuk diyor bilmem ne yaptığımın diyor (IV/9-49), *saTen* keşkeK etsiz yenmır < zaten keşkek etsiz yenmiyor (IV/13-21), çocuK ğandurirdilár *yāut* da öle işTe < çocuk kandırirdılar yahut da öyle işte (V/3-24), mısırlar da *heral* leblebi yerine geÇerdi < mısırlar da herhalde leblebi yerine geçerdi (V/3-31), *gōya* bu şeye bayburtTakinin yazımiş hē < güya bu şeye bayburttakinin yazıyormuş ha (I/18-8), *fagaT* çok büyüK bi şeye ğavuşti < fakat çok büyük bir şeye kavuştu (V/5-11), *sade* atalara deil hep dāıldılar < sadece atalar köyüne değıl her yere dağıldılar (V/9-5), yazdın *herıl* < yazdın herhalde (II/16-24), yanında yatardılar işTe ö ğadın mesela *yalayuz* yatānın yanına pıçaK ğorlar < yanında yatardılar işte o kadının yalnız yatağının yanına bıçak koyarlar (I/16-2), haböle çekip nefesi *birlen* veriye < aha böyle çekip nefesiyle birlikte veriyor (V/11-14)

3.7.3. Son Çekim Edatları

kapının önüne *dōru* < kapının önüne doğru (I/5-18), korongözü işTe ordan *ārı* korondā < korongözü işte oradan ağıri korondağı (II/15-52), mantar bitı hebüle el *kibi* < mantar bitiyor aha böyle el gibi (II/16-27), tandur yaKmamızdan işte bar oynamamıza *gadar* erzurum āırlıklı basar < tandır yakmamızdan işte bar oynamamıza kadar erzurum ağırlıklı basar (III/3-70), ben füze *gebi* gedirim < ben füze gibi gidiyorum (IV/1-60), hançer barı *dēye* geçer < hançer barı diye geçer (IV/5-30), aynı alçı *gibin* < aynı alçı gibi (IV/10-51), ister ğoyun eti ğullan ğuşbaşı *gimin* < ister koyun eti kullan kuşbaşı gibi (IV/13-20), yer ğazanı *gebi* bi şey < yer kazanı gibi bir şey (II/7-8)

SONUÇ

Gümüşhane ve yöresi ağızları üzerine yaptığımız bu çalışmada; giriş bölümünde kısaca bölgenin tarihine, coğrafi ve etnik durumuna değinilmiş, sonrasında metinlerden hareketle yöre ağızlarının ses-şekil özellikleri incelenerek, son kısımda yine metinler üzerinden bir sözlük oluşturulmuştur.

Sonuç kısmı için ses bilgisi ve şekil bilgisi açısından dikkat çeken unsurlar maddeler halinde aşağıda verilmiştir. Bahsedilen özelliklere dair tüm örnekler inceleme kısmında ilgili başlıklar altında mevcut olduğundan dolayı tekrar örnek verme gereği duyulmamıştır.

Ses bilgisi açısından genel sonuçlar şu şekildedir:

1.) Gümüşhane ve yöresi ağızlarında yazı dilimizdeki /a/, /e/, /ı/, /i/, /o/, /ö/, /u/, /ü/ temel ünlülerinin yanı sıra çeşitli ses olayları ile oluşan /ā/, /ē/, /ī/, /ī/, /ō/, /ō/, /ū/, /ū/ uzun ünlüleri ve bunların dışında /â/, /á/, /â/, /ā/, /ä/, /ä/, /ê/, /è/, /ē/, /ě/, /î/, /î/, /í/, /î/, /i/, /i/, /i/, /i/, /ó/, /ō/, /ô/, /ò/, /ò/, /õ/, /ú/, /ú/, /ū/, /ū/, /ű/ ünlüleri mevcuttur. Bu bağlamda Gümüşhane yöresi ağızlarında zengin bir ünlü çeşitliliği olduğunu söylemek mümkündür.

2.) Kapalı /e/ (è) sesi yazı dilimizde bulunmasa da Türkçenin çok eski devirlerinden beri bulunan ve günümüzde Türkiye Türkçesi ağızlarında birçok örneği bulunan bir ses olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu ünlü, Türkçenin yazılı tarihi metinlerinde, Türkiye Türkçesinin hemen hemen bütün ağız yörelerinde, başta Azerbaycan Türkçesi olmak üzere diğer Türk lehçe ve şivelerinde bulunmaktadır. Yarı geniş, yarı dar, düz, ince, /e/ ile /i/ arası bir sestir. Kapalı /e/ sesi yazı dilimizde bulunmasa da Türkçenin çok eski devirlerinden beri bulunan ve günümüzde Türkiye Türkçesi ağızlarında birçok örneği bulunan bir ses olarak karşımıza çıkmaktadır. Gümüşhane yöresi ağızlarında da yoğun kullanımı olan bir ünlüdür. Yöre ağızlarında asli olarak görülen kapalı /e/ sesinin yanında, birçok örnekte kapalı /e/ sesinden bağımsız olarak $i < e$, $e < i$ yönünde olan değişiklikleri de temsil etmektedir.

Bu yüzden /e/ ya da /i/ tercihi, Türkçenin tarihi ve coğrafyası içinde değişik biçimlerde Bu tercih bağlamında, Gümüşhane yöresi ağızlarında birçok örneğin

/e/ biçiminde kullanıldığı anlaşılmaktadır. Gümüşhane ağızlarındaki dar ünlülerin genişlemesi başlığında bol örneği bulunan e < i değişimi, yöre ağızlarının kapalı /e/ konusunda daha çok /e/ ünlüsü yönünde bir eğiliminin olduğunu göstermektedir.

3.) Gümüşhane ili ağızlarında birçok farklı sebepten dolayı ortaya çıkan uzunluklara rastlanmıştır. İkincil uzun ünlüler Gümüşhane ili ağızlarında sistemli olarak görülür. Yöre ağızlarında /ā/, /ē/, /ī/, /ī̄/, /ō/, /ō̄/, /ū/, /ū̄/ ünlüleri mevcuttur. Gümüşhane ili ağızlarındaki uzun ünlülerin ortaya çıkışında en etkili ses olayları; /ğ/ ünsüzünün erimesiyle oluşan hece kaynaşması ve karakteristik olarak şimdiki-gelecek zaman ekinde meydana gelen uzunluklar olarak söylenebilir.

Yöre ağızlarında genel olarak, ünsüz düşmesi ve erimesi, hece kaynaşması, ünlülerin karşılaşması ve tonlama-vurgu nedeniyle oluşan ünlü uzunlukları görülmektedir. Bunlar sadece ikincil ünlü uzunluklarıdır. Bölgede genel olarak birincil ünlü uzunluklarına rastlanmamaktadır.

4.) Gümüşhane ve yöresi ağızlarında Arapça ve Farsçadan alıntı bazı sözcüklerin orijinalinde bulunan uzun ünlüler, uzunluklarını kaybederek normal süreli ünlülere dönüşmüşlerdir. Bu tür örnekler Doğu Karadeniz Ağızlarında karakteristik olarak Rize-Trabzon ağızlarında da görülmektedir. Bu ses özelliği ağız sınıflandırma ölçütlerinde Doğu ve Kuzeydoğu Grubu Ağızlarında sistemli olarak görülen bir ses hadisesi olarak belirtilir.

5.) Gümüşhane ili ağızlarında /ö/ ünlüsü dışındaki tüm ünlülerin kısa örneklerine rastlanmıştır. Tespiti diğer ünlülere göre biraz daha zor olsa da bu ünlü seslerin normal telaffuza göre kısalarak kaybolmaya başladıkları söylenebilir. Bu ünlüler ölçünlü ses aralıklarını ve titreşim sürelerini büyük ölçüde yitirmiş ve işitme sırasında anlık bir duyuşla tespit edilebilir hale gelmişlerdir. Yöre ağızlarının genel olarak ünlü düşmelerine eğilimli bir yapısının olduğu da bu kısa ünlülerin varlığı ile anlaşılmaktadır.

6.) Gümüşhane ve yöresi ağızlarında çok sayıda örneği olan kalın ünlülerin incilmesi şeklindeki ses olaylarının, kalın-incelik uyumuna da büyük ölçüde etki ederek birçok örnekte uyumu bozduğu görülmektedir.

Yöre ağızlarında kalınlık-incelik uyumunu bozduğu görülen bazı düzenli ses olayları mevcuttur. Yazı dilinde çok heceli sözcük gövdeleri ile bazı eklerin sonunda bulunan /ı/, /u/, /ü/ ünlüleri, Doğu Grubu ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarında /i/ ünlüsü ile karşılanmaktadır. Bahsedilen özellik kapsamındaki $i < ı$ ve $i < u$ değişimleri, Gümüşhane yöresi ağızlarında da karakteristik olarak ortaya çıkmaktadır. Belirtilen ağız gruplarında sistematik olarak değişim yaşadığı bahsedilen ekler dışındaki bazı eklerin de Gümüşhane yöresi ağızlarında ince ünlü olarak /i/ ünlüsü ile karşılandığı görülebilmektedir. Gümüşhane ve yöresi ağızlarında sözcük sonundan ziyade sözcüklerde tüm kısımlarda görülebilen bu ses olayının ses olayının, kalın-incelik uyumuna da büyük ölçüde etki ederek birçok örnekte uyumu bozduğu görülmektedir.

Bu yönüyle ağız sınıflandırmalarına göre yöre ağızları Doğu Grubu ağızlarından ziyade Kuzeydoğu Grubu Ağızları ile ortak bir nokta teşkil etmektedir. Doğu ve Batı grubu ağızlarında sözcük sonu dışında net olarak görülemeyen bu inceleme eğiliminin yöre ağızlarını Kuzeydoğu Grubuyla ortak tutan bir özellik olduğu söylenebilir.

7.) Yazı dilinde ince ünlü sözcük köklerinden sonra gelerek kalınlık-incelik uyumunu bozan -(I)yor şimdiki zaman eki ve sonrasında gelen bazı eklerin, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında ünlü benzeşmesi yoluyla birçok örnekte uyuma girdiği görülmektedir. Bazı ses özelliklerinin sistemli olarak uyumu bozduğu durumlara karşın yazı dilinde uyumda olmayan birçok sözcüğün de yöre ağızların da kalınlık-incelik uyumuna girdiği görülebilir.

8.) Düzlük-yuvarlaklık uyumu açısından yöre ağızlarındaki yuvarlaklaşma hadiseleri ön plana çıkmaktadır. Yuvarlak ünlü ekler, Eski Türkçeden beri Türk Dilinde görülen eklerdir.

Yazı dilinde uyum halinde olan sözcüklerin, bazı eklerdeki düzenli yuvarlaklaşmanın etkisi ile Gümüşhane ve yöresi ağızlarında uyum dışında kaldığı anlaşılmaktadır. Doğu Karadeniz ağızlarında Rize-Trabzon yöresinin genelinde görülen bu yuvarlaklaşmalar, bir dereceye kadar Eski Anadolu Türkçesi bağlantılı olarak düşünülmekte aynı zamanda Anadolu ağızlarındaki Kıpçak Türkçesi etkisi olarak da değerlendirilmektedir. Gümüşhane ve yöresi ağızları da komşu illerine

benzer olarak, yazı dilindeki düz ünlülü eklerin yerine yuvarlak ünlülü şekillerin karakteristik olarak görüldüğü yörelerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Metinlerimizde tespit ettiğimiz yuvarlaklaşma yönündeki eğilimlerin çoğunlukla görülen geçmiş zaman birinci teklik şahısta, sıfat fiil eklerinde ve geniş zaman ekinin çekimlerinde olduğu görülmektedir. Bunların yanında zaman zaman düzleşme hadiselerinin de uyumu bozduğunu söylemek mümkündür.

9.) Gümüşhane ve yöresi ağızlarında, yazı dilinde genellikle düzlük-yuvarlaklık uyumuna girmeyen –(I)yor şimdiki zaman ekinin birçok farklı biçimde çekimlenerek uyuma girdiği görülmektedir. Bu durum Gümüşhane ve yöresi ağızları içinde düzenli görülen bir ses olayıdır. Bunun dışında diğer bazı zaman eklerinde de genellikle uyuma girecek şekilde değişim sağladığı görülmektedir. Ünlü yuvarlaklaşması örnekleri ile düzlük-yuvarlaklık uyumunun birçok örnekte yazı diline göre bozulmuş olarak görüldüğü Gümüşhane yöresi ağızları, yine ünlü daralmaları ve kısmen de ünlü yuvarlaklaşmaları ile yazı dilinde uyum dışında olan sözcükleri uyum halinde bulundurabilmektedir.

10.) Gümüşhane ve yöresindeki bazı ünlü seslerde karakteristik değişimler yaşandığı gözlemlenmektedir. Yazı dilinde çok heceli sözcük gövdeleri ile bazı eklerin sonunda bulunan /ı/, /u/, /ü/ ünlülerinin, Doğu Grubu ve Kuzeydoğu Grubu ağızlarında /i/ ünlüsü ile karşılandığı görülür. Gümüşhane ve yöresi ağızlarında sözcüklerde tüm kısımlarda görülebilen bu ses değişimi kalınlık-incelik uyumunu da çoğunlukla bozmaktadır.

Bahsedilen özellik kapsamında yöre ağızlarında özellikle i < u değişiminin çok sayıda örneği olduğu görülürken yine i < ü değişimleri de mevcuttur. Ayrıca kalın ünlülerin incilmesi başlığında bol örneği olan i < ı değişimi de bahsedilen bu özelliğin yöre ağızlarında karakteristik olduğunu desteklemektedir.

Bölge ağızlarında i < ı ses değişimi sistemli olarak görülür. Doğu Karadeniz ağızları içinde Rize-Trabzon yöresi ağızlarında da karakteristik olan bu durum kök ve eklerde, çok heceli sözlerin sonlarında genellikle /ı/ ünlüsü yerine /i/ ünlüsünün tercih edilmesini sağlamaktadır. Kuzeydoğu Grubu ağızlarında dar ve geniş bütün kök, ek ünlülerini içine alan bu inceme olayında, bu ağız bölgesinin inceme

yönündeki eğilimin etkili olduğu ve dış-diş eti ünsüzlerinin de bu eğilimi hızlandırdığı görülür. Yöre ağızlarında bolca örneği görülen $i < ı$ değişimi ile yine aynı oranda olmasa da birçok örneğine rastlanan $e < a$ değişimi; kalın ünlülerin Kuzeydoğu Grubu ağızlarında olduğu gibi Gümüşhane yöresi ağızlarında da sistematik bir incelmeye maruz kaldığını göstermektedir.

11.) Batı Anadolu'daki Çepnilerin ağız özelliklerinden biri olarak gösterilen $o < ö$ ses değişiminin Karadeniz Çepni ağızlarında neredeyse bulunmadığı bazı çalışmalarda belirtilmiştir. Bizim çalışmamızda da bu ses değişiminin örneği yok denecek kadar azdır.

12.) Yöre ağızlarında çok sayıda örneği olan $ı < i$ ses değişiminin daha çok alıntı sözcüklerde meydana geldiğini söylemek mümkündür. Bu ses değişimi de yöre ağızlarının Kuzeydoğu ağızları ile ortak bir unsuru olarak işaret edilebilir.

13.) Eski Anadolu Türkçesinde bazı sözcük ve eklerde meydana gelen ünlü yuvarlaklaşmasının Türkiye Türkçesinin bazı ağızlarında karakteristik olarak devam ettiği görülmektedir. Yazı dilimizde düz ünlülü olan birçok ekin, genellikle bölge ağızlarında yuvarlak ünlülü şekilleri ile karşımıza çıktığı söylenebilir. Bu bağlamda Gümüşhane ve yöresi ağızlarında da ünlü yuvarlaklaşmasına dair çok sayıda örneğe rastlamak mümkündür. Yöre ağızlarında, çoğunluğu $ü < i$ ünlü değişimi olmakla beraber $u < ı$ yönündeki yuvarlaklaşmaların da çok sayıda örneğinin olduğu görülmektedir. Bu yuvarlaklaşmalar eklerden ziyade birçok örnekte sözcük köklerinde de görülebilmektedir.

Kuzeydoğu ağız bölgesinin tamamına hakim olan düzenli ve kurallı yuvarlaklaşma hadisesi ve bununla birlikte düzlük yuvarlaklık uyumunun bozulması, bu ağızları diğer Anadolu ağızlarından ayırır. Bir kısmı Eski Anadolu Türkçesi ile bağlantılı olan bu yuvarlaklaşmalarda dudak ve diş dudak ünsüzleri de rol oynamaktadır. Bu değişimler, Anadolu ağızlarındaki Kıpçak Türkçesi etkilerinden biri olarak da yorumlanmaktadır. Ancak diğer tüm maddelerde değindiğimiz gibi bu ses özelliğini direkt olarak Kıpçak Türkçesi etkisine bağlamak ya da bu etki yoktur demek doğru olmayacaktır. Konu daha detaylı olarak araştırılmaya muhtaç görülmektedir.

14.) Yöre ağızlarında $i < e$, $i < a$, $ı < a$ olarak görülen ses değişimlerinde genellikle /y/ sesinin daraltıcı özelliği ile geniş ünlülerin daraldığı görülmektedir. Yöre ağızının karakteristik ses özelliklerinden biri olan bu daralma özelliği, metinlerde çok fazla örnek içermektedir.

15.) Gümüşhane ve yöresi ağızlarında yazı dilimizdeki /b/, /c/, /ç/, /d/, /f/, /g/, /ğ/, /h/, /j/, /k/, /l/, /m/, /n/, /p/, /r/, /s/, /ş/, /t/, /v/, /y/, /z/ temel ünsüzlerinin yanı sıra çeşitli ses olayları ile oluşan /b/, /c/, /ç/, /Ç/, /Ĉ/, /đ/, /F/, /ğ/, /ğ̇/, /^çg/, /ğ̇/, /g/, /h/, /ḣ/, /ḧ/, /k̇/, /K̇/, /K̈/, /Í/, /j̇/, /ñ/, /ñ̇/, /P/, /ɽ/, /S/, /Ṡ/, /T/, /w/, /ẏ/, /ÿ/ ünsüzleri de mevcuttur. Bu bağlamda bakıldığında yöre ağızlarının ünsüz çeşitleri yönünden bir zenginlik içerdiği ve çeşitli ses olaylarına bağlı olarak farklı ünsüz seslerin yöre ağızlarında mevcut olduğu görülür.

16.) Tonlu, süreksiz bir arka damak ünsüzü olan /ğ̇/ Gümüşhane ve yöresi ağızlarının karakteristik ünsüzlerinden biridir. Çoğunlukla Türkçe sözcüklerde söz, hece ve ek başlarında bulunabilir. Bazı alıntı sözcüklerde de kullanıldığı görülmektedir. Gümüşhane yöresi ağızlarında büyük oranda sözcük başında bulunan örneklerine rastlanılmıştır. Sözcük başında sistemli olarak /ğ̇/ < /k/ değişmesiyle ortaya çıkmıştır.

17.) Patlayıcı damak ünsüzü olan /g/ sesi kısmen sızıcılaşarak yöre ağızlarındaki bazı bölgelerde yarı patlayıcı olan /c/ sesine dönüşmüştür. Ancak bulunan örneklerin çoğunda tam olarak bir /c/ ünsüzüne dönüşümden ziyade /g/ ve /c/ arası bir ünsüz sesin duyulduğu söylenebilir. Yöre ağızlarında; Merkez, Kelkit, Şiran ve Torul ilçelerinde görülen bir ses olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuzeydoğu ağızlarında özellikle Rize-Trabzon yörelerinde görülebilen bu ünsüzün Gümüşhane yöresi ağızlarında da yüksek bir kullanım oranına sahip olduğunu söylemek mümkündür.

18.) $ğ < k$ ses değişimi Gümüşhane ve yöresi ağızlarında çok sayıda örneği bulunan karakteristik ses değişimlerinden biridir. Birçok örnekte sözcük başında karşımıza çıkarken sözcük içinde ise kalın ünlülü hecelerde hece başında görülmektedir. Sözcük sonunda örneği yok denecek kadar azdır.

19.) Ön seste ünsüz tonsuzlaşması, daha doğrusu Eski Türkçe Döneminde sözcük başında k-, t- olarak bulunan tonsuz ünsüzlerin korunması özelliği Gümüşhane yöresi ağızlarında /t < d/ ve /k < g/ biçimlerinde birçok örnekte karşımıza çıkmaktadır. Doğu Karadeniz ağızlarında özellikle Rize-Trabzon bölgelerinde karakteristik olarak görülen bu özellik Gümüşhane yöresi ağızlarında da komşu yörelerde olduğu gibi bolca örneği olan bir ses özelliğidir.

20.) Birçok ağız çalışmasında Anadolu Ağızlarındaki Kıpçak tesirinin bir delili olarak gösterilen ş < ç ünsüz değişimine temkinli yaklaşılması gerektiği bazı çalışmalarda dile getirilmiştir. Gümüşhane yöresi ağızlarında da birçok örneği bulunan bu ünsüz değişimi için kesin bir yargıya varmak mümkün değildir.

Yöre ağızlarında tespit ettiğimiz örneklerin çoğunda kapalı hece sonunda ses değişimi olduğu görülmektedir. Coğrafya olarak Kıpçak tesirlerinin görülebileceği bir bölge olarak görülse de Gümüşhane yöresi ağızlarının birkaç ses özelliği örneği ile Kıpçakça ile bağlantılı olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Yine bölge ağızı üzerine yapılmış çalışmalarda da bu örneklerin iç seste gerçekleştiği ve kapalı hecelerde bulunduğu tespit edilmiştir.

21.) Ön ve arka damak /ğ/ ve /g/ ünsüzlerinin iki ünlü arasında ve hece sonlarında Eski Türkçe ve Eski Anadolu Türkçesine paralel olarak korunması olması Anadolu ağızlarında farklı yörelerde de görülen bir ses olayıdır. Aslında diğer bazı başlıklarda da belirttiğimiz üzere; yazı diline göre değişim olarak görülen bu ses olayının, Türkçenin tarihi dönemlerindeki bir ses özelliğini koruyan örnekleri içerdiği söylenebilir. Yazı dilinde /ğ/ şeklinde olan ünsüzlerin yöre ağızlarında /ğ/ ve /g/ olarak korunması bolca örneği olan bir ses hadisesidir. Kalın ünlülü sözcüklerde bulunan /ğ/ ünsüzünün /g/ ünsüzü şeklinde olduğu örnekler daha çok Merkez, Kelkit, Şiran ve Köse ilçelerinde karşımıza çıkmaktadır.

22.) nn< nl ünsüz benzeşmesi Karadeniz bölgesi ağızları ile genel olarak Çepni ağızlarının da karakteristik bir benzeşme özelliği olarak karşımıza çıkan bir ses değişimidir. Gümüşhane ve yöresi ağızlarında da çok sayıda örneğe sahiptir.

23.) Yöre ağızlarında kaynaşan hecelerin iki ünlü arasında kaybolan ünsüzleri çoğunlukla /g/, /k/, /y/, /v/, /h/, /r/, /l/, /n/ gibi düşme veya ünlüleşme özelliği taşıyan

ünsüzlerdir. Ünsüz düşmelerinde olduğu gibi hece kaynaşmasında da kaybolan sesler, fonksiyonlarını yine uzunluk şeklinde kalan hecenin ünlüsüne yüklerler. Bölge ağızlarında /r/, /y/, /l/ ve /n/ en çok düşen ya da düşme eğiliminde olan sesler olarak görülebilir. Gümüşhane yöresi ağızlarında çok nadir olarak sözcük başında ünsüz düşmesi de mevcuttur.

Şekil bilgisi açısından ise dikkate değer bazı sonuçlar şu şekilde sıralanabilir:

1.) Yazı dilinde olduğu gibi yöre ağızlarında da en işlek isimden isim yapma eki olarak kullanılan +Ik / +Uk yöre ağızlarında birçok farklı biçimde bulunur. Ekin farklı biçimlerindeki birçok örnekte yuvarlaklaşma eğilimi görülürken yine aynı oranda ekin ünlüsünün incelendiği de görülür.

2.) Fiil tabanlarına gelerek olumsuzluk ifade eden -mA- eki /y/ sesinin etkisi ile birçok örnekte ünlü daralmasına maruz kalmış olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.) Yöre ağızlarındaki iyelik 2. çokluk şahıs eki, yazı dilinden farklı olarak ekte meydana gelen ses-hece düşmesiyle birlikte genellikle uzun ünlülü biçimdedir. Bahsedilen ses değişimi; Tarihi Türk lehçelerinde ekte /ñ/ olarak bulunan ünsüzün Anadolu ağızlarında $\emptyset < y < \tilde{n}$ yönünde değişim göstererek ünlüyü uzatması olarak yorumlanabilir.

Yöre ağızlarında 2. çokluk şahıs çekimi ve iyelik ekleri $y < \tilde{n}$ değişmesi ile -yIz biçiminde görülmektedir. Anadolu ağızlarında birçok yörede olduğu gibi -yIz biçiminde bulunan ekteki /y/ ünsüzü Gümüşhane ağızlarında da düşmektedir. Bu ünsüz düşmesi ile de ekin yöre ağızlarında çoğunlukla uzun ünlülü hale geldiği görülür.

4.) Yöre ağızlarında ilgi, belirtme ve yönelme hal ekleri ortak bazı ses olayları sonucunda birçok farklı biçimde görülebilir. Bu duruma sebep olan başlıca ses olayları vardır. Son sesi /g/, /k/, /h/, /n/, /y/ ünsüzleri ile biten sözcüklerde, belirtilen ünsüzler bazen düşmekte veya erimekte, bu seslerden önceki ünlü ile ek ünlüsü kaynaşıp uzun ünlü haline gelmektedir. Bu ünsüzler eridiğinde veya düştüğünde iki ünlü karşılaşmaktadır. Eğer bahsedilen ünsüzlerden önceki ünlü /a/, /e/ ise belirtme hal eki /ı/, /i/ ilerleyici ünlü benzeşmesiyle $\bar{a} < aa < aı < ağı / \bar{e} < ee$

$< ei < egi$ olmaktadır. Eriyen ve düşen ünsüzlerden önceki ünlü dar ise $\bar{i} < u < ıgı / \bar{i} < ii < ıgı$ aşamalarının gerçekleştiği anlaşılmaktadır. Bu şekilde birçok örnekte hece kaynaşması ile uzun ünlülü şekiller meydana gelmektedir. Bazı örneklerde ağızlardaki yuvarlaklaşma, daralma ve incelme eğilimiyle bu bahsettiğimiz kural işlememektedir. Diğer bazı örneklerde baskın olan ses olayı ise ekin ünlüsünün daralması ve incelmeye olarak görülmektedir.

5.) Gümüşhane ve yöresi ağızlarında görülen vasıta hal ekinin çeşitli şekilleri bulunmaktadır. Birinci tip örnekler; yazı dilimizdeki kullandığımız $(+y)IA <$ ile) vasıta hal ekinin ses uyumu sonucunda uğradığı farklı biçimlerdir. İkinci tip örneklerde; ile edatının ekleşmiş hali olan $+IA$ vasıta hali ekine arkaik $+n$ vasıta hal eki bağlanarak meydana getirilen $+(I)nAn / +(I)lAn$ biçimindeki vasıta hal ekinin çeşitli biçimleri görülmektedir. Üçüncü tip vasıta hali eki ise çoğunlukla Eski Türkçeden beri var olup sonradan kalıplaşmış olarak bazı sözcüklerde kullanılan arkaik vasıta hal eki $+n$ 'dir.

6.) Yazı dilinde görülen geçmiş zaman ve şart kipleri çekiminde kullanılan iyelik kökenli şahıs eklerinin yöre ağızlarında bazı örneklerde bahsedilen çekimler dışındaki bildirme kiplerinde de kullanıldığı görülür. Yöre ağızlarında özellikle 1. çokluk şahıs çekimindeki bildirme kiplerinde iyelik kökenli şahıs ekinin tercih edildiği görülür.

7.) Şimdiki zaman eki yapı ve ses itibariyle Türkiye Türkçesi ağızlarında yazı dilinden çok farklı biçimlerde görülebilmektedir. Gümüşhane yöresi ağızları da diğer Türkiye Türkçesi ağızları gibi şimdiki zaman ekinin birçok farklı varyantını barındıran bir ağız bölgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer bildirme kiplerine göre en fazla çeşitliliği gösteren ek olduğu söylenebilir. Yazı dilimizdeki $-(X)yor$ şimdiki zaman eki, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında şahıs çekimlerine göre çok farklı şekillerde görülmektedir. Şimdiki zaman olumsuzluk biçimlerinde $-ma / -me$ olumsuzluk ekinin ünlüsü genel olarak uzarken bazen de daraldığı görülmektedir.

Özellikle bu çekimde oluşan varyantların çok fazla oluşu, giriş ve sonuç kısımlarında da bahsettiğimiz yöre ağızlarının geçiş bölgesi özelliğini belki de en iyi yansıtan örnektir diyebiliriz. Birçok çalışmada ağız bölgeleri için sınır çizmekte ölçüt

olan şimdiki zaman ekinin Gümüşhane yöresi için bu bağlamda bir örnek teşkil etmesi çok zordur.

Şimdiki zaman ekinde genel olarak düşme eğiliminde olsa da /y/ ünsüzünün korunduğu ve ekteki /o/ ünlüsünün eğer düşmediyse çoğunlukla daraldığı ya da düzleştiği görülür.

8.) Yazı dilinde –r, -(I)r, -(U)r, -Ar şekillerinde olan geniş zaman eki, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında birçok farklı şekilde görülmektedir. Yöre ağızlarında geniş zaman ekinin ünsüzle biten fiilere geldiğinde genellikle yuvarlaklaşma eğiliminde olduğu söylenebilir. Ekin, yazı dilinde -ır / -ir olarak bulunan biçimlerinin yöre ağızlarında genellikle -ur / -ür biçimlerinde kullanıldığı görülmektedir.

9.) Yazı dilinde -DI, -DU şekillerinde olan görülen geçmiş zaman eki, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında farklı şekillerde bulunmaktadır. Yöre ağızlarında başta birinci çokluk şahıs çekimi olmak üzere tüm şahıs çekimlerinde çoğunlukla yuvarlak ünlülü şekilde kullanılan biçimleri mevcuttur.

10.) Gümüşhane ve yöresi ağızlarında duyulan geçmiş zamanın çekimi genellikle yazı dilinde olduğu gibi -mIş, -mUş şeklindedir. Birkaç örnekte yazı dilindeki kullanımına göre farklı şekiller görülmüştür.

11.) Yazı dilimizde –AcAk şeklinde olan gelecek zaman eki, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında birçok farklı biçimde görülmektedir. Ağız yörelerinde gelecek zaman eki, birbirinden farklı faktör ve eğilimlere bağlı olarak fonetik değişikliklere uğramış ve çeşitli biçimlere girmiştir. Genel olarak 1. teklik ve çokluk şahıs ile 2. teklik şahıs gelecek zaman çekimlerinde uzun ünlülü kullanımların olduğu görülmektedir. Bunların dışındaki şahıs çekimlerinde de, diğerlerine nazaran az da olsa uzun ünlülü kullanımlar mevcuttur.

12.) Yöre ağızlarında istek 3. teklik şahıs çekiminde -a / -e ekinin işlek olarak kullanıldığı görülür. Yazı dilimizde daha işlek şekilde kullanılan –sIn / sUn ekinin yöre ağızlarında kullanımı yok denecek kadar azdır.

13.) Ek fiili oluşturan /i-/ cevher fiili yazı dilimizde birleşik zaman çekimlerinde ekleşmesini tamamlamış bulunmaktadır. Anadolu ağızlarında ise birçok

yörede cevher fiilin halen kullanılarak ekleşmenin tamamlanmadığı görülebilir. Gümüşhane yöresi ağızlarında da bu ekleşmenin bazı çekimlerde tamamlanmadığı ve cevher fiilin asli şekliyle kullanıldığı görülmektedir.

14.) Yazı dilinde –IyordU şeklinde olan şimdiki zamanın hikayesi birleşik çekimi, Gümüşhane ve yöresi ağızlarında birçok farklı şekilde bulunmaktadır. Diğer zaman çekim eklerine göre yuvarlaklaşmadan ziyade ekin hikaye çekiminde bir ünlü daralması olduğu görülür. Özellikle 3. çokluk şahıs çekiminde, ekin -dU biçiminde olan hikaye kısmının sistematik bir şekilde ünlü daralmasına maruz kaldığı örnekler daha çoktur.

15.) Şimdiki zaman rivayet çekiminde, şimdiki zaman eki ile yöre ağızlarında korunduğu görünen cevher fiilin kaynaşarak uzadığı görülür. Çekimin rivayet kısmı olan –mUş eki ise genel olarak düzleşmektedir.

16.) Gümüşhane yöresi ağızlarında isimlere gelen bazı yardımcı fiil kullanım örneklerinin yazı dilinde seyrek de olsa bulunduğu, bazılarının ise yöreye özgü kullanımlar olduğu görülmüştür. Özellikle birkaç örnekte *vur-* fiilinin, yazı dilindeki genel anlam ve kullanımına göre daha fazla örnekte yardımcı fiil işlevinde bulunduğu görülür.

17.) Yöre ağızlarında özellikle ek fiilin görülen geçmiş zaman 3. teklik şahıs çekiminde, cevher fiilin genellikle korunduğu görülmektedir.

18.) Metinlerde yöre ağızlarında çok işlek şekilde kullanılan bir zarf eki tespit edilmiştir. Görülen geçmiş zaman eki kuran -DI / -DU ekiyle mI / mU soru ekinden kurulu şekil, olağan işlevi ile geçmiş zamana bağlı bir soru cümlesi oluşturmaktadır. Ancak, bazı durumlarda bu şekil anlam kayması ile soru özelliğini kaybedip bir zaman zarfı olma özelliği kazanmıştır. Yazı dilimizde çok fazla işlek olmayan bu ekin çeşitli varyantları ile Gümüşhane yöresi ağızlarından bulunduğu görülmektedir. Bahsettiğimiz ekin sonuna kalıplaşmış biçimde eklenen –(y)In / -(y)Un yapısı ile de çok sayıda örneğinin olduğu görülür.

Yaptığımız bu çalışmayla, yöre ağızları üzerine bazı genel yorumlar ortaya çıkmıştır. Bu yorumlara geçmeden evvel Gümüşhane ağzının dâhil olduğu

sınıflandırmalara değinmek yerinde olacaktır¹⁰⁷. Karahan'ın çalışmasında da belirttiği üzere; Doğu Grubu ağız bölgesini, Kuzeydoğu Grubu ağız bölgesi ile komşu yapan kuzey sınırı ile Batı Grubu ağız bölgesi ile komşu yapan batı sınırı boyunca uzanan yerleşme merkezlerinde, bölgenin bazı ayırıcı temel ağız özelliklerinin zayıfladığı gözlenmektedir¹⁰⁸. Gümüşhane ve yöresi ağızları tipik olarak Doğu Grubu ağızları arasında sayılabilir ancak Doğu-Orta Karadeniz ağızları ile Doğu Anadolu ağızları arasında bir geçiş bölgesi olarak da birçok farklı özelliğe sahiptir. Ağız özellikleri bakımından Karadeniz'de Trabzon-Giresun-Rize ve Doğu Anadolu'da Erzincan-Bayburt-Erzurum ağızları ile birliktelik gösterebilmektedir. Dar saha olarak ise Trabzon ağızları ile Erzurum-Erzincan ağızları arasında bir geçiş özelliği taşımaktadır diyebiliriz.

Son olarak yörenin söz varlığına da değinmek gerekmektedir. Ağızlar içinde taşıdığı ses ve şekil yapısı kadar sahip oldukları söz varlıkları ile de büyük önem arz etmektedirler. Tezimizde, metinlerden elde ettiğimiz sözlük kısmı ile yöre ağızı üzerine yapılan söz varlığı çalışmalarını destekleyecek ya da bu çalışmalara ait eksiklikleri tamamlayacak nitelikte malzemeler ortaya konmuştur. Aynı zamanda bu sözlük, ses ve anlam olayları için işlenmeye hazır bir hammadde kaynağı olacak, köken incelemelerinde de önemli ipuçları sağlayacaktır. Çalışmamızdaki sözlük kısmı yörenin tüm söz varlığını yansıtmak bir malzemedan oluşmasa da metinlerden titizlikle seçilmiş 550 adet söz varlığı ile yöre ağızları için önemli bir kaynak ortaya çıkmaktadır. Ağızların oluşum süreçleri düşünüldüğünde; her yöre ağızının bir dil mantığı içerisinde incelenmesi ve araştırılması gerektiği düşünülmektedir. Bir dilin içindeki ağızlarda; ilk aşamada özellikle fonetik farklılaşmanın gerçekleştiği, ikinci olarak sözlük malzemesinde semantik farklılaşmaların olduğu, dil etkileşimleri, göç gibi etkilere maruz kalan ağızlarda ise sözlüksel boyuttaki farklılaşmaların dahi olduğu görülmektedir. Bu açıdan bir dilin sözcük hazinesini tam olarak ortaya çıkarmak sadece yazı dilinin sözlüğünü oluşturmakla sınırlı kalmayıp o dilin varyasyonu durumundaki ağızların da söz varlığını ortaya koymakla mümkün

¹⁰⁷ Leyla Karahan, "Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması (2017)" adlı eserinde, Anadolu ağızlarını ayırıcı ve belirleyici özelliklerine-ölçütlerine dayanarak Doğu Grubu Ağızları, Kuzeydoğu Grubu Ağızları ve Batı Grubu ağızları olmak üzere üç ana gruba ayırmıştır. Biz de aşağıdaki bazı değerlendirmelerimizde bu sınıflandırmaya uyarak yorumlamalar yaptık. Bölgelerin sınırlarını içine aldığı coğrafi kesimler için bk. s. 1., 2.

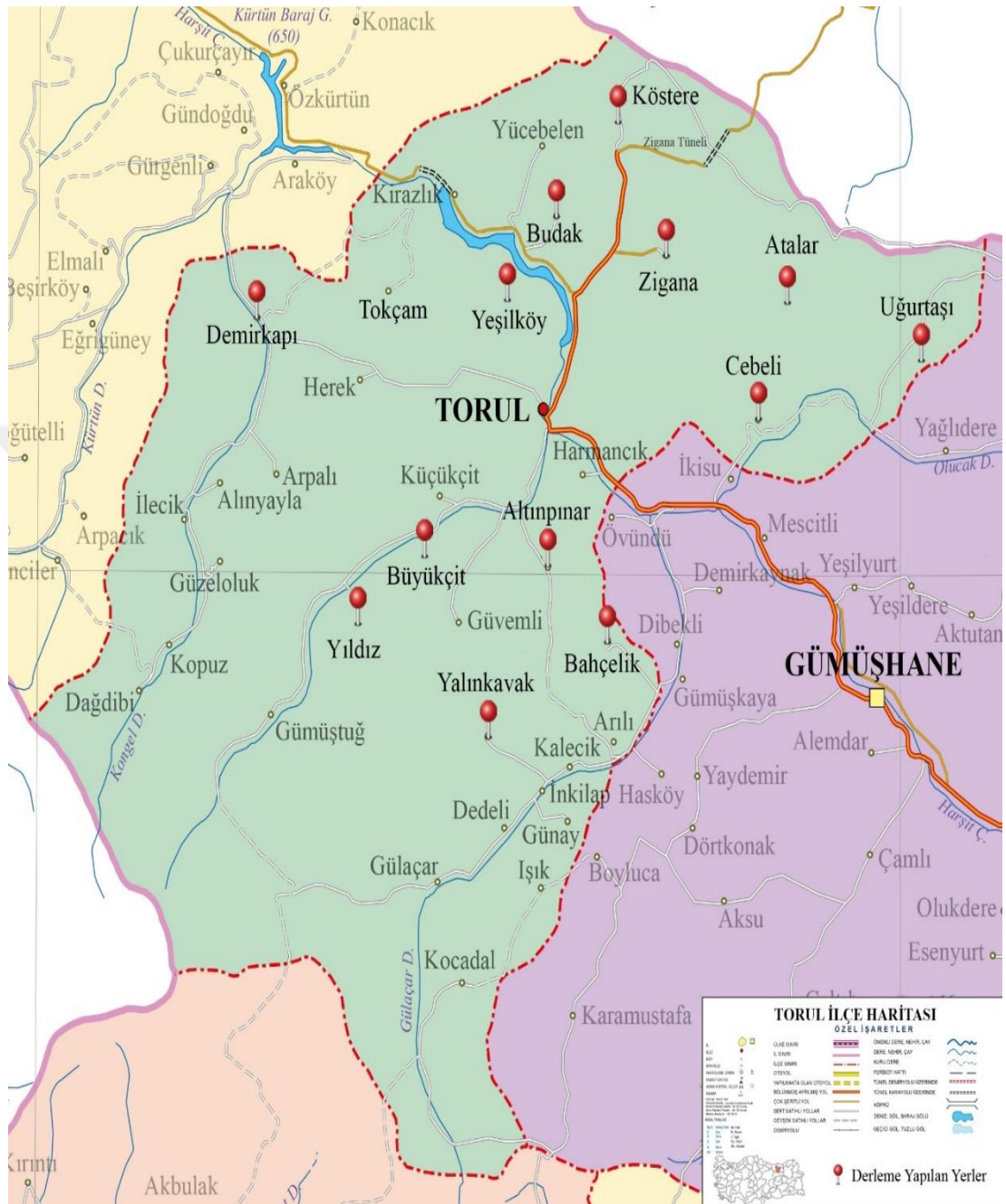
¹⁰⁸ Karahan, *age.*, s.56.

olabilmektedir. Günümüz şartlarının etkisi ile dillerde oluşan hızlı değişimler göz önüne alındığında tezimizdeki metinler bağlamında Gümüşhane ili söz varlığından bazı malzemeler ortaya konularak somut olmayan bir kültürel mirasın kayıt altına alınması da sağlanmıştır.

Sonuç kısmında, ses-şekil bilgisi kısmında incelediğimiz tüm başlıklardan ziyade belirgin şekilde göze çarpan ya da yorumlanmaya muhtaç bazı ölçütler ele alınmıştır. İdari coğrafyası, yerleşim alanları ve bölgesel konumu ile farklı özellikler arz eden Gümüşhane yöresinin ağız özellikleri açısından önemli ölçütleri içinde taşıdığını söylemek mümkündür. Yöre ağızlarının genel olarak Oğuz-Türkmen özellikleri gösterdiği, bazı örneklerde Kıpçak unsurları olarak yorumlanabilecek özelliklerin bulunduğu ancak bu örneklere tereddütlü yaklaşılması gerektiği söylenebilir. Yine yukarıda da bahsettiğimiz üzere Gümüşhane ve yöresi ağızları; Türkiye Türkçesi ağızları üzerine yapılan tasnif-sınıflandırma çalışmalarında yakın çevresindeki ağız yöreleri ve gruplarıyla mukayeseli biçimde yeniden ele alınmaya muhtaç görülmektedir.

Çalışmamızın Türklük Bilimi araştırmalarına birçok yönüyle katkı sağlayarak öncelikle Türkiye Türkçesi Ağızları özelinde olmakla birlikte tüm Türk Dili çalışmalarına bir kaynak olması amaçlanmıştır. Dil alanı dışında baktığımızda metinler kısmındaki bazı konuların, öncelikle halk bilimi olmak üzere tarih, sosyoloji, antropoloji, gastronomi, ziraat gibi birçok bilim alanına malzeme teşkil edeceği de düşünülmektedir. Çalışmamız, belki de bundan yıllar sonra yeniden yapılabilecek bir yöre ağızları araştırması için bir mukayese şansı da yaratacaktır. Son yıllarda hızla kaybolmakta-azalmakta olan ağız özelliklerinin bundan yıllar sonra ne gibi bir durumda karşımıza çıkacağı bilim için ayrı bir merak konusudur.

5. Torul İlçesi Derleme Yapılan Yerler

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. METİNLER

I. MERKEZ İLÇESİ METİNLERİ

I (1)

Anlatan: Alim Ayyıldız (65 Yaş, İlkokul Mezunu, Şoför)

Derleme Yeri: Duymadık Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2017

Konular: Ziyaret Yerleri – Kalandar Gecesi – Hıdırellez - Köyde Yiyecekler - Libya'da Gurbet Hayatı

- var iKi Tāne var. sarı baba var āurda. ğara baba var urda ğaleğaban dēriz işTe dān ismine ğaleğaban da. sarı babaynan ğara baba orāya ğoyulmuş sarı baba burāya ğoyulmuş. işte orāya ğara baba deriz burāya sarı baba deriz ZiyāreT. yā fasafı yā işTe Ziyāret ediy geliydiler. manfāT gözleyiler işte dā. başım ārī yok dişim ārī gidiP sarı babaya. yok çapuT yok bizde. doa edī namaz ğılıyī gelileş. şimdī burdaKi evliyā zāten. ya bilmeyim işTe sarı baba derler bu adam Çuma akşamları orda ateş yanar. Çuma aħşamları çıkıyī demeK Ki gezī oralarda namaz ğilī. he o sırtTan göriniyī ğara baba. göremeyiz bu yuħarda ha şindi ne oldū meÇhul. ama o da ziyāreT savaşlarda düşmüş bu adamlar şehiT ama iyi bi Kimseler.
- 10 tabi yapardıĥ ğalendere deve yapardıĥ. nası iki dene adam atardılar üstüne bi şey çöl biri arkada biri önde biri de atlardı onnarın üstüne girerdiler içeri. yarma marma alırdılar işte den men alır çıkardılar. un şeKer yā helvá eder yerdileş deliĝanlılar. tabi u ādet işte yā. çöĥ develeri boyardılar yüzleşini eşegin ğafasını takardılar deve şeKli verirdiler. sōlucem çoK şey çayīn iç soyumasın da.
- 15 ĥıdırēlleS ĥıdırēlleSde giderdiler işte bu şeye sarı babaya. onun ziyāretine giderdiler. orda derdileş ziyārete gider işte ğarılar ğızlar oyna moyna. ne ziyāreti buluşmaĥ işte toplanırdılar. tabi canım ziyāret ēyle mi olur. ne namāzī ğılācaĥ öyle şahsī bi adam onnar kılaş ibādetini yapar gelir. bōle köyler arası toplanī çoluĥ çocuĥ gidī ne namazı ya göte barmaK yassalam. ben de giderdim dā görerdim orda tabi çanım yā.

20 horon oynardılar yāni işte hālay çekerdiler. ha oyun yapardılar tabi canım onu yapardılar nası yapardılar yüzüg oynardılar. elleḡni adam alırdı eline yüzügü böle saḡlardı sen de aç elleriḡ hebüle yüzü. arasına yüzügü saḡlardı sana derdi kimde yüzük hocada hocada yok yapışTırdı sana bulana ġadaḡ yüzügü sana vururdu. sıraynan dayah yerdileḡ. Kıimde buldiysá hemen o kaḡkiyi hemen o devreye o giri o dayah vuri

25 bu seFer. çoḡ oyunlaḡ vardı da aḡlımda çıḡTı dövmeli mövmeli. çoḡ canım. unuTum yā yaş aḡTmışı geşTi.

duymadıK yazdın orāya he mi? benim ismim vāliye soracān beni. ālim ayyıldıS. yirmi beş senedir muhtarım habu son devrem beşinci devreyim sıḡıntı yoḡ yāni. vallā köyü şēir etTim ben. her şeyi yaPTım. tabi tabi yazlıKçılar var en az kırk elli hāne var. kışın

30 beş altı hāneyiz. çoK esKi eşşehlernen eşşehlernen gāleye. pazar ġurulidi oriyá ya. yoḡ canım bayburT uzaḡTı oriya arabaynan giderdiK. araba vardı habu şeyde bizim köyde de vardı teK bi araba. haftada bi bazara bayburTa giderdi ġümüşāneye giderdi. eski bemeçeler vardı dā eski Çiftş şeyli. şóför muaini yeTmiş be ġuruş yoK şóför muaini elli ġuruş üstü kasanın içi yirmi beş ġuruş. şindi herkezin arabası var. biz oraḡ biçerdük

35 eşşeklernen daşırduḡ anamız ālardı yā. yol yoḡ iz yoḡ şimdi her taraf yol motorlar çalış her şey maḡine. evde ġarılar makineynen evi süpürileḡ. hani makinesiz hēş bişi yoK.

horoz bibi var şōle biter. yoḡ yoḡ lahana gibi lahana yaprā gibi de ufaK. çoban azıġı vardı undan sūra ġuşburnisi var erigi var aḡleTi var. soan tabi ne dērdük ona soan

40 yaban soanı. nāne her taraf nāne nāne normal nāne var arnuK aynı ismi aynı. dā çayı var meselá Kēkük var. bizim haburda vardır ha şindi haburalarda var çay olmadı zaman baḡirem burda çay yoK bitmiş hemen ordan bi ġaş dene toplayırım demlin içine. tadı aynı çay simsiyaḡ olı. nası bi şey var hourda dā çayı var mı bi parÇa koparda gel dā çayı. yemliK ot ġibi bi şey çī çī yemliK çī. çok büyük bir ilaç. adam kanser

45 olmuş doḡTor demiş ya sen hiç yemliK yemedin mi? yāni her biTḡinin bi derde faydasi var. tabi tabi bende ha şindi bizde şey vardır lokman heḡimin kitabı yedi yüz sene önce mi bin beş yüz sene önce mi ne. urda her şeyin u her otun şifāsi var. evelih var dolma yapallar. yourtlu dolma ye de ye ō. bulgur ġoyilar bulgur ġorlar şey ġorlar piriÇ ġorlar bi şeyler ġorlar işTe yāni. çaÇır var bizde çaşırın iḡi çeşiT biri mal çaşurı

50 biḡi iḡsan çaşurı. iḡsan çaÇıru biz toplar yeriZ devāmlı yeriZ. o şeḡerin ilacı şeḡerin

götürür hemen. onu yiyen adamda şeker olmaz. onu toplāyılar onu haşlāyılar bilmem ne ediler bi şeyler ediler ondan sōra goyılar dolaPlara duruyı. suya goyiēlār suda durı bahara bi sene yiyiler ğavuriler onu güzel yumurtali mumurtali ō çok güzel. ilaştır o. mantar var. biZ şeyler yeriS şōle şōle güveç gibi içi şey kaverengi insaņ mantarı deriz
55 biz öbürlerine kavaļ mantarı bilmem ne onnarı yemeyiz biz. ğudu mantaşı dā işte o senin dedin ğudu mantarı işte o ğudu mantarı o. millet yeyi herKes çaÇır mantarı ğavaļ mantarı.

loR yapardılar esKiden lordan başKa bi şey bilmezdiler zāteņ. bizim burda loR yapar çökeliK loR hePsi. esKiden şey baĥardı işTe inek baĥardılar ğoyun keçi manda da
60 varıdı camuş öküZ tosun ne bilim eşşeK aT. tabi tabi her şey varıdı. yoK yā anca gendi ğadar. kim alaÇaK ya kim alıdı ki haburda yapardı herif iKi Kilo lor götürür ho kalede Pazar vardı u zamannaĥ benim aĥlım kesıdı götürür kalede satardı alırdı iKi Kilo şeKer gelirdi. şeKer de bi Kilo iKi Kilo getürirdiler fazla nerde. iKi Kilo şeKer bi hafTa yerdiler. çorba yiyidiler aç durūdiler. yoĥ canım çay içmezdiler. millet çok Kötü çile
65 çekTi. çok çile çekTi bōle boķu boķuna öldü getTiler bi şey görmeden. çok yā hasTalıKTan her şeyden. şu yollar ne arāyıdı yā eşşeK Zor giderdi. tabi yā bunnarı heP ben yapTırdım. bizim bu yol da bōle köyün içinden geçi dolanı bayburTa gidı vavuKa vayuK trabzon asFaltına ğarışı. haşu daĥan arkasından. burdan geliyosun ordan da gene bayburT yoluna ğarışısın. kalēye mi gidemezsin inecēn ordan vavuKa geÇecēn
70 ordan aşşā inecēn kaleyeye ya da geri dōnecēn. kaleyeye mi gideysiz?

orada kale varımış. tabi orda yaşam olmuş. o kalenin içinden tūnel var derēye. tabi ordan su alırmışlar. ärmeniler yaşamışlar. kesı adamın önünü kesı ğafasını çıkı ordan uĥarı. burda yoĥ burda yaşamışsa da yāni çok dört beř hāne yaşamış ōle bizde fazla yoĥ. köyün tarı çok esKi yā doKuz yüz sene māzisı var. Kütükte de var. sülāle mi
75 ákraba dā işTe. var bizim aşşā uĥarı beş altı ekraba var. ayyıldızlar bizim. çukadirōulları bizimki çukadārōlu çukadārōlu. molla beşirin biZ sülalesiyiz. bizim ákrabanın ásas dedeleri. hocayımış o ‘gidermiş bu ğarışıKi adamnaĥ gece. ‘gece giderimiş orda buluşurmuşlar o adamnaĥ. demeK Ki onnar onnara şindi aĥlımız ermeZ.

80 ben dünyāyı dolandım dünyāyı. inşaaTçıyım ben. isTanbúl tabi isTanbul ordan da
yurtTışı tabi tabi. libyadayıdım iki sene. kaTdafi de varıdı yā. tabi deliĝanlı heriFTi yā.
halkına çoĝ sayiPTi. halkına çoĝ sayiPTi yanniş yapan mēmurun sülālesini keserīdi.
devlete iĝānet eden bi mēmurun ne ĝadar ekrābası varısa hePsini keserdi asardı. bu
dērdi bōle yapısa bunun çolū çocū da aynıdır dedesi de aynıdır bunnar aynı kāmı daşı
85 devleT ħáyınıdır hePsini keserdi. °gittim çeK yapmāya. banKada çeK yapaçām
gelemiyorum. °gittim müdür yoK banĝanın müdürü yoK. müdür yok banĝanın müdür
çek yaPamıyöz. sordu terçüman ki ne oldu dēmişler ki banĝanın müdürü elli dinár mı
yüz elli dinár mı açIK vermiş hesaPTa KaTdāfiye elli dinár açIK vermiş hesaPTa.
demiş bu devlet ħáyını parayı yedi bu devlet ħayını. adamı kesmiş çolūnu çocūnu heP
90 kesmiş. başka birinü getügmüş goymuş orāya. bir hafta sōra yapTım çeki. şimdi sen bi
iş yapıyosun dā rüşvet yedin işTe ĝaçamaĝ yaptın orda yanniş yapTın. rüşvet yedin ya
müTāit dedi aha sana beş yüz lira habu işi habüle yap. seniĝ peşiēn bi müendisin var
daha seniĝ kontrol möendisin o möendisin peşine de gizli bir kontrol möendisi
ĝoyuyi o da o möendisi kontrol edī. annaşma yapī mi yanlış yapī mi. o möendisin
95 Peşinde üş dene bōle sıralı şey ĝoyī birbiĝlerini taKıP. senin yaptın yanniş heman o
möendis bildirī oraya.

ne yiyecēn türK şıĝKetindeyiz biZ. türk firmasında burda ne yiyēsan orda da aynı.
aşçımız maşçımız türk yiyēÇeK türKiyeden gelēyodu. ben şindi serbestTe çalışTım
araplara da ÇalışTım ben üş dōrt dene inşaaT yapTım şeyden sōra. libyada kōntratım
100 bittikTen sōra. bunnar bulgurun üstüne şindi ĝaÇ ĝişi yiyecēz üş ĝişiYiZ. bi bulgur
pilavı yaparlar tamam mı. üş dene şōle yumruK gibi et ĝorlar adam gibi bi parÇA
habōle yumrūm gibi hā. ĝorlar o şeye şōle bi lengerde bi ĝaba ĝorlaĝ bōle ellerinen
yerler. ellerini yıKarlar temiz burayı yālı pilav biliyo musun ne yerseler yāni. unu sīkar
sīkar sīkar bōle yerdiler yālar akardı burdan aşşā. bayram şindi bayram ya KıtTiK şeye
105 cumiyā Çamiden çıĝTıK. götürdüler bizi bi odāya adamlar hep toplandılaĝ orāya.
kenarlara oturılaĝ bōle sedir medir bōle bi şey yoK. oturılaĝ bōle. leĝen getirdi birisi
sabun mabun su mu baĝtım araplar ĝollarını sıyırdı yıkāyiler ellerini yıkadılar bitTi.
bana geldi ĝit dedim lan. türkçe bilmēyi yanımda vanlı vardı o bilīdi áraPÇA ben de
biodum ama o éyi bilirdi. ya dedi söyme şunlara annarlar dedi yā. neyise yemeK
110 Ketirdileĝ şindi. dōrt beş kişiye bi tāne bōle tepsi. tepsinin içinde yemeK heP et bōle

et. eşKili yaparlar ya eşKili öle bi şey. ellerinneñ yiyileğ. bi de sūriyeli vardı biznen onnar da çalışıyodu. iKı tāne sūriyeli biz de iKı tāne tūrk inşāTlarımız ayrı tabi. baktım millet ellerinen yèyi. ben hiç el uzatmayrım. benim öretmendi inşaatın sayibi. dediki usta dedi senin ellēm miden bulandı dedi. ya ğaşığ yoh mu aslanım sōra ben bunnarnağ

115 yemem yā. elleri dolanī önümde yā pis gevurlar dedim yā. ‘ğetTi bi tāne ayrıyeten yemek yaptırdı tePside. getirdi ğaşığlı maşığlı çatallı matālli ben yedim orda. aráplağ bakīler bōle aptal aptal. etli bulgur pilavı gibi yani bulgurdan yapıyolar hafif de şey sıvı yāından et. ğaş ğişi diyelim bugün ğaş ğişi yiyeceğ burda beş kişi beş parça bōle et var adam başı bi et. ğoyun kesiyidu bize. deve de yediğ çoğ devenin eti çürüh odun

120 gibidir. yenmēyī yā ama mecbur yiyolar. bizim meselá orda çiftliğler varıdı. biz çiftliğTen gider alırdıK şirkete tosun getirir keserdiK yerdik. şirKette normal et yerdik biz. türKiyeden çou da geliyodu ya. ğumanya türKiyeden geliyodu. biğ aylık biğ ay bitti mi gene gelidi. çarşı ne arāyi ya ne çarşısı yā bi şey yok tükKan yoK. ben bi sene ğaldım öle alaÇām bi şey yoK. bi sene sonra başladılar sādan soldan tükKan mükKan

125 açmiyá bi şeyler parladı yāni. seğsen beş seğsen altılar. orda adam ēğramı giymiş gidī. ēğram ğarılar burda ēğram giyī ya bayburtTa. ama heriF polis. ēğram ya hepsi ēğramlı da bi bakcan polis. kimin ne oldūnu bilemezsin tabi çanım. sen diyelim memursun yanniş yap hemen seni alī ğafayığ kesī çobanı geturī ēğramlı sen mēmursun diyi. tabi canım ora öleydi.

I (2)

Anlatan: Cemil Yıldız (62 Yaş, İlkokul Mezunu, Köy Bakkalı)

Derleme Yeri: Yayladere Köyü

Derleme Tarihi: 26.08.2016

Konular: Eskiden Köyde Yaşam – Yaylacılık – Köyde Düğün Adetleri – Çocuk Hastalıkları – Ziyaret Yerleri

yā esKi yi mi yani annadīm. eskiden burda arpa ekerdiler buda ekerdiler cavdar siyah onnar ekilirdi. gitgide şinđi onnar hep ğapandı bitTi. háyvancılığ vardı háyvancılığ da azaldı. azaldı yani ekin mekin yoK otTan başKa bi şey biçeriz işte mesela benim üş Tört tane inēm var zaten malım onnarna gendi şeyimle berāber. marketÇiliK yapıyom
5 otuZ üç senelik esnafım. dededen geliyo dedem babam marketten. dedemin zamanında bakKala han derdiler. fırın vardı ekmeğ çıkardı burda satardılar. o zaman araba olmadı için katır atla nakliye işleri olurdu katırcı derdiler atlara. at işi naklie işi. dielim bayburtTan malzeme geleÇek atnan gider getirirdiler bi gün iki gün. trabzondan tütün daşırdılar götürürdüler doguya satardılar böyüKlermiz. tabi ben onnari yaşamadım
10 duydum babamdan. babam bakKalcılık yapardı esKiden yatakhanemiz vardı yatağ yatırırdı galdur. ğavurma yapardı babam eskiden. otel gebydi meselā o eski ğävemizde hebüle bi yatağ yeri varđi üş beş ğat yatağ yılı durī misaFirler gelirdi yatar ğahardılar. ğavurma olayı vardı yerdiler içerdiler şindi o olaylar kałıTı. o zaman et ucuzdu demek Ki. et de ğoyun geçi babam da meşurdu ğavurma ustasıydı. eti geçi eti
15 iki dene koyun etine bi geçi eti katardılar kavuruşdular oni donardı o beyaz kavurma derdiler. zāten dondū zaman kışa dōru yapardılar. kışın satardı kāvaltı türü diye. şindi onnar ğaıhtı yoğ pahālı şimdi. kaşar satarım otuz lira Kilosu yüz gramı üş lira. gavurmanın yüz gramı on lira on liriya burda kimse yeyemez onu. öle öle yani. yā kavurma dedim koyundan yapılış. sīrdan da kavurma asıl ğoyun gavurması ğavurma
20 ğoyundan geçiden iki ğoyun bi geçi katarlar o daha yumuşak olur. öyle babam ticāret. tabi yaylaya da çıkarduğ. yaylaya çıkarduğ hayvanlar mesela yetmiş gün ğalırdı yaylada. mayısın sonunda çıKī işte habu aylarda inīyo. inerdik yāni o zaman reşberlik

daha çoktu yani bu ot bişmeye reşberlik derdiler. her taraFa ekilirdi şindi o olay yok
 çayırlaş bile daha biÇmî. mesela şurdan çıkarttın mı hayvanları ordan ukarı
 25 vurabiliyosun evvelden nerdē. dēy beyā sürecēsın götürecēsın çıKacaK. tabi toPlu
 burdan kaç hane çıkıyo otüz göç meselā o zaman at sırtıyla şindi mesela yayliyā araba
 gidi. diyorum gendi gendime ki şindi olsaydı o yaylá şindi benim arabama gördüm
 eşyamı alış giderdim. atın yanına yüklyosun yol yamaç at devriliyi yatı galkıyi. varēl
 deriz dā peynir basılan onnarnan atTan yıkılan da olurdu şurda çok gördüm çocuğKen
 30 devrildü yuvalandı peynir iÇinde dağılırdı öle olurdu yāni. hayvannaş güciyle ot
 getirişdik atların sırtında. ē tābi kızlar giderdi yaylíya horon çevirirdüleş yaylānın
 ēnişinde meselā şey yapallardi gölot yapardılar işTe çökelehle mökelehle. bi kete gibi
 eKmeK. he öle yapar getirişdi helva yapardılar işte ne bilim. yāni hayvannarnaş
 taşırdıK. odun götürürdük ormandan yayláya. tabi ev yaptıydıK orada meselā benim
 35 ordaki evim nası dēyim sie tabi duvarlar aynı daş bildin çamurnan icābında delüğ de
 varıdı. üstüne tahta mahta örtüyüdü. hardema yoğTu bizde bizimki aynen böleydi
 üstü çamurlu ama şey yapardık arasını naylon gördük naylon suyu geçirmey gaş sene
 durdu o ev hiç yıkılmadan. güz geldī zaman direk vururduğ böyle altından ki çökmesin
 Ėar çok oluydiyā öle yani yaşadık. o zamanki şartlar iyi dēildi araba ne arayıdı. milletin
 40 kamyonnaş vardı ben çok eskiden bemece ausTin kamyonlar vardı çift şöFöğ muavinni
 ki yolda payınaş yürüsen Ėavuşurdun yāni. dız dız dız giderdi. yāni o günde atlarđık o
 kamyonların üstüne de çocuguduk heves eder biz de gidelim bi yere veyā inerdik şu
 aşşāda bi köye ki orda kamyon gelişken binek de heves arabanın üstüne. şindi de taksi
 biniyrük de şey geli bize heç. yoK yol altmışlarda öğüne yapıldı bizim kalede deli
 45 onbaşı vardı karaKöl komutanıydı u adam milleti heP imēce usulü çalıştırış
 çalışmāyanı vururđı. o zaman ona hep sögerdiler şindi hep dua alī o adam. heP
 Ėırmadan daş yolu yaptılarş habu alttan geldin geçtin bu alttan daşlar dibi var dā haunlar
 hep el güciyle eskiden Ėırdı. şu anda yol yapılı gördün. burdan yukarı daha güzel.

ben onu diycīdim geçen sene dūn yaptım aynı köy dūnü gibi. ásKi ádeTleř de tabi
 50 aşkıden ata Ėordu. tabi ben başka köyden getidim için trabzondan gelini. aynı köy
 usulü gibi burda meydanda Ėoron oynadılar. Čāminiñ altında yemēini verdim. et pilav
 çok eşkıden meşhurdu ziron derler yukadan yaparlar. Ėorba çorbası mısırdan çorbaydı
 da Ėorba derlerdi o zaman. Ėorba çorbası ziron etli yemeK et pilav. tatlı şey yapardılar

düğünlerde o zaman ğadayıf gibi tatlı yapıylere ğadayıf diyelim büyüğlerimiz biz ona
 55 tatlı şeye helva deriz. helva yapardı şerit gibi çekilirdi. öle yapardılağ. gelinneri atnan
 götürür getirürdiler. gelinin sandık eşyasını ata deynēine bālardılağ. üstüne de bi kilim
 bālardılar dūrçi yapardı undan sōra da şey örterdiler kilim süslü görünecek atları
 süslerdileğ. boyunlarına şindi arabalara takilere. mesā en son bu köyde benim dūnüm
 60 oldu seksen dörtTe yine de gelin arabaylá geldi yāni. başka köyden hanımı aldım
 arabaynağ ondan.

hā bizim eski oynunna. tabi tabi sısKara derler dul yerinde derler böle davul zurna
 çaldırdım ben dūnümde mesela oynadılar. rahat bi oyun yāni horun horun sıraya
 diziliyolağ. bizde öyle tek oyun yok bizde böle dans yapım bizimde o olmaz. horon
 kadınlar ayrı oynar erkeKler ayrı. bizde hep davul zurna tulum. kemenÇeyneğ oyun
 65 olmaz. tabi bizim tulum vardır. ğaradeniz sahili hep öledir genelde.

ha mantar pancar yabancı pancar pazi gibi ispānak gibi eveliK dērler. eveliK gelinciK
 evelih dedim bildin paziya benziyi. bu bahar ilKbahardan olī onun güzel dolması olur.
 oni sararlar bi de yoğurt dolması souK souK o güzel yenir. gelinciK pancarı at ayā
 derler çayırlarda böle yaPrah yaPrah pancar olī yabancı Pancar o bi ilaştır. soan bildin
 70 yabancı soan onu toplarlar baharın. yabancı soan onu mesela şey yaparlar belkiğ sen
 bilirsin mısır ununa tava yaparlar o soanı dōrarlar. onnar var yāni. mantar olur mantar
 dēriz. çasıır mantarı olur ğavağ mantarı olur. biz genelde yerde biteni yeriz böle şu
 bardān dibi gadar küçüK küçüK olur. tabi o başKa yāni şindi hazır satılanlar deyişik
 deyişik şeyler yāni dayiöli.

hocalara götürüdüleğ bi şeyler yapardılar. göbek meselā keserdiler. eşkiden sūnnetÇi
 köy sūnnetÇileri varidi yāni. toprā gömermişler. bi de bi şey oldū zamağ şu olurdu. o
 zaman ben gördüm bi çocūn ayāni bālardı üç Cuma getirirdiler ayahları hebüleğ ipnen
 bālardılar. yoğ yürümeden diyildi. né yapardılar en ilk cāmiden kim çıkısá o keserdi o
 ipi. uşān ayahları düzgün olsun diye mi? onu hatırlayirem yāni şindi o yok. deme göre
 80 şöle yāni öle bişey oldu mu hocalara okuTuğdular. hoca okudū zaman düzelTiğdi
 mesela bizim habu çocuklarda bi sıkınTı olsa bizim hüseyin amcamız vardı burda.
 bazı insanın nefesi daha éyiymiş. götürürdüK oni okurdi. yoğ yā bizim meselā benim
 geçen haburda bír hafta önce böyüK ölümün bi çocū oldu bi kız çocūmuz oldu daha iki

günnūken çocua hāmen elbise geydürdüleḡ. eskiden bez sarardılar bi ġaş ġaT bez hep
 85 sarardılar elini ayānı. Şimdi çocuklar hemen dōmadan elbise takīler sırtına. bez
 sarardılar. mesāā bi de ōlanlara Şey yapardılaḡ odundan bu beŐüġü vardı ya odun
 beŐüġü. bōle getirüdüler Őeyine altta ħutisi varidi. çocūn pipisini onun içinde aynı
 zurna gibi Őeyı varidi ben hiç unutmam. onu sokardılar pipisini onun içine ōlaninkini
 ġızinkini bilmiom da. ōlanın pipisini onun içine otutTururdular. yāni iŐedī zaman o
 90 Şeyden aynı zurna gibi ordan akardı alttan ħuTiyā odun beŐüġ.

Őindi ābi ben bizim Őurda bizim yaylānın yolunuġ orda bi yer vardı. uŐāidūK giderdik
 derdiler bura ziyāreT. orda boncuK taĥardılar yama taĥardılar ġavaĥlara. orda mezar
 var derdileḡ hāтта bizim orda bi sırtta mezar da vardı. birileri gitti eŐti bi Şey alacāK
 diye. yāni onu gördüm o mezarı gördüm yāni eŐildīni gördüm yāni eştiler. kimisi fālan
 95 yerden altun çıĥar diyi eşenler oldu māden arāyanlar. bazı Şeyler ziyāret yerler var belli
 yer.

dedeleşimden o ġadar Şeyim olmadı. dedem aTmış yedide öldü ben beş yaşında idim.
 babamgil Őiycilik yapardılar daha eski tütüne giderdileḡ atnarnan tütün satardılar.
 trabzondan alıp da giderdileḡ douya satardılar. benim babam meselā o dönem atmış
 100 beşten öġüne trabzonda dolaġardacılık yapTı. ondan sōra bizim bu daş köprüyü
 duydun? taş köpründe tükkcāncılık yaptı Şu anki marketçilie o zaman tükkcān derdiler
 önce ĥan derdiler sōra tükkcāncılık. ōle ōle geldi gitTi işte seksen üŐte babam vefaT étTi
 ben devam ediyom ticāret olayını. biz burda iki bakkalız yāni Şurda bi ufāK Őeitlik
 vardır orda rumlar Őey yaPTı. iŐte onnar da müslūmannardan Őeit oldulaḡ oraya
 105 ġoydulaḡ. taş köprüye gidecek yerde de var Őeitlik tabi tabi mesela o Őehide bi tāne
 oldu. taş köprünün oralarda bi yerde birisi çıĥmıŐ tēlefon ġörüşmesi için de daşlar yīdi
 de üsTe ġaĥKiy ki telefon çeksin diye demek ki. o adamın rüyāsinā geldi dedi benim
 üstüme daşları niye yīdın tam ŐehitlikTe olī olāy. adamın rüyāsinā gelī adam diyi Şeit
 dīmiŐ ona ki sen benim bu ġadar daş üstüme niye yīdın gel daşları al üstümden. o
 110 adam da gelī orāya daşları alī açi ki mezarı ki essāhTān Şehit var. birilerine söylüyō Ki
 burda Őeit var birileri yapī orayī. oldu yāni bu olmuŐ bütūn vāliler heP gitmiŐler
 gerçekten mezarlar varımış. esKiden biri bi yerde öldü zaman o dāda gömerdiler. baK
 meseā benim dedemin āsas büyük dedemin mezarı bayburtTa derler ama nerde.

ha şuríyá cinozun diyilár bu dereye de sanas sanasın dere. bizim yayláya genejde
 115 büyüğ yayla derler bi de şu ormanığ dibinde var çekimliK yaylası var bi de soukpaħar.
 biz ásas bu büyüK yayla dedimiz yaylaya çıkarız. bundan sōra işte koyunları lazlara
 veriyoruz köy muhtarlık alır parasını köye harcar. tabi parasını veriyú tabi öle bedava
 yoħ. devletin himāyesinde devlet de alıyo. devlet alı ondan dielim üç dört bin lira. sen
 git diyi köylüyü memnun et diyi muhtarı. üç dene inēm var üç dene buzaKları var. tabi
 120 gendi şeyim var gendime ait fazla ticāri amaşlı deil yāni. yıllardır esnafım emeħli
 oldum on sene oldu. bağkur dükkan gendi işim emekli etti beni. şindi benim bu iş
 yerim resmī. ben seksen üstēn beri kayıtlıdır yāni vergimi öderim şeyimi öderim her
 şeyim kayıtlıdır ğaçamām yoħTur yāni. işte öle on bir senelikde bi árabam var altımda
 125 kartal. doksan bir model on bir sene öğüne aldım. hāla o arabayı biniyom. arabamı da
 seviyom. ēħliyetimi onnan aldım kırk beş yaşında. çocuklar da hep örendiler aha bu
 olsun ābisi olsun. tabi bunnar beğenmeyilár şimdi. buna bugün oduna gittim ona ēbür
 arabalara yükleyemeZsin. bozulsa da zarar etmez. bu benim işTe en küçüK ölüm. bi
 ğızım evli bi ölüm da evli. bi ğızım bunun bi büyü okuyolar bunnar. dört çocüm var iki
 olan iki kız. böyühlerden on sene sōra bunnarın ikisi geldi paypaya. onnar paypaya
 130 böyühler he on yıl. mesá böyüK ğızım seksen yedi doumlı küçüK kızım doksan yedi
 doumlı. ölüm da seksen beş doumlu böyüg ölüm.

Anlatan: Sadi Ülker (72 Yaş, İlkokul Mezunu, Köy Bakkalı)

Derleme Yeri: Kale Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2017

Konular: Düğün Adetleri

sána şindi gene annatım meselâ. gızlan olan birbürnü sewer. anâya babâya iki taraFa da duyurulur bilinir. erkeK taraFı hazırlanır gelir he isTemeye. köyün büyüKlerinden bi gaş tane alır akrâbalarından veyâ köyün ileri gelenlerinden de bi gaş Kişi gelürler gız evine. onnar da kendi akrâbalarını toPlarlar. o geçe gelür işte allân emriyner isTerler yemekTir gâvaltıdır bi ziyaFettir. sözü kesilî yâni verilir yâni verilir. derler ki verdik veya vermediK. vermediK olmaz da zaten çârılmaz. gıznan olan zaten anlaşıyollar onnar. garılar gendi aralarında işi bitiriylâr. bize heşbi şey düşmez. isTerler verürler onda soğra işTe belli bir zaman sōra gelürleğ kadınlar gendi aralarında gene otururlar. bi nişan günü tesPit ederler nişan yapılır. kadın taraFları kadınlar daha dōrusu. dâmat gelmez bağ ha şıñdi son zamannarda dâmatı da götürüyolar nişana bi koltuK yapıyoruz diye koltuK derler. gızlan olanı böyle yan yana dâmat da elbisesiyner teliyner duvârynağ ikisi bir milletin huzurunda otuttururlar yan yana işTe. eskiden yoğTu habu yakın zaman son on beş yirmi senedir o da başladı. eFendime sōlim heh nişan şeyleri elbiseleri olan taraFı götürür kızınıkini kızınıki de bi gömlek bi kırvat bilmem ne. şeye verir işte güveyi taraFına. ondan soğra bi gün ayarlarlar kendi aralarında bi dūn hikayesi dūnden önce bi geçe önce bi kına olur kına geçesi derler onu yaparlağ. ertesı gün de bir dūn olur olan taraFi yemeK yapar millete yemeK ikrâm eder. artuk etTi pılaF hoşaf bilmem ne. meselâ önceden mi ne dēyim ben sâ. yōurtTu çorba meselâ gendime çorbası eFendime söyliem etli haşlama veyâ gızárTma yahni yani et yemē gāvurma pilavnan bārabâr. dolma dolma dedim lahana sarma. kaPuska olmaz düğünde. yâ ayrannı çorba haşıl haşıl ondan soğra kartól gāvurması sen gāvurma deyişen et gāvurması zannedi. kartol gāvurması. ondan soğra pağla turşüsü gāvurması fasülye turşüsü sen fasülye de.

paħla laħanası ondan soħra ziron erişTe. ziron işTe ğarılar toplanır ğamur yaparlar
25 undan sora yuFka aĉarlar u yuFKayı katTarlar katTarlar undan sora bıĉaknan
keserler keserler undan soħra ıurıturlar. yemēini bōle ğıyliyá ğıylı derik biz ğıylı
yuvarlak ğıyliyá bōle dūzerler unu ıslatırlar yourdu űzerine dōkerler yōrd onun iĉine
tam iřler űzerine de yāı eritir tereyāını oħ herkes űnünden yesin. herle herle ĉorbası
arpadan un yaPardılar sabah ıaħvaltısında onu aynı bildiniz şey ĉorbası var ya tarana
30 ĉorbası var ya onun gibi ince olurdu. onu tenĉerede Pişirirdiler ismine herle ĉorbası
verirdiler. aynı işTe ona benzer. sabāħnan ekmek dōra ye.

dūĝun bitTi mi dūĝun faslı. řindi bāzı ğun olurdu űř ğun bāzı dūnler bōyle yani hālı
vaħTı yerindēse űř ğun űř gece davul zurna ĉalar oynarlar. iĉer sıĉarlar sarhoř olurlar
bu son zamannarda o sarhōřlūk.

Anlatan: Recep Koç (67 Yaş)

Derleme Yeri: İkiz Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2017

Konular: Köyde Düğün Adetleri

şimdi dün farzet Ki bitTü gelin gidecek. düürçü davul zurnaynan berábár düürçü derler. eFendim giderler davul zurnaynan adamlar hep birlikTe oynaya oynaya gızın ğapısından davul zurnayı vururlar gızı içerden hazırlarlar. o yenge menge işTe. bi de yenge vardır yenge. olan tarafından gider gızı hanı hazırlar alır getirir. öle bi görevi var

5 yenge. düünde de dün gecesi gaş ne kadar dün varısa yenge hep gelinnen berāber ğalır urda. gelin geldikten sonra yenge evine giderdi. yāni olan tarafının yakın birisi olúyoğ temsilcisi. gettiler işTe unnarı alacaklar giderler ğapıyı ğapatırlar goymázlar yani annadın. ğapıyı birisi basar ğapı basma derler ğapı basma parasi. önce bi de bi şey vardır ceyiz sandı. ceyiz sandının üzerine gızın ya küÇük ğardeşi ya gız ğardeşi ya

10 erkek ğardeşi oturur. o da bahşişini alır sandık parasıymış o. yāni gızın ceyizi vardır o sandın içinde. bi de ğapıyı çıkarken ğapıyı keser ğapı açılmāyı hikayesine bi bāşış de ordan alır. yoK at yoK at çoK eskiden o zamannarı ben heç hatırlamayım. benim zamanımda yürüme Zāten köyün içinde yakın yerlere giderdi. uzak yere gidenleri de atnan götürürlerdi yakın oldu için şimdi herkes yürüme de gidiyo sonra şey ya taksiler

15 peşpeşe gızın şeyine giderler ğapısında vardır bełki on beş yirmi tāne taksi kornalar bilmem neler havalar hiĶayeler yaygara. çıkarTır gızı alır gızı götürürler düün de bitē. dāmat orāya gelmeZ damat gelmeZ. bizde dāmat evinde beKler. gelini alır götürürler evinden içeri gireriken kapıdan yüksek bi merdivenden veyā evin bacasından damından aşşā şöle çerez doldururlar fındıktır fıstıkTır leblebidir içine biráz da bozuk

20 para bilmem ne gelinin başından aşşā. dāmat dāmat orda arkadaşlarıyla birlikte çıkar o yükseklere gelin içeri gireriken gelinin ğafasından aşşāı döker. çocuklar da aşşādan heP birden o paralara maralara dalarlar alır anlıyācān. sādıÇ olur o da erkek taráfında hani bu yemek yiyenler içenleri bilmem neler onnarın mezelerini yemeKlerini şunlarını bunlarını sādıÇ görür o işleri de. yāni olanın bi masraFı olmaz o sādıÇ kim

- 25 olmuřsa dűrçűye yemeK verilir bilmem ne onnarı sādıÇ yapar. onun görevi yāni nası dēyim ōlanın yarı babası gibi bi görev yapar yāni. ōlanın sırtından yűkű hafifletmiř olur. aynı o da sādıÇ yāni ğız tarafının sādıcı.

I (5)

Anlatan: Tahsin Ayvaz (60 Yaş, Lise Mezunu, Şoför)

Derleme Yeri: Dölek Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2017

Konular: Güveç Yapımı

detaylı annatım şimdi dādan çamur alıyorlar bi kasT yerlerden yāni. hePisinden deil. şimdi isim olarak çamur diyolar ismi yoĥ yāni çamur. dörT beş isim olaraK diyosan uzıla çamurı şapĥana çamurı şima çamurı o üş dörT çeşit çamur getiriyolaĥ hayvannarnan şimdi kamyonnarnan getiriyolaĥ. esĖiden eşşeknen atnan getiriydilaĥ buralara sırtarnan getiriydilar u zaman araba yolu yoktu dēy dālardan getiriydilar. unu o çuvallar var ya unnara dolduruyolar çuvarllarnan bārabāĥ getiriyolar buraya onda sonra bi şeyin üzerine atıyolar ġaruşturuyolar dörT beğ çeşit bi yerde undan sōra suyıla yourılar onu ayakla. yok hēşbi madde yok ayaĥnarnaĥ ėiniyolar onu bi şeyin üzerinde derinin üzerinde yahuT da bi bezin üzerinde dēyelim. u şey haline gelī hamīr hālīne geli. ondan sonra tahtasi var. seğiliyo taşlari yaparkān bōle elliyoĥlar onu ellerinnen ōle yapıyollaĥ taş varsa çıkarıP atıyolaĥ taşları. ondan sonra şōle kare tahtalar var özel tahTasi var. tahTanın üzerine başliyolaĥ yapmiya onu elleriyen işliyolar. yoK normal tahta normal kereste tahtası. onun üzerine düz tahtanın üzerīne güveçin alt tavanını ġoyuyolar undan sōra başliyolaĥ bōle şey yapmaya. he ġurufanın üstüne pardon baĥ o tahTanın ismi ġurufa. o ġurufanın üzerinde dönderiyo dönderdiĥçe de elindeği çamuru yuvarlaK bi şey yapıyo bōle elinen berabār ōle yapa yapa ėikiyo tepēye onnarın özel taraKları var. yok o ġogoşlama en son. o yapıldıktan sōra yanlarına ėulp yapıyolar aynı çamurdan tahtanın üzerinde dizēyolar bōle kenara kapının önüne dōru ġurutuyolar. ġuruduĥtan ondan sonra onun özel bi şeyi var bıçak diyelim bıçānan götünü kesiyolar temizliyolar şeyini. ġogoş diyolar ona o ġogoşnan onu şey yapıyolar yāni. ġogoşladıktan sonra ondan sōra onu tandura ġoyuyolar. tandur aha ilerīde var. o tandura ġoyuyolar dizdiĥTen sōra una normal çam odunu normal odun tezeknen üstünü ġapatıyolar güveçleriĥ bōle yıĥıyolar ya onda sonra tandırın delī var tandırını ateşliyolar. o yanıyō kızarıyō bi sāt bi buĖuĥ sāt atıyoĥum odunlar gececek ondan

25 sonra onun bi dene şeyi var egiş diyolar ona. demir demir egiş demirden egiş yani
güveşlerin gūlpundan tūtūp haşlıyoya ordan tandurdan bōle takıP uçundan galdurūp
kenara gōyuyo diziyo ondan sōra da sūtne onnarı zilliyolar. şimđi de zilliyolar şinđi de
yapıyolaş. fırından aldın ya sıcak sıcak hemen üzerine süT döküyolaş bōle zillenyō.
ondan sonra hazır. ondan sōra noluyo onnar hazır hāle geliyo onun Kapā var özel Kapā
30 Kapāi da onnarnan beraber yanıyo onnan berābeř çıkıyo ondan sōra satışa. onu da
esKiden çuvallaş var ya çuvallara bōle otla berābeř sarardılar doldururdular ařřā gider
ařřā köy var oraya götürürdüler kamyona yüklerdiler götürürdüler erzurum kars van.
esKiden öleydi şimdi yok şimdi gētmıyolař sadeçe köyden millet alıP gidiyo. ama gine
de götürürleş trabzon çanā var onnardan yapıyolaş. o da dēyelim kısa dēyelim çanaK
35 normal çanaK. dēyelim ki güveç şu gadarsa o da bōle kısa aynı o da kapaş istersen
kapānı da var onun yaptırabiliyosun. başKa çeçiT yoK ufā var süyū var ğapā var.
kūÇüK orta bōyük yāni. onun şimdi yerine onun hatTa buriya makinasını kurdular
ařřāda bizim okul var ya oraya da genşler hani erKeKleş yapsın diye ondan sōra
bırakTılar. makinā aslında normal da iyi dēldi yāni. şindi belki de görüyosun sāda
40 solda bōle çömler var onnarın yemēi ēyi dēil. bizim güveçe yemē koy al kenara on
on beş dakika. o zāten hemen yanıyo sūt içinde seřpiyosun ğaşuknan bōle seřpiyosun
saina soluna dışına içine o zāten hemen yanıP ğararıyo. o bıçān ismi yoK normal
bıÇaK sapı olmayan bi bıÇaK bōle güveçin dēyelim kenarları var ya şōle şuraları
oraların fazlalıKlarını bōle yonúyolar ki düz olsun alt tabanı düz olsun diye. o ğogoç
45 taş var ya taş bōle cam gibi bi taş düz taş bōle bōle bōle ayneņ öle onda taş Çıktı
zāman bıçāınan onu alıyoşlar içindeki taşı ondan kestı parçayı orāya yapıştırıyo. he o
ğogoşlama onun işi gogoşlama. dēelim dōrT beş yerden çamur alıyolar bunu
karıştırıyolaş bi çeşit çamurdan olmuyo bu. ya tābi muzila çamurından dēelim
atıyorum atıvostan alıyolar dōrT beş yerden alıyo ona katiyolar. kattıkTaş sōra buna su
50 seşpiyolaş çuvallarnan getiriyo eşşeknernen ya. çulun veya derinin esKiden deri vardı
ōnun üzerine kordular kadınlar ayařlarınņan çinerdiler. tabi deri diyoruZ başKa bi şey
demiyo bizim köyde öle diyo. ondan sōra onun çamurunu yōruyolař ya normal hanı
eskiden hanı küreklernen deşdiler öle bizde yok bizim orçinal güveç bizim köyden
çıkar. ayaşnarnan bastıTan sōra onu bōle dēelim bi topaç haline getiriyo dielim
55 günlük ğaş tane yapaçān atıyorum yirmi tāne onnar biliyolar zaten kaş tāne. onnar onu
getidiTen sōra gōyuyo bōle yanına o dedimiz ğurufayı da yanına gōyuyo altına da bi

60 çul atıyo ondan sōra başlıyo orda yapmāya. ordan çamur at birisi de elliyo onu bōle yapıyo çamuru ya içinden taş çıkTı mı onu atıyo. oraya yīyo ondan sōra o alıyo gurufanın üzerine göyuyuo tahtanın üzerine dönderū ya bōle tahtanın üzeriñde altta şindi gurufa ya bōle üstünde farketmiyō genelde çamdan gürgenden. bōle gurufa var ya bōle şindi onun üzerinde tahta var ya elinen bōle çevirüyō ya çevirdü mü yavaş yavaş bōle ediyō ona da şey diyiler göloslama diyōlağ bōle çamuru bōle şey yapıyo ya Çenarına bōle yapa yapa hah eliniğ iÇi çamur ya eliniğ iÇinde şu çamur bunu bōle yaPa yaPa çıkıyo yukariya göloslama. ondan sōra da tarā var onun özel tarā bu

65 kenarlarını bōle yapıyo yok o taraK ondan soğra o kuruTuyō dışarda kuruTuyolar tahtaların üstünde tahtaların üstünden onu alıyoğlar kuruduğtan sonra dōru tandıra. tandırda onu yīyolar bōle tersine üstüne odun bōle kenarlarına büyük bōle. ondan sōra o üstüne de büyük tezeKler onna kapaTiola komple alttan komple fırının āzı açılmıyoğ fırın dēil tandır o. annadın mı aha orda var tandır gel gösterim. ha burda işte işte yer

70 altında deli var yaktin zaman o tezek odun komPle yanıyo kızarıyo bitiyō zaten o. ondan sōra onun bi eğişi var eğiş diyolar ona böyle sapı ēri uzun bi demir demür der de esKı göcağarilar eğiş derdileğ. bōle güvecin gülpundağ ya da āzından takardı sıcak alır kenara gördi. o zaman zilleme yoKdi hemen alıyo ateşten süT beş Takkada töküyo içine o zaten zillenmiş oluyo ondan sōra satışa hazır.

75 bunun ustası yoK bizim bura bu köye esKiden dedelerimiz anlatıyodu yāni babamızın babaları diyollar ki bu köyü rus basmış. bu köyü rus basınca o güvecin içindeKi yemēn yüzünden adamlarğ ğaşmış Kētmişler. şindi bahmuşlar ki tandurun kenarına ki şindi rus geliyō ya bizim göcağaru ordan çorbasını almış göymuş kenara tandurun kenarına. rus da gelmiş bahmış ki altında ateş yok. bahmış ki çorba ğayniyō demiş bu bomba yaPTı

80 bunnarğ bu patlıyaçak bırakıP gidiyoğ. ama şindi bizim esKiden çok esKilere bu güveci yaptı. meselā benim dedem samsundan geldi özümüz samsundan ordan buraya geldi kimisi erzincandan geldi ama yani sōralardan bunnarğ bu güveç işini yaptı heralde yāni. tabi artuK bi tane kadın mi yaPmiş bunu ne yaPmiş o ondan öğrenmiş o ondan zāten dedeleğ hep kadınlarğ yapardı. erkekler o işi yaPmaz erkekler de çamurunu getirirler

85 ondan soğra yakarlar. erkekler o hamur işini yapmazlar. tabi hep kadınlarğ ūraşır. onun gögoşlamasını şey etmesini yapmasını ne bilim taşını seşmesini kenariğ dibini kesmesini hepsini kadınlarğ yapar erkekler sāde çuvallar onu palağ var derler palağ otu

derler böyle şey palahnan esKiden çok esKiden çuvalın dibine mesela atıyo ondan sonra
 güveci böyle ters dönderiyo arasına ot goyuyó öyle bi dene de buraya goyuyó arkasına
 90 böyle şey var küçüKleri iki böyle bi arkasına ondan sonra eşşen semeri vardı onun
 üzerine yüklerdiK burdan aşşā bi köy vardı ya o gabaköye biz indirirdik. burada yokTu
 o zaman. ne elekTirik vardı ne su hişbi şey yoktu. oraya indirirdiler orada kamyona
 yüklerdiler atıyorum beş yüz tene bin dene iki bin tane yüklerdiler ğars van erzurum
 yāni türkiyenin her taraFına giderdi. yani sāil hariÇ şindi o sōradan trabzon çanā
 95 dediler onā sōradan tabi. tabi o palaK otu özel ot zāten. yoK oT normal oT. bizde
 bende palaK ayının palāna derdiler bizde şindi o şeyler eski palaK derdiler palā gidió
 müsün? yoK sert ot ayāna batıyo kayıyo yāni güvecin kenarına goydūn zaman oni
 öbür normal ot olsa eziliyo. bir kamyón dā bir kamyón dolúyo āzına ğadar. yoĥ çanaĥ
 o zaman çanaĥ yoĥ. o arKasına güveçin tayın arkasına goydū zaman ki güveşleri
 100 biĝbirine bālı tutsun. yük tutuyodular ona yük tutmaK derdiler. ondan sōra işte o
 kabakēye indin mi ondan sōra heP teK teK kamyónun içine onnar çuvaldan boşalıyo.
 ya o zaman işte kamyónun bi kenarından adam alıyodu böyle otu seĝpiyodu böyle
 başlıyodu yīmaya böyle istif ediyódu ğamyonun kenarına da şöyle çeten vardı yani
 saman taşıyan arabalar çeten derdiK biz onnara. bizim kamyon vardı biz onnarnan
 105 götürürdük. götürürdük orda deyelim ki atıyorum adam götürürmüş erzuruma
 erzurumda ĥan derdiler ĥana yıkardılar ondan soĝa atların eşeklerin sırtına köylere
 dağıtırdılar. tabi satılırdı burda alışveriş yoK herKes kendini güvecini götürüyodu.
 deyelim bizim üçümüz bi kamyon tuttuk gabaköyden senin ğaç yük güvecin var on
 yük on da benim yirmi on da onun otuz yük. atıyorum otuz ne yapar bin beş yüz tane.
 110 götürüyosun orda senin bi atın var benim bi eşşem var bunun bi at üç arKadaş gidiyoz
 yükü yapıyoz geliyoZ şeye būdayı bölüyoruz senin ğaç yükün varsa ona göre ğaç dene
 istiyosan onu böldürüyo. sen seniĝkini alıyosun ben benimkini alıyorum istiyosan
 satıyosun. ne verdin arabāya diyelim atıyorum yüz lira bölüyorsun üç arkadaşa yāni tek
 giden yoKtu esKiden ama şindi öle deyil şindi adam gitmiyo şindi adam geliyo köye
 115 adam arabanan bana on tane güveç lazım diyē gümüşānede farkındaysanız her
 bakkalın marĝetin önünde dolu. adam geliP burdan atıyorum aliyo yirmi lira orada
 veriyo elli liraya. burda atıyorum mesela normal bi güveç alırsan yirmi lira yirmi beş
 lira. büyük de var küçü de var. ne ğadar istersen bi de onların küPleri vardı turşu
 ğuruyodular eskiden o küPte. bi kırıs vardı bi de küP vardı kırıs kırıs kırıs diyelim o

- 120 güvecin bi büyü en büyü bi de küP vardı böle. hani şeylerde altın olur ya heh öyle küP
 derdik küP altın ama baya küP dedğimiz bizim şuralarımıza çıkardı. onu turşu
 vururdular. mesela adam atıyorum erzurumda adam alırdı lahana turşusu bilmem ne
 turşusu vururdu kışın yerdı. onun bi küçü de işTe o büyük küP küçü kırıs. tabi küP
 veya kırıs onu isTeyen mesela eruzurumda çok isTerdiler onu yapardılar meselâ tabi.
- 125 meselâ burda vardır yâni. küP güveç ondan sōra tandır yaparlar o çamurdan tandır
 yapıyo. mesela dēyelim şurası topraK ya oyuyosun tandır çamurdan yapıyosun buraya
 indiriyosun. ekmeK yapıyosun. lapata derdiler ona lapata hemen unu şey dēyelim
 açıyo ya lapata şey yapardı hemen tandırın şurtına yapışır. yoK onun bi şeyi var elinde
 tutuyosun ya içi ot dolu üstüne bi bez göyuyolar oraya bi yuvarlağ kenarından
- 130 tutuyosun etmēn şeyi ona göy onu hemen tandıra göyuyo. lavaş etmē gölot gölot var
 lavaş var sonra Kete de derler ama burda fazla Kete gitmez. Kete erzincanda çok.
 ondan sōra somon ne diyilâr ona ya pāç mı diyidiler ona eskiler bi şey diyēdiler ona
 pāç pāç derdiler. yoğ o şeyde işTe o tandıra vuriyâ o düştü zaman şeiT derdiler ona
 şehiT yere diyelim külün üstüne düşTü ya onu almaz orda pişerdi gıvrılırdı sâ sola ona
- 135 da şeiT derdiler. tabi aynı güveci yemēi gördular tandıra pişerdi diyelim aKşam oldū
 zaman galdırırdılar onu. eti de vururdular o şeylere tandırın şurtları var ya ona da ne
 yaPardı böle iskemle vardı gışın iskemleyi gördular üstüne çul. gıldan örüyodu ya çul
 esKiden onun üstüne gördular altına girerdiler tandır şurt. tandırın şurtu tandır şurtu
 diyolar ona. ya şindi yapan yok ki götüreğ sizi yannarına. hau şey yapmāyî mi gideK
- 140 ona. yok atlatdımız bi şey yoK.

Anlatan: Tuncer Delibaş (67 Yaş, İlkokul Mezunu, Emekli Muhtar)

Derleme Yeri: Çalık Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2017

Konular: Köyde Düğün Adetleri – Kalendar – Hıdırellez – Köyde Tarım

yānī ğız isTeme nası olur öle mi? ğız isTeme giderdiler isterdiler mesálā. niyetlendi isterdiler. hā kim giderdi ğız tabi erkēin saiPleri giderdi. babası anası yaħın ğonşuları gider isterdiler. hā hallederseler eFendim nişan isterdiler ondan sōra nişanı hallederdiler dūn isterdiler başlıK isterdiler. tabi vardı o zaman şimdi deyil esKiden.

5 başlıK tabi tārihe göre dēyelim ben verdim beş milyon adam älli yetmiş yetmiş birde evlendim adam yetmiş ikide evlendi verdi altı bin lira meselā. senēye göre dēşiyō. farklı olur tābi cānım. yāni eski paraynağ beş bin lira o zaman beş bın líra. dēyelim bin dokuz yüz yetmiş birde. sōra tabi nişan valla nişanı da işte köyden köylü ğomşu olarak toplanır gider orāya eFendim ne yapardılar işte yer içerdiler her neyse ğahvaltılıK yāni

10 şu bu. ondan sōra işTe para atılırdı orāya nişana. he nişana tabi o bedāva sana yemeK vermez. vallā o anlaşmaya bālı. yānī nası meselā diyek Ki bu sene vermedi yahut bi iki ay sōra anlaşmaya bālı ğıznan. o anlaşmaya bālı düüne var ābegi yaklaşıK bir hafta bir hafta devam ederdi davul zurna getirürdüler eskiden. bir hafta süridi hē. ğına gecesi bir hafta dūn yapardılar hau harmanlarda oynardılar benim aklım kestī. tābi canım

15 sādūÇ olmaz mı sādūÇ da deliğanlılara şey verürdi yemek verürdi hē. bi de gövēyi gördürürdü daha yedürür içürürdü ābegi. ğızı almāya tabi yenge de vardı yenge. at varidi evvel yāuT köyün içindeyse o zaman daha eski yürüme alır gelürdüler meselā ilāiyen ğuran okumaynan alır gelürdüler öleydi. ē tabi canım başğış tabi inek kesülürdü dış köyden gelürse tā aşşālarda oyunlağ yapılurdi efendim ipler çekülürdi

20 efendim icab eder ğoş ğordular orāya ğoçu gelün ğaldırdı alacaK ne edeceK ğaldıramazsa ğaldı öy hē tabi. teleyizyona çıkmāyım hā. gelin gelürdü eve girdū zāman nasıl ederdiler gövēyi çıkarırdılar şöle başa şeye. çerez ğordular para mara ğordular bozuk para başından aşşā tökerdiler. he gelin girerdi eve artuğ gerisini bilmem. ne ederdiler ğarıların işi artıK. gelin illāki tabi canım. ona ne derdi işte gelir gelini görürdi

25 başgışini verirdi gelen. sōra gövèye gövèy oldū zaman gövèy deliġanlı gördū zaman
 orda para ġordular cebine. o yanında iki ġiři var. o mesela bi deliKanlı içeri girdūnen
 ayā ġakġhardılar onu görerdiler göyā artuK elinden ne gelürse onu verirdi hē. tabi onun
 başgışini veriydi gövèy. ha erzurum başbarını çalardı davul zurna. işTe erzurum
 havalaraından vururdi ne bilim ābi. yoġ yoġ kemeñçe yoġ kemeñçe bunnarda olur. oyun
 30 da yapar tābi tābi ōh helbet ne oynunnar yapardılar ābegi. meselā her türlü oyun
 yapardılar. dıřardan geldū zaman ne derdiler bolu neyi derdiler bolunun bi şeysi var
 neyi derdiler oyun yapardılar da burası bolu neyi derdiler keserdüK yoli ordan da
 başgış alırduK. o arabadan önce dēyelim yürüme atnan geliy körölu körölu burası
 körölu deresi burdan geÇit yoġ. yoġ yoġ mesela oyun tabi burası körölu deresi bi
 35 şeyler ġonuşurdulaġ şaşurtTum ābegi ne bilim. ben küçükken çoK fazla durmadım.
 yemeġ de her türlü yemeġ yapardılar meselā diyelim ġuru fasulyā dolması böregi
 efendim. tābi canım olmaz olur mu tābi yapallar yapallar ābēsi. siz vālilikte nerde
 çalışıysıZ tamam annadım.

kalendār tabi onu nası yapardılar ābegi oldu beş altı ġiři. şindi patık derdiler bizde.
 40 neye derdiler biri kem ot bālamak için kemler vardı bili misin sarılırdular böle. biri
 yüzünü şey éderdi unnardı biri de kömür vururdi patık ellerinde coPlar bi de gelin
 yaparduġ bi dede yaparduġ bi de bacalardan aşşā şey den toplarduK den. heriFlerden
 de o zaman çocuk biz onlara heriF derdik. den toplarduġ bi de para toplarduġ. işTe
 arada gelir gelini gaÇurtmak için göyā gelini gaçuracak gelin de heriF tabi. o gelin
 45 dedenin de beli eyri. eFendi biz gelini gaÇurtmaya geldī zāman o kemnen vuraceyuK
 süPürTiyrüK. den şey yani taġıl būday hani diyelim haşılıK bulgur onu toplar
 satarduK. tabi coplarduġ coplarduġ gaçurtTurmāydıK canım. bu bi ġün biġ ġün o
 yılbaşı geçesi dā.

ġıdırellezde de ābegi alur çay şeker gider işTe ġızlar hourda ġarılar çay içer ġenşler
 50 oynar. yapmazlar hē vallā ne bilēyim ġıdırellezde bilmem iş yaptın an bilmem ne
 olurmuş derler. o tabi o eski şeylere inanışlara göre eskiden ōle. şindi ġıdırellez allān
 ġünü ġündür yā. var var tabi meselā ġoġmaz kúrun ġurunuġ tepesi ġuri ġoġmaz kúrun
 ziyāret dā tābī. ġuri ġuri şu meşenin başına ġuri derler ġuri ġurinin tepesi ziyāretler hē
 sen benden iyi biliysen yā. iki dāne orda heş ne yapacaġ orda ēlenirdüler yani öyle
 55 taPmazdırar yāni. yoġ yoġ orda gider işte ēle bi şey de yoġ sāde orda çayını ēlence

içün hıdırellezde öle. yani öle aşırı bi şey yoĥTu burda. sâde ėlenirdüler çayını içerdüler. bâzan başka köy gelür şurda göcayoĥuş var onnar gelir orda ėlenürdiler.

tarımı ābegi şöle ya ekerdük diyelim bi teneke alırduĥ yarım teneke. öleydi tarım yā. būda cavdar arpa. toplaması oraĥ oraĥnan oraĥnan onu toPlardın bālardın. Çegenlennen
 60 kemnen kem cegenlennen bālaysın. şindi meselā öle tarlası cegenneĥ gelirdü düz yerde. yoK yoK bōle şöle iki aacın üstünü ĥapaTiydik öküzlernen çekiydi öküzler. ona yüklēy altı bā fazla da vuramaydın. düz yerlerde de öküz arabasına. tabi ĥapıya deēl harmana onu ĥuruTur döverdin öküznen gemnen. gemnen berāber. tahtā işte gem derdüK gem. o döven he o altı daşlıydı o parça parça daşlı çakıllı o daşlar sapları
 65 saman edīdi. būdāyī ayırd edīdi ondan sonra tī makinaları varīdi. o makināyā vurīdın gemi samanı būdāyı ayırıydı. hālan bâzan köylerde görünür onnar. kem makināsı hē taĥıl makināsı eveT tabı tabı. yoK patates varıdı canım kartól derdiler. şindi patades oldu eskiden kartolidi ne zaman patades oldúysá. he he patades ben ne annaram kartoldan. bu kartol rum ismi mi rus mu artuK bilmiyoruz da rusÇa gāliba.

70 ruslar gelmiş burda burda toplamış malı davarı iki dāne adam burdan almış gidīmişler. bi dene ĥadın varıdı ömer aĥā varıdı habu ĥāraman var şimdi onun anası. ömer aĥanın anası almış tūfē hep ĥaşmışlar heriFleĥ içeri ula iki dene rusTan ĥorKiler. ĥarı çıkmış tūfeĥnen nere götürīsiz bunnarı şey etmiş ābegi ruslar biraĥmış ĥaşmışlar. malı davarı almış. yā ateş dēl de ĥorkutmuşlar ruslar ĥaşmış. almış malı davarı elinden bi ĥarı
 75 heriFler de ĥaçı içeri. yoK köye rus vermemiş ābegi rus şey vermemiş rustan zarar gelmemiş. işte öle ābegi.

ANLATAN: Hakkı Ateş (83 Yaş)

DERLEME YERİ: Gökdere Köyü

DERLEME TARİHİ: 05.08.2017

KONULAR: Halk Hekimliği – Köyde Hayvancılık – Köyde Yabani Meyve Sebze Adları

şindi onnar illaki olurdu. esKiden ābegi şindi ayān burkuldu dā burda üş dene ğadın varidi. sınıhçı ha öle gibi bi şey. bizde sınıKÇı vardı ābegi doktor onun yanında neydi yā. yō yumurta dēil o ğadınlar diyālim ayān burkuldu dā alırdı cileti başlardı çırtmaya. yā bōle bişey olur mu ābegi ya beni yaPTılar. yā çırtardılar ayān burkuldu ārıdı dā
5 hemen alır cileti onu çırtardı. he bi sınıhÇımız varidi şey pekinerlerin dedesi neydi adı yā. gitti elmadāında cenāzesi orda vefāT etti. ābegi o dohTor onun yanında bi şey dēil. şōle parçalansın ğolun onu orda getirürdi tahtaynan bālardı. içine bi şey ğoymāydi. üstünden artuk ne yaparsa ğırıkları toplardı. bālardı ābeği yāni dohTor yapamazdı. benim ğolumu ğolum ğırlıdı ama ne biçim oldu. o olsa düzeltirdi. o yapmadı dohTor
10 yaptı da yāni o olaydı belki dā bōle olmazdı. o meslēnde çoK eyiydi. bi şey tabi illā bi şey ğullanīdı ama. hē hē anket yapī. televizyona çıkācām aKşam eyī baK.

ğayvan var da bu sene yoK olī. ābey bu sene yoK edirük. bakamayrām yā. eskiden inek işTe ğoyun yapardılar yāni. Çamış çoğ eskiye dayanarağ vardı. tabi tabi keçü. tabi tabi kendine göre yāni bōle dışarı vermezdiler. peynirler beyaz peyniğ yapardılar.
15 çökeliK evet he biz lor derük. çökeli lor derük he. efendim başka ne yapar işTe kendi yiyecēmizi yaparduK tereyā. peynirin mayasını vallā onu işte hatırlamay onu satın olmadan önce bilmiyorum onu. vallā bilmiyorum. hā hamur mayasını hamurı ğordular bi ğuduya yapardılar dōru. hamur mayası. hamuru alır ona zāten o eşkiydi o zaten berirli hamuru ğoydūn an bi şeye o oliydi maya. onu ğordular hamura şindi satun
20 alīler. dōrudur o dōrudur. işTe yāni çok eskilere biz çoK da eski dēl ben hālen gendūmi daha yüreyemeyrem ama yirmi yaşında hissedīrem ama geşti ābegi geşti bitmişük.

guzugulā dēyisen. başKa kekiK kekiK dēl de ne derler onnara. ābegi çaşur toPlarlar
 yemliK toPlarlar eveliK toPlarlar. evelik yāni dolma sararlar. başKa başKa ne dēyim
 yā. çayır soğanı çalı pancarı işte dā pancarı diyeK yāni çeşitleri var ben ne bişim. tabi
 25 tabi yemek yapılar. çaşur zaķZır derler dā halen bilürsün Çakşır derler. onu toplāyī işte
 ğaynaTī sızdurīler işTe basīler duzlāyīler ğavurīyler. yemliK o şey yā o yemliK bōle
 çerez gibi diyim yemliK toplar yersin. eveliK de yaprağ yaprağ ona dolma sarīler
 dolma sarīler. çayır soanı da gene aynen ōle şeylere ğonur işte salatīya diyelim başka
 bi şeylere ğonurlar. yemeK yemeK de olur yemeK de yaparlar yemeği de olūdi tabi.
 30 sırgan oti ısırgan dā diye şunnar bak sana sırgan otu şu ğocalmışlar. nāne de olur tabi
 nāne nāne derler. arnuk derler annuk annuk hē. ğocayokuş hālā toPlar ezerteli vardı
 turşuya ğoymak için. o da aynı ōle bi biTKi he onu da turşuya ğorlar. turşu he yok yok
 turşuya ğorlar ki tad verür. ezertele eveT bizim şeylerimiz bu.

meyvā olur hē bizim. şey bi temsül getürim de ğusura bakmayın dā. burda şindi bizim
 35 bi burda dede yaşlı bi ğarıyī ğandırmış kürdi. işte bizim bōle meyvamız olur şōle
 meyvamız olur ğarıyı ecem ğarısını getürmiş ācem derler getürmüş burāya. demiş
 heriF haydi hou meyvaları şey ēdeK baħağ nērde toplayağ. götürmüş ahledin üstüne
 habu yaban aħleTleri var ya bilmem işte bi şey etmiş bilmem ne edim şeylerini
 habunlar mı sizin meyvalar. şindi bizde olmazdı ama şindi ekīlār. şindi eşki elma olur.
 40 o bi de armudun yābānisi ahleT deriz biz ona o olur. bi de alış var. alış da şōle bi şey
 şunnarın az küçū şu erigin az küçū alıç. o da ğüzel bi şey. ğuşburnu olur. alıÇTan heçbi
 şey yapmāyī ōle yerdiler. o son zamanda ğıymete bindi de hani milletin şeyine.
 ğuşburnunu çayınī ederler reçelini ederler he reçeliğ. çilek yoğ yoğ yoğ üzüm o
 cīsimler yoğ. ama şindi tabi şu anda var. şindi vişne var eksen her şey olī. tabi tabi
 45 dāda tabi.

mantar da olurdu ha. vallā isimlerini bi iki çeşüt olurdu sāde biz mantar deriz. bennem
 ğudu mantarı deriZ ğudu ğudu mantarı derler ona. bi de ne mantari derler yā. hē
 gōbelek heralde gōbelek mantarı derler. bi ğaş çeşiT var tabi canım. şindi ğavağ
 mantarı derler gavā kesersen de altından çıkar dā. biz onu yenmezdük ama habu aşşā
 50 köyler geberīy. onu şindi bizim köyde ğavağ mantari en birinci mantarımış ben ne
 bişim. onu ğaynaTīy suyunu sızī. çok ğüzelmiş ğavurī yēyiler. onnarı da aynı

ğavurursağ yumurta ęırar yersin. tuz ęoy iine ęoy sobanın ősTüne ęaynasın onu ősle
daha iyi yeniy tabi tuzlu. başKa ābegi ne bilim başKa.

Anlatan: Alim İncir (82 Yaş, İlkokul Mezunu)

Derleme Yeri: Gümüşkaya Köyü

Derleme Tarihi: 06.08.2017

Konular: Düğün Adetleri - Köyde Tarım

ğız isteme meselâ olanın haberi yok giderdiler aħmet ānın kızını istemeye. o da allān emriylen peygamberin gavliynen verirdiler yāni. olan da zor tanışırđı ğıznan barabār. görmüyo haberi yok. kör mi topal mi. sōra nişan yapılırdı söz kesilürdü efendime söylüyim düyün başlardı. efendim davul zurna getirirdiler. üç beş kemeñçe de vardı 5 davul da vardı yā. şiranlı şebigüllü vardı şiranlı onu getirirdiK. efendim ō yemeğ ğıyameT gibi yemeK. elli atmış ğişi yemek bu günü olsa mümkün deñiġ yāni. o gün ğıyāmet gibi efendim bulgur pilavı mı sayarsın fasulye yaħnisi mi sayársın efendim dolma mı sayársın. hā onu bilmiyorum yoK. ayran çorba ğıyāmet gibi ğoşğoça ğazannanan yemek Pişirirdiler. olurdu sādıÇ fālan olurdu. efendim sādıÇ dāmadın 10 yanında otururdu işTe horon oynarsa içabında horona ğaldırırđı aħıl fiħir verirdi. ata bindirirdi dolandırırđılar araba nērde āmin bāırırđulağ. gelin almāya da efendime söylēm dūrÇü hālinde giderdiler. davul veyāuT kemeñÇe çala çala gider adamın ğapısına dayanırđılağ. orası bi yemeK verirdi yāni yemeği verdikten sōra ata bindirirdiler gelini. he yenge fāran her şey vardı. yenge efendim tavuK götürürdü 15 dolma götürürdü işki içabında götürürdü götürürdü yāni. gelini ğapıya getirir şey yapardılar ğaynanasınnan ğaynatasınnağ efendim geline ne veriyosun. o da işte felançı felançı bilmem ney veriyorum. şeker atardı ğüvegi atardı enişte atardı. çocuğlar toparlardılar sevinürdüler. oyun tabi meselâ tilki ğılığında oyun yapardılağ. tilki efendi işte ğapıdan içeri girer aynı tilki vāziyetinde yapardılağ. işTe orda soru sorardı yemeğiz 20 var mı çayiz var mı derdi. ondan sōra oyun yapardılar yatırurlar aşşā seni tedāvi ēdeçēz diyerekTeğ bacāna su tökerdiler. °getTi o günler getTi. oyun çoğudu ama aKlıma gelmī. gelin dūn sōra getirirdiler evinē indirirdiler ğüvegi şekerleri atardı çocuKlar toparlardı. bīr haFTa sōra gelini görmeye giderlerdi eveT. bi haFTa sōra annesi babası etraFı giderdi o gelini görmeye. tabi vardı ya.

25 esKiden köydēyīdim gurbete çıkardım eFendim. ğarsa getTim istanbula getTim
amelelikten başladım ondan sōra ustalığa başladım. sene atmış dokuzda da almanyaya
getTim. on altı sene de orda ğaldım. yabancılara ne ustasın kalfasın misāli ha burayī
temizlēyeceğsin ama o iş bitTiĥTen sonra çıĥ duvar yaP ğalıP yaP. matbā makinaları
yapardıK. ondan sōra döndüm İstanbulda dayīre ğarşılığı iş yapmaya başladım. on
30 dörT dayreliK bi binā bitirdüK efendim yaş da yaĥlaşTı bi şeyler dā yaPtım biraĥTım
geldim şimdi.

tarım işleri benim iki tene köyüm vardı. orda arpa būdāy ekerdiK. efendim mal
saKlarduK. kelkiTin kazanpınar köyü eski zanka şimdi kazankaya. o taraFlarda
kelkiTin bi köyü. yok orda duruyodum orda yerim var. rumlar ğetti babam gitti ordan
35 yer aldı. ben de orda duruyódum yāni. hem bu köyde hem orda. oğdan sōra baĥTım
hoşuma ğetmedi dedim ğaĥretTim geldim orayı satTım geldik burāya. būdāy arpay
afedersin fiK efendi mercümeK bunnara benzer bi şeyler ekerdiK. būdāy aşıā yukarı
mesela bu aylarda ekerdiK ama yāmur yağarsa. yāmazsa ilkbaĥardan ğar ğalĥTı mi
ekerdik efendi arpayı būdāy ekerdik. arpayı biraz daha sōra ekerdiK. toPlama da aşıā
40 yökari bu aylarda altı yedinci ayda başlar. meselā güzden ekersen daha köĥlü olur
verimli olur yāni. öbür baharda mesela būdāy ekersin o peK fazla yetişmez yāni. aynı
būda çeşitTi būdalar da vardı mesela topaş būdası vardı yazlıK būdası vardı ğara būdāy
vardı yüksek. yūkseK olur yāni daha büyüK olur. o zaman oraĥnan berabār hanımınar
biÇerdiler destelerdiler érkekler bālardı. sorkum āacı vardı ama bi kısmı da ottan örer
45 ottan örer bālar. he bā yapardıĥ yāni. ondan sōra efendi ğānı arabasınaĥ harmana
getirirsin. harmanda sürersin savuruşsun efendi saman merege atarsın būdāy eve
taşırın. harmanda Tüven vardı düven düvennen öküzlenen berabār. tamam gem de
derler düven de derler. öküznen dolaşa dolaşa dolaşa ğırar saman hāline getirir.
efendim ondan sōra makēnāsi olan makēnāyā vurur makēnāsi olmāyan da savurur
50 rüzgar oldū işün. şimdi onnar nerde şimdi döverbiÇer ekī döverbiÇer toplī.

Anlatan: Hüseyin Amca (64 Yaş)

Derleme Yeri: Hasköy Köyü

Derleme Tarihi: 06.08.2017

Konular: Kalendar – Hıdırellez – Ziyaret Yerleri

he ğalendár çoçuhlar ğapı ğapı dolaşırdılar. işte bi şeyler verirdiler. meselâ tut varısa tut elma varısa elma. para içâbında verirdiler. çoçuklar dolaşır dolaşır maħalleyi dolaşır gelürdiler. oynannarı varıdı işTe bi şey yapardılar çok ismini diyemeyicem bairırdılar yani bairırdılar. ğapı ğapı toplardılar. hıTıréllez de olurdu. şey vardı orâya giderlerdi o taşın üstü vardı taşın üstü. unuttum da ayazma diye bi yer vardı ayazma. 5 orda oynardılar baKTılar birisi gelirse efendim alışveriş eder yer içerdiler ğız beyenirdiler. yoK iş yoK. hē iş yaparken eveT iki türlü hıTıréllez vardı biri insana vurur bir de mala hayvana vurur. örneyin ğalemnen yazı yazıyosun o çoçugusa baharsın Ki allân hiKmeti ğalem gibi bi hareket olur yani. veyâuT taş çekiyosun yâni 10 taş bakarsın o hayvanda o taş gibi beneK beneK. o hayvana vurur öbürü insana. mesela eğer hanımı gebeyise adam mesela bizde masta deriz o zaman masta sivridir yâni. öküz süreceK ya tarla süreceK harman süreceK efendi onu yapardı adam bi sene o masTanın uçunu sivrileyiyâ çoçugu dödu ki afedersin bismillah aynı siviri siPsivri barmah marmah mı bi şey yoK. hē hıdırellezde doum sâbiyse beklemesi lâzım mal 15 sâbiyse gene bir gün iş yapma. zaten o bi sâniye vurur yâni. hıdır aléyisselamnañ cebrayil aléyisselam olsa gereK bi Teryada buluşmuşlar. bi an için yâni o an için ne yaparsan vurur yani bi sâniyenin içerisinde. yedinci ayın biñmem ğaÇı unuttum gitti veyâut daha aşşâ mayısta. yoħ iş yapmıyâcâsın o hıdıréllez günü iş yapmıyâcâsın. onu ğalendar derler ğalendar yılbaşında ğalenderdá yapardılar içerisine para ğordular 20 bonçuk ğordular altın çeyrek altın ğordular ğordular yâni. kime Çıkarsa şans kime vuruşsa yâni.

bizim köyde vardı bir iKi tâne. hıTıréllez yoK baldız katun musa dede. bi de o dibeħlide vardı onun ismini çıkaramıyacâm. baldız katun rivâyete göre bi bayan suya

getmiş buralardan suya getmiş gelmiş orda çıkmış giyiyá ölüsünü buldular oráyá
25 defnettiler. bi rivāyete göre de bi delikanlıymış oraya ama defineçiler ne bi şey
bırakmadılar. musa dede de onun garşısında diyerki tarafta baldızı garşı taráfta da
musa dede yāni. musa dede de bir misālen diyeK o zaman söylentilere göre bir evliyā
olmağ gibi bi adammış yani. duymadım kerāmetini ama gerir mezarriā dolaşırdılar. on
kişi beş gişi baharsın ki geldiler. para atardılar ğurban keserdileğ mesela biz de çocuguz
30 efendi et verirdiler. şimdi onnar hepsi galhtı. o musa dedeye de bālardılar baldız
katuna da ekseri baldız katuna çoğ bālardılar. ona dilek tutı efendi artuK bi şeyler
söyliyi söyliyi. sayın hemşerim mesela define yerlerine adam defineyi goymuş oraya
bir Çaput bālamış. bizim aPtallar da ğağTılar ha babam de babam bālayán bālayáne.
sōradan heriF hissetTi ki define yāni. allāh o günnerimizi götürdü de bugünner
35 aratmıyo. ēy hemşerim.

I (10)

ANLATAN: Eraslan DORUK (42 Yaş, Bakkal)

DERLEME YERİ: Dibekli Köyü

DERLEME TARİHİ: 06.08.2017

KONULAR: Düğün Adetleri

eski dünler burda şimdi bizim burda dün nası başlanır. kız istenilir verilir söz kesilir kına gècesi başlar. davul zurna gelir. bir hafta bir hafta düğün olur burda. on beş yirmi çeşit yemek yapılır işte. vallâ eski yemekler de çorba yapılırdı. ayrı ayrı çorba yapılır. Kuru fasulye dolma pilaf ondan sôna börek baklava burma deriz biz. hamur işleri 5 sütlaç tatlı olarak. kayısı tatlısı yapılır yannarında hoşaf pişirilir evet. burda da lokma tatlısı derler böyle biz de kışkıl deriz. he he lokma tatlısı gibi bi şey böyle hamurdan yaparlar. yâda pişiriş tatlıya bandırıklar bazı şeker serper şekerli yaparlar. kız isteme ailenin önde gelen insannarını alırlar işte dâmat gitmeZ dâmat yasakTır. onların nikahı yapıncâya kadar damat kızını göremez şimdi tabi deyişTi şeyler. giderler işte söz kesilir 10 konuşurlar anlaşılır işte mihir adı altında işte ney isTerler. işte kaç altın kaş bilezik onu annaşılır alırlar eksik görmiye giderler. başlık parası yok. çok eski ben bilmim. işte seksenden önceyi bilmem de seksenden sôrayı ben bildim Kadarınğan yokTu. dün tarini belirlerler hazırlıklar başlar tâbi o sırada. daha çok düğünler yapılırdı. almancılar falan ordan gelirdi. bi hafta dün davul zurna çalardı burda. tabi tabi sabahları davul 15 zurna bütün köyde herkesin kapısını dolandır. çalar bahşış alır. her ayilenin gapısına gider yâni. teker teker gider başkiş alırdı. işte erkêi şey yapardılar ne yapardılar erkêi düğünden önce götürür sâdıcla beraber hamam diyoruz mesela hamama götürürler. erkek arasında hamama götürürdüler ata bindirirdiler köyde dolanurdular böyle. türk bayrânını götürene o gitti ev sâibi bahşış verirdi. ben de birisinin dününde almıştım 20 bayrak ben götürdüm. at da mutlaka olacaktı at olmazsa olmazdı. mesela dün yerine gideriken başiş olarak bi goç alırdı mesela süslerdi onu. dâmadın elbisesini götürürler başkiş alırdı. güveyliş götürürdüK mesela ben de çok götürdüm. dünden bi hafta önce güveylik gelirdi mesela. kız tarafı erkek tarafına güveylik getirirdi. iç çamaşırıydı bohçanın içerisinde işte dâmadın giyecê elbiseler diyelim. kız tarafı erkek tarafına

25 gönderir. kız nişanda gelirdi evet erken gelirdi. güveylî götürürdü işte iki üç gün önce teslim ederdiler. havlusunu elbisesi gömlēini. sādış da erkeyi işTe hazırlardı ne yapması gerekiyor onları öğretirdi. tabi tabi eskiden erkekler daha şeydi cāhildi bilmiyordu yol yordamını. evli kişi olaÇağ sādīç Zāten evli olacaKTı. bi tanesi evli dierleri bekar da olur. iki tane üç taneyse bizde bi tāneydi normalde da genelde bi

30 tānedir. genelde de en son evlenen kimse onu yapardılar sādīÇ. tecrübeli olacak unutmayacaK yāni genci işTē evlilie hazırlardı. bilgi taktik verirdi. işte o sādışnan beraber kendi tabi sādışla iki üç saat işte bi performans geÇiriyor. ondan sōra gençler işte gelir orda ēlenir vesayir ona yardımcı olur. kız almāya daha çok yaşlılağ giderdi işte bi köyün büyüKleri gider. yengeler gider yenge gider zaten bi gün önce gidiyor.

35 yenge bi gün önce gider. yengeye óyün yapardılar. elbisesini meselā çaKTırmadan oturdu yere diker ineler. eski oyunlar vardır işte körüg oyunu vardır. tilKi vardır mesela tilki gider meselā. tilki de aynı şekilde oyun yaparlar dereye basardıK onu çimdirirdiK souKta. kavā çıkarTırdıK mesela çık şu kavā buda dallarını tābi tābi ceza. yok şimdi yengēyle berāber gider yengēye sahiP olacaK. érkeK taraFından gız taraFına

40 yēnge bi de tilki gider. tilkinin görevi yengēlere sāhib olmak. yengeleri kaçırabiliyo ordan meselā diyelim ki bi kişi kaçırıP gizleTebiliyor. tilki yengelere sāiP olacak ama kendine de sāiP olacak. tilki azını götürmeK zorunda. tavuktu vesayre götüreceK. herkeSi tavuk yedirmek zorunda yedirmedi mi ahırlardan tavuğ çalacaK. bi şekilde pişiriP getireceK. tilkinin görevi o yoksa ceza ğatlanıyor. falakaya yıkılır derede

45 çimdirilüğ dereye basılır. yapılmadık şey ğalmaz yani adama āir şeyler. gelin almaya da dūürçü gider dūürçü deriz biZ. davul zurnayan berāber. tabi at gider zāten süslerler atı dūrçüyle berāber davul zurna sılāh eşlinde giderler. dūrÇüyü gelin taraFı yāni kız taraFı yedirir içirir. bitTiğTen sōra gelinin işte kumanyası çeyizi vesāir hazırlanır. kız ev yakınsa meselā eşekle atla el arabasıyla uzaksa özel bi kamyonetle berāber yüklenir

50 hazırlanır. oynar tabi dūrçü orda davul zurna eşlinde bi iki saat oynar felan. ondan sōra da dönüş yolculū başlar. aha burda da gelin arabasının önü kesilir. buldū yerde keser. işte orda gelinin önü kesilir vesayir alınır gelinir. gelin geldī zaman evin önünde dāmaT yükseK yere çıkar. gelinin kafasından aşşā şekerleme bozuK para būday arpa kırı çereZ gelinin kafasından aşşā dökerdi. orda da biraz ēlendikten sonra takı

55 merāsimi şudur budur vesayir. ondan sōra akşam namazına yakın gelin içeriye atılır dāmat da hazırlanır.

dünden sonra işte şeye giderdiler. kız tarafı gelini görmeye gelirler daha çok gelin geliyor ya. gelin gelir kâhve yapar her gelene o da ona başış verir bu başış verennere liste yazarlar. kız tarafından tabı kızın biriktirmiş oldu el örgüleri vesâyirler gelinir o para verennere dâtılır. şimdiK kimisi gelmiştir altın takmışTır ona biraz dâ değerli bohça deriz biz. paket yapar ona gönderir. kimisi beş lira verir beş liralıK hediye gönderir. eskiden gelinin ceyizi dälirdi yâni. gelinin bi yıl boyunca evlilîe Kadar hazırlamış oldu ceyiz kısmı o gelinin elini öpüp de başış verdî kişilere dâtılırdı. en uzâna kadaş herkese bi şey verilirdi yâni işTe öleydi.

I (11)

Anlatan: Süleyman Ergin (70 Yaş, Çiftçi)

Derleme Yeri: Boyluca Köyü

Derleme Tarihi: 06.08.2017

Konular: Köy Tarihi – Köyde Meyveler – Karışık Sohbet

hanki yā o cinavuzda var ne bilim. çoğ esKidür. köyün ilk yerleşimi de orda altTa. kalenin karşısında eyle ordan pey mey çıkar yāni pey pey. yapılmış bina şeyleri çıkar. tahmini dilār Ki yani köyün üst yerleşim bölgesi ora. ondan sōra işte dāldılar. ermeni bizde yoğ. var rum bin dokuz yüz yirmi dörtTe annaşma üzerine. evet helbet helbet bin dokuz yüz yirmi dörtTe onnar annaşma üzeri getti. ordakiler türkiyeye burdakiler uraya.

heP geldi. babannem derdi bizim bu köyümüz zarar vermedi yāni zāīyat vermedi. rumlar geldi burdaki rumların müslümanları gorudu. türkün çetesi geldi müslümannar rumları gorudulāğ yāni. burda ne rum zāīyat verdi ne türk. birbirlerine gölladılāğ ya. yoğ bizim bura boşanmadı hēç. o başka bizim burda dēdim ya birbirlerini gölladılar hē. olmuş onnar heP sivas hep taraFına gittiler. çorum çorumda çok gümüşāneli var. ben orda ğaldım isKiliPTe çalışTım. karayollarında çalıştım epey. orda gümüşāneliler çok varıdı. ğaldılar orda ğalmışlar.

Kışın on yedi hāne. yazın iki yüZ hāne. nüfuSumuz bizim hep gümüşāne merkezde. gurbetÇi de yoK hep mēmur hep mēmur. eyle peK yani bizim köyden dışarı giden yoK ama mēmur çoğ. ben yedi seKiz senediğ burdayım. kış da yok açIK açIK devleT açar. zāten az bi şey yāsa yoğ şindi yoğ. yoğ bizde hızaK olmadı hiç. şindi bizim habu aşşāıdan geldin yol hiÇ ğapanmaz. burdan innerreğ aşşā ordan gelür. ora ğışın ğapanısa bile bizim yol burdan çalışır. hē bizim bura ğapanmaz. o böyüK köPrüden döndün ya ordan işte döner gümüšāneye. şirana ğışın ğapanır ordan. yapTiler hē. ama açuK tutarlar tabi şimdi. oralar güzel de mi? dā yerleşmedi burdaki yol güzel. dōneceK yol köprüden. yukarda māden var ya. yolları çok güzel yapTılar. hou uğarda ğaramustaFa var orda māden var işTe. bi ğaş ğalem mal çıkıyo. işTe o köPrüden oğarı yāni yirmi

dakkada çıkarsın ora. he gümüşâneynen bura gibi. tamam midi ora boşalmış zâten
 25 istimlaK olmuş nihâl aTsızın. bilmem de işTe duydum yetişmediK biz ona esKi
 milliyetÇilerden. midili nêhal aTsız. onun akrabāsından burda yoK ki. kırk beşlerde
 mi kırk beşte yargıladılár onu. ilK milliyetÇilerden o nêhal aTsız. ondan sōra bu
 yankiler sonra çıktı türkeş mürkeş. o geçer tarihTe.

bu köpek yoĥ habule salaĥ işTe işi bitTi. vardı vardı gene var var ha şimdi davarda var.

30 elma datlı elma diular yaz elması yani erken çıkan elma. yoĥ zîrât aşılı. tabi her çeşiT
 meyva var. hePsi olur göbeK elması miskeT elması. göbeĥ burda meşhurudu esKiden
 eşki olur. var da önem vermediler. bunnar da ekseri rumlar verdi rumnardan ğalma
 çōudu meyvalar. meselâ şurda gördün armuT rumnardan ğalma o tikmiş onu düşün. o
 ğızıl armudu dërler. yani onnar yapardılar burda meyva. aha eşki elma baĥ. şimdi sizde
 35 ğayısılar çoĥTan oldu. baĥ bizim ğayısı yeni olî. incir yoĥ bizde yoĥ donar. ō buranın
 cevizi cıvarda meşurdur. beyazdır işi içi beyaz. ğaç seneden beri cevizler donuî. ama
 bu sene var işTe PaçÇede. zaten gendi aĥılları başına anca geldi. ğayısı şimdi genşliK
 yetişTirî. alıyî zîrâtTen eskiden zîrât mirât youdı. kim aşıyı bilmēydiler eski insannar.
 rumnar yapîdi onnar bâçelerini. ama şimdi herkeS meyva var hePsi var her çeşiT.
 40 orâya çIK orda olmaZ. bizde de sebze getmî bek olmāyi soyuk iklim soyuk. olî olî ema
 habu seralarda baĥ aha serada o yetişi. áma souK oldüğü için sebze. var fasulyemizde
 var. çubua çubuĥ da var şey de var. yeri vardı çubū vardı. o topraK işTè yer. aynı
 bizde de ema çubūa sarılanı var bizde. aynı cins de aynı yerde olan da var şîranın
 kelKiTin saha bol tarla var heP ekî. tutuldi şeker fasulye. sen şimdi erzincanın
 45 fasulyesini gêt istanbulda tutarlar. turum peynirini tutarlar. şimdi elazî o erzincanı da
 geşti elazî tulumda. êh işte.

yâ ölüm sen ne ğadar yuĥlāyısın. yâ bunu devlet ne kötü alıştırî hē.

aleyküm selam hē getirdin. yâ habu utandı siz utanmāyî mısiz yâ. yâ dedim de dèdi ki
 güneş geşsin ondan sōra dèdim ki ya sen mısafırsın.

50 eĥmekÇi mi geldi? aleyküm selam yâ ha şimdi bugün eĥmeK var mı? gelsin baĥaĥ
 nuretTin eFendi gelsin baĥaĥ. günneri mi saşirtTi ne etti? sen ne işin var haburalarda.
 ya o eniştemiz bizim rāmetli ābin ābimnen.

sefâ geldin otur bahağ. sen dün geldin bugün gene işe mi başladın nêtTin. yâ siz iyiki de başladın. belki de şimdi lafından cayîsin yâ. dinnendi epey dinnendi. ama maşallah
55 nuretTin has etTin. çok şâhane köy eğmeği yapıdi.

siyah hē somon hē. bizimkiler kıaramustaFa dedimiz yerde yapı. şimdi esas senin gelme günün yarın dēl mi? la bugün müydi bi gün duruP bi gün mü gelidin? ben bir ayı geştTi geleli yâ. anân sor da bak geğ eğmeK var mı? ben ğarışmam nası alırsan al öul. ben size arabayı buldum.

60 habu zıpÇıhTı getTi mi dâ gelmiyē ye. mal bi şey toPlamadın mı? çoğ mu Pahalı? yavrum sen beni emicēn yerine ğoy. sen alacāsın on dene eyi dişi simānter. geleceğ sene on dene ineK olacaK bi dâki sene de on dene dana satacağsın. bin beş yüz lira aylığ bin beş yüz lira aylığ. aha bizimki çalışi. öle güzel öle güzel ki sabah yaKın malı çikari. hâ vallâ ama biráz türKÇesi yoK. sūriyelî dēl bununki şeyli paKisTan. geliler
65 unnar hep burdalar. fakirler yâ paKisTan heP fakir. bizimki ama türkçe bilsün az az. usta olarak mı temizlik mi? bana bak ilkin bizim buraya bi dene geldi de anasi perişanK hasta oldu getTi melmekeTe. teleFon edîKi gene gelecüm sen hayüle bi adam yaKala çoğ temiz orjinal beş vakîT namazını ğilî. bir ikincisi ğurani kerimneğ barabar ūraşiy yâni. ama çoğ temiz. ha şimdi aldığımız bi dene var ya pakisTannı. bu
70 eyice ğıruğ benden ğıruğ. bu fırına alacağ. habuni nerden getirēyesin yâ veresieyi de ğaldırdı yâ. sen gideli biz bekSimet yemedük. bu adam yaPmadı heç. beksimet işTe bari ğümüşāneye bu sene gidecīm bāri beksimet yapsan alırdım bir iki tane. ekmēi ğurutuyoruz. dilimleniyo kuruyo fırında. o artuK bi sene sağla ğorğma daha. islatıP yiyosun. somun diyolar beksimet.

75 niye tirabzonda da geçer çok Peksimet. yaParlağ tutu olan yapar. eskiden tut yōdu ki yaPsınnar. orda meşur ğümüşāne bilisín pestili tuti meşur kömesi. o dere köyler heP onnarığ āaşlar tut āacı. ben meseğa ğümüşānede vardı hanım yapıdu burda evin önünde. pişiriyōsun helle yapıyosun helleye una ğatiosun ya findığı ya cevizi. seriyosun serginin üzerine.

80 şindi dâ millet yōurmayı baK eKmekÇi getirî. şindi dâ burda kimse eKmeğ yapmî. sameT efendi burda öle tarlarlağ vardır ki ne ekersen biter. ekmek hazır geliyoğ. kimse bi den būdāy seğpmiyor. bütün her taraf bu çivar. o kelkitTe kete cinsi burda dēl. bizim

burda o yayla goloTu yapardılar esKiden dāda yaylada. sacın altında yapardıler oni. yānan yōururdulār ḥamuruni. he ḡolot derdiler yayla goloTu. ŗimdiK keTe olarak 85 satıleḡ. keTe ḡoydúlār. simiTli eKmeK yapılār kete yapılār. efendim būday ekmeyi yapılār. ha ŗimdiK kŭrtŭn bile yapı eKmeK habu adamın ekmēni tutmāyı. hē yok kŭrtŭnlŭleḡ de yaPıP satılar ya. o ama habu ḡalınlıK onun iḡi ḡekmēyı ki. iŗte ama iḡi ekmē hebŭle basTın mi ḡālḡacaK dolduracaK oni. yol ŭsTderinde eh iŗTe. yolḡi yolunda gereK.

I (12)

Anlatan: Osman Ergin (72 Yaş, Çiftçi)

Derleme Yeri: Dörtkonak Köyü

Derleme Tarihi: 06.08.2017

Konular: Düğün Adetleri

dörtgonağ edire edire. aynen dünler aynen oynunna aynen oynunna ayni. allahın emriyinen gidiP istēceK. yoğ yoğ onnar yoğ önce kadınna gidiyo önce kadınna giderdi ondan sōra erkeğler gideridi. kadınna gün yāni gün olur diye gün keserdiler ondan sōra da erkeğler giderdi. giderdiler bālardılar yāni gider bālardılar.

- 5 eveT tabi tabi. nişan bohçası vardır. töremizde var. gēysi şeklinde çorabından elbisesinden gömleginden neyise. yāni gızın gızın kefiline götürürdiler akrabāsına. nişanına gelenner hediye verilürdü. hediye verilür. nişan yaptıkları zaman Çeyiz giderdi. hediye götürüyolardı.

- 10 üş gün üş gün. cūmartesi perşembe cumā cumarTesi işTe he. hePisini yapardiler yāni. şindiK yeni ayni yemeKler devam. sarma yemeyi dolma yemeyi efendime söylim pilaw şütlaÇ çorba. ayrenni çorba. şindi bā bağ sen giresunluyum dedin. nası yoğ var. būday çorbasi. yarmadan būday yarmasından yapıyo. gendime sen bilürşün. tabi ayni ayni gendime he ayni. tatli ē sini yapardiler baKlāva yani burma sini. şindi şeyde pasTānelerde yiyisüz dā. unna unu sini derdüK he. baKlava yapardiler su böregi 15 yapardiler su böregi. bu yanki böreKTen yapardiler guru böreK yapardiler. yāni tavanın iÇinde gızartırdiler yuFka yuFka gızartması.

- tabi yenge gider iki yenge gider. yoğ yenge dün zamanı bir gün önce gider. o gece dününü gızın yaparlar gelür. atlanan tabi atlanan barabağ giderdiler. bizim eKseri bu köy. tabi tilki de var. yengelenen barabara bi erkeK adam giderdi onun ismini tilki 20 gördiler. hē tabi erkeK taraFı. mesela ben geldim burā tilki dāmadın elbiselerini getirdim. yengeleri getirdim. hē tabi tabi şindiK o ona odun vururlar. o ordan geldi zaman hazırlıhli gelir. etinen böreginen rakısıynan tābi uni dolduraçaK. çayıynan

şekerinen. olmazsa ona çoĥ işler tarla ölçtürürler āaca budaTırlar bilmem her şeyi
yaparlar oyun yaparlar ona. var tābi tābi. afedersiniz merkebe tersine bindirirdüler.
25 merkebe tersine neler neler eşege tersine bindirirdiler. u daha başKa bi oyun. tarla
taKsım ettirirdiler.

dāmat gendi yerinde evinde sādıcı var tabi. hamam meselā dāmaT tarafından birisi
onun hamamını yapar. yāni bu maĥalleden galĥar ēbür maĥallēye gider. hē gezdürürler
köyü gezdürürdüler. dolandırır getirürler ewe. güveygi tabi o çalgısıynan şeyiynen
30 yollanī. çalgıynan barabar giderdiler atnaran. orda gētTiĥleri yerde çayını mayını
içerdiler tekrar alır geri gelirdi. ona hamam gerçeĥTen öyle şeyi yoĥ. tabi belki de
önceden oliydi bilmēyidiK hē belki de banyosunu manyosunu gidecē yerde yapar he
hemam adı.

davul zurna kemençe de çalar tabi tabi. yani hē aynı sizin ĥoronlardan sıksarayı
35 oynardılar. dizden gırma neydi bu sallanmanın adı neydi. barlardan erzurum barları
bizim burda hePisi geçerlidir bilirler. sārĥoş bari bilmem ne bari geçer onnar. dizden
gırma hē bayburt barı işte. o barlar girer onun içine. hē bayburT kemençe oyunu
genelde sıksara üçayaK.

ilK önce gelir ĥızın ĥaynatası veyāuT da ĥayni ĥaynatası yōusa ĥayni ĥapı basması
40 derler. hē ĥapı basması derler. onı annaşırılar meselā diyelim ki yüz lira iki yüz lira beş
yüz lira neyse. önce parayı verirler ondan sōra ĥızı çıKarTırlar. dāmadın şeyiğden
çıkarırlar. hē yēnge bi yēnge bi de ĥaynatası. he alırlar evden çıkarlar ata bindiriğler
artuK yol devam gel. keserler meselā sırıdı esKiden haburdan alıP da oraya gettin
zaman hou ilerde bi sırıĥ uzaTırlar yolun ortasına. alırdılar üç lira beş lira elli ĥuruş
45 yüz ĥuruş neyse. o dışardan gelennere meseĥa bu köyün dışından gelen evlenen
dūrçüye yapardılar onu. meselā şu köyden bu köyden gelir burdan alırsa o köyden
gelene dūrçüye gelinin önüne çekerler ĥuziyi ĥoçi çekerler ĥoçi gelin atın üstünde.
gelin ĥoçu tutar da ĥaldırırsá uĥarıyá ĥucāna alırsa aldı getti. alamaZsa ĥoçun barası
neyse alırlar. aldı burda bi ĥızımız aldı tuttu ĥoçu aldı. aldı ĥucāna habu cengizin
50 annesi. hē aldı ĥoçi.

şeker atarlar. güvegiyi çıKardılar bi yükseĥ yere atarlar onu. güvegi para ĥordular
içinde arpa vardır būday vardır şeker vardır her çeşiT var. bi mendilin içerisine

doldurur şeker gelinin ğaFasına atarlar ewden. para güvegi beğler o balKonun altında üstTen atar güvegi de onun ğaFasına gelinin ğafasına. dāmat da bi de ğapiya sac ğorlar
55 sacın üstüne basTırırılar gelini. sac hē ayağlı sac basar geçer yāni. ōursuz olur ōursuz olmaması için yani gelinin ayağı ōursuz olmaması için. bardaK ğırdırılar. burda rum çōidi. rum ādetleridir onların çōu da hep ordan ğalmadır onlar bilī misin? yā dürtühleme şimdi. ya alacaK oni o edire demeK. gümüşānede tek büyük köydür bura. tabi tabi çünKü o çok oynnar şeyden ğalır.

60 yoğ sōra hā gelürler. hē o bi ğaş ğişi ğız taraFından gelir erkeğ tarafına ğızı sorar halını ğatırını işte ondan sōra da gerilik adiTi vardır gerilik yaparlar ğızın ceyizini getirirler. he gerilik ğızın ceyizini alır gelirleğ burda dāTır. artık verirler şeye ğaynaniya ğaynana da ğaynana taraFından dāTılığ. geline tağı tağannara heP verirler o cehizden tayfasına. hē tabi tabi.

I (13)

Anlatan: Mustafa Kaya (68 Yaş)

Derleme Yeri: Aksu Köyü

Derleme Tarihi: 06.08.2017

Konular: Kalendar – Hıdırellez – Köyde Tarım – Meyve Sebze Adları

ğalandar varidi he ğalandar. onda da aḡşám oldúḡTan sōra mesálā. yılbaşı ayın biri
esKi takvimi soruyo on üçü on üçü. yeni ayın on üçünde eski ayın biri. deve yaparlar
deve iki üş gişi. şindi bah ğenşler aḡşam toPlanır. ileri geri ğenşler toplanı ğenşliK
başkanı varidi eskide unnar ğenşler toplanır. o bütün devesini şeyini gelinini şeyini her
5 şeyini ğurarlar. herKeSin yāni ğörevi var ğörev verirler bu baştan ya da altTan uḡari bu
hāneleri geze geze gelürleḡ. deweye bindirirleḡ bi şeyler alırlar. şindi çārır davet ederleḡ
deweye bin binmēyene çuvaldız atarlar binen de parasını verür. ya bi şey biriKTirmeK
yiyecceK içecceK. ğonşudan bindirürler ēbür ğonşuya götürürleḡ meselā. gelin oynar
gelini gaçırTmāya ūraşırlar damaT peşine düşer işTe. hē u da bizden ğalma dēiḡ u da
10 rumnardan ğalma u da rumnardan.

ḡıdırellez bizim burda pek tutulmaz ama. tutmazlar burda ḡıdırellez. o öteKi ḡıdırellez
olan köylerde olur giderler. oyun helbet oyun moyun her şey. yoḡ yapmazlār hē tabi
tabi tabi kötü. şindi bahar ḡıdırellezi hayvan için derler hayvana vurur. ğüzünki de
insana dērler. hāmile kadınlarā şey olur diye. yani çocuK olursa sakat doar bilmem ne
15 oluḡ. deyiler deyilir gider bi şey bu adını sen de ēle bi şey dēl yā.

bizim burda yoḡ gitmezler. manastıra giderler kilise vardı orda oynardılar. bunnarın
orāya bile giderdiler yā bunnarın köye. işte orāya gider oynardılar o ben ğettim yā sizin
oraya ğızlarnan ğarılārnan. oynardılar orda. gendi köyümüzde yoḡtu yoḡ. var olan
yerleḡ var bazı su çıḡan yerlere işTe millet işte burdan yiyeceğini her şeyini alır. oyun
20 oynamaK için giderleḡ he toplanırdılaḡ. burda işte aynı.

saPanna ğara saPannan būday arpay būday heP yiyeccehlerimizi tēmin ederdih. būdaydı
mısır bile yoḡTu bizde. burda mısır yoḡtu az az bi şey olur. yoḡ bizde ēhtiyaÇ yoḡ.

ilkPaḥarın sonbaḥarın hē. ha ŧimdi biŧme zamanı iŧte. ŧimdi biŧme zamanı iŧte
 olsaydı. ilkbaharın toum atēysin mart nisanda mart. bi de gūzūn ekersin baharın yani
 25 ona gūzlūḥ dērler baharın biçilūr ŧey yazın biÇilūrdū. onun ismi gūzlūḥTū. soyukTan
 pek bi kere sūrūm olmaz o gūzūn ekilen. gri būda derler ona. yāni o gūzūn ekilen
 būday ḡışın donma ŧey yapmaZ mūtēsir olmaZ. ama arpayı ektin arpa bitTi sōuk oldi
 ne oldi donī dondi gider. onu da baharın ekerler fig ekerler o toḥ fig. yonca ḡorunga
 var. ot olaraK yonca fī. yoḥ yoḥ çeŧit idi beyaz būday derler arpay kırık būda dērler
 30 ḡızıl būda dērler. baharın ekilen ḡızıl būda dierleri de gūzūn ekūlūr. yıllıḥ derler ona
 yıllıḥ ÇeḡeT. yoḥ baharınkine deyil gūzūnkūne. o biter serilir toprā. ceḡeT hē onun
 ekimi de ceḡeT ayı dediḥleri zaman o būdayı ekerler ceḡeT ayı. ē eylūle gelir neye
 gelir. eylūl eylūl bahardaki de bu gūzūnkū ceḡeT o. baharın sadece fī yonca ḡızıl būda
 arpa ekilir. ötekini eKsen o ḡaḥmaz kelle çeḡmeZ.

35 oraḥnan biÇmesini mi oraḥnan kadınlar oraḥnan biçerdi. eskiden eyle bizde oraḥ varidi
 oraḥ. tırpan mırpan yōudi. peŧine gider bi adam bāḡlar. sorgun sorgun kemiynen. sōyūt
 yani sōyūt kemiyle bālar. bi de tarlanıḥ saPı uzun isá kendinden bālar kendini bālıyor.
 bizim bālarımız ancaK ŧu ḡadar olur. eyle bā dēil. hayvan öküz arabası da bizde peḥ
 yoKdur atnan barabar eŧeḥnernen çekeriK hayvannarnan. ḥarmanını yapar. ḥarmani da
 40 harmana tōkerleḡ sapi. bi büyüḥ yere bēle kelle yeniŧe ḡöt yokuŧa eyle serer tōkerdi.
 öküzleri ḡoŧar gemnen barabar sūreriK. iki dene üŧ dene neyse ḡoŧar öküzlerden
 ḡoŧarlar. aynı ŧey bizde gem dērler. altı taŧlıdır unun. binerler üsTüne sūrerleḡ iŧTe bi
 yandan dōnderirsin bi yandan hōp. ayırmaz keser hePsini ŧey yapar ondan sōra harman
 makinási vardır savurma. en önceden onnar da yōudu. küreKnen rüzgarda savurīdi
 45 ama ondan sōra patoZ çıkTı. savaŧTan sōra diyelim geliŧti harman makinası yaPTılar
 samanı harman makinasınan çıkardılar. yoḥ yā bitmesi ne yemeye hazırlanıy iŧte
 ondan sōra gidiyi dēirmene. ondan sōra patoZ ŧindi patoZ çıḥTi. patoZ çıkTı ama
 reŧberlikte bitTi. o temizleyisin yıḥayisin ondan sōra dēirmene ḡötürisin. suyun altına
 bi teḥniye tōkīydiler yıḥāidiler. onu yıḥarlar tekne de ḡurun derler ḡurunda. yıkar
 50 kuruTurlar hazırlarlar. ḡurutTuKTan sōra dēirmene gider. dēirmene yaŧ gitmez taŧta
 övünū bu. su deirmeni. yoḥ yoḥ burda herkeS gendi yiyecēini yapar. o da ḡaḥTı getti
 ŧimdi. bu annatıḥlarım dā yoḥ. bitti unnar yoḥ. ŧimdi patoZ var her ŧey var ama yoḥ
 bitTi. her yerde bōle tarım bitTi yā. herkes hazıra dolaŧı.

her şey var. aluş var guşburni var. guşburni böürtlen möre diyilár burda. burda olurdi.
 55 yabāni eriK hálbeT. Zāten hePsi yabāni saydıhları. o aşılama sōradan işTe aşı işi. olur
 olur hePsi var. aħledimiz var o yabāni aşılı dēildir o. āhleT ilaşTur ruha. ben nēm onu
 ilaş olaraK yiyi şey yapılár. he he guşburnu da aynisi aluş da aynisi bunnar şifadır.
 cinsi çoħ onu sayamazsın. ot cinsi hePsi vardır o senin aħlıān gelenner hePsi vardır.
 bizde iki yūZ çeşit ot vardır belki. yenilen yemliK vardır o yenilen bildimiz yemliK
 60 kuzu ğulā. ama o cinsi dáha sayamaz. ilaç olarak çiçekler var örnēin ğantaron çayı.
 papaTya çiçemiz vardır yāni. ğantaron çiçek şu şekilde sarıdır şōle toP halinde. o
 sayılan otların hePisi var da biz isimlerini bilmiyoruz. meselá heriF dēyi ki azgın teke
 otu var bilmem ne var şunnar var bunnar çāşır var bunnar var ama biz bilmiyoruz ki. ē
 işte çıKar bildiKlerim. var tabi eveliK olmaz olur mu. mantar bol bizim dāda guku
 65 mantarı derler bizim burda guKu mantarı. öteki onnara biz ğavaħ mantarı onnar biz
 onnar yoħ. çam mantarı o ğavaħlarda olı o şeyde sanāyide ğullanılár dā. bi o Pahali bi
 şey geliP toplāyiler burda onu. yenen mantar yenen hē. beyaz yalnız bu yeniyor en çok.
 biz bilmiyoruz öTeKini yemeyiz ama yiyen de var tabi hē güvenimiz yoK ona. şimdi o
 baharın olur sıcaħ havalarda oldu mu göK gürler o çıħar. altTan uKarı fişkıtır damarı
 70 vardır onun o damarlardan fişKır. ona ne diler aslında şeyde Kızıl mantar mi şey
 mantar mi.

I (14)

Anlatan: Bayram Meydan (72 Yaş, Çiftçi)

Derleme Yeri: Pirahmet Köyü

Derleme Tarihi: 07.08.2017

Konular: Karışık Sohbet – Hayvancılık – Tarım - Yaylacılık

ismi deışmeyen bi köydür yegen bura. tekkeynen bura deyişmez. tekkeynen bura deyişmez. bütün köyleri deyiştiler ama bura olmadı. pir âmet türbesi ismi ordan geli zâten. bizim orda hitâbesi var yō şimdi hitâbesi var orda yazar ayrı bi de köy içerisinde ne ğonuşulî. rivâyetTe bizim büyüKlerimizden aldımız benim öretmenim benim 5 öretmenim daha sâ burda. onun ölu şeyde ankarada arşivler bölümünde çıkarTmış aldım bilgiye göre yalan hiÇ söylemēim. kanuni sultan mēmetin talâbe şeylerindenmiş komutanlarındanmış pir âmet. bunu burâya bu komutanların burıya bunu tâyin ediyö onu sulTan mēmeT tayin ediyö bunu burâya. burda geliyö işte komutan burda hakkın rahmetinē gidiyö. ismi de burdan geliyö. orda bi de şimdi bu burda şeyin hitâbesi var 10 nerden geliş ben şeyde bi dâne okudum da.

- bu şey kitap yapılacağ bu köylerde eski şiveler eski köy âdetleri. meselâ bizim tekkeyi yaptuK sen annatacân o arkadaş kayda alıp dinniyeceK.

- hou ğarağayâya giden köprünün üstünden mı ordan mı gētTi? canım ğarağayâya giden köprünün orada bi yol var. daha ilerde. tamam tamam o zaman. tamam etem 15 orda gētti öldü ya. ağa o pekinün altında etemin ölu oldu.

valla güzelim hePsini unuttuğ. silindi şeyden haFızadan getti hoçam haFızadan Silindi. yâ o işler heP bitTi. onnarı yapannar var ya bi ğaş dene öretmen varıdı haburda annaTurdular ama. ne dūnü eħmeK davâsı varıdı o zaman eħmeK. yirmi beş ğuruş alidilâr deliğannı Parası yirmi beş ğuruş verişsen içeri girersin yōsa yoğ. tutar burdan 20 şişirüdüler adamı. yâ afedersin ğoyun şişirür gibi burdan keserdiler. ya tabi ayağın ğaldırıldılar sen nie girdin içeri o ki deliğannu dēlsin. yirmi beş ğuruş yoK nerden bulaçak.

bi öretmenim varıdı hoçam burda şeyde. o zamanın devründe o öretmen en az yetmiş yaşındaydı öretmen. bizim babamız ölmüş biz Kūilde kömürde galmışız bu ğadağ. ben de bi gömlēim var bir iplini çeħsen kırK dene yama peşine geliş. beni tuttu çıkartTı 25 seksen yüz tane talābanın önüne çıkartTı. la ē gardaş yoħ. eyer sen deliğanlıysan eyer güzel bi adamsan al bi gömleħ bena ver ben geyim çihim oraya. yoħ nerdeymiş. beni çihardı orda eyle mahÇuP oldum hālān de unutmuyorum yāni. şimdi şimdi onu ben görsem var yā yüzüne tükürürüm. tabi getti hau sen yetmiş yaşındasın yā. habu 30 okuldaydı. yetmiş yaşındasın sen nası bōle bu ğadar. sen de hiç görgü yoħ müydü yā. bōle adamlara sahib idik hoçam. ne onun üstüne neler var da söyleneceK bi halT deil. yā neler var.

vallā burda ekin olmaz hoçam. yaparlar da şey yoħ saha yoħ. şu ğarşıda bi düzlüh var orda bi ğaş dene tarla var. onnarın herkeS sāibi var. burda meyvaçılıK sebzeçiliK 35 mebizeliçiliK varıdı. elma vardı armut varıdı. meselā köPeK elması derdüK çoK meşurdu. meşur elması göbeK elma. başka hacıhamza armudu vardı hacıhamza armudu vardır. diyerleri de mısır ekerdiħ mısır da ekerdiK ē ondan sōra peyderpey mısırđ da ayıdan ğurtāramazdı. ayı ō ne demek ayı gelür bi geçenin iÇinde darmadān eder çeker geçer giderdi işTe. bizim geçimimiz de buydu. tabi satardılaş pazarrarda. 40 erzuruma merzuruma erzıncan deyil de ta diyerbāķıra ğadar götürürdüler yāni ōle uzaktı eweT. elması çoħ meşur başka ē afedersin eşşeK elması derdik eşşeK elması o da bōle olurdu yāni iki tanesi bi kilo gelürdi. armudun çāřıdı çermāye armudu vardı çermāyi çermāyi. ē efendim mıĝır mıĝırık armudu varıdı. bucıba halla arpa armudu olurdu. arpa elması olurdu. arpalardan çihardı arpa isim oralardan gelio yāni durum 45 bōle yāni. ōle derdiK yāni ōle isim vermişler biz de ğaħTık ōle gördük işte. tabi çanım tabi. at arabaları vardı at arabaları. iki tekerli at arabaları varıdı. at ğoşardılar atnan bārabar götürürdüler. bāzen çok afeTersin eşeknen götürürdüler. hattā ben de o işlerde yaptım. yoħ burdan köylere habu KēlkiT yakın köylere gidilirdi onnar neyi götürēçēn. götürēçēsin elli yüz kilo bi şey de sennen nerde bi haFta da erzuruma gidemezsin. bi 50 haFta da erzuruma gidemezSin. nası gidesin nerde yatasın nerde galķasın. allāħTan o zaman buralarda nerdē. şimdi dünyānın burdan çik burdan gir öteden çik. burdan ne elli de ne yüzü her ğapıda bi at varıdı yā. afedersin eşşeK at bunnar mevcútTú. ğoyun keçi manda manda yoħtu ama diyerlerden şeylerden varıdı hayvannar ama burda dēy

beş yüz bin tâne sığır hayvan nerdē bi tane de yoK. köyü toPlasan on dene hayvan yoḥ.
 55 yoḥtur köyü toplasan on hayvan yoK. ya sezayı bu heriFlere niye bi şey verimezSin
 işmēye?

bizim yayla köSenin en meşur otlahlarından birisi. evet köse dāındadır. annī misun?
 tābi burdan aşşā geliyi. uralardan da gelir gider yāni. az aşmadıK oraları. nerden
 bahsan burda kırk ālli tâne yaylāya göş giderdi. tabi yaylāya giderdi şimdi bi tâne de
 60 yoK. yaylamız Kōse dāında. bu taraFTa bu Kōse var kelKiT var. evet tabi otuz
 kilometirā burī. dümdüz bi yer. yaylaK orda şeylerimiz vardı evlerimiz vardı. kelif
 derdik kelif. keliFi duydun mu? hani bu bahçelerde bālarda olur. baraḳa gibi bi ewler
 yāni. o tip evler hē. hayvannar orda iḳi ay ḡalurdı iki iki buşuk ay ḡalurdı işTe. hani
 Süt zamāni olurdu o mayıs ayı dedin midi hayvannar ḡuzular dōururlar süT çoK
 65 olurdu. o zaman o yaylada da süT olurdu yāni. havalıydı ya. var sizin oralarda vardır.
 hele habu bizim ne KadirKa yaylaları. tabi sizler oraya yakındır. süt eḡşür mü süt öle
 ārda eḡkimez orda yā yapardılar yōurT yapardılar. vallaha bizdeki bizim isim
 vermezdiḡ. cıvır peyniḡ yapardılar lor yapardılar başKa yoḥ. cıvıl lor. yā o cıvıl isim
 verdiler cıvıl olurdu aynı bildin aynı onu ismini vermişler yāni cıvılı da oyudú. eveT
 70 eveT. eweT başKa annamadın yerler oluḡsa sor.

şimdi bi şey söylēylim içelim de. hē sezāy burāya bi şey ver de hem ḡonuşaK hem de
 şey edeK. iḳelim ēyle aḡlımıza gelsin Ki şey edeK. sen gine sor biraz da birādere sor.
 ben yoruldum hoḡam ben yoruldum.

I (15)

Anlatan: Nevzat Ayvaz (61 Yaş, Muhtar)

Derleme Yeri: Pirahmet Köyü

Derleme Tarihi: 07.08.2017

Konular: Özel Günlerdeki Adetler – Köydeki Türbenin Tarihçesi

aħıl işi dēl kü. ben diyorum aħıl işi dēl cigara işi ki. iyi bi şey deyil. hoca kırk yedi sene işTim. iĶi dakKanın içinde işmiyorum dedim. bitTi bıÇaK gibi.

merhaba cemil ā. nerden gelin? hē yaptırdun mu? hē lamba mı yanmı? ampÚl yoħ mu? ambÚl yoħ mu? aman buna bi şey dedin mi bunun dedū işTe bu olı. ben de bugün
5 getTim arabanın sigorTasını yaptırdum. babān ōlu nere gidi? ālim bilür ālim bey bilür. ne deyise o dōrudur yazsın. aynı onnar iĶisi aynı köy.

yılbaşında dewe yapardılar. hē dewe yapardılar. cemilin deweye ters bindürürler. deveye bindürürler işte baħşış alırlar. bulgur yāħ toPlarlar. yā yoħ biz seņi meselā bele bi samimiyetTen meselā. bu geldiK de ğapıda vermedi dā bi şey. bindürürler deve çöħ
10 deve çöħer bindürtTüler deve işTe altTan bi çivi düşterler. bōle bi ğirĝir şaka hē. onu da alıp da onnan gidip köy odasında yapıP bi şeyler geşler yerdiler yāni. erfene yapardılar erfene. erfene de erfene ortaħ. ortaħ mesela alırız bi dene ğoyun. keseriZ bi odada toplanırıZ hep berābār. toplanır hep berāber yemesi önemli onun erfenenin dāiTılışı önemli. herkesin tabāi o erfeneyi dāiTan ğor tabaa birāZ. bi posta artarsa birāz
15 daha azar azar yani adaetli bi şeĶilde herkese daĝıTır. köyün deliKanlıları yapar o işi. köyün deliKanlıları toplanırłağ o işi yaparłağ.

işte hıdırilleZ hıdırillez de şeye giderdiler. hıdırillez altı māyıstı dēl mi. şeye giderler bōle işTe belirli ziyāreTler. işte belirli su olan ēlence yerlerine giderler. işte orda herĶeS yiyecēni götürür orda ēlenürler. var meselā hourda goloT derler dā hourdāana
20 goloTa giderdiler. paħargözü var haburda paħargözüne giderdiler. tekkede tuzlu su var bi dene māden suyu da duzlu su derler. tekkede o duzlu suya giderdiler. ō kelkiTin ōralarda bi yer var dā yılannı olan yer dā. ōrenşēir o havaalanı yapılan yer ōreşēire

giderdiler. yāni her taraF gezme yerleri. örenşēirdeydi o su o suya girer de çimerdiler
 orda biz çocuğuduk gizlenür de seyrederdük ğarıları. çocuğa yanniş bi şey yazdurma.
 25 cemil abi dēyi ye o gölde baluĥ da var da urfanın şeyi gibi öle bi yer orda bi su vardı.
 çocuĥuken giderdik hē. havaālanının olduğu yerde. eveT gelmiş rumun biri haurda bi
 mezar var. bālamış oraya bi gaş dēne çaput çaput bālaydiler ne bilim nerelerde. nē
 bilim çiftçamlar de geTsin. çiftçamlarda gidip öle deyidilār işTe. yā işTe sularda
 meselā o sūlarda bi özelliĥ var. bizim habu burda da var meseLā tuzlu deriz orāya
 30 mādēn suyu var orda. mesela o suyınan bu vücūdu dışarı verir dā bōle ğaşınma
 maşınma o suynan yıĥanırlar alıp yıĥanırlar hāle dā. tabi o mesela o sivilce mivilce
 mādēn suyu var ya sert geli yaĥi onnarı demeK. düzelī adam yara mara dā işte ğařınī
 sineK k̇apmış. Kafasını da o suynan yıĥardılar. ařşādan çok geliP alan olurdu. o su
 durūyo meselā o suya bi çēşme yapsaK oraya güzel bi yol yapıP çēşme yapsaK. herkes
 35 de gelir oraya yıĥanırlar da su da alır şey de alır. mādēn suyu da tuzlu su derleş. bizim bu
 civarda tüm mādēn sularına tuzlu su derler. mesela bunnarın orda var ona da duzlu su
 derler açi su derler. öle daşdan çıkardı. orda giderdiler ğadınlr orda da o hıdırillezde
 oynardılar köy köy gurup gurup. çalışmazlar işte derler ki ēlence günü hani öle bi
 geleneK. hē bugün çalışılmaz derler. ēyi birisi demek ki esKiden bi evliyā ēyi birisi
 40 dēđi ki hıdırillezde çalışmayın ēlenin millet dinlensin diye. o gelenek olmuş işTe
 çalışmaK ēyi dēildir derler. hālā meselā ha şimdi derler gene var o yapmazlar.
 ēkmezler oslulaş moslulaş ğadınlr hıdırillez bugün derler getmezler.

bizim burda türbemiz var türbe var. pirāhmet tārīĥçesi orda okursun. bu
 ğaramanōullarından. adam fatihin ĥalasının ölu. bu şeye nerēye otluKbeli savaşına mı
 45 o tarihi giderken asKer burda ğarārgaĥ ğuruyor. burda řēiT oluyoş yaşlı bir pir āhmet
 paşa şeyhuislamlıK yapmış bir paşa. ordunun başında burda vefāT etmiş yaşlı pir.
 türbesinin yarısını yapıyōrlar savaşa gidiyōrlar savaşta dönüşte o yapan usTalar şehiT
 olī. bu hani yarısı ayriydi yarısı ayriydi onu dinnerdük. dediler bu usTalar orda şehiT
 olmuş. geri dönüşte fatih ordu erzincāndan geliyor. bu tarafTan gelmiyōr hani
 50 gemilernen sāilden gelmiş trabzondan annadın mı. bu urdan ordu gidiyo diyer ordan
 başKa ustalar askerleri yollāyīP türbeyi tamamlattırıyor fātīĥ. he türbe tabi sōradan
 üsTünü müsTünü yapTırdık daş idi restore mestore ettik. türbe de öle yāni onu yaz.

kerāmeti mesela gidersin gider oraya adam çok gelürler dışardan da. orda gider meselā türbede iki rekát namaz ğılar. mesela biz de gidiyóruz bāzen. iĶi rekat namaz ğılsın.

55 allām benim işte habu araba alacām bene hebūnu nasiP et hābūnun yüzü gözü hürmetine bu mübāreKin. bi yaşlı ğadın varıdı orāyī temizlerdi o derdi bi şeyler annatırdı bize annadın mı. yāni iyi bi zāT mübāreĶ. saygı duyúlaçaĶ biri onun için gider namaz ğırlarlar. dersin işte habunu çocuK olmayan gelür işTe gocāya gidemiyen gider okur hórmetine bene çocuĶ ver. habu hasanı bená nasiP et ğız der ólan der ki

60 işTe öbürünü bená násiP eT. işte böle dua ederler orda hāle gelirler yāni. götürürler hē. türbenin türbenin etraFında mezarlıĶ yalnız heP çocuĶları ğoyarız yāni sabı mezarlıĶı derler daha sübyan mezarlı çocuĶun etrafı. büyüĶ ğoymazlar orāya e günaha var o mübāregın yanında o ğünahKar olmaz. ahabu cemil abiyi orāya nası ğoyaĶ. çocuĶları orāya ğoyarız çocuĶ mezarı heP orda yāni.

I (16)

Anlatan: Osman Ergin (72 Yaş, Çiftçi)

Derleme Yeri: Sungurbeyli Köyü

Derleme Tarihi: 06.08.2017

Konular: Albasması – Hıdırellez – Hayvancılık – Köyde Tarım

derdiler işte derdiler işTe. ğırhı çıKana ğadar al basar ÇoÇugu. yanında yatardılar işTe
 5 ö ğadın mesela yalayuz yatânın yanına pıçaK ğorlar işte dabanca ğorlar bi şeyler
 ederler yâni. mesela ben halam yalayuz idi ben çocuğum zâten ben ne bilim ney. gider
 yatardım orda derdim ya bu gelir benim âzıma oturursa. ğorkardım uyuya oturur
 beğlerdim orda. halam da ben orda ya rahaT yatardı halbu ki ben gendimden ğorkırım.
 yâni o ğırhı o ğırkı çıKana ğadar o doum yapan ğadını yalnız bırakmazlar hem ğadını
 hem çocuğu. Kırhından sonra işte onu kırhlama yıkardılar devam ondan sōra. var tabi
 bi deFa işte herKeS biliyoğ. aynı işte bunnar meselâ essileri araştırması aha biz de
 dēyirūh. beşiklere boncuğ bālarlar bāzı çocuğu bālarlar işTe öle sallama sallarlar.
 10 beşigi süslerler dā süslü beşik. beşikler tahTadan yapılırdı. algarısı sudan çıkacağ
 Pağarın bizi suya alacak. mesela derey harşit çayi burdan aħıy yazın sel ağar. mesela
 çocuğları ğorKuTurdular rivāyet derdiler işTe derēye çoğ yanaşma ördan algarısı seni
 suya çeker. niye gidip dere de oynamaSın ki suya gitmēye. mesela diyor Kı ē
 ağşamdan dırnak kesilmez dırnak gelindir gūnağdur ağşamdan dırnak kesmeK. e niye
 15 dedi onu o mübāreK biri dedi ki o zaman dırnağ makası yoğ dırnağ makasınığ gözlerİN
 yum kes elİN kesmezSin ki. o zaman çiletne bıçağnan kesİ. keser barmānı gece şey
 çıra veyāi fisye lambalar vardı dā fisye lambaların ışığında. fisye lamba fisīye. habule
 bi kutu içinde bi beZ gaz yāi var içinde o yanardı. biz ona şişeli derdüK. o şişeli sonra
 o şişeli lüKūs oldu. şişeli şey oldu o fisye lamba. ya bōle bi kutu hau KıçüK
 20 kumbaralar gibi kutu. üstünde de tenekeden habule yapılmış uzun bi şeyi var. içinde bi
 beZ taKardılar ona o içinde durur yağardılar onu öle yanardı. fisye lamba hē. yā
 meselâ diyo ki tırnaK kesmeK gūnağdır ağşamdan dırnaK kesme onun ışığında ne
 ğadar dırnaK kesİN. ama şimdi kes ne zaman kesİsen kes. hāla meselâ ben aKşamdan
 desem ğarıya ki hou dırnağ mağasını getir dırnām geldi ya sabahtan kesersin

25 günahTur. ne günāhı olacağ. yahu yānı o esKı o geleneğlerin hePsi faydalı. mesela
gidiP o suda hıdırlezzde gidiP o suda yıhaniyoğ. suda demeK ki bi şey var. māden
kükürT bu faydalı bi şey. çocuga dio ki dereye getme ordan cadı ğadın alğarısı derler
cadı ğadın seni suya çeker. çocuk orda görī olan beni suya çeker dā getmeyrük derenin
kenarına. niye gidiP de suya gider dā. bu dünyada iKinci sūratlı akan çay bu harşıT
30 çayı. birincisi ítalyada. bu bölgede var ama başKa yerlerde de var mı bilmiyórum bizde
öleydi. gider bölur tabi. yā dayucūm.

esKiden burda varıdı bin bin beş yüz dene ğoyun geçi. aşşā ukarı dokuz yüz bin dene
bin küsür bāzan olur öle sūr. köse dānda yaylamız var yaylāya giderdüK. o sevinç o
neşe nerde. o hayvannar baharda buradan gider hebüle. yürüme götürürler işTe sōradan
35 tabi köy birlikte annaşıyo yaylāya. herkes yaylāya gidiyoğ. yaylada yaylanın ēlencesi
de başKa. yaylada olanlar annadın mı o hayvannar güzün geldī zaman tanıyamazsın
yāni tabi semürī büyüyi. o hayvannarı özlerdiK yāni o yayladan giderdiK yaylāya
sevinirdiK. şimdi nerde.

işte habu mesela dālar her taraf tarla. heP ekiyórdular o zaman hayvannardan öküznen
40 atnan. şimdi yoK. işte yazın bāzı mesela tarlala güzden ekilirdi. cegeT derler güzden
ekilirdi būday. bāzısı da baharda ekilirdi yazın hani yazın yazlığ güzlüh. ğışın mesela
ğarın altında o tohum ğalırdı baharda hemen köpürür biterdi. bi de baharda eñilen
varıdı meselā yazlığ. būday arpa fig unnar finen arpayı çoğ zaman mesela ğarışuğ
ekerdiler hayvannara yem yapmaK için. o zaman hep orañnarnan biçerdüler. toplanur
45 ğadınlar türKü söylye möylye biçerdiler. bugün benimkini biçerler yarın sēn tabi
irgaT. irgaT toPlanırlar işTe imece diyelim dā köyün birbiriğe yardımlaşması. hē
irgaT. toplanur bi gün senin tarlān biçerler yarın öbürünü biçerler. yıgarlar bi yere
ondan sōra da öküz veya atnan gemlenden onu sürerler ondan sōra savururlar okarı
makineleri vardır. taK taK taK samanı atar orāya da būdayı töker. alıP ondan sōra
50 būday tabi yıhiyordular. yıhayıP ğuruTuP işte o zaman dereye tertemizdi dere.
çēşmeler varıdı mahallelerde çēşmelerde büyük kurnlar çēşmelerde yıhardılar.
kurnlarda yıhardılar. ğurudurlar ondan sōra dēirmene. burger yarma bulgur olursa
bulgur yapacānı ayırır o būdasını. bulgurunu yapar bulgur yaparsa bulguru haşlardılar
ğazannarda. tabi būdayı ğazannarda haşlarlar. ğazan işte büyüK ğazan. ğazannarda
55 haşlardılar o bulguru. ğurudur götürürdüler dēirmene. dēirmende o dağ var böyle döner.

bu ununkü böle dönî daha unu böle un yapı. o dibeḡ de böle teker böle döner silindir dā. döner onu çīnar onu böle şey onun özel bi ġuyusu var dā yapılmış. onun içinde döner. onu o bulguru ġırar dērmene o ayarı geldi mi dēirmenci bilir alır onu. götürür meselā o bulguru elerler işte pilavlıġını ayrı çıḡar altından incesini başKa. çorbasını yaparlar işte ḡaşıl derdiler ḡaşılı yaparlar. ama ḡaşılı bulgurdan dēil de bi de gendīme. 60 gendīme nēidi gendīmeyi de pişirmezdiler būdayī. būdayī pişirmeden yaparlar onu da o dibeKTe döner. döner ġabūnu alır ġabuKsuz sāde sāde ġalır bütün. o da gendīme olurdu. yarma derler işte. ḡaşılı o gendīmenin incesinden yapardılar. he o yarmanın incesinden yapardılar ḡaşılı. annadın mı dayucūm? o ḡaşılı da yarmanın incesinden 65 yapardılar. sūTnen yerler ya da tereyānnan yerler. tereyāına baturur üsTüne yāi töker yerler ya da sūtnen ōle yerdiler. onun yemē ōledir.

I (17)

Anlatan: Mustafa Demir (68 Yaş, Emekli Öğretmen)

Derleme Yeri: Yeniköy Köyü

Derleme Tarihi: 07.08.2017

Konular: Düğün Adetleri

hoş Keldin sefâ geldin oğul. istersen  geniş oturmaK iin hanı. yâ biraK yâ sende ne zahmeti yâ olmayacaK işleri etme aha. burası yeniköye bālı uluale. esas köy buraydı da şindi ora oldu. yānı he he maħalle dēyiler bi şey dēyiler bilmeyrim ki  ul. yāni evür kkale deyilār. mustaFa demir. aTmış sekiZ.

- 5 ben dēy altı yaşında ıştım g m řāneye getTim  ul. biz orda b y d K. babam orda belediye evvelden nāfāydı köy hizmetlerine girdi. nāfa nāfa m d rl  derdiler. nāfa m d rl . o işTe şindiki köy hizmetleri. yoħ yoħ orda alışıdı. he babam orda ii olarak alışıdı. hē ben burda meselā altı yedi yaşında g m řāneye getTim. bin dokuz yüz elli altıda g m řāneye getTim. orda işTe bālarbařı maħallesinde fevzi paşa
- 10 ilokulu o zaman ilokul vardı orda. orda okuduħ birini sınıfı. ondan s ra ha şindi jandarmanın old  yer ħalgent deyiler. ħalgent derdiler evvelden ħalgent. şindi eski bālar deyiler herhalı ki ħalgent eski bālar deyiler orāya. o jandarmanın orda otururduħ fevzi paşıya bi sene getTim. ondan s ra gāzi paşıya gēttim y r me hē. g m řānenin o gāzi paşa ilk retim okulu var ya. h k meTin yanında oraya getTük. işte ortaokulu da o
- 15 zaman ortaokul da ordaydı ikisini berāber orda ben okudum bitirdim.  ndan s ra  retmen  kulu imtiānlarına girdiħ. hattā lisēye kayıdoldum bir bir buuk sene lisēye gittim. yeni lisiye habu yeni yapılan şimdi orıya. bi buuk ay adar oraya getTim. ondan s ra  retmen okulu imtianlarını azanduluın getTim  retmen okuluna. orda gümüřānede. ha şimdi şey anadolu  retmen lisesi var ya gümüřānede. he  retmen
- 20 okuliydi evvelden. orda     sene orta lise dengi o şey  retmen okulunu okuduħ. ordan mēzun olduħ tayınımı ışTı işTe g hePınara ışTı. habu g hePınar şeyde habu ilerde g hePınar.   il istēyid K işte isted K   il burāya ıştı. getTim orda aldım işte beş sene orda aldım. ondan s ra habu reħsene dedimiz altılıya. reħsene

göHçePınarın adı da göHçekilisēydi he göHçepınarın adı göHçekilisēdi. evelden böyüK
 25 kilise varımış biz bilmēyidiK. he yıHılmış oralar şey. ondan sōra geldim bizim bu köye
 ulukalēye burāya geldim. yoH o mezarlın bİ yanısıydi da benden bi sene sōra orayı
 yaptılar oğul. habu mezarluH Tan bi yānı yıHıH bi yer vardur ordaydı. ben on seneye
 yaHın orda çalışTım burda. burdan yatılı bölge okulūla yatılı bölge okulu vardı orāya
 gēttim. orda bi buÇuH mu iki sene mi çalışTım ondan sōra yusuf çifÇi ilkōreTim
 30 okuluna indim. orda emehli. sınıf öretmeniydim he oğul. o zaman ilKokuludu şimdi
 ilkōretim oldu. tabi devamlı gidiP burāya burda benim ablam durīdi böyİK ablam en
 böyümüz ablam burdaydı devamlı ben köye gider gelirdim yani düğünlere olsun şey.

şimdi oğul burda meselā diyelim ki ğıznan ōlan hemen hemen birbirini gizlin gizlin
 isterlerdi yānı açılıTan isteme şansı yoH. gizlin gizliĝ isterlerdi. bayannar duyar daha
 35 çoK veyahut da taydāřler duyar haber verürler. ki meselā filancıyla filancı birbirini
 isTēyi. aĝran he aĝran. hē ondan sōra tabi ōlan annesine der. ki mesela ben filancı ğızı
 istēirim. annesi de bi iki keren başKa bi bayanı alur gider onun evine isTer onu āzını
 arar ki ğızı istēyi mi istemēyi mi diye ğonuşma yaparlar. eger niyetleri varsa ğızın
 anasının da o da anasıyla babasına duyulTur. bi yandan da gendü ōlanın babasına
 40 duyulTurlar. eger bi iki keren bayannar getTüK Ten sōra ondan sōra bi iki dene akli
 kesen mesela ğızın babası amcası yakınlarından iki üş ğişi olur bi iki bayan giderler
 isterler. ondan sōra mesela dērler ki şey. ondan sōra derleĝ ki meselā buna şey yapaH
 niĝāH yapaH yānı o zaman niĝāHıdı. neşanını dēl de niĝāHını yapaH. erkenden niĝāH
 yapılırdı. çünkü niye ōlan ğızı görmiye bilisin dīnen yasaH ya. gētū zaman ğünah oluĝ
 45 diye. ilk önce niĝānı yapardılar. ondan sōra yok veĝil verīler veĝil. mesela ğızın veĝili
 ğızın taraFından böyüK birisi amcası veyahuT dayısı. erkēin ki erkēin tarafından ğızın
 amcası dayısı veyāut da ābisi yani böyüHleri. bunnar bi ariyā gelürdüler bi dene de
 imam çāırıldular. imam sorar ilk önce ğızınkine sorar der ki sen filanca ğızın vekēlisin
 vekāleten bunu verī mi vermēyi mi ğızı aliy mı almāyi mı ğünaha girmiyeK. gēt bi dā
 50 sor gel yani orda gider artuH sorar sormaz usūlen gider sorarlar. tamam der ğız bu
 seFer ōlanın vekili de bizinki zāten biz geldiK burāya diyi. he o soĝra oğul ondan sōra
 ne ēder. niĝāHı ğıyiken der ki mihri bunun mihri istēyriK. yānı niĝāH parasıdur bu.
 bu meselā ne deyim sekiZ batman civārında baTman paĝır civārında bi para. sekiz
 batman paĝır civārında bi para ēder. ama şimdi onnar dēiřti. şimdi deyi ki ğız deyi ki

55 beni úmrēye götürürsen mehrimi ona sayırım. batman sekíZ kilo bi bakır sekíZ kiloya
bi batman dēyilar oğul. yāni kırırh sekiZ elli kiló civārında bi bakır éder. bu da onun
ğadının ewe gelme eşyālarıdır yāni bahır ğablarıdır. hē ondan sōra oturuğlar bi masa
gōrlar. masa masanın ortasına bāzı keren bi biçak kaçarlar ki şey étmesin. o bi ādetTir.
onu kaçarlar Kı kimse hanı sehil şu bu dedigodu gibi dāvalar çıhmasın diye. bismillağ
60 allā der onu oraya kaçarlar. ondan sōra sininin başına diz ğor herkeS çöker. hoca o
niğāğ duasını okur herkes āmin eder. ondan sōra galkar herkes birbirlerīnen musāma
tokalaşurlar. ondan sōra şerbet varısa şerbet verirler. yōusa şeker verürler. kolonyāynan
şeker verürler. niğāğı olmuş olur. yoğ işte niğāğı yapılar ya. ondan sōra ğızın meselā
ğızın tağılarının tağılmasına bizim burda nişan dēyilar tağılmasına. meselā bāzısı der ki
65 benim ğızımın izinnāmesi çıhmadan ben ğızımı vermem. izinnāmesi çıkacağ. yāni
evliliK izinnāmesi çıkacağ ona izinnāme deyiler. onu çıhmadan ben ğızımı vermem
dēr. bāzısı da onu heç arama bile aramaz. hanı biribiri oldu mu der Kı ya ben zāten ben
bunu buna verdim. allāğ mesūT eTsin. he gelir meselā bi gün tāyın éderler. o gün ğız
tarafı olan tarafından meselā diyelim Kı ğırk ğişi ālli ğişi geleceK o nişana. onnara
70 yeteceğ ğadar hemen hemen yemeğ parasını veyahuT da yiyeceğini alır. o ğönüsü
toplanır bütün millet artuK arabasıynan tüfegiynen şunuynan bunuynan gelürler.
ēlenürler davul zurna çalar bāzılarında bāzılarında ilāhi çalar. evelden gelmeidi şimdi
gelī. eskiden gelmeidi. yoğ gizlinden gelür ğızın yanına görürdü. o zaman işte gelürler
orda meselā bi ğişi ya hoca ya köyün öetmeni. orāya oturur aynı senin gibi. aliden
75 meselā evelden diyim baKim. yeniköye ğettimidi ben eski muhtar rahmetliK oldu
ismail emi. onun ğardaşı yazdırī paralarī. bin lıra o zaman hau ğırmızı bin lıralar vardı
şimdi yoğ. o zaman ki ğırmızı bin lıralar. deyi ki bir āsKer yāz. yāni bin lıra ya bir
āsKer yaz. yāni böyük para en böyük para bin lıraydı o zaman. onnarı da bi lisTe
hālinde tutarlar yazarlar. iki dene şey üş dene yahuT şāhiT. bi denesi ğız tarafından iki
80 denesi de olanın tarafından. bi de ğızın anasıynan babası onnarı imzalarlar. ğaş lıra
oldu şu ğadar para oldu şu ğadar altın oldu şu ğadar bilezziK oldu. onnarın hesabını
yaparlar ğızın babasına veyāiT anasına verürler hē teslim éderler. şimdi nişanı da
dügünü de bir yapılar şey ediler. ondan sōra artuğ olan askere giderse iki sene sōra
olurlar veyahuT altı ay sōra alurlar. belirli bi gün tayın ederler o gün meselā düğüne
85 artuğ ğarar verürler. gelürler o gün. oğul bi haFTa olan da olīdi bi gün olan da olīdi üş
gün olan da olīdi. zengin olursa devam edīdi. āma fağır olursa şey etmezdi. milleti

diyelim ki bi gün önceden çārurdular. yoḥ yoḥ çıġırıcı yollardılar çıġırıcı. o çıġırıcı
 yollardılar köylere. adlarını listeleḡ mesela derdiler ki borodora get borodorun hePsini
 çıġırıcıya çağır. o çıġırıcıya da ya mendil ya çorap ya ḥavlu ya da para verürdüler oġul o
 90 köylerde. °gider meselā göḥçepınarı mesela bu yaḥın köyleri çağırđı. uzaḡ yerlerde
 oldu mu oraya giden arabacı marabacı Şu bu oldu mu derdi oranın en böyüġü kim
 mesela temāl aġa. temel aġaya de habu yedi sekiZ uŐaḥlarını yahut da torunlarını
 düġüne fēlançı gününe çağırırūḡ ēlece çārırdular. düġünden en az bi gün önce yani o
 düġünden bi gün aḥşama yaḥın bi de baḥarsın ki atına binen o zaman Şey nerdeydi ki
 95 atına binen eŐşegini alan yaḥıT yürüme gelen. haburda ben biliyrim habu bizim ömer
 hocayı everdiler. haburda bi elif ana varđı rahmeTliK oldu allah rahmeT ēylesin. atın
 üstüne binmiŐ on dörTlü elinde haburdan çıḡTı sayıyī ġarı hā. ēy burdan ona ġarŐılıK
 onnar ona ġarŐılıK birbirlerine mermi atılēya. neyse onu ġadınların oldū yere.
 ġadınların bölümü ayrı erkeḡlerin bölümü odalar. köy odaları vardı veyahıt da
 100 misafirhāne yerler. oralara götürürdüler. davul zurna varısa önüḡe gelür çalar başKış
 alırdı o gelen dünürçüden. başKış ona da başKış deyiler. ġarŐılama yapar davulçu o
 gelen dünürçüden başKış alır. urda horon tutarlar horon oynarlar davul zurna birāz
 meselā yedi sekiZ horon oynadılar davulu yere bırakır zurnayī üzerine ġorlar başKış
 alurlar. hē ondan sonra Şeyin verdiġü mesela düġün sāibinin verdiġü ayrı başKış da
 105 ayıydı. ona da başKış da ayıydı. mesela diyelim ki gidecēz göḥçepınardan getürecēZ.
 oranın saatını önceden onnar deyiler ki mesela biz ōle geçerek veyā ikindiye yakın
 anca gelirtūḡ sizin orıya. biz burda yedirecūK içirecūK. bāzıları da deyi ki hāyır yoḥ.
 benim dünürçümün masrafını sen verecēsın. ben ġız sāhibi deyi. ben burda yedirūP
 İçürecēm ondan sōra ġızı ata bindürecim ondan sōra alıP gideceḡsiz. oralarda da çok
 110 mermi atardılar çok ḥoron oynardı o ġızın.

esKiden tilḲi yollāyıldılar işte ḥaber yollāyıldılar oġul. onun tilḲinin heybesine kesme
 ŐeḲer evvelden kesme ŐeḲer çay içiler ya ondan. çāy bi dene tavuḡ bi de bi ġutu piskūt
 findıḡ leblebi üzüm. yanı ġuru yemiş cēnsinden dolduruḡ bi heybe veyahıt iki çanTa.
 iki çanta yollardılar. birisi deliġanlılara birisi eḡTiyarlara. çanta iki çanta. Şindi bunu
 115 eḡTiyarlar veyāıt deliġanlılar bu tilḲi yakaladılar Şey onnara ayıt. yeme öte beri onnara
 āıt. ama ġızlar yaḥaladılar o ġına yaḥan Şu bu eden ġızlar yaKaladılar onnara çanTayı
 vermezdiler. ya he tilḲi deyiler. yāni tilḲi bi gün önceden. tabi tabi Şu ġadar dünürçü

geleceK. filancı sahatTa geleceK. onu yakalarsalar zâten yaru gecelere ğadar onu oyun yapardılar o tilkiye. iş kalmaz éderdiler uyutmazdılar çoK işler yapardılar. hē ama yakalayamadılar mı derdi ki beni yakalayamadız ben tayuğu yedim. size tayuğ mayuğ çerez merez yoK. ğızlar aldı elimden. yengeler o bāzı keren oğul bi ğün önceden o Şeye ‘giderdi. uzağ yer oldu mu ēle. bazı keren de ērkenden yengeler giderler. ērkenden gider gelini hazırlarlar. üstünü başını onun geyimi başKaydı. yüzüne Şey duvağ örterdiler tüllü bir duvağ. onu hazırlarlar. helbeT o ğızlar onnarın anasını ālaydılar. herif olılar o ğarılara. onnar da ayrı onnar ayrı. ondan sōra erkeğler mesela düğünde cingene olī. cingene ğıyavetine ğirīdiler. ğız ğaynata gelin. onu ğaçırtTun mu yakaladın mı seni vura vura hebüle pestilīn çıkarTurlar. ya da mesela diyelim o zamanın parası on lira yirmi lira artuğ elli lira verecīn yaKayı ğurtarasin. yoğsa çoK Sopa yersin. olīdī o düğünler.

o hemen hemen davul zurnaynan burda oynāydılar. erzurum meselā başbarını burda çoK eyi oynāydılar. havva ğatun meselā. hē dōrT ayağ deydiler. u davul zurnaynan. heP unnar davul zurnaynan hē. ondan sōra daldalar vardı ben ne bilīm. hē hau omuzundan tutuP neyi oynāydılar yā. hebüle omuzlarından tutīdiler de oynāydılar oğul hē. bi de rum tiki deydiler rum tiki. rum tiki tiki devamlı tik oynardı. ondan sōra belden ğırma bēle egilür sallanurdular. he kōtÇāri dedīm kōtÇāri kōtÇāri kōtÇāriyi oynāydılar. hē bunnar düğünde en çoğ bunnarı oynāydiler. burda oğul binde bir. bizim buralarda olmaz da o ğümüŐānının oralarda bāzı keren binde bir tulum veya Kēmençe binde bir gelirdi. ama Şimdi ğümüŐānede kēmençe olī. evvelden yogudu. evvelden hep davul zurnaydi. he bi de ğızlar Şey def çalarlar def. sini def çalar onnar da def olanlar def çalar def olmāyanlar hou Şey böreğ möreğ yaptuğları Şeyler var ya siniler onnarnan çalar oynardılar. bi de ağızdan nēnni dēyiler neni dēyiler onnar da ağızdan. nēnni söyler nēnni asıl Şeyi nēnni de nēnni söyler oynarlar ğızlar. heriFler de oynāydı o ğōğçepınarda zühTü emmi vardı ōle ağızdan sōlerdi ki. bütün hou ğoronnarın hePsinin bēle gaydesini o ninni sōleyereğ āzıynan söyler oynardı.

I (18)

Anlatan: Tahsin Yılmaz (68 Yaş, Çiftçi)

Derleme Yeri: Gökçepınar Köyü

Derleme Tarihi: 07.08.2017

Konular: Ziyaret Yerleri – Çocuk Hastalıkları – Eskiden Köyde Yaşam

ya o terzi baba çārgan baba ālar baba onnar oğul farklı. meselā bayburtTa aḅdūlvahaP haziretleri var. o deyiler ki şey eyūP sultanın yol arkadaşıymış ama ne ğadar dōru bilmeyrim. onun hakKında iḶi bilgi var. o abdulvahaP haziretleri. birisi deyiler burda arkadaşlarıynan burda. bi de deyiler ki şeyde izmitin neydi yā kandra mı bilmem bi
5 şey sırtlarında orda şeyT oldu deyiler. yāni bi ihtimal orda bi ihtimal burda ama kesin o şeyde yazımış. ben eyiP sultanda oḥuyamadım da eyiP sultanda bu arkadaşı oldū bu gōya bu şeye bayburtTakinin yazımış hē. ondan sōra o şey hazreti alinin muhammeT ikinci mi üçüncü mü ğarısından olan muhammeT ve on sekiz arkadaşının şeyiT olduğu orda bölge var. o üniversiTinin önünden geçisın sol tarafa on sekiZ kilometre mi yirmi
10 kiro metre mi gidisin urda oğul. oraların esKi ismi neydi tılsbıḥ mıydı neydi bilmeyrim ki kesin bilmeyrim oranın adını. habı benim bi dene olan var köy hizmetTerinde çalışı. evvelden berberidi postānenin ğarışında hou götürdü.

bazıları da onu dīlār ki. ama genelleme bōle yāni genelleme bēle. mesela ben haburda bi ömerin düğününde abimin öküZ arabası iki ğışı abimidi rahmetliK oldu zeker ābim.
15 öküZ arabasını ğoştuk bunnarı üstüne soba moba yaḥtuK bāladuḥ. bi yıgın oyun ettiKidü düğünlerde. tabi arkasına soba bālayılar şey adamın. yakīlar yō oyun yapılar. he yakaladılar az anormal bi iş yaptı da yakaladın mı arkasına sobayı bālayıP yakīdilar. ğaşma şansı bile yoḥ. ya başKışı vereceK ğurtara ya da yoK. masraFları verēceK.

var var bu ğırḥ gün meselā yeni doan çocū ğırḥ gün benē sorarsan heriF gözler. he ğırḥ
20 gün. ğırḥ gün gözlerler al bastı derler işTe bi şeyler derler. vallā bilmeyrim ki oğul ondan ben heşbi şey anlamāyırım ki. albasması al ğarısı deyiler ama. hiç şey boncuK deül. daha ziyāde ğurānı kerimi yasTūnun altına ğurānı kerim ğoyuydular oğul dā ziyade. ondan sōra yatirūken gulufu allā oku. he onnar oḥīdilar. hele gece günḡüz gene

neyse de gece herif uyanuK durıdi. hē ğırkından sōra ēle bi şey ğalmayı hePsi KeçiP
25 gidi.

işte dırım ya çocuK şey edemedi mi abdal babaya götürüydiler. o şey Çāmilerin ögünde
oğul şey edi dua okutTurıdılar. ondan sōra Çāmiden ilk çıkan o ayağına habu iki
ayağının arasına ben kesTim bi denesini. nerde kestim bilmeyrim ki yalan sōlemeyim
de bi yerde ben kesTim. hebule beyaz ip bālayiler habu ayağlarının arasına makası heş
30 ğonuşma yoğ. ğonuşma monuşma yoğ. o da ğonuşmuyacağ sen de. makası ğapının
öğünden camiden çıkiken veri sená. o tutı ayağlarını sen makasnan ipi kesisin. kesisin
undan sonra alı ğucagina heş ğonuşmadan geçip gidi hē. varıdı u zaman varıdı ādet
varıdı. yoğ bilmeyrim. yoğ yoğ ōle bi şey. ēle bi şey duymadım ben.

he bu ben bu bunu ğaçıncı senesinde dēyim mesela dēyim beş seneliK altı seneliK mi
35 yayıT on seneliK mi yalan sōlemeyim de. o zaman aldım hāleğ durı hāleğ durıyir. yo bu
şeyini dēşdürüyrim altını. altını bitTükçe dēşiriK de en az iki üş senedir bu altını da
dēişmeyrim. çünkü yağmāyrim ki. şey var el lambası var. azacuK bi şey oldu mu onu
ğullanırık. bu uzun müddet diyelim ki ağşamdan söndü sabā ğadar gelmeyı. o zaman
bunu yağıyrim. bu haüle orda durı oğul. o şey gömleğleri de dā orda mavi şeyi onun
40 içinde. iki üş sene de o vardır tökülmesin o kül deyiriK .o kül töküldü mü onu çıkardığ
mı onu takiriK. ona kül deyiriK. gömleK deyilár esas şeyi gömleK. he he ona gömleK
dēyiler. fitil dēyiler oğul fitil. lōküS fitili. bundan önce oğul bağ idāre dērdiler. altı
teneğeden. içine pamuğ pamuğ toğuma fitil. içinde fitil varıdı. hau yanından bi yeri
varıdı ordan ğazı dolduruğdular o şeye idāreye. ğapaTurdular orānı ki hani gaz uşmasın
45 diye. onu bi çividen asardılar. kiPriTi çaldın mı yahıT çahmā çaldın mı o orda is
yanardı. ona şey dērdiler idāre dērdiler idāre. ondan sōra fener çıKTı el fenerleri. ğazlı
el fenerleri. ğazlı el fenerleri çığTı. onnar daha eyidi. rüzgarda müzgarda sönmeyıdi.
mal aramāya gidiken evvelden onnarnan gidıdük. ondan sōra ğazlı lōküsler çıKTı
bunnar dēil de ğazlı lōküsler. ona pompa vururdular vururdular ğazlı lōküsler çığmışTı.
50 şeyden fenerden sōra ğazlı lōküsler çığtı. ğazlı lōküslerden sōra da bunnar çığTı.
ondan sōra şindi eleğtiriğ fenerleri eleğtriğ şeyleri çığTı. hē en eskisi idāre. ilğ önce
şey dalaşKanlı böyüK ocağlara dalaşKanlı ocağ dērdiler. diyelim meselā bi buçuğ
metreye iki metreye yağın bi böyüK ocağ içinde fırın varıdı. dalaşKanlı ocān
yannarında habu elim ğadar yerler varıdı daşTan. çıraları yağardılar oraya ğordular.

55 ordan ev ışırdı tamam mı. o ocağın içine iki dene u büyük ağaç ağaç hebüle gördular
çaprarlamasına o devamlı onu hiç sönmezdi devamlı yanardı. o şey ağaç o ocağ
yanardı evi o ısıdırdı. devamlı o yanardı onun önünde yemeğ bişerdi. o üst üstünde
fırın var fırın o dalaşkanlı ocān içinde daşTan yapılmış fırınlar var eskiden habu
evlerde vardır. orda eğmeğ eğmeKleri heP orda yapardılar. ilk önce idāre yani bu şey
60 çıra çiradan sōra idāre. he ilk önce çıra ondan sōra idāre. idāreden sonra el feneri gaZ
gaZ. gaz el feneri ondan sōra gazlı lōküs ondan sonra tüplü lōküs. şindi de ālehtiriğ.
ihtiyaciz varısa ora tuvaleT. orada lavaba bura da sofrā. haydi otur.

I (19)

Anlatan: Hasan Soydaş (Ozan Zaruri)

Derleme Yeri: Tekke Köyü

Derleme Tarihi: 07.08.2017

Konular: Köyde Düğün Adetleri

o şey olı. şindi bugünsünlerden selseki. u türbeden bu yanı dere var. u dereye yoħarı
şelâle gibi yerler var yâni. su ordan gelen su bēle tabaka tabaka aşşâ düşî. o isim ilkin
ordan alîmiş he selseki. şindi de o zaman burdan hanı şey olúyor ya bōle bi ğalabalıħ
eskiden hanı şeyler asKerleħ bōle giderdiler. ğılış ğalkannan yoKuşa dōru ya onnar da
5 bōle bi dosT kimse gelîmiş sanmışlar düşmandır ğaşmış sinmiş gizlenmişler. ondan da
sindi ğalmış. seydi de burda o çağırğan baba türbesi var. çağırban babadan seydi ismini
almış.

damaT gitmez ne vallâi gitmez. derlerdiler he vardi babası bilîr de. ben de hatırlıorun
yani derlerdiler. ayakKabi kapıdan attın mı anla ki isteme yoK dâ ikinÇi gelmezdiler.
10 bu iş başıma gelecēni bildim için bāzı şeyleri zamanında hazırladım. şimdi ne elim
tútuyor ne de dilim şey etmesi iÇin zaman lâzım. dedesi gider amcası gider dayısı
gider. ğırıp bālama derler bizde ğırıp bālama. yâni ğırıp bālama gittiler amcası dayısı
geldiler. şindi bu yanda da hanımlar bekliyorlar yâni. u ne yaptı yâ ğırduħ bāladuħ.
yâni işi ğördüħ diyor. vardı tabi vardı hē. para istiyordular hatTā benden aldılar
15 verdim. beş yüz lira süd hakKı. başlık parası deyiK hani. bir şey vardı yâni önceki bi
ğızı vermişler ya. diyelim dōrT yüz. dōrt yüzde ğalmış olacaħ. bi de hanı olan tarafi
zengin ise bin de istese beŞ yüz de istese gene o olan taraFı itTiraz eder ki olmaz. ben
veririm ama geriden gelen bi maddi durumu şey olan veremez deyin. narh diyorlar
eveT narh şey yâni ğıymeti. bu urda ele de açık var.

20 yoħ nişanda da yoħ. hē nişanladıKTan sōra olanın eşi eyice zorlaşır. hēş görmiye
gidemeZ hatTa onun hikāyesi var bende. yani bir hēkāyesi var. şimdi o devırde
diyelim ki kız olan nişannanıyor. olan ğale başında. kız diyelim öte dere. bizdeki bu
mahalle ēle bu hikāye de ona uygun geliyor ōle. ismîn unutTidim. âlim efendi bilir

onnarın maħalle bî taraf bizim maħalle. şindi bi dŭn de Ćey de olúyor çarmık da
 25 olúyor. davullu zurnalı dŭn olúyor. dŭn bitTi mi davullu zurnalı dŭn. u davulcúynen
 zurnacı o köyde yaTsıdan sōra ğalmaZ. o aKşam yemeKlerini dŭn sâbi yêdirür şey
 êder davulcú yola düşer gelür. köyüne gider yauT başKa yerde yatar. şindi ōlanla ğız
 nişannanmışlar ama gündüz gidemeZ. bu mällenin bayannarına yaħu adamnarına
 rastradın mı utanır yauT şey etmeZ yasak gibi bi şey. ğızın anasıynan babası çevre
 30 köylerde akrabası var. gidī orāya bir iki gece ğalacaK orada. misāfir ğalacaK diyelim
 nere gidī barburTa. ğız nişanlısına haber yollāyı ki babamnan annem falan yere gitti
 sen aKşam gelebilürsün bize. ewde de çocuhlar var. on yaşında on iki yaşında on üç
 yaşında neyise. diyoğ ki bizim aħıra gel. o sıra aħırlarda da mallar hanı gebe oldū sıra
 dōuracā sıra bēle ğışın hem sıcaK olī hem de yükseKTen bēle tavandan aşşā bi yatma
 35 yeri yapılar ona cepeliK diyorlar cepelliK. damda diyelim o sıra mal sâbinin babası
 yauT ābisi birisi yatī. o aħrı gözlüyor. inēin durumuna göre. şimdi orda o durum yoğ
 da. ğız diyo ki bizim aħıra gel. ōlan da bi şeyler alıyoğ. fındıh leblebi neyise boş
 gêtmiyo. bunnarnan orāya gideceK. ğız da helva yapı böreh bi şey yapı aħşama o da
 oriya gideceK. davulcular da o dŭn bitiyor ya dā orda durma usulü yoKTur. bizim
 40 burda da vardi habu reksene meksene çekeğ giderdiler. bunnar da geliyorlar. ara
 sokaħTan geçecek sıra ay işīda baħılar. bir aħurun ğapısı bēle aralı içerden de bi şey
 gelī buhar gelī. ulan deyī ki hannara başka yere gidiP misaFır olana ğadar haburda
 sabahlaruħ ahurda sabahiynağ ğalħar giderük. giriler boş aħurun içine davul gucānda
 zurna ālinde oturılar. bi baħılar ki bi bayan geldi. elinde bi şey ğapıdan girdi bele sol
 45 tarafa çıhtı bi şey ğoydu gêtTi. undan sōra baħtı ulan bu nedür diyollağ ses etmiyor
 tabi. bi baħıylar bi bayannan bi erkeğ geldi. onnar da oraya çıhtılar orda şey yapıler.
 bele yaslandılar işTe ğonuşılar. bayan diyo ki işTe konī nası açacağ şey edeceğ
 bilmiyoğ. mevzu açacağlar diyo ki sen beni nası şey ettin de āşık oldun istedin. diyor
 ki sen paħar biz paħar diyoruK yahuT çeşmeye ğaPları umuzluKlar sırtı. o ğabların
 50 takıldī umuzluğ deyirüh ona da. hatTā cakKol deriz. diyo ki ğablar omuzluKlar
 sırtında paħara gidende bele salına salına saşların da örühlerde arħada şey yapıdi orda
 gördüm ben sena aşık oldum. o şey yapı. bi seFer ōlan diyor ki sen bene nası aşık
 oldun. diyor o sen de falancılarnın dŭnū vardı u dŭnde en başTa en başTa olana baçÇıl
 derdüK biz eskiden baçÇıl. sōra baçÇılda oynāyıldın mendil elinde davulcu çalıdi
 55 zurnacı. sen dedin ki sen bōle başTan oynāyıldın mendil ālinde çal davulcu çal

déyiydin. davulcúnun da tohmaḡ elindēmiş bele güm güm vurunca zurnacınıḡ da zurna
 elinde vuF edince ulan cinner sardı burayı o cepeliKTen atlayıP gaçiler. dā geri baḡma
 yoḡ. çal davulcú çal deyīdin deyince davulcu çalı. bu sefer geçiler oriya. bi fisKe de
 yaḡılar önce. geçilár oriya baḡılar nevāle de var ama ġarınları toḡ dūnde yemişler.
 60 fisKeyi söndürī yatılar. sabah ezanı okunur okunmaZ ordaki şeyi toplāyiler bohçaynan
 hadi baḡalım yollarına. öle bi şey de annatırlar işTe. eveT orayı oḡu ondan sōra.

şindi öle bi şey. aradan on beş yirmi gün geştiKTen sōra köyliyi heP bayannarı çarırlar.
 hē nişanımız var deyin. işte giderler gelini görerler nişanı o sıra eyice şey olur. ona ġız
 görmesi diyoZ. erkeK nişanlısını görmeye gitti zaman o māallenin érkeklerine
 65 yakalanmāyacaḡ. yakalandı zaman bi şey ödiyeceK. ya onnarı görecek ya öle girecek.
 he olan giderse bi araba dayaḡ yer çıhardı. sırtına soba bālama olayı vardı. şindi cezā
 verürler. o ceza verürler de şindi o ēer gitTi yakalandıysa o deliġanlılara bi ġoç alma bi
 şey alma parası verirseler afediler. onnar o artuK gidī nişannısını görī öbürler de ötesi
 günü bi ġoç aliler toplanıdiler bi odada bi ālem yapıler şeyinde. bu soba bālama şeyini
 70 de başKa köyden ise eyer. hanı ġız başka köye gidiyosa burdan dēyelim gümüşāneye.
 ordan gelen dūrçüler yāuT bi şey tilki diye bi bir gün önce aKşamdan şey yollarlar.
 ġızın ellerine hanı ġına çamaşur bi şey şeyse bi heybenin içinde birez akıT şekeri şu bu
 yollarlar. o tilki olan köyü hanı éyi bilecek. köyden de cāsusu varisá hani şu yoldan
 gel şurdan burdan gel diyelim alim efendinin samimi arkadaşı. yaḡalaTmayacāsa
 75 deliġanlılara ġalleşliK yapar deyi şu zaman şurdan gel ben seni ġız evine götürürüm.
 ēer gidikene yakalanursa o iÇindeKi çerez gider. alilár o ġınaya mınaya dēmezler de.
 yaḡuT onun da şeyini alırlar başkışını alırlar heş bi şeysine dēmezler. ama onu şeye
 bırakmazlar o kendi şeylerinde tutsaḡ ġalur ötesi günü dūrçüler gelür yirmi otuz kırk
 kişi olur atlı dēyelim. yerine göre yayan. şindi dūrçüler geliġkene bunun arḡasına böle
 80 bi yanmāyacaḡ şeyilde ġuvvetTi bi şey ġorlar tahta parçası şey sırtına. içine de tezeḡ
 doldururlaḡ. boynuna da bi ot kemi vardır sizde var mıdır bilmem. o otTan ekin
 bālamak için şey etmek için. bi ġıravaT yaparlar böle ot Keminden. o sobayı da
 arkasına bālarlar tezeK alıştı yanmaz da dumanı çıkar gider. dūrçülere ġarşı götürürler
 ki sizin tilki yakalandı. ondan sōra tabi gelin aldı gidikene o gece ēer uzaKísá burda
 85 yatarlar. yattın mı seyirliK oynnar yaparlar. meselā o gelen de bi ġişi dūrçü başı olur.
 orda herkeS arasında zamānına göre bi para toPlarlar burdaki deliġanlılara vermeK

için. delihannılara vermeK için toplarlar deliKannı başı derler ona. bi de burdaki köydeki deliKanlı başı vardır. o da der ki bin lira verecēsın. yāuT o da der bin yoḥ beş yüz verelim felan. ēer has anlaşırsalar anlaşılır aKşam seyirliK oyunlarını yaparlar
90 sabā ğadar.

seyirliK oyunu meselā diyelim bir avcı yapı. bi ğişi ēki ğişi avcı oluyo. iki ğişi bilirğişi oluyo. hāKim savcı dēyelim. gidiyo o gelen dūrçülerden bi deliğannī yaḥalıyo. ben bi şey vurdum geyiḥ vurdum diyo. o orda yatıyo o. şindi diyo ki o diyer şeylerden de gelen dūrçülerden Ğarıyo. hani bu ğaç metre ğaç ayaḥ. ben bi geyiK vurdum diyo on
95 ayaḥ. o bu taraftaKı dēyi yā on olmaz falan olur hatTa geyiḥ de bizim taraftan yēne. şimdi ölçün baḥaḥ. ayāından ölçüyo bu seFer ayaḥlarını o topluyo. deyi ki altı ayaḥ. bizim taraftakinner ölçiler sekiS ayaḥ. hakim ğarar verī yāu on ayaḥ. o deyi sekiz ayaḥ ulan buna bi sille. bu ölçi bi dā ölç yanniş öļştün bi sille dā işte öyle ēdiyo. bazı da berber olī. bu sakal var yā bu nasi bu tıraş olaçaḥ. işte külnen şeynen çamurnan bi kór
100 gurebīnen dehreyne diyeh. onnan tıraş edecek. süpürkeden fırça yapı sürī biçoK oynnar.

heh çāran meselā dūn oluyo dūn başlayaçaḥ. dēyelim dūn PazarTesi günü başlayaçaḥ cūmarTesi Pazar günü o çırıcı dedimiz bir o zamannarda hanı durumu şey olan. bunu diyollar fālançı ğetsin köyü çārsın. o bi torbası olur yauT iki torbası ālinde gider der
105 felancılarn dūnü var dūüne buyursun diyoḡ. o dūne buyursuḡ diyende o hāneden şey veriḡler ona bulgur yarma şeker şeyine ğöre. boş yollamazlaḡ. öbür hāneyi çārinca hepsini çārır. çırıcı diyollar eveT.

he keyveni keyveni de ahçı. dūnün yemeKlerini bişirene keyveni derdiler. o keyveninin āsas mesūliyeti olana keyveni başı. o yardımcılarna da dūn sābinin gelini
110 ğızı hani şeyi yardım ēderdi yani soan soyulacaK pataTes soyulacaK. bu şeylere onnar da yardım eder ama keyveninin nazāreti altında. keyveni de yemeklerini bişirdi mi dūrçü geliyoḡ ya önce dūrçü başına tattırır. yemeḡlerin şeyini bi tabaḥ da bi iki tabaḥ da hanı gider bele az bi şey. bi ğaşıḥ ondan alır bi ğaşıḥ ondan alır. tattı mı o da çıkarTıP onun başkışını verir yani başKış diyorduK.

115 savdıç dēyelim ğuveynin amcası dayısı bu savduÇ olur. dūn salı günü başladiysa perşembe gününe ğadar ordaki davul zurna çaldī sıra gelen deliğanlılar misafirlernen o

ilgilenir. yemesine içmesine dūn sāibi şey yapmaz. he dūn sāibi yalnız perşembe günü dūn perşembe savacaK aKşama perşembe sabāhından aKşama ğadar köyün genci deliĝannısı ēhtiyārına varana ğadar çārılır. bi yemeĝ yemeĝ verilüĝ onnara. hani
 120 genşlere bi guruP dēyelim on kiři on bir ĝiři bi sufra olur. on bir ĝiři bi sufra. orta boy deliĝannılar bir ihtiyarlar en sona. gelin dūn güveyi de şey yaptı mı güveyinin yanında üç dene muhāFızı olur. biri sā biri solu biri arkasında. arkada olan şaPKasını paltosunu gözler. yoksa başKa bayannardan ĝapuP alan olur başkış vereceKler alalar. şindi o yanındaki üç muhāFız da bu sofraya yeyiliP ĝalktı mı birinci sofraya. güveyii getirirler
 125 güveyii görerler nası iyi olmuş mu şey mi. baĝaĝ ēyi allah hayırlı etsin derler. güveyinin cebine haşlıK ĝorlar. herkes maddi şeyine ĝöre durumuna ĝöre. yaĝın akrabası o daha fazla verür. dēyelim ben uzām on lira verürüm yaĝını yüz lira verür beş yüz lira verür.

eskiden önce çorba. yarma çorbası ĝatıklı. sizin orda o yarma çorbasına yörT bi şey ĝatmazlar mı? ayrannı çorba. haşlarlar onu yarma olúyor onun çorbası. o bulgur pilav başka bi de yarmadan olan var. haşlanmamışı dērmende döyülmüş şeyi çıkmış ĝapçū beyaz dā. gendüme he. şindi gendüme önce gendüme çorbası sōra türlü. sōra dolma ondan sōra pilaw peK makarna olmazdı. ĝuru fasúlye bunnar yendi mi en sonunda söz kesen derler hanı sütlaÇ söz kesen. dā sōra da helva. söz kesen veyā burma. burma o
 135 datlılar da var tabi o baKlava burma. he he evet baKlava ayrı çarpaz datlısı ayrı. o çarpaz datlısı o dā üçKen şeklinde böyle iki üç. çarpaz datlısı da o baklava gibi öle ĝat ĝat deyil tek şeyden. o gevrek olur biraZ. onnar çeşitli yemeKler bi de en sonunda helva. he öküZ helvası. bu undan yapılı yā un şeker. böyle ĝavrulur undan paKlaFa dilimi gibi dilimlerler. o soFrada ĝaş ĝiři var on ĝiři. on tane ona bi de fazla ĝorlar o
 140 yanda oturannarın birisi der ki hep yemeyin bi de aalıK yapın. o bi teneyi de ona verürler aalıK yapiler.

dūrçü de ĝidi de önce iki yenge üş yenge iki yenge ĝidi yahut üş yenge. ĝına götüriler. tabi onnar dā ĝızlar gelinin yanındaki ĝızlar yengelere de oyun yapıllar. şeylerini keserler ihramları vardı eskiden. o bayburt ihramları. ihramlarını keserler yauT
 145 arkadan oynāyikene örühlerini keserler. onların da yenge baş yenge derler. baş yenge ordaki ĝızlara hanı görerse aman bi şey yapmayın. ne istiyosiz beş yüz. beş yüz verelim yani böyle bi şey yapmayın oyun yapmayın. bazı o deliĝannılaĝ götürür suya

basarlar. habu harşiT çayına çok götürüp basTılar. deligannılar şey yapmıyo hani
paradan kaçınıyollar. oyun yapılar ona da bir oyun yapınca götürüp bunu ters bi şey
150 yaptı mı götürün bunu suya basın. çeşmenin oluğuna kuruna.

erfene şindi o oyun yapar. oyundan söra o dūrçülerden aldıkları paraynan bi goç alırlar.
goçu keserler ufaK ufaK guşbaşı dōrarlar. bi gazanda bişirişler ona erfene derdiler.
muhabbeT edī erfene yanında da bi şeyler yapısalor gece sabağa gadar onnar da bi
odada ēlenürler. esKiden köy odaları varidi her mahallede varidi. bizim burda çok
155 olīdi. her mahallede varidi beş altı tāne vardı. erfene de o.

meselā minibüs yoK kıamyon yoK. o sıra atnan ya iki at ya şey. eyer gelin fakir gızıysa
bi at gider. diyelim āa gızıysa iki at gider. o şeşhāne dedimiz bi taraFında sandığı
içinde cehizi. bi taraFında yatağ üstüne atarlar bi hālīyī. öbür şeyde dēyelim yedeğ bi
yatağ. hālī kilim ona şeşhāne derler oluşmasına. şōle bir türkū var hani daldan toplarlar
160 Çevizi hani ya gelinin cehizi. bi de şeşhanā var lūgatTa şeydir tabançaduğ yani o deyil.

yolunu kesī. onu da çocuklar yapıler. ha şey gene o humar oynāyan deligannılar. onnar
gene şey olarak başKış için. bir masa gurīlar. bazısı hanī rakı için der şeyā onu şey
etmez. bi masa da orda humar oynuyacāz buyrun diyollar. bi o goç āşīhları davar āşīKı
vardır bu şeylerde. kemiK aşı. şindi oturur derler ki töğū benim çigi benim alçısı benim
165 toKanı benim muga gelişe ortağ. muga hani bu şindi aşıK ya. burası tōk üstü bura hou
şeyli yer çig ora benim bura benim burası alçı benim burası tokan benim. muga da bura
ēer bu burā gelürse o da orda hiş durmaz. düşer mi hani bi kibriT kutusu gene galır o
heç galmaz. o da galsa ortak Zāten. baba der oynamāyırım. aha sāne elli lira yüz lira.
başkışımı alıP gidī. bi de çocuklağ kesīler. şindiki o zarf úsulu. ōle gidī o. ip çekerlerdi
170 veya āaşTan uzun sıriğ. yani yolu kapatırlar geçemezsin diye herkeS yapardı.

görmedük de benim annāneme yapmışlar. galdırmış vallā çok guvvetliydi guvvetli
gelinimiş. şindi bi şey var da. dutmuş gırk dene altundaşTan getiriler. burdan gırk
dūrçū gētmiş. gelişkene garuğastı o şey dēl mi nazlıçayı. garuğasta delikannılar bi goş
getürmüşler önüne. ābisi işTe şey yapacağ nenem demiş ki şey et ābi sen üzengēye bas
175 gerisine garişma. ābisi üzengiden bu ayāını tutī. ya goş da bōle yūnnū. goçu bi tutunca
alī eyerin üstüne. alınca tabi deliganlılar sus pus olīlar. fakat gırk dene dūrçū var. lan
gine alın goçizin parasını da goş da sizin olsun gidin kesin bi dā da yapmayn. orda o

koçu kaldırdı mı koç onun olur gelinin olur. goç gelinin olı emá onnar getürmediler. o koyunu kaldırılmazsa hediyesini veriyolar.

- 180 he onu bi bizim burda seyfullağ baba vardı. ben o sıra şey bilmiyodum hanı õle lākab şey. seyfullağ baba bayburtTa celāli baba hicrāli baba bu. onnarın yaşına uygun. o meçlisde bulunı orda zaten köyü möyü var gidiP gelı. kültürlü adam dā o bilı. bu şeyi görünce sana dedi zarūri mağlāsını verecēm. söylemeK yazmağ şey yapmağ zarūridir. bi şeyi gördün yazacağsın zarūri. evet yaşlıydi o. o zaman yeTmiş yaşındaydi ben on
185 beş yaşındaydim. çok var bõle tez yapannar çoğ oldu.

II. KELKİT İLÇESİ METİNLERİ

II (1)

Anlatan: Celal Karaoğlu (66 Yaş - Çiftçi)

Derleme Yeri: Babakonağı Köyü

Derleme Tarihi: 01.08.2017

Konular: Köyde Tarım

vallā o nerden geldūnü bilmeyrım fakaT biz çocūken emme bu isimler deişirdi. çocūduĥ afedersin mal otarīyduK. tırısPıĥ ğeTti babagonāi geldi. tırısPıĥ. ama nedeni ne orasını detayını bilemeyrık biz. burası illā ki birāz de eyle burası şeyir.

5 biz tarımcıyuh. řimdi řu an için mālum ya tarımın mevsimi. hep oturū řindi heç çalıřan yōTuř. o mevsimde de o zamanda o bizim yetūřdūmüz zaman da bundan otuz kırĥ sene önce de sābah namazı ğalhīduK. nāmazdan önce ğalkīduK çalıřmiyā. ehrarıyīĥ ğeyin bi dā da yatma zamanına ğadar heç çıkarTma yoĥTur. tarla edūK eĶin biçūdūĥ. artık buna benzer yani bu mevsimde hēÇ boş durma yōdu filası. arpa arpa bitiy būday būday ondan sōra gem sürüydūK. saplar getirüydūK gem sürüdüK meriĶe ğoyīduK

10 biticē yōudu. ama řindi herkeÇ oturūr. makine diyerbakırdan biçer geleceK. bi biçer geldi řu an için biçi biz de sıra beĥleyrūK ki bizim tarliy da biçeçeK. herkeř herkeř yatmiya alıřTı herkeř yatmiya tembelleie alıřTı. devlet parī çoĥ verī ya onun için. bizim burlarda başka bi şey olan yoĥ. yapīdi emme esĶiden esĶiden arpa būday biçiydiler

15 mallar yiyidi samanı sıçīdiler vesselam ōle gidīdi. hayvancılā evvelden hayvancılık ticāreT hayvancılī yōudu. evde iřTe eki dene ineĥ bi dene üř beř dene on dene ğoyun neyiše. bu şekil idāre edīdiler. şindi bāzı ticāreT için hayvān saĥlāyenner de varlar içimizde. zāten ticāreT hayvanı saĥlamıyannařıĥ dışında tarım ile ūrařan kimse ğalmadı. tarımdan gelen gelür bu iři kurtarmāyir. diyerleri de yapmāyiler. habu hayvancılınan ūrařanlar tarımnan ūrařīdiler. şöyle ki yānı şimdi mālum ya bizim burda

20 bizim bu ğümüřhānede. yauT da gine ğümüşane kelkiT ğümüřāneden daha doprāi elverişli oldūna ğöre. bizim bu ĶelĶitTe ēle konya ovası gibi başKa yerler gibi bēle ğuvvetTi tarım yoĥTur. yani aşırı ğuvvetTi olursa afēdeřsin hayvannarımıza ğötürecek

ğadar tarım üretebilirük. güvetTi olmazsa ā bağ bu sene parıynan alacūk habı bu sene parıynan alacāuK. bizim buranın tarımı zayıf.

- 25 tırpannan tırpannan daha önde orağınan biçidiler kadunnar. bizim burda erKler biçmez de kadunnar biçerler. biz de gider peşi sıra bālaruK. arabá yükletirüh hármana hármanda gem sürecūk. öküz arabasıynan bārāber. döven döven görmeden de tanıyamazSın ki. bi tahta parçası iki dene bi ariya çahmuşlar. at peşinden goşı. harmanda beyle dolaşdırıruh. bunun ênünde yaħlaşuK bi metriye yaKın ende. bundan
- 30 biráz dā uzun habı ğadar. altında bōle daş çahiyler altına. būdayı ezerdi. ezer dolaş dolaşa aha yüzü saplan bu yüzü ezildi bi de harmanı aħTar altı saplar beyle derken beyle tersine çevirürleç. harmanı saPları saman hālına getirİy ondan sōra topla sapları bi ariyá. o zaman harman makinesi vardı harman mākinesi. onun ismi harman mākinesiydi. iki gişi gelür biri çevürür biri doldururdu sapları saman eder būdayı ayrı.
- 35 samanı merege būdayı da getirür eve. būdayı götürüp deirgende ögüdecūk ehmeK yaPıP yiyecūk. evvelki iş bōleyidi evvelki iş bōleyidi.

II (2)

Anlatan: Halit Yüce (52 Yaş)

Derleme Yeri: Aksöğüt Köyü

Derleme Tarihi: 01.08.2017

Konular: Köyde Düğün Adetleri – Köyde Yaşam – Cenaze Adetleri

eskiden bi ğızı nasıl ya sen istedin ya gendin istedin yāut da baban getTi. şindiKi gibi dēl. baban gözünü Ğestişdü mü falancının ğızını gidiP sene istēydiler. annaşTıı mı alıydılár. baban baban gidi kim gidi. babası yeterdi babasınaı anası. yoı yoı o zaman ēle bi şey yōdu. hayāsızlıĝa gereı yoıTu o zaman. anası gider istēdiler. ğızınan annaşıP
5 göynünü etti miydi işi bitürēdiler. o tārihTeki hayā ēleydi. meselá ben nişannandım mı istemiye başladılar mı ben u ğızın büyüılerine daha heı görünme yoıtu. hiÇ görünmezdim. beyle uzalıardan dolaşacām. veyahuT da ğız da aynı şekilde. ōlanın sāhabı hemán o an için giderdi. bi tenesi meselá gaynanası. ğıza tēriF ederdi ki habu falancılar bizim yaıınımız hāberin olsun. o ğız da dā heı kimsiye görünmeZ. onun
10 ğocasının taraFTarların kimseye görünmez. veyāuT da isābet ēle bi denk gelmiş olsa bēle bu şekil toparlanaraı orāya çökeceı o gideceı ondan sōra yoluna devam edeceı. bu illaki bu bir ādetTi.

nişannıda aynı şeKilde bu şimdiKi gibi bi gün tayin edilürdü. yoK uzatma yoK aynı. ğısa bi zamanda anlaşırdular. nişanımız var deıdiler köye hāber ederdiler köy
15 toplanurdu. o zamanda şimdiki gibi bēle ne dīller habu taıulara eyle bi ğuvvetTi taıı yōdu. ya ordan bi altun takacaı ğaynatası ya da taKamayacaı imkānı varsa taıar imkānı yōsa zaten taıamaz. iş bēle biterdi. bi şey yoı yaKlaşma yoı ayıb olur ayıb olur.

dūn sāde çarşamba günü başlardı. davul zurna çalardı. cuma gün perşembe günü
20 ōıeden sōra oldu mīdi ata bindirürdüler dolanur garşu bizim tardan dōru geıer. amin dua ederdiler getirū atardular içeriye. gövū de ona gövū derler ōlana. evin zāten o zaman sac yōdu dikilürdüler. gelin gelirdi eve ordan attan aşıā ēndirürdüler gelini. eve girikene başıdan aşıā meyva tōkerdiler. gir içeri vesselam. o zaman meyveler gırıK

leblebi. başKa meyve ne arı. hanı on ğuruş beş ğuruş bereketTi olacaK. gelin bereketTi
 25 gelir. iş bitti gelini içeri zâten yemeK hazırlanmış dūrçü yemēi derdiler. üş dört türlü
 olurdi. artuK şindi yahnı diyeh dā iyi detaylı olsun ğaba olsun. yahnı siron pilaw.
 dorma sarma sütlaç sarma. bunnarı yeter bu gadarlıh. dūrçü yemēi derdiler yemēi
 yerdiler giderdi. aħşam oldu muydu aħşamnan da delügannının yāni dāmatın bi odası
 30 delügannı gelir hociynan berābār götürürdüler duga ederdiler. gir içeri iş bitTi. türkÇe
 olmaz ğuranı kerim. yoħ o artuK ne okısá zaten biz o işin nası oldūnu bilmeyruK. hoca
 amin mamin hoca dua etTükÇe biz de amin deyirüK.

iki üç ğün sonra ğalkar ğızın babasına gider. yalayuz yāni olanla bārābar dēl. ğız gider
 görür artuK veyauT da ğaynanası götürür gider gelürler. ğaynanası götürür gerilige
 35 geldi derler. yabancı bi köy olsa zâten ğaynanası ğaynaTası alur uriya götürür. bu iş
 bēle bu şekil bitTi. hele birhassa bu son dönemdeKi hükümetTe milleti bizi eyice
 tembellige alışturdu. ğarıya para dul ğarıya para herife para dā kimse de evlenemēyi.
 dōru mu? ha şindi benim meselā benim işim olsa tarımda haburayı ben yaloğuz
 yapamam kimseyi götüremeZsin. çünkü adamın ihtiyacı yoK. kömür verİR kömür
 40 parası da verİR haÇlıK da verİR daha gider mi çalışmiya. Payram haşlı verİR. essah verİ
 işe baK o ğarı dā ğocia gider mi arKadaş.

biz esKiden erzincana tırpan bişmeye giderdüh. işçilige tırpan bişmeye giderdüh.
 meselā tırpan bişerdiler büyühler. gücü yetemiyenner tırpanı bilmienner de dırmıh
 Çekerdiler peşleriñe. kimisi zoru toplardı o biçilenlerin bişilenleri toplardılar. bi
 45 ğarmanın ortasına yārdılar. yāni erzincanda eşimiz biterdi ondan sōra gelirdüh buriya.
 gendü köyümüzüneñ ūraşırduK aylarça aylarça. bitmēyi çünküme ğardaşım bitmēyi.
 yardım zâten o dedün olmazsa iş yapamazSın. meselā biz o zaman yayla tarla
 dālarında ekin ekerdüK. sen bi arabānen öküz arabasineñ gidiP ne ğadar iş yapacaKsın.
 komşınan bir iki dane dā ğomşunun arabasını götürürüK oriyá. demek saat da yōdu
 50 ēyle ya. gece ğaşTa ğalkacāsan yürüye yürüye oraya gidicēsın. sabānan orāya anca
 çıkacan. ordan saPları yühlüyecüK heP birden alıp gelecüK buriya. sen ona gidersin bu
 şeKil. yardımlaşma eskiden varıdı. ev yaparduğ meselā toprağ ew esKiden. toprağ
 ewlerde mesela bizim delüganluluğ zamannağımızda diyelim on sekiz yirmi yaşlarında.
 celal kara ev yapısá gelir derdü hasan üseyin bu aħşam benim baçama torpaK atılacağ.

55 giderdüh meselâ berâber üş saat beş sâtTá bunun toprâını bacaya atarduh kürâhlernân °gelürdüK. ama şimdi bedâfa giderdüK parasınan dēül o zaman beleş. şimdi parasınağ istesen götüremisin.

aynısıydi o zamanda Köyün beğçisi vardı köyün beğçisi vardı. köyden seçilürdü mihTar birini tâyin etmiŞ. eKseri genelde mihTarın yanı sıra dolaşurdu. ölü oldu miydi
60 bārurdu falancı ölmüşTür hâberiz olsun. cenazesı yarına marına birağmazdılar o zaman. yarına biraKursalar ne olacağ. gündüz tamam gelme şansı yoğ ki yarına biraKalar. cenaziye hâber ederdiler. eKseri beğÇi o işleri yapardı hemen cenazenin suyuna ataş yağardılar suyu ısıdurdular. şu bu bi şeyler hazırlanurdu cenazı bu şekil defnēderdiler. bu illâ ki yas her zamanda aynı devam ederdi. cenazı defnēderdiler
65 gelürdüler tabi. evine giderdiler orda biráz başın sâ olsun oturur galğar giderdiler. usul gine aynı devam edir. şimdi biráz dâ başka türlü oldu da yas evi yaptıK köyün ortasına. mezeğliğTen çıkannarı defnettükTen sōra gelip yas evinde oturılar. cenāze yakınlarına başsālî dililer ğuran okunı bi şeyler olir. biráz dâ iş bōle oldu. üş gün yas evi açuK. esKiden ēle bi şey yoKTu. eskiden komşular yemeğ yapar bēle sinilernen
70 berābar yas evine getirürdü. o ğaş gün demek ki dinneneceK o işe el uzatamāyir. ğomşular yemeK yapar sininen bārabar eve getirürdüler. şimdi eyle yoğ da yas evine yemeK sımarliler. yemek dernek nāmına yemek gelir o andaki misaFirler yiyirler. derneK nāmına.

benim bağam atmışTa muhtarıdı. ben o zaman çocuğTum. ağluma gelı ki demek Ki o
75 zaman devletin bōle bu iş mākıneleri bi şeysi yōdu. babam gümüşhanadan ğazma getdünü ağluma gelı habu urus ğazmaları deyürüK yá. getürmüş de getürdü de o halk yolları kenarlarıni bēle eşiP de yol ettüklerini ağlıma gelir. dēmeK Ki köy hizmetTerinden getürdü eyle yá. biz gendü annayışımıza göre rus ğazması derük sivri ğazmalar.

II (3)

Anlatan: Hasan Bilici (67 Yaş - Çiftçi)

Derleme Yeri: Eskikadı Köyü

Derleme Tarihi: 01.08.2017

Konular: Yaylacılık – Köyde Tarım – Hıdırellez

eyleydi tabi hep biz su getürdük ğazma küriyner u zamannar. ğazmīnağ eşe eşe. suyu da burda bizim kendi dāmımızdan. meşenin altından burdan artuğ iki kirometre uzağta. ismim hasan bilici. elli dōumlīm atmış yedi. tabi burda dōduk böyüdük.

- varıdı yaylacılık varıdı. bizim eski yaylacılıklar bundan dā eyīdi niye. meselā ilki biz
- 5 ilki biz tarçılı derdük. yāni ğoştümüz öküzler tarlada şift sürerdüğ ya. tarlada çift sürdümüz öküzlerinden giderdik yayliya. yirmi gün orda ğalırduğ. yirmi gün sōra gelürdük kü işte ēle mayıs. mayıs diyelim ki yirmi beşinde gelidüğ buriya burda da yirmi gün felan da burda tarlaları birinci ahtarma derdük. nadās yani senin annayacān nadās yaparduk. saPannan berāber ahtarurduğ. ondan sōra tehrar yayliya giderdük.
- 10 bizim köyün o zaman iki bin dene davarı varıdı. aşşā ukarı sekiz yüz bin dene ğara sīr varıdı. hatta yirmi otuz tāne at varıdı. afedersin eşşeğ varıdı. manda manda biz camuş derdük de manda derler. bizim burda ēyle derdiler. bunnar vardı mesela o zaman yaylıya giderdük. işte iki ay felan orda galurduğ. orda yoğ canım herkesin yapılı yeri varıdı. böyle sıvalı dēil de daş duvarı. Çamur bile yoğ toprağtan yaparduk. duvarlara
- 15 daşı düzerdük üstüne torpāi ğorduğ. °gelürdük geri ama yihılmazdı āaşlarduk ğüzelcen āacınan felan. aşşā gelürdük ordan ekine başlarduk işte. bunun anlatū o işte bir ay iki ay en az iki ay sürerdi. meselā benim dedemin iki şift öküzü varıdı bi çift de Çamuşu varıdı ğoşmak için. onnaran berāber sap yühlerdük getürdük tarlalarda yatarduğ. bişmek için. annelerimiz bişerdi meselā babalarımız orda ğalurdu
- 20 efendime sōlim. he tarlalağımız mesela bu geremez in arkalağında. arka taraflağında olurdu. büyüğ tarlalağımız olur. oralarda yatarduğ üş kün beş kün bir hafTa. hē fazla iş yapmağ için. serinde iş yapmağ işin. sabānan ğalkıP gidene ğadar zaman ğaybı olir. serinde iş yapmağ için birāz daha fazla çabuğ olması işin yatarduğ orda. mesela şimdi

25 habu tokuzuncu onuncu onuncu aylarda dē mi onuncu on birinci aylarda. yāmur yār
 hernūh derdüK hernūh ēderdi. hernūh de yār güzün işte dokuzuncu ayda yāmur yağar.
 Toprāi ıslar Toprāi ıslar tohumu ekerdüK ki Topragi ıstıJanmış olmazsa būdalar
 bitmez. toprāin ıstıTanmasına hernüK derdüh. topraḡ ıstıTanacaK ki tohum ekile. topraK
 ıstıTanmazsa ekilen būday bitmez eyle bekler. duva muva etmezler kıalkıP işine gidisin.
 gendüm çok eḡTim bi dene önnüK bālarduK ónümüze bōle. çuvalınan būdiyi
 30 götürüdüK būdiyi tökerdiK çuvala bōle ayaḡımızınan berāber ya da sabannan berāber
 aynı ā diyelim bura gibi iz yaparduK. ortadan giderdüK. bi bōlesine seḡp bi bōlesine
 seḡp işi bahç ider gelürdüK. ondan sōra diyelim günde ne kıadar sürerdüK. toḡumu
 seperdüḡ ondan sōra sürerdüK orē aḡşama ġadar. aḡşam da tapan varıdı tapanınan
 berāber güzēlcene tapannarduK bura †gibi dümdüz. hē çalıdan çalıdan tapan yaparduK.
 35 çalıdan çalıdan tapan yaparduK urē düzlemek için. onu da öyle yaparduḡ. yoḡ yoḡ
 saPan varıdı saban. saPan hē saban sürerdüK. saban sürerdüḡ ēle bi dırmıḡ mırmıḡ
 hani şindi var ya onnardan yōudu. sabannan berāber. iḡi çıFT öküzü olan iḡi çıFT üş
 çıFT olan üş saban. iki adamın vaḡtına güzüne göre. durumuna göre malı olan ēyle
 yapardı.

40 hıdırēllez olurdu. emme aynı hıdırilyās kelimesi yine hāle devam etmekTedür. burda
 ēle bi adet yoḡ. falan bunu yapaḡ diye eyle bi şey yapmazlar. faKat bu bir yoḡ ēle bi
 şenniḡ yoK. yanı belirli bir gün oldü için. hıdırēllēzden sōra ekecüK fasulleleri.
 mesele bu ġadar. ēle bi dedün gibi bi şenniḡ menniK ēle bi şeyimiz yōdu. başTan beri
 de aynı şēKilde devam edir. o hıdırēlyās kelimesi hāle devam edir. işte onnar fasulye
 45 salatalıK domades şu bu ekmeḡ için. ondan sōra eKerdiler o hıdırillezden sōra.
 önceden oldu muydu üşimiş yauT da bitmēyimiş yauT da yere aşşā ēdimiş. kıadınnar
 eyle dīirler dōru mu acaP bilmeyrim niye. evelden işTe bizim çocuhlūmuzda bēle o
 yılbaşı derdiler. sen ādetTer deḡin de oḡun için dīirim yāni. yılbaşı derdiler yılbaşı.
 dediler göre falancı ġarının ayaḡı dā iyi gelimüş. onu götürüdüler eve. veyauT onu
 50 sokalım eve yāut da evin büyüḡü kıadın ġider kıumdan guynuz kııkaracaḡ hangi guynuz
 getürecek evin yannarına dolanaḡsa den verecek yesin diye. ártuḡ eyle bi geleneḡ
 varıdı. faKat şimdi onnarın hePisini ġaldurdular. çocuhlarda yılbaşı ġeçesi biz çocūdük
 o zaman. bēyle aḡşamnan garannuK oldü zaman bacalara dolanurduḡ. bēyle bi ya torba
 yauT da bi ufak sitilinen bārāber. o zaman bacalarda ḡorik varıdı. orlarda çatı yōdu. ateş

- 55 yakiP de duman ıktū yer esKı baa. ya horiKTen aŖŖā ya da orta ewlerin ortaa bēyle delūKlū bacası olurdu. ordan aŖŖā salarduK. aŖŖādan bulgur oyacaĥlar yauT da bi Ŗey oyacaĥlar. bi keren biZ sizin foriKTen aŖŖā salduĥ. nenen dedi ki habu kıpıKgilin sitil annadın mı. iŖ beyle devam ederdi. aĥlıma gelir biz o aŖŖāda apının orda tikilidūĥ. siddiĥ torbiya birāz būda oymuŖ. umuzuna almıŖ aĥŖam yaĥını ilkindi vaĥTi o sıra.
- 60 gidī ki tarliya seĥpe. yarın oldu mu yarın dā toĥum ıĥmāyımıŖ. yarın sālīymıŖ de sālī ūn toĥum ıĥmāyi. saĥıncalīmiŖ de gidī ki bōūn toĥum ıkarTa ilK toĥumu. yāni ilk deFa tohum ıĥarTī ya bahar ayında. yarına sālī sālī ūnū toĥum ıĥması sakıncalīmiŖ. gidī ki bōūn seĥpe gele tarlaya bi paracuK. bunnarı iptal etTūk tabi her Ŗey alĥTı.

II (4)

Anlatan: Osman Korkut (84 Yaş - Çiftçi)

Derleme Yeri: Sadak Köyü

Derleme Tarihi: 01.08.2017

Konular: Eskiden Köyde Tarım

5 asgerleri on on beş Kün devatta gezdirirdüler yemeK yedirirdüler. äwlere dávat ederdiler askere gediyler. ha şindi gene aynan var bu köyde. he askerler de gedir. u iş de devam edir. he yāni yemeğ çeşitlerini mi deysin. yemeK çeşitleri efendime söylim. et keserler bulgur pilavı börek bāalarlar datlı yaparlar. türlü Çeşit yemeK yaparlar makarna. helbet ha şindi yedük mantiyi. sene de getireK.

10 ö tarım yaparduğ ki öküzinen. dāların öküz sabaninen sürerdük. tohum ekerdük. hayvannarınan tohumu sırtına yükser araba çılmaz orāya. yolu dar bölē. götürür orāyı ekerdük. ēyle kırık būda olurdu kü. ondan bulgur yapardılar yā būda. şimdi şu anda o būdanın kilesini otuz kırık liriye vermezler. şimdi çiftçiligi bıraktı millet. ya yapmıyor ki meselā. tarlalara ha şimdi mesela bah şindi bir avuç samana beş yüz lira veriler alalar parayınan yoğ vermī. ekmī ki vere. ekse o da zāten ekeceK. para almiya dā gereK yoK parayınan almiya. ama ekmī gelī bu köyde mesela diyelim şindi on dene adam çiftçilik yaPisa onun samanını paylaşmıyā çalışiller. bene ver una ver bene ver parayınan ben daha fazla para verim bene ver öyle olir.

15 esKiden saban. bayburT kotanı çıktı ondan sōra. bayburT kotanına üç çift mal goşarduğ. ben gittim bayburT kotanıyan. tarlāy sürer devirürdük otu motu gaybolurdu. sōra mal gübresi ahbun çekerdük. efendime söylim al sene yüz kiló arpa iki yüz kiló arpa. benim ikinci dedem yüz yirmi yaşında öldü. bin dokuz yüz elli altıda öldü. ben onnan yaşadım biráz. bize o tarif ederdi ireşberlik işTe. yüz sene ekmiş 20 bişmiş bu köyde. yüz sene yüz. yirmisini çıkarT da öle. çok gafalı bi insanıdı. ali garaaliölları derler bize. işte o ikinci dedem gara ali benim. çoğ bölē yanı hakıKaTen Çok güzel şeyler olurdu yapardıK. yā pancar ekerdük. yüz ton pancar yatırırdum ben yüz ton yüz ton pancar yatırırdum. iki yüz kırık bin liriya bi tarla aldım. iki yüz kırık bin

lira pancardan aldım. iki yüz yirmi beş bin liryá bi tarla aldım on iki dönüm. şindi tarla
 25 elimizde durır ekır biçiyrüK. he ben ölüm var o yapır. iç janım ne záhmeti. ajlın varsa
 yemeK de yiyeK.

öküz sabanı. böyle usTalar onu yapar çağardılar. böyle altındaki enK dirēi enK armuT
 āacından. üstünün ohu çam āacından. yapar güzel böyle ğordular. onnan üç çit beş çit
 30 öküz bi ariya geldin mi günde on beş yirmi dönüm otuz dönüm tarlāyı eker çıkar.
 toplarken tırpannan biçerdüK esKiden. heP tırpan. tırpannan biçerdüK. orānan toplar
 tırpannan biçerdüK. desTe desTe bā bā otuz bā bi parT derdüK. otuz dene bā yaptın mı
 bi parT oldu. bi parTtan da o zamanı devründe ělli ğot dā fazla arpa çıkardı. balyāyı
 şindi yapıyórlar o hacetTer çıKTı o zaman. ělleriynen desTe yapardılar. üç altı desTe
 ğoydun mu bi de üstüne teK. yedi desTe bi bā. her delüganmı ğalduramaz yāni. bālar
 35 kem derdiler keminen bālar. öküz arabalarımız varıdı. ğāni derdiler esKiden onnara.
 öküz arabaları. onnarnan barābar saPları daşurduK. bak şimdi bu üsTünde harmanımız
 var bizim. orda gem gem derdiler iki çiyT öküz ğoşar. harmanı geminen sürēr saman
 yapar. dene yapıyór ondan sōra getirī bunu böyle toplir tır yapır. o zaman şey de yōudu
 harman makineleri da sōra çıKTı. böyle yabayınan rüzgar olacaK atacağ savıra savıra.
 40 samanımı bi tarafā ayıracağ denini bi tarafā. ondan sōra ğadunnar halburınan o būdayı
 halbur dērdiler böyle yuvarlağ. göze göze delüK delüK. unnan her yere ğıyıdan aşşā
 artuK Pulgur yapar un yapar. dērmene götürür götürür. işte bizim gendümüzün
 dērmenimiz var. bozulmadı hala durī bacası saclı. bāzan besi malına ğırma mırma
 edenner olir. hē biz ěle yaşaduğ. ben de aşşā yukarı seksen yaşımı geşTim yāni. aynen
 45 ěle devam etTüK. işte o büyüğ dedemiZ ikinci dedem benim o çoğ bu köyden o askere
 de ğetmemiş ÇumhūriyetTen evvel otuz sene mihtarlık yapmış. o işte annaTurdı o
 annaTurdı ekerdi biçerdi tohumu tarlāyı şōle ekersen beyle olur şōle edersen tercübe
 görmüş çok yaşlıdı de ya. hē tabi tabi ya. tarlāyı meselā erkenden ekersen arpa üşür
 baharın. ğırāğ zamannarında ğar yāmur çise vurursa don yapTı mı teze bitmiş arpa
 50 üşür. būdaya bi şey olmaz da arpa üşür arpa tez üşür. ondan sōra pataTeS de aynı
 meselā. mevsimi gelende ekeceşin. üçüncü aylarda dördüncü aylarda dördüncü aylarda
 dördüncü ayın onu dedin mi tohum heP ekilmiş olur. tabi dördüncü ayın onu nisan ěle
 işte bu köyde ireşberlik böyle.

şindi meselā o dedemizin tarlaları biz dört ardaş olduk sounda. ayrı ayrı hep bld
55 şimdi heş kimse eken yo hāule boş durır. halbüsem üretim çiftçilik malı yā malı üretimi
bizim bu yuarda bandoların altında bele bi özel yerimiz var. köy var da bizim
sınırlarımız onnara yaın. bizim orda ayrı özel yerimiz var orda mal Tavar benim orda
yüz yirmi iki oyunum vardı. ble yürürdü gendim otarırdım yā. yā peynir uzu sT
yn Pol. şindi de heş kimse eden yo. boş durır oralar yā ardaş. āıl mandıra üsTü
60 auk yer şindi şindi ba benim ardaşım yapTı üsTüne heP saqladı. malı da oriya vurı
ayrı. āıl denir köm ayrı kömün üstü apalı topraklı. auru mauru var onun ışın orda
oyun yeyir. aurdan yeyir. eyle he öteKine āıl.

II (5)

Anlatan: Cuma Naz (69 Yaş - Çiftçi)

Derleme Yeri: Yeşilyurt Köyü

Derleme Tarihi: 01.08.2017

Konular: Köyde Düğün Adetleri

esKide dünler şöle olurdu canım. şimdi dñne dā başlamayaım bi keçe kıızı isTeyelim dñ
mi. tabi canım. şimdi kız bñndiye de çok fazla fırsat vermezlerdi. şimdi āyile gözüne
kestirirdi kimin kıızı güzel kimin kıızı dā iyi çalışıyo. çünkü burda bu köyde şu gördñn
küçüK köyde sadece beş bin tñne küçüKbaş hayvan çıkardı bu köyde. bin tñne büyük
5 baş hayvan çıkardı. bu köy hayvancılıK ve tarımnan ūraşırđı. onun için insan gücüne
çok ikTiyaç vardı. onun için on beş on altı yaşına geldi mi herkeş çocukları
evlendirirlerdi. eve gelin getirsin de çalışsın iş yaPsın. onun için işTe felancının kıızını
istiyoruz derlerdi bazı āyileler söylerdi ölüm felancı ğızı sana istiyecēz git bi bak bi
gör. öle ğonuşma görüşme beyendi mi beyenmedi mi pek fazla aranmazdı. çünkü
10 anāne ve gelenekler çok Keçerliydi. tamam mı yāni bu köyün atıyorum iki yüz elli
sene şeyi var māzisi var. şey nādirdir duyulmamışTır eşinden ayrılan. ama şehire
taşındıktan sōra normalleşTi. şimdi kalker işTe köyde köyün büyüKleri genelde de
bunnarı kendi arkadaş çevresinde seçerlerdi. üç kişi dört kişi atına biner giderlerdi ğızı
istemeye. kıızı bi seFerde vermezlerdi giderlerdi allahın emrini gündeme getirirlerdi kız
15 o sefer verilmezdi. derlerdi ki vaktini ikile. ēer verecehse vermeyeceKse Keser atardı.
kızın taraFı tābi. kızın taraFı derdi ki vaktini ikile. gelirdi vatandaş vaktini ikile
anlamını biliyorsun dñil mi. bi daha gelin bi daha gelin. tabi tabi yā o onun işāretidir o.
sōra gelirlerdi anne gitmeZ baba ve köyün ileri gelen büyüK komşu yaşlı başlılarından
üç kişi veyā dörT kişi giderdi. giderlerdi ikinci kez gittikTerinde yine allahan emrini
20 gündeme getürürlerdi. şey biraz naza çekerdi kendini kızın tarafı. işte ğızımız dā
küçüK işte şudur budur gibisinden bu mihabbetTen sōra sonuçta kıızı kızın babası
vermezdi. o karşı tarafın da akrebā vā ayile büyüKleri bi araya gelirdi. kızın babası
derdi ki mādem öleyse işte hasan emmiyinen görüşün. hasan emmi alurdu hasan emmi
de kendini naza çekerdi. biraZ işTe şey yapardı. ondan sōra diyer akrabāya atarlardı

- 25 mahmut amcaynan görüşün. en sonunda en yaşlı en başlılar derdi ki haydi allah iki taraFı da allah hayırlı etsin derdi. kalkar görüşürlerdi herkes hayırlı olsun derlerdi birbirine. o arada tutarlar o giden misafirleri ārlardı işTe yemeK sofraları kurulurdu. varsa alkol sofraları kurulurdu. o insannar o akşam orda ārlardı. tabi bazı şeylerde kıZın gelecek dūn programınan ilgili bi şey olurdu. bi görüşme olurdu. dūnü ne zaman
- 30 yapacaZ. tabi daha önce nişan mı yapılacaK dūn mü yapılacaK. konuşulurdu o Törenlerde. tabi o muhabbet içersinde birçoK şey güzelleştirme bābında işte şeye bi aT kayınpedere bi aT kaynına bi silah işte öbürüne bi saaT gibisinden bu muabbetTer de geçerdi. ister gelirlerdi kıZı.

II (6)

Anlatan: Fahri Çelik (59 Yaş - Memur)

Derleme Yeri: Kınalıtaş Köyü

Derleme Tarihi: 01.08.2017

Konular: Ziyaret Yerleri - Definecilik

şimdi o eskiden rus olsun işte ingiliz olsun. buraları işkal ettikleri zaman çok eskiden yani bu diyelim ki iki yüz üç yüz sene önce. buralarda altın bulmuşlar şey yapmışlar çıkarılmışlar. burdan samsuna gadağ götürülmüşler. şimdi götürü yolda diyelim ki gatarın götürü gatarı öli. bi gatarın yükünü ikinci gatarı yükleyemezsin. ne yapmış 5 demiş ki hemen çevirmiş küp altını bi yere göyemiş işaret göyemiş üzerine gapaTemiş ora olı ziyaret. sanıklar ki mezar ziyaret bilmem ne şey önemli yer. halbuki adam ingiliz oraya göymüş altını ingilizin dedeleri işte iki yüz sene önce. altını göymüş küple oraya yerini işaretlemiş. burayı ziyaret gibi yapmış. hazretin taşları diydiler da. o taşları KêÇe başkasılar bizim köylüler del gelmiş orayı çalışmışlar da bizi köylülerin 10 ruhu duymamış. aurdan bi dünya altın almış da getmiş. böyle altını göyü gidmişler. orayı da adını da göyiler hazretin hazreti alının taşları. harita yapılar falancı yerde hazretin taşları bölge ora. yerini bililer bura herkes ziyaret bilı. o vatandaş gelı ordan günün birinde işte torunu. biliyor zaten harita galmiş deyi ki bizim falancı yerde bi teneke altunumuz var onu gidip alak gelecek. geliler burdan gecenin birinde gündüze 15 gelmezler. bizimkinneş gündüz gider okurlar üfler namaz gırlarlar. gece o burayı eşer söker koparur gider kimsenin ruhu duymaz. zabanan gider ki ora dailmiş. aynı şekilde arif emmiyi ta bilisiz bizim orda. köye yürüme gidip gelürümüş. her gidip gelmede bunun gibi ohiymiş üflëymiş ohiymiş namaz gılmış bizim ziyaret bizim yalı baba bizim yalı baba. şindi bi gün gidir ki yalı baba yıkılmış diyir ki buraya ne olmuş da 20 yıkılmış. diyi ki içi miçi hep daitmişlar altın varmış çalmış gitmişler. hep öle buralar hep öle. yok o yüksek oldundan. yarın giderken şeyi de görürsün kümbet var şiran yolunda. o da aynı şekilde o da şimdi ziyaret ziyaret ama onu da bi gün sökecekler. korumada biráz.

ziyaret işi öle yāni. buralarda varısa bir ziyāret varsa eger bizim dou anadolu toprānda
 25 muhakkāk içinde altun vardır. iki yūZ sene önce üç yūZ sene önce böle. göya ge vur
 yatımiş ğalkımiş diyemiş ki āh merişanın kehrizi merişanın kehrizi. merişanın
 kehrizinde ne var ki daş ğale ele yığılı. merişanın kerizi deyemiş kehrizi deyil. bunnar
 öle anlāyılar. şimdi saddak eskiden başkentmiş ya diyelim urartular zamanında. oraya
 toplanan gelen vergiler hep altun üzerinden gelmiş. saddakTan alımiş götürmişler.
 30 işte samsunda gemiye yüklēymişler. altını toplayıP hep urdan götürmişler. bu şekilde
 ğatırnan eşeginen atınan ne varsa ellerinde götürmişler. ölmüş urda işte ğatır ölmüş bu
 şekilde yāni. daşı öli ne yapı öbürüne yüklenmeymiş. yüklendi mi öbürü de öleceK
 çünkü. fazla yüh yoğ. orda gömüp gidmişler. şerh ğoyı āaç taş bi şey yapiler oriya. e
 üç yūZ dört yūZ sene orda erozyona ūrayı tabi gömülü toprān içinde ğalı. o toprā
 35 bizimkiler de üzerine şey yapı ziyāret hani mezar gibi görünı. böle durıy iki yūZ üç
 yūZ sene sōra hemen sāibi alı geçi gidıy. biz orda beğliyoruz.

bizim onu da annattım. bu boru hattı geçiyor. ösKe dāında boru hattı geçerken orda işte
 çalışan mühendis kepeçeler felan kepeçeci küP çığariyeler. küpü ğırı çığariler bölerken
 ğavga ediler. on iki ğişi bölerken birbirlerini dövmiye başlayanda mühendis
 40 candarmaya deyi ki burda bi dene altun bulduK. bunnar hep birbirlerini öldürceK gelin
 ğurtarun. toplāyı altunu maltunu götüriler. geldi aldı gettiler yani öle bi şey altın ki. bu
 hattın kompile şeyini yapacaK ğadar altın var orda çıktı yāni. altun iki yūZ kilo
 buldular pöřkede. iki yūZ kilo buldular bölemediler on iki ğiři bölemediler. kepeçeci
 deyi ki ben eşıidim ben buldum. öbürü deyi ki ben möendisim benim dā çoK hakKım
 45 işçi diyi ki benim hakKım. birbirlerinen ğavga ediler. müendisın biri dayanamāyı.
 aldılar candarma geldi aldı.

II (7)

Anlatan: Emine Güner (55 Yaş - Çiftçi)

Derleme Yeri: Gümüşgöze Köyü

Derleme Tarihi: 01.08.2017

Konular: Eskiden Köyde Yaşam – Köyde Bulunan Bazı Yabani Meyveler, Sebzeler

benim babam yüz yaşında öldü. benim babam məcirlī hem annadur hem āğlardı. bizim köyü ruslar basmış babam annaTurdu. bu köyün alT Kirişinde bi adám gudiynen yemeḡ bişirürmüş bişürmüş. o ruslar Kelende o guduyi biraḡmış gaşmışlar. o biraḡıp 5 gaçanda guduyu dā aşşā yeni indürmüş ateşten hani ateşten indirdün zāt çamur gudusu bi zaman daha ḡaynāyi. bura demiş tekin dēel gevurlar burayı biraKī ḡaçiy. o guduyi 5 öle görür görmez. bizim köyü gevurlar çoK basmış. altında ateş yanmāyi bu ne ayaK ḡaynāyi. ama bilmēyi ki topraktan yapma bi şey sōumayi ḡaynar devamlı. ḡazan topraTan yapılmış bir ḡazan. yer ḡazanı ḡeḡi bi şey.

esKī adamlardan u haÇı sā olayıdı da u annadurdu da o yōn bakımda yatī. o esKinin 10 şeylerini iyi bilī. esKiler ʻgide de gelmiye. çök şindi Pol şindi Pol. şimdi uşaḡ büyütmeye ne Kī. biz uşaḡlara höllük he höllüḡü topraḡı gider ḡelerdüK. unda sōra da unu savırurduk tozu giderdi. bu kaşın urda beyaz topraḡ vardı hē ordan. eleyip savırısın ondan sōra içinin daşını maşını seçisin. şey ēderdük ebüle bi ḡutuya ḡorduk. sobanın ḡışın sobalar üsTünde ḡavuruḡduK evde ēyle güzel koKardı ki. o çocūn altına 15 ḡoy. o çocūun altı bişmezdi hani şimdi kırem sürīler alkollu bēzileḡ silerdiler. bizim ēle bi şey yoK. ama o höllük ēle çocū beslerdi ki. eskiden naylon bulamazduK ki uşāan götüne vurak da gezdireK. heç heç esKī gide de gelmeye. şimdi çok ēyi şimdi 15 ūū. şimdi ne yoḡ Kī? hē esKiden ne arāyīdi esKiden araba ne arāyi şey ne arāy. uşaḡları vururduK sırtımıza ḡarıḡları alurduK omuzumuza. ḡarıḡ şey yoḡ yoḡ ḡarıḡ da 20 şey ḡançalı çeşmeden su götürürdüler. ḡarıḡlaḡnan omuzlarına su alır tarlalara götürürdüler. çocūu da şeyler şalınnan atKıynan sararduḡ. işTe onnaḡı da alurduK omuzumuza. ellerimizde de yemeḡler tarliya. ordan da sēirTe sēirTe gel tanduru yaḡ.

hamur  t ehmeh biŕ. sabaga hazır olaÇaK yā. Şimdik  yle mi ki hePisi hazur hePisi hazur. Şimdi bunnara dırım ki hanı deyiler yorulduK felan etTik filan etTiK. gızım 25 deyirim belle ki yayliya gidisiz. he orağ biçerdüK gün kızardı o toz vururdu bize ağızımız oruç. ey Kidi yavrım.

he Şeyi diyi. biz pancar toplar da yemeK  derdiK. ne bilim pancarlarıŕ adına haşgaş deyirüK gelüncüğ deyirüK. itüzümü var çöreKotu var. ne bilüm var gelincüK var evelih var yemliK var haşgaş var. he doadan  le güzel olü ki onun ğavurması da güzel 30 olı çorbası da. dā tarlalarda halāı ğırmızı ğırmızı çiçeK açır. bi de gelünÇüK var. he o da ot o da beyaz Şiçek açır. bi dene de ot var onun adına bizim burda paşa yüzü deyiler o da yemliK. onu da böle diyelim dal açıy hebüle Şey kibi söyT yaprā kibi dal açı. ğalogan mı deyisin. ğalogan soyup da yeyiler. kalP ğapaklarĭnen damar tıkanıklĭna gaynaTiP de çayını içiler. bi de saru papatyā var saru aurda dā kırlarda olı. onun da 35 çayını yapiler. ŐekiK bizim dālarda ŐekiK çok olur. ğuzugulāı var ben vallah ğaş senedür getmĭrim. köz mantarı toplāılar avu mantarı var köz mantarı var. bi de ğuzug bēimi deyiler ona heüle lüle lüle olı. ğuzug begi Ő le büyüK büyüK o da Şey. bizim burda yöresel geldi bi adām da o ehmē mehmēi o yöresel yemehlerini mıhTar hep yaptırdı. televizyona bile çıhtılar. he telezyona sağın çıkmāyım. beni öldürür 40 öldürür.

II (8)

Anlatan: Hatice Keleş (75 Yaş)

Derleme Yeri: Doğanca Köyü

Derleme Tarihi: 01.08.2017

Konular: Köy Yemekleri

bizim burda şey ediler. tarlayı icarlāyılār parasını veriP ekileḡ. tarladan ne çıKarsa mal sābınıḡ şeyin ekenin yāni. hē kira parası verī kirālayī yāni. ḡışın kelkitTe oturiyuḡ da yazın da iki senedür de evler temizlenmeyi. izmirdeki ḡız da geldi dedi anne temizleyeḡ badana vuraḡ da sōra gideḡ. evlerde töḡTük. nası yoḡ ḡışın kelkiTdeyim.

5 bi dene ifaK ölumuz var da onun başında göre durīyruḡ ki okuTa. o da iki gündür hasta yatī. onu da gidī büyüḡ de yıkanī derede derenin suyu mīkroP kanında da intihaP var ya ondan iki gündür çoḡ kötü. deryá biráz çoḡ rāhaşsızlandı deryá on iki gün hastānede yattı. onu da intihaplı romatizma çıḡtı onda da. dedim habı evler bi temizlenē de trabzona Kötürecēm onu da.

10 sen de Puralı mısın? girēsunlusun girēsun da güzel şehir samsuna gidikene girēsunun içinden geçik. benim ḡız samsunda okudu dörT sene. u da atanmasını gözlēyiḡ. din kültürü öretmeni. iki puannaḡ Kaybetti. iki puanna ḡaybetti de habı sınavlara girdi o sınavdan diyi yūskeK belki inşallah. aslında mülakata da ne sordīsalar diyi teK teK cevapladım da zār torpil lāzım ki atana. bizimki ilāiyāt. onunki de altmış Peş puanı

15 matematiK bizimki de atmış sekizidi. o mülākattan da yetmiş bir verdiler işte yetmiş bir puanıdı. yetmiş dördünen de ḡapatmış.

bi kepçe dā koyım de ye vallā. bu bizim buranın meşur yēmēy. su bōrē sarma buranın meşur gendüme pilavı. yarma fasulyeyi aḡşamdan suya ḡoyīsın şişī. yarmaynan bunu yarmayī yıka bunun içine atīsın nanesini de toplayıḡ dōraysın içine atīsın bişī. ondan

20 sōra da yōrTunu yōurdu şey biştin mi deni şeyi fasulyesi biştin mi. ondan sōra da ayranını tökīsın içine salīsın ḡaynasın. ayranı da ḡaynadīsın. bi dene yumurta ḡırīsın bi ḡaşuḡ da yōurdun içine un ḡoyīsın çalīsın onnarı. ayranını ḡatīsın ḡaynadın mı şey edī. ḡoyīm de ye. bi de şey bunun pilavı olī bi de gendüme pilavı deyiler. o da aynı

fasulyēnen fasulye goyīsın şışī. bu yarmaynan haşlāysın az buçuK. ondan sōra da şey
 25 edīsın onu sızīsın. sōanını etini metini şey edīsın gendūme pilavı bişürīm. ramazanın
 başında bişürīler onu dēyiler tesbih çekermiş ramazan çıkanaça. evvel zaman adamları.

bi de yöresel yēmehler bi de sironumuz vardır yōurtlu dolmamız vardır. o sirónu da
 sacın üstünde bişürīsın onu kesīsın bōle tepsilere düzīsın. onda sōra da şey edīsın onu
 30 süzölmüş yōurtTan çalısın üstüne tōkīsın. onun üstüne de yāh yağın üstüne de nāne
 māne kekiK. şekerli yiyen de var da benim rāmetliK beyim yogurtlu yerdı süzölmüş
 eskiden.

eħmēmiz de şey. bizim buraninki tandur. tandura lavaş bişürödüm. muhtarıdı ya
 ğaraKol komutanı geldi ben de lavaş bişürīm. muhtarım gel çekeK dedim. ben
 telezyona melezyona kesinlile çılımam. yoħ yenge bēle tandura vurdūn zaman nası
 35 kolun yanmāyi mi lavaşları bişürödüm. lavaş diyirüh tandurun şurtuna bēle şu uzun.
 onnarı Ğete bişürīsın onnarı da tandurın dibine yapīsın. tandurın dibinde bişürīsın. onu
 şey edīsın yūirisın yapīsın açīsın. ondan sōra ğıvrırıp yumurtalayıP tandurın dibine
 sürīsın onu. içinde bi de yā var. açısın içine yā goyīsın. hamuru sūtTe yourtTa
 yōruyosun. hamuru açtıktan sōra işTe bōle künc yapīsın. şunnar gibi künc yapīsın
 40 küçüK şunnar gibi. bunun hanımı da açi ye bunun hanımı fırın da çalışı. kōmbe ne edik
 bi de somon yapardıK. onda aynı lavaşlın hamurundan bēle atīsın. há şındi kelkitTe
 somon var ya aynı o somonnar. bizde hı hı bizim buranın baklavası saruħlı burması su
 bōrēi mēşurudu. saruħlı burma he he.

benim sāanım yoħ ya ben beyim öldüĞTen sōra ūraşmim. esKiden şey peynir
 45 mayalāyiP torbiya tōkölī şey edüriz süzdirük. bi de onu ayrıten süzölmüşünü satīsın.
 ayrıyetTen bi de onu çuvala basısın daşın altında biğ ay beħletiP ondan sōra şey edīsın
 tuzlāyısın beħleTīsın bi ay o ğıvamına gelī ondan sōra alıp bidonnara basısın. tulum
 peyniri. bizim burda başka çeşiT bi de tēl peynir. he lor onnar var he tel peyniri onu
 teli çökertTükÇe tel peynirini de onu çökerdīsın onun içine çökikene şeyi sūdū tōkīsın.
 50 o sūdū tōħTühçe bōle ğarışTurīsın tellenī ēle peynir olī işte o da. parça parça olī. ben
 tēn on iki on üç senedir yapmāyırım bıraħtım. herifin olmadı mı yapsan ne. bi de
 hastānelerden beri gelmēyrim ki birini götür birini Ketür.

var bizim buralarda var amma oralağ hep gece Şey eTmişler. altun arayannar
darmadagan etmişler. ziyāreT ğalmamıŐ ki bizim burda. gidin oraya oku ũfleyP aput
55 dũmleydiler. derdin varsa apuT takarduğ. dua ederdũK namaz kılarduğ. Kelür
KiderdũK. he ama bizim oralağ hep Şimdi dāittılar altun arayannar Şimdi ziyāret diye
bişi. biri Kũnēyi ziyāreti derdiler ha buraya o yanaya ne derdiler. alanın ziyāratı. yoK
ũyle bi Şey duymadım.

II (9)

Anlatan: Hatice Şahin (84 Yaş - Ev Hanımı)

Derleme Yeri: Kaş Köyü

Derleme Tarihi: 01.08.2017

Konular: Köyde Düğün Adetleri – Doğum Adetleri – Köyde Tarım – Köyde Yemekler – Yaylacılık Ve Tarım

fasuliyā undan sōra bulgur pilaFı. ēle piriş pilaFı yōudu evelden. undan sōra bir şey. neyidi onun aTı Ketüremēyrim ki. ayrannı çorba eTerdiler. ayrannı çorba da şōle bir kendi Pulguri döKerdiler bulgur bayazlanurdu būda. oni gendüme derler. una düşürürler içine de paħla atarlar fasuliya. bişürürler onu ona ayran ğatarlar. onu yerler. 5 çorba olı o ayrannı çorba. datTılardan da datTı yapardılar paklaga. pagraKa mı derler ben dēyemēyrim. paklaba yapardılar sarugu Purma yapardılar. hē işTe haüle yapardılar nēm.

düKünlerde de ęidersin allāhın emriyenen. oluyuñ ğızıyıñ oğluma isTēyrim. allān emriyenen peygamberin gabliyenen ne dēyisin. allah yazmıssa bi şey māna olur. allah yazmadıysa bi şey mahna olmaZ. bu da bēyle alursun. hē nişan yaparlar. evvelden 10 hēybe ederdük. nişan şey ēderdüK pırtı mırtı ğorduħ heybelere. meyva ğorduħ. Ğete eder ğorduħ. heybēyi de sırtında damadun akrebáları ğızın akrebáları heP eder götürürdüler. yoħ esĶiden görme yōħ. ēyle esĶiden geTse görseler babası anası hep o kıızı dögerler hē. düğün esĶiden bir haFTa davul zurna çalarıdı. kıızı kaçurTurdular 15 olanı kaçurTurdular mendilini alır ğaçardılar. dutar o ğaçırannarı söğütTen KavaħTan asardılar. oyun yapışlar. hē damadıñ şeyini mendilini yahıT ayakKabısını ğaçıP ğaçılar. Punu süpürtTiyler u da kavaga çıħır. yāni haüle hē. Kelin alma işte ēle evveldān atınnan Kötüridiler. ondan sōra ökiZ arabasına bindi. ökiZ arabasından sōra da arabiya bindi. işte eyle yawrım.

20 varıdı onu da kızın anası aman olanın anası ilkin olan geliy. ilkin olan gelı ğaynanāyi ğaynatāyi görır. ondan sōra da on on Peş gün sōra da ğızın anası şey paklava edır. ondan sōra Ğete edır. bēyle meyve meyva ğoyır. bi de dāmada elPise ğoyır gömleK

goyiş. ēle ya anasına babasına şey mēy goyi eteberi KidiP gōrīler. hē görmeye Kidīler.
onu bilmēyrim hē şeşer şekker atīleř. dāmaT baÇiyá çıkardı ğolunu bēle mendili
25 bālardılar içini de şeşer goyurdular. meyvāy beyle dutardı gelin ğapının öyüne indi
miydi seperdi hē varıdı yā.

çiftçiliK tarlaya giTerdüK. tarladan arpa biçerdüğ būda biçerdüK. pancar pataTeS
onnarı heP yaparduğ heP. oraları Pilmēyrim oraları Pilmēyrim yavırım
hatırlayamāyırım.

30 PePeğ dōdu. evvelden bu alnına īne taĥardılar ki albasmīya. hē bu alnına Peyle Peyle
īne taĥardılar ki albasmīya deyin. bebegü çimdürüdüler işte yurdular yaykardılar.
bebegın ğırĥında da gelür ğuran oĥuTurdular. hē milleti çāirurdılar yemeK ederdiler
ğırĥımı okurdular. yoĥ şey ēderdiler onu toĥtora götürür görseTürdüler hē. esKiden
toĥtor yōudu. onu şeylere hoÇalara götürüdüler. he hoÇa onu oĥurdu artuğ Keçeceĥ
35 mi geřmiyeÇeĥ mi.

pancar ekerdüK būday ekerdüK. unu oragınan zor toplarduK. eskiden orāman zor
toplardıK. tırpannan biçerdiler zor Toplarduğ Tırmıĥ çekerdiler bā bālarduğ. undan
sonra yığın yığarduğ keminen. keminen bā bālarduğ ipinen hē yığın yığarduğ. he otTan
yapılmış iP. o da patōza giderdi. şey patōza vururduğ. orānan tırpannan patōza
40 vururduK. deni bi yāna sámanı bi yāna. şimdik döverbiçerleş biçī getürī ğapunun
önüne goyi. evvelden tī maKınası deydiler. tī maKınası da çıKan sapı esKiden onnara
vururduğ. onu biçerüdüler bi de küreginen atardı bēyle tī maKınesi.

yaparduK işTe derim yahnı yaparduK fasulyadan. pilaw yaparduğ dolma yaparduğ.
üzüm yaprağınán da yaparduK. lahanadan lahanaynan da yaparduK. ğara lahanaynan
45 da yaparduğ. etTi de yapīrúK etsiz de yapīrúK. etsiz et de olīdi etsiz de olīdi.

ben peynir yapmadum. ōle çökeliK yogurt tereyā yapıduğ. şimdi varıdı evelden
camuşumuz da varıdı şeyimiz de varıdı inegimiz de varıdı. her bi şey varıdı yani çōudu
esKiden ama şimdi yoĥ.

- fahri filizgil ne edī nasıl?

50 - filizgil düğün ayındalar.

- ercincanda mı?

- düğünümüz var düğünümüz.

- düğüniz mi var, gözünüz aydın.

55 - bizim Şumālinin ölu ğız ğaçurtTu. habu terzi salianın torununu ğaçurtTu. bizim orda bi terzi sālīha var ya onun torununu ğaçurtTu.

- éyi éyi, gözünüz aydın.

şindī de var eskiden de eskiden çoğudu şimdīK az. ālesi ĩrāzı olursa eger yapīdi ĩrāzı olmazsa yapmāydi. bizim burda ğız ğaştı mı ana baba küser dā ğonuşmazdı. eskiden éleydi şimdī ğaştı mı hemen barışiler. o dedüğiz ğızı mı ğaçurdular?

60 yoĥ bizim yaylamız yoĥ. yaylamız yoĥTur burada yayla yoĥ. üstüne de evvelden böle dā Küzeler varıdı aĝać küzesi. o küzelerin suyundan. tahTadan aĝaştan tereyāları basardılar dā Kūze. onnan bi de ĥapalı şeyleri vardı onnara da su doldurur tarliya götürürdük. öle soyuK saĥlardı ki. bindük arabiya şindīK doldururduk üstüne ğoyduk. öküze kākiller şey var yanında bi kıć çoćuĝu var. öküze kakī öküz deli kibiĝ şey edīdi. tangır manKır tangır manKır küzenin şeyi attı agzının Kapaĝı. burdan tarliya gidenećeniK gettük şimdük. rahmetTik Keldi ki ne kúze var ne şey var. masTāyı aldı birimizi bi tarafa süpürtTü birimizi bi tarafa. hē çubuh hē hepimize de ğızdı. uraĥ biçīdük öle canımız yandī mustafa abimin ölu tahir vardı. dedim ki o da gözlēyi ki saman çok çıKsın orānan biçek. tırpan birāz daha yúskeK biçī. oraK uzun iş. bi de 70 uyīdi uyandı ki tarlanın yarısı biçilmiş. bize ne demī samanımı hep telef ettiZ. halbuki şimdīKi döverbiçerler eski adamlar görse yürehleri oynar. tarlanın yanlarını hişbiri bişmēy. rahmetTi tarlanın yannarını hiş biştürmezdi. canabı allah elimizden alur derdi bize allah vermiş yeter derdi çoĥ bile.

II (10)

Anlatan: İdris Seven (48 Yaş - İnşaatçı)

Derleme Yeri: Belenli Köyü

Derleme Tarihi: 01.08.2017

Konular: Köyden Bir Hikaye – Eski Köy Yaşamı

barduz belenli köyünün ğavaKalan isminde bi ormanı varımış. yoḡ yoḡ tamam bu köyün patenTini verik biz sene. tamam dā ne yazdın diḡnemem lāzım. barduz belenli köyünün ğavaklaḡ isminde bir ormanı varımış. türüK bindal köylüleri türüK bindal köylüleri bu ormana hiç taT vermezmişler bu ormana hēç taT vermezmişler. la yazsana. tırpannar ğırılır ğavaKalan. araba ğolu ğırılır ğavaKalan. saban oḡu ğırılır ğavakalan. tırpanıḡ aḡtı ğırılır ğavaKalan. küreK sapı ğırılır ğavaKalan. yā ğardaşım ben tarihTen annaTim. saban oḡu ğırılır ğavaKalan. araba ğolu ğırılır ğavaKalan. yaz onnarı heP yaz. arabanın mazısı ğırılır ğavaKalan. bazı ğomşuları da yā etmeyin ğomşular yazuKTur ğünahTır niye ğırısiz. ğomşuları olaraḡ edāre edermişlerdi hoşgörümüşler. barduzluların da barduZ köyünün de hayvannarı turüngün dāna gelürmiş. heP bunnara yüklenmeyeK bāzan da pas ataḡ tabi tabi. barduzlular yayliya çıKar. ğardaşım benim dedümü yaz barduzlulaḡ yaylaya çıKar. turüngün dāımı otlatırlar. o da geleneK sabahTan ğaḡKan ğavaKalan sabahTan ğaḡKan ğavaKalan. bi de balkaya köyü varımış yaz. ğomşu köy balkaya köyü. sarpu balkaya sarpu balkaya. onnar sabahTan ğalḡarmışlar. yaz yā önüm ğibleye ğiblem kābeye niyeT etTim yārabbi barduzun ğavaKalanına yaz. ama bu kitaplardan yollāyacāsın bize oḡusunnar. yazdın mı balkayayı diḡnemem lazım. niyeT etTim yārabbi barduzun ğavaKalanına geli ğavaKalanı ğıriler. ormanı çok ğırīdiler esKiden yā.

urum sarayı var bi Tāne şeyin. gelmiş bunnarın o erzincanın urum sarayı köyü. bunnarın köyü gelmiş ğırmişlar bunnarı güzelce de bi döymüşler. bunnar gelmişler bizim köye yardıma aman bizi ğurtarın. çayın var hā çay içsene.

yaylaya geliler annatmiler bunnar gerçeḡleri annatmiler. yaylalar bunnardan ne çeḡTi bunnarı cehenneme de ğoymazlar. otuz Kilo tuzu yühler ğarılarıḡ sırtına yaz. beş

25 kilometre dā gediyo kadın. orda da gedī yetmiş dene göyünü sāiy yatsuya ğadar. sen yetişmedin ki o günnere ölüm. yayladayikene yaz yaz otuZ kilo yühleğ kadına sırtına beş kilometre dā gedī. gedirük biz de gedirük dā dedüh ya yā türüngün dāmı otlatioK diye. erzincana sınır sipil köye de sınır bize sınır. suları güzel hā. en yakın sınır bunnar. yayladan bahsedük biz yayladan. bunnar ğarılar ne çile veridiler bunnarın hiç merhāmeti yoğdurdur yā. ağşamdan bi ton dayağ atılağ ğarılar bunnar.

30 ölüm tıptı okumuşuK biz tıptı tıptı. bunğarın hepsi akdādan ayrılmış. yaz barduzda bi dene sınıkÇı dede varımış. ğırılıÇı sınıkÇı. başı argıyan barduza gelür türühlülerin başı ārıyan. ğolu ğırılan barduza gelür eli ğırılan barduza gelür. onnara ne yapmıdi ki benim bi küÇüK dayım var. ğollarına bi şey çıhmışTı. bak şimdi deyişiz ki yalan söyli. adam fitili haburdan soğıdi haburdan çığıdi. kendirden fitil yapıdi kendilden. kendiri burdan
35 soğıdi burdan çıkarTıdi adam. he ya onu beş altı ay köyde kaldı her gün onu ilaşlıdım. bi de içini temizleye temizleye eyiletTi. oruÇ efendi dayı varmış bunnarı hep döğmiş yaz türühlüleri.

esKiden geleneğTe ne annaTisin ne bilı de ne annaTisin. deliğannılağ toplanurdılar bir odaya. yüzük oynardılar yüzük fincan fincan. oynarlardı yedi fincan ğordulağ tepsiye
40 altısı boş biri dolu. işte onu oynardılar meyvesine horozuna elmasına. altun mu ğoyıdiz siz? biz de altun ğomıdiler bizde para ğoyıdilár. odalara toplanurdular misafir geldin mi. altı ğoğ oynardular iskambıl kādı iskambıl yaz. ondan sōra toplanurdular on ğişi bi dene ğoş keserdiler ğavurma yapar yerdiler tabi. vay öl vay. ğoçiz de sizin olsun ğoyunız dá.

II (11)

Anlatan: Veysel Amca (80 Yaş)

Derleme Yeri: Bezendi Köyü

Derleme Tarihi: 02.08.2017

Konular: Köyde Düğün Adetleri – Cenaze Adetleri

yaşım da belli dēl ama seksenin üstünde. eskiden davar varıdı sıyr varıdı. şimdi davarı galdurdular işi sıra töhtüler. davar göyun geçi. evet şimdi onnarı galdurdular şimdi gara sıra işi töhtüler. gara sabannan iş yaparduğ onnar da galhTi işi tıráhtöre töhtüler. hePsi bu gadar başKa ne sorisen sor.

- 5 askere şeye getTim ankaraya getTim. tabi atmış evet işTe trene bindük getTük. erzincandan erzincana getTük. erzincanda trene bindük ankarada endük. emüğe birer ayran getir emine. buyur mamağTa muhabarâ kolunda. evet usta birli de oraydı acemilik de ordaydı orda galduğ. iki yıl eweT.

- 10 eskiden aşşâ uharı üç beş dene oda varıdı. gonak gelürdü orda dürçüler toplanurdu. şimdi bunnarı galdurdular köyde iki tâne üç tâne oda var. başka ne deisin ne sorisin. hē getTin gıza allān emriyle peygamberin gavliyle senin gızian dürçü geldük mināsıbısa ver. oğlumuz kızımız da o devürde kimse yāni böle görüş yok. gıyābeğ verürler alır gelürsün. nişan yaparsın sonra dün yaparsın. adamın durumuna göre bir haFTa olur üç gün olur. yemeK verürdüler çay verürdüler öle giderdi. göyun olurdu saçu derdüleğ
- 15 ona. yollardılar orda adam onu keser orda gidennere yemeğ verürdü. tabi bu köyün dışında olursa. hē meselā burdan karşı köye giderse oraya saçu derdüler gönderürler bir göyun mu iki göyun mu artuk neyise. orda keser adam onnara yemeğ verür giden dürçülere. eveT eveT onnar da türlü devür şeyleğ yapardılağ gelinin öğüne şey çıkardı adam çıkardı pēhlivan çıkardı. soyunurdular bilmem ne ederdiler. güreş tutidular gāye
- 20 para almağ yāni. düğün sābından para almağ para almağ eweT. sādış hala devam eder ha şimdi yine var sādış. köyde ha şimdi düğün var. sādıÇun görevi de iki gün evvel bir oda açarlar gençleri toplarlar delügānunarı. orda yer iÇerler ondan sōra da işTe şeyin ē sāducun hanımı veyā kimi yakını varısa o da baş yenge olur. gider orda gelini getirür.

burda içeri atarlar meselâ el ele verürler çihar gider vesselam. o da öle biter. sâdıcn ve
25 yengenin yenge derdiler.

o söradan birâz varıdı. ha işTe géne bi denesi söz sözü açi. bi tãnesi birâz getürmüşler
heç heberi yõmuş çirkinîmiş veyautTa şu bu. zabahTan ğahmış damaTa demiş ki
dãmaT kime görünüñ kime görünmîm. demiş ki ğarı bene görünme de kime görünüñ
30 görünüñ. bene görünme de kime görünüñ görün. bu adetler hãlan da devam eder.
ğonuşmazlar bi müddeT ğaynatasinen veyâ ğayninen neyse kimise bi müddeT
Konuşmazlar yannarında yemeK yemezler bi şeyler olur işTe.

ya şeyden adam yollardılar köylere. şey yok iletişim yoK. hau şeyi al áyranı al da ver.
ileTişim yoK. işte felancı köyde felan adam mehrum oldu cenâzesi şu gün ğalħacaħ.
buyurún gelin derdi. giderdüK cenâzede bulunurduK işTe neyise. gereken neyise
35 olurdu işTe. yas duTma tabi olurdu yas. hou işTe nası annaTîm sana. gel ayran iç de
öle ğeT nere ğedîsin. yã işte bir müddeT çamaşur yumazdılar bilmem ne işTe şu bu
böle bi yas. ölünün eşyalaşını o zamannar şey vardı ihtiyaçlılar varıdı fakirlere
verürdüler. şimdi artuħ yahiler heralda. o isKaT başka. işKaT da meselâ aħluma gelsin
de sõlim. adamın şeyi varısa eger oruş borcu varısa bi de on günlüħ de namazı
40 bunnarın gününe biş fitire verürdüler. fidyeye diyeh biz. eskiden fitireydi şimdi fidyeye onu
fakirlere verürdüler. bi de devür varıdı. devür yapardılar şimdi bu devüri yapacaħ dâ
hoca da yoħTur. o da işTe bi şeyler ederdiler aldın mı aldım kabul ettin mi ettim geriye
verdin mi verdim. bi şeyler eder ondan sõra eyle bitürürdüler. yoħ o isKaT varya
isKaT sehsen aman yetmiş bir gün atmış gün şey oruç iki gün de şeyden namazdan.
45 onu şey yapar fakirlere dâudurdular. veyauT da orda oturan bi çevre varıdı. devüre
devür derdiler devüre oturannara verürdüler. hē hoca onu tahsîm ederdi şimdi onu da
ğaldurdular. eveT şeyleri ısıTmayın da áyranlarîzı undan sõra mõhabbeTe devam
edeK. mõhTerem sandalyen ileriye çeK. iyi peki Kavuşisen olsun eyi.

II (12)

Anlatan: Nevzat Zengin (85 Yaş)

Derleme Yeri: Öğütlü Köyü

Derleme Tarihi: 02.08.2017

Konular: Yaylacılık – Gurbet Hayatı

otu bilmem de işTe burda öküz arabasinen götürürdüler araba nere gelise. urda
bindürürdüler arabanın arkasına şeye. ğamyón ğamyónun arkasına bindürür
götürürdüler şeye doĥTora. doĥTora görühdüler veyā da hastāneye götürürdüler. ilaÇ
alurdular işte neyse tedāviyi öle yapardular. ilaş yapan yoĥ da ĩne vuran varıdı. ben de
5 ĩne vurıdim köyde. he hasta gelı doĥTor şey verı ĩne verı habunnarı günde bi Tāne
vurulacaĥsın. yoĥ burda annem hasTa oldu bi dene arKadaş varıdı şey sālİK
memurımiş asKerde. bāna tāriF etTi ben de o görevi yaPTım.

yayliya da bi sene getTük ğırK beşTe. ya onun da şeyimiz habu şenniK köyü var
onnarnaĥ dāvālıdı. dāvāya dutuşTular ondan sōra kesildi. bi sene getTük. hayvannarı
10 aldılar ğoyunnan işTe bi de şey var gara sūr. orda bir ay iki ay artuK ne ğadar
ğaldıysáleş ğaldılar geldi ğetTileş. ben çocüm on yaşındādim. zor dēl işte hatırlım on
yaşındayim tāminen. al bi tāne dā iş möhTerem. pekāle sen bilürşün. fark eTmez sen
de misāFirsın dışardan gelenin hePisi misāFir. fark eTmez ki bu köylü müsün yoĥ.

her şeyi yaPTuK ne bilim. avruPiya getTim. almanyāya getTim. olsun hadi baKalım.
15 gümüşānede şey yoĥ iş bulma ğurumu yoĥ. trabzona mektübinān trabzonda yazdiriruk.
trabzonda yazılduk sōra gümüşānede iş bulma ğurumu açıldı. getTim dedim ki ben
trabzonda yazıldım. dedi ki şeyin buriya al dedi. yazıldūnu neyise buriya alduK. undan
sōra arādan zaman geşTi. dedim Ki şeyi alan geç gedı. düz içÇi geç gedı. ben dedim
sanatÇiyım ben inşātÇiyım. o zaman gel dedi felancı ğüne burada imtiān ol.
20 ğazanursan usTa olaraK ğet. getTük o ğün beni şeye götürdüler inşāTa götürdüler
orda imtiān olduĥ. şeyin üstünden ğalıpÇiyım. ē şey yapıyu ğalıP yapiruz. dedi ki şeye
gidēceĥsin. istanbula gidēcēsın orda da imtiān olacāĥsın ona da he dedük. getTük
istanbula orda da imtiān olduĥ. ordan bin dokuz yüz aTmiş doĥuzda. atmiş doĥuzun

son aylarında getTük almañyáya. yetmez mi bu ğadaş? trennen istanbuldañ sirkeçide
 25 iki ğünde mi getTi artuĥ üş ğünde mi getTi. geşmiş ğün aradan geşmiş elli sene yā.
 orda işte bir inřāta getTük elimize bi dene haceT verdiler habunnan habunu yaP
 habunu yaP bu ğadaş. işte aÇ çoĥ ğendün ğurtardun başKa bi şey yoĥ. doĥuz sene
 geriye döndüm. çiftÇüyüK ordan bi Tane dıráĥTör getürdüm. o zaman burda dıráĥTör
 yoĥ iřte öle. hē arpay būda fiK çavdar ot řu bu iřTe. burda ne varsa o. pancar da eĥtiler
 30 o zaman ekīdiler. atmişTa pancar da eĥTiler de ondan sōra paydos etTiler nasılısa. yoĥ
 āyle götürmedim işime gelmedi ayīle.

gel haburda misaFirimiz var gel haburiya da ğapī sōradan yaparsın ğapı orda.

o işTe haburaları ben heP yeniden yaPTım seksenden sōra. eski evler şeyden olurdu
 taşTan olurdu. vallā haburda yaĥın köyler var tā köylere kadar getTük daş getürdüK.
 35 yōĥ yōĥ öküZ arabasīnañ. hauriya iskemi getür de otur da şey iç ayran iç. bunnar
 yabancı tanīP da ne edeceKsin. sōradan tanursun. sen ğendün tanıT da. eyi ki yoĥ beĥki
 āsı olurdun. heş belli olmaZ. āsı āsı yani nası deyiK sözünü dutmazdın āsı olursun.
 baban sana beddúá eder sen de sōradan çile çeKersin. baĥ babanın beddúási dutar evet.
 yoĥ buralarda türbe yoĥ. herkes gider babasına oĥur bi fātihá üç nas. çıĥar gider. böle
 40 ziyāreT yoK buralarda.

II (13)

Anlatan: Arif Zengin (55 Yaş)

Derleme Yeri: Öğütlü Köyü

Derleme Tarihi: 02.08.2017

Konular: Karışık Sohbet – Köy Tarihi – Rus Savaşı

ī ben bi şey bilmēm ki. iki bin ikide. hālā burdayim ama bāımı kesmedim. fransa usTa
olarah.

çoh esKi onnar. el dēirmeni diyiK. bulgur daşı. dibeK dērmenlerde olurdu. bu senin
dedūn burgur daşı çevürdüler.

5 - yā aslan emmi sen bene bi sıra verecēdin hou sıra dā gelmedi mi? eyi sen bilin. sırāyi
gaçurTisin baK sırāyi. ēle takilim.

burda būda da yoḥ heş bi şey yoḥ. bizim burda genelde hayvannar üçün ot eKerler.
yonca görunga. o da onun gibi bi şey işTe. burda genelde hayvannara ekerler. kimse
Pek dā ekmeZ. şeyde rābeT yoK būdada rābeT yoK. bi kilo būda yetmiş ğuruş bi çay
10 bi lira hesab eT. onun üçün rābet nedeySe onu şey yapī adam. sizinkineç nereye
gētTiler?

yoḥ yoḥ olmi dā. gafa duTmüyor dā. akıl vereceK bene ben yapaçām. ya tariF
etmēyeceḥ Kine bu yapacaḥ. ben annamam u işTen. tārif deyin götürūK.

söve de ğapının yanında kasa kasa. habu söve habu söve işTe. burada tārif edersem dā
15 iyi annar adam. nerelisin sen? hou altındaKine eşiḥ derler buraya da söve derler.
menteşe yoḥ menteşenin ismi şey var gülleP var. gülleP o gülleP şeyden yapıldi
esKiden. demürcüler yapīdi şimdi gülleP ğaḥTı. şeye töhtü menteşe gölay çünKü. ğapı
ğolu yō yō gol ğapı gol. halka halka yoK. zırza zırza da haburda olsāidī gösterürdüm
sā. eski zamannarda şeye ğapıların arkasını kitTemek için içeriden zırza yapīdiler.
20 aşşāıda zırza var ıcaP ederse zırzayı da tariF ederim.

aşşāda hızar var. aşşāda var senin o şey hızarı var benzinniK hızarı var. vardur muhaKağ az çok vardur. o da bōle şeyli. o mēmur adam ne bilsin. beñzin beñzin beñzinnen çalışan bi hacaT. yaz motorlu hızar diyelim biz hadi. bi de elehTiriğlisi var onun. peK yaşlı dēl de rahatsıZ. ğafayı ğırdı. burda yoK o şeyde ayruPada.

25 tarī ne bilim. her biri bi yerden gelmiş işTe. gelmiş buriya toPlanmışlar haTırlamīm. eski ismi tarbas ikinci ismi öütlü yaZ. tarbas da dērdiler ki tula bas burda esKiden şey varımış da nası diyeK. tula tula varımış eskiden tula varıdı ya o tula bas varımış burda da sōradan olmuş tarbas. tula da möğür gibi bi şey işTe. dēişmeyen kelkiTin esKiden ben hatırladūm ğadar yüz beş köyü vardı bu da bilür. kelkiT gel geT demiş gel geT
30 burda durma. gel geT sōradan olmuş kelkiT. beğki on tane köyün ismi anca dēişmemişTir. hePisi dēşmiş. yeniköy var dēişmeyen. çimenli şey balāhor. cemallı var yeniköy var gödül var deller var heralda. deller var mı deliler. ne biğim bunnarın şeyde dēişdirdüler keran evren ikTidara geldi ya. yoK yoK kenan evren dā ileri aTmış inğilābı. buriyā da öyütlü demişler işTe. köylerin ismi elli dokuz aTmışlarda dēişmiş.
35 atmışdan sonra dēişti bu seksenden doksandan sōra da herkes tanımaya başladı. mesela öütlü kimse bilmezdi. ha şimdi yine kelkiTe öütlü. tarbasda duran kişi bile öütlünün ne oldūnu bilmezdi. ha şimdi bağ kelkiTin aşşā köylerinin esKi isimlerini tağırım yenilerini sōle tanımam.

ne gibi bi şey sorisin? bunnar mācir olmuşlar. şeye burda yozgaT. yozgaTın Kılıpağar
40 varımış. o ğılıpağara mācir olmuşlar. yerköye gitmişler o ğılıpağar yerköydeyimiş. neyse işTe orda iki sene galmişler işTe. he işTe iki sene sōra gelileğ buriya. yā şōle bi şey olmuş mevsimsiz gelmişler. mesela bizim burda öle ğabul et dördüncü beşinci aylarda toğum ekilür. onnar dağa geç gelmişler. çok sefilliğ çeğmişler açlık çeğmişler. trabzondan şeylernen öküz arabalarınağ zahra getürmüşler. o derece fakırlarmışlar. iki
45 sene orda ğalmışlar. on altıdan on sekize ğadar. bizim bu köyde yoğ da habu yakın köylerde varımış. savağma yoK da şeyin içinde ğalannar var. rusun içünde ğalanlar var bu köylerde. ne annaTacağlar işTe ğarıya ğıza tecāvüz etmişler. elleriğe ne geşmişse yağmış yığmışlar o derece. yoğ orusun asker var askernen bi de ermeniler ğalī onnarın içinde. onnar zaten en fazla zarar vermişler burda kalannara. hızir da getmemiş habu
50 çorağ da getmemiş heral. yoK bizim köyde yoK habu iki kılometre. çambaşı şimdi yeşilpınar mı oldu. habu yokarda iki kılometre bi çorağ diye bi köy var şimdi onnar da

ğalmışlar içinde. onnar yerinde zāten çıkmamışlar ki. bizimkinner geriye dönmüşler
öküz arabalıyle. habu yolu camalle giden yolu ğazmaynan vurmuşlar. ruslar ruslar
vurmuş ama bizim şeyleri çalışdurmuşlar bayannarı bayannarı. zaten erkeK PeK az
55 bayannarı çalışdurmuşlar. oraya işte o daşları ğoymuşlar ki yola tökeler o devir. iki
sene ğalmışlar orda. sōradan da siz bizden eyisini bilīsiz. rusyada inğılab olmuş
çekilmiş getmişler. rusun gendüsü dönmüş durma yoK. sen bilī misin gorbaÇov de
kelkiTli. söyütlülü gorbaçov miĥāyil gorbaçov habu devrilmeden önceki son devlet
başKanı. kelkitli kelkitTen ğetmeler. belki de habu köyden idi. olabilür dedesi oraya
60 gitmiş mācirlie orada ğalmış. burdan gelmiş dedesi. olabilir tarTışmiya gereK yoK.
geri ğaşma yoK heP ileri.

II (14)

Anlatan: Sebahat Naz (60 Yaş)

Derleme Yeri: Çimenli Köyü

Derleme Tarihi: 02.08.2017

Konular: Köyde Düğün Adetleri

şimdiK kültürler dēişlendi. mesela āsKide baḡ düğünlerimiz olurdu. evet baḡ
dūnlerimiz üş gün oḡlanın üstünde çalardı. undan sōra gider üç gün de ğız evinde
çalardı. meselá ilkin düğün gelürdü burda üş gün ğızlar işte ōlanın üstünde düğün
çalardı. ondan sōra devrüsü üş gün sōra giderdiler ğızın ävine düğün böle köyün
5 insannarıyan beraber gidip üş gün orda misafir kalırdılar. köylü mesela toplanırdı işte
o misafirleri herkes evine götürürdü. bu seFer de şey edidiler adam urda da üş gün
ġızın üstünde çalardı. tekrar o gün üçüncü günü gelini alır ōlan evine dönerdiler. evet
altı gün düğün olurdu bizim evet. şindiK düğün biş gün çalır.

evet şimdi ğızı ōlanla ğız bişbişni önceden hiç ğıznan ōlanlar bibişni görmēdi. o zaman
10 yohtu eskiden he onnar hiç bibişni görmeden babası gidip ğızı işte köyde bi iki tane
adamı alırdı ğızı isterdi. amcası köydeki gelenlerde de emācesinde de akrábasında dá
iki ğişi üş ğişi giderdik kıızı isterdiler. undan sōra kıızı şey yapıdilár götürürdüler.
getürmēyeK kıızı istedikTen sōra eger düğün yaparsam yirmi gün bir ay sürer düğün
yapılırdı ama kıız nişanı Kalirusá bi sene nişanı bırakurdular. ama yani nişannısını
15 gidip göremezdi. hē ävlenene Kadár nişanlısını ōlanla kıız bişbişni göremezdi. vardı
eveT onnár da şinđiK nişanı ōlan ğız tarafı yapı. he oḡlan tarafı gidı Kız tarafı onu şey
yapı işte çevreyi çarıP bi nişán takacakler geline. bütün çevre geliş köyün insannarı
toplanur gelürdü. urda biz häybe diyük häybe burda ōlan tarafı häybēy işte çerez
koyardı biz kete yapıdüK kebaP yapıdüK. bunnarı koyar götürürdüler. bu seFer de
20 ewet undan sōra bir ēlenÇe yapardıler. nişán ēlencesi u nişán takıldū zaman dá herkes
böle halbur içine şey goyidilár. u bizim çocuhlūmuzda ben hatirliyüm. halbur alurdular
içine havli bi şey goyidiler aralarında para toplidiler. ōlan tarafı da ailesi de altın
taḡardı kıza u Kız taráfi. şimdik bu sefer de ōlan tarafına geçisín. ōlan tarafı da gelinin
işte gidip gelini getürecek gene aynısı beş iki üş dene işte üş dene dört dene yenge ata

25 binerdi. köyde de var işte diyeK ki otuz kişi kırK kişi onnar hep barābar başka köye
şeye gidiler gelini götürmeyē üş gün ğalurdular. dūünçü dēyidik biz unnara u adamlara.
unnarı heP zaPıT edilē. āsKi gelenekleri annaTīm. gidip şindik gētTügi zamán da köylü
toplani u misafirlar herkes işTe iki adam üç adam alē evine götürē. evinde üş gün
barandurēdi. gelin de ayri unnarı u götürdüKleri adamları unnara da işKi kebaP varsa
30 yapēdi. āırlıydı onnarı üş gün sōra da bu seFer davul zurna çalardı gelini hamamda
çıkardırdular. gelini bir gün evel hamamda çıkardırdular. hamam da nası diyem şimdi
gelin benim arkadaşım beni kendi ävine götürüyoğ. böün düğün böün ben gelium ya
böün ben oğlan tarafı geleceK. kız gelip beni götürē Kendi evine. orda ben bi gün
kaliyum. undan sōra u günün sonuna da geliler devrisü günü hāmamda davul zurna
35 gidēP bu gelini o ğızın evinde alıp gelileğ. götürüleğ babasının evine. babası evine
getürdükten sonra bu sefer de devrisi günü de gelin hazırlıgını şeyini yapıler. ğınasını o
gece yapıler. gelini getirē o gece ğına çalı. ğınasını her iki taráf da yapı. davul zurna
köylü hep toplanıP oynē. iki teref de davullu zurnalı dūününü yapTuKTan sōra da
sabah da gelinin duvagını yapıdiler. undan sōra gelini ata bindürēdiler yengeler ata
40 binēdü. dūürçüler toplanēdi direk gelini alıp başka köye getirēdi. yoę bizde dua yoęTu.
bizde davul zurna. dua şeyde nikah yaptıgü dūün zamanı. māsela birgün evvel şindik
gelini hamamdan çıkarTacaK ya o günü hoca gelē. şerbet yapıler hoca onun ceyizini
hep yazē. o evde bi dua da yapı. o var bizde var. valla onu yok türhÇe okuyordu.
türhÇe ben çünki hoca okudugu zaman ben hiç gitmedim ama türhÇe neyse. he mi
45 gelin oğlan duasını yapēdi ondan sonra gelinin işte hamamdan çıktıgü zaman getirēler
hocanın yanına. bi de şerbet diyiler yapıli. ona da bütün millet oturē ya onnara dāiTiler
unda imam nikahı dēyiler dā. imam nikáh yapēdi hoca. vardı ama hoca imam nikāsını
da yapıyodu. o imam nikáhi da yapılıodu.

II (15)

Anlatan: Yaşar Eser (60 Yaş)

Derleme Yeri: Bindal Köyü

Derleme Tarihi: 02.08.2017

Konular: Cenaze – Düğün – Köyde Çiftçilik

he cenāzede işTe yuruḡ yaykaruḡ deFnederuḡ. yemek göTürürüK he yemek götürürüK
 üş gün boyunca yemek götürürüK. haberi hoca ver̄di hoca biz biliyüK hasTa biliyüK.
 ondan sōra da hoca sela ver̄. adam yıykılaḡ ġaldırılaḡ mezārını eṡi mertēini getür̄
 suyunu ġoyuyo işte hep ġomşular deFnedi gelin̄. tabi TuTarlar duTarlar yas tutarken
 5 yas evi işTe tuḡardı. üş günde onnara yemeK fēlan bişütTürmezdüK götürüḡdük.
 telēizyon aşmazdılar radyo şey yaPmazdılar. saḡal kesmez davul zurna çalmaz. hē
 çalmaz he hatTā altı ayda bi günü de davul gelürse o cenāzá sābı gitmezdi hē.

eski dūnler de giderdüK isterdüler verürdüler. undan sōra u zaman geyim meyim yödu.
 tabi nişan hoca dua yapardılar niKah duası. ondan sōra işte şeyse bi yemeḡ memēḡ
 10 verürdü ġomşulara. hē o sōna düğünde olur. oyun yapardı bi haFTa davul çalardı.
 eFendime söyim yemeK oyun. horan oynardı esKiden bar oynardılar. ēle giderdi.
 sādıÇ olurdu. sādıÇ dāmatı ġorur yemegini verür. o masarıF ona aitTür sādUCA. yani o
 damadın masıraFı da sādıca aididi. diyelim ki çayı sigārası meyvesi işTe. gelenner̄
 baḡi bi de dışardan deliġanı geldiḡ mi tikilürdüler töşein üstünde. otururdular otur
 15 dersen otururdular otur dermezsen oyun moyun bi iki ġırbaş. ya o dayaK oturma yoK
 ġalḡacan oturacān. otur yat ġalḡ yapardılar āsKiden yapardılar. gelin giderdüK ondan
 sonra da Tiyelim ki oriya bi tilki gönderüḡdük oriya haber verürdü Ki geliyüK işTe
 gelini alaçük. ona ġöre çayı gayFeyi yapardılar. giderdüK gelin başKa köye gider de
 yatarduḡ. orda yatarduK gelürdüK biḡ gün sōra. işTe alurduK gelirdüK başlını alurduK
 20 para alurduḡ ōle giderdi hē.

benim yaşıım yetmiş beş de dōum ġırK beş. ben çiftÇiliK yaPım hē. yā çiftÇiliK işTe
 diyālim Ki ya tarlayı sürersin. öküzle sürerdin. onu teḡrar bi dāa sürerdin tōumu
 serperdin ekerdin. güzün baḡar şey ayında ekim ayında güzün. baḡarda martTa o

zamannar eFendime sōlim. tarla getür şeye gübresini ver o zaman gübre mübre
 25 seşperdi ederdiñ. gelirdük baharda baharda gene seşperdüK he işTe ondan sōra da
 suyu gelür harKı gelür. hani su ħarkı gelı yá suvaracāz onu dā. zamanı gelenden
 suyunu zamanıñda verēcēsın. bōumda verēcēsın bōum ğalemi görsetTū zaman. būday
 görseTecēi zaman verürsün o zaman verürsün. sulama he sulama bizde suvarmaK
 deyilár. e işTe yāni ters rüzgar estin mi su verme çarpar. ters rüzgar üstTen gelür
 30 balKar alttan gelür balKar deniz doldurur. balħar éyidür yani su yerine geçer. eyi olı
 ters eserse çalınur būday ince olur. hē lodos ters yel derük biz. yaKar būday ğavurur
 hē. balKar eser deni doldurur. he u zaman tırpannan biÇerdük. bālarduK öküz
 arabasineğ götürürdüK. harman çalarduK harmanda dövenne sürerdük. makinéye de
 vururduK. gem dā āaşTan altına dişler vardı öküzlennen onnan ezerdüK hē. evvel o da
 35 yōmuş savurma yapımişler ben ona ğavuşmadım. biz maKineleri gördük. sulamıcan
 kötü ama suvariler şimdi onnar şey eden yoK. sōra çiçekler su verilmeZ. būday
 çiçekdeyKen su verülmez. o çoğ canım. sōra bu tohum işi var ya maya yōurda mayayı
 atmāya benzer. tavında atarsan torpak tava geleceK. torpāi mı ha şindi donu sıyıracan
 torpām üzerine ğoyacan üşüTmezse o zaman ekeçen. hāh toprağ bulğür bulğür olacağ
 40 ki ekim ola. o éyi olur tabi ya. her şey gendümüz ğorduk gendümüze şey ederdük.
 geçen senekini tohuma ayırur. o zaman herK ederdik herK ladas. sen kelKiTli misin?
 ladas ladas ladas deme bi sene toprā. biz herK derüz herK. iki deFa üş deFa sürerdük.
 yok ğışın dēál o bahardan güze ğadağ. martTan sonra ğışın da mallağı yedürüşün
 saman alaf işTe.

45 ğoyun vardı ineh öñüz işTe onnar varıdı. baħidılár geçi de vardı. azaldı hē onnar
 azaldı. çou māzide ğaldı varıdı evet hē. çoğ da çobanlığ yaptığ. yā otarırdın éyi
 otarmazsan yok tabi otaraçān. ben getmem de yani biz bi sene sıraya getTük yani bi
 sene de mal topladum bi sene de. beş gün ben gidicēm beş gün sen sıra dā. şimdi
 patoZlar çığTı biçerler çığTı. gene var tırpan da var amma ğene biçük yani. evel Ki
 50 ğün biráz biştim ben. mahakKa ğıyısını ğulāni biçecēsın.

vardı vardı gendü dāmıza giderdüğ. melenyolu mereKyōu yoğ yoğ korondā başKa o
 mereKyolu. korongözü işTe ordan ārı korondā. altıncı ayın yirmi beşi işTe yedinci ay o
 aralar. yoğ orda ğalurdulağ dā Toğuzuncu aya ğadár Toğuzuncu ayın on beşine ğadağ

galurduḡ. tarla işleri de biçidiḡ gelī gedī işTe. ora rahaTıdı hoçám. ēyle ufaḡ teFeK
55 evler yapıdin işte daşTan maşTan çadırdan madırdan hē.

II (16)**Anlatan: Ali Çelebi (63 Yaş)****Derleme Yeri: Gödül Köyü****Derleme Tarihi: 02.08.2017****Konular: Ziyaret Yerleri – Köydeki Yabani Meyve Sebze Adları**

ziyāreT vardı bizim. ziyāradın tepe derdiK ziyāraTın. burdan da görükür baḡ. yāmur için ḡurban keserdiler. işTe köylü toplanuḡ gider bi dua ederdüḡ hoçalar moçalar. yāmur duası ziyāratın oriyá. yoḡ öle yōdu da ziyārata giderdiler işte bi de bi ḡara daş vardı oráya gedīdiler. desin o ḡonuşı yā.

5 esKi zamandan bu dādan aşıā giderdüK he mi. erzinjana he ondan sōra arabalar çıḡTı ḡamyónnár. ondan sōra minibüsler ne biḡim işte öle gider gelürdüK. bir gün evvel giderdüK erzinjana bir gün sonra üş gün sürerdi. giderdim mal davar götürürdüK kestürür yerdüK. hayvan satısın hayvan alısın uFaḡ teFeK işTe işlerin olīdi dá. barduzlulaḡ nerde barduzlulaḡ bunnarın köyü belenner.

10 onnar ziyāraTa miyāraTa götürürdüleḡ işTe isim ḡordular. dedeleri ḡoyar işTe onun ḡulāna bi ḡameT bi ezán oḡurdular ismi ḡordular öle. dēydiler ama ben görmedim. kerāmı ḡadimi başının altına ḡordular işTe. öle derdiler ama ben görmedim bizim ocā yeminniymiş. yāni baSar ya derdiler baSar ya bizim ocā yeminniymiş. mollaḡile yeminniymiş mollaḡilin yegenisin dā. valla işTe çocuḡlar şeye meye götürīler.

15 görmedim ḡocaḡarular yapıdiler.

bunnar aḡleT vardı dā älması aḡleT onnar he. dā älması var germüşō olur erüK olur. germüşō ḡara bi aḡaÇ işTe yerdiler. başKa yerde ḡaraca deyiler he. yemişKen yemişKen olur ḡuşburnu olur datlu bi şeyler dālarda olur böürtTen olur. davşangagası o da ayneḡ ḡırmızı bi şey. böürtlen yazdın mı böürtTen olur işTe derelerde. şimdi şey

20 älmalar da var canım olī. hā onnarī sayarSam daraḡluḡ var bizim köyde alabazaḡ var cüciKdene var. daraḡluḡ var. mendeK var yarpaK bi tolma doldururlar meşela toplar geTürür doldururdular sarma. mendeK de biter toPlar getirüḡler ḡavurma yaparlar

güzel yimesi hanı ğavurmalıK. ısırgan var çāşır var. yā o da şimdi yāyiler evvel yōdu
ama şimdi toplī getürī yeyi. güciḥdene var tabi alabaḡ yazdın herıl alabaḡ. çoḡ şey
25 var çayırḲemliġi var gazyā var çayırḲemliġi gazyāi o da yeni çorba olī gazyāi çorbası
olī. tilkiġuyrugu olī TahmuT olī. gelinbarnā da yaz. danatePeSi yaz serçegözü yaz.
mantar da yaz mantar bitī hebüle el kibi yolda yenī. ot ot yem yem yemliḡ yaZ. yeter
yā çoḡ yazduḡ. mantarda da hasmantar var. ġavaḡmantarı var it mantarı deyüK o var.
onu sayarsan bitmez var su da var suyu da mı yazıçān. suyun çeşidini yazaşsan
30 mereKyolunun suyu meşūr. hoşapaḡarlarıḡ mēşur suyu. var eveleḡ de var. çoḡ deüşüK
çoḡ isimler var da işTe aḡlıma gelmī. kenger var boa kengeri var. keküle var keküle
var anşe kekülesi var yaz getsin. cenābı allah her şeyi yaraTmış saymāynan bitmez Ki.

III. KÖSE İLÇESİ METİNLERİ

III (1)

Anlatan: Turan Ayyıldız (70 Yaş)

Derleme Yeri: Gökçeköy Köyü

Derleme Tarihi: 24.08.2016

Konular: Köyde Kullanılan Yöresel Bazı Sözcükler - Köy Tarihi

şey var Çümleler sözcükle var mesele. kâan küyle heTürceK hepen. bunnar meselâ
 hepen deyürüh ya hepen eski toprağ evler. toprağ evler hep birbirine yaPışik yapıli.
 yâni güneşi duvardan alma olayı peK az orTadaki evlere göre. şindi ortada bi oda olî
 odanın tüm etrafı odalarla çevrili muhağKaK güneş ışını bacadan alması lazım. baca
 5 tavan tavandan. tavanı pencereyi goyîruK biz ona hepen diyirük. tabi hepenin şekli
 nasıl. eski tahTadan yapılır ortasına bi mişamba görük. mişambanın üstüne bi dene
 de kırman. çek ipilen makara sistemi palanga sistemi. onnan aç çek aşşagı ipi onnan aç
 kapa yâni pencereyi. pencere üstü olî. kân kân eskiden dabağ mabağ yoK öle şey yoK
 10 gâp gacağ yoK. genelde çou saklama gâplarının da çou toprağ. güveç zaP küP. küP
 dedimiz sizin aklınıza o kare gâPlağ gelmesin. o da topraktan fakat biraz şekli daha
 geniş olan bi gâP. bunnarı evin kenar duvar kenarına düzerler ama zemiğden yüksek
 olması gerekiyor. o yüksekli çan diyoruZ. ve evin berirli bi bölümüne gezmeK için
 aynı odanın berirli bölümü dolaşmaK için bi bölümü oturmaK için o oturma bölümünü
 biraz yüksek yaparlar. yâni oriya gâdar. he set ama set tahTadan yapılır bu biraz dâ. o
 15 yükseliye çan. küyle tandurun havalandırması. tandur bildümüz bu tandurın yanması
 için yaklaşıK iki üş metre diyer tarafından topraK altından bi hava delînin girmesi
 lazım altına. o hava delüne küyle denir küyle. ondan sora mesela gûduz. bizde gûduz
 deyince insanın aklına köPeK ısırılmış gelî. hayır bizde şey kırılmış yarısı bölünmüş ya
 da incinmiş yıpranmış kısalmış. gûduz kürek derler meselâ. kısalmış yıpranmış. kısa
 20 uçu körelmiş. köyde çiftÇiyim yâni besici. tandurun üstüne mesela te şeklinde bi şey
 var demir. onun üstüne diyelim güvecini kazanını gör. onun adı da hetirçek. şindi
 bizim bu yörenin kelimeleri dâ çoğ şeyden. buranın gelişimi de kars tarafı aırlıklı.

buradakinlár da yine buranın türkleri. mesela ben araştırdıma göre bu yöredeki öz türklerden yānı. türK oldū kesin olabileÇeK türklerden biriyim. neye dayanıyorum. bi
25 defā buranın insanıym. göş dīl. yānı buranın insanım diyim bu köyün yerlisi dīlim
ama bi yukarkı köyden gelmişim. o da nerden geliyor o da bu yörenin insanı.
araştırdım da fiziki ve rūhi bütün türK ırkının bütün özelliklerini taşıyorum. buranın
insanıym. bura yānı tari bilgilere dayanaraK. dedim gibi aslında çok da tarihi kalıntısı
var. mesela kilise dedimiZ ama kilisēye dāir hişbi şey yoK. roma dönemine ayiT. şindi
30 roma dönemi farklı rum dönemi farklı. mesela kilise diyoruz ama kilise bi tepe. hiÇ
belirti yoK. kilise deriz neden deriz bilmiyorum ama kilise. o çocuklūmuzda
hatırladımız o tepenin üstünde yapı kalıntıları vardı.

III (2)

Anlatan: Faruk Karakoç (45 Yaş, Lise Mezunu, Çiftçi)

Derleme Yeri: Örenşar Köyü

Derleme Tarihi: 24.08.2016

Konular: Köy Tarihi

burda rumlarnan gāyeT iyi anlaşıyorlar. hatTā ermenilerle de iyi anlaşıyorlar. ama bak şurayı dēinelim. burda türhlere ermeniler tarafından çok şiddetTi bir zulüm yapılmış. aynen on beş olayları Tiyolar ya bi zulüm var ama ärmeniler türKlere yapmışTır çok yannış biliniyor. burdaki tüm bayburT erzurum yöresini gezin dolaşın her insandan her 5 āyileden bi ah eşiTeceKsiniz. āh benim babamı bōle yapmışlar. ama nedense bütün dünya galhmiş ermeniler vurmuşsüz diyo. yok arkadaş inanın bu yörenin insanını dinneyin neler oldūnu göreceKsiniZ. burda o zamanda gelen insannar konu koniyu açıyo. gelen insannar çocuklarını bırakıP kaşmışlar. çocuklarını canlı canlı tarlaya bırakıP kaşmışlar. u zulümler neler yaşanmış yā. ne zulümler yaşanmış. ben şōle 10 düşünüyorum. yāni en acı şeyi rus harbінде yaşanmış. ruslardan dolayı çünkü göç etmiş. köyün tamāmı hemen hemen birkaç ayile kalmış. ruslar burayı işKal etTiklerinde tāminen kalmaK için geliyo. yāni ben burayı alfyim geri çekilim düşüncesi yoK. dolayısıyla halka hiÇ zulüm yoK ruslar tarafından hemen hemen hiç yoK. savaş kuralları hariç. var ya savaş kuralları hariç hēç zulm etmemişler. ama 15 ärmeniler zulm etmişler. şımarma rusTan çoK beğim araştırmam şu. o zaman da bi ingiliz oyunu. diyollar ki ärmenilere burda size bi devlet kurma düşüncemiZ var. ē kuracāZ ama burda tütK nüfusu younlukTa. siZ tütK nüfusunu gırarsanız veya kaçırırsanız ärmeni nüfusu younlukta kalır bōle bi. bayburtTa bi yer var taş māzalar deniyo. bōle yan yana dizilmiş māzalar varmış. insanları doldurmuş diri diri 20 yaKmışlar. diri diri insanları kuyulara doldurmuşlar dēirmenelerde yakmışlar. barzahan dediğimiz bi köy var dērmene bayburTun köyü. dēirmene doldurmuş insannarı yakmışlar. ama inanın şaka demiyorum burda hiçbir ermeninin öldürüldüne dair bi şey görmediK duymadıK duymazsınız. ama nedense herkes heP bōle diyo. evet hēç dedim gibi burası rum köyü ama younluk gene tütKlerde var. burda şey var

- 25 ġarşıda bi mezarlık bölgesi var. müslüman mezarlı çok geniş harmanlar var ya dedimiz. harmanlar bölgesi tamāmen müslüman mezarlı. ē şey var kilise dedimiz bölge yani müslüman mezarlı olmadığı kesin de. karşı köy var karşı köyün önünde de ören şehrin önünde de bi köy mezarlık var. orada müslüman mezarlı.

III (3)**Anlatan: Selami Doğan (48 Yaş)****Derleme Yeri: Salyazı Köyü****Derleme Tarihi: 24.08.2016****Konular: Köy Tarihi**

bi de Őu var benim kiŐisel kanım. uzun hasanna fatihin arasındaki geen savaŐ tam bu bölgede oluyo. tarih kaynakları Őu dāın arkasını der ama düşünün yüz yēmi bin tāne insan o taraftan iki yüz kırk bin dāne insan öbür taraftan karşılaŐınca bu ufacıK ovada olacaK savaŐ deyil. bence o savaŐın yayılması kolları da buralarda oluyo. tāminen o sonucu yāni bu mezarlar o savaŐın sonucu. mesela yine o karşı dāların üstünden başlayıP bu tarafa dōru uzanan bi duvar var. yaklaşık kaŐ kılometre on beŐ kılometre boyunca. yīma duvar elle yapılmıŐ duvar. biz dew sinoru deriz aTı dew sinoru. ama devlet sinoru devleT sinoru. ama Őimdi ben ne yapıyorum? dew sinoru diyoruz ama devlet sinoru. bu sınır boyunca gözetleme kuleleri var. kaleler var. yāni uzanmıŐ. yine yāni Őey var bizde bi üniverste mēzuni. araŐtırıP alnam vermiye alıŐıyoruz. Őeyde nerden neydi o köyün adı? pulurdan başlāyi altundaŐın arkadaKi tepede bitiyor bu duvar. peki bu duvarın yapılması nen amala olabilir? dikkatimi eken tamāmen Őey o fatihinen uzun hasanın savaŐı. bak benim sınır da rum o bölgede oluyo. ama tam bu savaŐ alanının bölgesinde bu duvarlar. ikinci bi Őey duvar yīma duvar. duvar ama niye yapılmıŐ ne amala bi devlet sinoru olsa dēyisen ki bu kadar kısa niye. kesinlikle bu mormo ovasını bölmeK için yapılmıŐ. bak Őu konumu gerēyle bu ovayı bölmeK için yapılmıŐ. yalnızca bu sınır bu ovayı bölmeK için yapılmıŐ. yavuzun trabzonu fetħinden sōra buranın öyküsü o zaman başlıyo. müslümanlık. bin beŐ yüzler bin altı yüzlerden sōra. bu bizim köyde yo. yanımızdaki komŐu köyün mesela tarī akkoyunnulara dayanır. ama bizim köyünki bin altı yüzlerde başlı. ben araŐtırmama göre bu bölgenin türK boyu eymürler. eymürler öuzların üoK kolunun dā kolunun eymür. eymür boyu anadoluya ilk gelen türK boyu eymür boyu. ve eymür boyunun yerleŐtū yer de tam bura. eymür boyu tam burāya yerleŐTi. bak eymür boyunun yerleŐme merkezi bura. Őindi o sınır dedimiz hat burası sinur bizimki bura. burası rum bölgesi. yāni bu sınır

25 rumlar o sınırlarını tamāmen korumuşlar. yani nüfus şeyi de yoK giriş çıkışı da yoK.
yani yanımızdaki köyün aşşā ukarī malazgirT savaşıyla bi başlangıcı var ama bizimki
tā bin beş yüzlü yıllar. yani buraya kadar gelmiş sınır var. hattā bu bölgede ceza yerleri
var. ceza evleri var. kalıntıları var yāni. sınırın öbür tarafında. burdan giriş çıkışlardan
dolayı herhangi bir cezalandırmada oriya atımişlar yāni. ilginç şeyler var savunma
30 yöntemleri var burada. mesela ben tepeden geçemiyom. bu anadoluda böle düşman
akınlarına Karşı ne yapmışlar. yüksek dağın kayalığın bölgelerin tepelerine kale inşa
etmişler. fakat burada ilginç bi şeye rastTıyoroZ. bu mormuÇ ovasının özellikle bu
köyümüzün altına düşen bölgede bataklık çok aşırı bi bataklık. bataklın ortasına
yīma bi köy yapmışlar. köyün etrafını böle yaklaşıu hesapladūma göre bi iki üş
35 metrelik bir surla çevirmişler. yapılma amacı tamāmen savunma. örenler bataklık köye
giriş yolu teK bi tāne yürüme yolu var. savunma amaçlı tamamen bataklın ortasında
köy kurmuşlar o zaman savunma amaçlı. bataklın ortasına yāni öyle de bi şey var.
farklı bi şeyi dā var ama. yavuz geştī zaman burdan. yavuz yāni benim bildim o. belki
fātih de olabilir. şindi baK otluKbeli savaşı karıştırmıyalım. otluKbeli savaşı fatile
40 uzun hasan arasında bin dört yüz aTmış bir yılında burda olúyo. yavuz farKlı. bura
yavuz iran üzerine yürüyor. yavuzun dönemi buraynan işi yok. bura fatihle uzun hasan
arası. şey diyeçēm o bataklık dedi alanda hasır üretim için bi şey var. bi biTki var.
kamış deyil de bizde cegen derler ona. cegen kındıra cegen bunnar aynı. sepet dēil de
hasır üretirler. ince bir ot. minder yāni ondan biz kem de yaparız kem diyoruz ona.
45 yani otları bālamak için bi iP yaparız. kem yani o otu o bi sanāyī o günün şartTarında
bi sanāyī ürünü diyelim orayı vergilendiriyor. o köyün kuruluş amacı o ordaki o sanāyī
örününü. yoK o kalıntı yīn. mormuÇ genel bi ismi var bayburtTan başlayıP kelkiTe
kadar bu ovanın adı mormuÇ. ama biZ genelde o bölge mormuÇ deriz. yani merkezi
orası mormuş köyü. yarısı ermeni dā sōra yarısı ermeni yarısı da türk köyü.
50 vergilendirince ermenilerin hepsi gidiyor. vergi koyulunca vergilerden dolayı
ermeniler gidiyor. türklere tamāmen devrediliyor. türkler de vergilerin ārlığından
dolayı başka birine devrediyor. unnar da başaramayınca öle kalıyor. verginin ārlığı
padişāın fermānı biraz āır basī yāni anpadın mı? mesela bu salyazının bi özelli kullandı
arāziler ve sınırlar vardır. bizim köyün arāzisi diyer köyün arāzilerinin çōundan
55 böyükTür. nedeni bu arāzi içindeki bütün köyler buraya toplanmış. misal palanda
demişiz palanda dedūmüz bi köy var. bunnar o bölgede küçüK küçüK yerleşim yerleri.

merkeze yerleşince gene kullanım alanı oralar. onun için bizim arāzi baya geniş. şindi
āırlıhlı dedīn gibi kafkas bölgesinden kişiler gelmiş. meselā dilimizde biz havuca
purçuKlu dēriz unnar da purçuKlu derler. yāni şeyler āzeriler de purçuKlu derler. yani
60 homojen bi halk oluşmuş burda. mesela bir istanbulda oturan bir vatandaş bir āzeriyle
oturuP ğonuşamaz yani annaşamaz ama biz çok rahat annaşırız. yāni belki her dedī
Çümleden belki bi parāraftan bir iki dāne sözcū anlamayız ama cūmlenin akıřında
tamānını anlarıZ. bāzen bize mesela antalyaya gittim zaman kimisi laz diyo kimisi
erzurumlu diyor kimisi āzeri misin diyor. çünkü dilimiz öyle ğarmaşık ki. mesela halk
65 oynarı var. mesela geleneksel bi halk oynarıımız var. bu halk oynarının çeşidi
on sekiz yirmiye yakın halk oyunumuz var yāni. dūnlerde oynanan o folklōr. bar
oynarız dā çok biz erZurum barları oynarıZ. bunnarın oynarın müzī de heş biri
birbirinden farklıdır. ama bizim köyün içinde hiş kemeņeyle oynanan las müzī yoK.
bizim gelenēimiz yāni her türlü gelenēimiz erzurumna eş dēr. tandur yaKmamızdan işte
70 bar oynamamıza gadar erzurum āırlıklı basar.

III (4)

Anlatan: Abdullah Şahin (86 Yaş, Çiftçi)

Derleme Yeri: Oylumdere Köyü

Derleme Tarihi: 24.08.2016

Konular: Tacirlik Anıları

arıya getTük bir araba göyun bir araba tohlu. halil āa isminde birine tohliyu satTuK. rüsTem de yanımızda KıçüK. dedi ki üsTümde para yoğ. gelin yardım edin tohliyu götüreK parayı da verim alım gelım. rüsteme dememiş ki bu çocukcāz rüsTemi yolladı. o da getti rüsTem davarı içeri göy hele bi çay demleyin. çaya oturun tam bir

5 buçuk saaT oldu rüstem gelmedi. sōra demēye başladı vay rüsTem vay rüsTem rüsTem getti rüsTem nerde ğaldi. sē kim deyir ki rüsTemi yolla. dedim sen bu göyunun yanında dur ben gidim rüsTemi alım gelım ben tanirem. şindi gidiken böle dörT yol var bi köşede üş tâne ğarı ğonuşi. anam eki köpeK. olan ēle azılı ki elimde çubuK var hēş dīnemēyiler. bağTım beni isiracağlar. pardesō sirtımdan çıkartTım

10 birinin başına doladım köpegin. çok cesāretTi yav cesārete baK. köpek döndi döndi gorhTi demeK. pardösō başından döşünce o ğaşti. öbürüne de bi ğaya vurдум o da getti. ğarının biri dēyi ki dēyi ğız bu herif ğor mu deli mi serseri mi. biri de dēi ki ğız dēyi vallā bu türke benzēyi. ben kürTÇe anlāyırām ya. şindi pardöseyi aldım geldim ğarşılarında durдум. abbō nası dedim böle şaşTı ğaldılar. dedi emmi sen kürT müsēn

15 ki dedim ya neyem vağ vağ vağ. benim gözlerim қor olayıdı seni türK bilüyriK biz. ben türKüm vallāi köpeğler beni ısracağ ğalksana dedim itōluit. ulan arkadaş gettim çayı demlemiş rüstemilen davşan ğanı gibi çekiler. dedim bunun ğardaşı beğli. sen bunu burda eyledin. ne edisen bunu ararlar ne diye bunu. ya hele gel sen de iki bordaK iş babō. iki iştikān da ben iştim. rüstemi alduK parayı alduK geldüK. ne günner

20 yaşaduK ya. hou gidiP orda ğalmasında nişan tahTasına getTük. ēyi diyne. kürTer kīs kīs ulan ne oldi? dedi dā ne olaçak rüsTemi vurmuşlar ğaragözede. şindiK unutmayrām annadı dedi urda bi fisilti var o ne? dedim bi şey yoğ. yoğ dedi bi şey var. dedim dā ne olaçağ deyiler rüstemi vurmuşlar. oy ğardaşım oy rüsTem dedi dönmiye başladı. beni dedi dālar ēlemez. iki dāne ayaK tohlu ğaldı onnarı al. tohlları ğaribe

25 ğattım onu aldım dōru erzuruma. erzuruma getTük erzurumdan bindik dōru āriya.
 āriya getTük ō hoş geldin. dedim hoşu beşi biraKın rüstemden bi hāber. ne oldi? dedim
 bōlēen bōle. dedi yoĥ dinime imānıma yatı dedi. la yatma zamanı mı get de çār ābilerin
 geldi. ğalhsın gelsin. bi göreK de rahaT edeK. geldi ki yemiş bulgur pilavınan
 yōurtTarı. neyise görüştük mörüştüK. aĥşam on yedi dene kürT geldi başımıza. dedim
 30 tam zamanı soraĥ. ben bunnara bir iKi tokunim. dedim ğonşular bu rüstem sizin neyiz?
 dedi vāllā canımız cigerimiz emmiōli dā. peĶi emmiōli bu nası emmiōli? alacaĥlılar
 gelī ğapiyā çocuĥları rahasıZ ediydiler illa para vēr. peki sizin şerefiz vicdaniz emiligiz
 bōle mi olio dedim. o sarı vahiT vardı ayāa ğalĥtı. dedi dinime imānıma niKāhıma
 dōru sōlī vallā dōru sōlī. bizde mislimanlıK yoĥ. ulan arkadaş dedi baĥın dedim ne
 35 yapacāsız biliyo musunuz. üş posta olacaĥsız parayı toplayıP geleceĥsiz. üş posta
 oldular iki yüz kırĥ milyónun yüz yirmisini getirdüler. yarı paralarını alı geliler yarı
 paralarını. hē listeyi yapTım rüstem aldıK allā şükür. yarısı ğaldı ama sōra yolladılar.
 rüstem de ōle ğurtardıK. neler çeĥTük yā. neler çeĥTük. o böyüK neyidi iki
 deneyidi? onnarın adı neyidi biri böyüK biri köçüK? neyidi onnarın adı yā
 40 hatırlamayırım. memet PöyüK mēmet köçüK mēmet. o böyüK mēmetin bi gelini
 varıdi. vay anam vay ayaKlarımızı çıkartı yıkaTiy çoraP Ketürdü göydürdi. gelin vay
 anam vay. böyüK memed dedin mīdi biráz duraĥan.

şimdi meĥidin de alacā var meĥiT gel oriya. şindi meĥiT bená dedi ki ben bunun
 dilinden anlamam. o da benim dilimden annamāyi. gel terĥüman ol. kōr yaşar vardı
 45 tanīsan burdan çoban getTi. vermiş o yan vermiş ğuzulari. yedi yüz lira alacā var
 demiş param yoĥ. üç yüz lira var dördü yoĥ. dörd kuruş noksan o da dī ki benim siye
 borcum yoK. ğet ğötün neriye sürüysān sür veremeyrim. sen beni terĥüman etti. dedim
 yaşar dedi buyur ābēy. dedim senin dinin var mı yoĥ mu? o nası ğonuşuK. dedim kefil
 kefāret sormadan malını verdi de sen nası deyişen viĥdanın yoĥ mu benim seĥe
 50 borcum yoĥ. allahTan ğorĥmaz mısan utanmaz mısan? dedi buĥaldım da deyirem
 benim borcum var ama üçünü verirem dördünü de sōra verirem almāyir. dur dedi
 ikñiz de durun. ver şu üç yüz lirayı dedim. üç yüz lirāy aldım cebime ğoydum. senin
 vicdanıān yaşar habunun hāli belli. getmiş parası yoĥ. tamam āabey dedi benim
 borcum borcumun kölesiyem ama yoĥ şindi. parayı aldıK geldüK. ben o böyüK
 55 mēmeTdeyim. baba köye gideK sene bi döner yedürecēm hāla yedürī. meĥiT meĥiT

hāla yedürī. bi de remziyner getTük. selaātTin vardı sêlho dêrdiler tanırsüz. yöremede bi geceğondu evi var. getTük berābar dedim selātTin efendi. gel bunun borcunu ver dedim. dedi ben size ğurban olım. bir ğarı var iki dene ğızım var beş dene de tayuğum var. başka canni bi şeyim yoğ. eyi dīne burayi. remzi aga sene bi teklifim var. ğarı 60 çirkin kötü kimse almaZ. eyi iki dene ğızım var ğızların birini para mukāveli verim geT sat parān al. vay anam baK bugün dünyā yanar. ulan sen bene ulan dedi şerefsiz ben buriya ğarı ğız almaya mı geldim? beni mi daşlatTuracān memleketTe? beni öldürürler daşlar öldürürler. ben buriya paramı almāya geldim. lan ğavat ben Karı toplamiyā mı geldim. dedi ne edim ğusura bahma ne edim buğaldım ğaldım. beş dene 65 tayuğum var canni bi şeim yoğ. o parayı yedi getTi. yoğ alamadıK. o parayı o ğuzuların parasını yedi getTi veremedi ki fakır adam. ēle bunnarı heP yaşaduK. neler benim başıma geşmedi yā. yā benim efendim. cenābı allahım kimseye düşürtmesin ēledür.

bi de āıla ğoyduğ ğoyunu. ğoyunu bi āıla ğoyduğ. toğlı bi āıla ğoyduğ. āıla ğoyduğ elli 70 ğuruş çift baş. o zamanın parası ālli ğuruş eyi para. yengem çayı demledi ordan aldı. dedim buyur dedi vollā sen beğlersin. hırkız malı götürür ben ğarışmam. ula dedim ne deyin. şaşTım ğaldım. çay ğaldı öğümde iştahım ğaşTi. ğarı annadi benim bozuldümi. kürtçe deyi utanmāyı mısan herif utanmāyı mısan sen bekle kürtçe deyi ben anlāyırım. dedim biraz durduk orda ğaldıK. dedim buyur ben sana ğorbān olım. sen bekle dedim 75 allah o hanımdan rāzı olsun. ben ne annaram dedim ya. sabā ğadar tüfeginen malı beKledi hırKız götüreceK diye. o memleketTe hala öle hāla hırsız. ya benim yegenim neler başımızda geşTi.

III (5)

Anlatan: Avni Doğan (75 Yaş, Çiftçi)

Derleme Yeri: Altıntaş Köyü

Derleme Tarihi: 24.08.2016

Konular: Kısa Bir Anı

gettim oraya on beş gün ben ğaldım bunun dedü köyde. on beş Kün gettim araba
getürmeye rüstemle. aha ğar. çıkılma mı var ele fırtına var ele fırtına var ki. araba orda
durı neyle çıkartacān. bizim aynur ārı da şeyidi hākim. aynur o zaman. ordan bindüK
tirāKtóra bata çıka bata çıka gettüK aynurun yanına. tirāKTörunan ya gettüK bulduĝ.
5 çıĝTuĝ şeyine hoş beş bizi aldı āırladı. oraya çayımızı ğävemizi hayırTur dedi ne
arāysin burda. bizim bu köyün ğizi. dedüĝ durum bundan ibāreT. oturun dedi siz çayızı
iÇin. tiliFonu eline aldı karayollarına tilifon aÇti. falancı köyün yolları derhal
aÇılacaK. onnar yola Çıktılar biz çayları iştüK. dedi gidin arabaların peşine. arabalar
yolda çıĝtuĝ yola ki essahTan o savurmalar dozerler arabalar. o kürtler ordan nası
10 gördiseler iki dene ğoş kesı. dedü kimin öle ğoç. heman yemāĝ yapın. et bişirüler
yollar açıldı milleti çāırdılar. etTeri yedüĝ. urda bi denesi dedi ki unun şüföri kim?
arabayi çalıştırdıK hazır. dedim ben. dedi arabaların peşine çıĝ. biziĝnen barābar dedi
ārıya gel. yōusa dedi bi dā yollar ğapanur. baĝTım haĝli. bi de bi dere var o köyün
öĝüne bi dere varıdı. o dere de buz. araba Çıĝmaz. taĝTılar beni de peşlerine. alduk
15 ārıya geldüĝ mi ārıya. sōra da ārıda durduĝ.

III (6)

Anlatan: Naim Tunç (86 Yaş, Çiftçi)

Derleme Yeri: Kayadibi Köyü

Derleme Tarihi: 24.08.2016

Konular: Karışık Sohbet

esKi durumu şindi yoK tabi. eskiden burda altı yüz dene öküz varidi. goşma öküzü. öküzülernen arāziyi ekidiler. şindi bi tane bulamazSın yoK dā. şimdi hep motor var yüz dene motor var. altı yüz tāneydi. elli bin atmış bin yetmiş bin tāne de goyun varidi. onu da bulamaZsın. efendim medeK derler sīr onları da arasan bulamaZsın. manda 5 manda. tırpan biçme bā bālamaḡ deste vurmaḡ onnar bitTi. şindi hep motor ekī motor biçī. orānan anamız dinimiz āliyoḡdū. elimiznen seçiyorduḡ. eki ay üç ay tarlalarda ḡaliyoduK. şindik de bir haFTa. şindi reşberlik bitTi. annadın mı esKiler ole.

eskiden güleşler varidi. meselā kim güzel güleşiyor şey yapıyor. hemen onnarı çıkarTıP KüreşTürüdüler. efendim esKiden ondan sōra o camış dedüklerimiz 10 döüşTürüdüler. çıkarTırdılar onların da döüşTürüdüler. bi de cırıT atımız varidi atnarınan herkes cırıT oynardı. o cırıT iki taraflı atlara binerler ellerinde bu zopalar annadın mı. zopalarla birbiḡüne atardılar. at burda ḡalmadı at burda dā yēni olurdi. esKiden düünler müünler efendime söyleyim pehlüvannar. mal davar çoḡudi. on üç bölük çıkardı bu köyden bu arāzi dālar hep tutulurdi şindi dā yoḡ.

15 esKiden gümüşāne yöresinde dul ḡarı Kalmazdi hep ovaya gelirdüler. neyinen bedafa. şindik de bi tāne Çana derman arasan bulamaZsın. yāni çalışmiya gelüdüler arka köyler. bu köy esKiden bu yana zengindi. esKiden burayı bu gümüşāne vilayetini baḡan bu köydü. aynen ole. yalnız gümüşāne vilayetini dēül. senin dedūün rizeyi hou gördün rizeyi bura besliydi. onnar hızarınan böle şey çekerler. biçerler şindik makināya 20 veriyölār tahtası burdan çıkıyo. yeni çıKTı yā. neler çıkardiler. yarayışlı dēl zararlı hepsi zarar. cipsi mipsi deyilār onnar bile zarar. tabi gitTük āma Kenşlik burası. giderük biraz gezerük.

IV. ŞİİRAN METİNLER

IV (1)

Anlatan: Cemal Cansız (52 Yaş, İlkokul Mezunu, Serbest Meslek)

Derleme Yeri: Bahçeli Köyü

Derleme Tarihi: 02.08.2017

Konular: Köydeki Düğün Adetleri, Futbolculuk Anıları

ğızı isteḡKene ênce arılar gider danışurlar. olacaḡ mı olmayacaḡ mı diye. bilgi sâbi
oluşlar. gönül rızası varısa dâvet êderler. gelin isteyin derler. gönül rızası olmazSa
zâten oçam istemeyi gelmeyin der hê bu iş olmaz der. ôle bi ısınma hareketine
girerler. undan sôra dūrçü gideller allân emriyinen peyğamberin abliynen isteller ama
5 bôle dâmaT ız bir arêya gelmeZ eski âdet. şimdikiler zâten sütlüçân gibi. sôra oldiysá
allahın emri oldiysá esKiden apı arKalarında gizli görüşme yapallar nişannılılar. ızı
görmeK için Çanta götürür tamam mı dâmaT tavuk gör leblebi gör fıstık gör fındık
gör fındık içi gör her şeyi gör. bunnarı nişanlısiynan yiyeceḡ ısınma hareketlerinden.
zaman sôra bi sene mi olur iki sene sôna geçimin şeyine dôru durumuna göre evliliḡ
10 yoluna girerler. dūn hazırlı yaparlar. davul zurna olursa davul zurna kemeñçe zâTen
peḡ nâdir yâni yüzde Pir ó da teyibinen olur. ôndan sôra bizim cenâzelerde ölü çoḡ olı.
cenâze oldū an ya bi gün önce ya bi gün sôra cenâze var. onu unuTma yaz. ya
beTduâdan ya da ne diyêlar ôna büz. büz mu edildüK ne edildüK hêç bi dūnde işimiz
rast getmiyor. hêr sene dūnümüzde muhakKaḡ bi önce bi sôra cenâzemiz olı. bôle iki
15 dere bi arada alıyuḡ. dūn de bizim ölü de bizim ikisini bir yapıyoZ.

dūnlerde keřKeḡ yapallar. pilav bulgur pilavı yapallar. piriÇ pilavı yapallar tavuk
yapallar. et döner bôle şeylerde ne bilim başKa ayrannı çorba yapallar. yarma yarmâyı
biřirüḡler düdüḡlü tencerede. yarmâyı mısır yarmasını una fasulye atiolar. u
biřTüḡden sôra ayran yapıp ona ÇalıP süper bôle undan yapallar. sini baḡlava aḡlına
20 ne gelüşse hePsi var.

ğızı almaya giden önderlik yapı ya yaħın çevresi gedı sözü geçen yengeler gedı.
 yengelerden sōra damadın emisi dayısı öncülüK yapı aKrabalarından. babası biráz
 çekimser olursa unnarı ileri süriler. yırtıħ olursa gendi de unnarnan barabar hep
 bārāber. bu işi vur idiP gediler gelinin gapıya dayanılár. öküz öldü harK kesildi ineK
 25 öldü heP kesildi verin bā Kızı. aliler esKiden ata bindirürdüler atnan götürürdüler. at
 devri ğaħkTı it devrine arabıya bindirdüler. arabaynan götürüler dērmene ğadar.
 dērmen var ormanın dibinde. õle bi gezdürürler. undan sōra getirürler atarlar iŞeriye.
 sırtı atiler para aliler dakKa başı sırtı atiler. ceP boşısa zarfı veriP yollāyi. ceP doliysa
 yā senede bi kere olı bu iş ömrümde. birine beş ğoy birine on ğoy birine yirmi
 30 diyēkene esas sırtı ğaldımın õ ölüm çez malları yayılsın. orda hasaT böyüK. şindi u
 da bizim esKi geleneħde genÇlik futbol oynadıya. ğoñÇ veya forma krampon bōle
 şeyine yūlü bir para alidılar. o zaman mesela beşer lira çocuklara veriseler elli yūZ iki
 yūZ üç yūZ beş yūZ bin lira o zamanın paraSı. genÇlik alidi u parayı kulüp nāmına.
 toħlu keserdiler oluşsa olmazsa kulübün geliş gidellerine ğullanırdılar o zamanki on
 35 sene önciye ğadar veyāħıT on beş sene önciye ğadar. zāten ben on beş sene oliyo
 futbolu bıraħalı. yā bizim burda sırtı atTınmın gelin bi tarāFa damaT bi tarāFa. hePisi bi
 aħşamda buluşurlar başKan. ondan sōra sabānan ğalKarlaş duvaħ yaparlar. gelinin
 duasına giderler para atarlar biliyo musun. he ğarılar arasında gelini görmiye giderler.
 gelin sıraynan el öper bildim ğadar ortiya mendil atarlar para atarlar uriya. gelinin işi
 40 bitti mi yāni. ğüveyi odası da olıya ğüvey odasına da giderler genşler helvá yemiye.
 baħarlar hebüle baħarlar ki ğüvey bu gece ğulaħları ğevşeh mi çiT mi. una da deneme
 yaparlar. ğüveyin yüzü ğülisá dişi ğana dēdi yüzü ğülmeyiSe barajı aşamadı yavrum.
 ikinci geceye erteledi bileti erteledi. undan sōra sen bi dā ben bi dā dūn şeyi bōle yāni.

esKiden hüsusi bena şut çeħTiriřdü möħTerem. elinde de hābōle bi ali haydar. bizim
 45 orda bi Çayır vardı top sāsı ederdik orāyi. toPu tikerdi bene hüsusi ayāmı da haburda
 da duTardı. topun üstüne vur dērdi bene. üstüne vuruşsan galeci maleci aliP çalıP
 götüri. altına girersen ali haydar ğafān ineÇeK. üstünde de yazılı hā tikenli elma
 deynē. bi vuruyom ğaleyı duTuyo bi vuruyom ğıydan geçiyor yanıma vurı buralarıma.
 bi kere vurdum altına bi girdim habōle yegen füze gibi top ordan getTi ali haydar
 50 habōle geldi benim haburaya kūt. haburdan üç ay ğıçımı ğaldırıP da topa vuramadım.
 tam da benim cafcıflı zamānım. maç alılar oynatmāyılar yürēm yarılı bir bi de ğol

yeyiriK iki yeniliP soĥılar habu ġadar yollāyılar. iyi niye vurmasan da benim bu sen
diyi hak edisin diyi ben māsus seni sakatlāyırım Ki diyi oynamıyasın. éyice ōrenesin
yāni topa vurmayı sanki bilmēymişim gibi. zaten topu yiyesim geli. ōle bi macerālarım
55 olīdi. sonġadan sonġadan bizim bi ġıranlān dere var harmannar. oriyay derēy bōle
yardılar top sāsı etTiler. kupa düzenlēyrüK gelene vurīduK on dene yirmi tene sallar
yollāyduK. dōş ġavgā da olīdi. ben hem golciydim ben de her boK varıdı yā sānın her
tarafı bana ait idi. doĥsan dakKa kimse beni tutamāydi. antireman alīdik bunun o
zaman biraz daha ham osTuruk vardı götünde. topu açardım bu bená çelme takmaK
60 için ūraşırđı ben fūze ġēbi gedirim gavuşāmāya tısrıtısından yıkīdı ortalī. bōle
genşlimiz bōle hay huyunan geşTi. ondan sōra gurbet hayatı başladı biz gūrbete
açıldıK.

IV (2)

Anlatan: Nazmi Erenler (Aşık Nazmi) (60 Yaş, İlkokul Mezunlu)

Derleme Yeri: Evren Köyü

Derleme Tarihi: 03.08.2017

Konular: Köydeki Düğün Adetleri - Kendi Yazdığı Bir Şiir

örf ve âdetlerimize gelince. şimdi bizim burda bah. gızı istemiye ilk önce giderler. allahan emriylen peygamberin gavliyle. gızın işte felancıyı ölümü filancıya istiyoruz. tamam razi ederler razi orurlar. eskiden başlık vardı biliyo musun ta eskiden. ben mesela on beş bin lira başlık verdim. şimdi başlık maşlık yok. ondan sora ne yaparlar. 5 söz keserler el öperler büyüklere elini öperler tamam derler. ne zamana karar veriyoruz. işte üç dört gün sonra nişanımız var. dört gün sora nişan yaparlar veya yüzük takarlar ama eskiden yüzük tahma diye bi şey yodu. ne vardı. yok damat yok. ben burda nişanımı görmeye gidikene var ya gece garantuluğa böyle hiç kimse görmeden. görünürsen sıkıntı. benim gayınpeder nişanımı döydü benim peşime 10 düştü. hikaye bunnar. ondan sora danışuk yaparlar danışuk köy çarırlar böyle umümi köyü. danışuk mesela geldin he işte danışuk yaparlar. danışuk dediğim zaman yani danışuk dediğim zaman danışıklar ki böyle bir hayırlı işimiz var tamam mı. böyle bir hayırlı işimiz var. ondan sora danışuk yaparlar işte derler arkadaş hayırlı bir maslatımız var hayırlı bir işimiz var. işte felan günü düğünümüz başlıyor tamam mı. 15 he dünde ne var olan saducu derler dayısının ölü. yenge derler yenge mesela olana yenge biner. biri küçük yenge biri büyük yenge dörü mu. bacısı biner halası biner. büyük yenge küçük yenge paylaşırlar. dün perşembe günü başlar. perşembe günü dün başlar. cuma günü yok bayrak perşembe günü galhar cuma günü yengeler olan evinden gız evine gider. yenge düürçüler yengeler olan evinden kız evine gider cuma 20 günü. cumartesi dün sona erdi günü de kız evinden gelini çıkarurlar cuma günü. gelini Çıkarıkene işte gelinin gardeşleri bel balaması işte şu bu yol parası işte gapı parası eskiden öleydi. damat yok bu yanda. savduçla birle bekliyo. şimdi bi dakika. gelini getirirler olan tarafına gelin geştikten gız tarafında eskiden silah çok atardılar. gız tarafında silah atma yok. gız tarafının mintikasını bu tarafa geçtikten sora

25 dayanırlar silahlara atarlar. ondan sonra gelir gelin olanın evinin önüne olan diyelim
 gelin geldi şuraya de mi burda ineceğ. olan Çıkar Çatıya oraya bacıya elinde şöle bi
 kilo şeker bozuK Para içerisinde gelinin başından aşşā tökerler. gelini orda indirirler
 götürürler içeriye. ha bu arada dūn ortasında mesela köyümüzün bağ aFedersin eşeğ
 yaparlar ayı yaparlar gız yaparlar erkekler. yā oyun işTe erKeK tarafına yapılan bir
 30 oyun. mesela merkebe yani eşşē ters bindürürler üstüne başına bir abTest lēeni vardı
 esKiden. onu ters dönderür gafasına görler üstüne kül tökerler gaz yāi tökerler atēş
 yağarlar. önden de işTē dede eşşēi Çeker. önden eşşēi çeker götürür eyle. gızlar da
 erkekTen hani yapma gızlar da işte gızlar var diye kadın elbisesi giyī diye köyün
 delūkanlıları gelir birisi boynuna sarılır o da şeyinen palasKaynan veya deynēnen
 35 yapışTurmaya başlarlar. dūn töresi esKi şeyler böleydi.

köfte sarma siron. siron şöle yukadan yapma şöle düzerler üstüne ayran tökerler bi de
 üzerine şey yaparlar yā yağarlar. ondan sōra yemeğlerden dedim gibi bağ köfTe sarma
 keşKeK pilaw sütlü. sütTaş derler ona biz sütTü derdiK. ondan sōra ne bilim men taze
 fasulye pataTeS. yahnī işTe ondan sōra ayran aşı çorba tabi canım. mısır çorbası
 40 veyāuT da gendūme çorbası. tabi tabi bişürürler. bişirdiKTen sōra ayranı ğatarlar olur
 ayran çorbası işTe hē.

dūn bittiKTen sōra işte tamam sona erer işte üş gün sonra gelini alır götürür geriliye
 götürürleğ babasının evine. ğaynanası ğaynatası. o gelür üş dört gün sōra da şey alır
 eşyā alır eşiyle birlikTe gideller. onu ēyi dedin eskiden gelinner. sen ğaynatān gelinnik
 45 TutTun mu? gelinniK tuTma. gelin ğapının arKasığda tikileceğ. ğaynana diyecek Ki
 git yat ağşam oldu. yatağ yeriyeñ giT yōsa tikileciK.

ben saZ çalarım türkū söylerim bu köyde. esKiden sazım yōudu çoK ufāğdım o
 zaman. ondan sōra ben bu köyü terK etdiKden sōra sazı sözü öğrendim. ben bu köyü
 terK edeli oldu kırğ sene. işTe köyümün üzerine bāzı şeyler yazarım. öle şeylerim var
 50 onda sōra türkū söylerim şenniğlerde söylerim. şimdi meselā diyālim ki köyüme bir
 türkū söyledim onu şimdi sana şuraya dieyim

bir ğuş ğonmuş şu yaylanın başına

obasına çeşmesine daşına

riyā oldu girdi benim düşüme

- 55 ben ardaşın düzünü özledim - ardaş bizim bir mıntıka tamam mı -
çoban sesi gelmez oldu dālardan - çoban eskiden çoĝudu dālarda şimdi yoK -
ğoyun ĝuzu kesilmiş yaylalardan
ğuş sesi gelmez oldu ĝayalardan
ğonaĝTarın daşını özledim - ĝonaĝTar daşı da bizim burda bi mıntıka -
- 60 aşık nazmi bitürmedi sözünü
su işTigim kizirōun düzünü - o da şō yuKarda bi çeşme var orası -
kiraz çayırını ĝalanT düzünü
gufaranın suyunu özledim (gufara da şurası bah)

IV (3)

Anlatan: Saadet Kelif (60 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı)

Derleme Yeri: Alacahan Köyü

Derleme Tarihi: 03.08.2017

Konular: Köyde Tarım – Doğum Adetleri – Hıdırellez – Cenaze - Hayvancılık

ğaşma işini ben isTedim adamı. adam da el dedi ben de eldim. aşTık getTiK bi yere. bi yerde muhTar geldi söyletTi bizè oldu getTi. sen zorūnan mı aştın ben dedim i ben kendim geldim. on yedi yaşıdaydım. dūn yapmadıK. açana dūğün oluř mu. o taraF şikāt etTi sōra barışTıK.

- 5 vallā tarımcılıK aynı tarralar öküzler vardı. öküzlerden sürīdiler saban vardı bōle. ondan sōra onu eerdiler. būda ekīler tarlayı sürīler būda ekīdiler. Kūzūn ekīdiK baharın. güzūn onunçu ayda eīdin. būday seřpīdin öküzlerden sürīdin. ondan sōra bahar gelīy baharın ona gübre seřpīdin suvarīdin. undan sōra tırpannan biīdiler o zaman bier yoK. bierdiK çok bitiK orānan bierdiK. deste yapīrik destelerī de bi
- 10 a iři toplāyī bi yıgın yapīdıK yıgını da öküz arabalariynán daşırdıK getirişdük armana. armanda onu dādırdıK iki dene de öküz var arkasında da bir tahta var tahtanın altına Taş yapardılar. o daşınan beraber dön dön dön oni saman iderdī. saman etTihten sōra toplardılar bi de maineler vardı bōle orlar. arman mainesi hē onu çevirirdūler bi iři çevireceK bi iři kürēnen dolduraca bi iři ne bilim altını
- 15 ekece būday ekece. būdayı ayırīdi he he būdayı ayırīdi. arpayī da aynısını arpayı ekīdiK aynı şekilde aynı unu da toplardıK makinēye vururdular aynı sürerdiler u zaman patoZ yōudu şey yōudu. hē u zamanlar da unlar da ēyleydiler.

- ziyāret vardı şu arşuda bi ziyāret. ora ne bilim ziyāret deşdiler adını unutTum. şu yoarda var bi dāne am dērdiler yanında am vardı. nere gidīsiz ama ziyāreTe
- 20 gidiyrim dērdiler. orda giderdişer ü kere dolanırdular artuK ne bilim. undan sōra içinde bi şey vardı uşburnu vardı o uşburnıya bi para ırım mırım bi şeyler bulurdular yapıştırurdular urāya. undan sōra kirPitinen yaıydılār. o apuT yapuřturīsın ya onu yaıydılār esi zaman işleri ne bilim. onnarı annatırdılār artuK

ne oldu. vallā orada dēmek ki esKilerden ne vardı orada orayı ziyāreT diye gider
 25 dolanırdular ZiyāreT ederdieğ. uyuduğ uyuyanda ruyanda ne gördün artuK birbirlerine
 derdiler ben burda ruya gördüm bunu gördüm şunu gördüm artuK essah yalan. vallā
 çapuT bālaydıler ziyārete onu bi dā yaĥıydiler. baĥim yanīdi mi yanmī mi. şindi
 diyelim ben baygınnuK geçüririm baylırim ama o ziyārete getTim o ziyāret bene ēyi
 geldi. daha bayılmāyım.

30 gelin çocuK doğar üş Kün yatar üş Künden sora. hā albasma bilmeyrim albasma göre
 albasma gelirmiş bi ġarı. artuK çocū mu boarmış ġarıya mı bi şey ēdermiş gaÇar
 gidermiş. onnarı ġorumaK için başına ġuran ġordular. diyelim ben çocuK etTim
 yatirim loĥusayım benim başıma ġuran goyīdular. ama hanı zateğ şey olīsın o ġurani
 da neye ġoyīdilār başına bilmeyrim. ġorusun diye. benim bi çocuK etTim geldim
 35 yanımda süpürKe var yanında eĥmeK var. yanına bi dāne iP çevürmüşler ne olaÇaK al
 ġarısı gelmiyeÇeĥ. çocūn yanına dōru onu ġorusun diye. yō çocuĥ çıĥar da ġorurlar
 yani aĥşamdan bi yere çıkarTmazlar. aman nedür al basar işte ġırĥı çocuĥ bi yere
 çıĥmaZ. ġırĥında hiçbü şey etmezler bi ġün durī bi ġün yıĥardılar bi ġün durī bi ġün
 yıĥardılar böyüsün diye. undan sōra üş ġün olur çocuga toplanır ġonu ġonşu bi ġörme
 40 yapar. hediye getirūler elbise para artuĥ ġart ne taĥarsan. vallā çocuk yürüyemezse
 çocuk diyelim üş yaşında oldu yürüyemedi. aman derler ġötüreçeĥsin çāminin öyüne
 çāmide ilĤ ayaĥlarına bir bā bālardılar. çāmiden ilk çıKan tabi senin elinde makas var
 o ipi keseceK. ġonuşamazsa da ġonuşmiyā bi şey yok artuK allah izin verür.
 ġonuşmiya bi şey ēdemezdiler ama ēyle yürümeyeni ġötürüdüler. vardı yāni
 45 keserdiler göre ipinen ki yürüsün diye. artuK bi cūma ġötürüdüler iki cūma
 ġötürüdüler üç cūma ġötürüdüler. ondan sōra göre yerirdü artuK gerirdü yerimezdi.
 eyle derdiler yerimezse çāminin önüne ġötür de ilk çıkan cāmiden makasınağ kessin bi
 iPi.

olurudu hıdırelleZ. bugün mayısın altısı toplanırdıK artuK bütün köyün ġenşler herifler
 50 ġarılar. bugün hıdırilleZ burda heşbi şey ġopartmıyacaĥsın ġünahTır. hamileysen çocūn
 sakaT olur derdiler. odun modun ġırmıyacaĥsın. ondan sōra yapardın hazırlardın bi
 şeyler giderdin piĥniĥlere yāni. yoĥ ziyāreT deil piĥniĥ yerlerine. ġarılar toplanırdılar
 horon oynarTılar. çeliĥ oynarTılar ne bilim işte ēlençe yapardılar ama şindi o yoĥ. ēle
 bi şey daha heşbi şey ġalmadı. sabahTan böün hıdırilleZ ya bugün aĥşamdan bi ġün

55 önce yarın hıdırèllezde ne yapacūK. gözleme yapaK kete yapaK yumurta haşlaruK
 artuK ne yaparsan az buçuḥ yāni bi yerde toplanuP. ēle bi şey yōdu su mu tōḥme
 yōudu. işte o günü şindi aḥşama ğadar durdun aḥşamınan dērdin ki aman ben odun
 ğırdım ben şey etTim. Kidīm bir avuç arpa duzu arpāya gatīm de götürīm bi baḥcanın
 bi forucun ğıyısına ekīm ne diyeÇīm bugünkü ettīm günahlar bunun boynuna mı
 60 deydiler. ōle bişey de varıdı onu da yapTim ben. arpayı eḶerdin orıya ya bitīdi ya
 bitmēydi. ğapı ḶitTeme de olmāycaḥ ne olacaḥ. bi dene ğarı hamilēymiş Közleme
 yapmış küt yapmış. çocuḥ Tōmuş ki alında bi ğocaman bi kuş var. ne oldu ola ben
 bugün ēriçē tutmadım küt yaptım çocūn burasına künt oldu bi kuş dōdu. bi denesi de
 şeye gideceḥ çift sürmiye gideceḥ. eşkiden bi masTanın ucuna bi demür şey ēderdiler
 65 çivi gibi bi şey onu. ne olacaḥ bu dūrteceḥsin mallar yōrūye şey ēdeceḥsin. onu da
 sıvırdī göre. çocuK dōdu ki barmānın burasından bi şey asılı. valla bugün şey yapTim
 da çocūn barmānda bu oldu modül yapTim diye yāni. işte onu da derdiler artuḥ ne
 bilim işTe ērice yē tutardılar ama şindi yoK. dā başḶa ōle hikeyā de bilmēyrim yani dā
 önceleri de bilmēyrim benden sōra bunnarıdı öncelerde nasıldı bilmērim.

70 şindi babamlar dedemler dēl de benim ğaynatamın anası muhaÇirliK varmış bi
 yerdeymiş. millet ğaḶmış getmiş muhacirliğe ğaḶmışlar ki hēş kimse yoK. mal mülK
 de var ama malları piraḶmışlar ğaynanamın anası buralīmiş. almış iki Tene çocū var
 sırtına gelmiş burāya. yani onnar getmişler muhacirliē orda yalnız Kalmış. almış
 çocuḥları gelmiş babasının Ḷöyüne. yoḥ ondan sōra daha gelmeZ ki nasıl onnar
 75 oralarda ğaldı zāar. ğaynatam anası kelifliymiş.

Çenāze öldü artuK mezeri eşerler yas Tutarlar. Çenāze öldü herkeş yas tutar o gün.
 cenāzeyi yurlar yıḥarlar ğonu ğonşu toplanur Kötürür yerine ğor gelürler. yas evine
 gelürler yas almıya ōle başın sā olsun derler. yemeK ęgetirürdüler işTe başın sā olsun.
 ölünün eşyalarını eşkiden birilerine veriler şindi de yaḥıylár. isKaT yoḥTur şindi dā
 80 öncelerden isKaT bilmeyem yani yaptığı günahları mı oruşlar yerine mi heral bunnar
 isKaT para veriydiler heral. ne oldu bir ay iki senede oruç tutmāy bu ğaş lira ēder
 parası onu veridiler. iskaT para diyidiler. eşyaları yataḥTa öldü onu söKer yıḥardılar
 ama adam yataK atamaz yāni yatī. üstünŭ başını toPlar yıkardılar fakir fukarāya
 verirdiler. ama şindi dā yoK artuK götürüP yaḥıP bi yerde geliler hē o şeḶilde.

85 hayvan mı hayvan öhüz baħardılar. yāni tarla sürmeK iÇün. çamuş baKardılar. ondan
sōra manda dērdileḡ yāni Çamuşun dişisi olīdi manda. onu saġardılar onu Çamuş
erĶeK ayri dişisi ayri. ineh saħlardılaḡ tosun saħlardılaḡ. ġoyun saħlardılaḡ ġuzu
saħlardılaḡ keÇi saħlardılaḡ. tabi onnardan yōrt sūT. ben peynir yapTım yoħ ben
90 makinám varıdı sūT makinem sūTü saġardım getirür makineye ġurdum. esĶiden şindi
zaten var peynir mayası. esĶiyi ben esĶiden çī tōkīler aynı şindiki gibi bilmēyrim ben.
yayuk yayardıħ bugün sūTü sāar tōkerdiK helkēye onun devrisü ġünü yayıħlar olurdi
pasardıK büyüħ yayıħlar. unnarnan beraber yayardıK atar üstüne ġatını çükeliħ
yapardıħ yāını da yıKar yerine ġorduħ. yoħ mayayī hatırlamāyrim zaten şindiK mayası
var. vallā ben şindi sūT maĶinesi vardı vuruḡdum makinēye yaġını alırdım unu
95 bişirürdüm. u dururdu bi ġaş ġün onu yayardım yā yapardım pişmiş yā olurdu. bi dá çī
tōkīsin çigi yayukTa yayīsin bi de onun yaġı olī ona da çī yaġı dērler. bişürīsin bişmiş
yā olī. peynir biz deleme deriK ha şindi maĶineye vurdūmuzı deleme deriK. ayrıyeten
de peynir yaparsan da peynir mayası atiP o peyniri yapīsin bi deleme derdüK peynir
derdüK çökeliK. yoħ onnarı bilmezdiK. çī yā çökeliK sūTü tōkīsin helkeye doldurīsin
100 onu yayıyīsin onun yāını alīsin. bişmeyi yā o çī yaġı olī yāni çökeliKin yāi. öbür yāi da
maĶineyá vurīsin onun yaġı ayrılı bi yere. onu bişürīsin tencerede o bişmiş yā olīy.
ona da bişmiş yā deyīsin. onnardan ben heÇ saħlamadım ama onnarın da sūTü de aynı.
bunnar sūTler gibiñ aynı gine şeKil. şindi bi şey sor baħım bu bileceħ mi. onnarı biz
bilmēyriK. onnarı olmazdı. peynir deleme deriK işTe.

IV (4)

Anlatan: Güllü Ablak (75 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı)

Derleme Yeri: Günyüzü Köyü

Derleme Tarihi: 03.08.2017

Konular: Köyde Halı Dokumacılığı

kilim yapardılar tabi. çoğ Küzel kilimler yapardı. ipe göyunlardan şey yapardılar
yünden göyunlardan gırkardılar yapardılar. ondan sora köğ boya derdiler bostannarığ
ğıyılarında köğ boya olur böyle yeşil bi şey. onu kazmaynan elinnen çeKer çıkarırsun
dibi sarıdır. onu şey yapardılar boyardılar işTe. köyde bazı kadınlar vardı yaşlı bilen
5 kadın herkeş bilmezdi. u ipleri boyardılar. orasını çok bilemeyrim ama gine de boya
da atardılar şey yapardılar belki köğ boya. tezgâhta yapıdılar. gömşumuz vardı
bitişigimiz. boyayı nasıl boyardılar. bosTan boyası bosTannardan söher getirürdüler ot
varıdı. söradan atardılar tâbi. bosTannardan bosTan boyası çıkarırdı hebüle hebüle
otların köklerinde. undan sora gazana töKerdiler. inehlerin idrarını birleştirdiler.
10 onnan onu gaynadur. bosTan boyanın boyası çıkıyodu çıkTı gibi yapısun ipe. gıldan
gıldan kendirden de yapar da kendir boya almaZ. o kendir şeye suya goyılar suda turı
onu Töviler ondan sora işleyiler. kelep edidi kelepleri atıdiler gazana. atıdiler kırmızı
isteysele atıdiler meselē sarı isteyisiler sarıyı atıdiler hepsini rengârenk boyadiydiler.
KemK KemK derdiler. iKi tane şey dört tane odun bi denesi üstünde biri altında iKi de
15 yannarında. KırkıT büyüğü de toKmağ. Kemkden bu yana gelidiler köylerden
yürmiye. çeşidi var nahışlısı var ondağ sora sâde güzeli var. sâde yünden olanı var. zilli
Kilim derler ona desenli. palaS derdiler gıldan yapTıklarına palaS derdiler. onnarda
būda gurudurduK dā çoğ būda yıkardığ būda gurudurduğ. hasır bizim köy yapmaz
hasır bunun hanımının köyü yapardı. onu puşudan mısırın sapından koçanı. mısırın
20 yapraklarından mısırın sapından koçanı var ya onu haşlardılar gāliba bi şey yapardılar
yumuşardı. bizim köy onu hiç yapmadı. hasır bizde yoğ. hasır mı puşudan mısır
ununuğ şeyinen puşu puşu derler. mısırın şeyinden koçanından yaPrahlarından sarar
hasır tokurlar. gaynar suya sohilâr. unnarı işlemeydiler Ki. u da kemKde olıdu.
tohumasını elinnen sariyosun tokiyosuğ. ben çoğ tokudum. onu haşlılâr beyle bālayılâr

25 iPinen ondan sōra ğaynar suyunaĝ isladīlār. duzlu suynan unu haşlarlar uni sıcak
 suynan haşlarlar örerler. hasırlar dā ziyāde būda ğuruTmaK için ekin ğuruTmaK için
 tez ğurur. biz her sene bi tane hasır toĝurduK yānı. yumuşak yerlerini seçerler sert
 yerlerini atarlar habōle habōle ipinen bālarlar ğışın hasır yapmaK için. onnarı
 ğaynaTıP yoK yoK ğaynar suynan isladurlaĝ elinde beyle sara sara toĝurlar. yoĝ yoĝ
 30 kendi eliyen. iği tāne bōlece iPlerin arasından arasından toĝuya toĝuya giderdiler.
 ben hePsini ördüm ama.

oynardıK hau bayırlarda. ādeTderimiz ne bile toplanurduĝ arkadaşleynen çarpı
 ğordular oriya bu deynēni atar devirürdüK. onu tiğene ğadar biz ğaçarduK bizi
 vuramazdılar. her şeyde oynarduĝ. üsTünden atlıyan o yana bu yana. meselā bu evde
 35 yumurTa Pişmiyeceĝ. ateşi vermezdiler Ėimsēye hıdırelleSde. ondan sōra yumurta
 pişirmezdiler. ondan sōra ğarılar hēP toplanırdular giyim ğuşam haburda bi ĥarmān
 vardı oraya çıKardılar. yılbaşı yılbaşı varidı. nenem yılbaşında bunu Ğgetirürdü.
 sıtkıdan başKa kimse evimize Ğgelmesin. bunu Ğgetirirdi bi tane ğoyun getiriĝdi bunun
 ayaĝı çoĝ eyi gelimiş bizim eve. annemĞgil yōdu annem babam nenemnen durıdıĝ.
 40 ğızım saĝın ğapı kimsiye aÇma sığı gelsin. gider hau çeşmenin başına bi şeyler
 tökerdiler. būda mı tökīdiler galiba ekīdiler. küçüĝdüm ya o ğadar aĝlımda yānı. o
 ğadar bilirim.

IV (5)

Anlatan: Mustafa Aksu (64 Yaş, İlkokul Mezunu)

Derleme Yeri: Çambaşı Köyü

Derleme Tarihi: 03.08.2017

Konular: Kız İsteme - Düğün Adetleri – Gelinlik Tutmak

ben de dede oldum. sen sor ben cevaP verim. şimdi gız isTemeye köyün ileri gelen sözü geçen kişiyi de alır isTiyen. gız isticeK adam dünür gider gız taraFına. zâten biğ seFerde he demezler genelde nazlanırlar. yâ düşünelim derler acelemiz yoğ derler gızımız küçüğ bi bāane uydururlar hē öle ikile demezler de oyalarlar. aradan bi gaş gün geÇer bi dā giderler. o zaman da gönlü varsa allah da yazdıysa niye olmasın der 5 Tamam. söz keserler nişan gününü tesPit ederler. nişan günü geldī zaman ğonu ğonşuyu da çārırlar nişan yaparlar. nişan yüzü takarlar elence düzennerler falan. sōra aradan tabi hemen dūn olmaz da bi müddeT geÇTiğTen sōra dūn için giderler. söz kesmiye gız taraFına. ben dūnü yapacam ne dīsın der. o da zamana göre ekin zamānı 10 olur harman zamanı olur bilmem ne olur esKiden. ben harman sonu ancaK verebilirim der dūn yapabilirim der ölelik anlaşırlar. gün tespit ederler dūüne başlarlar.

en baş yemeK keşkeK. et haşlámá et olur. valla şeyden bu bulgur yarması diye bi yarma var bi ismi de bizde gendüme diye geÇer. gendüme diye geÇer onu deirmende dönen taşTa ğabūnu ğapçūnu çıkariollar da özü ğalıyo çoğ lezzeTli o. onu bol suanan 15 ğavuruyollar önce. içine yalı et de koyuyollar etin yalı taraFlarını ğōs taraFlarını genellikle ğōs taraFından felan hangisi olursa et. onu güzel ğavuruyollar yeteri ğadar da şey ğoyuyolar tuz goyuyolar eyice pişiyó. büyük ğaPlarda ğuPlu ğazannar olur esKiden. dūn yemeyi onu yaparlar o bişer çok neFis bi şey olur. et haşlama et genelde 20 çok olur. bizde şey sini deller bizim burda burma tatlısıdır aslında şeyde kitaPlarda. bizim burada da sini derler. sini meşurdur çorba yapılır meseļa ayrannı çorba olur genellikle olur. burma tatlısı bağlava tatlısı deriz. şey diyolar onun da şeyi tariFi şu. unu terayārynağ ğavuruyollar eyice ğavuruolar ğızartıyollar. ğızardığTağ sōra şerbeti hemen sıcağ sıcağ döküyollar o şeye onun mikdarı ğadar yeteri ğadağ. o olī şey hālva

hálva derler. onu tabi çok cıvıh olmuyo. yuhKaları açıyollar yuhkaların içinde ondan
 25 seriyollar. yuhkây bükî bükî bükî bi de buruyo böle ondan sōra tePsinin içine onnarı
 diziyō fırında Pişiriyo. fırında biştihTen sōra tereyāı felan da döküyo tabi. biştihTen
 sōra çıKarıncı da yüzüne gene şerbeT felan veriyollar çok şāane bi şey olúy. o da
 meşurdur bizim buralarda. burma tatlısu olur hálva olur yetiştirmeyen hálva da yapar.

dūn davul zurna çalar bizim burda genelde. halay çoğ çekilir. bizim bu yörenin halayı
 30 çoğTur. ne diyidiler gız ona hançer barı var mesela. hançer barı dēye geçer. şey üş ileri
 bi geri felan vardı. halay işte onnar adlarını unutTum. hançer barını ben ēyi oynardım.
 hançerle oynúyollar iki Kişi gārşılıhlı. dōne dōne oynar ondan sōra gārşılaşır
 birbişlerine hamle yapallar fālan. geri çekilürler dönerler bi şeyler. onun da havası var
 kendi havası var. esKiden oynardıh genşlimizde şimdi yoğ Zāten dūn yoğ.

35 önce gız evi. yō ilk üş gün sürer. ilk gece olan evinde. orda yemeğ yapılyo orda
 ēlenilyo tabi bi dāmaT bi de yanında sādıcı var mutlā. ondan sōra ikinci gece gız
 evinde ēlence düzenlenir yemeğ yapılır hına yağılır. erkek taraFından yenge derler o
 gidenlere iki tane kadın gönderirler. āli yüzü temiz yanı laFını bilen iki tane kadın
 yollarlar. onnar yenge denir onnara. onnar hına yağarlar geline ēlence düzennerler
 40 üçüncü gecede üçüncü günü de gelini ata bindirürdüler. atınan genellikle alırdılar
 gezdirirler. bizim meseļa burda köyün şu yolu dolanırdılar aşşādan yuharı gelirdiler.
 köyün etraFında bi dolandırdılar. herkeS bütün köylü gider. dāmat şeye çıhardı
 esKiden çatı yōdu ya dama çıKardı elma atardı meyvā atardı. gelin gelir şuriyā durur
 atınağ dāmaT ordan meyva atar elma atar. ölelik bütün köylü. çatıya çıhardı dama
 45 çıKardı öle getiriirdiler. evin bi taraFına perde açallar. perdeniğ arKasına gelini görlandı
 yerlerdi içerlerdi oynallardı gülellerdi. yaTsı namazından sōra dāmadı getirirler
 deliKanlılar köyün deliKanlıları. sādıç Ta yanında onu atarlar içeriye. gelinnen olan
 zaten evde yalnız kalır. herkes çeker gider düyün biter.

gelinin duvānı galdırıyollar. bütün köyün gadınnarı onnar erkeğler yoğ. yüzünü açar
 50 şeyi alırlar duvā alırlar birisi alır gaçar götürüğ damada götürür dāmatTan bāşış alır
 felan filan. gelin artıK yüzünden duvā galdırır yani artıK açılır. gelini getiriKen gücāna
 olan çocū veriğler atın üstünde. gelini dolandırurlar ya orda gōmşunun biri dutar bi
 olan çocū verir Ki yāni ilk çocū olan olsun annamında. gelin de bāşışını verir. yoğ

gelin verir. gelin onu bilir gelinin yanına verirler. hediye verir giyeceK çoraP verir
 55 elbise verir. ceyizinden bi şeyler verir onu bilirler alacānı. konvoy giderkeñ köyün
 çakalları sırtı atarlardı ip çekerlerdi. geçeceğ ya iP gererlerdi bāşış almadan
 bırakmazlar. bāşış alırlar açarlar. atınan götürürler esKiden. kız kādın köyün kādınları
 o günü artık işi biTmiş gelin gelmiş zifaF gecesi bitmiştir. ertesi günü gömşuları
 toplanır kadınlar yani gelişler. zaten esKiden puşularla şey yapılır şey vardı. puşularla
 60 şey yapılyodu ne dīdin ona peçe gibi bi şey. onu ğaldırırlardı başından o şeyi fesi felan
 ğaldırırlar ğadın artık normal ğadın olur yāni. tülünü açarkeñ yüzündeki perdesini
 açarKen oklāvaya sararlar ya bōle. şimdi ordan ğaynanasına birisi gömşunun birisi der
 ki elini mi kesim dilini mi kesim üç kerem şey ederler. ğaynanası da der ki dilini kes
 elini kesme eli iş yaPsın. elini de kes dilini de kes. yāni demek istedi şu hem geveze
 65 olmasın hem de hırsız olmasın elini de keS.

helbeğ gelinnik duTmaK. yā benim bi teyzem vardı da rahmetTiK. sehsen beş
 yaşındaıdı kendisiyneğ emsal bi ğaynı vardı ğocasının ğardaşı. sehsen beş yaşına
 kadar gelinniK duTardı. hālā ğonuşmaydı sofrada yemeK yemezdi bi şey dedin mi
 yāni işaretinen ğonuşı. onnar sesli ğonuşurdu işareTinen tarif eder tabi ki peçeli meçeli.
 70 sōra ğadınarna erkeğler eskiden ayrı yerlerdi. ama o icadı ben bozdum. ğadınarna
 ben aynı sofrada yemeyi ben icad etTim. bu köyde o Kuralı ben bozdum. iki tane şey
 yengesi var ya yengeler ğollarına girerler. bi tane desTi ğırarlar yauT bardaK. onun
 annamı da yāni bi şey Kırılmasın mı gibi. ğalbi ğırılmasın ğalP ğırılmasın anlamında bi
 şey oluyo yā. būda seyperler gelinin başından būda atarlar elma atarlar meyvā atarlar
 75 bereketli olsun diye.

ben Sena bi şey diyim mi bizim burda burda oldu ğaş dēne. ğadın hāmile dā gider
 tarlaya giderler ot bişmiye. dāa gider arabaynan meselā. bizde yılan öldürmeyi mağbul
 saymazlar. şimdi şōle bi şey var bağ benim haburda gömşum vardı üst TaraFımızda.
 biz habōle gene oturuyoruz. ğadın hāmileydi biliyoruz. dāda dōuruyo peştamalları olur
 80 ğadının esKideğ peşTemal. eKseri ğaradeniz yöresinde tağarlar da. peşTemala çocu
 sarıyo elbise bi şey de yoğ. sarıyo ot yühlüyo arabaya ot yühlemiş yanındaki o çocu
 hodağ o malları ğüden çocu da oriya oturTmuş o çocu da onun ğucāna vermiş gendi
 arabayı çekiyo. hayvannarı ğüden çocuK. hodağ hizmetKār da derler. çocuğ göbēni de

neynen kesmiş biliyo musun orānan. orāı biliyon mu? orānan dāda göbēni kesmiş.
85 haburdan geerken gördük. otun üstüne oturTmuş. neyse yāni diyeceK öle.

IV (6)

Anlatan: Ayşe Güler (68 Yaş)

Derleme Yeri: Çevrepınar Köyü

Derleme Tarihi: 03.08.2017

Konular: Albasması – Çocuk Hastalıkları

yastın altına eKmeḡ görler. büyüḡ çuvaldıZ soḡarlar ine soḡarlar yāni gelmesin diye. yalnız biraḡmazlar kırk gün. çıKarTırlar da yāni çıKarTırlardı kırKTan sōra. ġırK dene taş toplarlar. ġırk dane daşı yıkarlar tertemiZ. onu banyo suyunun içine atarlar. çocū yıkarlar kırk tāne de tas suynan kevgürnen üstünden süzgeç. ġırḡlarlar ondan sōra 5 ġırḡı çıKar. gendini ġurtarırdı. albasması da şindi eskiden şindi çocuḡlar demeK Ki şimdi hanı dōunca birden şey ediyo nefes alamıyo ya çünKü bizim başımıza geşTi benim kızım doum yapTı. biz ġetTiK başında beḡliyüh sezeryennan aldı geldiler. çocūn āzından köpük geliyü. yani albasma deyil yāni. öle diyodular işte doḡtor yoḡ bi şey yoḡ ya. şindi anası cāhil çocuk cāhil ġadın. dāda oraḡ biçi tarla biçi ot biçi ekin 10 biçi yoruluyo haşaT oluyo. geliyü yatiyo uykuya dalıyo çocuk ālaya ālaya āzından köpük geli haberi olmiyo. ġalP yetmezliyi oliyo. bizim oldu biz hemen doKTor geldi götürdü ġalP yetmezli. o şekilde biz anniyoz yāni. eskiden öleyidi halbuki ne albasması.

baş parmaḡlarını bāleileḡ ipinen. dua oḡılār o ipi kesiler makaSna. annesinin ilki 15 kimise getiriyūlar. meselā annesinin ilki kimise ben annemin ilkiyim ya benā çok yaPTırdular onun için. çocūn ayāni bāliyidular hiç ġonuşmadan geliyudu. makasınan üş keren kesim mi kesim mi kesim mi. ondan sōra o bi tāne de eḡmeK ġoyuyodular eḡmein içine de yāi. oni kesiyōdun eḡmē aliyōdun ġaçiyodun hiç arkana baḡma. ben annemin ilkiyim ya çok yaPTım.

20 ona da kiliT açıyodular. kilidi getiriyūdular çocūn şeyine yāni anahTarı kiliTi kitliyodular açıyodular. tabi dua oki. onu da bilenlere he kim biliyōsā ben yaPmadım da yani kilidinen aşTını biliyorum. işin erbābi kimise ona. meSeḡa dōmu bile işi bilen ġadınna yaPTırdı esKiden ebe nerdeyidi. meselā bu işi bu bi ġaş Tane doum

yaPTırdı. habu halam da bu da dāda doum yaptı biliyo musun. yani õle ebe geleceK
25 nerde.

baK aha baḡ yünü āyirdi Şindi de bükü çoraP öreceḡ. çoraP tokī. ēiriysın büküysın.
yünü ġırḡıysın yıḡıysın ġarıysın onnarı annaTaÇaKsın. ġoyunnarı ġırḡıyo yünneri
teltemiz yıKıyo. ondan sōra önce bi ēiriyo. ondan sōra iki ġat ediyollar. iki ġat ediyō.
darısın darānān. Şindi evvel ġoyunu ġırḡıyolar. ondan sōra o yünü teltemiz yıkiyollar.
30 ondan sōra bi tarā var onun özel bi tarā demürden. taraK adı taraK õle derler. tarānan
onu eice bi tariyollar. yün darā. ġırḡlıḡ derler. ondan sōra ēyice ondan iPlıK iPlıK
yapana ġadar tariyolar o yünü. onu da büküyolar õle bi Őeyineḡ. ġoluna doliyo ondan
sōra iy deller ona. iygi alıyo ondan sōra da başlıyo ēirmeye. bunun adı hem iy hem teşi.
önce teK ġat onu eyiriyor ondan sōra ikiye ġatTıyo ġalınlaŐTıryo ki dā sālam olsun
35 diye. çoraP öreÇeK kilim öreceK esKiden de ġazaḡ örüyōdu.

IV (7)

Anlatan: Sıddık Tuğ (84 Yaş, İlkokul Mezunu)

Derleme Yeri: Erenkaya Köyü

Derleme Tarihi: 03.08.2017

Konular: Köyde Tarım – Gurbet Hayatı – Günlük Yaşam

o zamankineñ arada böyüK farK var yānı. şindiKileş heP alafranKa. unnar dēy unuTulmuş şeyler. hēş yazmaya da dēmez aslında hēş gafān yorma onnara. ben onnar ahlımda bile dēel. ben köyde bulundum başKa yere gētmedim. yōudu hēşbi şey yōudu hayvannarnañ yapıduñ. öküzlerneñ sapannan ğara sapan derleş ona. ũraşıdun unnan
5 berāber yāni. üş dörT gün gidiP gelıdın bi tarlėyá. şimdi adam onu bi saatTe yapı senin bir ayda yapTün işi. aynı şeyler yapılıdı işte yiyeceğ maddesi burda başKa fazla iki mahsul olmāy ki. bi mahsul olı o da suya bālıydı. su olmayınca o da olmaZdı. onda da yōudu yani işte bōle ufaK tefeK sular aħıdı. onnan berāber idāre edıdun. bōle kanal felan yōudu moderin hēşbi şey yōudu. makine yōudu bi şey yōudu körü körüne
10 yaşāyıdı esKıden. şimdıneñ hēş Kıyaslanmaz u zaman. tabi çanım. bēyle bunun gibi harKlar var. her tarlanın bi haşkı vardı. orāya su bālaT sıraynan yānı. bugün senin yarın benim. ya da adamı olan fazla şeyi olan biráz önce gider işini görür gelüşdü geriye. adamı olmiyan da beğlerdi onu. ōleyidi yāni eskiden körü körüne yaşamaydı. orānan tırpannan biÇer toPlarsın bir arėya. ondan sōra makineya vurursun. getirürsün
15 harmanda döveşsin hayvannarnan berāber. düvenner vardı düvenner. altı taş üsTü şey tahTa hayvannarı ğoşarsın ona üzerinde aħşama ğada dolan ha dolan. annatmaya dēymez aslında körü körüne yaşam.

getTim ya getmem mi ama bēyle fazla ğadar bi yere yerleşıP de ğalmadım. yollarda gezdüK. oraya getTüK beş altı ay çalışTuK üç ay çalışTuğ iki ay çalışTuK geri geldiK
20 felan ōle yāni. büyüğ şehirlere gēderdiğ o zamannar bōle yakın yerlerde iş yōdu ki. giderdin mesela anKariya isTanbula. biri götürüş seni gendün gitmezdin ki alasafiyá. işi olan birisi gelir mütáhitTiK yapacaK olan birisi köyden alur üş beş ğişi Kötürürdü Çalıştırurdu. işTe adamın işi olursa verirdi hesabını yollardı memleKetine. adamın

istene balydı mecburiyeti yodu yani. genelde inŝaatçılık yaparduK biZ. istanbula
 25 getTim şeye getTim hemi daha çoĝ yeĝ altında çalıŝTim ben gendim madencilik.
 eskiŝeyirde vardı mäden orda kırom mädeni. dey doksan birde yerin altından inersin
 desenner goyu. ondan sora da binersin vagonlara gidersin daın altından on kilometre
 gidersin o yanda maden çikarırısun. heP dinamitinen çikarırdular mädenneri yani. biz
 30 daŝımacılık vagonu vardı yer altına raylar döŝenmiŝ orda çıkan mädeni dolduruĝ
 vagona getirür ĝuyunun āzına ordan da okarı şeye çekerdiler. ĝünde sekiZ saat filan
 çalıŝırduĝ. vardiyalı eveT üş vardiyā. bāzi yerleĝde iĝi bāzi yerleĝde üç ama genelde üş
 çalışırdılar. isKenderuna getTim. orda da gene aynı mäden vardı krom mädeni.
 çikarırdular yani ĝazmaynan küränen makinecilih yodu ki o zaman. tēy bin dokuz yüz
 35 ellilerde felan. yā işte gezidiĝ yollarda yani bi yerde yerleŝiP ĝalmadım. ĝalannar da
 oldu ama ben genelde geldim geriye getTim orda bi süre çalıŝTim geri döndüm geldim
 burda bi süre durdum bi dā tekrar birisi aldı getTi diyelim o şekilde. hayatımız geldi
 geŝti. uzun boylu iŝlen ūraŝmaduK yani de.

bin dokuz yüz otuz dörT hesaPla. zaten ĝenŝlere deyerim ki guvvetTi oĝur yazarın
 varsa deyerim ben doum tarini söyleyim hesabını sen yap deyerim. bin dokuz yüz otuz
 40 dörT ŝindiĝ de iki bin on yedi aradaki farkı bul. matematin deyerim ĝuvvetlise yaP.
 ĝusura baĝma ben fazla bilgi vermedim senā āma. ya unuti insan halile. şindi böünkü
 ĝüne baĝısın. dā onnar geride ĝaldı oriya ĝafamızı yormaya deymeZ. ēy gidi esĝi
 bayramlar ēy gidi esĝi ramazannar filan. unnar unutulī işte yavaş yavaş. şindi aKsini
 görünce onnar aĝlına gelī adamın. köyün yerlisiyiz söradan gelme felan dēlik. genelde
 45 burda buranın yerli halkı heP dışardan gelme yoK. uluŝıran şindiki erenkaya.
 dēŝTürdüler köyleĝin bāzi isimleri. o yanda dā yaşlı adamlar var. onnar belki size fazla
 bilgi verürleĝ. şindi ĝünnük işlere baĝi insannar o geşmiş tarihe dā şey etmēylār yani.
 eveT bi eser olī dedün gibi bi şey ĝali.

yoĝ orda ne bilim bi şeyler ĝonuŝuluP durī. dēŝiK bi durumu yoK bi ĝale işTe orda.
 50 öle başKa bi ismi yoK.

sıcaĝTa dolanamāyırım da dedim aĝŝamüsTü bi dolanım de gelim öle. öle bi tur yapım
 de gelim. mezardan geldük de işte evde uzandım yattım birāZ uyudum. ŝindiĝ de bi
 serin çıĝtı dedim haüle bi dolanım de gelim. evde zāten kimSe yoĝ yalnız yaşam. yoĝ

durıda o da mudara yāni. sā ol allah rāzı olsun. çocuġlar dışarlarda. işTe iş imķan
 55 nisPetinde oġudular ne bilim. birāz da tabi azimli olacaġ çocuġ zorınan olmaz yāni.
 eyle paraynan maraynan da adam okumaZ. azimli olıcaK istekli olacaK sen de
 yardımcı olācaġsın belki bi şey olur işTe ōle zorāki heşbi şey olmaZ. halāzır duruma
 baġıysın yāni başKa bi şey yoġ. çoluġ çocuġ yetişTi dāıldı geşti getTi. yoġ canım biz
 ne yapācāz bu yařTan sōra. tarlalar da durı iřTe eyle. zaten mūřterēdi tarla taġsım oldu
 60 az ġaldı tabi. taġsım olunca az bi şey ġaldı o da seni ġorutmāy. yapılan masrafa dēmēy
 yāni. başkasına da versen adam yapmāy her şeyini bāiřlaysın yēne yapmāyī. yerin de
 olsa deyeri yoK yāni burda. adama ēhtiyař var. aslında ha şindi makineli bollandı ya
 şindi piyasada. reşberliK yāni şindi yapılması lāzım ġolaylık yönünden o zaman da
 ġalmadı hep dāıldı getTi insannar sā sola tabi canım. esĶi yaşantıyı da körü körüne
 65 yařāydık zaTeġ. řindiyneġ kiyāslanacaġ bi tarafı yoġ. şindi çocuġ hep sefālı böyüy
 neler oli. her şey allā řūġūrler olsun ya heř bi yoġ diye bi şey yoġ. ha řindi getTin
 bazara mesela bazarda canın ne isterse var. illāki bütçēn ġore alişveriç yaparsın mesela.
 yorganiān ġore uzatırsın ayāġıy. ġıřın burda ġalmāyırım ġidiyırım ankāraya antalya
 felan. antalya birāz dā oralar sahil ya sıcaġ bizim yaşımıza uygun yāni. fazla ġıř olmāyı
 70 bizim burda ÇoK ġıř oliy souġ bölge. üç ay bi yazı var o da aha geldi geşti heşbi şey
 anlaşılmadı bile. iki ay ġaldı ġıřa. yazı ġörmeden ġıř geldi geşTi yāni baharı
 ġörmeden. ġonuřuK başKa geşmişe artuK Tā ġöz atmān deymeZ.

tabi tabi onnarı her ādam yapamazdı Ķi. varıdı bizim burda ustasi varıdı onun zāten
 dēy başka köylerden ġetürür burda yaptırurdu. ġāni arabası dērler ona ġāni arabası. o
 75 zamanın vesāiTi onlarıdı yāni. evet yayliya daġa her yere onnan giderdin yāni. gevr
 dāımın dibindedir bizim yaylamıZ. hayvanı olan hayvannan olmiyan başKa bişeynen
 gider. yaylada yazlıK bi şey yapardılar ōle fazla ġıymetTi bi şey deyil kelif. eski
 ismiyle kelif. řindi ġulūbe iřte ew yaptılar řu anda ha řindi köyün řekli aynı yarısı
 ġadař orda ew var şindi. şindiki insannaş heP moderin ev yapılar ōle eskisi gibi çadırın
 80 altında oturmāy ki. tenezzül etmēyi. bayā dāyire yaptılar şindi ġörsen yaylıda ama
 sadece eleġTiri yoġ yāni. geri Kasabada ne varsa orda da aynı. bi ġeliřme var yani
 eskiye nazaran ōv. yaşam şimdiydi ama allaha ġurban olım. āmin ne yapalım artuK
 yařaduġ tabi o devirde ōleydi o dōnem ġapandı. vesāyiti olan giderdi yāni arabası olan
 arabasını ġořardı hayvannaşını arabiyā biner üstüne eşyalaşını da ġor giderdi orda bir

- 85 iki ay durur gelişdüler geri. o zaman hayvancılıK yapardılar şindi yoř. sıyr hayvannarı saşlar iřte mahsül yapardılar orda durdūu sürece getürüş bazarda satardı. yoř camıS fazla youdu camıS burda bol olı yāni yaylıda olmaz camış. Keçi ğoyun varıdı evval şindi onnar da yoř ğaldurdular. peK herKesin ha şindi hayvanı yoK. mesela ben bile şindi hep ğasabadan alırım řeyi. burda bāzı ineh sařláyan gomşular var onşardan süTü
- 90 paraynan alıP yiyerüK. kendümüzün yoş mevsimliK durırım burda ya. işte üş dörT ay ğadaş ğaliruk hava soudu mu geçiP gidirüş başKa yere. geziyrüş yollarda anniyacām.

IV (8)

Anlatan: Sultan Yılmaz (88 Yaş)

Derleme Yeri: Kozağaç Köyü

Derleme Tarihi: 03.08.2017

Konular: Karışık Sohbet – Köyde Yiyecek Adları

yaylamız arhasında. ne olacaK yayla deller. kelif yapıdıh kelif yapıdıh. elbēt öküZ arabası. ot āyī girmeden giderdiK otu bişmeden gaçardıK yayliya. kimisi galidí kimisi gelidi. gaç senedüş gitmīk dā yayliyá. kimisi gididi kimisi gētmīdi parça parça. sōradan da motorlarınan giderdiK. hálbeT yaħın yāħın bizimki yāħın. ha şindiK yayladalar mı? 5 sen şeyranda mı durūsúň. gelisin buralára. yoħ toKumadım hiç. burda toKumadılar başKa yerde burdan aşşāda. hiş bilmīrim hiş sormadıh.

var on on bir. altı gız bir olan var.

şindiK biter. saracīh yumaħ edecīk şişinen tokuyacām eveT. minder minder yapıdıh eweT. ha şindiK duriyu unnar heP. ben istemirim yoħ yoħ ben istemīrim. nere gidī bu? 10 çoħ gēTim istanbıla tekirdāına gülpéye. gēTih doħTora gēTih. çocuken hēş gitmemişüK. yırimeynen atınaħ arkamızına duz alırdıK gaZ getirīdiħ şeyrandan. tenekeyi aldı mı sövünīdiK ulan gaZ gelī böyüK teneke gaZ. yırımēynen getirīdiK heP onnarı yoħ yoħ. sövünūdüK duz getirīriK gaz getirīdiK.

çoraP öreÇem. çocuklar giymīr ki. gendü ayaħlarıma. ğışın gidiriK üşüyü ayaħlarımız 15 bunu geyīiK. goyü yönü. yoħ yoħ benim Kimse bi şeyim yoħTur. çocuklar heP ístanbılda ben teKim. çarşıdan almadım ğomşudan aldım. yapıdım çoħ. ineK geçi göy dörT dane ineK varıdı. ineK öküZ iki çift öküZ ya çoħ. çoħ çoħ yapıdım. aynı maya satun alıdıh. yoħ yapmadım. duyTum onnarı. şeye goyüler duza goyülář duzdan da şey edileş durū durū sōradan da mayaliler. öle maya galīy içinde. otunan ben onnarı 20 yaPmadım da ben duydum. ğalam varıdı ğalam yapıdı. he he yapıdı onu heÇ ğatırlamıyırım. benim bibim varıdı bibim çoħ yapıdı onnarı. hēş demezdi ki haşunu yapırım bunu ğatırım demezdi. gendü yapardı bize duyurtmazdı derdi siz duyarsāz

örensüz. her bi çeşit de yapıdı. evet çukelik peynir ya ne istersen yaP. yoğ onnar yoğ her safi peynir eweT.

- 25 eveT tarif mi? bişirirdik gendümey eweT gendüme. bişerdi bişerdi söradan da yāını yaKardıK suvan gördüñ ne olsa gördüK. et gördüK hē he keşKeK. her bi şey de var çorbası ayrandı sūTdü ne olsa varıdı. evet bulgur gördüK içine sōra sūTü gördüK. sūtdü çorbāyı diyi. her bi şey de yapıdıñ. evet yalōzudum tekidim çocuK küçüñTü çocuhlar. dālarda biçerdım biçerdım gelir ineñ sāg yemeK hazırla. haşu dāğlar var ya
- 30 oralara gididiğ oralar bizim talla gendümüzün. biralarda da çōğudu. orānan tırpan sōra çıhtı. orānan biş Pıç ahdama ğadar gel ondan sōra yorul maşine vür gem sūr he. öküzleri ğoşardıK birerdiK şeye geme harmanda dönerdiK. söradan da maşineye vururduK. eziyeT çōudu ama şindi ki eziyeT dēl ki. iş ētseler de eziyeT deyil. zabā ğadar makine vururduK. elimizdinen çēvürüdüK.
- 35 toplardıK da bu yıl olmadı hēş toplamaduK. yeriyaran eweT ğızıl mantar ğuzugōbēy. evet bi de lezZetTi olurdu ki. haşlıdıK ondan sōra sıhıdıK ğavurıdıK yiyidiK eweT. sen mi bişürecēn nerde bulacān mantar. bu yıl hiş toplamadıñ. tābi panÇar toplıduñ eveliK toplıduñ. haşlıdıK sıkıdıK ğavurıdıK. yemliñ ğızılca ğızılca da pancarı toplıdıK getirip
- 40 haşlıdıK yüyüP yaykıyP haşlıdıK. bulgurunan ondan sōra anuK ğorsun suvan ğorsun ne canın istise onu gördüK. onnarı yapıdıñ. yoğ bizim buralarda üZüm yoK Kı. yoK yoKTur. çoh ehtik o yana da o almalıñ var almalaga çok ehtik de olmadı. elma olı armut olui ahleT olıydı. tallalarda herkeşin bahÇası var dā şu bahÇalarda olıdı. elin yerine girmezdik gendü yerimiz varıdı. ğonşunun bahÇası varıdı bizler köyün yōudu oraya girerdiK alırdıK bizi ğogalardı. emmá dolduruduK buralara yemeK için alıP
- 45 gelidiñ. oldu on sene yirmi sene. yoğ o māTenlerdá çalışırdı. şeyde ğümüşāneTe eweT. heş bilmırım onnarı. babayı tanırım da anayı tanımırım. anam çocuK üstünđe ölmüş.

IV (9)

Anlatan: Veysel Yıldız (62 Yaş, İlkokul Mezunu, Muhtar)

Derleme Yeri: Dilekyolu Köyü

Derleme Tarihi: 03.08.2017

Konular: Köyde Cenaze- Gurbet Hayatı

cenāzemiz de berāber ğalĥar. cenāze diyelim bizim burda. cenāzeye mi baK esKiden telefon yoKTu bi şey yoKTu. mesela diyelim ğırntıda akrabāsı var bir hafta sōra perşembe ğünü şirana gidiceK de ōle duyulacaK. yauT da ordan birini tā buriya yollılar ki falancı öldü. atnan gönderilār ki get orda felancı bacısı var ĥaber ver. işTe

5 cenāze zaten köylü berāber heP iki köy. burda olsun aşşāda olsun heP berāber ğeliĥler mezarı ğazarlar hazırlını yaparlar. ğenşler mezar ğazar yaşlılar ĥızmetini yapar. ondan sōra geleceĥmiş bacısı mı ne akrabāsı nerdēyse ğeliyse kaldırıĥlar ğelmise yarın tāsı ğüne ğalĥar. ōle deil miydi ğalıyordu. şey ğordular bizde esKiden ğara sarardılar souK

10 ğoyardılar. bıçāı da souK beze sarardılar. bıçaĥ bıçā ğoyardılar şişmesin diye pıçaĥ ğordular. helbeĥ bāĥ üş ğünde bi yemeĥ verirler. ğırĥ ğün var ya o yas evine yemeK taşırđı ğomşular. ğırĥ ğün ne işine baĥar ne. üçünde yedisinde ğırĥı elli ikisi. dört seFer ondan sōra senelini şey yapardılar. ondan sōra da unutabilisen unuT. dūn iptal olı ha duruyodu. ēer cenāze sāibi rāzı olursa yapardılar. dūne başlamadan öldü de şey yaparsa

15 erteliler yā. yo yo baĥ şindi ben bi anı annaTım. bunun dedesi vardı rahmetTi bu köylü anası bu köylüdür de ondan. dedesi āar hasTa yatıyoĥ. o arada bizim köyde kimidi la birinin dūnü olacaK. ğetTiler dediler ki ibrāyim dayı adı ibrāyim ibrāyim dayı allah ğöstermesin biz dūn yapacāz senin de durumun ēyi deyil ne yapacāz bize ne öyüT verisin ne aĥıl verisin. adam şunu dedi biliyon mu. ölsem bile dūyünüzü yapın dedi. o

20 da allān emri bu da allān emri. hani allān emri oldu müydu aĥan sular durur.

benim ilk dönemim. bunnarın muhtarı üş dönem. bizimki dilehyolu eski ismi yuKaru tersún. tersun yuKaru tersún bi de aşşā tersún var. yā onu sorduĥ da dediler ki şurda bi

ziyāret olayı var ya meyrem ana ordan alī dediler. oraya dilek yapmışlar ya esKi
 25 inşanlar ordan almış ismini diyiler. ordan olur mu şimdi sizin yol āzi ya gümüşānā
 trabzon yolu ordan geçiy ya şoseydi esKideñ. dileh yolu diye ordan gelī o yol ordan
 geçiyo ya direK yol. yoñ yoñ yol üzeri oldū için direh yol. bu dileKi nerden aldı
 dedim. dileh yolu hayır ziyāreTle alaKāsı yoñ ben ēyle duydum. orası yol kenarı oldū
 için dileh yolu goymuşlar gümüşāne trabzon yolu ordan geçiyo.

dışardan geldiñ. ben isTanbulda. memur olarak yeTmiş dokuzda girdim iki bin
 30 dokuzda birañTım. yoñ yoñ heş bi şey yoñ. habu asKerden geldim yetmiş yedide.
 ankarada yapTım ankara bālā. jandarmaydım tābi. bālā dēyince kaza olūi yā onun için.
 yeTmiş yediniñ on ikinci ayın yirmisinde teSKere aldım erken tēriS olduK. geldim
 yetmiş sekizin birinci ayında sen bilmezsin o barutÇılu celil vardı. şimdi ali baba var ya
 onnarın bacısının göcası. biliyor musun sen onu? hōnun cenāzesine ğatıldım o gidişle.
 35 ya iş ne getTik istanbula geşTiK getTiK. yoñ canum barmāmı ğoñluycūm eyvāh.
 gitTim orda bi fabriKāya girdim sekiz ay çalışTım. duTKal üzerinēydi topğapıda bi
 fabrikaydı. sekiz ay çalışTım geldim nişanlıydım dūnümü yaptım yetmiş sekizin
 onuncu ayın yirmisinde evlendim yetmiş Tokuzun birinci ayında o gidiş gitTim ordan
 sōra dā da dönüş yapmadım. orda getTik işte yetmiş dokuzun ikinci ayın yirmi
 40 sekizinde devlet işine girdiK işTe. benim dūnde siz burdaydınız ōle hatırlıyōrum.
 yetmiş sekizi diyerim ya onuncu ayın yirmisinde. artuK o gidiş ğetTik işte arada ama
 geliyordum yāni devamlı yazları bir ay. yeni döndüm işTe köye ev yaptım işTe. şu an
 köyde yaşıyorum dilehyolu köyünde yaşıyorum. la haşā haşā evvel allahTan sōra yani
 o geliyo. o olmayınca bi şey yapabilū müsün yā parayı. şimdi lazın fiKrāsına dönderdin
 45 işi. şimdi laz birinin ğızını istiyomuş ōluna. allān emri demiş peygamberin ğabli demiş
 ne demiş bütün dīni vecibelerini söylemiş olmamış olmamış adam vermiyo. en son
 demiş Ki ğızıyan ne istiyon lan para olarak demiş. demiş beş yüz bin lira. çıkarTmış
 beş yüz bin lirayı vermiş. tamam gel yarın ğızı al götür dūyünü yaP demişler. şimdi beş
 yüz bin lirayı verdikten sonra beş yüz lira kāt parayı şōle ğoyuyo laz. la haçan diyi
 50 bilmem ne yaptımın diyo. allān açamadī ğapıyı sen açtın diyo. ōle bi fiKrā da var. ya o
 ayrı da hani düşün allān emrīnen istiyο vermiyo. la bu laz ğolay mı la laz.

IV (10)

Anlatan: Yadigar Karataş (68 Yaş, İlkokul Mezunu, Ev Hanımı)

Derleme Yeri: Çağıl Köyü

Derleme Tarihi: 03.08.2017

Konular: Köyde Düğün Adetleri – Ziyaret Yerleri – Halk Hekimliği – Doğum Adetleri – Köyde Yabani Meyve Sebze Adları

eski dünler şindi milleti çarırdılar bi danışık diye Köye sölerdiler düünümüz var. bir gün eyle geçerdi devrisü günü toplanırdular oy dāmaTın evine giderler. hayırlı olsun demiye. ondan sōra düüne bir gün ğalarağ bizde saçı yemegimiz vardır. saçı yemegi diye bi yemegimiz vardır. bütün köylüye yemeğ verişsin. herkes gelürler şindi diyelim

5 burda beş kişiyiz. beşimiz ne ğoyacāz yüz elli lira ellişer lira. hePisini bi zarfa ğorlağ bi de bi lisTe yazar onun içine ğor götürür düün evine verir yemeğ yer çıkarlar. o yemeğTe tatlı dolma çorba her şey verür et yemegi var. şindi şindi çay veriyolar.

varıdı tabi. °gelin eve °girerken çıkarKen ne edidiler. başına bi şey seperdiler. aynı onnar deyişik çok bi şiy bilmem ben. yıllar oldu ben burdan gideli. ben kırk bir sene

10 oldu isTanbila gideli. unutuK getti düünleri de. esKi geşmiş şeyleri soriler. ondan sōra da gelin almiyā gider yenge dēriz iki tāne kadın. yengeler dāmadın yaħın bi Kışileri °gider. bütün erKehlerneğ berāber o iKi kadın gider gelini alırlar. bizde dāmaT °gidiP gelin almazdı evden. ondan sōra dāmaT evinde beğler. sādışla bile geldiKi zaman işTe sādıÇınan ğız sādıÇı duTardılar he mi. sādüş şekeri töker ğaÇacak

15 ğaÇamazsa tutardı gençler onu ya suya basardılar ya para alırdılar. hēç ewin ufağ bi önünü keser çocuğlar üç beş ğuruş. atınan tabi gelini bindirürdüler iKi ğişi ğollárından tuTardılar aman gelin atTan düşmesin. ilderden ādeTler ğaKtı heP. ğaynanayı ğaynatayı çarırlar ğapının önüne gelin geldimiyiğ gelin inmēyi atTan gel derler. ğaynana ğaynata ya bi afedersin hayvan verirdi ya bi tarla bahçe verirdi veyā altun

20 maltun verürdi indürürdi atTan. şindi de arabadan inmēyiler aynı işte onnar var. gelin arabadan inmēyi ne verisin buna. büyüKlerneğ hiç ğonuşmazdı. dēy isTerse on sene ğonuşTurmiyabilir öle ğonuşmazdı. gel ğonuş ğızım gel ğonuş hadi gel elimi öp de

gonuŝ öpim eliyin. eħseri de ğaynanalar ğaynatalar ğonuŝturmazdı. dāmaTnan gelin aynı odiya girmezdi. büyüKlerin yanında ayrı dur. dāmat ordaysa gelin girmezdi odiya.
 25 ilerki evvelki ğafalar. bebeħler çocuħlar ğoÇaman olurdu çocuħları sevmezdi babaları babalarının büyüklerinin yanında. gelin gine alırdı çocuğu ara sıra da babası heÇ alamazdı. ben dört Tāná çocuğ büyüTüm babası ğucaħlamadı onu. ğaynatam da yogudu ğene köyün büyüħlerine bi saygıyımiŝ. ben eyle saygı da görmedim. ben şimdi çocuħlarımız bebeħler oldumın hemen alır ğorum babalarının gucāna.

30 şimdi diyelim abla şu ğarŝukı ziyāreti orda bi ziyāret vardı. ne ziyāreti onnar ēyle bi şey. yani ora ziyāret de aman bura ziyāret gideħ dolanaħ da geleħ. namaz ğılar iki rekát üş rekát namaz ğılar. şeyiT mezarı var derdiler şehiT mezarlığı var derdiler. eskiden dēy savaŝlardan orıya bi şehit Kömdüler. gidiP onu ziyāreT edelim orıya giderdiler iĶi rekát namaz ğıldılar. iĶi rekát namaz ğıldılar bi de mum yaħardılar.
 35 o mum neyise o Çaputları bālařdılar ben onnara yetişmedim de bilirim. orda da yataşdılar biz baħalım rüyāmızda ne ğöreÇēz herĶes uyuyamaz. ya bi de uyandığın zaman ne gördün işte şunu gördüm bunu gördüm. biráz derme taħma uydurma bi şeyler işTe. halbuki ben ğaş sefer yatTım hişbi şey görmedim. ben onnara çoK inanmam. şimdi ottan çöPten ilaş yapıyolar ben onnarı Ķatiyen ğullanmam. çünkü
 40 onnar biliŝli bi şey deil ki tamam belki çiçeħler ŝifalı ama. yoK bē esĶiden heçbi şey yogudu. şimdi heş de deyil onnarın bi faydasını mı ğorılár. eyle olsa bu ğadar hastalıħlar olmaz. abla ben anKarada aynı bi dene adam benim gibin astım hasTası. dedi ki benim astımım çōudu ne ettim gettim köye madımaħ toPladım. madımā toPladım dedi her sabah dedi madımaħTan biçürdüler súyunu iştim. madımaħlarını ya
 45 yourTladılar ya ğavurdulaş onnardan çok fayda gördüm. şimdi şimdi esĶilerden deyil asTıma dedi çok yararılı.

varıdı varıdı heş bi yerin ğırıldımın hiÇ şeye doħTora gitmezdieler hemen ğırılıÇıya. şu yan köyde bi Ķöy var orda bi ğırılıÇı varıdı. giderdiler ona çeKerdi bālardı biráz bez götürecēn bi ğalıp sabın götüreceħsin sabını rendeleyeceħ rendeleyeceħ. onu böyle alçı gibin yapardı. hişbi şey sürmezdi sabuna ğatıdı o bezi sabuna ğatıdı. yumurTa sarısınan o sabunu birbirine ğatıyodu alçı gibin oluodu. onu bezin üstüne seriyodu ğırılan yerinde şöle düzelTiP öle sarıyodu. o orada ğaynayıP ğalıdı. aynı alçı gibin ha şimdi nası alçıya alıylár ya. serT dursun diye yapıodu herhaldá onu. çoħu da saħaT

ğaldı. saKaT ğalan da çoĥTu. e Şindi biz bi Şey ğırdımın alçıya ğoyúyolar allah
 55 ğorusun bi de film çekiyolar ki düz dutTu mu. o zaman ěle bi Őey yoğudu ki. eski
 Şeyler öleydi.

ha diŐ bűdası yaparlaĝ. diŐ bűdası biráz fiĝinen bűdayı ğatar birbirine biŐirirdiK. arpa
 děl bűda ben onu hālime yaPTım. ondan sōra ilK diŐi çıKınca kim ğörüŐe ona bi
 hediye alırdı. ondan sōna da diŐ bűdayı ğonu ğonŐuyu çāıırdılar. o çoçū
 60 oturtTururdulaĝ ortaya bi avuŐ ğafasından tökerdiler. o diŐ bűdayıdan ondan sōra da
 millet tabaĝlara ğor yerdı. en ilerden ŞindiKi ĝibi hediye mediye yoK Şindi hediye
 mediye ğötürěler o zaman yōudi.

eveT otları mı eveT tarlalarda haŐĝaŐ ĝelin barmāı. haŐĝaŐ denilen ne biliyo musun lālá
 açıyo ya ĝırmızı bi Őeyler onnaĝın dibi ěri ot toĝumlanmadan onun dibi bōle nasıl
 65 olurdu isPanaĝ ĝibi bi Şey. öbürü de ĝelin barmāı derdiler o da bōle biráz Şey beyaZ
 Őeĝlinde sert bi otudu. onu toplar aynı ispanaĝ ĝibi yemegini yapar. yālıca varıdı
 isimleri vardı ĝuzu ĝulagı. ĝuzu ĝulāı yemeg olmaz. ĝuzu ĝulā toplarŐın yersin yemliĝ
 deriz biZ tarlalarda bōle uzun uzun otlar çıĝar. onnarı toPlardıĝ yıĝardıĝ temüzlerdiĝ
 tuzlar yerdıK. biZ bi zaman istanbıdan bilē isterdiK yemliĝler çıĝTısa bize yemliĝ
 70 ğönder. ÇāĝmuT vardı ÇāĝmuT tarlayı sürěkene ne bilim ĝırmızı bi Őey çıkardı.
 Çāĝmut paTadise benziyen. ÇāĝmuT ben getTim tarladan Çāĝmut toPladıım. o taTlı
 olurdu.

IV (11)

Anlatan: Saadet Kelif (71 Yaş, Ev Hanımı)

Derleme Yeri: Söğütalan Köyü

Derleme Tarihi: 03.08.2017

Konular: Karışık Sohbet – Ziyaret Yerleri - Dokumacılık

biz bu Köy olaylarını annatın mı Çocuklar nasıl gülüyorlar. bi de bizde bi şey vardı. diyelim bi kız aldığın zaman gidi de damat görmezdi. anası babası giderdi görürdü o kız alır gelirdiler gelin olduğu gününü görürdüler. benim bi akrabam var yeni evlenmiş annatın bir gün. allahım benim olan güldü güldü güldü yerlere temel dayı
5 dedi sen gafadan noksan mısın? görmeden görmedigin kız niye aldın felan derdi. gerçekten o zaman öle. şimdi burada bi gelin aldılar şu yakın bi köyden. şimdi sadu da oğumuş oğumuş adam damat olmuş deyim. gelini getürdiler perdiye godular bize esKiden öğüne perde çekerdiler bi dene beZ. gelin oturdu şimdi gelin tanimeya demiş ki görü müsün acaP şehirli mi galacık yanımda köylü mü. tanımadı görmedi ya
10 o biri şehirli konuşi biri Köylü deyi ki acaP şehirli mi yanımda galacık köylü mü yanımda. yani eşini tanımiyo. şimdi çocuklara deseK benim bi olan var çok güler. benim üç ölüm bi kızım var. şimdi bunnarı onnarın yanında annatın mı anne deyilär saçma sapan şeyler annatma bize. esKiden çok deyişik idi şeyler. şimdi bahâyalar konuşılar da öyle beyenirseler alılar. şimdi köylerde de bizde bi nişannandın miyin
15 kesinliheñ nişannınan görüşmezdin. o zaman da yasağ bi şey tatlı olur ya. eyle merak ederdiñ yanı nişannım görüm bi sefer neyin nesi diye. göremezsin görersen seni dögerim öldürürüm saKın sağın görmeyim. Kızlı bi yerde görerse görür görmezse bi şey yoğ. milleTi gasabiyá yollardıK arkadan nişannılarımıznan görüşürdüK. dorusunu söylüyim. ama çünkü imKânımız yodu yousa öldürürdüler bizi dayaKTan. bi de bizde
20 hiç vazgeşmeğ yoğ. esKiden nişanda damaT gelme yoğ. sade kız isTerler takarsan taKarsın. eleydi esKiden şimdi ele deyil. ama ayrılma yoğTu bizde. baK bizim zamanımızda kesinliheñ ayrılma yoğTu. benim bi arkadaşım ayrıldı hâlâ köylü onu şey görer. hâlâ onu kötü görerler ayıP yani.

yoK bē onnara ben çoK inanmazdım zāten şindi de hēç inanmam. şindi uydurma
 25 diyelim su ağaca iki dene bez bāla artuK burayı türbe zanneder millet °gelir. ben ona
 sebeP hēç şey vermezdim. ama o esKilerden vardı herkeş yapıydi göreneK gibi yāni
 ama vardı yōudu bilmēyriK. biz de yaparduK onnar yapīdi biz de yapardıK ayni. ben
 hiş dutmadım da gētmedim de. tabi tabi şindi nāpardılar bizim şu köyün alT TaraFında
 30 bi yol vardır. ne zamandı ğız yaz mı bahar mı geldiñ mīñ şu ğarşıkı köylerden atlanan
 öküz arabalařınān millet geyinir ğuşanır allı yeşilli şeye giderdiler. ziyāreT derdiler
 orıya. senenin bir günü varıdı. ekserisi hıdırēllez deil de ekserisi alevilerin sevdī bi
 günümüş. hē nāvruZ gibi bi şey. biz onu hiş yaPmazdıK. ğastayım yā ben bugün
 adadım eyer eyi olursam yēmişin başıña ziyārete gidecīm derdiler. sēer onu bi kere
 giderdiler üşleyeceğsen onu bi giderdiler iKı giderdiler üş gelir giderdiler. tāmam
 35 fayda gördüm ama biri de derdi aman ben getTim amma hēş fayda görmedim. tabi tabi
 yapilīdı önceleşden. bilmem o zaman milleTin ağlı kesereğ mi kesmeyereğ mi yapardı.

he biZ yaptıK bile. bi ot varıdı seřpiydīn tarlāya oT gibi toğum gibi bi şey. darı
 şehlinde bi şey. bahçelere gider ekerdiK onu o bōle büyürdü bu ğadar olurdu. kendür
 kendür derdiK. ondan sōra onu biçerdiK götürür suya o toğumunu aldığTan sōra suya
 40 yatururduğ. bōle suyun içinde bir haFta dururdu çürürdü o. ondan sōra alırdıK onu bōle
 Zopaynan dögerdik dögerdik o bildigin yun gibi bi şey olurdu. o zopaların içindeKi
 odunlar ğırılırdı yüzünün bōle şeyleri ğalırdı. ondan sōra onnarı bōle teşiyneç
 eyirirdiK. teşilerimiz vardı terşi derdiler kirman derdileş kirman. aynı yumağ
 yapardılar habı satılan u ğunlar °gibi. ipi bi uçunu oriyā bālardılar bi uçunu buriyā
 45 burdan oriyā ordan buriyā bu ğalınlık olduKTan sōra da aynı saç örKüsü gibin
 örerdiK. araba ipi iP derdiler. urgan dērdiler eveT. yoğ ğırnaP yoğ aynı ğırnaP gibi bi
 şey işte bu dedigim. ondan sōra da onnan hayvannara odun yūğlerdileř. kadınnar
 sırtında odun getürmiye giderdiK dağa. sepeT deyil o ipinen berāber ipi şōle yana
 ğorduğ şu bōyda bi şey. sanduğ şehlinde sırtımıza alur °gelirdiK. yoğ bizde sepeT yoğ.
 50 o lazlarda çoğTur. o kendirden iP yapardılar kilim yapardılar. hē kilim de yapardılar.
 boyasını bilmiyorum ki bi şeylerdeç söker yapardılar. bitKilerden tabi. hā saman
 getürdüğleri onnarı bilmēyorum çoğ. biz toKurduK habōle şeyleş dezgāhlar. ip gibin
 ayni bildigin bu iPler gibin tokurduK.

IV (12)

Anlatan: Yusuf Yıldız (60 Yaş, Lise Mezunu, Emekli)

Derleme Yeri: Kavakpınarı Köyü

Derleme Tarihi: 03.08.2017

Konular: Dokumacılık

o bitKilerden dediği bizim aşşāda bi pırın üzerine topraK döħmişler orda bitīdi. bostan boyası derleğ bilīū musun? onun Ķökünü onu alıyósun onun kökünü ğuruTuyosun yaPrānı deyil. ğışın onu gaynaTıyolar o olúyo boya. ipliī ona batrıyosun. köK boya tabi onun deyişik renKlerineğ de ğarışTırıyosun. yani isTersen. istemezsen bayā boya. 5 şindi o otTan bahar olsaydı var bile. belki ha şindi bile vardır. ona şey ğatıyodular eski dilde şeb diyodular o şeb neyīse. şey böle tuzun çekilmemişi aynı tuz. bi de boya vermesin diye tuZ ğoyarlar. belki de o şebi onun yerine ğullanıyolar. hani boyatığın elbiseden boya çıħmasın diye. şindi işTe orayı iyice şey yapamıyorum acaba o şebi tuzun yerine mi ğullanī yō tekrar tuZ da ğatıyo múydılar. kendirden de yapıyolar o 10 ayrı. yünden tabi yünden ğıldan. ğıl kılımi en sālām ğıl kılımidir. ğılı ēyiriyolar iPlik yapıyolar ondan ğıl kılımi örerdiler. tabi elīnen el şeyīnen. ona ne deydiler? ona dur ben onu hanımdan öyrenīm. yoħ Ķirmán eyireceīn ipliī eyiriırken ğullandīn. kirmen teşi teşi ayrı. teşi de ama o kirman da ğullanıyolar onu da iKisi. teşi ucu şey olan biraz uzun şeyi kirmán bu şeĶil olan. ortasından bi şey çıkıyo yukarı. ne diyodular ona yā 15 söylīm dur baħīm. ben hanıma sorīm o ğilim tokudūħ şey yaPtīmızın adı neyīdi. o bilir o kendisi çünkü tokuyodu. onu toħurken kirkiT varıdı eliyen şe yaPar o onun bi āletidiğ. bi de bi mazman diyolar o da var. arayırım da bulamāyırım. şey var o dedīm kirkiT var bende de.

bana baħ o kilim tokumaK için āaşları gerīdiğ de Ķilim gerīdiz onun adına ne 20 deyiydiler? ney? kemK kirkiT varıdı deiğ mi? başKa baħ dinne şindi hanı bosTandan boya bostan boyası söħidiğ ya. onun köKünü ğaynadīdiğ iPlihleri boyadıldığı zaman ona bi de bi şeb mi ğatıyodular tuz mu boyası çıħmasın diye hanı? tuz yoħ deyil mi? tamam şeb ğatılıyo. o şebi niye ğatīdila? bu şeb bu çekilmemiş tuz gibi bi şeyīdi deyi

mi? tamam şey yapaçık fabrika açacık burda iki deliganni gelmiş de. çocuklar gideK
 25 ewe bi şey yeyin için. o mazman ne biliyo musun? şu hayvannarı tarıyolar ya. ben onu
 şeklini senâ sölüm. mazman şu yeyenim. yoğ mazman büyühtür. çizemedim yâ. lağ
 kalem sende mi benim yetim oldumu öğrendin yâ? mazman şu şekil yeyen büyükdür.
 şöle tişleri vardır. ama ince tişleri ben buna şöle mazman budur. şuralada tutaç
 yerleri var bu âirdir. KırkıT dedim ufağ. mal tarâ vağ ya mal tarânın şu şehli. şurda
 30 tişleri var burda da sapı var. bunnan vururlar yavaş yavaş yavaş ipli sindirirler ondan
 söra da bu mazmanan da guvveti vururlar. tam otursun diye. kemK o şöledir āaç. ama
 onun şehli şemalı o yuvarlaK āaşdır. burdan bi ağaç tikiyoğdular burdan da bi āaş
 tikiolar bi dene āaç üstünde bi altında. ama bunnarda dönme şeyi var. hanı esKi Kâni
 arabaları vardı ya. teKeri yoğ da şöle şu şehilde bu burda ya. yanı dokuduğÇa
 35 dokuduğÇa boş yer geleceğ. dokunan böle döner döner yuharıya döru. satmaK için de
 burada pek fazla saTmaK için burda yapmazdılar. tek tük kendi ihtiyaçları için
 yapardılar. ceyiz bi tarla alır ineğ satar tarla alaçâm dēye kilimini satar. ama öyle
 mesleK olaraK burda öle bi şey yōudu. zilli kilim vardığ zehKli kilim vardığ. zilli kilim
 dediğleri aşırı derece desenni. zehli kilim onun da işTe şeyleri deyişikdir ondan şekli
 40 desen şekilleri deyişikdir. gıl kilimi var. fazla desenni olmaZ. bi de palaz dēler gıl
 palazı. düz yaparlar onu. palaz dağa fazla şey yaparlar onu daha galın. hangisi ona
 minder deyidiK yoK minder. minder kırleT yasTığ. o zaman da yastıK deyidiler ismi
 deyişmedi. peşKir aynen döru. şimdi bi ğaynım var. o heP bu esKileri sen gibi
 araştırdı. Keçen şeyde internetTe. bizim bu şelâlede şeye girdi şiirde ikinci oldu. o
 45 esKi dilleri heP bilir. çōunu bilür.

ne soraçan. altımıza goydumuz minder ğafamıza goydumuz kırlet. yere serdiğimiz gıl
 kilimini dedim desen verirler hanı düz yapTıKlarına palaz dēler ekin sererdileğ. ona
 esKi dilde papağ diyoruZ. onu eKseriyeT şeyden yapardığ biZ tifTiğTen. geÇinin
 tişlerinin arasından daradımız tüfdiKTen. o çobannar da aynı dedigin ğıldan yapar su
 50 geÇirmesin diye. bi tifTiğden bi de şeyden ğıldan. palaz dedim ya hanı sâde
 boyaTmadan moyaTmadan. çobannara tabi çobannar yapardığ su geçirmeZ. hıldan
 hıldan eveT. o dediyin de yapardılar. ona da ne deyidiK biZ. gugul diyoruz bi şeyler
 diyoruz işTe papağ diyoruZ. kavuK burda o dilde yoğ. bu yörede deyil. belki
 osmannılar devrinde o kavuK denilebilür ama külağ diyolar kasKeTe şapKanın adı.

55 habu yuvarlaḡ bi şey örtiyölár ya. benim ġaynatamın babası birinden para almış da giymişTi.

IV (13)

Anlatan: Hüsniye Gündoğan (63 Yaş)

Derleme Yeri: Kırmı Köyü

Derleme Tarihi: 04.08.2017

Konular: Dokumacılık

tamam bilürüm geşmişleri de. vallā bilmirim unutTum aha heP sIKınTıdan. önceden
 ata bindiridiler. hani şey ya hani gelinliK geydirmidiler. bēle duvak vuridular. allān
 emrinen peygamberin gavlinen tabi ki. yōK bi geTmeye bi keçen önce mısafirlie
 gidiler. ondan sōra önünü eyce annadıKTan sōra iki üş Kişi gēdiřler işTe ğız isTemeye.
 5 allān emrinen peygamberin gavlinen ğomşulardan barābar. ğız isTemeye geldiK işTe
 verirseler sātān gōynü olī. eger vermezsele satan sēm ter çıkiler. nişan yapıler. bir ay
 da olmazsa gene iki ay sürī birden olmi. nişanda işTe bizim ādetTer ğibi olī. söz
 yaPmiriş mi biZ. hani et kesiriK goş kesiriK. ondan sōra hep birikiP sepetTere
 goyiruh. ğız taraFına götürirük. urda da işte nişan olī ye ilk nişan. işTe söz kesili
 10 urada işTe olī söz yeni. orda işTe davul zurna başli çalmiya işTe oyniler ēleniler. vallā
 istersen bi sene de sürebilī. altı ay da olabilī beş ay da sürebilī. ha üş gün bizinki üş
 gündü. büyüK ğazannardan yemeK goyiler işTe. vallā aşure çorbası yapılar keşKeK
 yapılar. fasilye yemē yapılar. unda sōra haşlama yapılar. keşKeK tabi ki keşKē biz
 bişiririK. vallā soanını dōrarsın güzēl gene hebüle büyüK bi şey tencere soan dōriruh.
 15 onu güzel gene öldirirük hani ğavuracāmız ğazanın içinde. onu yāğınan adamhala
 ğavurduşTan sōra o gendümesini ykısın güzel gene. gendüme dedimiz işTe o şeyin
 içine keşKēn içine goydümüz. būdaydan yapıli emme biz gendüme diyiriK. yāni köy
 dīceK. onu işte goyduşTan sōra istersen çekirdeşli biber atısın. istēine ğere istegien
 göre. eger istēn yōusa çekirdeşsiz de bişirisin. he he ondan sōra o bişi işTe hallolī. ēti
 20 istegien göre ister dana eti ğullan ister goyun eti ğullan ğuşbaşı gimin yahuT da
 gemühlü de olabilī. goyi büyüK ğazana saTen keşkeK etsiz yenmīr sulu. bi ğazana
 sulu et goyiler. aşure meyvasını ıslatısın her şeyi meyvadan gatısın. findiş üzüm undan
 sōra şey fisTih incir aşureye goydüçün goyi dā hani normalida ğullanmīriř. ondan
 sōra lohuT mısırın bütün gene haşlıriş. hani şey ufaısın ya kelleden onu bütün gene

25 haşladıhTan sōra unun içine gatısın aynı aşure olı. gene gendüme goyısın içine
 ğarışTırısın onu hepsini birden birez de bişiken az bi kilo süT atısın hani böyük ğazan
 oluşsa. güçÇük ğazan oluşsa yarım kilo süT atısın şekerini atısın unuan göre ğafān
 göre takilısın işTe êle. tabi ki eyle çoĥ êyle goyu da deyil çoĥ sulu da deyil bêyle
 normal çorba. taTlı sini yapırık biz ān baş duTulan sinimiz de mi sini. unu beş altı
 30 dene yā goyarsın sana yā unu güzêl gene ğızarTaraĥTan unu ğavurıruĥ. normal unu
 ğızarana ğadar emme bêyle şey êdeceK ğusacaK bêyle ğavrulu. undan sōra unun içine
 suyunu ğaynatısın şekerini atısın u büngür büngür ğaynarken unun içine bi yandan
 sıcaK Suyu birden goyısın satān yanarsın. azar azar azar azar birden ğapānı çullısın u
 ğısıK ateşinen birāz hallólı. hallólduKTan sōra şekerini suyunu goyduĥTan sōra az
 35 işTe üş dene duz atısın. şekerini sonüdan hebüle sıcaĥ gene goyTuçün ğavurısın. u
 helva şey ĥor diyırık ĥor onun ismi ĥor. ĥor aynı helvanın bi nevı dāca bōle şey olı.
 aslında helva demek de onun daha şeyi olı bilmırım. ondan sōra da onu yumurtasına
 sūT yumurta şeyin sininin ĥamuruna. süT yumurta gatısın sıvı yā goyısın ĥamuruna
 onu yürduĥTan sōra emme çoĥ inceciK olacaK bōle sigara kādı ğimin. çoĥ ince
 40 olacaK açılı onun şindik o ĥoru üsTüne yayıysın. ondan sōra üsTüne gene o birāz
 ayrıyetTen yā goyısın o yāğı da gine beyle yayısın. pir biz çam piri ğullanırĥ çam
 piriynen bêyle selpeliyriK. habu çamın dalı eweT. ondan sōra yayırĥ ĥoru onun
 üsTüne bi yuĥKa dā açırĥ. yukayı gine açırĥ o yukanın üsTüne bi ĥor daha o üçüncü
 yuĥayı açTıĥTan sōra bōle ğasTenin üsTüne açırĥ. bōle ĥamır yıĥılmasın dēyin.
 45 ğasTeyi şeyle hafifTen bêle etTiKçin o halıyle sātān zıgara ğimin ğıvrılı. onu bêyle
 gene gendi elimizinen döndeririK sinilere döşürük. o sini ewet ān duTulan bu. burmalı
 ha burmalı. ondan sōra o birāzçik yüzüne yā goyallar. azıÇiK beş on daĥKa
 beĥleTdiĥTen sōra fırınna sürürük fırınlarda bişiririK. ğıpgırmızı olı o ān bizim
 duTulaĥ bizim dūnnerde ān duTulan yememiz o. hani şey taTlı olaraĥTan o.

IV (14)

Anlatan: Kadife Koca (79 Yaş)

Derleme Yeri: İncedere Köyü

Derleme Tarihi: 04.08.2017

Konular: Düğün Yemekleri

keşKeş yapidiler. yapTıK çok yapTıK geçen gün yapTıK gine. tarifimizi önce yarmayı ğaynaTırih aħşam da beKleTıriK zabaK da bi dā aKTarırh. bi dā onu döşiriK biráz eT ğoyirih soan ğoyirih yā ğoyirih onu döşirih. gine aynı yerine ğazannara döşiriK. şey yaparih ondan sōra tabaħlara ğoyirih misāfirlerin önüne dolduririK. etinen eT de içine ğoyirih soan ğoyirih yā ğoyirih tereyā. he yoħ hangi eT olursa olsun ğōsbe oldiħ mu dā güzel olı yālı olı ye. onun ğōsgi dā güzel olı.

ğız isTeme nası isTiler allān emrineħ. babasına anasında büyüKler kim varsa onnarı toplidiler. allān emrini yere getiridiler isTidiler. nişan taħidiler puşu taħidiler altun taħidiler ğümüş taħidiler. heÇ birbirini ğörmāden dūn yapıler. heÇ birbişini ğörmāden yapıdiler. ğelın çıKarTma da çeyizini yazdıridiler. çeyiZi tökīdiler millet yazdıridiler. bi bōle büyüK káda yazidiler. çeyis ne ğadar varsa o çeyizi yazidiler. biçidiler dēr ğoyidiler para dērini ğoyidiler. ondan sōra onun birisini ğız tarafa veridiler birisi baba tarafına. orda káaT iki tane káat yazidiler orda ğalidiler. ondan sōra da ğızı aTa bindirüP alıP götüridiler. he kesidiler bāħşış veridiler para veridiler çoraP veridiler. ondan sōra çobannar ğoy şey teKeyi getiridiler yolun ortasına ğelın bunu ğalduracaK. dutmasınan mē dedi o çıħTı bahşış bene verdiler. yapamazsa dūn sāibi onnara tekenin getürdü adama bahşış veri.

iki gün iki gece davul zurna çalınıdı. üş gün üş gece. ondan sōra ğına gecesı oynidiler. gedıdi bu tarafTa ğına gecesı olı olan tarafı dūn tarafına gedıdi. tabi sāduc var. onnar getmez olan getmez biraħmazlař. tabi ğenşlerle oynarlar gülerler. bi gece ğıZ tarafında yatar. sabānan ğelını çıKartiler alıP getiriler. var var ālma atiler çerez atiler ālma atiler. şeyde esKide sac yōdu torpaħdı üş defa bōle ālmáyı şey yapıdiler üstüne testi ğiriler. eger bu olan nişan dutTursa. sōra da devür ğünü de dāliğannılar damāTın yanına

gedidiler. oynidiler icidiler raKı icidiler keyf yapidiler raKı icidiler. gızın gâynanası da
25 köyün içine büyükleri çaridi ewe getüridi o da orda yediridi içiridi dâ. ama şindiK o
yoK. şindi hepsi galhTı galhTı esKilerden.

böyüklerimiz köyün içinde dūrçüler gine gedidiler de köyün içinde galidiler. çou
genşler. edeTimiz çoh var.

yapardılar unnarı şindi yılbaşı oldun mu. bikâş dene deliğannı bi gelin bēle bişeyleri
30 geydüridiler gezidiler. evvel bahşış alidiler yarma bulKur yâ toplidiler bişüridiler.
ondan sōra gedidiler gâçilerin öyüne dâ oynunara çaridiler. çoh edáTimiz çoK da işTe
unutmamuşuK ámma gene de.

IV (15)

Anlatan: Ayten Tonbul (85 Yaş)

Derleme Yeri: Sarıca Köyü

Derleme Tarihi: 04.08.2017

Konular: Düğün Yemekleri

bağ dünlerde şey oynanırdı dūr. oyun yapardılar. oynnar yapıyódular mesela erkeK tarafını böyle şeye yaturur palaska mı derdiler yaturur döverdiler. bu erkek taraFına eziyet ederdiler. yāni bizden ğız alması ğolay gibi bi imaj veriyodular erkeK taraFına. ondan sōra idam mangası ğurdular köyün yaşlı adamları kimi şey oldu kimi avukat
5 oldu. olan tarafını heP şeye darācına çektiler gerçeK gibi yemin edim. şimdi bunu diyen şey. başKa bi köye burdan ğız gitTi. demişler aman sarıcadan ğız çıkarmaya ne var. köyün genşleri de bunu duyúyolar. siz misiz böyle sarıcadan ğız almak çok ğolay bunnarı heP idam etTiler yāni işTe mizansen hāni. ondan sōra bu deliganni da āski şeylē sorī sen de sōle. eskiden usul nasıldı gelin vermesi nasıldı keyvenilih nasıldı
10 ğız alma nasıldı.

eskiden būdāy ekidük çiftinen süridiler. neyse bu döduKTan sōra gedip tırpannan biçidük. undan sōra zor toplāydıK zor derik biz. şeyde işTe biştümüzü toplāyırık bağ edip bālayruK bağ edip bağlāyıp yığına vurıduK yığın edidük. eskiden yığın varıdı eweT. eger tarlada kötise alçāısa onu da orānan biçidük. beş on adam alırdıK tırnaT
15 giderdüK türkü söyledük. tırnaT deyirük şimdi orağ biçerKen tırnaP dedihleri de yarışma yāni kim önden gideceK. onu işTe türkīnen edecük. alçaK biçin būdāyí ifağ düştü bāları ben biçerim būdāyí yar bālasın bāları.

heP birliKTe yapıduK geliıduK onda sōra gelidük şeye harmana getirıdıK. harmanda getirüp dāaT. kemi çeziidük keminen bālayırık ya onu çeziyrük şeyini dāgidiyduK
20 düveni goşuP üstüne süridük düvennen öküzleñnen eweT. düvennen süridük sürdüKTen sōra onu toplāyıduK böyle heveK gibi bi şey edirük. makine varıdı eskiden bēle çevirmeli makine. onnan çeviriP mahsulumuzu alıduK. o da bitTi işTe.

eweT yılbaşı. yılbaşında mí şimdi bizim heseP zemheri ayı. zemheri ayı girdi mi
 gapılar kitlenür. gideriK afurdan bi göyun getürürük evin yüzünde gezdürürük.
 25 berekeT olacak goyunu getürür gezdürürük bereket olsun diyin. ondan sōra giliK
 edürük hebile giliğ edürük içine de para goyuruK. içine para goyūruK bi dene içine.
 getürüp onu kesürük o para kimden çıkarsa u sene dövleT unda yāni nasiPli bu. onu
 da eyle edidiK işte yılbaşı da o. hıdırellezde de elence yapıruK bizim hāu şurda büyük
 bükümüz vardı esKiden habeyle. büyük eweT bık vardı gasabadan gelidiler burdan
 30 gedidük şu hormonoZ köyü günbatur köyü hep o buke birükiyiP orda elence edidük.
 horon oynardılar. o da ne ayında olidu martTa dēl gışın olidu. şimdi ben yeni gelin
 geldim sayıcular geldi artuK ayını bilmeyrim yavrım. sayıcular sayı sayı goyunnağın
 yavrulama dönemi mi oliyo o zaman. horon oynayılar böyle adam yapılar. elleri
 denehli Çingen yapılar on dene Çingen elleri denehli horon oynayılar işte ev sahibi
 35 mesela bu ya bu erkeK. bu erkē alıP geçilar. şeyleri gerinner erkeKTen gelin ediler ya
 o gelin bunu alıP geçi. milleT düşi artuK onun peşine o da eyle biti. sayıcular derdüler
 onnara. bi de girdü evden şey alı meselā yumurta alı para veren para veriy öle işte.
 habu araba sizin mi? he tamam.

eweT şu tepede var büyük evliyē. eweT gedip orda gurban kesürük yāmur duası
 40 edürük. bi de aşşāda sileyman gavā var bi de horoz baba var. köyümüzün içinde de var
 iki dene ziyāreT. mısTā efendi hacı şeyef efendi. hayır orda gurbanı kesürük şimdi
 foroz baba foroz babayı ziyāret edürük gelip mısTā efendinin ocāna namaz gılıruK
 ordan geliP şeyf efendinin ocāna namaz gılıruK. bu yāni velilerimiz çok şey bi denesi
 şeyde galdı. nerēydi ora çorumda çoruma gitti orda galdı. isKiliPTe galdı evet. nası
 45 çok şey adamımız baban nerde gelsin onu o eyi bilı o. gaymakam geldi buriya onu
 oğumuş ya. geldi dediler gaymakām geldi biz de gedürük gaymakamın yanına. hemen
 geldi o sanki bilmiş gibi getTi orayı ziyāret etTi ordan geliP de burāy ziyāret etTi.
 deyi ki ben okudum deyi. dān başında goyunları varımız ordan sārmiş sütü evden
 süt akarmış öle bi şey annatıyodular. he he şimdi ora neydi gız hele dur. hōu gız yoK
 50 bizim ziyāretin altına ne deyiler. gız yoK oranın adı var daha. ferūze aba hāu ziyāretin
 altına ne deydiler tarlalara. büyük evliyanın yoğ yoğ oğarda oğarda. gışla var orda
 göyun sāgımiş da sütü akıTımiş ora neydi komlar miydi. komlar sanki komlar mı? hē
 işte o büyük evliyanın altında bi ormanıK bi yer var ismi komlar. o adamın orda

komu varımış. hanı davar komu olı yá. orda süTü sāđıdı mı süT ağımış buriya. o şeyf
55 efendinin oriya. başKa ne bilim unudıyrüm yawrım. süT süT babannem derdi Ki süTü
ordan sāıdı mı derdi gelirdi buriyá. işTe esKi geneleğler esKiden ne ettiz diyi onnarı
annaTım diyi.

şindi hásTá gedıdüK herbe gedıdüK. böyüK evliyeya gedıdüK foroz babıya. çaPıT
bālarlar çaPıT gene de hālā var ama şindi onu ğaldurdular. eweT díleK duTılar şimdi.
60 eweT şindi benim teyzemin ğızı vardı lal oldu āzı kekemen oldu. göturdüler o foroz
babıya foroz baba da demiş ki teyze yaturmuş oriya hemen teyze. bu eyi annaTur. hē
horoz baba da teyze teyze öy demiş yawrum ğonuştu yawrım ğonuştu orda işTe dili
ačilmiř.

IV (16)

Anlatan: Nurettin Kara (77 Yaş)

Derleme Yeri: Seydibaba Köyü

Derleme Tarihi: 04.08.2017

Konular: Seydibaba Hazretleri Hakkında Rivayetler

seydibaba hâzretleri çok eskiden gelmişler. bu şeydâyîmiş buna şeyde bu âlı var habı geldiz ufak bi meşe var ya o çayırdaki şey biçmişler şey. buna dermiş oluyun niye ever mîsin niye ever mîsin? demiş nasipTa varsa gelir hintTen yemenden nasipTa yösa ne geliş elden. o orda dâikene bi kervancı gelmiş. o dorun orda göze var yolun üzerinde 5 orda. nerden gelîsiz deyi ki hintTen gelip yemene gedîrîK. âliyse yanında bahî ki güzel bi kız var. deyi ki allahın emrînen habı kızını benim öluma vermez misin? deyi ki allahın emrine ne diyecem. gızın ismi ne deyi ballı olanın ismi ne allı ora şimdi alı balı. ballı oranın ismi. onu işTe everiler. he bu mubarê gelende o ziyâreT esas eşîK alçâmiş 10 eili ki gelin gâfası deyi diyê ki eyvah deyi buranın da şeyi alçâmiş. işTe onda mubarên zoruna gedî gelin o gece vefaT edî. şimdi burda ziyâreti var yani ben ziyâreT ediP de gelinimî etmeyenin şeyi geşmeZ yani seydibabanın gelin ebe. o işTe orda seydi babanın gelişi o. bôyüK ziyâret yeTmiş bilmem kaç evliyânın çavuşuyumuş. burda çevrilü şimdi giderken göreşîz.

ya onu o kerâmeti şöylêmiş yâni. deli memmeT derdiler o varımış. burda da öldü 15 dududu hatun güzel bi kadın ona iki üç sefer niyetlenî ki kötü niyetinen gele. bir gün işi çıkî gelemî üçüncü günü deyi ki ben ne ediP ediP gidecem. işTe gelende bu aşşâda şevket dayı derdiler onun kavağları binâsı vardı. şimdi onun ocâ şey yapTı oraya gelende mübâreK bi ulu âş şeklinde direniî. ben deyi seydîbabâyım deyi sen kötü niyetinen gelîsin seņi eyle bi tokaT vururum kü geldün bi dâ burdan adam âlayaraK 20 dönî geri. terk edî. işTe burayı bi de şey bizim şey varımış karahasanöulları bize şimdi karahasanöulları derler ya. onun şeyi var kerâmeti mübâreK adamın. o yanısı gece sîn bôalarına goşarımış. galKarlarımış Ki sîn bôası allahın aslannarı. galharlarımış Ki deyi haböle âşlar arduşlar bu harmanlarda ulan nasıl edî bu gara hasan. deyi Ki bu

25 garaḥasanı behleyeK deyiler. baḥaK işTe bengili derleḡ deyī ki bengili gözün çıḥsın. o
 kötü göz işTe onnar beKliler baḥılár ki günèy yuKarı dıngır dıngır āşları alıP gelī.
 eyvah deyī gözüz çıḥsın bengili sīn sanaları grīlar. allahın aslannarı biri bi taraFa o
 gedī sōra mubāreK şey ederimiş bu babacan da habu köyü bilmem getTiz mi. bu
 babacan köyünde erfene edīmişler garaḥasan dedem de dērmendiymiş. orda laf edīler
 diye ki garaḥasana deyiler ki ermiş gelsin habu erfene eder bilmem önce davar
 30 keserdüK davarı beş alTı gişi Kavurur yerdiler. deyiler ki eger garaḥasan ermişse
 gelsin burdan payını alsın getsin. mubarē ayan hanımına deyī ki sen habu daşların
 üzerine baḡ ben gelirim. hemen onnar daha şeyi yüzmeden deyī ki daşların unu şindi
 boşalur diyī habu uylü kesin de verin. et büluyaraK alī gidī şelālenin oriya ta ordan
 babacandan allahın şeyi dā. bi de şeyi dutī sizde bilmem bilür misiḡ alkarısı çocuḡları
 35 şey yapan. şimdi birgün kadın dōum yapmış. meselā köy odasına gedī. eveli bacalar
 varıdı esKi evlerin ordan aşşā işTe benim hanımın senin hanımın dōumunda bacadan
 aşşā inī gelī beşin üstüne deyī Ki yarın seni bōle ālarlar şōle ālarlar dēyi geçiP gedī
 āma ġarı ġalP gözü açūmuş. garaḥasan dedem şeyden o köy odasından gelende deyī ki
 garaḥasan deyī felanın hanımı geldi deyī bizim beşin üstüne bōle bōle sōledi deyī
 40 annadı hemán. deyī Ki yarın ben ġapıyı açar örterim ben köy odasında gedirim kendie
 eyi baḡ derim giderim şen şey et. eline şeyi çuvalduz derler çuvalduzı bilī misiḡ inē
 şeyin büyü çuvaldızı eline saḡlı. bi de baḡı Ki bacadan aşşā indi beşin üstüne gelende
 o tılısımlı ya múbāreK garaḥasan dedem hemen bismillārahmanīrahim deyī çuvalduzu
 ġaḡı. heyvah deyī insanōlu yedi sene ġullanī. çamaşuḡ yıḡamaya gideḡ derlermiş bu
 45 iniyi saḡın almān tılısım ama çıḡar gözelerē baḡar ālarımış kadın. işte görü unun
 gözüne ora ziyāreT ya o şelāleniḡ ora. oradan işTe bizimkinner bi el edī şōle edī. diye
 Ki uzun hēkāye de hanım diyī seni bıraksam diyī garaḥasan bıraksam da diyī beni
 insanōluna şeyini geşTi dēyin öldürürler dēyi. sen birgün ata bin diyī berāber gideK
 diyī ben gözelerden içeri girende diyī eger tomara Kan aKarsa köpürürse atı bin ġaş
 50 diyī sēi de vururlar. yoK bi şey olmazsa anna Ki beḡe bi şey etmediler. mubāreK işTe
 götürī ordan o āş köprü varıdı o böyük köprü neyn yōudu. orda beKli baḡı Ki tomara
 ēyle ġabardı ġan aḡı ġaḡı atā biniP. işTe o mubāreK kadını öldürīler he öldü. iniyi iniy
 basTın mí yana tılısımmış. kadın esir alī esir. ineyi çıkartTınmiyin o geriye
 dōnebiliyór ama insanōluna geşTin diyene eline şey yapmīler. bōalar bōalar allahın
 55 aslannarı yānı mal öküZ sīn bōaları. yoK o bizim sülāleden işTe gelme bizim

súlâleden. annaTílyo tabi şimdi bizim soy isim kara ta ondan gelme. yedi sene
 ğullanmış yanî kadını yedi sene. ama bõle evveli çamaşırı gider derelerde yıhardılar
 bēle çeşme. derimiş sahnın bu şeyi üstünden almān emá onun bişürdü tükenmezimiş.
 ğara tayuK aTlaTursan şey edermiş yōsa o hamur bişür bişür onu ettū heş
 60 tükenmezimiş he he tılısımlı. ğara tayuK dērler ēyle atTa h̄amurun üsTünden
 aTladursan tükenīmiş. tılısımı oyūmuş hē.

seydibaba bu şeyden ğaraḥasan dedem onnardan seydibaba bu kümbeT bilmem evliyā
 var şeyran taraFında onnarın şeyiymiş çavuşu başı. orda iki rekáT namaz ğıarsın dua
 edersin. yoK çapuT bālanmī bizim burda orda topraK alurlar. mezerlīn ordan bi tiKe
 65 topraK alur āzıā alursın. şey yapar şifā şifā. bi de paluT var. dēy o paluTun tikildīni
 kimse görmeZ. ne ğurur ne şey eder. çocū olmiyan o gilladan alur yudar yāni.
 ziyāreTin içinde yāni paluT türbenin yanında görersiz onu böyük paluT. ordan gilla
 düşi ufaḥ ufaḥ gilla düşi. hap gibi bi şey. ğozalaḥ ufaḥ ufaḥ. çoḥTan çoḥ yāni artuK ne
 zamandan büyüK daşlar var ta selçuKlu zamanından. ziyāreti görersiz balta resmi
 70 çoKlarını da ğırdılar götürdüler. giliK giliK paluT gili.

V. TORUL İLÇESİ METİNLER

V (I)

Anlatan: Metin Tekin (68 Yaş, İlkokul Mezunu, Çiftçi)

Derleme Yeri: Köstere Köyü

Derleme Tarihi: 25.08.2016

Konular: Köyde Meyve Adları, Düğün Adetleri

sizde mesela elma armuT kurutuP da şey yaparlar ona ne dersiniz siz? hoşaf başka ne dersiniz? bizde ne derler ziromila mı? ne derler ziromila soymaÇa. o lazım oldu mi ahlā gelmiy. soymaÇa elmanın ğabūni soyaraK ğuruTulan şey küneşTe ğuruTulan. hoşaf dedūmüz şey de soymadan elma ğurusu. eriK elma ğurusu meyva ğuruları var
5 esĶi iş. armuT var armuT ğurusu da var firunlanmışı da var. çumur etli tereyā ğavuT ğavuT kavuT iki çumur bi yūrt miydi? şatála matála boaşlar vardı esĶiden. onnar Kene var.

yā esĶi dūnler de eyiydi. dūn başlamadan evvel tabi esĶi dūnnerin iĶi sene oluđi sürüncemesi. nişan yapılıđdi bāzen iki sene oluđdi bāzen üş sene oluđdi bāzen bi sene
10 olurdi. işte dūn de sözleşildi başladū zaman bi āırluđ verilirdi derdiler esĶiden. meselā kıızın ceyizi ceyiZ sandū işte bi hayvan ğuzi muzi o dūn evine yollarlađ annadın mı. erkeđ taraFından bi şeyler yollanur undan sōrada da o ğız °geldū zaman hePisi °gelüđ bu taraFa. ona Çeyiz derler āırlıđ verilüđ derler o āırlın iÇinde de işTe ne var ğızın °gelin sandū var takılar var ğıza almađ şeyler var olan taraFından isTenenler var.
15 gönderilür oriyá hōle ceyiz derler işTe.

o geldüKTen sōra tabi eski dūnler aTlarla oluğdi hayvannarla. °gelin °giderdi iki tāne hanım diyelim atın üstünde. dūn dönüşü de o °gelin atını yāut da ğoşturacaK bir deligannı çıKardı. atı KoşturacaK çok fena ğoşturuğdu. dūn günü tabi öle özel bir Kün yođ yođ. o işTe ğonuşulan kün başlardılár. esĶiden bugün övlende başlardi yarın ölede
20 biterdi. bizim buranın şeyisi öleyıdi bi Kün. he öleden sōra başlar öbür gün öleye

biterdi. kına yakmiya KeÇe gelürler. erŞek taraFından °gelin evüne ğına °gelüĝ habüle tePsilerde hedāye atarlar horon oynarlar öle döner giderler. yārın çıkınca Şelin alma. evet esŞi dūnler neşelīdi ŝimdi yoK. salon dūnü olī eveT. esŞi dūnler yemeĝli memehli olurdi. tabi daha esŞiler daha çoK sürerdi. çoK özel bir yemeĝ yoĝti işte o zamanŞi adetlerdeĝ ne olur bulgur pilavı olur efendim etli fasulye yemeĝleri ŝunnar bunnar. keşŞek bu yörede yoĝ. siron miron bāzı özel iÇKü iĝenlerin de masasi ayri olurdi onnarın mezesi ayri. keyFeni derleĝ yemeĝleri yapan o keyFeni derler.

Anlatan: Orhan Aktaş (71 Yaş)

Derleme Yeri: Yeşilköy Köyü

Derleme Tarihi: 25.08.2016

Konular: Yaylacılık, Kalender, Köy Yemekleri, Cenaze Adetleri

yā bizim buranın yaylasının özel hazırlı yoĥTu. yāni yarın çıkılacaĥ dedi mi işte köyün hayvannarı hep çıKar şeye. o esĖiden çoK önceden şindık çoK esĖilerde ben de yōudum benden evvelkileğidi. onnar bizden yaşlılar daha ēyi bilir oni mesela zeği dayımı Ėonuşturacādılar getTi. orjinal işte lütfi dayı var. ama esĖiden yaylıya

5 göçerkeĖ işte bōle şeyi varidi. yā çoK özel bir tarihte mayısın yirmisē yirmisi herĖes hazırlanur işTe çepnilerde oldū Kibi hayvannar püsküllenūĖ ziller miller Takılur gidilir. kemeÇe yoĥ burda Ėgiderken yoĥ. bi de dönüšte diyelim obada çoĥ büyük bir ateş yakulurdi şenniK yapardılar gendi aralarında bi şey. dūnlū mūnlū o esĖiden millet telōvizyon melōvizyon yoKTu. herĖes arkadaşılıan bi şey hazırlardi

10 yapardi işTe o ateşin Ėarşısında. ōleydi yāni bu Köyün çoK özel şeyleri yoK. daha esĖilerde var ōnnarı biz bilemeyiz.

ġalandar uygulanır. Kalandarda bunnağın hepsi bilūĖ ġalandarı. māalleler Ėgezilirdi işTe tārba asardılār o esĖiden bacalar vardı aydınlıĥ yerleri. ordan aşşā tārba asardılār. olmēyanıĥ KaPisinā vururdılār bilūĖdüler zāteĖ. çıkardılār ġalandarÇıya ne veriğdiler o

15 zaman. aşluK ġitluĥ senesi ya hoşaf verürdiler ya elma armut verirdiler. ferih tavūn yavrusi. hedāye almaK için işte o zaman hedāye ne hedāye alacaK adam. elmalar şeyler ama helen de ġalandar gecesi izmirde yapılı bunnar yapāyılār. burda Kışın Ėimse ġalmadı için. hePsi ġadın ġılūna girer erkeK o tarafa girer bunnar vardı. ġalandar ocān on üçü.

20 yā var da ġümüşanadan ġanma oralarda da var. sāde bu köye āyit dīl ki lames. işte lemis közleme közleme o yufka var ya saçın üstünde. sebze mebbe Közlemenin bir çeşiti peynirlisi meynirlisi her çeşiti var. sironu zateğ biliysēz bi de erişte keserler dā ēnÇe. undan herle yaparlardı ya. bi de hala dā yapāyılār. haşıl mısırın yavānı. o öteki

hoşmerim guymağ tarafından ezilī yāli. amma bu haşıl. hoşmerim de  gene peynirden
25 işTe güzel peynirden yapılan yumurtalı. peynirde tellenen guymān bi çeşiTi hoşmerim.
u da çamlıhemşin yöresinde daha fazla unnar şimdi yapāy. bu gelenekseli yürütüler. bu
Köyden kimse yürütmedi ön ayağ da olmadı kimse eveT. unnar köç etti gêtTiler.

Çenāze aynı nasīse  gene aynı devam edī de şeye çok saygı varıdı. Çenāzeeye saygı
varıdı. meselā bu oyun gāvelerinde bir iKı gün oyun olmazdı cenāze şimdi kimse
30 kimsiyi dinnemiler. haber de yayılırdı bura çok galabalıh bir köyidi u zaman
yaygınlaşma çok gölayıdı. bi de selāsı çok erken verilirdi şeyde Çāmide hemen
araştırdılar acaba kimdi diye. öğrenmeyen de  gelirdi ki bakalım nedir Çenāze.

Anlatan: Mehmet Tekin (61 Yaş)

Derleme Yeri: Büyükçit Köyü

Derleme Tarihi: 25.08.2016

Konular: Köyde Yemek Kültürü, Hıdırellez, Doğum Adetleri, Çocuk Oyunları, Yöresel Bazı Sözcükler

yā o bızde çok esKı varidi. meselā bizim bu Çāmi yoĥTu yuĥarı giderdiK. hou bi Çāmi var. orda TāvetTi olī dā. mahalle  gezme ādeti vardi. meselā ordaki mahalleden başlardı kelirdi kimin yakını varisa u maĥallede biz de onna arKadaş olurduĥ kiderdüK. hem bayramlaşma hem de yerdıK. aşlıK vardi nerdiyse her evde de yemeĥ yerdüĥ yāni. sütlaÇ başróllerde oynardı sütlaÇ o erişte merište ġatmer matmeĥ. hē o yaylalarımız da varıdi bizim yaylalara da giderdüK yaya. şindi herif ha burdan hau mahalliye getmī biz burdan ġalkardıK ha bu üstüĥkü mahalleden ta dērmen dai zigananın üstü orada yaylalarımız var. dolaşır yaya gelirdiK bu sefer gendi mahallemize geçerdıK. öle bol şeyimiz varidi ama işte o zamanKı belli başlı yemeĥler de genelde sütlaÇ. ġatmer deriĥ biz Kete meselā kete. o erişte şiron piriĥç çok olurdi başka şiyi onnar varıdi. aha küz geldi mi her evde bi iki teneKe ġavurma olurdi. ġışluk et ġavurması yapar ġışluk tenekelernen en az yapan  gene bi teneke yapardı. o ġavurma oldu mi burda bozulmaZ. ġışın durur. bizim peynirimiz çökelēmiz heP onnar o zaman dolaP yoK biraZ tuzlu salamura olurdi. et ġurusu meselā ġaFa paÇa onnarı hep asardık tellere ġururdu. amma Kelle paça işte onun ġurusu evet. çok eskide beçerende sucuk mucuk yapardı pastırma. benim dedem bubam yapardi meselā biz yapamadık heç. bizim orda loKanta vardi ya bubam yapardi.

hıdırellezde de hıdırellez günü gene o kün aynı kün devam ediy. şeyde de var. yemeĥ adeTi yoĥTur da bóyle kapılara Tiken ġordılaĥ. ha bu şeyir dikenini var. Kül tā yaban Külü öyle tarlalara ġalkardılar ki bereketli olsun fuzüli işler işTe. kapiyā ġoyardılar ki şeytan ũramasın bilmem ne işte ādet. misafir ġabul ederlerdi ama özel çoĥ öle yemeĥli özel bi şeysi yöidi. çoĥ ön Pılanda dēildi. hıdırellez çok şeysi derdileĥ işte cazı

gelmesin. ğapī tirmálamasun. ğaşuĥlařda o zamanlaş āaĆ ğaşuĥ onu da şey yaPmasın
 çizmesin mizmesin derdileş işTe. çocuK ğandurirdilár yāut da öle işTe. panbün arabí
 25 dellerdí. uçā bile derdileş ki yālu çariĥ ataÇaK ğaçın girin içeri uçah geçerdí de o
 zaman milleti telaşlandırurdilár.

hedāyeler işTe bi baramene yaparlar unnar baramene derler burda ona. yaz ismini
 baramene yapardilár baramene işte çok özel ismini bilmem burdaki ismiyle baramene.
 baramene ğün anlamına gelir işte çocūn dōdū ğün diři çıĥtī zaman heralda daha dōrusi.
 30 öle mısır būday haşlarlar çocūá bi şenniĥ yaparlar işTe. hedāye getirenler oluř. işTe o
 mısırlar da heral leblebi yerine geÇerdí millet de yerđi. bi meselā mısır bişürme ğabí
 var ona da halgozuĥ derler halgozuĥ. halgozuĥ da pişen mısır meselā dōkerdiler
 zabahları herkeS yerdí ondan. doldururlar mısır ğorlar yanına özelliĥle diř çıĥtū zaman
 yaparlar. aT genelliKle dedesi ğoyardí annesi onnara ğarşı dīlidiler. ben onnarı
 35 görmedim.

çelik çelik ğoğuş da taş. ğoğuş habüle üst üste diziyêsin ya topu atāysin. ben o
 oynunarda çok galmadım. ya oyunÇaK için yapılığdı kızaK kışın kızaK işi meşhurídí
 burda. araba işTe çocuK arabası tahTadan yapılmış. ama kızaK herkesin bi kızā varídí.
 karda kaymaya birer kişilik Kızaĥlar.

gadamiya °gelberi var. fırının içini süpürmeK için o Kene var ha şindi fırınnaşın
 40 çōunda var. harman makinası. °gelberi o. °gelberi takarlar Tala çatali habüle çekerler
 gelberi dal yānı. ğōyruk baca eski ismi ğoyruk. sobiyá poşKa derdileş burda çay
 bardāına istiKan annadın mı. zāten buranın çoğu rusÇadır. yerleşim yerlerimiz mesela
 bi şeler var hep rusça. °gügül ibrīin senin mahallen başka der beşimki başka. senin
 45 mahallen çarnaĥ der bizim mahalle zarnaĥ der.

Anlatan: Mustafa Atasoy (68 Yaş, İlkokul Mezunu, Çiftçi)

Derleme Yeri: Zigana Köyü

Derleme Tarihi: 25.08.2016

Konular: Köyde Tarım, Köyde Eski Yaşam, Köy Tarihi

yok yok şimdi gençlikte yapılan işler. tarımdan ilgileni şey yabılardı tarım varidi malcılık varidi bunnar başka bi şey yok. undan sonra işte döndü bu yeni sisteme. tarım marım öldi ö işler bitti şimdi yeni sisteme döndü. durum böyle işte öle devam ediyi. biz çocukken gençken burda mevsimliK iş vardı. meselâ o zamannar burda hayvancılıK ve tarlalarda çalışılırdı. burda ekilen bûday arpa mesela fi oT biz de bunnarı toplardıK evlere götürürdüK evlerde annelerimiz hanımlarımız neyse hayvanlarımızı beslerdi. tarlası olan bûday yerdı bi şekilde burda geçinirdiK. daha sonra asKere gittiK askerden geldikten sonra başka işlere atıldık. gurbete çıktıK gurbette ustalıK binâ yapTıK. Zâteş şöledir benim bildim. burda yapılan tarımdan elde edilen işte bûday şu bu anca köylünün kendisine yeterdi. sadece kendine meselâ pataTes. fasulyâ şeker fasulyesi hayır satma yoK. bûda yapardın yetmezdi bile dışardan satın alırdun. parasınan gider alırdıK gelürdüK. ondan sora da millet açıldı Tışarı okudular tahsil burda çok eyiydi burda yüksek tahsil. burda her ayilede tahsilli çocuğlar var gençler var. okulun tarı bin dokuz yüz yirmi altı. bin dokuz yüz yirmi altıdan beri burda ilKokul vardır. bu okul sâyesinde söradan bi ortaokul yapıldı. daş oğul. ilk daş oğul odur ondan sora dâvlet ortaokul dier okulu ilâve etTi. bin dokuz yüz yirmi altıdan sora urda burda öğretmen ders verirdi. undan sora bu mevcuT okulun bulundü yerde orda köylünün yardımilâ iki sınıflı ilkoKul yapıldı. ilK deFa üç yıllık idi söradan beş yıl oldu. ama bizim babalarımız okuduydi bize sıra gelende beş yıl gêtTi. iKi dersâneli bi okul. söradan burda talebe artTi iki yüzi geşti bu okul kâfi gelmedi bu mevcuT taş binâ bin dokuz yüz elli dokuz senesinde ihâliye çıkTi. öteki yıkıldı bu bina yapılar köylünün yardımınan. o bina yapıldı ve yine de yetmedi tedrisâT şölâyidi bi öle sabahçı öleçi yapıldı. ondan sora burda ortaokul yapıldı. söradan yetişenlerin hepsi ortaokul mezunuydi. çok galabalık var okuma burda yüzde yüzdür. burda şimdi ya okıcahsın

25 tahsilli olacaKsın veyauT de ustalık yapácaKsın iyi bi usTa olacaKsın. bu budur biz
 bõle çalıştıK emehli olduK geldüK. iki buşuk sene de askerlik yapTım. bin dokuz yüz
 atmışTa o zaman jandarma asTēmen. harbá garışanlar da vardı. benden sõra iki seneye
 indi. ondan sõra on sekiS aya indi. şimdi emehli olduK burda yaşıyoruz. biz de burda
 yaşıyoruz işte yiyiP içiP yatıyoruz. kırK sene binā yaPTım. her şeyini yapTıK kırk
 30 sene řimdi benim çocūm yapıyoř. bi Tenesi de devlet mēmuru. dier çocuKlarımız da
 dıřarlarđa ğıZ çocū.

burda beř yūZ senelik Çāmi var. beř yüz sene yukarda. māruf cami hatta bu māruf
 cāmi biliyosun trabzon vālisinin şeyi. ahmet māruf tarafından yaptırılmış bir rívāyete
 göre tarihi belli deyil. burda beş yüz sene belki de daha evvel rumlar yaşamıştır belki
 35 amma. burda rum yaşamadı rum etraflarda yaşadı. burda rumun yaşamamasının sebebi
 de şu. şindı bu kayı boyu vardır mesela çepniler yürüKler. bunnar geldı zaman bu
 yõrukler gittiler şeye dõru egeye dõru. çepni boyu da karadenize dõru geldi. giresun
 tirebolu kürtün torul torula girmeden bu dere ukarı geldiler. buranın aslı Çepnidir. aslı
 türkTür çepnidir. espiye meselā habu şalpazarı kürtün tirebolu Kiresunun çoK yerleri
 40 bunnar o çepni boyundan gelme. bunnar müslūman olarak geldikleri için buralar hep
 müslūman. bu arada hiç kilise hiç yok. buranın aslı çepnidir. ēlenceye dūřKün olur o
 řeyleri de var yõruklerde ēlenceye dūřKün. yõrukler ha řindi saz çalar türkü söylerler
 egede. egedeki buradaki çepnilerin çepni izmirde de var. balıKesirde var. onnar hep
 ayni. yaylalarda ēlence yaparlar.

Anlatan: Hikmet Duran (59 Yaş)

Derleme Yeri: Altınpınar Köyü

Derleme Tarihi: 25.08.2016

Konular: Rus Savaşı Döneminden Anılar

hamsiköyüne indirdiler hamsiköyünde tabi trabzóna denize döküleceK bi davāsi var
bunnarın. orda bi gonaqláma yapTiler. şey olaraKTan bi gece orda ğalmak şartile
berāber. sabāsi bunnarı götürür denize dökeceKler u zamanın şartlarında. ben bunnarı
büyüklerden dinnedim. yāni gendi uydurmam deyil. tabi bunnarın Kapılarná hep
5 jandárma felan tiktiler ğorumak için felan. bi tane bayan jandarmalan annaşmış. sen
beni al ğurtar da ben seni şöle yaparım zengin ederim demiş. ve o arada annaşTiler onu
götürdi bi odaya sakladı. dedi ki git dedi ne kadar adamın elinde dēneK varisá bunnarı
toPla bana getir. ne yapaçān onu dedi. dedi ki dēyneKlerin içerisi bütün lira doli. herkes
dēyneni dedi bütün lirasını parasını dēneklere goydılar dedi. getTi topladı adam ne
10 gadağ deyneK varsá götürdi bıraktı ona. onları sabahTan götürdüler. o da onnağ
evlendi. fagaT çok büyük bi şeye ğavuşti para olaraK unnen berābar. o koniyi da çok
esKilerden dinnedim.

bu rusların içerisinde ğaldı babaannem. annānem çıkTı ğetTi sungurliyá o annemnen
berāber getTi. babaannem burda ğaldı. babaannem bu rusların içerisinde ğaldı burda
15 ğitmedi. benim babam o zaman çocuK. dedesi vardı torulun ğaledibí māllesi şindi.
orda dedesi vardı. babaannem oralıdı. babam ordāyıldı. dedem de asKerden gelmiş o
zamannar geldi burda. o bi rum zimerada habu arkada yaşayan rumlardan isfehan
isminde bir rum. gelmiş almış şeyden habu ileride polize denen bi çimde rusların
ordusu vardı. ordan iki dene ärmeni askeri aldı geldi burdan ukarı bu mahalliye.
20 mahallede bu dedi Ki işte bunnar arpa saman atlarını alacaklar felan ğandırdılar
erkeKleri. bunnarın silahlarını milahları da vardı bırağTilár. erkeKleri topladı o
ermeniler. hattā ğadınnar da ğağTilár o zaman ğizlendiler mizlendiler. babaannem
halam vardı bebeK beşikTe. babaannem oni bağTı ki rum ermeni geliyó oriyá eve

gireceK. ğapiyi kitledi de çocuK uyúyor beşikTe. girdi orda evin içinde bi delih yer
 25 varmış oriya gizlendi. bi de bi güveÇ su. güveç o zaman güveÇTe ğaynıyor. almış
 goymuş toprān üsTüne. evde topraK zāten toprān üsTüne. güveÇ soumadı ya su gene
 lakır lakır ğaynıyor. o ermeniler girmiş iÇeri çocūn yüzünde ipeK bi yama varmış. bi
 yama parçası oni almış ermeninin biri ğoymuş cebine bi de demiş ki bu ermeniler çoK
 güzel türkÇe ğonuşī. demiş bi denesi ki bu çocū öldürelim öteKi demiş ki bu ğız çocū
 30 demiş erkek olsa öldürürdük ama ğız çocū bi şey deméyelim. bunu babam annem
 annaTırdı. o arada çıkTiler dedi. evde de bi iki dene tüFeK varıdi onnarı aldiler.
 baKtiler ki o güveÇ ğaynıyo ya dedi bunun altında ateş yoK bi şey yok dedi nası
 ğaynāy. ğorkTilār bırakTi evden çıkTilār. halbuki biráz daha arasalar bulacādılar
 babaannemi. buradan çıkāyilār çıkāyī dışari bi silah sesi çıkāyī babaannem attı gendini
 35 dışarı ki o rum isfehan beħliyo orada bi harmanda. erkeħleri bi sıriyā düzdiler çeħTiler
 vurdular. on bir ğişi vurdular öldiğdiler orda. dedem de orda öldi. babamın babası orda
 öldi. bu ermeni katliamı da hālen bu şeyler devam ediyor. aburda bu oldi babam
 annemden bunnarı dinnedim. onnarı öldürdiler orda heÇ suçsuz adamları öldürdüler.

birisi bana orda bi şey annatı. yaşli bi adam sakallı. dedim ki bu topal osman dedim
 40 nası bi adamdı. dedi ki bunun bi ekibi vardı adamları asKerleri. bunnarnan dedi dā mā
 dolanırdı bu ermenileri rumları çete şeklinde bōle geçirirdi. bu birinci dünyā harbında
 atatürKe yardım etmek için bu çetesini almış hareKeT etmiş şeye eskişeyire gitti
 savaşa.

Anlatan: Mevlüt Ünlü (65 Yaş, İlkokul Mezunu, Şoför)

Derleme Yeri: Atalar Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2017

Konular: Köy Hayatından Anılar

bu aşşáda dururkán adamcuazlar ukarıya daşımalarının sebebi arkadan goyunÇu gelüş enerdi Őeye deyim sana sizin evin alt taraFında eskiden yolumuz oraydı yá ince patiKa yol. sizin evin ahoraya aşşá gaşşuki yol habu sonunda vuruldi. bilmem bełki de bilirsin yani. araba yolu habu sonunda yani sen küçüdüñ demek ki habu sonunda vuruldi. ne o

5 Őeyleri o su daşı deriK oralara sizin o taraftan daşTan geçerdı orası zor bi yer dā orası. hā ordan geçerKen misal oraya aşşá ěnermişler ğoyun ya arkadaş geri edemilār. e burası bizim yaylamız burası bizim yayla bunu geri edemiler. ha bu sefer bir iki keren bu ali osman aga o zamannarın muhtar. bu bunnarı ğoşturdi kimnen babamnan dedenneĝ paşa agayla. ğoşturdu ki bunnar burayı vuriler bunnar burayı yayıyelār bizim

10 malımız var biz yarın çıkacāK oriyá. buranın otu yani beş yüz dene altı yüz dene sekiz yüz dene Koyun bi milyon ğoyun bunnar burayı yayılār. ne yapalım ne edelim. bunnarı bi iki keren vurdılar. sonunda da adam Şeyli çıkTi deyim sana ki hacı osman var hau arkada çok iyi adamlari varıdı. bunnar o orda bi tānesi ne yaPmış o adamlara çobanlıK yaParımış hacı osmannaĝ. fakir adamlarımış çobanlık yaparımış onnara. halbuki

15 onnarın sonunda sonunda o uşak sen o zamannari bi deliKannı misal o onnara çobanlıK yaparımış. sonunda çıłti bizim tanış bizim hou hacı osmandan tanış o adam. dayāı yedi o adam. sonunda da verdiler tabi Őey ettiler zaman geldi ki paşa aga ömer aga sen bizi dóvdün hakkım helal etmicēm. getti geldi cumaya buraya misal etmicem. he o zaman misal fikir ettiler dediler ki ne yapalım bu esKi oba dedin ya dedi bu

20 temelini mustafaya dedi ki gel dedi Şey edelim arkadaş burayı mezere yapalım. hani pahaşın buraya çıkarıK burdan çıkalım. burayı mezere yapalım gel burdan gel çıkalım Şeye çataK var ya çataK çatā çıkalım. çatā çıktılar bi ğün eşmişler orda ev temeli eřiyilār. çalışmışlar orda bi gıyucıazlar var orada bi gıyular var orda. şindi dedileş ki bi burayı eşirik gene hani ha şindik durdümüz yer meselā. orayı Şey edecek yayacak

- 25 gene bizi yannış edirik bu işi. gel çikalım ukarıya ama ukarda da muammedin habu yahyanıñ evi var ya habu hani asiyenin evi diyelim. o ev bile yok orda. o ev bile yoK ordan aşāsı ev yoK orda o epeKleş varıdı. oraya çıktılar bunnara ğurā attılar yāni sen ona galdın sen ona galma yoĥ. houraya ğurā attılar yani epeĥlere onnara ōle ğaldılaş yāni. epeklere onnara ōle galdılar yāni. epek dedim bu ev harabe olmuş habu
- 30 muhterem habu ev var yā habu ev şindi uç ğat. bi alti bi burası bi de üsTü biz burayı alma aldıK. bu adam biliyā bunnarın şeyi ařřāda bizim akrābālarımız. burayı biz alma aldıK bizinkisi hou ařřāda bi yer şindi eřilār benim evim oraydı. sen bilmezsin eski evimiz haydarın oraydı. ayrıldıK babam amcan aynaĥ biz altına indüK onda sōra burayı aldımız da biz buraya çıkTık.
- 35 neysā uzatmiyalım şeye gettik. ordan dedileş ki yā gel ukarı gidelim. ukarı da gettiler şey yaptılar işte ğurā attılar. herkes oraya ğondu. ama şu anda evlerimiz yāni eyi yerinde deil orda. şindi de ne diyērüm biliyör müsün şindi mal da yoĥ. aha bi hou osman da var. aha ben de bu sene çıkmadım yaylaya bu sene de ben de çıkmadım. bi ínek var bi de dana var verdik onnarı oriya. şindi diyoruz ki ah keşke o zamannarı
- 40 çataK altına yapsalardı. gidersin oraya açarsın ğapī ğüzel bi ev yaparsın orda ki yā ukarı yaptığınız dēmez ki. af edersin ahbundan içi ev yerimiz deyil orası yāni. aha bu adamcāz gečen sene getti bi onarım yaptı. öteki uşaklar oralı olmadı. dedim babasına annesine ki adam burāya emek etti bu ev bu adama ait. onnarna çalıştı ustalarla babasınnan felan. çalıştı orada bişeycükler etti. bi de galafatladı onu şey etti tāmır etti
- 45 onu diyelim. durüm bundan ibāret. ondan sōra zaman zaman geşti.

Anlatan: Temel Zengin (73 Yaş)

Derleme Yeri: Uğurtaşı Köyü

Derleme Tarihi: 25.08.2016

Konular: Yaylacılık Anıları

gêç işleri de diyelim sana ki kirezın on ikisinde giderler. haziran on iki giderdiler şey
 5 edürdüler. neyse şey eskiden yaylaya getmek için hazırlıklar yapardılar misal. biz o
 zamannarı eskiden varidi sekiz yüz dokuz yüz göyun geçi sır hâriç. biz işTe öle daha
 ufak işler diyeyim sana on beş yaşındâken malın peşine giderdiK öle ki acâiP yâni. bu
 10 unnar biz burada şey iderdik ondan sora evleTe çıkadırdık evli götürürdük biraz
 dinnenirdik. yayliyâ giderken o zaman yayla zamanı işTe hazırluk dedin zaman böle
 şey yapardık hazırlık yapardık böle. yaylaya göçeceK oldumuz zaman hani zil kelek he
 süsleme var. biz de o ğadarı da bulunmazdı arkalan yüz göz olurduk şeylen trabzon
 15 misâli bizim bu arkıya gelilâr yayliya. tonyalılar maçkalılar daha aşşâda esirö mu nedir
 oralar hou felan oralar gelirdüler. biz de únarna yüz göz olurduk şey edürkeç.
 húdüdümüz bir orda ya oraya giderdik bir zaman biz biraz keleş zil alırdık onnardan
 yani yaylaya köçecâK alırdık gelirdik buriyâ. o zaman da dabanca mabancamız yoK.
 hesaPTa şey varidi dinamit varidi dinamit böle şeye ğordik onú. şindi şöle bi şey varidi
 20 onu nası annaTayım sana böle bi telgraf yani bi ğalın delgraf deyim sana. yani demir
 böle bi telgraf şöyle muş gibi bi denesi bu yanda muş gibi. buraya takılmış böle sallanî
 bu da öyulmuş yâni bu buna giriyor. böle şindi sıkıştırdin zaman buni búna guyösun
 dinamitin içine guyösun böle bi demir parçası şöle oyuK. bu da böle buriya demiri
 guyösun şeyi dinamiti guyöysun buna ondan sora bunu da buna guyösun. sapı var
 burdan geriden bu telgraf var ya basiT yâni bu telgrafi goydün zaman böle daşa serT
 25 yere vurdün zaman ö aynı silah. mavizer yani mavizer gibi ötiyör yâni. yapardıK bunu
 böle gene ordan ukarı alır mali çıkardıK. çalgıcı olurdu tabi. şindi böle gene çıkardıK.
 şindi hou guz dibi dedimiz yaylada ya şeyde çatahTa. bigün çayırları biÇeyrim bu
 rahmetli muhammed âbeylen. ben bunu aldım yâni yeymye olarak. aldım oni çıhTim

25 oriya. baktım ki beş altı dene adam geldi çatāa. eskiden orda ha şindik düvar var dā
 esKiden ince yoldan giderken dinlenirdiler orda dā. baḥTım ki oriyā geldiler oturdılar.
 İst TarafTa bi şeyler ölçTüler. bu bizim yayla tarafındaki derede diyeim sana. orda bi
 göyluḥ var yalaḥTa deyil yalā da geşmeden. şindi o tarafTa oturiyesin de nerdere
 düzleyiP de dereyi geçiyesin ya dereyi geÇmeden istingünde bi oyuk yer var yani.
 30 orada ölçüyolar la dedim ben bunnarı bakacām bunnar ne ölçüyolar. háman ben
 getTim o oturaḥ yerine çıKana gadaḥ onnar da benim yanıma dieldiler. háman ordan
 ukarı baḥTım ki üç dörT yaşlı adam sakalli felan yaşlı adam hacı yani şey. háman beni
 gördüleḥ dediler ki habu kemeñÇeçi de nerden çıKTi meydana. oni demek Ki gördüler
 aşşalarda findıK topladılar bu garşiki osman ona benzetTiler beni habu garşiki osmana.
 neyişe hayırdır selāmun aleyküm buriyi nie şey ettiz. dediler işte habule dediler
 35 buralarda artuk dediler bu çamlar dediler buraları dediler buraları galdıracaḥlar dediler
 buralara çam Tikilecāḥ dediler. onun için bakıyóruK Ki çama tāmāmen alverişli mi.
 haḥbuki beni ğandırılár. bak işin tersine u yana bu yana orda şey ettiK onnarı ben
 endim. dedim ahmete ki onnar ne edilár dedim habule habule dedi. tamam dedi o
 şeyden taniler onu aşşā findia gettük de ordan tanilár bunnar şeyden dediler. halbuki
 40 bunnar getTiler bu seFer böyüh sazdan ukarı. bizim dereden bizim mālleden aşşā
 geldiler şimdi bu sefer getTiler böyüh sazdan ukarı. orda bi kemer varıdı bilmem ne
 getTiler vardılaḥ orayı eşTiler. defineci define ariyolaḥ bunnar sonunda farKediyoḥ.
 sonunda şey ediyo ki araşTıriyo ki o adamlar o zaman getTiler vardılar orayı eşTiler.
 45 dere ukarı getTiler orayı eşTiler. oldu öle getTi onnar da öle getTi. eski bi anı aynen
 öle.

Anlatan: Tarık Yıldız (66 Yaş)

Derleme Yeri: Cebeli Köyü

Derleme Tarihi: 25.08.2016

Konular: Eskiden Köyde Yaşam

geçicide de nası durdılar biliyo musun ketim zamāni varıdı esKiden. ketimci ketimci malları yazardılar tabi esKiden tā ğara baħla olurdu ğara baħlayı hiç gördün mü sen? eşek baħlasi derler arı baħlasi bi şey derler ona yāni. muħTerem şeyde bize çok verdiler hem de gabūnnan berāber asKerde. asKerde bi yumirTa gırdılar İstüne. he

5 siyah baħla yāni siyah. habu ğadar fişeK olur üş dört dene olur içinde yāni fasulye ama bize gabūnnan berāber ābi. dalından KoParTī şey ettiler. ketimci mi ketimci eskiden bu şeylerde hem o fasulye o baħlayı ne ğadar āħTin misal şey ediyo ondan geliyo bi şey alio. dērmengerde adāmin hususi dērmeni olurda bi pay kebiÇ derler ona kebiÇ bi şeysi var kebiÇ alırdı. bunda da esKilerden eşitmediz mi şey alırdılar gelir burda

10 gezerdiler şey alırdılar vergi alırdılar. bi ketim de şöle mala mala. şindi onu annaTayım sana. mala ketim alırdılar. ne ğadar malın yirmi malın işte yirmi mala su ğadara ince mal dedimiz ğoyun geçi şu ğadara. bir ğün bu rahmetTi amcacūm annaTi. şindi hau geçici dedin ya bunnarı şindi geçici annáy misin birisi dedi ki ketimci gelı dediler adam malı sürdü dōru çıħTılar geçiciye. para vermemeK için baK işin tersine. para

15 vermemeK için oriya çıħTılar. bu şeye rahmetli diyelim allah herkesi ameline göre rahmeT eylesin ismailin ahmeT vardır. habu songülün babası nadimin babası. ismailin ahmeT bi uşā da vuruldi düğünde. ha şindi bu adam onnarın mezeresinden şeyi gördü orda ışık gördü. ışık dá gaz lambası. kim de var kimde yoħ āleħTırık yoħ. lóküs de deildi habule ufacıK gazlan yanardı vıcıcak bi lambacuK yāni. şindi diycām şu baK

20 annaTacām şu. bunnar şindi ordan onu gördüler. o işi orda gördüler ne şeKilise bu TePeden onu gördüler. burdan sürdüler dōru getTiler oriya. oriya getTiler burda da habu temelın mustaFanın bi ğardaşı varımış ben onu bilmem de bi kız çocū yāni gözleri pek görmezmiş āmā. bu şindi yani gociyā getmedi diyelim. bu orada sürüleri bāliyleler orada epeKler var orda da epeklere bāliyle. ev diye bi şey yoħ da rumların

- 25 epeKleri var. bālarkana bunnar galtaK demiş bırak sīrların yakasını demiş falan o ketimciler ama ismailin ahmet de onnaran. ondan çoK herkeS rāzı deyil hā. akın mali bugün felan yere sürdü soruP araştıriyór heman seni Tākıb etTiriyoğ dāda seni tākıb ediyor aynı õleymiş yāni. bu şindi orda şey etmişler sürün malı toPlayın mali bakāyım. Keçe yarisı orman çamlıK ordan aşşā. Keçe yarisı ordan aşşā Kündüz zor geliye mal.
- 30 sürmüşler geçi goyunú gelmişler buriya. la burda ne yaPalım. ulan burda şey edikene tabi onnar da üstTen gelī şóle bóle deŕken. malın birazını bēlmişler inanır mısın şindi sen burayı bilmezsin bu ev misal. biz ha şindiK hou kapıdan ukarı çıKdıK. bu evin şeyisi merdiveni odun tahTadan merdiven şu salonun hau iÇeriye girmeden ordan ukarı çıkardi buranın şeyisi. bu arkasi aşşāda bi şey yer ğarannuk yer burasi. ben
- 35 yaPTım şey etTim başKa yāni. malın birazını bu merdivenden ukari çıKarmışlar buriya doldurmuşlar buriya. tamam mi yāni şeyden ğaçurmaK vergiden ğaçurmaK ē yoK ğardaşı adamlarda Para bi şey yoK ne yaPsın ğaçurmayuP da napsun. sen de ğaçuracásın ne yaPecēsın. ya sen aç misal haurda bi yerde buldun bi eKmeK adam Takıldı peşien aldıñ ğaşmaya mı gidecēsın. ben yedim doydum mu ki sana ğalsın. şindi
- 40 haburiyá mali Toldurmuşlar annaTıyólar adam birázi õle birázını da yazdılar. işte şey etTiler tabi onnar ěndi miydi para verecēsın.

Anlatan: Mustafa Zengin (65 Yaş, İlkokul Mezunu, Çiftçi)

Derleme Yeri: Budak Köyü

Derleme Tarihi: 23.08.2016

Konular: Köyde Yiyecek Adları, Yaylaya Gidiş

meyvalar da var armıtlar da bu sene armıt vardı başKa meyva yoK. bunnarı hep ben yetiştirdim aşı yaparım. baharın bahar tomurcuKlağ paTlamadan önce aşı yaP. meyva da her çeşit meyva oluyo burda bu sene olmadı ama her çeşiT meyva olúyo. mısır var lazut mısır. dāınıK dāınıK zāten burdan hanı o rumlar çıhtı atalar köyüne gittiler ya
5 sade atalara deil hep dāıldılar. haburanın sāibide ğaramürsele getTi. bizim evleğ o aşşāda. burayı alma aldıK. heP çıkTi getTiler işTe. benim üş beş tāne çocuK var beşten bi tāne yoK ben ğaldım.

çok esKi dūnlerde çorba siron derdík hanı yufKadan açarsuğ ya. mısır çorbasi o sizde de var. vardur var sen bilmeZsin. yoğ o pancara deil de sāde mısır fasúlye. ğaruşüK
10 ayranni filan. şindi yapmazlağ ha şindi yeni nesil. çorba mısır çorbasi. esKiden mercimeK yōudi yāni. her çeşiT çorba var. paTadēs haşlamasi tatlı çok eskiden yōudi sūtlaÇ varıdı. dūnner çok mermi atılığdı. yoğ yoğ günü youdu dūun başlardı işTe. çāıırdılağ gelirdü aKşama ğadağ burda devam ederdi. ğına yōudu eskiden biterdi hē. o dou tarafı. yoğ yoğ burda gün şey yaPmaz. pazar mazarı yōudi esKideğ. esKideğ
15 mēmur yōudi bi kere. ki pazari ola cūmarTesi pazari ola. yollardılağ bi ğişi iki genç herKesi çāıırdılağ ne dāvaTiyási. o zaman aparyó mapalyó da yōudu Ki. giderdi eve dolanırdı misal felan gün dūunümüz var gelirdü yāni.

burda bağ çok esKideğ ben bilmem de öyle derdiler yāni. burdan ukarı başlardılar o aşşākı mahallāden. bu baraj var ya orda mahalle var. ordan burdan uKari yaya
20 arabaynan yōğ. kemence hazırlık kemence. şennük yāni yayla kōçü hārıç. yayla kōçü gider çıkardık mezerelere ki burda ğalan burda ğalır ğalmayan mezerelerden dādan sabah namazi erken ğalğar saat dokuz onda çıkardıK yayliya. beKÇi varıdı milletin sonu gelmemiş hayvannar bile yayliya ğoymazdılağ. heh birikirdi o beKÇi tamam dedi

mi hayvannar gèderdi yayliyá. girerdi yāni ŧeye. boncuK moncuK Takardılaş başlarına
 25 püskil. yoK onda ŧenniK yōudi. ŧennik ne zaman idi cuma gūnūne ğadırga varıdı
 perŧembe gūnū sabahTan burdan ğakardılař. saat dokuz onnarda burdan ukari
 kemenceyneŧ devam. giderdiler o yücebelen vardı habu okarda. yayliya çıkmazdılar
 orda bi daşın ānına bi düzlüĥTe ateş yaKardılaş sabā ğadar horon. uyan uyardı
 uyūmāyan horon oynardı sabahTan ğaċar çıkardılaş yayliya. ğadırgāya deil yayliya da
 30 yaylānın arası çok az bi on beş dakKa. on beş dakKa yürüme yāni. yāni iş olsun
 zabahTan çala çala giderdiK yayliyá. ordan yārdiler yemáK molası devam ğadırgēya
 çalgıla. mermi ata tuta giderdiler horonnan. tabı tabı ha ŧindi ğıT silaK o zaman
 herkeSTe varıdı. tūfāh dabančá. ŧindiK ğadırgiyá girerdiler. ğadırgada tūfāĥ çatardılar
 esKideŧ bu mavizer tūfāhleri vardı ya. heh habule çatardılar bizim ŧiveliler ama. çatar
 35 ordan horon moron. yerdiler o çatıK zaman bi ğişi biraKırdılaş başlarına bi iki neyse.
 öteKiler gider yer gelişdiler. yā et varısa ne buluşsa. o zaman ŧey varıdı eĥmeK peynir
 loKontalar varidı. fırınlar varidı yālı mālı yerdı. gene devam horona aĥsama gelişdiler.
 hatırlıyım cuma gūnū aĥşamdan gelirdiler ben çocūdum. çalardılař oynardılař gece. bi
 ara birisinin evinde çalarken habüle bölme vardı ařřāda hayvannaş varidı yukarda
 40 çalardılar. o arada ben hayvannarın önünde ufādım ya uyudum ğaldım. millet getTi
 ben ğaldım adamın evinde. beni de görmediler ğaldım sīřların arasında. gece ğaĥTım
 Ki allāh ğaĥTım ki habibi ora kimse yoK. adamlar orada uyuye ğorkıyerim. adam
 silahlan da vurı ki bu kēmdir. usul usul kapıyı aşTım çok yavaş yavaş kapi darāĥlı
 sürgülü yani. sürgü nası āaç sürgü var āaç sürgü. habüle ğorlar bi de burdan sürgü
 45 takardılaş ileri. öle ğanca manca yoK. ben usullan aşTım çıĥTım dōru getTim. anam
 tuttu ki nerdēydın babamın annesi varıdı. ne habu saatte nerdeydiĥ dedim ki felan
 yerde uyudum ğaldım da getTim. gece ateş yaKar horon oynardılar yaylanın ortasıĥda.
 ama ŧindi öle yoK.

V (10)

Anlatan: Emine Dünder (51 Yaş)

Derleme Yeri: Demirkapı Köyü

Derleme Tarihi: 25.08.2016

Konular: Bayram Adetleri, Kalender, Hıdırellez, Doğum Adetleri, Cenaze Adetleri

bayramlar cami burdaydı. hazırlık yapılırdı yemeKler yapılırdı. sabahTan gider millet
ğılar herkes dāvat ederdi dışardan gelenleri. onnar bilirdi herkeS istedi adamın yanına
giderdi. var var çok esKiden biz boşuna mermi atmazdık hep nişana atardıK. hourda
çıkardıK cami habu altTadır. çıkardıK nişana atardıK garşıda bi daş varidı nişana
5 alurduK. yaylada gene aynı eveT havāya da atardılar ama genellikle genşlie nişanı
öretirdiler.

galandarda giderdüK. galandar günü gider he he yılbaşı giderdiK galandara toplardıK
her evden ta o köylere giderdiK. giyim miyim ne giyersen o. o burda yōudi o. gezerdiK
çok ufādıK aşşā okarı gaÇ sene. çok esKi yāni biz burdan giderdik oraları gezerdiK o
10 mahalleleri aşşālari. cevizi alırdıK verirdileğ tuT ğurusi verirdileğ. yukarda da bizde
pataTèS olmazdı örayın pataTèsi eyidi. pataTèS verirdileğ pazi derdiK şeker panÇari
dā. onnar ālma derdi de biz sevinirdik çocuk ya ālma ne oldūnu biz sanardıK dal
ālması. halbuKi pataTèS paTaTèS. he he bi gün aħşama ğadar aħşamdan gelirdiK
buriyā. ceviz aldıK aldıK biraz bizim de varidı cevimiz toplanırdıK giderdik ceviz
15 oynimaya. paralan yazı tura. şey vardı meşlebe varidı. sallar sallar ğorduğ derdiğ yazi
mı tura mi tura on cevizi. misal tura çıkarsa on cevizi alırdıK ondan. verēcēsın öle bi
oyun varidi. bi kere ğetTik hou ukarki mahalleye oynadıK oynadıK. ğetTik oriyā
adamın cevizi bitTi dedi ki ceviz alı geleyim. ğetTi birāz ceviz aldı içine de ince
pataTesleri doldurdu sallıyó ceviz ötüyó çuvalda ya çantada görünmüyó. biz de
20 samıyok fazla cevizdir. delik altına o aldığÇa pataTesleri seçiP atı altına āir āir.

hıTırellezde giderdiK habu o yanda acısuya var aynı bi şennik olurdu. kemenceylen
burdan gider oyniyā oyniyā gider oyniya oyniya gelirdiK. varidi o şeydeydi galandar

bitti mi êrtesi gün. beni alırdılar hourda bi göcağarı vardı gelür beni özelliğe evden alır giderdi o yanki göTürürdü beni yollardı geri. aynı dedin gibi. kimin bi yere gidecēsın
 25 galandardan sōra. bu tiken mayısın yedisinde tarlalara tiken gördular. cazu mazu belli olmazdı. bāzen ayın on beşinde on ikisinde yedisinde.

erkek oluşsa bazıları mermi atar. adını ebesi gör. ebe gör veyauT büyüğleri gör yāni. ya yoK ya bi de ne derdiler bilin mi silā olan lousa kırk güne ğadar çocün üst taraFından geçmez ki basar onu diye. ama geşTi o tetin ordan su töker o sulan çimdürür onu. tetin
 30 ordan su tökerler akar bi ğaba o ğaPTaki sulan o çocü yıkarlar. basmasın diye. şindi onnarı dā takan kim esKiden idi. anahTar hē ğonuşmazdı mi anahTarlan āzında çevirdüler. yoK babanın ilK öli en büyük öli. heh bi de ayā yürümese keserdi iPLiK bālardı. gene aynı adama. üç defa āzında çevirür anahTari çevirürdiler. iyi bilisın aynı aynı.

35 orda define verirdüler. aldım ğabul ettim aldım ğabul ettim aldım ğabul ettim. para gördular bi cüzdana o parayı dāTırdılar. yoK defnetTiKTen sōra. he hocalar bi zaman çocuhlara dāTırdılar. ben çok ufādım işTe hou yanda bi mezarlığ vardı ordan geçTiz. gitTim oriyā beşer ğuruş dāTırlar derdiK Ki ey allām gene biri ölse de para dāTsalar. o zaman öleydi ya öle bi şey mi en son hocalar dedi ya öle bi şey olmaz sen Kūnağ
 40 işlicēsın ki bi şey yapacāsın da para vermelen Kūnağ ğağ olı mi. devir yapardılar öle bi şey yoK dedi hocalar o ğağKTı. gene aynı Kūnağ için bilmem sen oruç tutma da fiTiresi var bilmem neyi var. yāni paralan defedeğ öle iş mi var ya. haber verirdiler.

V (11)

Anlatan: Cemile Kurt (70 Yaş)

Derleme Yeri: Yıldız Köyü

Derleme Tarihi: 25.08.2016

Konular: Köyde Anlatılan Bir Anı

haburda bi adam varıdı yüz kiloyu aşşāda baraj var ya. ordan yol geçerdı dereyin kenarından. burdan yüz kiloyu sırtına vurup oraya endirirdi. öle guvvetlidi ayı boan derdiler ona. hou o yanda bi adam vardı. bu da meci çarırdı eskiden meci çöudi imecè. yā boazi tohlūna kim eyi yemāh yaparsa ona çok kiderdiler. hourda direh vardı daşın

5 üstünde farKında mısın geliKe. o dirēn arkasında mahalle var sekiz dokuz hane vardı orda. gelir oriya bārırdılar buriya ses gelī heP aynı akrabāydılar anniyi mısın? meci olanda bārırdılar giderdiler. bārmişlar ona adam hasTa yatī beklıyelār oni. o da zanneti Ki beni çalışTırıcahlar gene getmedi. yoh yuh daşınacağ sırtı eskiden araba yolu nerdeydi. aħşam üstü bārmişlar ona demiş nasi olmasa aħşam oldi dā adamı

10 çalışTırmazlar getTi. getTi Ki adam can çekişi. adam bi haFTa can çekişmiş. beħlemişler buğaldılar tabi uykusuz ğaldılar bārdılar ona. orda muhammetlen bi de yunuz vardır mahmuTōn yunuz derler laKabına. dediler ona ki sen haburda dur biraZ biz buğaldıK uykusuz ğaldıK bu gece de sen bāK. demiş Ki tamam. tabi adam yatī yataħTa. yatırKen dedi öle nefes alī Ki puf edī haböle çekiP nefesi birlen veriye. o

15 arada deyi baħTım ki ölmedi deyi o eskiden hounlar varya iskembi deriK biz ona. bi de āş kafası vardır ona on ona on beş. gorziT derdiler ona āşTan. gorziT gorziT onın isTine otururdular yāni isKemle yāni. orda oturiyerim dedi baħTım ölmiye dedi buna aldım gorziTi bi enseye vurdum dedi uzandı. baħTım Ki dedi bunun ölecē yok can çekişi. bu enSēye vurdum dedi uzandı dedi tamam bitürdi. neyse dedi biráz dā durdum

20 baħTım ki tāmāmen öldi. bāırdım onnara dedi geldiler dedi teneşür etTiler oni dedi. çevirdüler onu ğıbliye tabi soydular atTılar isTine bi çarşaf dedi gene getTiler. aşTılar pençereyi getTiler gene beni piraħTiler oriyā. o arada diyē bi yüzgar olsun mi o çarşafi girdi mi āna. bi ğaldırdı Ki sanetTim ki diyi adam ğaħTı bi dā. hāman diyi başım yanında tüfeK varıdı asılı māFizer. haman diyi tufē aldım diyē elime baħTım ki daha

- 25 cabalamî. neySe diyi zabah oldu diyi. tabi sabah oldi diyi getTi hocayı aldılar diyi hou
yanda bi hoca vardı sakalli aldılâr onu diye. ben de orda diyê işTe yıkıyeler orda bi
adamcuâz işTe su tökiye. dedi ki şey dedi tuFan idi o adamın ismi tufan aga dedi
bunun ensesi garardi yâ gorziTi vurdi yâ ğarardi yâ. niye dedi ğarardi dedi Ki ezrâil
dedi bi dūn dibine ğırK ğılış vuriyê onun için ğarardi. halbuKi diyê ben vurdum
30 odunu. soñunda duyuldu diyê bi zaman sōra öyle getTi şikāyâT edicēdi minneT ğaḥTi
ayā yoK öle oldi da bōle oldi da bırakTılaḡ diyi.

Anlatan: Hikmet Küçük (59 Yaş, Çiftçi)

Derleme Yeri: Bahçelik Köyü

Derleme Tarihi: 06.08.2017

Konular: Köyde Tarım, Düğün Adetleri

tabi canım tarımnan ūraşırdık. būdası şeyi būday arpasını samanını ekinini köyde yapılar. başKa işTe fasulyasıdır lahanasıdır patadisidir hep köyde ekīdi. Tomadisini ekīdi salaTalağını ekīdi şimdi o yoK. tabi bizim mesela háP tarlalar var arāzi tarlalar tabi. köyün içinde tabi tabi. köyün içinde de ekiyodular. bizim mi bizim 5 ora eski ismi colaşan şimdi bahçelik köyü. buraya hasköy gevenñibazar derdiler. he gevenñibazar derdiler āsKi ismi gevenñibazar derdiler buraya. alışveriş yapılan yer bura vardı bi de musalla var yuħarda musalla var. bazar günü buranındı cumā günü oranınıdı. he ōle eskiden ōleydi.

yā şimdi meselá seksen seksen beşTen sōra her şey bitmiş. öncesi işliyōdular ben 10 aTmış seKiz dōumluyum aTmış seKizden seksene kadar tarım işlerinden ūraşīdiler köyde millet. meseļa beşinci ayda ekerdiler bi de güzün ekerdiler iki defa. şimdi güzün ektimiz mesela ayırdı būday ekilen baharın biterdi. baharın ekilen de baharın biterdi. yazlık derdik bi de güzluħ derdiler iki dene. aynı buyday zamannarı farklı yetişme zamannarı farklıydı. arpa da ekīdu arpayı yazın ekīduħ. işte beşinci aydan sōra fiynen 15 bārabār. habu yediñci sekiziñci ayda toplīdular işTe. ismim hiKmet.

eski dūnler köylerdeydi iki gün tābi. evet iki gün dūn olurdu hamam derdiler bizde bilio musun ōlanı gezdirirdiler. ōlan gezdirirdiler ğız gezdirirdiler. ōlan hamamı varīdi iki gün tabi hē. bēm mesela diyelim ki ğomşum evine götürüşdü diyelim ki hani diyelim ki bunğan biz akrabāyık benim hamamımı bu yapıyodu hamam dedim zaman 20 yemekli. ama banyo yapmīdun yāni ismi hāmamdı. ēlençe yapılır hē. atnan barabār atnan. dūrçūsü gidiyodu. ğaynatası maynatası işte akrabaları işte hepsi. yengeler de giderdi. yengeler önceden giderdiler bi gün önce giderdiler yengeler gelini hazırladılar gelinin ğınasını yaħardılar aynen ōle atnan. yoħ yoħ gelin dāmaT yoħ şimdi o eskiden

kimse kimsēyi görmüyodu. tabi dūn gününe ğadar kimse kimseynen görmüdü. meselá
25 ğocası ğarısını görmüdü.

yo biz madenne zāTen habu bi senedir önce başlamadıK bi senedir devam ediyorum.
yō esKiden beri yōdu. yeni yeni altın çinKo paķır. bu şeyin orda aynen öle. altın
çinKo. yeni yeni unnar heP yeniler esKiden yoĥTu öle bi şey. bahçelik köyü yazı
bahçelik köyü yazıyo orda.

30 harman sürüdüK öküzlerden beraber harman öküzlerden. gem vardı gem dā esKi tarī
gemleĥ vardır. eziyu sapı eziyō harmanda öküzlerden beraber dönderisun ondan sōra
makineye vururdular. ayırıyo tabi yok gem dēl mákine ayırırdı. o ezilirdi gem öküzden
berabaĥ süşerdin ezilirdi. ondan sōra topluyodun. yoK yoK ísladın mí gitmezdi o. ğuru
ğuru áynen toparlanır ĥarmanın ortasına ĥarmana ğordu makinayı makinaĥan báraĥaĥ
35 çevirirdü. būdayı ayırī bi tarafa samanını vurī eleri. dēĥmene getiridü dēĥmende
övüdüdü dēĥmende götüriler köye köyde yapıdular. yoĥ yoĥ satma yoĥ hep Kendi
ekmēni yapaçaK ğadar köyde ūraşidular işte.

eski yılbaşı yılbaşı yapardılar şey ğalandar. esKiden çoK yapar ēlençe yapardılar.
tavuk toplardılar ĥoroz toplardılar damlardan oĥdan buĥdan oturur ēlençe yapardılar.
40 tabi yapardı oyun moyun yapardıĥ eskiden. hē esKiyi yitirdüler şimdi yoK Taha yoK.
eski yaşlılardan bulacaKsın annatırlar sana esKiler tabi. eskiden şiran yoluydu. bura
eski şiran yolu. bu yol yeni yapıldı burdan giderdiler.

V (13)

Anlatan: Mahmut Amca (79 Yaş)

Derleme Yeri: Yalınkavak Köyü

Derleme Tarihi: 06.08.2017

Konular: Rus Savaşı Döneminden Anılar

ruslar bu memleketi üş Tefa işKal etTiler. annatmaz olur mu en son çekilişinde babam
deyim fişeş toparlardılár. altına baruT üstüne kúl doldururdular elli altmış tane sırtına
alacaK zígana dāımı trabzona darıynan burgurnan satıP geleÇeK yāni. o günner ey o
zígana dāında ne insannarımız çía gitTi yāni. dayım gitti gonşular. şindi demirler o
5 yandan vurdu tüneli şindi dēy trabzon ordan vuruyo. tabí babam istíkrar harbíne de
getti yā. annaTmaz olur mu burdan istíklar harbine benim bi amçam vardı öldí bŪK
annem var bŪK nene diyeK. ōlí öldü ötekini düşürmedi kim gidecek şeħre kim para
verecek düşürecek. baħtı babam asKerlik istíkraş harbine çāirdılar mı babamı istíkrar.
babam çocuK yāni. anamı aldı bayburda getTi orda alay Kumannarı vardı. gumanđan
10 dedi bōle bōle bu çocuK ğardaşı öldí. nene sen bunu bize teslim et dedi demiş ben
bunu sana teslim edecēm. baħam derđi ki ankaraya gittik ankara asKeriye duraħladí.
polaTlıda efendim çeşmeğe gidim de dedi bi su alım de gelim. getmiş ki çeşmede bi
dizine altın. aldım dēyi çekildim bi kenara bi de baħTım ki bi kadınnan bi kız geldiler
yana yana arayılar. yaħlaşTım nene ne araysız sana ne demiş askere gēt işin peşine yā
15 sana nolu. ben de bi sebep yā niye kızıysüz dedim. ana sadece sorduK. kadının jeton
düşmüş demiş ki habu ğızın altınları düşTü onları arayırK. ğaç tāne on tāne yirmi
tane. neye bālıydı. bi deniz karafına bālıydı cebimden çıkardım kadın bileyimden
yapıştı aldı götürdü beni eve. nerelisin gümüşāneliyim. neyin var bi anamnaş bi
kardaşım var. bu evde de demiş ben var bi de bu kız var bi de sen olursun üş kişi. yōK
20 ben asKerim. evlādım demiş osmanliyi sen mi ğurtaracāsın yā eli tutan zāten ğaçıyı yā.
yoK ben gidecēm demiş. yazmış bir adires vermiş ölürsen şehit durursan ğāzi. izmire
ēndiK yunanı denize töKTüħ. getTi yōrūme. iki tāne yunan askeri türk kadınına efendi
bu gebe ōlan midir kız midir ğarnında çocuK var. efendi vuriler sūngiyi orda çırpını
dēyi yāni. bunnarı gözümüznen gördüK. buna benzer efendi kadının memelerini dēyi

- 25 burdan keser omuzundan o yandan aşırırmışlar. çok işKence etTiler. gèttiK dèyi TöhtüK. almanyada bana bi yunannan çalışıyoruk. sizin dedi kırk kişiniz bizim bi kişimiz yāni onnar da õle dermişler. la āferim dedim sana argon denize tōkıldüklerizi unuttüz heral. hiş sesini Çıkarmadi. siz dedim denize tōkıldüklerizi dedim unuttüz. allah şindi bugün ne bilim hemşerim. babam KetTi yunanı deniz tōktiler teZkeresini
- 30 aldı geldi aylığa bālanıdi. on altı ay para geldi babam ruhunu teslim etti. alamadı bi seFer uzun hikāye. teZkeresi de hala durur yāni. madalyası da vardı var madalya. hattā bi madalya da erzinçanda bana yazı yazdılar gel burda babān madalyası var. bi tane burası verdi zāten.

VI. KÜRTÜN METİNLER

VI (1)

Anlatan: İbrahim Aslan (73 Yaş)

Derleme Yeri: Karaçukur Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Düğün Adetleri, Cenaze Adetleri, Köyde Eski Zamanda Tarım, Gurbet Hayatı, Köy Tarihi

bizim buralar böyle bi şey yok bizde isterdi. yā köyün büyüKleri uslu başlı adamlar hā ama üç gün ama beş gün. yoḥ yoḥ şimdi de dāmat gidiy. şimdi eskiden dāmat gidemez. gider isterdiler işte ondan sōra da nişan. yā üç beş kere giderdi her ayile vermezdi de. o adet öle üç beş kere varıdı. ondan sōra nişanlardılaḡ. nişandan sōra düğün yapardı. 5 baḡa sorarsan nişan işi fazla yōdu o zaman ama bir hafta on gün içinde veriḡ alırdular. he he yā maddiyatinā göre köyde yemāḡlı memāḡlı düğün yapardı. abi gün o gün tuTmazdılar şimdi yā cōmārtesi olcaḡ ya bazar yani. şimdi öle dā. yō yō öle yoḥ yoḥ o coma günü de oluḡdu perşembe de her gün oluḡdu yani. hē o çok sıkıntı deyil.

orāya nişan gececi sabāsi düğün. ğız evinde oluḡdu o aḡşamı. he bi ğalabalıḡ Kına 10 yaḡardılar sabahTan düğünün olurdu yani. yemeḡlı şimdi öle bi şey yoḥ ābey köyde ne ğaday köyde her türlü yemē yapardı yanı. ya siron makarna sarma efendimā sóyleyim çorba yapardıḡ mısır çorbası ayranna barāber. mısırı yarmasını bişürī ayran ğoyī dā yiyidiler. birāz da fasulyā ğatiydiler hau guru fasülye. mısır çorbası. datlı yapmazdıḡ o zamannar datlı yok kime datlı yetüşTürücēn ya para nerde şeKer nerde. orāya olurdu 15 sütlaḡ sütlü yapardıḡ eskiden sütlaḡ yapar. sarma derdiḡ dolma de sen dolma yapardıḡ yapraḡ dolma. üzüm lāna vesayre. he genel yemeḡler yāni.

yapılıydı yapılıydı. tıraş ediydileḡ onu gōyā kastan yere ustura kesmiyī. o zaman öle toplardıḡ. şimdi de taḡı şimdi de taḡıya döndüler para versin diyiḡ. o zaman derdi ustura kesmiy para getirin. gider biri verir iḡi lira üç lira o zaman böyüK para yoḥ. tabi

20 ama gene dēerliydi. hau gelenehler göneleher ha şimdi yoḥ. şimdi birisinin bi evi
yapılıcaḥ çatılıcaḥ. o köyde eli ustalıK gelen heP orāya giderdi. çāırsın çāırmasın. onu
yapar örter veriḥdi. şimdi ben senden iḥi oḡün yemeḥ yemeyi yīcemi anlıysam seni bi
oḡün yödürüyüm. şimdi menfātçılıḥ çoḥ. o iyilik insanlıK o şeyler esKi itibarlar kalkTı.
tabi şimdi herif torunu hourda yanında sigara içiy. gomar oyniy dōru mu. evvelden öle
25 bi şey yoK köyün uslusunun yanında edemezdin onu yā. çok ayıPēdi ama şimdi ayıP
sayılmiy ayıP yoK. ġadınnar çıplaK geziy gene ayıP deyil ama erkeḥ haburaya geysin
ya bā oa pantolu yoK. öle ġonuşuliy diyiriK. ama oḡa yine diyemiS eveT.

he yol parası alıydiler. kimi ata bindüriy getiriy. aliydi eline bi sıruḥ ġoyidi onu yola
mesela yol kapalı. verürler öa üş lira beş lira bi pahşış aÇardı yolu. hē silaK atardı bi
30 şeyler olurdu yāni. yoḥ yoḥ o habu yirmi senediḥ otuz senediḥ gendi evinde duriy
dāmaT gelin gidiy ayāna. yoḥ yoḥ he bōle şehir atardılar veya findıK atardılar Çeviz.
he he çoÇuKlar toplardı heüle bi şahalar yapıli. onnar hep şaKa. ādet hā usül tabi her
şey deyişTi.

şimdi baK evvelden ben bildim Çenāze evine o yaḥın ġomşularının hePisinin evinden
35 yemeK giderdi. şimdi öle bi şey yoK selamun aleyKum başın sā olsun. malım mı öldü
ula allah rāmeT etsin diēsin. başın sā olsun hayvanın ölümü. öldü öKüzü diyeh inēi
diyelim başın sā olsun. o öle deyil. unnar da deüşüḥ yāni. şey o zaman aporyö yōdú
haber salardılar yā çocuḥ yollardılar māalliye haber ederdiler her māalliye tabi. onu
öleyidi ama şimdi anos yapıliy her köyde Çāmi var aporyo var. herkes duyiyi hē
40 haburdan anos yapsa bizim köyde de oluyi aynı anos. çünkü aporyö oraya ses gidiy.
ġaraçuKur habu habu sırtın arkası habu habu. araköyneḥ ġarşı ġarşıyayıK. soy adım
aslan ibrahim aslan. yaşıım mı yetmiş üç kırḥ yedi doumluyum.

geşim burda hayvancılınaḥ. sōradan gurbeT işi çıḥtı bizde sehşen dāne almancı vardı.
atmiş de başladı onnar yetmiş seksene ġadaḥ almanya işçi aldı getti. onnardan köye
45 büyük gelir vērde ha şimdi istanbulda gebze ġaynarÇa oralar hep hau çou ġaraçuKur.
her almançının iKi dāne binası var orda tabi. ama buranın geçimi yā burda bi gelir
yoK. būday ekerdüK öküznen sapannan gendi gendine. yani būday tarlayı bi iki kere
sürıysın üçüncüye būda eKiysin. habu ekim ayında. he haziran temmuzda da biÇiliy.
yoK ula oraḥnan yā ne maKınası yā maKına bizim devırde. ġadın erkeḥ onu herkes

50 becerir. biştühTen sōra öküznen harman ediydiK onu dövennen āaş tahTadan altına
daş vururdu. sırtiā öküznen gatırnan eşşehnen. o gendiñden gem yapıysin oña
gendüni bāli. ordan harman ederdik onu bazısı harman maKinaları vardı maKinası
olmayan da yapaylan savururdu onu rüzgara saman giderdi ileri tani düşerdi haburaya.
tabi döven döven döniydi Peşinde habu ileride var habu ileride belediye gödu onu.
55 tamam annaTiyim da. o hau makinadan da var habu ileride. örneK gödular oraya. tahta
hızarı da gödular hızar çekerdileş dā. he āacı tahTa ederiS dā hızar çeKen ğara hızar. bi
gişi alTıñdan bi gişi üstüñden. küTü kestiğTen sōra hızar tahTa. öbürleri heP öle
yapılır. atelye dā ne zaman çığTı ki o yeni itas yā.

yo her yere ekerdiK. he he genelde ehen yer var habu demürÇülü eküy. ediy ama has
60 ediy yā būdanın Kilosu ihi buÇuK lira. sōra dadı var onun dadı. ğabülā bile ödüysun
deirmende. aha baK o şey onnar meşhurú hou dediğim būdadan ederdileş onu ama ha
şimdi ekmeğliñ un var hau unu ucuzu. daş fırında bişiy haşurki araköyde yapıliy. hau
daş fırında bişti için datlı olüy yoksa yerli būda ğatar mi. he yoK burda alırdı olurdu.
şimdi habu bi adam dedi bāa ki yerli bōday ekme alıçām dedi araköylüleş yapıyi dedi.
65 yalan niye dedi aha araköy dedim bağ tarla var mı burda hiç. haburdan aliy tüğandan
unu dedim unnar yapıy unu ama daş fırında bişiy dā lezzetli olüy. işin dorusu bu.

gurbeTe çığTım isTanbulda sefaKöyde çalışTım. altı ay ğalıp yaPTım. ustalıK hē ben
usTayım habu bināları heP biz yapTıK. habu dibi de binā doluydi ğıyı ğanunuña
soğTulağ yığTılağ oñu. haburdā yana sehsen iki dāne bina yığTılağ. haburaya dōru heP
70 bināydı hē hē. urda burdaKinneğ beceremedi ğaçırdı oraya. ābē hayvannan veya
yörüme tabi. bin doKuS yüs ellē yedide mi ne bu altıñdan bi yol bālandı dorula aşşā
yoh. habu aşşā kürTün habu aşşādaydı yol kör burdan Torula gideğ. uluköylüleş
yörüme geliğdü oraya araba yolu yōdu habu aşşāi kürTüne araba yolu yōdu onnar
yörüme gelir. ondan sōra o yol aşşāi bālandı ğiresúna sōra da çığTı buraya bura baraj
75 olunca asıl tabi. he kürtünü de endiğdüler aşşā aslında kürtün buranın adı oranın adı
uluköy. buraya tağTılar özkürTün iki tane kürTün olur mu. burda oğarı kürTün derdik
haburaya uğarı on alTı pare köyü vardı. habu taraFTa ğazukbeli taraFıñda.

ābi köyümüzün tārīyi bizde bi şeyde arşivde bi uşah var da oranın müdür muavini. dedi
ki o aldı geldi onu da altı yüz sehsen kūsür sene dedi āma. hau kūsürünü unutTum.

- 80 ğaraçuhurun ğuruluşu ğaraçukurla çayırçukur aynı ğurulmuş. iki ğardaş gelmişler hau
tePeye. demiş bí dānesí kí ben habu aşşāıda demiş orayı köy yapıçām ordaKí. ěbürü de
demiş ki haşu iKi daĝān arasındai çukura demiş variyim ben de orayı köy eTcēm.
yerleştí işTe biri ğaldı ğaraçukur biri çayırçukur he ora da aynı isimleri deyişmedi.
bizimkinneğ türKçeye uygun bizimkinneğ deyişmedi. ama ěbür köyler araköy de
85 deyişmedi ěbür köyleğ heP deyiştí. meselá haruT derdileğ oldu demürçiler. o bu etTileğ
onu ğonacıK köyü velāsıl heP deyiştí.

VI (2)

Anlatan: Ali Işık (77 Yaş)

Derleme Yeri: Söğüteli Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Rus Savaşı Dönemi, Köy Yaşamı

vallā onlarla dedelerimiz yaşadı. onnari atatürk sürdü burdan yā. babam görmedi dedem gördü. ruslar merametTiydi de diyi ermeniler varıdı arasında onnar hayınımış. habu tePenin haurda bi düzlüh var ğarargái ordayımış. habu tePede orāya ğadı Çayırı diyileş orāya alay tugáy ordayıdı. hē bi de haşı sarıÇ dāındaydı ğabaşTePede türkleridi
5 ordan atēş ēderdileş biribiriñe. haşı ğırana aşşāı heP mähSendir hāböle mähSen rus mähSeni. ordan karşıya atāş dā ederdı piyadē tüfēinen. o ahrı içinde polcevıhlik çıhtı da ğetti gördü yoħsa türkiye ğovalamadı onu. orda iħi türlü Kabul eyle ki ha şimdi bizde yani iki üş partı var dā orda da birbiğüne girdileş. onnar gendi gendüne getTiler biz ğovalamaduk. gördü gördü gördü o ermeniler çocühlü ğadınlarā soħarmış süngüyü
10 çocuħ Tüşermiş yere. dermiş ki bunun ğarındahi ğız mı olan mi biri olan derdi biri ğız. yāni yazı tura oynardılar. hē ğomar oynıy baħ benim dedim çlııy derdileş laħ laħ güler. ama urus görse uruslar vururmuş onnari. urus merámeTliymiş yāni. hē hē öle derdileş yāni. bi dānesini yakalamışlar vermişler oħa tüfē demişleş ki haşu daşā nişan at. yoħ yoħ türke oncāız da aħıl etti ki ula ben atıP da vuruşsam alışlar beni asKeş
15 ğatarlar gendüne. öle tedı çeKēye çevürmüş paşını görü bi tāne vurmuş oa beni ānımdan vurursun dēil mi demiş. orāya dōru atmadı yüzünü ğerü çevürdü. bunnar yaşandı yāni tabi. şimdi ben askerdeyke emniyet nebetçileri varıdı iki kişi devriye. biri verdi arkadaşına tüfēi su tökünürKeş ordan bi ses geldi su tökünmedi. devam etti bi daha vazgeÇti sabahtan sóyledi bunu alay komútanı o askeri götürdü orāya. nere
20 habura hemen orayı çevirdi mezarlık etTi. bu topraħlar dedi ölüm hep ğanla yōrulmuş. ben hatayın dōrtıyoldayidim. otuz doħuzuncu topÇu alayı. yāni bunnar yaşanıy. şindi bu memleketTe de vardır illá ki şehid olan vardır ğalan vardır. habu ğabaştePede var. orda böyüh şeıTlerimiz var hem de orda iħi tāne top varımış burayı çoK perişan hāla ğoyıyı biziminneri. bi çaviş demiş Ki yüzbaşıyá. ben gönüllü gidicēm demiş o toPu

25 yoĥ etmēye. yollamamış óteki çavuşlara subaylara demiş Ki behlēyin bu gaçÇaK. o
gecenin birinde alīyī yanına bi arkadaş dā ordan gaçiy. iniy ordan aşşā derēye. o tabī ki
o gündüzden gidicēi yoru biráz pirannar. ordan uĥarı çihiy oriya. nebetçiler geliy
bunnar bu tarafa bunnar bu tarafa onnar giriy içeri. toPun yanında toPa yaĥın makinalı
varmış ġurulu şeriTi āzında. onu pırakiy öteKi asker diyi ki ben bu maKinalıda. ben
30 atniya başladim mı sen de aT dī. atmaşsan dī bulamadı māna. veriyleş oriya mermi o
şeritlerle bile. kalkan biribirine atēş ēdiy zannediyleş türk bastı onnarı halbuki iKi ġiři.
sabahTan kalkiyler ki orası ġariřmiş bozuldu. baĥiyler çavuş yoĥ bi er dā yoĥ. o
çekildühTen sōra yüzbaşı demiş ki ben unu orda Pırakamam alcām demiş. aliy ordan
asker gidiy çikiy oraya tüfeK elinde vuruldu şeyiT. tüfē elinden alamaduK vermedi.
35 orduya bildirmişleş Ki tüfeĥ elinde alamıyırıK. tüfē elinde öle řēitler vardır yāni tabi.
şimdi yeTmiş dōrtTe ġıbrıs çıKarTması oldu. tanK şoförü beş ParmaK dālarında bi
kayanın üzerine tanKı çıKar. çıKartTı onu oriya harP bitti la biri nası geldi buriya
komutan dīmiş oa Ki ölüm bu tanKı endir. inmezdi dī ya peKi burāya nası çıktın ben
buraya gelirken demiş bura dümdüz çimenidi yā. hē orda ġalsın dediler e bu ener mi bi
40 daha harb olsa endiririm onu demiş. bi dā harb oluşsa demiş endiririm onu. demeK Ki
onda iman ġüÇü var iman ġüÇü tabi. şimdi urusun olsun almanın olsun firansanın
olsun ingilizin amerikanın.

bizim zamanımızda mı potin yā. he eskiden çaPla varidi ġabarali. ha alTı ederdi kaTır
kuTur ama askerde potin giyerdik. çabula çabula ġabara vuruşdular altına habu Topün.
45 katır kutur ettirüşdü hayvan gibi. hē ġabaralı yürüřKeġ katır kutur ettirişdi. yoK yoK
onu da desen ġara lastiK çaruK çaruK geydim ben çaruK öKüzümüz zayoldu babam
çaruĥ tıĥti bā ġeydim habule uřaĥTım. heule islaTı onu ġüzel ġene tikī onu bāları da
var bālarını haburdan bālar dā düşmezđi. hē hē o bāımı bālamazSan ayāından çıKar.
Kadın elbiselerine o fistan giyerdi yā fisTan. tā okardan aşşā buriyā ġadař bi fisTan.
50 peştemal gömlāĥ entāri. şimdi öle deyil atehliĥ ukarısına bi ġazaĥ giyi. dā dōrusu çou
panTol geyi. ama abes bi şey yā. şimdi haurda yana gidī meselā gelinliK ġız. yā bunu
yoĥ canım. dīnen dīnen caiz deyil. her şeyi ayırT edī dōru mu bu yanniş. hayır geySin
az ġēiřini gey yā öle.

VI (3)

Anlatan: Mustafa Zorlar (85 Yaş)

Derleme Yeri: Konacık Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Eskiden Köy Yaşamı

ben hâle Köyde yaşıyóm. burdan yuKarı erühbelîne gittin mi hiç. nası diyeyim he burdan şura süme Köyünden yuKarda. burdan yuKarı gitTin miydin yol āzında konacıK köye saPái bizim köye yazılmış. yaKın deyil. köydiyim köydé yaşıyom. çoluK çocuK heP isTanbulda. malcılıK çiftçiliK Köy işleri. şimdiK bi göcağari bi ben 5 dā başKa bi şey yoK. seksen sekiS yaşında olduK.

devleT veriy bize aydan aya beş yúz lira hē o haule geçinĭK gidĭK. keçi koyún ināh varidi hePisi varidi. yoĥ olmadı hiç olmadı keçiye bi tārık yasaK Tediler. ormanı yeyi kırāyi diye hePisi karar verdi tamam. demişler Ki bi de toĥTarlara soralım baĥalım õle ya bunnar ne dēyi. ToĥTarlara sormuşlar ToĥTorlar Temiş kí en temiS en guvvatlı sũT 10 geÇi sũTũdür geÇi ğaTiyeN yasaK olamaS. hā oyle gene ğaldı yasaK olmadı yoKsa. ikisi de ilK evvelā geÇi ondan sonra Koyun geçi artıK. varıdı yoK çamış mamış burdá yoK artuK o nerde olũyi onu bilmim. bizde çamış mamış yoK.

mısır paTades fasulya arpa bũday. olurdu şimdi bi dene yoK. öküznen öküz varıdı. öKüznan Tüvān harmanı saban kara saban. şimdi bişme oraĥnan oraĥnan biçerdũK. o 15 alırdũK hayvannan şirdaş ederdĩK harmana. habũle harman varidi. Keniş orāya sererdĩK Töven öküznen bi Çiftğ öküz ğoşardıK. o sorāyi ben de çevaP veriyrim. ěyle sen de sā ol. esĶiden õle. evet ğonacıK eski isim ÇāKöyũydũ ÇāKöyũ. tēiştĩ şimdi KonacıK.

VI (4)

Anlatan: Emine Zorlu (63 Yaş)

Derleme Yeri: Araköy Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Köyde Tarım

bu eyisi. yedi kilo verdim. habu haburdāKı on beş bu yirmi. yerimizde biz suvaruK. tabi ayikliysun da onu dibini mibini ayikliysun. baK şu on beş bu aynı de onun gibi deyil. toktorá görmüyün toktor dī ki ilerden dī atlar geçerdik onu dī şimdi bulamiyık dī dün haberlerde. hē bulamiyık dī. bi şey dā diyilar agura mı agolo mu bilmim. bi 5 şeylār dā diyilar dā dohdorlar. onnarı biz tanımıyık şimdi yalan söylemem ama bunıla bu gışburnuyle gızılçū birinci. hoşuran gurusu bi tabaK ettim şifā o da şifā. bu da yōurT süzmesi. bizim buralarda süzme diyilar lor dedümüz şey o ğarariy yā çökelik var ğarariyı bu yōurtTan bu ğararmaS. lor daha başKa oluyı. bu yōurdun süzmesi daşliyisim bunu süzme. evvelden beri ben aşşā uKarı yirmi yirmi beş senedir 10 bazarciyim. ben mi benim anam tarlada ğazma bile vurmadi. anneye benzersek işi yedüydük. dā şu anda incirler çıkıyı güneşTen esKidi yapışTı. fasúlenin de sonu bunu geçen haftadan satamadım şurda eKmeKÇiye bırakTım. el elin güle oynıyá deller. el elin eşşēni güle oynıyá süreş. satamadım ğaldı tánelicem haşlıyá. bu yirmi beş öTeki otuS. habu ğaraderedeş. allah ne eTsin sizi ula ben de bulancakta benim giresunda 15 bulancaKta isaK ğardaşım var öretmen. bulancaK ali ihsan ğardaşım merkez mi diyiniz caminin urda. şimdi uranın içinden misiyiz ben de işTe. çok felāket oldu oralara de mi. çok kötü hē şimdi bizim köye çıksanız çıkmış olsanız ortalık hep dēşTi. helēgoPTár su daşıdı ekmek getürdü. ben gorkuma uraya gidemedim harşıTá indim de. ben burēyá geldim otuz seKiz sene oldu. biber var bu var.

VI (5)

Anlatan: Ülkiye Çalışır (77 Yaş)

Derleme Yeri: Çayırçukur Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Günlük Yaşam Ve Köyde Tarım

yoĥ canım bunnar çok dattı benim yerim günáye ġarşı ġalıyı. hē güneye bakī ben
 sabahTan ilk güneş vurī dōiy ordan batıy. ōlan böyüK ōlum varıdı o geliş satardı da o
 bu sene getTi findıK ambarına. bā dedi bu ġadař tiĥme dedi bu sene dedi burda
 galmīcām. ben de tiĥTim onnarı çoK oldu. bu haFta da dedim haurda gideim onnarı
 5 bazara. yapTim yirmi dane şişe ġodum. hē satabülürsem saTarım satamazsam gene
 gider ġorum hızanım ġalabalıĥ yollarım hızanıma. hē ístanbuldá üç ōlum iki ġızım var
 orda. yaş yeTmiş yedi mi ne. ne varıdı hēřbi şey şimdi hēç olmiyanıĥ soFrasında beş
 türlü altı türlü yemeK olī ġahvaltılıK olī. sabāhTan turşu ġavururduk yerdüK de
 giderdüK işe. o da iKi seFer yük alurduK. ġümüřāneden ukarı ġidī atalar köyü diyilār
 10 orāya. ġaraca mārāsının yoluynan dōru direk uĥarı ġidī emá ordan ukarı bi saat çeKī.
 ġetTin dā. hē hē onnar oraya zengin dedin ise orijinal bizden dā ukarı merak oradan o
 zenginleş. he he dereden uĥarı ġidī onnarınkī habōle düzden ukarı ġidī unnarın.

atnan alırdular dūınler olurdu mermisi řeyi řimdi dūunner de yatTı řey de allah dibini
 hayırlı ġetürsün. ġörısın bi adam yüz kişiye ġötürüyo allah bunu ġrak etsin de ne yerde
 15 ne de şeyde. öldü on iki sene doldu dā on üç döndü. elli üç yaşında öldü.

köyde tiĥtin miydi her şey olıy. ama ben habı iran yolu var habı altınKi ana yol ya.
 ana yolun üstünde baş taraFında bi yol var ben orda durım. oriya habōle karpuz tiĥ
 salatalıĥ tiĥ bosTan tiĥ ne tikersen tiK her şey olıy. toprāından dolayı oĥarda köyde
 olmūiy. köyde olī fasulye diyelim habōle bi řey. etTim biř senesi de ōle habōle řeKer
 20 gibi. ama karpus suyu çoK isTi. suyunu biráz şey etTüK Ki suvara ġalıyırık
 sulara undan. uzaK ġalı ġalıyım ukarı köyde u ġalı tā ařřāda asFalTin başında. ġimar
 edemediK evvelden ōlan dururdu da tiKerdim habōle bi sıra olurdu hacetlīmızı
 ġörürdü hacetlīmızı ġörürdü. habı iki seneden beri su aKmī durmiyım ařřāda.

25 salaTalıK domaTes fasúlye ğuru fasúlye yaş fasúlye ne tikiyseñ elbeT cam gibi fasúlye
olı o. güçcüK olur habu êküzgözü gibi he he. ğaraçuKurun fasúlesi dedin miydi evde
çoK tutuluyoş bizim oranın fasulesi. orayı çok dutiylar. findıh olur da su ister ölüm öle
findı kim sulücak. o da su istı bizim ora çoğ yangın. bu sene hele hePTen haböle yere
dörd aydır damla düşmı. heç ha şimdi suları götürüyriK geberiyriK o gurudu dā.

30 allah ekTüKTen sōra hepsi olüyi. espiyeden geldi bunnar bizim buralar zāmetli yer
deyim sā. suvarışsan bi şey getirirsiñ meydana suvarmadın dā heş bi şey olmı. her
şeyin başı su. aşşāılar gibi dēil burası. aşşāılarda yāmur çoK olı. o da benim ölüm. her
şey olıy ama hep suyileğ. suvarmadın tamam. yō bu sene heÇ dörd aydır yere damla
düşmedi. heş bi şey bu köyde durı. köy Tomadisi.

VI (6)

Anlatan: Mehmet Altuntaş (66 Yaş)

Derleme Yeri: Bağlama Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Kıbrıs Barış Harekatı Askerlik Anıları

kıPrıs ben sarıgamiş sivaS malatya sōra kıPrıs. yetTmiş dörT. şimdiK şōle dīim sana sarıgamiştan asKerī araÇlarla erzuruma. erzurumdan da yetmiş beş otobusunan yetmiş beş Tānā otobus varıdı adanaya. adanadan teKrar geriye araçlarnan mersine. mersinden de gemilere bindiK kıPrıs. kıPrısta aşşāi ökarı on altı ay ğaldım. başladiydı. gemiyle 5 çıKarTma gemisiyle. lefKoşa hē şimdiK altı tāne çıKarTma gemisiynen ğettüK biz. beş tānesi çıkarTma yapTı bizim gemi çıkarTma yapamadı. taramiyá başladılar. hē rumlardan açıldıK açıldıK haber verdiler adaniya adanadan jetler geldi taramiya başladı biz çıkarTmaya başladıK. şimdi bi ğıyıdan asker çıkıy bi ğıyıdan yaralanmış şeyit düşmüş askerler geliyö. o şekilde çıktıK. yā biS mevzilere yerleşmedik. mevzi 10 diye bi şey yoK. portaKal āşlarının altlarında. çatışmada bi şey vardı ğaraōlan birlii varıdı. orda unnar tabi o şeyiT verdi gendisi de şeyiT düştü. hē o geriye çekildü biz ileri geştik. evet öle çatışma ufaK tefeK oldu yāni. yannişlèyiñ iki birliK birbirine girdi türK birlii. yanniş paröladan. orda biraS faSla zāiyaT verilmeden annaşıldı. yanniş paröladan gece tabi. yanniş paröladan da bi gemi batırıldı. o imkannarla tabi 15 gene èyi başarıldı. şimdi misal şōle dīimkine rumların beşParmaK dāları diyular. o dāya adam tam yerleşimini yaPmış ğoymuş. eger türK asKerinin elinde olsa oriyá hişbir asKer ordu çıkamaz. ama türK asKeri niye dīninden imanından dolayı orāya öle bi çıkTı ki çok az bi hafif kōmandolarda zāiyat verildi. indirme yaparkan adamlar tam eline düştü. ne yaptı he ne yaPTılar bunnar saman attı ğoyverdi. saman ne yapıyo 20 mermi atınca ateşleniyu duman çıkıyu. hē annadılar kı rum birli burda geşti şuriya indi. ondan kurtardı. birinci hareket öle bitti ikinci harekátá girdiK. ikinci harekátTá aynen devam lefKoÇaya ğadar güzelyurda ğadar en son biz güzelyurtTa ğaldıK. güzelyurt arasında ğaldıK bi saat èki saat dā devam etseyidi şey güzelyurtun üzerinde bi cāmı varıdı türK cāmisi. onu urıyi de aliyiduK. ama tabi oraya çıkarKan asker türk askeri

25 barış olarakTan gitti savaş olarak gêtmedi. dā sadece orası ğaldı. devam etme zamanı
ğalmadı ateşkes oldu. ben on altı ay bi ay da takTılar bana on yedi ay kıaldım ben orda.
on yedi ay. sōrası tēris olduK dā yapacaK bi şey ğalmadı madalyalar arkadan geldi.
dāa ben ha şindi mayıs ayında aldım madalyayı. yeni aldıK. çok māceralı geşTi yānı
hē. he şimdi yoK tabı zātan sarığamışta ben malatyadaykeç savaş başlıcēni
30 ōrenmiştim. sarığamışa getTik sarığamışta ōrendik her birlikTen onar ğişi onar ğişi
ayırdular gôtürdüler. yirmi temmuS yirmi temmuSda çıkarTma yapıldı. yoK ğalmadı o
ğadar ğalmadı. tabi zatan önceden birli hazırlıyulaç.

köydeyim köydeyim çiftÇiliK hayvancılıK. orman işinde çok çalışTım. kesimde on
on beş senedür dā yaPmıyorum. yazın geliP burda kalıyruK ğışın istanbula gidiyruK.
35 altı ayım burda geçiyo altı ayım urda geçiyo. nāsıP olursa bilemedin on beş gün sōra
giderim.

VI (7)

Anlatan: Hamza Çakmak (65 Yaş)

Derleme Yeri: Süme Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Eskiden Köy Yaşamı

süme Köyündenim yoK yoK. hamza çaKmaK. benim álli beş doumlim aTmiş beşi
doğdurdum. ben mi çoK güzel türKü sölerdim ben kemeñeyneñ. kemeñiye türKü
sölerdim. arkadaş çalardı biS geÇlimizde o işleri yapTuK. hē dūnümüz çoK güzel
olurdu. bu pürüS çıkmadan evvel çoK güzel yaşıyđdik. bizim burası kırsal bölge
5 parasal durumda birás sıkıntı çekili. çocuklarımız heP gurbetTe. istanbulda var bi
köyümüS. anKarada var bi köyümüS. hep gettiley oralara yerleştiler dā cenāzemiS bile
getiremiK buraya gelmi getürmiK. efendim eskiden burāda şey ēderdiK hayvancılıK
yapıduK biS. ğoyun geçi sīr efendi unnarna geçiniydiK eskiden. babamın zamanıda
ben de yaPTım. güz geldiñ mi ambarlarımızı būda arpa doldururduK. Kendimiz
10 Kendimiz tarlamuzda bahçemüzde. meselā şöle bi bahÇe Kırsal bölge. undan sōra dā
olmamāya başladı. yoK olmamāya başladı. eskiden hayvancılıK oldū için hayvancılıñ
güPresi dā ēyiydi. ondan olıdı. u gübre bitTüKTen sōra geçi getTiKTen sōra şey de
usūl usūl elini ayānı çekti getTi. biS başladıK gurbetlere getmeye. ben ormancı
ormanda çalışım orman işletmede Kadırolu eşÇiyim. biraz mevsümlük çalışTuK.
15 undan sōra bizi Kadıroya aldı habu cumurbaşKanı allah rāzı olsun. bizi işe alan şefTen
allah rāzı olsun. mādurüdüK yāni. çalışTuK şimdik de Kadıro alacūK. Kadıro alduK
da şindi emekli olacūK. güzün allah izin verürse. benim üç çucūm da şeyde. maaşımı
alīm ben zāten. benim üç çocūm da gölköyde. ordunun gölköyünde benim çocūm
ormancı. dePoya verdiley oñu ordunun gölköyde dePōda. ē senin benden başKa isTēn
20 var mı.

dūnlerimiS ğına dūünü oliydi. şeyden ğına dūününden sōra ğına dūünü tabi evlerde
oluydi ayile içersinde. sōra sōra bunu şeye de çıkartTılar. undan sōra dūünlerimiS çoK
güzel oliydi. dūünlerimiz evlerde olıdi sōra o başladıK okullara geTürmeye. sümede

böyük oKul. orda ben üş dene düün yaPTım üş dene uşaK everdim. galabalık düünüm
 25 oldu. esKiden düünlerde et ğavuruğlar ğuzu ğizarTullar efendim işTe çeşitTi sōra sōra
 başladılar meşrubat ben düünümde heP şey yaPTım ev yēmeKleri tencereyle et
 ğavurdum. pilav yaptığdum yer dutTum bi oğuldan bi yer alduK. orda tabi istanbuldan
 tā ankaradan bilmem nerden. kemenÇe davul var olmaz mı ğaradeniz heP. horan horan
 olur. şey olur anKara havaları. halay yoK horan. horonnar çok güzel oynanığdı
 30 esKiden. çoğluK yaPardıK bizim ğadırgamız varıdı Kadırğa Pazarına giderdiK. alaca
 Pazarı sis Pazarı şennik yapıyduK. şindik bu pürüs çıkTı çıkalı hePsi öldü. işallah sen
 ne iş yaPısun. ünivestede çalışısun bu şeyleri toplısun. bizim bazarımız habu
 altıñdeydi. bura eski nāhiye. atatürKün ğurdū nāhiye kürtündü burası. sōra bura doksan
 heyēlanında yığıldı. sel yığTı buriyi çarşı bazar ğalmadı. ölenimiz olmadı ölenimiz
 35 olmadı yannız oltan bey diye biğ bakanımız varıdı. o zaman adālet bakanıydı oltan bey
 oltan sungurlu. buriyi aldı verdi hau uluköy diye bi yer var ğazāmızı oraya verdi.
 burdakı millet de memnun deyil bu işTen. bazara gidıK burda tabi şeyimiz var
 taburumuz var mangamız var hükümet binası var ama buranın hakKını urāya verdiler.
 burda alTyaPı yōdu. ondan sōra yapTuK işte doKsan heyelanındañ sōra cāmi yapTuK
 40 aşşāyı. baraj oltan bey Samanında geldi işTe. işlerimiz bu. yoK ben yorulmaKTan
 memnun olurum. süme köyü çakmaKlardan. süme köyünün çakmaKlar
 māllesindenim. evet adın ney senin. nerde buluşcūK orduda. ben giresunda māazam
 var benim. o şeyde ana Çaddede. urubañ benim çocuKlarım benim yāni. gümüşānede
 de var. bi de benim çucuKlar orda çalışırdılar ayrıldılar unu açTılar. var giresunda
 45 gelinim de var benim. ha ben mi gelim gelim. yıldıs köyünden gelin aldım.

VI (8)

Anlatan: İsmail Bilgin (70 Yaş)

Derleme Yeri: Kızılot Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Köyde Tarım, Köyde Peynir Çeşitleri, Yaylacılık, İş Hayatı Anıları, Köyde Meyve-Sebze Çeşitleri

ben gızılöT köyündenim. ismayil bilgin. bin dokuS yüz álli iKi doumluyim. şimdi eskiden efendim hayvancılıK yapıyoduK. göyun geçi yapıyoduK. olmaz olur mu hē yok manda çamış olmazdı. ineK öküz yapardıK. arāzimiz varıdı bahçe etTüK şu anda önceden misir ekeridük bũday ekeridük arpa ekeridük yulaf ekeridük külür ekeridük.

5 külür yani bezenge varya hē una benziyo. efendi paTadis yaparduK. paTadis fasúlye her şeyi yaparduk yani annıyo musun. öküzülenniK çift sürerdük. boyunduruK yapardı saPan yaparduK. sabanın uçuna demir geÇirirdük. tallayı he tırahtör gibi uniylenniK yapıyoduK. ilKbaharda he ekme zamanı. yoK ekim yoK şimdi şey yapıyolar misir şeyle yapıyo tiraktör getiriyolar tiraktörüle ekiyolar annadın mı. evet

10 mart nısanıdı bũdayı efendi yedinci ayda bişiyoduK bũdiyi arpiyi yulafı. eFendi sekizinci ayda da harman yapıyo. düven varıdı böyle habüle tahTadan altında Taş çakılı efendi bālıyorúS efendi şeye öküzün şeyine öküzleri bālıyoduk dökerdük harman harman derük biz böyle yuvarlaK efendi üzerinde oraħnan orānan biÇer. belini bālarduK bā bā gendüden gendü şeyinden hē kem kem diyecük. he kem kem

15 yaparduK he kem yaparduK unu efendi şey yapar yın yaparduK. yın yaptımıyin sert güneşe dökerdük şeye saÇarduK harmana hē güneşe gökyüzüne bulut geldi mi ezilmezidi. sert güneşe olurdu. bunu efendi evürirdük çevirirdük saman olurdu. kermah yaparduK saman kimini örüzgara verirdük. he kermah yapardıK eleK var ya eleK eleK gibi büyük unu içerisine guyuyon hebüle bi yere dakarduK. böyle

20 sallarduk bũday alttan geçerdı samanını üstünden alırduK. he una kermah deriz biz. he eFendim mesele öleydi yāni. yáyaceK oldümüzda çay şeker yōdu annıyo musun. biz paldır adamıyuK paldır yedin miydi yāni sırgan lahana ottan doaldan ne bulursaK yenür ne varısa. bũday arpa mısır mısırı yaparduK efendim fasulye yaparduK lahana

yaparduK padaTis yaparduK paTadis de vardı acayip padaTès de oluyu bizde. ğartoPu
 25 derler ğartoPu derler eski ismi eski ismi. Şimdi lahananın ismi de ğara lahanayıldı
 anniyo musun pancar deyişler he he.

peynir sũT Şey peyniri yapallardı nedir o tuzlu peyniş yapállar tenekeya basarlardı.
 Őimdiki gibi tulum mulum yoKdu. Ćökelik yapallardı peŐKũdan yapallardı peŐKũdan
 unuş bi deĩŐũ he peŐKũdan. kimisi de minci dellerdi minci. he he peŐKũden tũl peyniri
 30 yapallardı evet. tereyā işte bunnarıdı yāni yedũmũz bunnarıdı yāni bizim. Şimdiki gibi
 domadis salaTalık neriyidi. esKi Şey vardı ham domadis vardı. bu has domadis gibi
 biter bunun tũmunu saĆarlardı kermeli yerde ĆoK ğuzel oldu. biterdi u ufaK olurdu
 Őũle ufaK olurdu ğiPĝirmızı olurdu. onun lezzeti u doala ilaş milaŐ yoKa onun lezzeti
 dā bambaŐka olur. he Ćok ğuzel olĩy baban bilũr yā.

35 yaylacılık gene yapıyũK yayla haburaya Şeye ğızılũ tarafı ğızılavu ğızılavı ğızılavı
 annadıyř mi? he yaylamız yayla Ćok urāa dũru da yani yaylanın isimleri ĆoK urāa dũru
 soĝuk suluca ketmũce ĝurumaden Ćakılıloba eŐelũ kũrũKalanı ğabayalaK kũrobası
 delũKlũdaŐ yaylacuK ğızılavu inĆayırı. uralar heP bizim yayla. he eskiden Őeyle
 hayvannaş hayvanna giderdiK. ilkbaharda hıdıreleSden sũra. mayıs yedisi filan.
 40 devam ēderdũ artuK aŐŐā ĝorele taraFı burdan ĝeŐerdi hem biz burdan dāa gider
 annadıyn mı? ineK Őey yoK ēlence mēlence yũdu bizde normal giderdũK he Ćanı Kelē
 dakarduK mala ĝoyuna ĝeŐiye ineKlerin başına cıngırak mıngırak giderdũK efendim.
 he yaŐlu bayanlar yaŐlu babalarımız dedelerimiz de oldu. he aKŞama ğadar varurduk
 Őey ĝoreleliler geliřdi sorardım ben ĝaŐ ĝũnde Ćıkiyořuz derdim anniyo musun. ũŐ
 45 ĝũnde dũrt ĝũnde anca Ćıkiyodu. elinde deyĩnek bu ŐeKil baK. elinde deyĩnek hebũle
 dāyene gene ēhtiyarlar ĝorele bu taraFa giderlerdi ĝazukbeli taraFına ĝũvende taraFına
 ĝũmũŐāne taraFına anniyo musun yaylāa giderlerdi. herKeŐin de gene azıK Ćantası
 sırtındayidi he āzı yerde afedersin ĝıĆı havada ũleydi he. bu ĝoreleli taraFı bizi Ćok tanı
 beni hele de beni ĆoK tanırlar. bizde bizim bi yaylamız vardı alař derdũK bizim
 50 kũyũn başında en fazla urda ĝalduK urada Şey yaparduK bizim mısafirimizidi unnar.
 hiş ĝapı kittemedũK biz hiş hiş bi zaman. gelinler ĝızlar eFendim ũle bi Şeyler heş bũle
 yabancılık mabancılık habu davulĆular var ya unnarın babaları dedeleri hep ĝıziloTlu.
 ha Őimdi ipĆiũ kemalın ũlu nahat vara davulĆular haunlar haunun ĝardaŐı
 ĝazıkbelinden he annayabiliun mu.

- 55 habu şey geldi gencā geldi efendi bi şiveli şeyimiz var şeyimiz var ben de dairediyim. he iki dene bi bayan şefinenniK bi erkeK şef geldi trabzondan bizim şeye alacadā bölgesine göndermişler bēendū birini u şiveliye sen al geÇici olarak bakiyu bize şiveli. dedi ki yeni şefler dedi ismayil dayı dedi şef bā osman bey. ura urda çay söylediK içiyok bu da geldi. bu geldi şimdi elin içinde bunun hareketlerine ben gıcık aldım. ya
- 60 sen bi sen geldin efendim şey yapıyosun ben senin yanında mantıksız oturuşam efendim. bu geldi habōle yaslandı baçā da baçak üstüne atTı habu şekil. habōle şefim dedi beni dedi alacadā bölgesine yönlendirdi müdür dedi ben dedi görelenin zıvā köyündenim dedi gencā soy ismi ne ya unuttum ya gencā bi hoş dedi gıssık sesli gine. una dedim ki ula sen ham zıvālı mısın. niye soruyon dedi bā soruyom dedim. osman
- 65 bey dedim buyur ismail dayı dedi sakın bizim alacadā bölgesine alman. getsin başKa bölgelere alma diyim sâ dedim ya urāa gitti bi gülüşme. undan geri bu bā diyi ki sen benim diyu. allah rāzı olsun undan şimdiK çok unnarna ben çok işli dışlı oturdum galktım şeflerle ile amirlerle memurla hiş bi kötülüklerini görmedim. tazelensin çayın da.
- 70 biz taşlıcadan ayrılmayuk aynı köy sayılır. yani bizim geÇimimiz öleydi. yok eski yok teK isim. mālleyidi köy oldu bizim. tönüK aşşāda he. şimdi bizim eski geçimimiz öleydi. şimdi ey şimdi daha şey ham meyveyı baK ham elmayı şey yaparduK toplarduK güyu yaparduK şeye toprāi ğazarduK. ham elmā urāa ğuyarduK. zehir gibi elma yenür bi halı yok. toplar üstünü tahtayla döşerdük böyle üstüne toprāi
- 75 vururduK. gışın u nası olurdu biliyo musun urada saPsarı olurdu ğıPğırımızı nar gibi gavlirdi orada mum gibi olurdu. haunu urdan söküTür yerdük. şimdi āşu meyvalar heP sele ğediyo da bi dene daldan yemiyilar. herif geliyo da haburda ilaşı meyviyi alıyo seşiyō da. ula ben televizyonda görüyom ğardeşim ismin ney sameT mi he heriF ben televizyonda görüyom herif elmayı cılalī. gördüm ya ben ğaş sefer gördüm elmayı
- 80 jılalī adam. annadıyn mı habu gelenler benim ölüm habu da habu da annadıyn mı. bu esPiyeden bu arkadaşlar. baban ormancı mıdı? senin tāsilin üniversite hoçası dēel mi he. tazelesin gel bi çayımı dā iş. az gencān işini biraK ya sen bēm misāfirim ol.
- hayvancılık vardı bizde katır eşek at vardı he ayrı köy olduk ama bizim gine şeyimiz bir meramız bir habu ğıran vara habu büyük ğıran o yana taşlıca bu yanki habu dere içi
- 85 emekli mi baban orduda mı baban?

VI (9)

Anlatan: Gülizar Güldal (57 Yaş)

Derleme Yeri: Elciğez Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Köyde Yiyecek Çeşitleri

yavrum esKi şey ğatı yayuKta yayarsın. sütü bişürürsün mayalarsın āaç yayūunda yayarsın. undan geri ğaynaTuşsun süzme olur. daşlarsın duz atarsın çökeliK edersin. şeye basarsın minci derler tulumu. hē çökeliK derler he he peşKüden he peşKüden deller. peynir çökelikleri biz yōurTnan yapıyoK peyniri kimi atar maya. he yourtTan
5 süTe goyaruk peynir yaparuK süt kesī ēşi yourT kesiyu o sütü. yok ben hiç unu yaPmadım. he he onu yapıyoK işte çökelikTen onu çökelik az ğurīyo unu basıyoK şeye tulumu basıyoK tulumun içine hē. yoK yoK habu bildümüz aşşā beyaz tulumlara. he he heş bi şey olmuyo beş kiloluK.

eskiden başTa yemek lahana. lahana hıtır çorbası derler hıtır. mısırdan yarma he.
10 çekme şimdi hazır satulıyo ölüm başçorbası uyudu. peşine fasile ğuruduğlardı ğuru PaKla nouT varısa nouT beyaz fasile varısa beyaz fasile. erma armut ğuruTúrlardı hē ayran olmadū zaman unu yaparlardı. böleyidi yemeKlerimiz. datlı hevlá yapallardı hevlá ğavururlardı mısır unundan he mısır unu mısır unundan. hevlá bal corabı bā corabı goyarlardı bal bal önceden öleyidi şimdi şeker var. bal bal baldan şerbet
15 yaparlardı helvağa ğatmak için. şeker yōdu şimdi var şeker ölüm. he Tatlılardan sütlaş şöleyidi piriçe şeker atárlardı Tatlı uyudu. he undan makara yazarduK çöreK yazarduK has undan yuFKa yuFKa yazılıydu hazır yuFKa var şimdi. yuFKa açıyduK saçda bişirüydüK böle ğat ğat havanda kesiyoduK makarņa çeviriyoduK bi Tekne yalı suyla. goy hourā tabaK tabaK ye. he he kesme makarņa diyileğ öleydi yemeklerimiS
20 uyūdu. fasile turşusu bi tencerede unu gavur bi ğazan en meşur u. yoK biz unu paTadis bi dencere paTadis bişir bi ğazan goy sininin ortasına ye. bizim yemeklerimiz buyūdu biz bunnarna yetişTüK yavrum. bu benim ābim yavrum.

VI (10)

Anlatan: Güller Koca (57 Yaş)

Derleme Yeri: Taşlıca Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Köyde Yiyecek Çeşitleri, Ziyaret Yerleri, Hıdırellez, Düğün, Halk Hekimliği, Köyde Meyve-Sebze İsimleri

eskiden şey keşgeK yoKdu burda. biz mısır hē şey mısırı haşlardıK bütün daru una fasulye ğatardıK yok hıTırı haşlardıK haşlāyıP bütün darı ö bütün gene una fasilye de gatarduK esKigi yemeKlerin düündeki yemekler odur çok eskiden çok. u dolma yapılırdı eveT makarna erişTe yapardıK evet yufKadan erişte yapardıK. helva çörek
5 mezár üstüne yāni helva götürürdüK şöle şöle toP ederdıK. evet ikinci günü yālardık böle şeyde suda sütle çap ider yālarduk böyle çap iderdıK yalı suya sokar çıkarırdıK yok yufKayı. u işte mezar üstüne götürürdüK yufKayı şeyi helvayı. alevi gelenekleri ya mezarlıkTa hem ēlence hem dua hePsi bi arada oluyo. hem yeyiP hem içiP bildim gadarlar öle işTe.

10 vardı benim ismim güller. ziyareT yerleri tonareri gediK tonar evli şey çetlice. belen çetlice belen evliyā depesi. tonareri evet ziyāreT nası yaPılıyodu çocu olmānlar çocuK istiyodu. eveT dileK diliyodu. ğurban kesmeK isteyen urağa dileK diliyodu ben ğurban kesecem işTe. evet ē dutaluK gibi böle hastalī olanlar gidiP urda yatıyodu. yāni saralı olanlar yatak yorgan gidip bi gece iki gece yatıyodu eveT eveT unnar. yoK
15 mezar var ğıyıları çevrili.

evet hıdırelleze gideller dālarda işte herkeş evini yerini. yapardıK çok eskileri bilmiyim yāni çok eskileri de. hıdırellezde çıKar sırgan toplarduK ısırgan neyise o şeylerinde ekerdi. alatürke habı bizim alatürke şeyi eski ğocağarı abrulun yirmi dördü.

ēri bōrü atlaruK hıdırellezde. habı ērim habı bōrüm habı dōrum. mısır ekerüK bi yere
20 bi ğuşların azığı. ekerKe işTe habı ērim derüK habı bōrüm habı da dōrum. yāni atiyun teneyi ora dōru he. getirürdüK ya unun aslı var ğardaşım var. biri şimdi yoK

ama biri gelirse yāni bazı adam iyi geliyu bazı adam aKsi oluyo. martın birinci günü
 göcağarı şeyine martın birinci günü. on dördü mü on üçü mü. heç gelen işTe bi çay
 verürsün çorba verürsün eline bi su verürsün eve dōru yāni berekeT sarpar. ğapıya ya
 25 ğuran ğorsun ya ekmeK ğorsun ğuran ekmeK uniyne içeri girer. evet inanç hē evet. u
 zamanda eskilerde işTe u gece u da u marT gecesiydī. cazu geleceK işte pencere
 koyalım bacaya ğoyalım şimdi ğaktı onnar. ne bilim bi aynı gece yāni cazu girmesin
 şeytan girmesin. ğuşbunnu ğuşbunnu ura ismayil habu āaç ğaşıklarını bayā
 cırmaKlardı yā. gerçeK gerçeK cırmaKlardı suyun içine atardı şimdi yoK. ne bilim yā
 30 eskiKi insannarımız. hıdırellezde dālara ukarı gezmiye gider.

ğızı isteyen ğaynana ğaynata ğayın. köyden iki uslu yaşlı evet. vermiyodu iki üç kere
 varılması gerēdi. şimdiki gibi deyil evet. şey eskiden kimse kimseyi görmüyodu ki
 belki de ğızın gönlü yoK. evet ikinci ğediyo bi daha oçüncü ğediyo. yoK sōra verdi
 diyelim öle işTe. dāmat yoK ğızda isteme varılınca odalara çārılırdı meclisde ğızda
 35 yoK. öle ğahve mahve verim öle bi şey yoKTu. nişan tarī de yoK nişan da olmazdı he
 direk verilür. nerde eskiden altun gümüş nerde. yoK yoK yoK hāyır hāyır yoKTu. ya
 unu gelün alurķan gelünü alurķan. ğor başına işTe o ğaynana meselā benim
 görümümüdü bi tānesi. bohÇayı alıy işTe gelini götürdü bohÇa çamaşur. hediyesini
 alur geydürir. hediyesi var öle işTe.

eve girerke öle hemen girme yoK başından cevüz atacān. hau eşin dibine bi tas su
 ğorlardı. ğapıya bi iPlik bālanırdı başında bi şemşiyeye. öle normal atkī eskiki atkılar gibi
 gelinlik melinlik yoK. ordan girerke sā ayānı vur ğızım vur sā ayānı vur bu suyu dök
 tas da ğırılısın. ne biliyim adetleri öleydi demek he he. ayāıyla vuruP ğirī incecik bi şey
 yāni. kopa gene ğiriyu tasa vuruP içeri. savduÇlar evet savdıÇ dellerdi esKiden. öle
 45 işTe findıK cevüz şeker şemşiyenin üstünden aşşā yerden alurlar para.

evet imēce yaparduK yirmi ğişi otuz ğişi imecēmiz olurdu. çifte mēel vuruğduK dōrT
 beş ğişi ayruluğ böle aŗkuru aŗkuru. mısır yulaf būday hePsini ekerdiK eskiden. arpa
 eyle ğeşşler yapardı unu. şimdi ama her şey patoznağ.

vardı ben gendim de çocūdum. ğolum ğırıldıydı bi yumurtayı akını sabunula böle
 50 ğazıdı yamaya ğoydu onu böle şey yaPtı sardı. iki hartamanın arasına bi hartama burā
 bi de burā basTı onu sardı he he. herkeş una ğediyo fadime daha. ğırıkÇı ğırıkÇı

ölmedi göcadı yā. ebe bunun anasiydı. iki dene çocūmu bunun anası dourtTu. yoK öle de yoK. veriyollardı ama sōra sōra çıKTı yāni eskilerde öle esKilerde şöle hediye bugün seşin çocūnu aldım bir gün bana tarla ğazarsın çapalarsın.

55 ğaynanam ğurT āzından atardı daha. he ğaynanamın bōle bi şeyleri varıdı boncuK bi şeyler ğurT āzı bi şeyler. yā elma boncūu varıdı ğurT āzı varıdı. ğurTunağ bōle āzının derisini almış bālamışTı una yāni. artuK ne duası okiyōsa ona ben unutTum. he ha bōle gererdi o ipi arasından çocū geçirirdi yāni bōle üç kere geçirirdi ałTtan ukarı yāni. heç o elinde onu saKlardı o elinde yörüyemeyen yörüyemeyen bi yaşımı geçiP de
60 yörüyemiyo bunda basıklık var. tikenden atalır habu böürtlen tikeninden ucu bitik tikenin ucu bitik olacaK ondan geçireceK çocū. he he evet altından geçürecek ğalduracak tikenin altından geçireceK yāni he he. öle işte ya. yā konuşamayan da ne bilim bi şey eder okutur hocaya götürürler musKa yazar. benim dedem vardı bi tāne öldü u annemin annesi o goya nuskacıydı ona yazdırırlardı bi şeyler. ğaynanam he he
65 KurT āzı deyiler KurT āzından. bi de fasılyeden şey atarlardı fal fasılyeden. baKla falı he fal fal he bōle atıyon işTe yitūn haburda evlenecēin aha ikiniz bir olduK ne bilim. bizimkiler diK oynarlardı heç öle. he diK horon. yoK yoK he he kemeñçe kemeñçe benim ölüm kemeñçeci.

ğuzugōbē ğaragulaK süt tırmıTı doruK tırmıTı eliK tırmıTı bunnarı biliyuK. bi de şey
70 şeyde biter mantar evleK deriz eskideğ eveT. habu satılan şeylerdeğ unnara biz evleK deriK. evet soan da gavuruğuk tepsiye ğor fırına sürerük. ğuzugulā dāda ne olur şey kekiK nāne burlağda oliyudu. ğuş pancarı anuK diyoduK hatun sırganı sırganın bōle ince olanı. ğene de toPlıyoK unnarı ğene de yēyoK. tomara deyillār ğaldiriK derük biS. öle ğabalaK bi de ğaldirīn bi deyişī var unu da ğabalaK deller. çalı çilē bōrtlen taFlan
75 ham taFlan ğarayemiş habu. u da ğarayemiş hamı var unun yāni başKa deyişīK öle.

VI (11)

Anlatan: Dilek Güvendi (56 Yaş)

Derleme Yeri: Kırgeriş Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Cenaze Adetleri, Çocuk Adları, Bayramlar, Yaylacılık

düünlerde yemeKsiz olmaz buralarda. hayır cenāze sāibi gömşular yardım eder ama cenaze evinde şeyinde bişer yemeK. öle bi şey yoK cenāze sāibi yedirir misafiri. şu habu uluköy dedimiz öle bi şey yoK bize gülerler yāni. evet kabir kurbanı ismāil öldü gece mezarlıkTa ışIK yakma ben duyduydum anandan. bēim ğaynananmın başında üç 5 gece yakTıK biS. üç gece ışık yakma ateş yakma. u dedikine yāni kendi dedikine yāni üç gece fener yakın başım yanında. kendi söledi eveT üç gece. fener var esKiden camlı fener varıdı esKi. u feneridi ismi cam lamba deyik gaz lambası derdi o fener geçiyodu bizde. elde böyle mahalle gezmeğe giderdiler. fener fener gaz lamba eskisi durıyo bende. cam yok unu u şeyle yanardı gazıla gazyāıyla ortasında cam varıdı. aynı aynen 10 unu üç gün gece yakTuK başı yanında zabah getTik ğaçırdıK. ğaçırmadıK öle yandı yoK yā. ben āhlıma geldüKÇe ben ğaynanamı çok dinnedim ben ğaynanam bu köyün hem ebesi hem bilirkişisiydi. yapıyodu çok seviyodu bu esKi şeyleri yapmayı.

bak şimdi bu kırK birinci göbek seyiT bu. hem dede he he ğayıTlı ğayıTlı. hasan hüseyin ali fatma ayşe. elmas elmas var gül aştı güller var var burda dedemin bacısı 15 varımış. dedem bacısına büyüK dedemin bacısı varımış. ordan ismini Koymuş bana. alinin anası güllerimış dedem ğoymuş benim ismimi āhmed dedem. biz şimdi adetTerimiz bu evden bi ğaynana öldü mü onun ismini çocuKlarımıza ğomaK zorundayıS. unnar da benim ismimi ğoymuş işte bacımın ismini ğoyuyom diye. benim ğızım yoK ki. ālimin var bi ğızı u ne ğorsa ğosun tuncayın ğızını ğoyacādım ben 20 ğaynanamın ismini ğoyacādım cemile. emme ben ğızı olursa allah izin verür de olursa adını cemile goyacām. yoK ben ölıncē ğoysunlar. evet benim güçÇüK ölüm ğaynatam öldü mezara girmeden öldü gece oldu güçÇüK ölüm. adını varıdı sülāremizde ğaynımın ölu. evet şey o sālih ğodular ğaynın adını sālih sālih. benim çocuKlarım

gurbetTe de ben burdīm ölüm sālih dedim var yanımda. işi gücü yoK işe de giremiyo
 25 bilmiyom ben haburda yanımda dört senedür. ne biliyim haburlarda bi işe girse ben de
 rahatsızım ğomadım onu dā tansiyon hastasıyım. benim beyim öleli otuz sene oldu
 yani. sen yeni mi hoça oldun ünivestede. bizim eliften önce gelmişTür burā. elif burda
 dēil mi şimdi. he giresun üniverşTesinde ben gümüşāne üniverşTesi sandım. he
 giresun mu. he en orjinal köy bura.

30 u gümüşānede u burda yapılmadı. ama burda şey ramazanlarda gençlerin hau
 dolaşması varımış. Tömbelek Tömbelek çalarlar tenekeynen bahşış toplar evet evet.

bayramlarda mı biS ben mesela bizim bu caminin yanı ya gaynanamdan ben ha şimdi
 gene aynı şeyi yapıyom ama eskisi gibi gelen olmuyo. akşamdan bi akşam önceden u
 gece hātTa hiç uyumuyok desem öle hazırlık. meselā pancarıyi lahanağı dōrarsın
 35 yarmayığ bişirirsın fasulyeiğ bişirirsın. u yarmalı Pancar çorbası bişer meselā pilav
 bişer ğaynanam sūtTü çorba bişürürdü ben unu bişürmüm ama. meselā pirinç atardı
 sūtTün içine öle sūtTaÇ gibi bi şey. he ama u çorba niyetine verirdi unu çorba niyetine
 verirdi. he unu yaparduK gerçeğTen cāmiden çıKan gelürdü. habu bi senedür yok habu
 iki senedür yok hebule sofrā gurmāa yetemezdim meselā. dolma yaparuK börek
 40 yaparuK. helva çöreK makarna birinci gün köyde ikinci gün mezar üstüne gidilir. uzak
 şennik gibi gedilir. ismāil horan da oynanırımış eskiden ziyaretTen söra ēlence ēlence
 de olurmuş.

var var tabi. ğatırile eşşēile mayısın birinde ikisinde yedisinde çıkarlardı. hıdırellezden
 geri devamıdı yoK kimi ileri kimi geri ğafasına göre. nāsı adet yol mol yoKTu eşyā
 45 ğatır yüklerdiK köpēni inēini vardı var. kelek çanını dakardık öle evet. hē devam süre
 gene gidecēn. horon gençler iderse éder de etmez etmez evet evet tabi. tabi esKi
 geleneK. üş dört ay ğaliyuz. he he aha baK göç énmedi dā hālen. he he eveT.
 gendünün de yaylada evi var ya yapTı. tahTa ev heP taKtadan hep taKtadan. bizim
 yaylada halen öle elektrik yok hartema hartema hartema ama şimdi şimdi teneke
 50 meneke vuriyollar çınko vuriyollar eskiden hartemaydı. evin yanında evin içinde sen
 de bu ev. āal üsTü açuKlar ğoyun āalı denir. yoK ğıyılari baTla çevrülü. köm malığ
 yattū kapalı yeri. he mal ālı ğoyun ālı geçi ālı öle. tonar tonara burdan tonara tonardan.
 şimdi evlerimiz var bizim urada. ha şimdi urā da çıkığ geleceKler.

VI (12)

Anlatan: Ayşe Ten (52 Yaş)

Derleme Yeri: Günyüzü Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Düğün Yemekleri, Düğün Adetleri

herkes günyüzü diyi işte biz bilemeyik onu biz bilemeyis biz bilemeyiS ki biz. daha ilerleri öte dā yaşıllara sorun biz biraS he u gadarı biliyuz canım.

- keşKeK yoK bizde gendeme diyoS biS mısır çorbası. mısır çorbası gendeme. ē önce bi gün önceden mısırını ıslıyosun. devriki gün yāyıla soanıla gavuriyİp çorba yapıyosun
- 5 göcaman gazanlarla evet. gocaman ğazan bōle ğazan ondan sōra būdāy yarmasından çorba. būdāy yarmasını da haşlıyosun ilistire süziP ondan sōra yā soanıla onu da gavuriyİp büyüK göcaman ğazannarda yapıyosun. ondan sōra komPosTō diyoz hoşaf işTe neyse. o ne bululağ aynān meyveden yapıyolardı. armut ğurusundan veya elmadan veya ayvadan üzüm ğurusundan her şeyde oluyodu. eveT eveT pilav yapıyoduK çok
- 10 sarma da yapıyoduK pancar ğara pancar eveT. tatlı ne yapıyolardı biraz önceden su bōre açılıyodu. evet düğün için. ondan sōra yuka yukKa açıyoduK. toplu arkadaşlarla makarna kesiyoduK şimdi havanna kesiliyo o zaman bıçakla kesiliyodu akşamları komşular şimdi bıçaKla kesiyoz. havan diye bi şey makinā var bōle. bōle onunla kesiliyo şimdi evet makanna yukKa makannası. evet unu yapıyoduk dā da bi şey yoK.
- 15 evet genelde oluyodu şimdi doankentTen bi lokanTacı pilav İsti bi ayran bitti. üç gün de süren varıdı iki gün. şimdi akşamdan ğına zabahTan gelin alı. ğına ğız tarafı. herkes dāvet ediyosan herkes geliyodu. bizde toplum olarak gelİ şimdi geliye damatlar önceden yoKTu. dāmaT nere gidin nişana bile gelmezdi dāmaT. evet hiç görmeden varıP geline nişan dakılıyodu. ha şimdiki dāmaTlar gelİ her şey şimdi. yoK esKiden
- 20 nişanlı dāmaT bi sene de görmedū oluşdu. gelini kim alıP geliyo. evden babası anası ğapıya atardı dışTan da ğardeşi ğoluna giriP ğocasının evine eletürdü iş biter. he evet dāmaT çatıya çıkıyodu gelin gelürke saçKı saçıyodu üstüne. tabā findıK şeker para ufak para cimcil bōle. bōle saçarlardı üstTen aşşā gelinin şemsiyesine. gelinin önüne

ğazan göyuP dekme attıriy. evet aynen ne bilim ben ādeT gelin tenceri vurunca. gelin
 25 içeri girince de gidip şeker torbasından bi kısım şeker alı terē dōru saçduriy. demek ki
 gelin tatlı olsun. gelinin tatlı olası varısa o şekilde olur. yoK o şimdi gelin almiya
 varılan yerde odun gelı biz bōle ğapıya gelin tarafı girmesin diye bāşış alı eveT. eveT
 onu ğız ğardeşi veya bacısı halası neyise dutúyodu undan bāşış alıyodu. ğıSğardeşi
 ğuşaK sarıyo kırmızı ip bālıyo geline undan da bāşış alınıyo. aynen he he dāmaT
 30 sürekli çinen. evet oluyo gene de oluyı. bi bekar bi evli evlisi bekarı heç bi şey aynen.

her şey fadime oyunu var. bōle bıçaK tipinde bi şey alurlardı aynen kemeçeli. eveT
 eveT fadime oyunu körölu dellerdi bi horan daha varıdı evet. kemáta derlerdi bi horon
 daha varıdı. kemáta erzurumdan kemáta dellerdi ne bilim cāhilliK. ōle mi aynen sōra
 şimdi sık horan veya sallama cemo halay şimdi onnar geşTi. cemo var cemo var
 35 sallama var eveT hep kemeçer evet heP. yoK peK yoK hiç yoK heç yoK ha şimdi
 şeyler geliyo eveT yeni yeni de yoK. ğmada organizasyon getüriyo ha şimdi birer
 ikişer. yoK ğaruşuK bizde ğızımız da burda okulun ğapısında ōlumuzda. yoK esKiden
 bayanın oldū yere erkeK gelmezdi şimdi her şey ğarıştı. aynen eveT eskiden şimdi ğız
 evine varıyolardı. esKiden esKi musluKlar varıdı esKi evler vardı şimdi mermer
 40 ğoydu. musluğa çıkardı bayannar horan izlemek için özellikle. evet musluğa çıkıP
 horan ortada oynanacaK ya onu daha iyi görmek için yüksē çıkardı. ben nem işTe
 aynen ōle işTe.

VI (13)

Anlatan: Fadime Yıldız (69 Yaş)

Derleme Yeri: Sarıbaba Köyü

Derleme Tarihi: 05.08.2020

Konular: Hıdırellez, Köy Yaşamı

eveT o var şennik haftası hıdırellez nisanın yirmi üçünde. mayısın altısına gelî. hıdırelleS kutlaması var. yaylaya gediyoS böyle çitlere ne ehTiyacın varsa onu ekiP ėleniP yeyiP içiP. pancar bezelye patades suvan eveT. yok bizde u kutlama işi yoK. onu biS bilmiyuK yoK. u yılbaşı eveT martın birinde bi ilk ilk kim girerse eve ũurlu
5 gelürümüş diyeçler. bizim köyde göcağarı hesābı evet. martın biri ben meselā gomşuya getTim gomşu beni sınarmış. hani bu bu sene başımıza bi hal gelür mü bayā bolluk mu olur bayā ölüm zulüm mu olur ölüm oluşsa huzursuz ũursuzumuşun. işte aynı gelenekler. bizde u yoK. aynen õle. yoK gurbete gidenin peşine saçıyolar. başka da bi şey yoK. o bizde kutlama bi şey yoK duymadık. gümüşānenin ādetleri bize uymî.
10 sürekli biz köyde oldūmuz için bi şeyden haberimiS yoK. gēresuna gētTim çocuK. iki yıl gēresuna getTük başka da gētmedük.

bizim sezon bitTi. çōK hayvanını bakıyo. bir ay dā durúrlar fazlasılá. ġar yāyana ġadar. yoK direk buriyá gelür. beş altı yūs kilo ihTiyācımız ġadar. aynen girāsun findî evet. yoK komşunun. bizinki aşşālarda yukarılarda işTe uzakTa. işte çoklarının arāzisi var
15 orda. bi ġişinin deyil deyil nerde. bi ġişinin olsa daha ne. o mısırı napıyolar. unu ġişin yedüreceKler şimdi yīyi. yīn eveT saP. evet fırına ġuymuyōS. fırın yoK Ki köyümüzde. güneşTe ġuruTiP un yarma yapıP ineklere veriz.

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. SÖZLÜK

āal (VI/11-52): evcil küçükbaş hayvanların barındığı çit veya duvarla çevrili yer, arkaç, ağıl.

*āal üsTü açuKlar göyun āılı denir.

adamhala (IV/13-16): gelişigüzel, karışık.

*onu yāğınan *adamhala* ğavurduĥTan sōra o gendümesini yıkısın güzel gene.

aĝaÇ küzesi (II/9-61): çam ağacından yapılmış su kabı, testi.

*üstüne de evvelden bōle dā Küzeler vardı aĝaÇ küzesi. o küzelerin suyundan. tahTadan aĝaŞTan tereyāları basardılar dā Küze.

aĝızdan nēnni (I/17-141): özellikle düğünlerde eğlence yapmak için bayanlar tarafından çalgısız olarak ritimli, ezgili şekilde söylenen ninni.

*bi de *aĝızdan nēnni* dēyiler neni dēyiler onnar da aĝızdan. nēnni söyler nēnni asıl şeyi nēnni de nēnni söyler oynarlar ğızlar. (I/17-141)

ahbun (V/6-41): büyükbaş ya da küçükbaş hayvan gübresi.

*af edersin ahbundan içi ev yerimiz deyil orası yāni.

aĥleT (I/1-39): bir çeşit yaban armudu.

*çoban azıĝı vardı undan sūra guşburnisi var erigi var aĥleTi var.

ahleT (IV/8-42): bk. aĥleT.

*elma olī armut olui ahleT olīydi.

aĥkuru (VI/10-47): düz, doğru gitme. kestirme şekilde ilerleme.

*evet imēce yaparduK yirmi ĝişi otuz ĝişi imecēmiz olurdu. çifte mēel vuruĝduK dōrT beş ĝişi ayruluĝ bōle aĥkuru aĥkuru.

alabazaĝ (II/16-20): yenilebilen, yabani bir ot çeşidi.

*hā onnarī sayarSam darahlūḡ var bizim köyde alabazaḡ var cüciKdene var.

alabaza (II/16-24): bk. alabazaḡ.

*güciḡdene var tabi alabazaḡ yazdın heril alabaza

alaf (II/15-44): hayvanların kışlık yiyeceḡi, saman, ot, mısır sapı.

*martTan sonra ḡışın da mallaḡı yedürürsün saman alaf işTe.

alasaḡiyá (IV/7-21): ardını önünü düşünmeden, gelişigüzel.

*biri götürür seni gendün gitmezdin ki *alasaḡiyá*. işi olan birisi gelir mütáhitTiK yapacaK olan birisi köyden alur üç beş ḡiḡi Kötürürdü Çalıştırurdu.

alatürke (VI/10-18): alaturka.

*alatürke habu bizim alatürke şeyi eski ḡocaḡarı abrulun yirmi dördü.

alıḡ (I/7-40): alıç.

*bi de *alıḡ* var. alıḡ da şõle bi şey şunnarın az küçü şı erigin az küçü alıç.

álma (IV/14-21): elma.

*sabānan ḡelini çıKartıler alıP getüriler. var var *álma* atıler çerez atıler álma atıler.

anşe kekülesi (II/16-32): yenilebilen yabancı bir ot çeşidine verilen yöresel ad (ayşe kekülesi).

*keküle var keküle var *anşe kekülesi* var yaz getsin.

anuK (IV/8-39): yabancı nane.

*bulgurunan ondan sõra *anuK* ḡorsun suvan ḡorsun ne canın istıse onu ḡorduK.

aparyó (V/9-16): hoparlör.

*o zaman *aparyó* mapalyó da yõudu Ki. giderdi eve dolanırdı misal felan ḡün düunümüz var gelirdü yāni.

arnuK (I/1-40): bk. anuK.

*nāne her taraf nāne nāne normal nāne var *arnuK* aynı ismi aynı.

arpa armudu (I/14-43): olgunlaşması arpanın hasat zamanına denk gelen ve bu zamanlarda toplanan bir armut çeşidi.

*ē efendím mıǵır mıǵırık armudu varıdı. buciba halla *arpa armudu* oluǵdu. arpa elması olurdu. arpalarnan çıǵardı arpa isim oralardan gelio yāni durum bōle yāni.

arpa elması (I/14-43): olgunlaşması arpanın hasat zamanına denk gelen ve bu zamanlarda toplanan bir armut çeşidi.

*ē efendím mıǵır mıǵırık armudu varıdı. buciba halla arpa armudu oluǵdu. *arpa elması* olurdu. arpalarnan çıǵardı arpa isim oralardan gelio yāni durum bōle yāni.

aT (V/3-35): ad, isim.

**aT* genelliKle dedesi goyardı annesi onnara ğarşı dīlidiler.

atayāi (I/2-70): gelincik pancarı da denilen pancar çeşidinde yabancı bir ot.

*gelinciK pancarı *atayāi* derler çayırlarda bōle yaPrah yaPrah pancar olı yabancı Pancar o bi ilaştır.

atehliḡ (VI/2-50): kadın giysisi, etek, eteklik.

*tā ökardan aṣṣā buriyá ğadaḡ bi fisTan. peṣtemal gömláḡ entári. ṣimdi ōle deyil *atehliḡ* ukarısına bi ğazaḡ giyi.

atkı (VI/10-42): nişan törenlerinde kıza getirilen hediye.

*ōle normal *atkı* eskiki atkılar gibi gelinlik melinlik yoK.

avu mantarı (II/7-36): zehirli bir mantar türü.

*köz mantarı toplāilar avu mantarı var köz mantarı var.

baçÇıl (I/19-54): düğünlerde organize yapan, başı çeken kişi, başçıl.

*falancılarnın dūnü vardı u dūnde en başTa en başTa olana *baçÇıl* derdüK biz eskiden *baçÇıl*.

badana vur- (II/8-4): badana yapmak.

*izmirdeki ğız da geldi dedi anne temizleyeḡ *badana vuraḡ* da sōra gideḡ.

baKla falı (VI/10-65): bakla falı, bir çeşit fal türü.

*bi de fasilyeden şey atarlardı fal fasilyeden. *baKla falı* he fal fal he bōle atiyon işTe yitūn haburda evlenecēin aha ikiniz bir olduK ne bilim.

bal corabı (VI/9-13): baldan ya da bal peteği ile yapılan şerbet.

*hevlá *bal corabı* bā corabı goyarlardı bal bal önceden öleyidi şimdi şeker var.

balhar (II/15-30): ekinler için iyi gelen, ekinlerin yetişmesine katkısı olan rüzgar türü, poyraz.

*ters rüzgar üstTen gelür balKar alttan gelür balKar deniz doldurur. *balhar* éyidür yani su yerine geçer.

balKar (II/15-30): bk. balhar.

*ters rüzgar üstTen gelür balKar alttan gelür *balKar* deniz doldurur. balhar éyidür yani su yerine geçer.

baramene (V/3-28): çocuk doğduktan sonra ilk dişi çıktığı zaman yapılan kutlama töreni.

**baramene* gün anlamına gelir işte çocūn dōdū gün dişi çıhtı zaman heralda daha dōrusi.

baS- (II/16-13): çarpılmak, evliya ya da dini olarak önemli olarak görülen kişiler tarafından ceza görmek.

*yāni *baSar* ya derdiler *baSar* ya bizim ocā yeminiymiş.

basıklıK (VI/10-61): türlü sebeplerle basıldığına inanılan ve bu yüzden hastalanan ya da yürümesi geciken çocuk.

*yörüyemeyen bi yaşını geçiP de yörüyemiyo bunda *basıklıK* var.

baş yenge (I/19-145): düğünlerde damatla birlikte kız evine giden ve düğün sırasında sürekli damatın yanında bulunan tecrübeli kadına verilen ad.

*onların da yenge *baş yenge* derler. baş yenge ordaki gızlara hanı görerse aman bi şey yapmāyın.

baT (VI/11-51): tarla, bahçe kenarlarına konulan ağaç, dikenli çalı, tel veya tahtadan yapılan çit, çevirge.

*āal üsTü açuKlar goyun āılı denir. yoK giyilari *baTla* çevrülü.

bayburT kotanı (II/4-15): bayburt yöresine ait pulluk, büyük saban.

**bayburT kotanı* çıhtı ondan sōra. bayburT kotanına üç çiFT mal goşarduḡ. ben gittim bayburT kotanıynan.

belden ğırma (I/17-135): genellikle düğünlerde oynanan bir horon türü.

*ondan sōra *belden ğırma* bēle egilür sallanurdular.

bennem (I/7-49): ben ne bileyim!

*vallā isimlerini bi iki çeşüT olurdu sāde biz mantar deriz. *bennem* ğudu mantarı deriz ğudu ğudu mantarı derler ona.

beşüg (I/2-90): beşik.

*yāni işedī zaman o şeyden aynī zurna gibi ordan akardı alttan huTiyá odun *beşüg*.

beyaz fasile (VI/9-11): beyaz fasulye.

*peşine fasile ğuruduğlardı ğuru PaKla nouT varisa nouT *beyaz fasile* varisa beyaz fasile.

bezenğe (VI/8-5): bezelye.

*külür yani *bezenğe* varya hē una benziyo.

bi tiKe (IV/16-64): bir parça, çok küçük parça.

*yoK çapuT bālanmī bizim burda orda topraK alurlar. mezerlīn ordan *bi tiKe* topraK alır āzıā alursın. şey yapar şifā şifā.

bibi (IV/8-21): hala, teyze.

*benim *bibim* varıdı *bibim* çoğ yapıdı onnarı.

bile (IV/10-14): “ile” edatı, birlikte.

*ondan sōra dāmaT evinde beğler. sādışla *bile* geldiKi zaman işTe sādıÇıman ğız sādıÇı duTardılar he mi.

bi yığın (I/18-15): birçok, çok fazla, aşırı.

**bi yığın* oyun ettiKidü düğünlerde. (I/18-15)

bir ásKer (I/17-79): eski dönemlerde düğünlerde takılan kırmızı bin liraya verilen mecazi isim.

*o zaman ki ğırmızı bin líralar. deyi ki bir ásKer yāz. yānī bin líra ya *bir ásKer* yaz. yāni büyük para en büyük para bin líraydı o zaman.

boa kengeri (II/16-31): yenilebilen yabani enginar türünde bir bitki çeşidi.

*çoğ deüşük çoğ isimler var da işTe ahlıma gelmi. kenger var *boa kengeri* var.

bostan boyası (IV/4-8): kök boyası da denilen bostanlardan elde edilen ve eski köy dokumacılığında kullanılan bir boya türü.

*bosTannardan *bosTan boyaSı* çıkarurduğ hebüle hebüle otların köKlerinde.

bōum (II/15-27): ekinlerin başak tutmaya başlama zamanı.

**bōumda* verecēsın bōum ğalemī görsetTū zaman. būday görseTecēi zaman verürsün o zaman verürsün.

börek bāla- (II/4-4): börek açmak, börek yapmak.

*et keserler bulgur pilavı *börek bālarlar* datlı yaparlar.

buzak (I/2-124): buzağı.

*üş dene inēm var üç dene *buzakları* var.

büngür büngür (IV/13-32): büyük bir gürültü ile, fokurdayarak, gümbür gümbür.

*undan sōra unun içine suyunu ğaynatısın şekerini atısın u *büngür büngür* ğaynarken unun içine bi yandan sıcak Suyu birden goyısın satan yanarsın.

ÇahmuT (IV/10-72): patates benzeri olan yabani, yenilebilen bir sebze çeşidi.

**ÇahmuT* vardı *ÇahmuT* tarlayı sürükene ne bilim ğırmızı bi şey çıkardı. *Çahmut* paTadise benziyen.

cakKol (I/19-50): pınara ya da çeşmeye su almaya giderken kullanılan omuza takılan su kabı, sucu omuzluğu.

*o ğabların takıldi umuzluğ deyirüh ona da. hatTā *cakKol* deriz. diyo ki ğablar omuzluKlar sırtında pağara gidende bele salına salına...

Çal- (IV/1-19): katmak, karıştırmak.

*u bişTükden sōra ayran yapıp ona *ÇaliP* süper böle undan yapallar.

çarnağ (V/3-45): fasulye sığı.

*senin mahallen *çarnağ* der bizim mahalle zarnağ der.

cazu (VI/10-27): cadı.

*ne bilim bi aynı gece yāni *cazu* girmesin şeytan girmesin.

cegen (III/3-44): hasırotundan ya da sazdan yapılan bir çeşit kamaş.

*kamaş deyil de bizde *cegen* derler ona. *cegen* kindıra *cegen* bunnar aynı.

cegeT (I/13-32): kocakarı ya da halk takviminde eylül ayına verilen isim.

**cegeT* hē onun ekimi de *cegeT* ayı dediḥleri zaman o būdayı ekerler *cegeT* ayı. ē eylüle gelir neye gelir.

cegeT ayı (I/13-32): bk. *cegeT*.

**cegeT* hē onun ekimi de *cegeT ayı* dediḥleri zaman o būdayı ekerler *cegeT* ayı. ē eylüle gelir neye gelir.

ceso (VI/12-34): yörede genellikle düğünlerde oynanan bir halay türü.

*öle mi aynen sōra şimdi sık horan veya sallama *ceso* halay şimdi onnar geşTi. *ceso* var *ceso* var sallama var eveT hep kemeḥce evet heP.

cepeLiK (I/19-35): ahırlarda tahıl, ot vb. koyulan ve dişi hayvanların doğumuna yakın sıralarda hayvanı gözetlemek amacıyla yatmak için de kullanılan bir bölüm.

*o sıra ahırlarda da mallar hanı gebe oldū sıra dōuracā sıra bēle ğışın hem sıcaK olī hem de yükseKTen bēle tavandan aşşā bi yatma yeri yapīlar ona *cepeLiK* diyorlar *cepeLiK*. o sıra mal sābinin babası yauT ābisi birisi yatī. o ahır gözlüyor. inēin durumuna göre.

cepeLiK (I/19-35): bk. *cepeLiK*.

*o sıra ahırlarda da mallar hanı gebe oldū sıra dōuracā sıra bēle ğışın hem sıcaK olī hem de yükseKTen bēle tavandan aşşā bi yatma yeri yapīlar ona *cepeLiK* diyorlar *cepeLiK*. o sıra mal sābinin babası yauT ābisi birisi yatī. o ahır gözlüyor. inēin durumuna göre.

cingırak mungırak (VI/8-42): cingırak mungırak. hayvan çanı ya da keleşi.

*ineK şey yoK ēlence mēlence yōdu bizde normal giderdüK he çanı Kelē dakarduK mala ğoyuna geşkiye ineKlerin başına *cingırak mungırak* giderdüK efendim.

cırmaKla- (VI/10-29): tırnaklamak, tırnak atmak.

*ğuşbunnu ğuşbunnu ura ismayil habu āaç ğaşıklarını bayā *cırmaKlardı* yā. gerçeK gerçeK cırmaKlardı suyun içine atardı şimdi yoK.

çīyağı (IV/3-99): sütün kaymağından yapılan tereyağı türü.

*bi dá çī tökīsin çigi yayuKTa yayīsin bi de onun yağı olī ona da *çī yağı* dēler. bişürīsin bişmiş yā olī.

cimcil (VI/12-23): ufak, küçük, minik.

*tabā findıK şeker para ufak para *cimcil* böle.

cüciKdene (II/16-21): yabani, yenilebilen bir pazı çeşidi.

*hā onnarī sayarSam darahlıĥ var bizim köyde alabazaĥ var *cüciKdene* var.

çabula (VI/2-44): kaba deriden yapılmış ucu sivri ve kıvrık ayakkabı.

*he eskiden çaPla varidi ğabarali. ha alTı ederdı kaTır kuTur ama askerde potin giyerdik. *çabula* çabula ğabara vuruĥdular altına habu Topūn.

Çakşır (I/7-25): genellikle kırlarda kayalar arasında yetişen haşlanarak tuzlandıktan sonra salamura yapılarak yenilebilen koyu yeşil renkli bir ot.

*çaşur zaĥZır derler dā halen bilürsün *Çakşır* derler. onu toplāyī işte ğaynaTī sızdurīler işTe basīler duzlāyiler ğavurīyer.

çal- (II/8-22): bk. Çal-

*bi dene yumurta ğırīsin bi ğaşuĥ da yōurdun içine un goyīsin *çalīsin* onnarı. ayranımı ğatīsin ğaynadın mı şey edī.

çalı pancarı (I/7-24): bir pancar çeşidi.

*çayır soğanı *çalı pancarı* işte dā pancarı diyeK yāni çeşitleri var ben ne biĥim.

çalın-: rüzgar veya sıcaktan ekin bozulmak.

*ters eserse *çalınur* būday ince olur. hē lodos ters yel derüK biz.

çam piri (IV/13-41): çam dalı ya da kurumuş çam yaprağı.

*pir biz çam piri ğullanırıĥ *çam piriñnen* bēyle selpelīyriK. habu çamın dalı eweT.

čan (III/1-12): evlerde zeminden yüksek terek biçiminde; güveç, küp gibi yiyecek eşyalarının koyulduğu yer.

*bunnarí evin kenar dúvar kenarına dúzerler áma zemiñden yüksek olması gerekiyor. o yüksekie *čan* diyoruZ. ve evin berirli bi bölümüne gezmeK için aynı odanın berirli bölümü dolaşmaK için bi bölümü oturmaK için o oturma bölümünü biráz yüksek yaparlar.

çap id- (VI/10-6): bir avuç büyüklüğünde top şeklinde tutam yapmak.

*helva çörek mezár üstüne yāni helva götürürdük şõle şõle toP ederdiK. evet ikinci günü yālardık bõle şeyde suda sütle *çaP ider* yālarduk böyle *çap iderdiK* yālı suya sokar çıkarırdıK.

çaPla (VI/2-43): bk. çabula.

*he eskiden *çaPla* varidi ğabarali. ha alTı ederdi kaTır kuTur ama askerde potin giyerdik. çabula çabula ğabara vuruğdular altına habu Topün.

çarpaz datlısı (I/19-136): üçgen şeklinde dilimlenen bir baklava çeşidi.

*he he evet baKlava ayri çarpaz datlısı ayri. o çapraz datlısı o dā üçKen şeklinde bõle iki üç. *çarpaz datlısı* da o bakláva gibi õle ğat ğat deyil tek şeyden. o gevrek olur biraZ.

çaruğ (VI/2-47): çarık.

*yoK yoK onu da desen ğara lastiK çaruK çaruK geydim ben çaruK öKüzümüz zayoldu babam *çaruğ* tihti bā geydim habule uşahTım.

çaşır mantarı (I/2-72): yöreye ait yenilebilen bir mantar çeşidi.

*mantar olur mantar dēriz. *çaşır mantarı* olur ğavağ mantarı olur. biz genelde yerde biteni yeriz bõle şu bardāın dibi gadar küçüK küçüK olur.

çaşur (I/7-25): bk. Çakşır.

*tabi tabi yemek yapılar. *çaşur* zağZır derler dā halen bilürsün Çakşır derler. onu toplāyı işte ğaynaTi sızduriler işTe basiler duzlāyiler ğavurīyler.

çat- (V/9-33): tüfekleri tepelerinden birbirine çaprazlama dayayarak durdurmak.

*şindiK ğadırgiyá girerdiler. ğadırgada tūfāğ *çatardılar* esKidenğ bu mavizer tūfāhleri vardı ya. heh habule çatağdılar bizim şiveliler ama. çatar ordan horon moron.

çayır soğanı (I/7-24): yöredeki çayırlarda yetişen ve yenilebilen yabancı bir soğan çeşidi, çayır soğanı.

*başKa başKa ne dèyim yā. *çayır soğanı* çalı pancarı işte dā pancarı diyeK yāni çeşitleri var ben ne bişim.

çayırKemlîgi (II/16-25): yenilebilen yabancı bir ot çeşidi.

*çoğ şey var *çayırKemlîgi* var gazyā var çayırKemlîgi gazyāi o da yeni çorba olı gazyāi çorbası olı.

çermāyi armudu (I/14-42): yörede yetişen bir armut çeşidi.

*armudun çāşidi *çermāye armudu* vardı çermāyi çermāyi.

çez- (IV/15-19): çözmek, bağlı veya sarılı bir şeyi açmak.

*kemi çezidüK keminen bālayrıK ya onu *çeziyrüK* şeyini dāgidiyduK düveni goşuP üstüne süridüK düvennen öküzleñnen eweT.

çığırıcı (I/17-87): bir köyden diğerk köylere giderek insanları düğüne davet eden görevli kişi.

*çığırıcı yollardılar çığırıcı. o çığırıcı yollardılar köylere. adlarını listeleğ mesela derdiler ki borodora get borodorun hePsini çığırıcıya çağır. o çığırıcıya da ya mendil ya çorap ya havlu ya da para verürdüler oğul o köylerde.

çirt- (I/7-4): kan akıtmak için ustura ya da jilet ile vücutun küçük bir bölümünde kesik oluşturmak. genellikle sınıkcıların tedavide kullandığı bir yöntemdir.

*yā *çirtardılar* ayān burkuldu ārıdı dā hemen alır cileti onu çirtardı.

çītök- (IV/3-90): ?

*esKiyi ben esKiden *çītökiler* aynı şındaki gibi bilmēyrim ben. yayuK yayardığ bugün süTü sār tökerdiK helkēye onun devrisü günü yayığlar olurdi pasardıK büyüğ yayığlar.

çile ver- (II/10-28): eziyet etmek, bilerek acı vermek.

*bunnar ğarıllara ne *çile veridiler* bunnarın hiç merhāmeti yoğdurdur yā. ağşamdan bi ton dayağ atılağ ğarıllara bunnar.

çırıcı (I/19-103): bk. çığırıcı.

*d̄eyelim d̄ūn PazarTesi ḡünü bařl̄ayaçāh c̄umarTesi Pazar ḡünü o ç̄īrıcı ded̄imiz bir o zamannarda hanı durumu Őey olan. bunu diyollar f̄alancı ḡetsin k̄ȳü ç̄arsın.

çiT (IV/1-41): sert, katı.

*ḡüveyi odası da olıya ḡüvey odasına da giderler genşler helv̄a yemiye. başlarlar heb̄ule başlarlar ki ḡüvey bu gece ḡulaşları gevşeş mi çiT mi.

çoban azıği (I/1-38): ȳoreye ait yenilebilen yabani bir çeşit ot.

*çoban azıği vardı undan s̄ura guşburnisi var erigi var aşleTi var.

çoh yangın (VI/5-28): çok sıcak, kurak, susuz.

*findış olur da su ister olum ole findi kim sulucak. o da su isti bizim ora çoh yangın. bu sene hele hePTen habole yere dord aydiş damla duşmi.

çohluK (VI/7-30): bir araya toplanıp insan kalabalığı oluşturarak şenlik yapmak, horon oynamak, eğlenmek.

*horonnar çok ḡuzel oynanışdı esKiden. çohluK yaPardıK bizim ḡadırgamız vardı Kadirga Pazarına giderdiK.

çulla- (IV/13-34): kapatmak, örtmek.

*azar azar birden gapani çullisun u ḡısıK ateşinen biráz halloli. hallolduKTan sora şekerini suyunu goyduşTan sora az işTe uç dene duz atısın.

çumur (V/1-5): 1. peynirle taze mısır ekmeğinden yapılan bir çeşit yemek. 2. yağda kızarmış ekmek.

*çumur etli tereya ḡavuT ḡavuT şavuT iki çumur bi yurt miydi?

çünküme (II/2-46): çünkü.

*bitmeyi çünküme ḡardaşım bitmeyi. yardım z̄aten o dedün olmazsa iş yapamazSın.

dalaşKanlı ocaş (I/18-55): ?

*ilK önce Şey dalaşKanlı böyüK ocaşlara dalaşKanlı ocaş derdiler. diyelim mesela bi bucuş metreye iki metreye yaşın bi böyüK ocaş içinde fırın vardı. dalaşKanlı ocān yannarında habu elim ḡadar yerler vardı daşTan. çiraları yaşardılar oraya gordular. ordan ev işirdi tamam mı.

danatePeSi (II/16-26): yenilebilen, yabancı bir çeşit bitki.

*tilkiğuyruğu olī TahmuT olī. gelinbarnā da yaz. *danatePeSi* yaz serçegözü yaz.

danişuḥ (IV/2-10): tanışma, görüşme, anlaşma.

*ondan sora *danişuḥ* yaparlar danuşuḥ köy çarırlar bōle umūmi köyü. *danişuḥ* mesela geldin he işTe danuşuḥ yaparlar. danuşuḥ dedigim zaman yani *danişuḥ* dedigim zaman *danişuḥ*lar ki bōle bir hayırlı işimiz var tamam mı.

danuşuḥ (IV/2-13): bk. *danişuḥ*.

*ondan sora *danişuḥ* yaparlar *danuşuḥ* köy çarırlar bōle umūmi köyü. *danişuḥ* mesela geldin he işTe danuşuḥ yaparlar. danuşuḥ dedigim zaman yani *danişuḥ* dedigim zaman *danişuḥ*lar ki bōle bir hayırlı işimiz var tamam mı.

darahluḥ (II/16-21): yenilebilen, bir çeşit yabancı ot.

*hā onnarī sayarSam *darahluḥ* var bizim köyde alabazaḥ var cüciKdene var. *darahluḥ* var.

davşangagası (II/16-18): yenilebilen, bir çeşit yabancı meyve.

*yemişKen yemişKen olur guşburnu olur datlu bi şeyler dālarda olur bōürtTen olur. *davşangagası* o da aynenḡ ğırmızı bi şey.

dedikine (VI/11-5): dedi ki (o).

*u *dedikine* yāni kendi *dedikine* yāni üç gece fener yakın başım yanında. kendi sōledi eveT üç gece.

dehre (I/19-100): bir çeşit budama bıçağı, tahra.

*bu sakal var yā bu nasi bu tıraş olaçaḥ. işte külnen şeynen çamurnan bi kūr gurebīnen *dehreynen* diyeḥ. onnan tıraş edeçek.

deleme (IV/3-97): yöresel bir peynir çeşidi.

*peynir biz *deleme* deriK ha şindi maḶineye vurdūmuzı *deleme* deriK. ayrıyeten de peynir yaparsan da peynir mayası atiP o peyniri yapīsın bi *deleme* derdüK peynir derdüK çökeliK.

den (I/6-42): saptan ayrılmış buğday tanesi, tane.

*bi de bacalardan aşşā şey *den* toplarduk den. heriFlerden de o zaman çocuk biz onlara heriF derdik. den toplarduk bi de para toplarduk.

den (II/8-20): fasulye tanesi.

*ondan sōra da yōrTunu yōurdu şey biştin mi *deni* şeyi fasulyesi biştin mi. ondan sōra da ayranını tōk̄isin içine sal̄isin ğaynasın.

derme tahma (IV/10-39): uydurma, önemsiz, değersiz, derme çatma.

*ya bi de uyandığın zaman ne gördün işte şunu gördüm bunu gördüm. biraz *derme tahma* uydurma bi şeyler işTe. halbuki ben ğaş sefer yatTım hişbi şey görmedim.

devriki gün (VI/12-4): bir sonraki gün.

*ē önce bi gün önceden mısırı ıslıyosun. *devriki gün* yāyla soanıla gavuriyip çorba yapıyosun ğocaman gazanlarla evet.

devrisü (IV/10-2): sonra, bir sonraki (gün).

*eski dūnler şindi milleti çārırdılar bi danışIK diye Kōye sōlerdiler dūnümüz var. bir gün eyle geçerd *devrisü* günü toplanırdular oy dāmaTın evine giderler.

devrisü gün (IV/3-93): bk. devriki gün.

*yayuk yayardığ bugün sūtü sār tōkerdik helkēye unun *devrisü günü* yayığlar olurdi pasardıK büyüğ yayığlar.

devrüsü (II/14-4): bk. devrisü.

*ondan sōra *devrüsü* üş gün sōra giderdiler ğızın ävine düğün bōle köyün insannarıyan beraber gidip üş gün orda misafir kalırdılar.

devür günü (IV/14-23): bk. devriki gün.

*sōra da *devür günü* de dāligannılar damāTın yanına gedidiler. oynidiler içidiler raKı içidiler keyf yapıdiler raKı içidiler.

devür yap- (II/11-42):

*eskiden fitireydi şimdi fidyeye onu fakirlere verirdiler. bi de devür vardı. *devür yapardılar* şimdi bu devürü yapacağ dā hoca da yoğTur.

duráhTör (II/12-28): traktör.

*çiftÇüyüK ordan bi Tane *diráhTör* getürdüm. o zaman burda diráhTör yoḥ işte öle.

diK horon (VI/10-69): yöresel bir horon türü.

*bizimkiler diK oynarlardı heç öle. he *diK horon*. yoK yoK he he kemenÇe kemenÇe benim ölüm kemenÇeci.

dizden gırma (I/12-35): yöresel bir horon türü.

**dizden gırma* neyidi bu sallanmanın adı neydi. barlardan erzurum barları bizim burda hePisi geçerlidir bilirlir.

dolağardacılık (I/2-103): ticaret yapmak, mal-alıp satmak.

*dedem aTmış yedide öldü ben beş yaşında idim. babamgil şiyencilik yapardılar daha eski tütüne giderdiler atnarnan tütün satardılar. trabzondan alıp da giderdiler douya satardılar. benim babam meselá o dönem atmış beşten öğüne trabzonda *dolağardacılık* yapTı.

doprāi (II/1-20): toprağı.

*yauT da gine gümüşane kelkiT gümüşāneden daha *doprāi* elverişli oldūna göre.

doruK tırmıTı (VI/10-71): yöresel bir mantar türü.

*ğuzugöbē ğaragulaK süt tırmıTı *doruK tırmıTı* eliK tırmıTı bunnarı biliyuK. bi de şey şeyde biter mantar evleK deriz eskideğ eveT.

dörT ayaḥ (I/17-131): özellikle düğünlerde oynanan yöresel bir horon türü.

*hē *dörT ayaḥ* deydiler. u davul zurnaynan. heP unnar davul zurnaynan hē.

döşır- (IV/14-4): malzemeleri bir araya getirip yemek pişirmek, toplamak, karıştırmak.

*bi dā onu döşiriK biráz eT ğoyırıḥ soan ğoyırıḥ yā ğoyırıḥ onu döşiriḥ. gine aynı yerine ğazannara *döşırüK*. şey yaparıḥ ondan sōra tabaḥlara ğoyırıḥ mısāfirlerin önüne doldurırıK.

dūrçü başı (I/19-114): erkek tarafından kız istemeye ya da düğüne gidenler arasındaki yetkili, sözü geçen, uslu kişi, dünürçü başı.

*keyveni de yemeklerini bişirdi mi dūrcü geliyor ya önce *dūrçü başına* tattırır. yemeğlerin şeyini bi tabağ da bi iki tabağ da hanı gider bele az bi şey. bi ğaşığ ondan alır bi ğaşığ ondan alır. tattı mı o da çıkarTıP onun başkışını verir yani başkış diyorduK.

dul yerinde (I/2-61): davul zurnayla oynanan yöresel bir horon türü.

*tabi tabi sısKara derler *dul yerinde* derler böyle davul zurna çaldırdım ben dūünümde mesela oynadılar.

dutaluK (VI/10-13): sara hastalığı, epilepsi.

*evet ē *dutaluK* gibi böyle hastalı olanlar gidiP urda yatıyodu. yāni saralı olanlar yatak yorgan gidip bi gece iki gece yatıyodu eveT eveT unnar.

duvak vur- (IV/13-2): geline duvak örtmek, gelinlik olmadan normal giysi üstüne duvaklı hale getirmek.

*hani şey ya hani gelinliK geydirmēdiler. bēle *duvak vurīdūlar*.

duvağ yap- (IV/1-37): düğün sonrasındaki ilk sabah gelinin görülmeye gidilmesi adeti.

*ondan sōra sabānan galKarlağ *duvağ yaparlar*. gelinin duasına giderler para atarlar biliyo musun. he ğarılar arasında gelini görmiye giderler. gelin sıraynan el öper bildim ğadar ortiya mendil atarlar para atarlar uriya

düğün ayı (II/9-50): düğün hazırlıklarının ve düğünün olduğu ay.

filizgil *düğün ayındalar*.

düğün çal- (II/14-8): düğün yapmak.

*evet altı gün düğün olurdu bizim evet. şindiK *düğün bir gün çalīr*.

ecem (I/7-38): acem, doğulu.

*burda şindi bizim bi burda dede yaşlı bi ğarıyı ğandırmış kürdi. işte bizim böyle meyvamız olur şōle meyvamız olur ğarıyı *ecem* ğarısını getürmiş ācem derler getürmüş burāya.

ehrar (II/1-6): elbise, günlük giyim.

*námazdan önce ğalkīduK çalışmıyá. *ehrarıyīñ* ğeyin bi dā da yatma zamanına ğadar heç çıkarTma yoñTur.

ēlence (VI/11-41): eĝlence.

*ismāil horan da oynanırımıñ eskiden ziyaretTen sōra *ēlence* ēlence de olurmuş.

elet- (VI/12-21): iletmek, ulaştırmak.

*evden babası anası ğapıya atardı dışTan da ğardeşi ğoluna giriP ğocasının evine *eletürdü* iş biter.

eliK tırmıTı (VI/10-69): yenilebilen, yabani bir mantar türü.

*ĝuzugōbē ğaragulaK süt tırmıTı doruK tırmıTı *eliK tırmıTı* bunnarı biliyuK. bi de şey şeyde biter mantar evleK deriz eskideñ eveT.

en ilerden (IV/10-63): en eskiden, çok önceden.

**en ilerden* řindiĶi gibi hediye mediye yoK şindi hediye mediye ğötüriler o zaman yōudi.

enK dirēi (II/4-27): sabanlarda genellikle armut ağacından yapılan eklem direĝi, sabanı alt kısımdan gövdeye baĝlayan direk.

*öküz sabanı. bōle usTalar onu yapar çaħardılar. bōle altındaki *enK dirēi* enK armuT āacından. üstünün oñu çam āacından. yapar ğüzel bōle ğordular. onnan üç çit beş çit öküZ bi ariya geldin mi ğünde on beş yirmi dönüm otuz dönüm tarlāyı eker çıħar.

epek (V/6-29): arsa, yayla ya da köylerdeki boş arazi.

*houraya ğurā attılar yani epehlere onnara öle ğaldılar yāni. *epeklere* onnara öle ğaldılar yāni. epek dedim bu ev harabe olmuş habu muhterem habu ev var yá habu ev şindi üş ğat.

epeK (V/8-24): bk. epek.

*bu orada sürüleri bāliyeler orada *epeKler* var orda da epeklere bāliyleř. ev diye bi şey yoñ da rumların epeKleri var.

erfene (I/15-12): özellikle köy ve mahalle gençleri arasında ortaklaşa getirilen malzemelerle ya da ortak toplanan bir paranın masraflara harcanması ile yapılan yemekli eĝlence ortamı.

**erfene* de *erfene* ortaḥ. ortaḥ mesela alırız bi dene göyun. keseriZ bi odada toplanırız hep berābār. toplanır hep berāber yemesi önemli onun erfenenin dāiTılışı önemli. herkesin tabāi o erfeneyi dāiTan gör tabaa birāZ. bi posta artarsa birāz daha azar azar yani adaletli bi şeKilde herkese dağıTır. köyün deliKanlıları yapar o işi. köyün deliKanlıları toplanırlar o işi yaparlar.

ēriĉē (IV/3-63): hıdırellez, nevrüz.

*ne oldu ola ben bugün *ēriĉē* tutmadım küt yaptım çocün burasına künt oldu bi kuş dōdu.

erkēin saiPleri (I/6-2): damadın yakın akrabaları.

*hā kim giderdi ğız tabi *erkēin saiPleri* giderdi (I/6-2)

eşşeK elması (I/14-41): bir elma çeşidi.

*elması çoḥ meşur başka ē afedersin *eşşeK elması* derdik eşşeK elması o da böle olurdu yāni iki tanesi bi kilo gelürdi.

evelih (II/7-29): yaprakları yenilebilen, tohumlarından da çay yapılan ıspanağa benzeyen bir çeşit ot, labada.

*ne bilüm var gelincüK var *evelih* var yemliK var haşgaş var. he doadan ele güzel olü ki onun ğavurması da güzel olı çorbası da.

eveliK (IV/8-37): bk. *evelih*.

*tābi panÇar toplıduḥ *eveliK* toplıduḥ. haşlıdık sıkıdık gavurıduK.

ever- (IV/16-8): evlendirmek.

*ğızın ismi ne dēyi ballı olanın ismi ne allı ora şimdi alı balı. ballı oranın ismi. onu işTe *everiler*.

evin yüzünde (IV/15-25): evin önünde.

*zemḥeri ayı girdi mi gapılar kitlenür. gideriK afurdan bi göyun getirürüK *evin yüzünde* gezdürürüK. berekeT olacak goyunu getirür gezdüririK bereket olsun diyin.

evleK (VI/10-70): bir mantar çeşidi.

*bi de şey şeyde biter mantar *evleK* deriz eskideḡ eveT. habu satılan şeylerdenḡ unnara biz evleK deriK. evet soan da gavuruḡuK tepsiye gör fırına sürerüK.

fadime oyunu (VI/12-32): yöresel bir halk oyunu.

*her şey *fadime oyunu* var. böyle bıçak tipinde bi şey alurlardı aynen kemeçeli. eveT eveT fadime oyunu.

fâran (I/8-14): falan.

*he yenge *fâran* her şey vardı.

ferih (V/2-16): kümes hayvanlarının civcivlikten çıkmış yavrusu, piliç, ferik.

*aşluK gıtluh senesi ya hoşaf verürdiler ya elma armut verirdiler. *ferih* tavün yavrusu. hedäye almaK için işte o zaman hedäye ne hedäye alacaK adam.

fişk- (I/13-72): fişkirmek, bitmek, yetişmek.

*şimdi o baharın olur sıcah havalarda oldu mu göK gürler o çihar. altTan uKarı fişkiTır damarı vardır onun o damarlardan *fişkir*.

filası (II/1-8): sonuç olarak, sözün kısası manalarında bir söz.

*tarla edük eKın biçüdü. artık buna benzer yani bu mevsimde heÇ boş durma yödu *filası*.

foriK (II/3-58): baca.

*ya horiKTen aşşā ya da orta ewlerin ortağa bēyle delüKlü bacası olurdu. ordan aşşā salarduK. aşşādan bulgur göyacağlar yauT da bi şey göyacağlar. bi keren biZ sizin *foriKTen* aşşā saldu.

foruc (IV/3-59): tarla, bahçe kenarlarına konulan ağaç, dikenli çalı, tel veya tahtadan yapılan çit, çevirge.

*Kidim bir avuç arpa duzu arpaya gatim de götürim bi bahcanın bi *forucun* gıyısına ekim ne diyeÇim bugünkü ettim günahlar bunun boynuna mı deydiler.

gabarali (VI/2-44): altına yassı ve iri başlı demir çivi çakılan ayakkabı, kabaralı ayakkabı.

*bizim zamanımızda mı potin yā. he eskiden çaPla varidi *gabarali*. ha alTı ederdi kaTır kuTur ama askerde potin giyerdik.

gadamiya (V/3-41): fırın ya da ateş yanan tandırların külünü, ateşini çekip temizlemek için yapılmış ucunun alt kısmı yatay olan bir alet.

**gadamiya* °gelberi var. fırının içini süpürmeK için o Kene var ha şindi fırınnağın çōunda var. °gelberi o. °gelberi takarlar Tala çatalı habüle çekerler gelberi dal yāni.

gağh- (I/13-35): yetişmek, bitmek, başaklanmak.

*baharın sadece fi yonca ğızıl bōda arpa ekilir. ötekini eKsen o *gağhmaz* kelle çeğmeZ.

ğah- (I/14-45): yetişmek, büyümeK, gelişmeK.

*arpalarnan çığardı arpa isim oralardan gelio yāni durum bōle yāni. öle derdiK yāni öle isim vermişler biz de *ğahTık* öle gördük işte.

ğakh- (I/6-27): ayağā kalkmak.

*o mesela bi deliKanlı içeri girdūnen ayā *ğakhardılar* onu görerdiler göyā artuK elinden ne gelürse onu verirdi hē.

galafatla- (V/6-44): onarmak, tamir etmeK, çekidūzen vermek.

*çalıştı orada bişeycükler etti. bi de *galafatladı* onu şey etti tāmir etti onu diyelim.

ğalandar (V/2-19): Eski takvimde yılbaşı gecesi. Miladi takvimde Ocak ayının 13. gecesine denk gelmektedir. Bu gecede gençler bir yerde toplanırlar ve çeşitli kılıklara girerek mahallede-kōyde kapı kapı dolaşırlar. Ritüelleri arasında ufak farklılıklar olsa da özellikle Gümüştane Merkez ve Torul ilçelerinde görülen bir kutlama gecesidir.

**ğalandar* uygulanır. Kalandarda bunnarın hepsi bilür ğalandarı. māalleler °gezilirdi işTe tārba asardılāğ o esKiden bacalar vardı aydınlığ yerleri. ordan aşşā tārba asardılāğ. olmēyanığ KaPisinā vururdılāğ bilürdüler zāteğ. çıkardılār ğalandarÇıya ne verirdiler o zaman. aşluK ğıtluğ senesi ya hoşaf verürdiler ya elma armut verirdiler. ferih tavūn yavrusi. hedāye almaK için işte o zaman hedāye ne hedāye alacaK adam. elmalar şeyleğ ama helen de *ğalandar* gecesi izmirde yapılı bunnar yapıyılāğ. burda Kışın Kımse ğalmadı için. hePsi ğadın ğilūna girer erkeK o tarafa girer bunnar vardı. *ğalandar ocān* on üçü.

ğalem (I/11-23): çeşitli, türlü, farklı.

*bi ğaş *ğalem* mal çikiyo.

ğalogan (II/7-33): yenilebilen yabancı bir bitki çeşidi.

**ğalogan* mı dēyisin. *ğalogan* soyup da yēyiler. kalP *ğapaklar*inen damar tıkanıklına gaynaTiP de çayını içiler.

ğapçū (I/19-131): arpa, buğday gibi tahılların kabuğu.

*o bulgur pilav başka bi de yarmadan olan var. haşlanmamış dērmende döyülmüş şeyi çıkmış *ğapçū* beyaz dā. gendüme he.

ğapı basma (I/4-8): düğünlerde gelin çıkarken kapı önünde durup damattan ya da ailesinden bahşiş alma adeti.

*yāni olan tarafının yakın birisi olúyoğ temsilcisi. gettiler işTe unnarı alacaklar giderler *ğapıyı* *ğapatırlar* *ğoymázlar* yani annadın. *ğapıyı* birisi basar *ğapı basma* derler *ğapı basma* parasi.

ğapı parası (IV/2-22): bk. *ğapı basma*.

*gelini ÇıKarırkene işte gelinin *ğardeşleri* bel bālaması işte şu bu yol parası işTe *ğapı parası* esKiden öleydi.

ğapı basması (I/12-40): bk. *ğapı basma*.

*ilk önce gelir *ğızın* *ğaynatası* veyāuT da *ğayni* *ğaynatası* yōusa *ğayni* *ğapı basması* derler. hē *ğapı basması* derler. onı annaşırlar meselá diyelim ki yüz lira iki yüz lira beş yüz lira neyse. önce parayı verirler ondan sōra *ğızı* *çıKarTırlar*.

ğara būday (I/8-42): bir buğday çeşidi, kara buğday.

*aynı būda çeşitTi būdalar da vardı mesela topaş būdası vardı yazlık būdası vardı *ğara būday*

ğaraca (II/16-17): yabancı, yenilebilen bir meyve türü.

*germişō *ğara* bi ağaÇ işTe yerdiler. başKa yerde *ğaraca* deyiler he. yemişKen yemişKen olur *ğuşburnu* olur datlu bi şeyler dālarda olur böürtTen olur.

ğarık (II/7-19): bir çeşit su taşıma kabı.

*hē esKiden ne arāyidi esKiden araba ne arāyı şey ne arāy. uşahları vururduK sırtımıza *ğarıkları* alurduK ömuzumuza. *ğarık* şey yoğ yoğ *ğarık* da şey *ğancalı* çeşmeden su götürüdüler. *ğarıqlağnan* ömuzlarına su alır tarlalara götürüdüler.

ğartoPu (VI/8-25): patates.

**ğartoPu* derler *ğartoPu* derler eski ismi eski ismi. şimdi lahananın ismi de *ğara* lahanaydı anniyö musun pancar deyiğler he he.

ğavağ mantarı (I/2-74): yabani, yenilebilir bir mantar türü.

*çaşır mantarı olur *ğavağ mantarı* olur. biz genelde yerde biteni yeriz böle şu bardān dibi gadar küçüK küçüK olur.

ğavağ mantarı (I/7-48): bk. *ğavağ mantarı*.

*bi gaş çeşiT var tabi canım. şimdi *ğavağ mantarı* derler *gavā* kesersen de altından çıkar dā. biz onu yenmezdük ama habu aşşā köyler geberiy. onu şimdi bizim köyde *ğavağ mantarı* en birinci mantarımış ben ne biğim. onu *ğaynaTiy* suyunu sızı. çok güzelmiş *ğavurī* yeyiler.

ğavur- (II/15-32): rüzgârın, soğuşun ya da sıcakın ekinleri kurutması, yakması.

*hē lodos ters yel derüK biz. yaKar bûday *ğavurur* hē. balKar eser deni doldurur.

ğavuş- (II/15-36): yetişmek, görmek, dönemi yaşamak.

*evvel o da yōmuş savurma yapımışler ben ona *ğavuşmadım*.

ğavuT (V/1-6): kurutulmuş armuttan çekilerek elde edilen un.

*çumur etli tereyā *ğavuT* *ğavuT* *ğavuT* iki çumur bi yürt miydi?

ğazanduluñ (I/17-18): kazandığım zaman.

*ondan sōra õretmen okulu imtianlarını *ğazanduluñ* getTim õretmen okuluna. orda gümüşānede.

gazyā (II/16-25): su kıyılarında yetişen ve yenilebilen bir çeşit ot.

*çoğ şey var çayırKemliğı var *gazyā* var çayırKemliğı *gazyā* o da yeni çorba olı *gazyā* çorbası olı.

ğelberi (V/3-41): bk. *gadamiya*.

**gadamiya* *ğelberi* var. fırının içini süpürmeK için o Kene var ha şimdi fırınnağın çōunda var. harman makinası. *ğelberi* o. *ğelberi* takarlar Tala çatalı habüle çekerler *gelberi* dal yānı.

gelinnik duT- (IV/5-69): gelin bir zaman kocasının akrabalarının yanında başını örtmek, konuşmamak.

*helbeṭ *gelinnik duTmaK*. yā benim bi teyzem varıdı da rahmetTiK. seḥsen beş yaşındāıdı kendisiyneṭ emsal bi ḡaynı varıdı ḡocasının ḡardaşı. seḥsen beş yaşına kadar gelinniK duTardı. hālā ḡonuşmaydı sofrada yemeK yemezdi bi şey dedin mi yāni işaretinen ḡonuşı.

gelinniK tuT- (IV/2-45): bk. *gelinnik duT-*.

*sen ḡaynatān gelinnik TutTun mu? *gelinniK tuTma*. gelin ḡapının arKasıḡda tikileceḡ. ḡaynana diyecek Ki git yat aḡşam oldu. yataḡ yeriyeḡen giT yōsa tikilecēK.

gelüncüh (II/7-28): gelincik.

*he şeyi diyi. biz pancar toplar da yemeK ederdiK. ne bilim pancarlarıḡ adına ḡaşḡaş deyrüK *gelüncüh* deyrüK.

gendü (VI/8-14): kendi (dönüşlülük zamiri).

*belini bālarđuK bā bā gendüḡden *gendü* şeyinden hē kem kem diyecēK.

gendüme pilavı (II/8-18): dibekte dövülen buḡday ya da arpadan yapılan bir pilav çeşidi.

*bi de şey bunun pilavı olē bi de *gendüme pilavı* deyiler. o da aynı fasulyēnen fasulye goyīsın şışi. bu yarmaynan haşlāysın az buçuK. ondan sōra da şey edīsın onu sızīsın. sōanını etini metini şey edīsın gendüme pilavı bişürim.

gerilig (II/2-35): düḡün sonrası gelinin kendi başına ya da kaynanasıyla ailesinin evine ilk ziyaretine gitmesi.

*ḡız gider görür artuK veyauT da ḡaynanası götürür gider gelürler. ḡaynanası götürür *gerilige* geldi derler.

geriliK adiTī (I/12-61): bk. *gerilig*.

*yoḡ sōra hā gelürler. hē o bi ḡaş ḡişi ḡız taraFindan gelir erkeḡ tarafına ḡızı sorar halını ḡatırını işte ondan sōra da *geriliK adiTī* vardır geriliK yaparlar ḡızın ceyizini getirirler. he gerilik ḡızın ceyizini alır gelirleḡ burda dāıTır.

geriliye götür- (IV/2-42): bk. *gerilig*.

*dūn bittiKTen sōra işte tamam sona erer işte üş gün sonra gelini alır götürür *geriliye götürüleş* babasının evine. ğaynanası ğaynatası. o gelür üş dört gün sōra da şey alır eşyā alır eşiyle birlikTe gideller.

germüşō (II/16-16): yabancı, yenilebilen bir meyve çeşidi.

*bunnar aħleT vardı dā älması ahleT onnar he. dā älması var *germüşō* olur erüK olur. germüşō ğara bi aĝaÇ işTe yerdiler. başKa yerde ğaraca deyiler he.

gey- (VI/2-51): giymek.

*şimdi öle deyil atehliħ ukarısına bi ğazaħ giyī. dā dōrusu çou panTol *geyī*.

ğıl kilimi (IV/12-11): hayvan yünlerinden elde edilen iplerle yapılan kilim türü, kıl kilimi.

*yünden tabi yünden ğıldan. *ğıl kilimi* en sālām ğıl kilimidir. ğılı ēyiriyolar iPlik yapıyolar ondan ğıl kilimi örerdiler.

ğıl palazı (IV/12-41): hayvan yünlerinden elde edilen iplerle yapılan kıl kilimine göre daha kalın bir kilim türü.

*ğıl kilimi var. fazla desenni olmaZ. bi de palaz dērler *ğıl palazı*. düz yaparlar onu. palaz daħa fazla şey yaparlar onu daha ğalın.

ğırıP bāla- (I/19-12): kız istemeye akrabalarla toplu şekilde giderek işi bitirmek, kızın verilmesini sağlamak. dedesi gider amcası gider dayısı gider.

**ğırıP bālama* derler bizde ğırıP bālama. yāni ğırıP bālama gittiler amcası dayısı geldiler. şindi bu yanda da hanımlar bekliyorlar yāni. u ne yaptı yā ğırduħ bāladuħ. yāni işi gördüħ diyor.

ğırnaP (IV/11-47): urgan, kalın sicim.

*organ dērdiler eveT. yoħ *ğırnaP* yoħ aynı ğırnaP gibi bi şey işte bu dedigim. ondan sōra da onnan hayvannara odun yühlerdileş.

ğıyīli (I/3-26): orta genişlikte sini benzeri bir börek tepsisi.

*yemēini bōle ğıyliyā ğıyīli derik biz *ğıyīli* yuvarlak ğıyliyā bōle düzerler unu ıslatırlar yourdu üzerine dōkerler yōrd onun içine tam işler üzerine de yāi eritir tereyāını oħ herkes önünden yesin.

gıylı (I/3-27): bk. gıylı.

*yemēini bōle *gıyliyá* gıylı derik biz gıylı yuvarlak gıyliyá bōle düzerler unu ıslatırlar yourdu üzerine dökerler yōrd onun içine tam işler üzerine de yāi eritir tereyāmı oğ herkes önünden yesin.

ğızıl būda (I/13-30): bir çeşit buğday türü, kızıl buğday.

*yoğ yoğ çeşit idi beyaz būday derler arpay kırık būda dērler *ğızıl būda* dērler. baharın ekilen *ğızıl būda* dierleri de güzün ekülür. yıllığ derler ona yıllığ ÇegeT. yoğ baharinkine deyil güzünküne. o biter serilir toprā.

ğızıl mantar (IV/8-35): yenilebilen bir çeşit mantar türü.

*toplardıK da bu yıl olmadı hēş toplamadıK. yerı yaran eweT *ğızıl mantar* ğuzugōbēy. evet bi de lezZetTi olurdu ki. haşlıdıK ondan sōra sığıdığ ğavurıdığ yiyidiK eveT.

ğızılca (IV/8-38): yaprakları geniş pancara ya da pazıya benzeyen bir ot.

*yemliğ *ğızılca* *ğızılca* da pancarı toplıdığ getiriP haşlıdığ yüyúP yaykıyıP haşlıdıK. bulgurunan ondan sōra anuK ğorsun suvan ğorsun ne canın istise onu ğorduK.

giliğ (IV/15-26): saçta pişirilen küçük ekmek, çörek.

*ondan sōra giliK edirük hebile *giliğ* edirük içine de para goyırık. içine para goyırık bi dene içine

giliK (IV/16-70): çınar, meşe, ardıç vb. ağaçların küçük meyvesi.

**giliK* giliK paluT gili.

gilla (IV/16-66): bk. giliK.

*çocū olmiyan o *gilladan* alur yudar yāni. ziyāreTin içinde yāni paluT türbenin yanında görersiz onu böyük paluT. ordan gilla düşi ufağ ufağ gilla düşi. hap gibi bi şey. ğozalağ ufağ ufağ.

gimin (IV/13-39): gibi.

*süT yumurta gatısın sıvı yā ğoyısún hamuruna onu yürduğTan sōra emme çoğ inceciK olacaK bōle sigara kādı *gimin*.

ğāş (VI/2-54): geniş, enli.

*hayır geySin az *gêşini* gey yā òle.

ğoguş (V/3-36): taşlarla oynanan bir çocuk oyunu ismi.

*çelik çelik *ğoguş* da taş. *ğoguş* habüle üst üste diziyêsin ya topu atâysin.

ğoslama (I/5-63): çömlek yapımında çamura şekil verilmesi.

*bõle ğurufa var ya bõle şindi onun üzerinde tahta var ya elinen bõle çevirüyõ ya çevirdü mü yavaş yavaş bõle ediyo ona da şey diyîler *ğoslama* diyólar bõle çamuru bõle şey yapıyo ya Çenarına bõle yapa yapa hah eliniñ içi çamur ya eliniñ içinde şu çamur bunu bõle yaPa yaPa çıkıyo yukariya *ğoslama*.

ğonak gel- (II/11-9): düğünlerde toplu şekilde misafir gelmesi.

**ğonak gelürdü* orda dūrçüler toplanurdu. şimdi bunnarı ğaldurdular köyde iki tâne üç tâne oda var.

ğonu ğonşu (IV/3-39): konu komşu.

*undan sõra üç gün olur çocuga toplanır *ğonu ğonşu* bi görme yapar. hediye getirüpler elbise para artuñ kart ne tañarsan.

ğorba (I/2-53): yöreye ait bir çeşit mısır çorbası.

**ğorba* çorbası mısırdan çorbaydı da *ğorba* derlerdi o zaman. *ğorba* çorbası ziron etli yemeK et pilav.

ğorbân (III/4-74): kurban.

*dedim buyur ben sana *ğorbân* olîm. sen bekle dedim allah o ğanımdan rāzî olsun.

ğorut- (IV/7-61): kurtarmak, geçinmek, idame etmek.

*zaten müşteri tarla tañsım oldu az ğaldı tabi. tañsım olunca az bi şey ğaldı o da seni *ğorutmāy*.

ğorziT (V/11-16): ağaçtan yapılmış küçük bir sandalye çeşidi, iskemle. bi de āş kafası vardır ona on ona on beş.

**ğorziT* derdiler ona āşTan. *ğorziT* *ğorziT* onun isTine otururdular yāni isKemle yāni.

ğoştur- (V/1-17): atı ya da başka bir binek hayvanını sürmek.

*dün dönüşü de o °gelin atını yāut da *ğoşturacaK* bir deligannı çıKardı. atı KoşturacaK çok fena *ğoşturuğdu*.

ğoştur- (V/6-8): işleri takip etmek, bir mesele ile meşgul olmak.

*bu bunnarı *ğoşturdi* kimnen babamnan dedenneğ paşa agayla. *ğoşturdu* ki bunnar burayı vuriler bunnar burayı yayıyelár bizim malımız var biz yarın çıkacāK oriyá.

ğot (II/4-33): bir tahıl ölçüsü.

*bi partTan da o zamanıđ devründe ělli *ğot* dā fazla arpa çıkardı.

ğoy (IV/14-15): koyun.

*he kesidiler bāhşış veridiler para veridiler çoraP veridiler. ondan sōra çobannar *ğoy* şey teKeyi getiridiler yolun ortasına °gelin bunu ğalduracaK.

ğōy (IV/8-16): koyun.

*ineK geçi *ğōy* dörT dane ineK varıdı. ineK öküZ iki çift öküZ ya çoğ.

ğoyluğ (V/7-27): dağ yamaçlarında, çukurlukta kalan düzlükler, koyak.

*bu bizim yayla tarafındaki dere de diyeim sana. orda bi *ğoyluğ* var yalağTa deyil yalā da geşmeden. şindi o tarafTa oturiyesin de neredese düzleyiP de dereyi geçiyesin ya dereyi geÇmeden istingünde bi oyuk yer var yani.

ğoyruk (V/3-43): baca.

**ğōyruk* baca eski ismi *ğoyruk*.

ğoyũ (IV/8-15): koyun.

*ğışın gidiriK üşüyü ayahlarımız bunu geyiiK. *ğoyũ* yönü.

ğöbeK elma (I/14-36): yöresel bir elma türü ismi, göbek elması.

*meselá köPeK elması derdüK çoK meşurdu. meşur elması *ğöbeK elma*.

ğömeK (I/18-41): ışık sağlamak için eski zamanlarda kullanılan lambaların içine, üstüne geçirilen kılıf.

**ğömeK* deyilár esas şeyi *ğömeK*. he he ona *ğömeK* deyiler. fitil deyiler oğul fitil. lōküS fitili.

ğöre (IV/3-30): güya.

*hā albasma bilmeyrim albasma *göre* albasma gelirmiş bi ğarı. artuK çocū mu boarmış ğarıya mı bi şey edermiş gaÇar gidermiş.

görü (IV/16-46): bk. göre.

*çamaşur yıhamaya gider derlermiş bu ĩniyi saħın almān tılsım ama çıħar gözelerē baħar ālarımış ğadın. işte *görü* unun gözüne ora ziyāreT ya o şelāleniğ ora.

götüne vurak (II/7-17): altını bezlemek (bebek).

*o çocūun altı bişmezdi hani şimdi kırem süriler alkolü bēzileğ silerdiler. bizim ēle bi şey yoK. ama o höllüK ēle çocū beslerdi ki. eskiden naylon bulamazduK ki uşāan *götüne vurak* da gezdireK.

gövü (II/2-21): damat, güveyi.

*amin dua ederdiler getirür atardular içeriye. *gövü* de ona gövü derler olana.

göyn (II/2-5): gönül.

*anası gider istidiler. ğızınan annaşıP *göymünü* etti miydi işi bitüridiler.

gözlē- (II/8-11): beklemek, ummak.

*benim ğız samsunda okudu dörT sene. u da atanmasını *gözlēyiğ*.

gudi (II/7-3): güveç, topraktan yemek kabı.

*bu köyün alT Kirişinde bi adām *gudiynen* yemeğ bişirürmüş bişürmüş. o ruslar Kelende o guduyi biraħmış ğaşmışlar.

ğuduz (III/1-18): kırılmış, yarısı bölünmüş ya da incinmiş, yıpranmış, kısalmış.

*ondan sōra mesela *ğuduz*. bizde ğuduz deyince insanın aKlına köPeK ısırılmış gelī. hayır bizde şey kırılmış yarısı bölünmüş ya da incinmiş yıpranmış kısalmış. ğuduz kürek derler meselā. kısalmış yıpranmış.

ğuduz kürek (III/1-19): kırılmış ya da kısalmış kürek.

*hayır bizde şey kırılmış yarısı bölünmüş ya da incinmiş yıpranmış kısalmış. *ğuduz kürek* derler meselā. kısalmış yıpranmış.

gugul (IV/12-52): kalpak tipinde bir şapka, çoban şapkası.

*ona da ne deyidiK biZ. *gugul* diyoruz bi şeyler diyoruz işTe papağ diyoruZ. kavuK burda o dilde yoğ.

guKu mantarı (I/13-65): yenilebilen yabani bir mantar türü.

*mantar bol bizim dāda *guku mantarı* derler bizim burda guKu mantarı. öteki onnara biz ğavağ mantarı onnar biz onnar yoğ.

ġún kız- (II/7-25): güneşin yakması, çok aşırı sıcak olması.

*he orağ biçerdüK *ġún kızardı* o toz vururdu bize ağzımız oruğ. ey Kidi yavrım.

ġurebi (I/19-100): küçük otsu bitkileri kesmeye yarayan ucu kanca gibi bir çeşit küçük balta, girebi.

*işte külnen şeynen çamurman bi *ġór ġurebānen* dehreynen diyeh. onnan tıraş edeçek.

ġurT āzi bağla- (VI/10-57): inanışa göre açıkta kalan hayvanların kurt tarafından boğulmasını önleme amacıyla çeşitli uygulamalar yapmak.

*ġaynanam ġurT āzından atardı daha. he ġaynanamın bōle bi şeyleri varıdı boncuK bi şeyler *ġurT āzi* bi şeyler. yā elma boncūu varıdı ġurT āzi varıdı. ġurTunağ bōle āzının derisini almış bālamışTı una yāni. artuK ne duası okiyösa ona ben unutTum.

ġurufa (I/5-60): çömlek yapımında kullanılan tahtanın altına yerleştirilen bir alet ismi.

*oraya yīyo ondan sōra o alıyo *ġurufanın* üzerine ġoyuyuo tahtanın üzerine dönderū ya bōle tahtanın üzeriğde altta şindi *ġurufa* ya bōle üstünde farketmiyō genelde çamdan ġürgenden. bōle ġurufa vağ ya bōle şindi onun üzerinde tahta var ya elinen bōle çevirüyō ya çevirdü mü yavaş yavaş bōle ediyo ona da şey diyiler ġoloslama diyolağ bōle çamuru bōle şey yapıyo ya Çenarına bōle yapa yapa hah eliniğ iÇi çamur ya eliniğ iÇinde şu çamur bunu bōle yaPa yaPa çikiyo yukariya ġoloslama.

ġus- (IV/13-32): kavrulan unun özünü vermesi, hafif sulanması, nemlenmesi.

*normal unu ġizarana ġadar emme bēyle şey edeceK *ġusacaK* bēyle ġavrulu.

ġuş pancarı (VI/10-74): bir pancar çeşidi.

**ġuş pancarı* anuK diyoduK hatun sırganı sırganın bōle ince olanı.

ġuynuz (II/3-51): kunduz.

*veyauT onu sokalım eve yāut da evin büyüğü kadın gider kumdan *guynuz* çıkaracak hangi guynuz getirecek evin yannarına dolanırsa den verecek yesin diye.

guzugöbegi (II/7-37): bir mantar çeşidi.

*bi de guzugöbēimi deyiler ona heüle lüle lüle olī. *guzugöbegi* şöle büyük büyük o da şey.

guzugöbēy (IV/8-35): bk. guzugöbegi.

*toplardık da bu yıl olmadı hēs toplamadık. yerī yaran eweT gızıl mantar *guzugöbēy*. evet bi de lezZetTi olurdu ki. haşlıdık ondan söra sıhıdık gavurıdık yiyidiK eveT.

guzugulā (I/7-35): geniş yapraklı, kalın köklü yenilen bir bitki.

*KeKiK bizim dālarda KeKiK çok olur. *guzugulāi* var ben vallah gaş senedür getmirim.

gücihdene (II/16-24): pazı çeşidinde yenilebilen bir bitki türü.

**gücihdene* var tabi alabazağ yazdın heril alabaza.

gügül (V/3-45): ibrik, güğüm.

**gügül* ibriin senin mahallen başka der beşimki başka.

gülleP (II/13-16): eski kapılara takılan bir menteşe çeşidi.

*hou altındaKine eşiğ derler buraya da söve derler. menteşe yoğ menteşenin ismi şey var gülleP var. *gülleP* o gülleP şeyden yapıldı esKiden. demürcüler yapıdi şimdi gülleP gağTı. şeye töhtü menteşē golay çünkü.

günāye ğarşı (VI/5-1): güneş gören mevki.

*yoğ canım bunnar çok dattı benim yerim *günāye ğarşı* ğalıyi. hē güneye bakī ben sabahTan ilk güneş vurī döiy ordan batīy.

güveygi (I/12-29): damat, güveyi.

*hē gezdirürler köyü gezdirürdüler. dolandırır getirürler ewe. *güveygi* tabi o çalgısynan şeyiyen yollanī. çalgıynan barabar giderdiler atnaran.

güveyī odası (IV/1-40): düğün öncesi ya da sonrası damadın gençler tarafından ziyaret edildiği ve damatla birlikte eğlence yaptıkları meclis odası.

**güveyī odası* da olīya güvey odasına da giderler gençler helvá yemiye.

güveylİK (I/10-23): düğün öncesi damat tarafına götürülen bohça, damat için alınan hediyeler.

*düünden bi hafta önce güveylİK gelirdi mesela. kız tarafı erkek tarafına *güveylİK* getirirdi. iç çamaşırıydı bohçanın içerisinde işte dāmadın giyecē elbiseler diyelim.

güzlüh (V/12-13): güzün ekilen buğday.

*şimdi güzün ektimiz mesela ayırdı būday ekilen baharın biterdi. baharın ekilen de baharın biterdi. yazlık derdik bi de *güzlüh* derdiler iki dene. aynı buyday zamannarı farklı yetişme zamannarı farklıydı.

göyn (IV/13-6): gönül.

*ondan sōra önünü eyce annadıKTan sōra iki üş Kişi gedīler işTe ğız isTemeye. allān emrinen peygamberin gavlinen ğomşularnan barābar. ğız isTemiye geldiK işTe verirselersātan *göynü* olī. eger vermezselersatan sēm ter çıkiler.

hacaT (II/13-23): alet, edevat.

*beşzin beşzin beşzinnen çalışan bi *hacaT*. yaz motorlu hızar diyelim biz hadi.

hacet (VI/5-23): ihtiyaç, gereklilik.

*uzak ğalī galiyırım uKarı köyde u ğalī tā aşşāda asFaltın başında. imar edemediK evvelden olan dururdu da tiKerdim habōle bi sıra olurdu *hacetiMızı* görürdü *hacetiMızı* görürdü. habı iki seneden beri su aKmī durmiyırım aşşāda.

hacıhamza armudu (I/14-36): yabani bir armut türü.

*başka hacıhamza armudu vardı *hacıhamza armudu* vardır.

haÇlık (II/2-40): harçlık.

*kömür verİR kömür parası da verİR *haÇlık* da verİR daha gider mi çalışmiya. Payram haşlı verİR.

halāi (II/7-30): halen, halihāzır, şimdiki durum.

*dā tarlalarda *halāi* ğırmızı ğırmızı çiçeK açİR. bi de gelünÇük var.

halāzır (IV/7-58): bk. halāi.

**halāzır* duruma bahıysın yāni başKa bi şey yoĥ. çoluĥ çocuĥ yetişTi dāıldı geşti getTi.

halbur (II/14-21): tahıl ve başka iri taneli maddeleri elemek için kullanılan büyük delikli veya seyrek telli elek.

*niřan ēlencesi u niřan takıldū zaman dá herkes böle *halbur* içine şey goyīdilár. u bizim çocuĥlūmuzda ben hatirliyūm. *halbur* alurdulař içine havli bi şey goyīdiler aralarında para toplīdiler.

halbur (II/4-41): bk. *halbur*.

*ondan sōra şadunnar *halbur*ınan o būdayı *halbur* dērdiler böle yuvarlaĥ. göze göze delüK delüK. unnan her yere ğıyıdan ařřā artuK Pulgur yapar un yapar.

halbüsem (II/4-55): hālbuki.

**halbüsem* üretim çiftçilik maıl yā maıl üretimi bizim bu yuĥarda bandoların altında bele bi özel yerimiz var.

halgozuĥ (V/3-33): bir çeşit yemek kabı, özellikle mısır pişirmekte kullanılan büyük bir kap.

*bi meselā mısır bişürme ğabı var ona da *halgozuĥ* derler *halgozuĥ*. *halgozuĥ* da pişen mısır meselā dōkerdiler zabahları herkeS yerdı ondan.

hartama (VI/10-51): kiremit yerine kullanılan çatı tahtası.

*ğolum ğırıldıydı bi yumurtayı akını sabunula böle ğazıdı yamaya ğoydu onu böle şey yaPtı sardı. iki *hartamanın* arasına bi *hartama* burā bi de burā basTı onu sardı he he. herkeş una ğēdiyodu fadime daha.

has (I/19-89): iyi, güzel.

*ēer *has* anlaşırsalar anlaşırlar aKşam seyirliK oyunlarını yaparlar sabā ğadar.

hasmantar (II/16-28): yenilebilen yabani bir mantar çeşidi.

*mantarda da *hasmantar* var. ğavaĥmantarı var itmantarı deyüK o var.

haşğaş (II/7-27): haşhaş.

*ne bilim pancarların adına haşgaş deyirük gelincüh deyirük. itüzümü var çöreKotu var. ne bilüm var gelincük var evelih var yemliK var *haşgaş* var.

haşıl (V/2-23): mısır yarması ya da mısır unu ile yapılan bulamaç çeşidinde bir yemek.

*undan herle yaparlardı ya. bi de hala dā yapāyılár. *haşıl* mısırın yavání. o öteki hoşmerim guymağ tarafından ezili yāli. amma bu haşıl.

hatun sırganı (VI/10-74): yenilebilen, yabani bir çeşit ısırgan otu türü.

*ğuş pancarı anuK diyoduK *hatun sırganı* sırganın bōle ince olanı. gene de toPlıyoK unnarı gene de yēyoK.

havan (VI/12-13): makarna kesme makinası.

*toplu arkadaşlarla makarna kesiyoduK şimdi *havanna* kesiliyo o zaman bıçakla kesiliyodu akşamları komşular şimdi bıçaKla kesiyoz. havan diye bi şey makiná var bōle.

havva hatun (I/17-131): genellikle düğünlerde oynanan bir horon türü.

*o hemen hemen davul zurnaynan burda oynāydılar. erzurum meselā başbarını burda çoK eyi oynāydılar. *havva hatun* meselā. hē dörT ayağ deyidiler.

hâybe (II/14-18): omuza geçirilebilen tek gözlü bir çanta.

*urda biz *hâybe* diyük hâybe burda olan tarafı hâybēy işte çerez koyardı biz kete yapīdüK kebaP yapīdüK. bunnarı koyar götürürdüler.

hayván sahlá- (II/1-16): büyükbaş ya da küçükbaş hayvan bakmak.

*şindi bāzı ticāreT için *hayván sahláyenner* de varlar içimizde. zāten ticāreT hayvanı sahlamıyannañı dışında tarım ile ūraşan kimse ğalmadı.

hazıra dolaş- (I/13-53): hazır yemek, hazırla geçinmek, çalışmamak.

*şimdi patoZ var her şey var ama yoğ bitTi. her yerde bōle tarım bitTi yā. herkes *hazıra dolaşī*.

hedāye (V/1-22): hediye, armağan.

*erKek taraFından °gelin evüne ğına °gelüş habüle tePsilerde *hedāye* atarlar horon oynarlar öle döner giderler.

helëgoPTár (VI/4-18): helikopter.

*çoK felākeT oldu oralara de mi. çok kötü hē şimdi bizim köye çıksanız çıkmış olsanız ortalık hep dēřTi. *helëgoPTár* su daşıdı ekmek getürdü.

helkë (IV/3-91): su, süt vb. şeyleri koymaya yarayan, çoğunlukla bakırdan yapılan, bakraçtan büyük bir çeşit kova.

*esKiyi ben esKiden çi tökiler aynı şindiki gibi bilmëyrim ben. yayuK yayardıh bugün süTü sār tökerdik *helkëye* onun devrisü günü yayıhlar olurdi pasardıK büyüş yayıhlar.

hepen (III/1-2): birbirine bitişik topraktan yapılmış evler.

*şey var Çümleler sözcühler var meseļa. káan kühle heTürceK *hepen*. bunnar meselā hepen deyürüh ya hepen eski topraş evler. topraş evler hep birbirine yaPışık yapıli.

heral (II/13-50): herhalde.

*yoş orusun asker var askernen bi de ermeniler ğali onnarın içinde. onnar zaten en fazla zarar vermişler burda kalannara. hıızır da getmemiş habu çoraş da getmemiş *heral*.

herle (V/2-23): dut şirasını unla kaynatarak yapılan pestil peltesi.

*undan *herle* yaparlardı ya. bi de hala dā yapāyılár.

herle çorbası (I/3-28): yağda kavrulmuş una yavaş yavaş kaynatılmış su katılarak yapılan çorba.

*herle *herle çorbası* arpadan un yaPardılar sabah kaşvaltısında onu aynı bildiniz şey çorbası var ya tarana çorbası var ya onun gibi ince olurdu. onu tencerede Pişirirdiler ismine herle çorbası verirdiler. aynı işTe ona benzer. sabāhnan ekmek dōra ye.

hernüh (II/3-25): toprağın yağmurdan sonra sürülmeye, ekilmeye elverişli durumu, tava gelmiş hali.

*yāmur yāğ *hernüh* derdüK *hernüh* éderdi. *hernüh* de yār güzün işte dokuzuncu ayda yāmur yağar. Toprāı ıslar Toprāı ıslar tohumu ekerdüK ki Topragı ıstılanmış olmasa būdalar bitmez. toprāın ıstlanmasına *hernük* derdüğ.

hetircék (III/1-22): tandır üzerine tencere, güveç koymaya yarayan, çeşitli biçimde olan demir ızgara.

*tandurun üstüne mesela te şeklinde bi şey var demir. onun üstüne diyelim güvecini kazanını ğor. onun adı da *hetircék*.

heveK (IV/15-21): bağlanmış buğday sapı dizisi.

*düvennen sürüdüK sürdüKTen sōra onu toplāyiduK bōle *heveK* gibi bi şey edürüK.

hıtır çorbası (VI/9-9): bol mısır yarması ile yapılan lahana çorbası.

*eskiden başTa yemek lahana. lahana *hıtır çorbası* derler hıtır. mısırdan yarma he. çekme şimdi hazır satulıyo ölüm başçorbası uyudu.

hızak (I/11-17): kızak

*kış da yok açık açık devleT açar. zāten az bi şey yāsa yoğ şindi yoğ. yoğ bizde *hızak* olmadı hiç. şindi bizim habu aşşāıdan geldin yol hiç ğapanmaz. burdan inerreğ aşşā ordan gelür.

hodağ (IV/5-82): çoban, hizmetkar.

*sarıyo ot yühlüyo arabaya ot yühlemiş yanındaki o çocü *hodağ* o malları güden çocüü da oriya oturTmuş o çocü da onun ğucāna vermiş gendi arabayı çekiyo. hayvannarı güden çocuK. *hodağ* hizmetKār da derler.

ğor (III/4-12): kötü.

*öbürüne de bi ğaya vurdum o da getti. ğarının biri dēyi ki dēyi ğız bu herif *ğor* mu deli mi serseri mi. biri de dēi ki ğız dēyi vallā bu türke benzēyi.

ğor (IV/13-36): bir helva çeşidi.

*şekerini sonüdan hebüle sıcağ gene ğoyTuçün ğavurısun. u helva şey *ğor* diyinK *ğor* onun ismi *ğor*. *ğor* aynı helvanın bi nevī dāca bōle şey olı. aslında helva demek de onun daha şeyi olı bilmırım.

ğorik (II/3-54): bk. *forik*.

*o zaman bacalarda *horik* vardı. orlarda çatı yōdu. ateş yaKıP de duman çıktū yer esKı baça. ya horiKTen aşşā ya da orta ewlerin ortağa bēyle delüKlü bacası olurdu.

horoz bibī (I/1-38): yabani, yenilebilen bir çeşit ot.

**horoz bibī* var şōle biter. yoḡ yoḡ lahana gibi lahana yaprā gibi de ufaK.

hoşmerim (V/2-24): eritilen taze peynirden un katılarak yapılan yumurtalı ve bol yağlı kuymak benzeri bir yemek türü.

*o öteki *hoşmerim* guymaḡ tarafından ezilī yāli. amma bu haşıl. hoşmerim de ˘gene peynirden işTe güzel peynirden yapılan yumurtalı. peynirde tellenen guymān bi çeşiTİ hoşmerim. u da çamlıhemşin yöresinde daha fazla unnar şimdi yapāy.

hoşuran (VI/4-6): tarlalarda kendiliğinden yetişen, geniş yapraklı bir çeşit ot.

**hoşuran* gurusu bi tabaK ettim şifā o da şifā.

hourdāana (I/15-19): oradakine.

*var meselā hourda goloT derler dā *hourdāana* goloTa giderdiler. paḡargözū var haburda paḡargözüne giderdiler.

höllüK (II/7-11): kundak çocuklarının altına bez yerine konulan toprak.

*biz uşahlara *höllüK* he höllüğü toprağı gider ḡelerdüK. unda sōra da unu savırurduk tozu giderdi.

ḡuti (I/2-87): kutu.

*bōle getirürdüler şeyine altta *ḡutisi* varidi. çocūn pipisini onun içinde aynı zurna gibi şeyi varidi ben hiç unutmam. onu sokardılar pipisini onun içine olaninkini ḡızinkini bilmiom da. olanın pipisini onun içine otutTururdular. yāni işedī zaman o şeyden aynı zurna gibi ordan akardı alttan ḡuTiyā odun beşüg.

hüsūsi (IV/1-47): özel, hususi.

*toPu tikerdi bene *hüsūsi* ayāmı da haburda da duTardı. topun üstüne vur dērdi bene.

icarlā- (II/8-1): kiralamak.

*bizim burda şey ediler. tarlayı *icarlāyılār* parasını veriP ekileḡ. tarladan ne çıKarsa mal sābının şeyin ekenin yāni. hē kira parası verī kirālayī yāni.

içine sal- (II/8-21): içine katmak, eklemek.

*ondan sōra da yōrTunu yōurdu şey biştin mi deni şeyi fasūlyesi biştin mi. ondan sōra da ayrıanı tōkīsin *içine salīsin* ğaynasın. ayrıanı da ğaynadīsın.

idam mangası (IV/15-4): köy düğünlerinde yapılan bir oyunda ceza alacak kişiyi mizansen olarak yargılayan tipler.

*yāni bizden ğız alması ğolay gibi bi imaj veriyodular erkeK taraFına. ondan sōra *idam mangası* ğurdular köyün yaşlı adamları kimi şey oldu kimi avukat oldu. ōlan tarafını heP şeye darācına çektiler gerçeK gibi yemin edim.

idāre (I/18-42): içinde yağlı fitil bulunan aydınlatma aracı, ilkel lamba, idare kandili.

*bundan önce oğul baĥ *idāre* dērdiler. altı teneKeden. içine pamuĥ pamuĥ toĥuma fitil. içinde fitil varıdı. hau yanından bi yeri varıdı ordan ğazı dolduruşdular o şeye idāreye. ğapaTurdular orānı ki hani gaz uşmasın diye. onu bi çividen asardılar. kiPriTi çaldın mı yahıT çahmā çaldın mı o orda is yanardı. ona şey dērdiler idāre dērdiler idāre.

iħram (I/19-144): kadınların örtündükleri ve sadece gözlerinin görüldüğü şekilde kapalı olan dikişsiz bir giysi türü.

*şeylerini keserler *iħramları* vardı eskiden. o bayburt iħramları. iħramlarını keserler yauT arkadan oynāyikene örühlerini keserler.

ilistir (VI/12-6): süzgeç, kevgir.

*gocaman ğazan bōle ğazan ondan sōra būday yarmasından çorba. būday yarmasını da haşlıyosun *ilistire* süziP ondan sōra yā soanıla onu da gavuriyip büyüK gocaman ğazannarda yapıyosun.

ināĥ (VI/3-6): inek.

*keçi koyun *ināĥ* varıdı hePisi varıdı. yoĥ olmadı hiç olmadı keçiye bi tārık yasaK Tediler.

ince mal (V/8-12): koyun, keçi, küçükbaş hayvan.

*mala ketim alırdılar. ne ğadar malın yirmi malın işte yirmi mala su ğadara *ince mal* dedimiz ğoyun geçi şu ğadara.

īraK et- (VI/5-14): uzak etmek, yaklaştırmamak.

*görisin bi adam yüz kişiyi götürüyo allah bunu *iraK etsin* de ne yerde ne de şeyde.

iraK ğal- (VI/5-20): uzak kalmak, ulaşamamak.

*suyunu biráz şey etTüK Ki suvara *iraK ğaliyriK* sulara undan. uzaK ğalī galiyırım uKaı köyde u ğalī tā aşşāda asFalTın başında.

ışġkan (III/4-19): bardak, küçük su kabı.

*ya hele gel sen de iki bordaK iş babō. iki *ışġkan* da ben iştim. rüstemi alduK parayı alduK geldüK.

isKaT (IV/3-80): ölenin borçlarını, günahlarını bağışlatmak amacıyla para vererek yapılan dinsel tören.

*ölünün eşyalarını eşkiden birilerine veriler şııdı de yaġıylár. *isKaT* yoġTur şııdı dā öncelerden isKaT bilmeyem yani yaptığı günahları mı oruşlar yerine mi heral bunnar isKaT para verıydiler heral. ne oldu bir ay iki senede oruç tutmāy bu ğaş lira eder parası onu verıdiler. iskaT para diyidiler.

iskembi (V/11-16): tabure, küçük sandalye, arkalıksız sandalye.

*o arada deyi baġTım ki ölmedi deyi o esKiden hounlar varya *iskembi* deriK biz ona. bi de āş kafası vardır ona on ona on beş. gorziT derdileġ ona āşTan. gorziT gorziT onın isTıne otururdular yāni isKemle yāni.

iskemi (II/12-35): bk. iskembi.

*hauriya *iskemi* getir de otur da şey iç ayran iç.

istiKan (V/3-44): bk. işġkan.

*sobiya poşKa derdileġ burda çay bardāna *istiKan* annadın mı.

istingünde (V/7-29): üstünde, üst tarafta.

*şııdı o tarafTa oturiyesin de nersedese düzleyiP de dereyi geçiyesin ya dereyi geġmeden *istingünde* bi oyuk yer var yani.

iş kalmaz ed- (I/17-19): çeşitli eziyetler yaparak bir kimseyi yormak, hırpalamak, perişan hale getirmek.

**iş kalmaz ederdiler* uyutmazdılar çok işler yapardılar (I/17-119)

it mantarı (II/16-29): yenilebilen, yabani bir mantar çeşidi.

*mantarda da hasmantar var. ğavaĥmantarı var *it mantarı* deyüK o var.

izinnáme (I/17-68): reşit olmayan yaştakilere yapılacak bir nikâhın kısılması için verilen izin kâğıdı.

*meselâ bâzısı der ki benim ğızımın *izinnâmesi* çıĥmadan ben ğızımı vermem. izinnâmesi çıkacaĥ. yâni evliliK izinnâmesi çıkacaĥ ona izinnáme deyiler. onu çıĥmadan ben ğızımı vermem dër.

káan (III/1-1): çıkıntılı pervaz, toprak duvarın bir kısmına kap-kacak koymak için yapılan tahta tezgah.

*şey var Çümleler sözcühler var meseļa. *káan* küyle heTürceK hepen.

kabir kurbanı (VI/11-3): yöredeki alevi kültüründe ölen kişiler için mezar başında keslilen kurban.

*hayır cenâze sâibi ğomşular yardım eder ama cenaze evinde şeyinde bişer yemeK. öle bi şey yoK cenâze sâibi yedirir misafiri. şu habu uluköy dedimiz öle bi şey yoK bize gülerler yâni. evet *kabir kurbanı* ismâil öldü gece mezarlıkTa ışık yakma ben duyduydum anandan.

қан (III/1-8): bk. káan.

**қан* *қан* eskiden dabaĥ mabaĥ yoK öle şey yoK ğap ğacaĥ yoK. genelde çou saKlama ğaplarının da çou topraĥ. güveÇ zaP küP. küP dedimiz sizin aklınıza o kare ğaPlar gelmesin. o da topraktan fakat biraz şekli daha geniş olan bi ğaP. bunnarı evin kenar dúvar kenarına düzerler áma zemiğden yüksek olması gerekiyor.

karafına (V/13-17): ?

*habu ğızın altınları düşTü onnarı arayırK. ğaç tâne on tâne yirmi tane. neye bâlıydı. bi deniz *karafına* bâlıydı.

kart (IV/3-40): düğünlerde takılan bir altın çeşidi, çeyrek altın.

*undan sōra üş gün olur çocuga toplanır ğonu ğonşu bi görme yapar. hediye getirüpler elbise para artuĥ *kart* ne taĥarsan.

kartól (I/6-67): patates.

*yoK patates varıdı canım *kartól* derdiler. şindi patades oldu eskiden kartolidi ne zaman patades oldúysá.

kartol (I/6-69): bk. kartól.

*he he patades ben ne annaram *kartoldan*. bu kartol rum ismi mi rus mu artuK bilmiyoruz da rusÇa gāliba.

ķartól ğavurması (I/3-22): soğan ve yağ ile yapılan patates kavurması, bir yemek çeşidi.

*yā ayrannı çorba haşıl haşıl ondan soñra *ķartól ğavurması* sen ğavurma deyişen et ğavurması zannedi. ķartol ğavurması.

ķaş (II/7-12): sarp kayalık, uçurum, tepe, dağ.

*bu *ķaşın* urda beyaz toprağ vardı hē ordan. eleyip savurısın ondan sōra içinin daşını maşını seçisin.

KèÇe (II/6-9): gece.

*hazretin daşları diyidiler dā. o daşları KèÇe başkasılar bizim köylüler dēl gelmiş orāyi çalışmışlar da bizi köylüleğin ruhu duymamış. āurdan bi dünya altun almış da gêtmiş.

keküle (II/16-32): bk. anşe kekülesi.

**keküle* var keküle var anşe kekülesi var yaz getsin.

kelek çan (VI/11-45): büyükbaş ya da küçükbaş hayvanlara takılan çingırak, çan.

*nāsı adet yol mol yoKTu eşyā ğatır yüklerdiK köpēni inēini varıdı var. *kelek çanını* dakardık õle evet. hē devam süre gene gidecēn.

keleP (IV/4-12): iplik yumağı, iplik çilesi.

*o kendir şeye suya goyılar suda turī onu Töviler ondan sōra işlēyiler. *keleP* edidi kelePleri atidiler ğazana. atidiler kırmızı istēyseler atidiler meselē sarı istēyisiler sarıyı atidilar hePsini rengārenk boyadiydiler.

kelif (I/14-62): bağ evi, kulübe, çardak, yazın çalıdan yapılan küçük barınak.

*yaylaK orda şeylerimiz varıdı evlerimiz varıdı. *kelif* derdik kelif. keliFī duydun mu? hani bu bahçelerde bālarda olur. barağa gibi bi ewler yāni. o tip evler hē.

kelle çeş- (I/13-35): buğdayın yetişmesi, ekinlerin baş vermesi.

*baharın sadece fi yonca gızıl buda arpa ekilir. ötekini eksen o galımaz *kelle çeşmeZ*.

kemáta (VI/12-33): düğünlerde oynanan bir halk oyunu, asıl olarak Erzurum yöresine ait bir horon çeşidi.

*eveT eveT fadime oyunu körölu dellerdi bi horan daha varıdı evet. *kemáta* derlerdi bi horon daha varıdı. kemáta erzurumdan kemáta dellerdi ne bilim cāhilliK.

kemK (IV/12-31): yöresel dokumalarda kullanılan ağaçtan yapılmış bir alet, dokuma aygıtı.

**kemK* o şöledir āaç. ama onun şehli şemalı o yuvarlaK āaşdır. burdan bi ağaç tikiyoşdular burdan da bi āaş tikiolaş bi dene āaç üstünde bi altında. ama bunnarda dönme şeyi var. hanı esKi Kāni arabaları vardı ya. teKeri yoş da şöle şu şehilde bu burda ya. yanı dokuduşÇa dokuduşÇa boş yer geleceş. dokunan böyle döner döner yuşarıya dōru.

KemK (IV/4-14): bk. kemK.

**KemK* *KemK* derdiler. iKi tāne şey dört tane odun bi denesi üstünde biri altında iKi de yannarında. KışKiT büyüğü de toKmaş. *Kemkden* bu yana gelidiler köylerden yürmiye.

kendür (IV/11-39): kendir, kenevir.

*bi ot varıdı seşpiydın tarlāya oT gibi toşum gibi bi şey. darı şehlinde bi şey. bahçelere gider ekerdiK onu o böyle büyürdü bu hadar olurdu. kendür kendür derdiK.

kerāmi ğadim (II/16-12): kuran-ı kerim.

*deydiler ama ben görmedim. *kerāmi ğadimi* başının altına ğordular işTe. öle derdiler ama ben görmedim bizim ocā yeminniymiş.

kermah (VI/8-18): buğday harmana getirildikten sonra samanından ayırmak için kullanılan elek, bir çeşit kalbur.

**kermah* yaparduK saman kimini örüzgara verirdüK. he kermah yapardıK eleK var ya eleK eleK ğebi büyüK unuş iÇerisine ğuyuyon hebüle bi yere dakarduK. böyle sallarduk boday alttan geçerdi samanını üstünden alırdüK. he una kermah deriz biz.

ketim (V/8-11): büyükbaş ya da küçükbaş hayvanlar için alınan vergi.

*bi *ketim* de şöle mala mala. şindi onu annaTayım sana. mala ketim alırdılar. ne ğadar malın yirmi malın işte yirmi mala su ğadara ince mal dedimiz ğoyun geçi şu ğadara.

ketimci (V/8-13): büyükbaş ya da küçükbaş hayvanlar için kayıt alıp, vergi yazan kişi.

*bi ketim de şöle mala mala. şindi onu annaTayım sana. mala ketim alırdılar. ne ğadar malın yirmi malın işte yirmi mala su ğadara ince mal dedimiz ğoyun geçi şu ğadara. bir gün bu rahmetTi amcacüm annaTi. şindi hau geçici dedin ya bunnarı şindi geçici annáy misin birisi dedi ki *ketimci* gelî dediler adam malı sürdürü döru çılıTılar geçiciye. para vermemeK için baK işin tersine. para vermemeK için oriya çılıTılar.

keyFeni (V/1-27): düğün yemeği yapan aşçı, yaşlı kadın.

**keyFeni* derler yemeğleri yapan o *keyFeni* derler.

keyveni (I/19-108): bk. *keyFeni*.

*he *keyveni* *keyveni* de ahçı. dünün yemeKlerini bişirene *keyveni* derdiler. o *keyveninin* esas mesüliyeti olana *keyveni* başı. o yardımcılara da dün sâbinin gelini ğızı hani şeyi yardım ederdi yani soan soyulacaK pataTes soyulacaK. bu şeylere onnar da yardım eder ama *keyveninin* nazâreti altında. *keyveni* de yemeklerini bişirdi mi dürcü geliyor ya önce dürcü başına tattırır.

kındıra (III/3-43): bk. *cegen*.

*bi biTki var. kamyş deyil de bizde *cegen* derler ona. *cegen kındıra* *cegen* bunnar aynı. sepet dēil de hasır üretirler. ince bir ot.

kışKıl (I/10-6): bir çeşit lokma tatlısı.

*burda da lokma tatlısı dēler böle biz de *kışKıl* deriz. he he lokma tatlısı gibi bi şey böle hamurdan yaparlar. yāda pişiriP tatlıya bandırırlar bāzı şeker sepper şekerli yaparlar.

kile (II/4-9): kilo.

*şimdi şu anda o būdanın *kilesini* otuz kırk liriye vermezler.

kirkiT (IV/12-18): dokumacılıkta atkı ipliğini sıkıştırmak için kullanılan, demirden ya da ağaçtan yapılmış dişli araç.

*onu tohurken *kirkiT* varıdı eliyne şe yaPar o onun bi āletidiğ. bi de bi mazman diyolar o da var. arayırım da bulamāyırım. şey var o dedim kirkiT var bende de.

ƘirƘiT (IV/4-15): bk. kirkiT.

*iƘi tāne şey dört tane odun bi denesi üstünde biri altında iƘi de yannarında. *ƘirƘiT* büyüğü de toKmağ.

kirman (IV/11-43): elde yün eğirmeye yarayan araç.

*ondan sōra onnarı bōle teşiyneğ eyirirdiK. teşilerimiz vardı terşi derdiler *kirman* derdileğ kirman. aynı yumağ yapardılar habı satılan u günler °gibi. ipi bi uçunu oriyá bālardılar bi uçunu buriyá burdan oriyá ordan buriyá bu ğalnlık olduKTan sōra da aynı saç örKüsü gibin örerdiK.

ƘoltuK (I/3-11): eski nişan törenlerinde damatla gelinin konuklar karşısında yanyana oturmaları.

*dāmat gelmez bağ ha şığdı son zamannarda dāmatı da götürüyolar nişana bi *ƘoltuK* yapıyoruz diye *ƘoltuK* derler.

kom (IV/15-54): üstü toprakla kapalı ağıl, davar ağılı.

*ğışla var orda ğoyun sāğımış da süTü akıTimiş ora neydi *komlar* miydi. komlar sanki komlar mı? hē işTe o böyük evliyānın altında bi ormannıK bi yer var ismi komlar. o adamın orda komu varımış. hanı davar komu olı yá.

köm (VI/11-51): bk. kom.

*āal üsTü açuKlar ğoyun ālı denir. yoK ğıyılari baTla çevrülü. *köm* malıñ yattü kapalı yeri. he mal ālı ğoyun ālı geçi ālı õle.

köpür- (I/16-42): toprağa atılan tohumun bitmesi, yetişmesi.

*ğışın mesela ğarın altında o tohum ğalırdı baharda hemen *köpürür* biterdi.

kör yol (VI/1-75): bağlantısı olmayan, kapalı, çıkmaz yol.

*ābē hayvannan veya yörüme tabi. bin doKuS yüs ellē yedide mi ne bu altıñdan bi yol bālandı dorula aşşā yoğ. habı aşşā kürTün habı aşşāıdaydı *yol kör* burdan Torula

gideş. uluköylüleş yörüme gelişdü oraya araba yolu yödu habu aşşai kürTüne araba yolu yödu onnar yörüme gelir.

körüg oyunu (I/10-36): düğünlerde ya da köy odalarında eğlence amaçlı yapılan bir oyun çeşidi.

*eski oynnar vardır işte *körüg oyunu* vardır.

köz mantarı (II/7-36): yenilebilen, yabani bir mantar çeşidi.

**köz mantarı* toplāilar avu mantarı var köz mantarı var. bi de ğuzugöbēimi deyiler ona heüle lüle lüle olī.

KurT āzi (VI/10-65): açıkta kalan hayvanların kurt tarafından boğulmasını önleme amacıyla yapılan çeşitli uygulamalar.

*ğaynanam he he *KurT āzi* deyiler KurT āzından. bi de fasīyeden şey atarlardı fal fasīyeden. baKla falı he fal fal he böle atıyon işTe yitün haburda evlenecēin aha ikiniz bir olduK ne bilim.

ķurun (I/19-150): taştan veya ağaçtan oyularak yapılmış, ekinlerin yıkanması, hayvanların su içmesi gibi işlerde kullanılan çeşme yalağı, oluk.

*oyun yapılar ona da bir oyun yapıncā götürüP bunu ters bi şey yaptı mı götürün bunu suya basın. çeşmenin oluğuna *ķuruna*.

ķurun (I/6-52): bk. ķurun.

*şindi ĥıdırēllez allān ğünü ğündür yā. var var tabī meselā ğoĥmaz *ķurun* ğurūnuğ tepesi ğuri ğoĥmaz *ķurun* ziyāret dā tabī.

ķülür (VI/8-5): bir bezelye türü.

*arāzimiz varıdı bahçe etTük řu anda önceden misir ekeridük būday ekeridük arpa ekeridük yulaf ekeridük külür ekeridük. *ķülür* yani bezenēe varya hē una benziyo.

ķünç (II/8-40): hamur topağı, yumağı; açılmak üzere hazırlanan hamur yumaklarından her biri. hamuru açtıktan sonra ufak parçalar halinde şekil vermek.

*hamuru açtıktan sōra işTe böle *ķünç* yapısin. şunnar gibi *ķünç* yapısin küçüK şunnar gibi.

ķünt (IV/3-64): bk. ķünç.

*bi dene ğarı hamilēymiş Kōzleme yapmış küt yapmış. çocuĥ Tōmuş ki alnında bi ğocaman bi kuş var. ne oldu ola ben bugün ēriçē tutmadım küt yaptım çocūn burasına *kūnt* oldu bi kuş dōdu.

kūt (IV/3-63): bk. künç.

*bi dene ğarı hamilēymiş Kōzleme yapmış *kūt* yapmış. çocuĥ Tōmuş ki alnında bi ğocaman bi kuş var. ne oldu ola ben bugün ēriçē tutmadım *kūt* yaptım çocūn burasına *kūnt* oldu bi kuş dōdu.

ķūyle (III/1-15): tandırdaki ateşin yanmasını sağlayan hava deliĝi, tandırın hava bacası.

**ķūyle* tandurun havalandırması. tandur bildūmüz bu tandırın yanması için yaklaştık iki ūş metre diyer tarafından topraĥ altından bi hava delinin girmesi lazım altına. o hava delūne *ķūyle* denir *ķūyle*.

Ķūze (II/9-61): üstü geniş aĝızlı, iki delikli, kapaklı, aĝaçtan su kabı. aĝaçtan yapılmış küçük testi.

*üstüne de evvelden bōle dā *Ķūzeler* vardı aĝaç kuzesi. o kuzelerin suyundan. tahTadan aĝaçTan tereyāları basardılar dā *Ķūze*. onnan bi de ĥapalı şeyleri vardı onnara da su doldurur tarliya götürürdük. ōle soyuĥ saĥlardı ki.

lames (V/2-20): içine ıspanak, peynir, patates, kıyma konulup katlanmış yufka, bir gözleme çeşidi.

*yā var da gümüşanadan ğanma oralarda da var. sāde bu köye āyit dīl ki *lames*. işte lemis közleme közleme o yufka var ya saçın üstünde. sebze mebz Kōzlemenin bir çeşiTi peynirlisi meynirlisi her çeşiTi var.

lemis (V/2-21): bk. *lames*.

*yā var da gümüşanadan ğanma oralarda da var. sāde bu köye āyit dīl ki *lames*. işte *lemis* közleme közleme o yufka var ya saçın üstünde. sebze mebz Kōzlemenin bir çeşiTi peynirlisi meynirlisi her çeşiTi var.

mahna (II/9-10): mana, sebep, anlam.

*allān emriyinen peygamberin gabliyinen ne dēyisin. allah yazmışsa bi şey māna olur. allah yazmadıysa bi şey *mahna* olmaZ. bu da bēyle alursun.

makarğa çevir- (VI/9-18): makarna hamurunu kesmek, erişte yapmak.

*yuFKa açıyduK saçda bişirüydüK bõle ğat ğat havanda kesiyoduK *makarğa çeviriyoduK* bi Tekne yālı suyıla. goy hourā tabaK tabaK ye. he he kesme makarğa diyileğ õleydi yemeklerimiS uyüdu.

makara yaz- (VI/9-16): makarna hamuru açmak, makarna yapmak.

*he undan *makara yazarduK* çöreK yazarduK has undan yuFKa yuFKa yazılıydu hazır yuFKa var şimdi. yuFKa açıyduK saçda bişirüydüK bõle ğat ğat havanda kesiyoduK makarğa çeviriyoduK bi Tekne yālı suyıla.

mal Tavar (II/4-57): küçükbaş ve büyükbaş hayvanların genel ismi.

*bizim orda ayrı özel yerimiz var orda *mal Tavar* benim orda yüz yirmi iki ğoyunum varıdı.

masarıF (II/15-12): masraf, harcama.

*sādıÇ dāmatı ğorur yemegini verür. o *masarıF* ona aitTür sāduca. yani o damadın masıraFı da sādıca aididi. diyelim ki çayı sigárası meyvesi işTe.

masTa (IV/3-64): öküzle çift sürülürken kullanılan ucu çivili uzun değnek, ucunda çivi olan uzun sopa.

*bi denesi de şeýe gideceğ çift sürmiye gideceğ. esğiden bi *masTanın* ucuna bi demür şeý eđerdiler çivi gibi bi şey onu. ne olacağ bu dūrteceğsin mallar yörüye şey eđerceğsin.

mazı (II/10-8): kağrı ve arabalarda iki tekerleği birbirine bağlayan ağaç dingil.

*saban oğhu ğırılır ğavaKalan. araba ğolu ğırılır ğavaKalan. yaz onnarı heP yaz. arabanın *mazısı* ğırılır ğavaKalan.

mazman (IV/12-25): ince dişli büyük biçimde tarak şeklinde olan bir kilim dokuma aleti.

*o *mazman* ne biliyo musun? şu hayvannarı tarıyólar ya. ben onu şeKlini sená sōlím. mazman şu yéyenim. yoğ mazman büyüğTür. çizemedim yā. lağ kalem sende mi benim yetim oldümü õrendin yā? mazman şu şeKiğ yeyen büyüğdür. şõle tişleri vardır. ama ince tişleri ben buna şõle mazman budur.

meci (V/11-3): imece.

*bu da *meci* çarırđı esKiden meci çōudi ĩmecē. yā boazi tohlūna kim ēyi yemāh yaparsa ona çoK Kiderdiler.

mēel (VI/10-46): tek ağızlı küçük kazma, çapa.

*evet imece yaparduK yirmi gişi otuz gişi ĩmecēimiz olurdu. çiftē *mēel* vuruğuK dōrT beş gişi ayruluğ bōle aşkuru aşkuru.

meriK (II/1-9): samanlık.

*arpa arpa bitiy būday būday ondan sōra gem sürüydüK. saplar getirüydüK gem sürüdüK *meriKe* göyüduK biticē yōudu.

meşlebe (V/10-15): maşrapa.

*şey vardı *meşlebe* varıdı. sallar sallar gördüğ derdiğ yazı mı tura mi tura on cevizi. misal tura çıKarsa on cevizi alırdıK ondan.

mıgırıK armudu (I/14-43): bir armut çeşidi.

*armudun çāşidi çermāyē armudu vardı çermāyi çermāyi. ē efendim mıgır *mıgırıK armudu* varıdı.

minci (VI/8-29): bir peynir çeşidi.

*ÇökeliK yapallardı peşKüdan yapallardı peşKüdan unuğ bi deişū he peşKüdan. kimisi de *minci* dellerdı minci. he he peşKüden tēl peyniri yapallardı evet.

modül (IV/3-67): hayvanları dürtmek için kullanılan ucu çivili değnek ya da değneğin ucundaki çivi, üvendirenin ucuna çakılmış sivri demir, nodul.

*çocuK dōdu ki barmānın burasından bi şey asilī. valla bugün şey yapTım da çocūn barmānda bu oldu *modül* yapTım diye yāni. işte onu da derdiler artuğ ne bilim işTe ērice yē tutardılar ama şindi yoK.

mōre (I/13-56): yaban çileği, böğürtlen türünde bir meyve.

*her şey var. aluş var guşburni var. guşburni böürtlen *mōre* diyilár burda.

mukāveli (III/4-61): karşılığı, karşılık olarak.

*birini para *mukāveli* verim geT sat parān al.

musāma (I/17-61): müsamaha etmek, tokalaşma, hoşgörü ile yaklaşma.

*hoca o niķāh duasını okur herkes āmin eder. ondan sōra galkar herkes birbirlerinen *musāma* tokalaşurlar. ondan sōra şerbet varısa şerbet verirler.

muş (V/7-15): betonu kırmakta veya betona delik açmakta kullanılan sivri uçlu, çelikten yapılmış bir alet, murç.

*şindi şōle bi şey varidi onu nası annaTayım sana bōle bi telgraf yani bi ğalın delgraf deyim sana. yani demir bōle bi telgraf şōyle *muş* gibi bi denesi bu yanda *muş* gibi. buraya takılmış bōle sallanī bu da öyulmuş yāni bu buna giriyor. bōle şindi sıkıştırdın zaman buni búna guyōsun dinamitin içine guyōsun bōle bi demir parçası şōle oyuK. bu da bōle buriya demiri guyōsun şeyi dinamiti guyōysun buna ondan sōra bunu da buna guyōsun.

narh (I/19-19): başlık parası için belirlenen değer.

*ben veririm ama geriden gelen bi maddi durumu şey olan veremez deyin. *narh* diyorlar eveT narh şey yāni ğıymeti. bu urda ele de açıK var.

neyn (IV/16-52): ne, falan.

*o āş köprü varıdı o böyüK körpü *neyn* yōudu

oħur yazarın (IV/7-39): okur yazarlığın.

*bin dokuz yüz otuz dörT hesaPla. zaten gençlere dēyerim ki guvvetTi *oħur yazarın* varsa dēyerim ben doum tarīni sōleyim hesabımı sen yap dēyerim.

orus (II/13-48): rus, rus milletinden olan kimse.

*elleriñe ne geşmişse yahmış yıhmışlar o derece. yoħ *orusun* asker var askernen bi de ermeniler ğalī onnarın içinde. onnar zaten en fazla zarar vermişler burda kalannara.

otar- (II/15-47): büyükbaş ya da küçükbaş hayvanları otlatmak, yaymak.

*çoħ da çobanlıħ yaptıħ. yā otarırdın èyi *otarmazsan* yok tabi otaraçān.

ōursuz (I/12-55): uğursuz, musibet, arsız.

*sac hē ayaħlı sac basar geçer yāni. *ōursuz* olur *ōursuz* olmaması için yani gelinin ayağı *ōursuz* olmaması için. bardaK ğırdırırlar.

ögüne (I/2-100): önce, öncesinde.

*benim babam meselá o dönem atmış beşten *ögüne* trabzonda dolağardacılık yapTı.

ög (I/18-31): ön, karşı.

*makası ğapının *ögünden* camiden çıkiken verī sená.

öküZ helvası (I/19-138): yörede yapılan bir helva, tatlı çeşidi.

*onnar çeşitli yemeKler bi de en sonunda helva. he *öküZ helvası*. bu undan yapılı yā un şeker. böyle ğavrulur undan paKlaFa dilimi gibi dilimlerler.

ölelik (IV/5-44): öylelikle.

*gelin gelir şuriyá durur atınağ dāmaT ordan meyva atar elma atar. *ölelik* bütün köylü. çatıya çıhardı dama çıKardı öle getirişdiler.

pagraKa (II/9-5): baklava, tatlı.

*datTılardan da datTı yapardılar paklaga. *pagraKa* mı derler ben dēyemēyrim. paklaba yapardılar sarugu Purma yapardılar.

pağla turşüsü (I/3-23): fasulye turşusu.

*ondan sonra *pağla turşüsü* ğavurması fasulye turşüsü sen fasulye de. pağla lahanası ondan sonra ziron erişTe.

paklaba (II/9-6): bk. *pagraKa*.

*datTılardan da datTı yapardılar paklaga. *pagraKa* mı derler ben dēyemēyrim. paklaba yapardılar sarugu Purma yapardılar. hē işTe haüle yapardılar nēm.

paklaga (II/9-5): bk. *pagraKa*.

*datTılardan da datTı yapardılar *paklaga*. *pagraKa* mı derler ben dēyemēyrim. paklaba yapardılar sarugu Purma yapardılar. hē işTe haüle yapardılar nēm.

palaK (I/5-96): ayı yavrusu.

*tabi o *palaK* otu özel ot zāten. yoK oT normal oT. bizde bende palaK ayının palāna derdiler bizde şindi o şeyler eski palaK derdiler palā gidió müsün?

palaS (IV/4-18): küçükbaş hayvan kılından dokunmuş normalden daha kaba kilim, yaygı.

*sāde yünden olanı var. zilli ilim derler ona desenli. palaS derdiler ıldan yapTıKlarına *palaS* derdiler. onlarda būda urudurduK dā ço būda yıkardı būda urudurdu.

palaz (IV/12-41): bk. palaS.

*ıl kilimi var. fazla desenni olmaZ. bi de palaz dēler *ıl palazı*. dūz yaparlar onu. palaz daa fazla Őey yaparlar onu daha alın.

paldır (VI/8-22): doada sık bulunan yabani ve bazıları yenilebilen bitki eŐitleri.

*biz paldır adamiyuK *paldır* yedin miydi yāni sırgan lahana ottan doaldan ne bulursaK yenūr ne varısa.

parT (II/4-31): ekin demetlerinin baŐaklar ie gelecek biimde yıılmıŐ durumu.

*orānan toplar tırpannan bierdūK. desTe desTe bā bā otuz bā bi *parT* derdūK. otuz dene bā yaptın mı bi parT oldu. bi partTan da o zamanı devrūnde ēlli ot dā fazla arpa ıkardı.

paŐa yūzū (II/7-31): yabani, yanilebilen bir yabani ot eŐidi.

*bi dene de ot var onun adına bizim burda *paŐa yūzū* dēyiler o da yemeliK.

patık (I/6-39): genellikle iple örūlerek yapılan ayakkabı biimindeki orap (kalender ismi verilen yılbaŐı gūnlerinde bacalardan aŐaı sarkıtılarak hediye almak amacıyla kullanılmaktadır).

*kalendār tabi onu nası yapardılar ābegi oldu beŐ altı iŐi. Őindi *patık* derdiler bizde. neye derdiler biri kem ot bālamak iin kemler vardı bili misin sarılurdular bōle. biri yūzūnū Őey ēderdi unnardı biri de kōmūr vururdu patık ellerinde coPlar bi de gelin yapardu bi dede yapardu bi de bacalardan aŐŐā Őey den toplarduK den.

patık (I/6-41): bk. patık.

*kalendār tabi onu nası yapardılar ābegi oldu beŐ altı iŐi. Őindi patık derdiler bizde. neye derdiler biri kem ot bālamak iin kemler vardı bili misin sarılurdular bōle. biri yūzūnū Őey ēderdi unnardı biri de kōmūr vururdu *patık* ellerinde coPlar bi de gelin yapardu bi dede yapardu bi de bacalardan aŐŐā Őey den toplarduK den.

patōza vur- (II/9-39): mahsūlleri patoza vermek.

*keminen bā bālarduḡ ipinen hē yığın yığarduḡ. he otTan yapılmış iP. o da patōza giderdi. şey patōza vururduḡ. orānan tırpannan *patōza vururduK*. deni bi yāna sāmānı bi yāna. şimdik döverbiçerleḡ biçi getürī ğapunun önüne ğoyī.

paypaya (I/2-129): kafa kafaya, eşit, denk.

*bi ğızım bunun bi büyü okuyolar bunnar. dört çocüm var iki olan iki kız. böyühlerden on sene sōra bunnarın ikisi geldi *paypaya*. onnar paypaya böyühler he on yıl.

perdiye ğo- (IV/11-7): damatla tanışacak gelinin yüzyüze gelmeden perde arkasından damatla sohbet etmesi.

*cgelini cgetürdileḡ *perdiye ğodular* bize esKiden öğüne perde çekerdiler bi dene beZ. gelin otururdu şindi cgelin tanimeya demiş ki görü müsēn acaP şehirli mi ğalacaḡ yanımda köylü mü.

peşKir (IV/12-43): genellikle pamuk ipliğinden dokunmuş ince havlu.

**peşKir* aynen dōru. şimdi bi ğaynım var. o heP bu esKileri sen gibi araşTırırđı.

peşKüdan (VI/8-28): çökelik ya da tel peynirine benzer bir peynir çeşidi.

*Çökelik yapallardı *peşKüdan* yapallardı peşKüdan unuḡ bi deışü he peşKüdan. kimisi de minci dellerdi minci. he he peşKüden tēl peyniri yapallardı evet.

peşKüden (VI/9-3): bk. peşKüdan.

*daşlarsın duz atarsın çökeliK edersin. şeye basarsın minci derler tuluma. hē çökeliK derler he he *peşKüden* he peşKüden deller.

pey (I/11-2): yıkılmış, eski taş duvar kalıntısı.

*hanki yā o cinavuzda var ne bilim. çoḡ esKidür. köyün ilk yerleşimi de orda altTa. kalenin ğarşısında eyle ordan *pey* mey çıkar yāni pey pey. yapılmış bina şeyleri çıkar. tahmini dīlār Ki yani köyün üsT yerleşim bölgesi ora.

pır (IV/12-1): ardıç ve çam ağaçlarının yapraklı ince dalları, ağaçların budanmış ince dalları.

*o bitKilerden dedigi bizim aşşāda bi *pırın* üzerine topraK döḡmişler orda bitīdi. bostan boyası derleḡ bilü musun? onun Kōkünü onu alıyōsun onun kökünü ğuruTuyosun yaPrāımı deyil.

piran (VI/2-27): plan, yöntem.

*o ge^cenin birinde aliyi yanına bi arkadaş dā ordan gaçiy. iniy ordan aşşā derēye. o tabi ki o gündüzden gidicēi yoru birāz *pirannar*. ordan uharı çihiy oriya.

polceviḥliK (VI/2-7): bolşeviklik.

*o ahır içinde *polceviḥliK* çihiti da gētti görđü yoḥsa türkiye govalamadı onu. orda ihı türlü Kabul eyle ki ha şimdi bizde yani iki üş partı var dā orda da birbiḡüne girdileḡ.

poşKa (V/3-43): bir çeşit soba.

*sobiya *poşKa* derdileḡ burda çay bardāna istiKan annadın mı.

potin (VI/2-43): iskarpin, erkek ayakkabısı.

*bizim zamanımızda mı *potin* yā. he eskiden çaPla varidi ḡabaralı. ha alTı ederdi kaTır kuTur ama askerde potin giyerdik. çabula çabula ḡabara vuruḡdular altına habu Topūn.

purçuKlu (III/3-59): havuç.

*meselā dilimizde biz havuca *purçuKlu* dēriz unnar da purçuKlu derler. yāni şeyler āzeriler de purçuKlu derler.

puşu (IV/4-22): mısırın koçanını saran yapraklar.

*hasır mı puşudan mısır ununun şeyinen *puşu* puşu derler. mısırların şeyinden koçánından yaPraḡlarından sarar hasır tokurlar. ḡaynar suya soḡılár.

puşu (IV/5-62): başa sarılan, çevresi saçaklı, ipek örtü.

*zaten esKiden *puşularla* şey yapılır şey vardı. puşularla şey yapılyodu ne didin ona peçe gibi bi şey. onu ḡaldırırılardı başından o şeyi fesi felan ḡaldırırılā ḡadın artık normal ḡadın olur yāni.

rum tiki (I/17-134): bir horon türü.

*bi de *rum tiki* deydiler *rum tiki*. rum tiki tiki devamlı tik oynardı.

sāan (II/8-44): süt veren, sağılan hayvan.

*benim *sāanım* yoḡ ya ben beyim öldüKTen sōra ūraşmim.

saçı yemegi (IV/10-3): düḡün törenlerinde bütün misafirlere verilen çok çeşitli yemek.

*ondan sōra dūüne bir gün ğalarah bizde *saçı yemegimiz* vardır. saçı yemeği diye bi yemegimiz vardır. bütūn köylüye yemeğ verişin.

saçu (II/11-16): oğlan evinin gelin evine düğünde ikram edilmesi için gönderdiği et, kuruyemiş vb. armağanlar.

*ğoyun olurdu *saçu* derdüleğ ona. yollardılar orda adam onu keser orda gidennere yemeğ verürdü. tabi bu köyün dışında olursa. hē meselā burdan ğarşı köye giderse oraya saçu derdüler gönderürler bir ğoyun mu iki ğoyun mu artuK neyise. orda keser adam onnara yemeğ verür giden dūrçülere.

sahla- (II/9-63): muhafaza etmek, sakınmak, himaye etmek, korumak.

*onnan bi de hapalı şeyleri vardı onnara da su doldurur tarliya götürürdük. öle soyuK *sahlardı* ki.

sahla- (IV/3-90): büyükbaş ya da küçükbaş hayvan bakmak, muhafaza etmek, yetiştirmek.

*ineğ *sahlardılağ* tosun *sahlardılağ*. ğoyun *sahlardılağ* ğuzu *sahlardılağ* keÇi *sahlardılağ*.

sārhoş bari (I/12-36): yöresel bir halk oyunu, bar oyunu.

*barlardan erzurum barları bizim burda hePisi geçerlidir bilirler. *sārhoş bari* bilmem ne bari geçer onnar. dizden ğırma hē bayburt bari işte.

sarp- (VI/10-25): serpmek.

*heç gelen işTe bi çay verürsün çorba verürsün eline bi su verürsün eve dōru yāni berekeT *sarpar*. ğapıya ya ğuran ğorsun ya ekmeK ğorsun ğuran ekmeK uniyne içeri girer.

sarugu Purma (II/9-6): sarıklı burma, bir baklava çeşidi.

*datTılardan da datTı yapardılar paklaga. pagraKa mı derler ben dēyemēyrim. paklaba yapardılar *sarugu Purma* yapardılar.

saruħlu burma (II/8-43): bk. sarugu Purma.

*bizde hı hı bizim buranın baklavası *saruħlu burması* su bōrēi mēşurudu. saruħlu burma he he.

sātán (IV/13-45): zaten.

*gasTeyi şeyle hafifTen bēle etTiKçin o halīyle *sātán* zıgara gimin gıvrılı.

sayıcu (IV/15-32): vergi almak için hayvan sayımı yapan kimse.

*şindi ben yeni gelin geldim sayıcular geldi artuK ayını bilmēyrim yavrım. *sayıcular* sayı sāyī goyunnaşın yavrulama dönemi mi oliyo o zaman.

sehil (I/17-59): büyü, nazar.

*hē ondan sōra otururlar bi masa görler. masa masanın ortasına bāzı keren bi bıçağ kaçarlar ki şey étmesin. o bi ādetTir. onu kaçarlar K̄i kimse hanı *sehil* şu bu dediğodu gibi dāvalar çıhmasın diye.

sēirTe sēirTe (II/7-22): acele acele, hızlı hızlı, koşa koşa.

*ordan da *sēirTe sēirTe* gel tanduru yağ. hamur ét eħmeħ bişür. sabaga hazır olaÇaK yā.

serçegözü (II/16-27): yenilebilen, yabani bir bitki çeşidi.

*tilkiğuyruğu olī TahmuT olī. gelinbarnā da yaz. danatePeSi yaz *serçegözü* yaz.

sert güneş (VI/8-17): yakıcı, kavurucu güneş ışığı.

*yīn yaptımıyin *sert güneşe* dökerdük şeye saÇarduK harmana hē güneşe gökyüzüne bulut geldi mi ezilmezidi. sert güneşe olurdu. bunu efendi evürürdük çevirürdük saman olurdu.

set (III/1-14): üstünde minder bulunan tahtadan yapılmış alçak sedir.

*bi bölümü oturmaK için o oturma bölümünü biráz yükseK yaparlar. yāni oriya ğadar. he *set* ama set tahTadan yapılır.

sıksara (I/12-34): üç ayak benzeri, kemeñceyle oynanan bir halk oyunu.

*davul zurna kemeñce de çalar tabi tabi. yani hē aynı sizin ğoronlardan *sıksarayı* oynardılar. dizden gırma neyidi bu sallanmanın adı neydi.

sınıhçı (I/7-2): kırık, çıkık bağlayan kimse.

*esKiden ābegi şindi ayān burkuldu dā burda üş dene ğadın varidi. *sınıhçı* ha öle gibi bi şey.

sınıKÇı (I/7-2): bk. sınıhçı

*bizde *sınıKÇı* vardı ābegi doktor onun yanında neyīdi yā. yō yumurta dēil o ğadınlar diyālim ayān burkuldu dā alırdı çileti başlardı çırtmāya.

sınıkÇı (II/10-31):bk. sınıhçı

*yaz barduzda bi dene *sınıkÇı* dede varımış. ğırılıÇı sınıkÇı. başı argıyan barduza gelür türühlülerin başı ārıyan. ğolu ğırılan barduza gelür eli ğırılan barduza gelür.

sız- (II/8-25): sızdırmak, süzmek.

*o da aynı fasulyēnen fasulye goyīsın şişī. bu yarmaynan haşlāysın az buçuK. ondan sōra da şey edīsın onu *sızīsın*. sōanını etini metini şey edīsın gendüme pilavı bişürim.

silak (V/9-32): silah.

*mermi ata tuta giderdiler horonnan. tabı tabı ha şindi ğıT *silak* o zaman herkeSTe vardı. tūfāh dabanća.

sīn bōa (IV/16-22): yabani boĝa.

*onun şeyi var kerāmeti mübāreK adamın. o yanısı gece *sīn bōalarına* ğoşarımış. ğalKarlarımış Ki sīn bōası allahın aslannarı. ğalĝarlarımış Ki dēy habōle āşlar arduşlar bu harmanlarda ulan nasıl edī bu ğara hasan.

sini (IV/13-29): yörede özellikle düĝünlerde ve bayramlarda yapılan bir baklava, tatlı çeşidi.

*taTlı *sini* yapırık biz ān baş duTulan sinimiz de mi *sini*.

sorgun (I/13-37): çalıya benzer bir çeşit söĝüt, sepetçi söĝüdü. yörede genellikle buĝday hasadında kem bağlamak için kullanılmaktadır.

*peşine gider bi adam bāĝlar. *sorgun* sorgun kemiynen. söyüt yani söyüt kemiyle bālar. bi de tarlanıĝ saPı uzun isā kendinden bālar kendini bālıyor.

söve (II/13-14): kapı ve pencerenin yerleştīĝi kasa, çerçeve.

*söve de ğapının yanında kasa kasa. habu söve habu söve işTe. burada tāriF edersen dā iyi annar adam. nerelisin sen? hou altındaKine eşih derler buraya da söve derler.

sövün- (IV/8-13): sevinmek.

*şeyrandan. tenekeyi aldı mı sövün̄idiK ulan gaZ gel̄i böyüK teneke gaZ. yırım̄eynen getir̄idiK heP onnarı yoḥ yoḥ. *sövün̄üdüK* duz getir̄iriK gaz getir̄idiK.

söȳİT (II/7-32): söğüt.

*bi dene de ot var onun adına bizim burda paşa yüzü d̄eyiler o da yemeliK. onu da b̄öle diyelim dal aç̄ıy heb̄öle şey kibi *söȳİT* yapr̄a kibi dal aç̄ı.

söz kesen (I/19-136): düğünlerde tüm yemeklerden sonra verilerek yemeğin tamamlandığını belirten sütlaç tatlısına verilen mecazi ad.

*guru fasulye bunnar yendi mi en sonunda *söz kesen* derler hanı sütlaç söz kesen.

suvan (IV/8-26): soğan.

*bişerdi bişerdi s̄oradan da ȳamı yaKardıK *suvan* gördüḥ ne olsa gördüK. et gördüK h̄e he keşKeK.

suvar- (VI/5-32): sulamak.

*espiyeden geldi bunnar bizim buralar z̄ametli yer deyim s̄a. suvarırsan bi şey getirirsin̄ meydana *suvarmadın* d̄a heş bi şey ol̄m̄i. her şeyin başı su. aşş̄ailar gibi d̄eil burası. aşş̄ailarda ȳamur çok ol̄i. o da benim öl̄um. her şey ol̄iy ama hep suyileḥ. *suvarmadın* tamam.

suya bas- (I/19-150): düğünlerde yapılan oyunlarda ceza alan kişiyi götürüp dereye atmak.

*bazı o deliğannılar götürür *suya basarlar*. habu harşiT çayına çok götürüp basTılar. deliğannılar şey yapmıyo hani paradan kaçmıyollar. oyun yapılar ona da bir oyun yapınca götürüp bunu ters bi şey yaptı mı götürün bunu suya basın. çeşmenin oluḡuna kuruna.

süpürt- (II/9-67): değnekle vurmak, kovalamak.

*masT̄ayı aldı birimizi bi tarafa *süpürtTü* birimizi bi tarafa. h̄e çubuh̄ h̄e hepimize de ḡızdı.

süt kes̄i (VI/9-5): kaynayan süte ekşi yoḡurt katıp sütü kestirerek yapılan bir peynir çeşidi.

*he yourtTan süTe ḡoyaruk peynir yaparuk *süt kes̄i* eşi yourT kesiyu o süTü.

süt tırmıTı (VI/10-69): yabancı, yenilebilen bir mantar çeşidi.

*ğuzugöbē ğaragulaK *süt tırmıTı* doruK tırmıTı eliK tırmıTı bunnarı biliyuK. bi de şey şeyde biter mantar evleK deriz eskideğ eveT.

sütlü (VI/1-15): sütlaç.

*datlı yapmazdılar o zamannar datlı yok kime datlı yetüşTürücēn ya para nerde şeKer nerde. orāya olurdu sütlaş *sütlü* yapardılar eskiden sütlaş yapar.

sütlüçân (IV/1-5): kırılğan, yumuşak tabiatlı, zora gelmeyen.

*undan sōrá dūrçü gideller allān emriyinen peygamberin ğabliynen isteller ama bōle dāmaT ğız bir arēya gelmeZ eški ādet. şimdikiler zāten *sütlüçân* gibi.

sütTaş (IV/2-38): sütlaç.

*ondan sōra yemeğlerden dedim gibi bağ köfTe sarma keşKeK pilaw sütlü. *sütTaş* derler ona biz sütTü derdiK.

şeb (IV/12-6): şap.

*ona şey ğatıyodular eski dilde *şeb* diyodular o şeb neyise. şey bōle tuzun çekilmemişi aynı tuz. bi de boya vermesin diye tuZ ğoyarlar. belki de o şebi onun yerine ğullanıyolar. hani boyatTığın elbiseden boya çıhmasın diye.

şeshāne (I/19-159): gelinin at üstünde götürülen çeyizi.

*diyelim āa ğızıysa iki at gider. o *şeshāne* dedimiz bi taraFında sandığı içinde cehizi. bi taraFında yatağ üstüne atarlar bi ğalıyı. öbür şeyde dēyelim yedeğ bi yatağ. ğalı kilim ona şeshāne derler oluşmasına.

şirdaş (VI/3-15): ulaştırma, getirme.

*şimdi bişme orağnan orağnan biçerdüK. o alırdıK hayvannan *şirdaş* ederdıK harmana. habüle harman varidi.

TahmuT (II/16-26): yenilebilen, yabancı bir ot çeşidi.

*tilkiğuyruğu olı *TahmuT* olı. gelinbarnā da yaz.

tân (VI/1-56): buğday tanesi.

*ordan harman ederdik onu bazısı harman makinaları vardı makinası olmayan da yapaylan savururdu onu rüzgara saman giderdi ileri *tānī* düşerdi haburaya.

tandır şurtu (I/5-138): tandırın yan kısmı.

*ğıldan örüyodu ya çul eskiden onun üstüne gördular altına girerdiler tandır şurt. tandırın şurtu *tandır şurtu* diyolar ona.

tar (II/2-20): yol, taraf.

*cuma gün perşembe günü öğleden sora oldu mīdi ata bindirürdüler dolanur garşu bizim *tardan* dōru geçer.

tarçılı (II/3-5): ilkbaharda hayvanların çok yiyerek şişmanlaması, semirmesi.

*meselā ilç biz ilç biz *tarçılı* derdik. yāni goştümüz öküzler tarlada SİFT sürerdüh ya.

taydış (I/17-35): yaşıt, eş, denk.

*bayannar duyar daha çok veyahut da *taydışler* duyar haber verürler. ki meselā filancıyla filancı birbirini istēyi. akran he akran.

telövizyon (V/2-9): televizyon.

*dünlü mūnlü o eskiden millet *telövizyon* melövizyon yoKTu.

tēriF (II/2-8): tarif.

*bi tenesi meselā gaynanası. ğıza *tēriF* ederdi ki habu falancılar bizim yaħınnamız hāberin olsun. o ğız da dā heç kimsiye görünmeZ.

ters rüzgar (II/15-29): ekinler için zararlı olan ve estiğinde ekine su verilmemesi gereken rüzgar.

*sulama he sulama bizde suvarmaK deyilār. e işTe yāni *ters rüzgar* estin mi su verme çarpar. ters rüzgar üstTen gelür balKar alttan gelür balKar deniz doldurur.

ters yel (II/15-31): bk. ters rüzgar.

*balhar ēyidür yani su yerine geçer. eyi olī ters eserse çalınur būday ince olur. hē lodos *ters yel* derük biz. yaKar būday gavurur hē.

teşi (IV/12-13): yün eğirmeye yarayan tahta araç, iğ.

*yoĥ Kırmán eyireceĕin ipliĕ eyiriĕken ğullandĕm. kirmen *teĕi* teĕi ayrı. teĕi de ama o kirmen da ğullanıyolar onu da iKisi. teĕi ucu Şey olan biraz uzun Şeyi kirmán bu Őeĕil olan. ortasından bi Şey ıkıyo yukarı.

tur (II/4-38): harmanı geminen sŕer saman yapar. dene yapıyór ondan sōra getirĕ bunu bōle toplĕr *tur* yapĕr.

*bak Şimdi bu ũstũnde harmanımız var bizim. orda gem gem derdiler iki iyT ŕkũz ğoŕar. harmanı geminen sŕer saman yapar. dene yapıyór ondan sōra getirĕ bunu bōle toplĕr *tur* yapĕr.

turnaP (IV/15-15): orak bierken sırayı en ŕnde kimin bitireceĕi yōnũnde yapılan yarıŕma.

*beŕ on adam alırduK *turnaT* giderdüK tŕrkũ sōylerdüK. *turnaT* deyrŕK Şimdi oraĥ bierKen *turnaP* dediĕhleri de yarıŕma yāni kim ŕnden gideceK.

turnaT (IV/15-15): bk. *turnaP*.

*beŕ on adam alırduK *turnaT* giderdüK tŕrkũ sōylerdüK. *turnaT* deyrŕK Şimdi oraĥ bierKen *turnaP* dediĕhleri de yarıŕma yāni kim ŕnden gideceK.

tısrıtı (IV/1-62): tısrıtı, homuranmak.

*topu aardım bu bená elme takmaK iin ŕraŕırdı ben fũze ğebi ğedirim ğavuŕamāya *tısrıtısından* yıkıdı ortalĕ. bōle ğenŕlimiz bōle hay huyunan ğeŕTi.

tĕ maĕinası (II/9-41): savrulmaya hazır olan buĕdayın samanla tanesini ayırmaya yarayan makine.

*ŕimdik dŕverbierleĕ biĕi ğetŕri ğapunun ŕnũne ğoyĕ. evvelden tĕ maĕinası deydiler. *tĕ maĕinası* da ıKan sapı esĕiden onnara vururduĥ. onu bierŕrdŕler bi de kŕreginen atardı bēyle tĕ maĕinesi.

tĕliFon (III/5-7): telefon.

*oturun dedi siz ayĕzi iin. *tĕliFonu* eline aldı karayollarına tilifon atı. falancı kŕyŕn yolları derhal aılacaK.

tilki (II/15-18): dŕĕĕŕn zamanlarında erkek tarafından kız tarafına bir oyun ya da adet olarak ğŕnderilen erkek kimse. (Bu kiŕi antasında bazı hediyelerle kız tarafına

gizlice gönderilir ve kız evine varana kadar kız tarafının gençlerine yakalanamaması gerekmektedir. Yakalandığı takdirde çantasındaki hediyelere el konulur ve türlü cezalara maruz kalır.)

*érkeK taraFından ğız taraFına yenge bi de *tilki* gider. tilkinin görevi yengelere sâhib olmak. yengeleri kaçırabiliyo ordan meselâ diyelim ki bi kişi kaçırıP gizleTebiliyoğ. tilki yengelere sâiP olacak ama kendine de sâiP olacak. tilki azġnı götürmeK zorunda.

tilkiğuyruğu (II/16-26): yenilebilen, yabani bir çeşit ot.

**tilkiğuyruğu* olġ TahmuT olġ. gelinbarnâ da yaz. danatePeSi yaz serçegözü yaz.

tomara (VI/10-75): pazıya benzer, sapları pişirilerek yenen, kendi kendine yetişen bir çeşit bitki.

*ğene de toPlıyoK unnarı gene de yeyoK. *tomara* deyillâr galdiriK derük biS. õle ğabalaK bi de ğaldirġn bi deyişġ var unu da ğabalaK deller.

topaş bûdası (I/8-42): bir buğday çeşidi.

*õbür baharda mesela bûday ekersin o peK fazla yetişmez yâni. aynı bûda çeşitTi bûdalar da vardı mesela *topaş bûdası* vardı yazlık bûdası vardı ğara bûday vardı yüksek. yükseK olur yâni daha büyük olur.

tök (I/19-165): oyun oynanan aşıġın şişkin düz tarafı, üstü sayılan kısmı.

*şindi oturur derler ki töġü benim çiġi benim alçısı benim toKanı benim muga gelişe ortağ. muga hani bu şindi aşıK ya. burası *tök* üstü bura hou şeyli yer çiġ ora benim bura benim burası alçġ benim burası tokan benim.

Tömbelek (VI/11-32): ramazan ayında ya da farklı özel günlerde çocukların ya da gençlerin ellerinde ses çıkaran bir alet ile kapı kapı gezerek bahşiş toplaması adeti.

*ama burda şey ramazanlarda gençlerin hau dolaşması varımış. *Tömbelek Tömbelek* çalarlar tenekeynen bahşiş toplar evet evet.

tula (II/13-27): tuğra.

*tarbas da dërdiler ki *tula* bas burda esKiden şey varımış da nası diyeK. tula tula varımış eskiden tula vardı ya o tula bas varımış burda da sōradan olmuş tarbas. tula da mõhür gibi bi şey işTe.

turşu vur- (I/5-123): turşu kurmak, turşu yapmak.

*mesela adam atıyorum erzurumda adam alırdı lahana turşusi bilmem ne *turşusu vururdu* kışın yerdi.

tut (I/9-1): dut.

*he ğalendár çocuĥlar ğapı ğapı dolaşırdılar. işte bi şeyler verirdiler. meselâ *tut* varısa tut elma varısa elma.

tüĝan (VI/1-65): dükkan.

*haburdan alıy *tüĝandan* unu dedim unnar yapıy unu ama daş fırında bişiy dâ lezzetli oliy.

türlü devür (II/11-18): farklı farklı, çeşit çeşit.

*eveT eveT onnar da *türlü devür* şeyler yapardıĥ gelinin öĝüne şey çıkardı adam çıkardı pēhlivan çıkardı. soyunurdular bilmem ne éerdiler.

Tüvân (VI/3-14): döven, harmanda buĝdayın sapı ve tanesini ayırmaya yarayan, alında keskin taşları bulunan ve hayvanlar tarafından çekilen ağaç alet.

*öküznen öküz varıdı. öKüznan *Tüvân* harmanı saban kara saban. şimdi bişme oraĥnan oraĥnan biçerdük.

umuzluĥ (I/19-49): su kablalarının takıldıĝı bir taşıma aleti.

*diyor ki sen paĥar biz paĥar diyoruK yahuT çeşmeye ğaPları umuzluKlar sırtı. o ğabların takıldı *umuzluĥ* deyirüh ona da. hatTâ cakKol deriz.

undan geri (VI/9-2): ondan sonra.

*yavrum esKi şey ğatı yayuKta yayarsın. sütü bişürüsün mayalarsın āaç yayūunda yayarsın. *undan geri* ğaynaTuşsun süzme olur.

uriya (II/2-35): oraya.

*yabancı bi köy olsa zâten ğaynanası ğaynaTası alur *uriya* götürür. bu iş bēle bu şekil bitTi.

urus (II/2-76): rus.

*babam gümüşhanadan ğazma getdünü ahluma geli habu *urus* ğazmaları deyürük yá. getürmüş de getürdü de o halk yolları kenarlarını bēle eşiP de yol ettüklerini ahluma gelir.

üstünde çal- (II/14-2): düğünlerde davul-zurnanın kız ya da oğlan evinde bulunması, düğünün yapıldığı taraf.

*evet bağ düünlerimiz üç gün oğlanın *üstünde çalardı*.

üşü- (II/4-50): ekinlerin, özellikle arpanın düşük ısıda kalıp don olayına uğraması.

*ğırāy zamannarında ğar yāmur çise vurursa don yapTı mı teze bitmiş arpa *üşür*.

vakti ikile- (II/5-15): ilk seferde verilmeyen kız istemek için tekrar görücü gelmek. ilk seferde kız verilmez ve bu tabir gündeme gelirse ikinci seferde kızın verileceği anlamına gelen bir söz olarak kullanılır.

*kızı bi seFerde vermezlerdi giderlerdi allahın emrini gündeme getirirlerdi kız o sefer verilmezdi. derlerdi ki *vaktini ikile*.

vıccak (V/8-19): küçücük, ufacık, güçsüz.

*kim de var kimde yoğ āleđTirik yoğ. lóküs de deildi habule ufacıK gazlan yanardı *vıccak* bi lambacuK yāni.

vur id- (IV/1-25): halletmek, çözmek, organize olmak.

*bu işi *vur idiP* gediler gelinin gapıyá dayanılır.

yaban ağleTi (I/7-40): yaban armudu.

*demiş heriF haydi hou meyvaları şey édeK bağağ nérde toplayağ. götürmüş ahledin üstüne habu *yaban ağleTleri* var ya bilmem işte bi şey etmiş bilmem ne edim şeylerini habunlar mı sizin meyvalar.

yaban soanı (I/1-40): yenilebilen, yabani bir soğan çeşidi.

*soan tabi ne dördük ona soan *yaban soanı*. nāne her taraf nāne nāne normal nāne var arnuK aynı ismi aynı.

yala yuz (II/2-33): yalnız, tek başına.

*iki üç gün sonra ğalkar ğızın babasına gider. *yala yuz* yāni olanla bārābar dēl.

yalo yuz (II/2-38): bk. yalayuz.

*ha ŧindi benim meselā benim iŧim olsa tarımda haburayı ben *yalo yuz* yapamam kimseyi götüremeZsin. çünkü adamın ihtiyacı yoK.

yalōz (IV/8-28): bk. yalayuz.

*her bi ŧey de yapıdıh. evet *yalōzudum* tekidim çocuK küçühTü çocuĸlar. dālarda biçerdım biçerdım gelir ineh sāg yemeK hazırla.

yanısı gece (IV/16-21): sonraki gece ya da aynı günün gecesi.

*onun ŧeyi var kerāmeti mübāreK adamın. o *yanısı gece* sīn bōalarına goŧarımıŧ.

yanki (V/10-25): yandaki, taraftaki, diĸer tarafta bulunan.

*bu *yanki* bōreKTen yapardiler ĸuru bōreK yapardiler.

yarı gecelere (I/17-118): gece yarıları.

*onu yakalarsalar zāten *yarı gecelere* ĸadar onu oyun yapardılar o tilkiye. iŧ kalmaz ēderdiler uyutmazdılar çoK iŧler yapardılar.

yas al- (IV/3-78): yasa gitmek, baŧ saĸlıĸı dilemek.

*Çenāze öldü herkeŧ yas tutar o gün. cenāzeyi yurlar yıĸarlar ĸonu ĸonŧu toplanur Kötürür yerine ĸor gelürler. yas evine gelürler *yas almıya* öle baŧın sā olsun derler.

yatır- (II/4-22): hasat etmek, toplamak, mahsulü satıŧa hazır getirmek.

*yüz ton pancar *yatırırdum* ben yüz ton yüz ton pancar yatırırdum.

yayĸa- (II/9-31): yıkamak, temizlemek.

*bebegü çimdürürdüler iŧte yurdular *yayĸardılar*. bebegin ĸırĸında da gelür ĸuran oĸuTurdular.

yazlıK (V/12-13): baharda ekilen buĸdaya verilen ad.

*baharın ekilen de baharın biterdi. *yazlıK* derdik bi de güzlüh derdiler iki dene. aynı buyday zamannarı farklı yetiŧme zamannarı farklıydı.

yazlıK būdası (I/8-42): bk. yazlıK.

*öbür baharda mesela bûday ekersin o peK fazla yetişmez yâni. aynı bûda çeşitTi bûdalar da vardı mesela topaş bûdası vardı *yazlık bûdası* vardı ğara bûday vardı yüksek. yükseK olur yâni daha büyüK olur.

yē (IV/3-68): yeğ, daha iyi, üstün.

*işte onu da derdiler artuğ ne bilim işTe ērice *yē* tutardılar ama şindi yoK.

yemliK (I/1-44): yenilebilen, yabancı bir soğan çeşidi.

*nası bi şey var hourda dā çayı var mı bi parÇa kıparT da gel dā çayı. *yemliK* ot ğibi bi şey çī çī *yemliK* çī. çok büyük bir ilaç. adam kanser olmuş doğTor demiş ya sen hiç *yemliK* yemedin mi?

yemliK (II/7-29): bk. *yemliK*.

*ne bilüm var gelincüK var evelih var *yemliK* var haşğaş var. he doadan ēle güzel olū ki onun ğavurması da güzel olī çorbası da.

yemişKen (II/16-18): yabancı, yenilebilen bir meyve çeşidi.

*yemişKen *yemişKen* olur ğuşburnu olur datlu bi şeyler dālarda olur böürtTen olur.

yenge bin- (IV/2-16): damatla birlikte gelin evine giden yengeler ya da tecrübeli kadınlara verilen ad.

*yenge derler yenge mesela olana *yenge biner*. biri küçüh yenge biri böyüh yenge dōru mu. bacısı biner ğalası biner. böyüh yenge Kıçüh yenge paylaşırlar.

yēni (III/6-13): bk. *yē*.

*o cırıT iki taraflı atlara binerler ellerinde bu zopalar annadın mı. zopalarla birbiğüne atardılar. at burda ğalmadı at burda dā *yēni* olurdi.

yer ğazanı (II/7-8): topraktan yapılmış büyük kazan benzeri ğüveç.

*ama bilmēyi ki topraktan yapma bi şey sōumayı ğaynar devamlı. ğazan topraTan yapılmış bir ğazan. *yer ğazanı* ğēbi bi şey.

yer ğıyaran (IV/8-35): yenilebilen, yabancı bir mantar çeşidi.

*toplardıK da bu yıl olmadı hēs toplamaduK. *yerğıyaran* eweT ğızıl mantar ğuzugöbēy. evet bi de lezZetTi olurdu ki. haşlıdıK ondan sōra sığıdıK ğavurıdıK yiyidiK eveT.

yıllıh (I/13-32): eylül ayında ekilen buğday çeşidine verilen isim, ceget olarak da adlandırılır.

*baharın ekilen gızıl buda dierleri de güzün ekülür. *yıllıh* derler ona yıllıh Çeget. yoğ baharinkine deyil güzünküne. o biter serilir toprā.

yıyka- (II/15-3): bk. yayka-.

*haberi hoca veridi hoca biz biliyúK hasTa biliyúK. ondan sora da hoca sela veri. adam *yıykılağ* galdırılağ mezarını eşi mertēini getüri suyunu goyuyo işte hep gomşular deFnedi gelini.

yon- (I/5-44): yontmak, bir şeye istenilen biçimi vermek için dış bölümünü keskin bir araçla biçmek.

*oraların fazlalıkları böle *yonuyolar* ki düz olsun (I/5-44)

yêrî (IV/3-46): yürüme, adımlamak.

*ondan sora göre *yêrîdü* artuK gerirdü *yerîmezdi*. eyle derdiler *yerîmezse* cāminin önüne götür de ilk çıkan cāmiden makasınağ kessin bi iPi.

yu- (IV/3-78): bk. yayka-.

*Çenāze öldü artuK mezeri eşerler yas Tutarlar. Çenāze öldü herkeş yas tutar o gün. cenāzeyi *yurlar* yıharlar gonu gonşu toplanur Kötürür yerine gor gelürler.

yu- yayka- (II/15-1): yıkamak, temizlemek.

*he cenāzede işTe *yuruğ* *yaykaruğ* deFnederüh.

yuFKa yaz- (VI/9-17): yufka açmak, börek yapmak.

*he undan makara yazarduK çöreK yazarduK has undan yuFKa *yuFKa yazılydu* hazır yuFKa var şimdi.

yukKa (VI/12-11): yufka.

*tatlı ne yapıyolardı biraz önceden su bōrē açılıyodu. evet düğün için. ondan sora yuka *yukKa* açıyoduK.

yü- yayka- (IV/8-39): bk. yu- yayka-.

*yemliğ gızılca gızılca da pancarı toplıdik getiriP haşlıdik *yüyüP* *yaykıyP* haşlıdik.

yūr- (IV/4-16): yün, pamuk vb.ni iğ ile büküp iplik durumuna getirmek, eğirmek.

*KırKıT büyüğü de toKmaḥ. K̄emkden bu yana gel̄idiler köylerden *yūrmiye*. çeşidi var nahışlısı var ondaḡ sōra sāde güzeli var.

yük tut- (I/5-100): yüklenen cisimleri karşılıklı olarak dengeli olması için sıkı şekilde bağlamak, dengeli biçimde yük yüklemek.

*o arKasına güveçin tayın arkasına ḡoydū zaman ki güveşler̄i biḡbirine bālı tutsun. yük tutuyodular ona *yük tutmaK* derdiler.

yüzük oyna- (II/10-39): özellikle kış aylarında, fincanlar altına yüzük saklayarak oynanılan bir oyun, yüzük oyunu.

*esKiden geleneḡTe ne annaT̄isin ne bil̄i de ne annaT̄isin. deliḡannılaḡ toplanurdılar bir odaya. *yüzük oynardılar* yüzük fincan fincan. oynarlardı yedi fincan ḡordulaḡ tepsiye altısı boş biri dolu. işte onu oynardılar meyvesine horozuna elmasına.

zabaK (IV/14-2): sabah.

*tarifimizi önce yarmayı ḡaynaT̄irih̄ aḡşam da beKleT̄ir̄iK *zabaK* da bi dā aKT̄arır̄ih̄.

zabānan (II/6-16): sabahla birlikte, sabah olunca.

*gece o burayı eḡer söker koparur gider kimsenin ruhu duymaZ. *zabānan* gider ki ora dāılmış.

zaḡZır (I/7-27): bk. Çakşır.

*çaşur *zaḡZır* derler dā halen bilürsün Çakşır derler. onu toplāȳi işte ḡaynaT̄i sızdur̄iler işTe bas̄iler duzlāȳiler ḡavur̄iyler.

zār (II/8-14): belki de, herhalde, öyle ki.

*aslında mülakata da ne sord̄isalar diyi teK teK cevapladım da *zār* torpil lāzım ki atana. bizimki ilāiyāt.

zarḡaḡ (V/3-46): fasulye sırıḡı, fasulyenin sarıldığı çubuk.

*ḡügül ibr̄in senin mahallen başka der beḡimki başka. senin mahallen çarḡaḡ der bizim mahalle *zarḡaḡ* der.

zāt (II/7-4): zaten.

*o biraħıp gaçanda guduyu dā aşşā yeni indürmüş ateşten hani ateşten indirdün *zāt* çamur gudusu bi zaman daha ğaynāyi.

zehKli kilim (IV/12-38): elde dokunan orta seviyede desene sahip bir kilim çeşidi.

*zilli kilim vardış zehKli kilim vardış. zilli kilim dediħleri aşırı derece desenni. zehli kilim onun da işTe şeyleri deyişikdir ondan şekli desen şekilleri deyişikdir.

zıgara (IV/13-45): sigara.

*bōle ħamir yıhılmasın deyin. gasTeyi şeyle hafifTen bēle etTiKçin o halīyle sātān *zıgara* gimin ğıvrılı.

zırza (II/13-18): kapı zinciri, kilidi, sürgüsü.

*ğapı ğolu yō yō ğol ğapı ğol. halka halka yoK. *zırza* *zırza* da haburda olsāidi gösterürdüm sā. eski zamannarda şeeye ğapıların arkasını kitTemek için içeriden *zırza* yapıdiler. aşşāıda *zırza* var ĩcaP ederse *zırzayı* da tariF ederim.

zilli kilim (IV/12-38): elde dokunan çok desenli bir kilim çeşidi.

**zilli kilim* vardış zehKli kilim vardış. zilli kilim dediħleri aşırı derece desenni. zehli kilim onun da işTe şeyleri deyişikdir ondan şekli desen şekilleri deyişikdir.

ziromila (V/1-2): dilimlenip kurutulmuş, hoşaflık elma, armut.

*sizde mesela elma armuT kurutuP da şey yaparlar ona ne dersiniz siz? hoşaf başka ne dersiniz? bizde ne derler *ziromila* mı? ne derler *ziromila* soymaÇa.

ziron (I/2-53): katlanıp doğranmış, tepsiye dizilmiş yufka ekmeğ üstüne sarmısaklı yoğurt ve yağ dökülerek yapılan yemek, siron.

*et pilav çok eşkiden meşhurdu *ziron* derler yukadan yaparlar.

zor (IV/15-12): çayır biçilirken sırayla toplanan ot bağlamları. ekinlerin arasında bulunan ve biçilmesi gereken yabancı otlar.

*esKiden būday ekīdük çiftinen sürīdiler. neyse bu dōduKTan sōra gedip tırpannan biçīdük. undan sōra *zor* toplāydıK zor derik biz.

KAYNAKÇA

- ACAR, Turgut, **Gümüşhane ve Yöresi Halk Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)**, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Erzurum 1982.
- ADIGÜZEL Ahmet, “Dünyada ve Türkiye Türkçesinde Ağız Çalışmaları ve Yöntemler”, **Turkish Studies**, Yıl 8, Sayı 9, Ankara Yaz 2013, s. 387-401.
- AKAR, Ali, "Türkiye Türkçesi Ağzlarında Oğuzca Dışı Dil Unsurları." **38. ICANAS, Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi (10-15 Eylül 2007) Bildirileri; Dil Bilimi, Dil Bilgisi ve Dil Eğitimi**, I. Cilt, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yay., Ankara 2011, s. 23-38.
- AKAR, Ali, **Muğla ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay, Ankara 2013.
- AKÇA, Hakan, **Ankara İli Ağzları (İnceleme-Metinler-Dizin)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara 2009.
- ARAL, Ezgi, “Türkiye Türkçesi Ağzlarında Birincil Uzun Ünlü Bulunan Kelimelerdeki İkincil Uzun Ünlüler”, **Uluslararası Türk Lehçe Araştırmaları Dergisi / International Journal of Turkic Dialects (TÜRKLAD)**, Cilt 6, Sayı 1, 2022, s. 217-238.
- AYDIN, Mehmet, **Aybastı Ağızı (İnceleme-Metin-Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 2002.
- BANGUOĞLU, Tahsin, **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., (2. Baskı), Ankara 1986.
- BULUT, Serdar, **Gümüşhane ve Yöresi Ağzları Söz Varlığı**, Gazi Kitabevi, Ankara 2018.
- BULUT, Serdar, “Türkiye Türkçesi Ağzları Üzerine Çalışma Yapılmayan İl ve İlçeler”, **Turkish Studies**, Cilt 8, Sayı 1, Kış 2013, s. 1129-1149.
- BURAN, Ahmet, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağzlarında İkincil Uzun Ünlüler”, **(II. Kayseri ve Yöresi Kültür, Sanat ve Edebiyat Bilgi Şöleni)**, Kayseri 10-12 Nisan 2006, s. 1-16.

- ÇİĞDEM, Süleyman – EMİR, Osman, “Gümüşhane İli’nin Prehistoriası ve İlkçağı Üzerine Genel Bir Değerlendirme”, **Gümüşhane Tarihi (İl Oluşunun 85. Yılında Gümüşhane Tarihi ve Ekonomisi Sempozyumu Tarih Bildirileri)**, (Ed. Bayram Nazır, Kemal Saylan), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları (No: 33), Gümüşhane 2016, s. 11-34.
- DALLI, Hüseyin, **Kuzeydoğu Bulgaristan Türk Ağzları Üzerine Araştırmalar**, TDK Yay., (2. Baskı), Ankara 1991.
- DEMİR, Necati, **Giresun İli ve Yöresi Ağzları (Tarih – Dil İncelemesi – Metinler - Sözlük)**, Giresun Valiliği Yayınları No: 15, Giresun 2009, s. 144.
- DEMİR, Necati, **Ordu İli ve Yöresi Ağzları (İnceleme-Metinler-Sözlük)**, Türk Dil Kurumu Yayınları: 788, Ankara 2001.
- DEMİR, Nurettin, **Ankara Örneğinde Ağzların Belgelenmesi (İnceleme-Metinler-Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 2013.
- DENY, Jean, **Türk Dili Gramerinin Temel Kuralları (Türkiye Türkçesi)**, (Çev. Oytun Şahin), TDK Yay., (5. Baskı), Ankara 2021.
- DOĞAN, İsmail - ÖZTÜRK, Abdulkadir, **Sorunları ve Tartışmalarıyla Türkçe**, Gece Kitaplığı Yayınları, Ankara 2016.
- EKER, Süer, **Çağdaş Türk Dili**, Grafiker Yayınları, (6. Baskı), Ankara 2010.
- ERCİLASUN Ahmet Bican, **Kars İli Ağzları Ses Bilgisi**, Gazi Üniversitesi Yayın No: 29, Ankara 1983.
- ERDEM, Mehmet Dursun – DAĞDELEN, Güner, **Karabük ve Yöresi Ağzları (Giriş- İnceleme-Metinler)**, Karabük Valiliği Yayınları, Karabük 2002.
- EREN, M. Emin, **Zonguldak-Bartın-Karabük İlleri Ağzları**, TDK Yay., Ankara 1997.
- GÖK, Çizel, **Gümüşhane İli Kale Köyü ve Civarı Köylerinin Ağız İncelemesi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Bursa 2019.
- GÖKTAŞ, Serdar, “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Gümüşhane Vilayeti’nde Bayındırlık Faaliyetleri”, **Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi**, Cilt 6, Sayı 11, ss. 447-460.

GÜLENSOY, Tuncer - ALKAYA, Ercan, **Türkiye Türkçesi Ağzıları Bibliyografyası**, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.

GÜLSEVİN, Gürer, “11.Yüzyılda Hangi Oğuz Diyalektleri Vardı?”, **Bilig**, Sayı 76, Kış 2016, s. 269-300.

GÜLSEVİN, Gürer, “Anadolu Ağzılarında Etnik (Boysal) Özellikler ve Çepni Ağzıları Üzerine”, **Turkish Studies**, Cilt 4, Sayı 3, 2009, s. 1067-1080.

GÜLSEVİN, Gürer, “Eski Anadolu Türkçesi Ağzılarında Uzun Ünlüler Üzerine”, **Dil Araştırmaları**, Sayı:5, Güz 2009, s. 39-56.

GÜLSEVİN, Gürer, “Türkiye Türkçesi Ağzılarında Kıpçakça Denilen Unsurlar Üzerine 2: (ç > ş Değişmesi)”, **Turkish Studies**, Cilt 3, Sayı 3, Bahar 2008, s. 378-387.

GÜLSEVİN, Gürer, **XVII. Yüzyıl Batı Rumeli Türkçesi Ağzıları**, TDK Yay., Ankara 2017.

GÜNEL, Onur, **Gümüşhane İli Kelkit İlçesi Akdağ Köyü Alevilerinin Gelenek ve Görenekleri**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Arel Üniversitesi, İstanbul 2021.

GÜNŞEN, Ahmet, “Göster- ve Görset- / Görset- Fiillerinin Yapısı Üzerine”, **Belleten**, Cilt 53, Sayı 2005/1, Ankara 2005, s. 125-139.

GÜNŞEN, Ahmet, **Kırşehir ve Yöresi Ağzıları (İnceleme-Metinler-Sözlük)**, Türk Dil Kurumu Yayınları: 745, Ankara 2000.

GÜZEL, Ferdi, **Türkiye Türkçesi Ağzılarında Yapım Ekleri**, TDK Yay., Ankara 2019.

HATİBOĞLU, Vecihe, **Türkçenin Ekleri**, TDK Yay., (2. baskı), Ankara 1981.

KARAHAN, Leyla, “Ağız Çalışmalarında Bilimsel Niteliğin Korunması Üzerine Birkaç Not”, **Turkish Studies**, Cilt 7, Sayı 4, 2012, s. 131-136.

KARAHAN, Leyla, **Anadolu Ağzılarının Sınıflandırılması**, Akçağ Yayınları (4. Baskı), Ankara 2017.

- KARAHAN, Leyla, “Gramatikal Ölçütlerle Belirlenen Türkiye Türkçesi Ağız Gruplarında Leksik Verilerin Anlamlılığı Üzerine Bir Araştırma”, **Turkish Studies**, Sayı 7, Kış 2013, s. 1-9.
- KORKMAZ, Zeynep, “Doğu Karadeniz Bölgesi Ağızlarının Türkiye Türkçesi Ağızları Arasındaki Yeri”, **Türk Dili Dergisi**, Sayı 696, Ankara 2009, s. 696-709.
- KORKMAZ, Zeynep, “Türk Dilinin Eski Kültür Mirasının Anadolu Ağızlarındaki Devamı”, **Türk Dili Araştırmaları Yıllığı (Belleten)**, Cilt 47, Sayı 1999, Ankara 1999, s. 158-167.
- KORKMAZ, Zeynep, **Güney-Batı Anadolu Ağızları Ses Bilgisi (Fonetik)**, TDK Yay., Ankara 1994.
- KORKMAZ, Zeynep, **Nevşehir ve Yöresi Ağızları I. Cilt Ses Bilgisi**, Erol Ofset ve Matbaacılık, 2. Baskı, Ankara 1997.
- KORKMAZ, Zeynep, **Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi**, TDK Yay., (4. Baskı), Ankara 2014.
- KUL, Süleyman, “1642 Tarihli Avârız Defterine Göre Şiran Kazâsı ve Köyleri”, **A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi [TAED]**, Sayı 44, Erzurum 2010, s. 271-289.
- ÖZÇELİK, Sadettin, **Urfa Merkez Ağızı (İnceleme-Metinler-Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 1997.
- ÖZÇELİK, Sadettin – BOZ, Erdoğan, **Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağızı (Dil İncelemesi-Metinler-Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 2001.
- ÖZDEN, Muharrem, “Türkiye Türkçesi Ana Ağız Gruplarını Belirleyen Özellikler Bakımından Batı Trakya Türk Ağızları”, **Folklor/Edebiyat Dergisi**, Cilt 25, Sayı 97, 2019/1, s.183-205.
- PAMUK, Bilgehan, “Osmanlılar Zamanında Gümüşhane Hakkında Bazı Bilgiler (15-17. Yüzyıllar)”, **Gümüşhane Tarihi (İl Oluşunun 85. Yılında Gümüşhane Tarihi ve Ekonomisi Sempozyumu Tarih Bildirileri)**, (Ed.

Bayram Nazır, Kemal Saylan), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları (No: 33), s. 129-153.

PAMUK, Bilgehan, “XVII. Yüzyılın Ortalarında Gümüşhane (Torul) Kazası”, **Belleten**, Cilt 73, Sayı 266, Ankara Nisan 2009, s. 115-145.

PEKACAR, Çetin – DİLEK, Figen, “Uluslararası Fonetik Alfabe ve Türkiye’de Ağız Çalışmaları”, **Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)**, (Yayıma Haz. Adem Terzi, Abdullah Durkun), TDK Yay., Ankara 2009, s. 575-589.

SAN, Sabri Özcan, **Gümüşhane Kültür Araştırmaları ve Yöre Ağzları**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990.

SARI, Hamit, **19. Yüzyılın Son Çeyreğinde ve 20. Yüzyılın Başlarında Gümüşhane Sancağı’nda Rumlar**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul 2022.

SAVRAN, Hülya “Türk Dilinde Yuvarlaklaşma Olayı ve Dudak Uyumu”, **Türkbilig**, Yıl 2018, Sayı 35, s. 89-96.

TEKİN, Feridun **Kaman ve Yöresi Ağzları (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, 1994.

TOZLU, Selahattin, “Gümüşhane Adı Hakkında (IX-XIX. Yüzyıllar Siyaset ve Yerleşme Tarihi)”, **Gümüşhane Tarihi (İl Oluşunun 85. Yılında Gümüşhane Tarihi ve Ekonomisi Sempozyumu Tarih Bildirileri)**, (Ed. Bayram Nazır, Kemal Saylan), Gümüşhane Üniversitesi Yayınları (No: 33), Gümüşhane 2016, s. 473-501.

ÜÇÜNCÜOĞLU, Adnan Güngör, **Canca-Chaldiye (Ardasa-Süleymaniye Halk Kültürü)**, Aysin Rafet Ataç Vakfı Yay., No: 2, Trabzon 2015.

ÜLKER, Talat-YILMAZ, Necati-KAZANCI, Şahin-DOĞRU, Engin. **Gümüşhane Halk Kültürü-6**, Gündüz Ofset Matbaacılık ve Yayıncılık, Trabzon 2011.

ÜNLÜ, Ekrem, **Harşit Vadisi Tarih ve Kültür Yazıları**, Arı Sanat Yayınları, İstanbul 2016.

ÜNLÜ, Eren, **Gümüşhane İli Şiran ve Köse İlçeleri Ağzları (Giriş – İnceleme – Metin – Sözlük)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adıyaman Üniversitesi, Adıyaman 2015.

İnternet Kaynakları

<https://data.tuik.gov.tr/Kategori/GetKategori?p=Nufus-ve-Demografi-109> (TÜİK, 2022 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları.)

<https://gumushane.csb.gov.tr/cografik-konum-i-2914>

<https://islamansiklopedisi.org.tr/gumushane>

<https://www.gumushane.bel.tr/gumushane-rehberi/cografik-konum/>

<https://www.harita.gov.tr/urun/gumushane-fiziki-il-haritasi/402>